Mahakavi Shree Jayshekharsuri
(Ph. D. Thesis on Life and Literature
of Jayshekharsuri, A Great Poet of
Fourteenth Century) by
Sadhvi Mokshagunashreeji
First Edition – October 1991
Price – Rs. 50–00

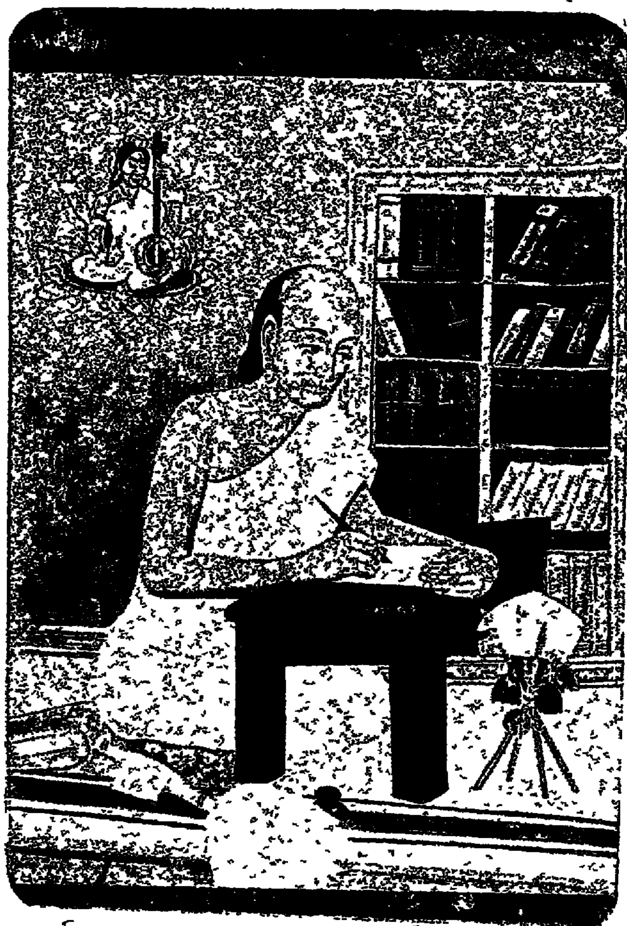
પ્રથમ આવૃત્તિ : વિ. સં. ૨૦૪૭, આસો; ઑક્ટોબર, ૧૯૯૧
કિંમત : રૂપિયા પચાસ
ભાગ ૧-૨ના સેટની કિંમત રૂપિયા એકસો

પ્રકાશક :
આર્ય જય કલ્યાણ કેન્દ્ર
મેઘરત્ન એપાર્ટમેન્ટ, ૧લા માળે,
ગૌ. ની. ગુણસાગરસૂરિ મેઘ સંસ્કૃતિ ભવન,
દેરાસરલેન, ઘાટકોપર (પૂર્વ)
મુંબઈ–૪૦૦ ૦૭૭

આવરણ :
દીપક પ્રિન્ટરી,
૨૭૭૬, રાયપુર દરવાજા પાસે, અમદાવાદ

મુદ્રક :
ગિરીશ જેસલપુરા
પ્રકાશ ટ્રેડર્સ
૧૩, તેજપાલ સોસાયટી, અમદાવાદ–૩૮૦ ૦૦૭

મહાકવિ શ્રી જયશેખરસૂરિ

* જન્મ સં. ૧૩૯૮ * દીક્ષા સં. ૧૪૦૫
* આચાર્ય પદવી સં. ૧૪૨૦ (પાટણ)
* કાળધર્મ સં. ૧૪૬૨ (અનુમાનથી)

ભારતદિવાકર, શાસનસમ્રાટ, યુગપ્રભાવક
અચલગચ્છાધિપતિ પ. પૂ. ગુરુદેવ આચાર્ય ભગવંત

શ્રી ગુણસાગરસૂરીશ્વરજી મ.સા.નાં
શુભ આશીર્વચન

અચલગચ્છેશ પૂ. દાદા શ્રી મહેન્દ્રપ્રભસૂરીશ્વરજી મ.સા.ના વિદ્વાન શિષ્યરત્ન અચલગચ્છ–શણગાર, કવિચક્રચક્રવર્તી વિદ્વદ્વર્ય પૂ. આ. ભગવંત શ્રી જયશેખરસૂરિ ઉપર સુ. સા. શ્રી મોક્ષગુણાશ્રીજી અભ્યાસ કરવા સાથે શોધગ્રંથરૂપ મહાનિબંધ લખી રહ્યાં છે જેથી તેઓને અંતરના શુભાશીર્વાદ સહ હાર્દિક અભિનંદન આપું છું.

આ ગ્રંથ જેવા બીજા પણ અનેક પ્રાચીન અને અપ્રગટ ગ્રંથોનું શીઘ્ર સંશોધન અને પ્રકાશન થાય એ ખૂબ જ જરૂરી છે. અચલગચ્છના વિદ્વાન પૂર્વાચાર્યોએ પણ વિશાળ સાહિત્યગ્રંથોની રચના કરી છે. આ પૈકીનું કેટલુંક સાહિત્ય પ્રકાશિત થઈ ગયું છે, જ્યારે કેટલુંક બાકી છે તે પ્રાચીન જ્ઞાનભંડારોમાંથી મેળવી સંશોધિત કરી પ્રકાશિત કરવું ઘટે. પ્રાચીન ગ્રંથોદ્ધારની શુભ પ્રવૃત્તિમાં દરેક રીતે સફળતા મળો એ જ ભાવના.

શિખરજી તીર્થશ્રી સિદ્ધાચલ
તીર્થ સંઘ પ્રવેશ દિન
આર્યરક્ષિત નગરી (તંબૂ),
કચ્છી ભવન, તળેટી રોડ,
પાલિતાણા (સૌરાષ્ટ્ર)
સં. ૨૦૪૧, વૈશાખ સુદ–૨
તા. ૨૧–૪–૧૯૮૫

આચાર્ય ગુણસાગરસૂરિ

卐

પ્રકાશકીય

'મહાકવિ શ્રી જયશેખરસૂરિ' નામનો આ વિદ્વત્તાપૂર્ણ ગ્રંથ અમારા શ્રી આર્ય–જય–કલ્યાણ–કેન્દ્ર તરફથી પ્રકાશિત થાય છે એ અમારા માટે અત્યંત હર્ષની વાત છે.

મુંબઈ યુનિવર્સિટીના ગુજરાતી વિભાગના ભૂતપૂર્વ અધ્યક્ષ ડૉ. શ્રી. રમણલાલ ચી. શાહના માર્ગદર્શન હેઠળ પ. પૂ. સા. શ્રી પુણ્યોદયશ્રીજી મ.સા.નાં શિષ્યા પૂ. સાધ્વી શ્રી મોક્ષગુણાશ્રીજી મ. એ મહાકવિ શ્રી જયશેખરસૂરિ વિશે ખૂબ જ પરિશ્રમ લઈ તૈયાર કરેલા આ શોધનિબંધને મુંબઈ યુનિવર્સિટીએ પીએચ. ડી.ની ડિગ્રી માટે માન્ય કર્યો છે એ અમારા માટે બહુ જ આનંદ અને ગૌરવનો વિષય છે.

ચારસો વર્ષ પૂર્વે થયેલા, અચલગચ્છના જૈનાચાર્ય શ્રી જય-શેખરસૂરિનાં જીવન અને કવન વિશે સળંગ, વ્યવસ્થિત અને પદ્ધતિ-સરનો આ પ્રથમ સુદીર્ઘ શોધનિબંધ છે, અને તેમાં કેટલીક અપ્રકાશિત કૃતિઓનો પ્રથમ વાર અભ્યાસ થયો છે તેમજ કેટલીક માહિતી પ્રથમ વાર પ્રકાશમાં આવી છે, એ પણ અમારા માટે બહુ આનંદની વાત છે.

પાંચેક વર્ષ પહેલાં સમ્મેતશિખરમાં અચલગચ્છાધિપતિ પ. પૂ. આ. ભ. શ્રી ગુણસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજસાહેબની નિશ્રામાં પ. પૂ. આ. ભ. શ્રી કલાપ્રભસાગરસૂરીશ્વરજી મ.સા. એ ભગવાન શ્રી મહાવીર દેવની જન્મભૂમિ વિશે વિચારણા કરવા ઇતિહાસના વિદ્વાનોના સંમેલનનું આયોજન કર્યું હતું ત્યારે તેમાં ભાગ લેવા માટે મુંબઈથી ડૉ. રમણલાલ ચી. શાહ પણ પધાર્યા હતા. તે સમયે પ. પૂ. આ. ભ. શ્રી કલાપ્રભસાગરસૂરિ મ. સા.ની પ્રેરણાથી એવો નિર્ણય થયો હતો કે પૂ. સાધ્વી શ્રી મોક્ષગુણાશ્રીજી બી.એ.ની ડિગ્રી

ધરાવે છે તો તેમને ડૉ. રમણલાલ ચી. શાહ મહાકવિ જયશેખર-સૂરિ વિશે પીએચ. ડી.નો અભ્યાસ કરાવે. સમ્મેતશિખરજીથી શત્રુંજય મહાતીર્થનો સંઘ પ્રસ્થાન કરવાનો હતો તે મંગલ ઘડીએ પૂ. ગચ્છાધિપતિ ગુરૂદેવે સંઘ સમક્ષ આશીર્વાદ સાથે આ સુંદર ઘોષણા કરી હતી.

ઉગ્ર વિહાર કરીને મુંબઈ પધારી પૂ. સા. શ્રી મોક્ષગુણા-શ્રીજીએ ચાર ચાતુર્માસ દરમિયાન સતત ચીવટપૂર્વક અભ્યાસ કરીને આ શોધનિબંધ તૈયાર કર્યો છે એ જોવા–તપાસવામાં તથા યોગ્ય માર્ગદર્શન આપવામાં ડૉ. રમણલાલ ચી. શાહે પણ ઘણો પરિશ્રમ લીધો છે અને સમયનો ઘણો ભોગ આપ્યો છે એ માટે અમે એમના ઋણી છીએ. શ્રી અખિલ ભારત અચલગચ્છ (વિધિપક્ષ) શ્વેતામ્બર જૈન સંઘ દ્વારા મુંબઈમાં આ શોધગ્રંથ માટે પરિશ્રમ લેનાર પૂ. સા. શ્રી મોક્ષગુણાશ્રીજી મ.સા.નું અને તેમના માર્ગદર્શક ડૉ. રમણભાઈ શાહનું અનુમોદન જાહેર સમારંભ દ્વારા કરવામાં આવ્યુ હતું.

આ ગ્રંથના પ્રકાશનનો લાભ અમારા શ્રી આર્ય જય કલ્યાણ કેન્દ્રને મળ્યો છે એથી અમે સવિશેષ આનંદ અને ગૌરવ અનુ-ભવીએ છીએ.

અમારી વિવિધ યોજનાઓમાં અમને જેમના તરફથી વિવિધ પ્રકારનો સહકાર સાંપડતો રહ્યો છે તે સૌ પ્રત્યે અમે આભારની લાગણી દર્શાવીએ છીએ.

લિ. વસનજી લખમશી સાવલા તથા અન્ય ટ્રસ્ટીઓ

શ્રી આર્ય જય કલ્યાણ કેન્દ્ર

પ. પૂ આ. ભ શ્રી કલાપ્રભસાગરસૂરિ મહારાજસાહેબની પ્રેરણાથી જૈન સાહિત્યના પ્રકાશન માટે આ સંસ્થાની સ્થાપના વીર સંવત ૨૦૩૦માં કરવામાં આવી હતી. ઉત્તરોત્તર વિકાસ કરતી આ સંસ્થાને અચલગચ્છાધિપતિ પ. પૂ. આ. ભ. તથા અન્ય પૂજ્યોના મંગલ આશીર્વાદ અને માર્ગદર્શન સાંપડતા રહ્યા છે વળી આ સંસ્થાને સ્વ. સંઘવી શ્રી લખમશી ઘેલાભાઈ સાવલાના પરિવાર તરફથી મુંબઈમા ઘાટકોપર(પૂર્વ)મા લાલજી પુનશી વાડીમા ૧૦૧ વર્ષના માતુશ્રી સ્વ. મેઘબાઈ ઘેલાભાઈ પુનશી સાવલાના સ્મરણાર્થે 'મેઘભવન'ની જગ્યા મળતા ત્યા વિશાળ જ્ઞાનભંડાર પણ ચાલુ કરવામા આવ્યો છે.

'આર્ય-જય-કલ્યાણ-કેન્દ્ર'ના નામકરણમા અચલગચ્છના મહાન આચાર્યો શ્રી આર્યરક્ષિતસૂરીશ્વરજી મ.સા., શ્રી જયસિંહસૂરીશ્વરજી મ.સા., શ્રી જયશેખરસૂરીશ્વરજી મ.સા., શ્રી જયકીર્તિસૂરીશ્વરજી મ સા , શ્રી જયકેશરીસૂરીશ્વરજી મ.સા. તથા શ્રી કલ્યાણસાગરસૂરીશ્વરજી મ સા. ની સ્મૃતિ જોડાયેલી છે.

દસ હજાર ગ્રંથોનો સંગ્રહ ધરાવતી આ સંસ્થાના ઉપક્રમે અત્યાર-સુધીમા પંચોતેરથી વધુ પ્રકાશનો થયા છે તથા પ્રાચીન અને અર્વાચીન જૈન શાસ્ત્રીય ગ્રંથો, શબ્દકોશ, સાહિત્યકોશનાં પ્રકાશિત ઉપરાત હસ્ત-લિખિત પ્રતિઓ તથા તેની ઝેરોક્ષ નકલોનો સંગ્રહ કરવાની પ્રવૃત્તિ પણ વિશાળ ધોરણે ચાલી રહી છે.

આર્ય-જય-કલ્યાણ-કેન્દ્રનું ટ્રસ્ટી મંડળ

(૧) શ્રી વસનજી લખમશી શાહ	(૫) શ્રી માવજી ધનજી દેઢિયા
(૨) શ્રી રતનશી ટોકરશી સાવલા	(૬) શ્રી એલ ડી. શાહ (એડવોકેટ)
(૩) શ્રી હીરજી સુંદરજી ગડા	(૭) મૂલચંદ એલ. સાવલા
(૪) શ્રી ટોકરશી આણંદજી લાલકા	(૮) ડૉ. એલ. એમ. શાહ

શ્રી આર્ય જય કલ્યાણ કેન્દ્ર ટ્રસ્ટના સાહિત્ય-સંરક્ષકો : સાહિત્યભક્ત, સ્વજનોની શુભ નામાવલી

ક્રમ	નામ	કચ્છનું ગામ	મુંબઈ
	સાહિત્ય-સંરક્ષક		
(૧)	સંઘવી શ્રી લખમશી ઘેલાભાઈ સાવલા સપરિવાર	દુર્ગાપુર	ઘાટકોપર
(૨)	સ્વ. શ્રેષ્ઠી શ્રી દામજીભાઈ મેઘજીભાઈ	દુર્ગાપુર	મુલુન્ડ
(૩)	શ્રી પેથરાજ આણંદ નાગડા	ચેલા	માટુંગા બી.બી.
(૪)	શ્રી નાનજી ગાંગજી હરિયા	દેવપુર	માટુંગા
(૫)	શ્રી કલ્યાણજી ટોકરશી	વીંઢ	ઘાટકોપર
(૬)	કેશરબાઈ ખીમજી	સોલાપુર	—
	સાહિત્ય-ભક્ત		
(૧)	શા. લખમશી ઉમરશી ગાલા	મોટા આસંબીઆ	ગોરેગાંવ
(૨)	શા. રતનશી ટોકરશી સાવલા	નવાવાસ	ઘાટકોપર
(૩)	શા. હીરજી હંસરાજના સ્મરણાર્થે—સુપુત્રો	મકડા	સાયન
(૪)	શ્રીમતી પુરબાઈ ગાંગજી રામજી	કોડાય	શીવરી
(૫)	શા. જેઠાલાલ મુરજી હ. જખીબાઈ	શેરડી	ગોરેગામ
(૬)	શા. ટોકરશી આણંદજી લાલકા	લાલા	ઘાટકોપર
(૭)	શ્રીમતી નર્મદાબહેન મૂલચંદ રવજી	કોડાય	શીવરી
(૮)	શ્રીમતી અગરીદેવી રૂગા મલાણી	બાડમેર (રાજસ્થાન)	—
(૯)	શા. વીરજી ટોકરશી	લોયજા	ભાયખલા
(૧૦)	શ્રી રાજેન્દ્રકુમાર ઍન્ડ બ્રધર્સ	માંડવી	માટુંગા
(૧૧)	ડૉ. નાનજી ખીમશી હ. મેઘાણી	ટુંડા	મુલુન્ડ
(૧૨)	શા. માણેક મુરજીના સ્મરણાર્થે	કોટડી	વિક્રોલી
(૧૩)	શ્રીમતી સોનબાઈ શામજી હંસરાજ	કોડાય	મુલુન્ડ
(૧૪)	શ્રીમતી પુરબાઈ ટોકરશી દેવજીના સ્મરણાર્થે	લાલા	મુલુન્ડ
(૧૫)	શ્રીમતી દેવકાબાઈ કુંવરજી કચરા	ગઢશીશા	ચીંચબંદર
(૧૬)	શ્રીમતી નર્મદાબહેન વસનજી કુંવરજી	નરેડી	—
(૧૭)	શ્રીમતી તલકબહેન પ્રેમજી ભાણજી	ખારૂઆ	—
(૧૮)	માતુશ્રી મમીબાઈ દામજી મેઘજી વીરા	નવાવાસ	મુલુન્ડ

ક્રમ	નામ	કચ્છનું ગામ	મુંબઈ
સાહિત્ય-ભક્ત			
(૧૯)	શ્રીમતી ચંન્દ્રિકાબ્હેન દામજી વીરા	નવાવાસ	મુલુન્ડ
(૨૦)	શ્રીમતી રેખાબ્હેન ધીરજ દામજી	નવાવાસ	મુલુન્ડ
(૨૧)	શ્રીમતી વાલબાઈ મુરજી નાગડા	સમાઘોઘા	—
(૨૨)	એક સદ્‌ગૃહસ્થ તરફથી	નારણપુરા	—
(૨૩)	શા. પુંજાભાઈ લધાભાઈ	બાડા	—
(૨૪)	શા. મોરારજી દેવરાજ મારૂ (ચીઆસર)	ઉજ્જૈન	—
(૨૫)	શ્રીમતી ખીમઈબાઈ હંસરાજ હરિઆ	લાલાપુર	—
(૨૬)	એડવોકેટ લીલાધર દામજી શાહ	ભોજાય	વરલી
(૨૭)	શા. સુંદરજી ધનજી ગડા	બાડા	લાલવાડી
(૨૮)	શા. રમેશચંદ્ર કેશવજી મસાલાવાળા	બાડા	માટુંગા
(૨૯)	શા. ચાંપશી પદમશી (હ. સુપુત્રો)	મેરાઉ	ગાંધીધામ
(૩૦)	શ્રીમતી લક્ષ્મીબહેન ખેતશી	દેશલપુર	સાતરસ્તા
(૩૧)	સ્વ. ભૂપેન્દ્રકુમાર પાલુના સ્મરણાર્થે હ. માતુશ્રી વેલબાઈ	ગોધરા	વિક્રોલી
(૩૨)	શા. ભવાનજી કાનજી ભૂલા	રાયણ	ઘાટકોપર
(૩૩)	ગં. સ્વ. દેવકાબાઈ ખીમજી જેડા	નવાવાસ	—
(૩૪)	માતુશ્રી પુરબાઈ ખીમજી છેડા હ. પદમશીભાઈ	ગોધરા	જુહુ-પાર્લા
(૩૫)	શા. વીજપાર મોણશી શાહ	બાડા	ઘાટકોપર
(૩૬)	શા. માવજી ધનજી દેઢીયા	ભુજપુર	ચીંચબંદર
(૩૭)	શા. ઉત્તમચંદ રણશી હરિઆ	ભોજાય	સાંતાક્રુઝ
(૩૮)	શા. બચુભાઈ ટોકરશી શાહ	ભોજાય	સાંતાક્રુઝ
(૩૯)	શા. હંસરાજ ચનાભાઈ શાહ	ગઢશીશા	ચીંચબંદર
(૪૦)	શા. મણિલાલ દામજી	ભોજાય	—
(૪૧)	શા. પ્રેમજી શિવજી	—	—
(૪૨)	શ્રીમતી ગંગાબહેન દામજી	ભોજાય	—
(૪૩)	શ્રીમતી દેવકાબહેન વિશનજી	—	—
(૪૪)	શ્રી કલ્યાણ કારૂભાઈ	ભોજાય	મુલુન્ડ
(૪૫)	શ્રી ઝવેરબહેન નરશી લખમશી	ભુજપુર	મુલુન્ડ
(૪૬)	શ્રી કલ્યાણજી મેઘજી લાલન	કોડાય	ચેમ્બુર
(૪૭)	શ્રી મેઘબાઈ હેમરાજ	રામાણીયા	જોગેશ્વરી

સાહિત્યદિવાકર પૂ. આ. ભ. શ્રી કલાપ્રભસાગરસૂરી-શ્વરજી મ.સા.ના માર્ગદર્શનથી શ્રી આર્ય-જય-કલ્યાણ કેન્દ્ર ટ્રસ્ટ દ્વારા પ્રકાશિત ગ્રંથોની સૂચિ

o

ક્રમ — પુસ્તકનું નામ

(૧) ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવ જીવનસૌરભ
(૨) ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવ સ્મૃતિગ્રંથ
(૩) પરભવનું ભાતું (વિવિધ વૈરાગ્યાદિ વાચન)
(૪) વીશ સ્થાનકાદિ તપવિધિ પૂંજ (તપવિધિ)
(૫) શ્રી શુકરાજ ચરિત્રં – સંસ્કૃત (પ્રત)
(૬) ચંદ્રધવલભૂપ ધર્મદત્તચરિત્રં – સંસ્કૃત (પ્રત)
(૭) વિરતીનો સરલ માર્ગ (૧૪ નિયમો) – પોકેટબુક
(૮) હૃદયવીણાના તારે તારે (પ્રાચીન સ્તવનાવલિ)
(૯) મલયાસુંદરી ચરિત્રં – સંસ્કૃત (પ્રત)
(૧૦) ગુરુગુણ ગીત ગુંજન (પ્રાચીન – અર્વાચીન ગહુંલીઓ)
(૧૧) દિવ્ય જીવન જીવવાની ચાવીઓ (૧૦૧ નિયમો) – પોકેટબુક
(૧૨) ચતુર્વિંશતિ જિનસ્તોત્રાણિ – સાનુવાદ (જિનભક્તિ)
(૧૩) તપથી નાસે વિકાર (પોકેટબુક)
(૧૪) આર્યરક્ષિત જૈન પંચાંગ (સં. ૨૦૩૫)
(૧૫) કામદેવચરિત્ર મૂળ – અનુવાદ (સંસ્કૃત–ગુજરાતી પ્રત)
(૧૬) જૈન શાસનમાં અચલગચ્છનો દિવ્ય પ્રકાશ (પટ્ટાવલિ)
(૧૭) કામદેવચરિત્ર – ગુજરાતી અનુવાદ (પ્રત)
(૧૮) અચલગચ્છની અસ્મિતા (આર્યરક્ષિતસૂરિ)
(૧૯) અચલગચ્છના જ્યોતિર્ધર (જયસિંહસૂરિ)
(૨૦) અચલગચ્છના દીપક (મહેન્દ્રપ્રભસૂરિ)
(૨૧) અચલગચ્છના મંત્રપ્રભાવક (મેરુતુંગસૂરિ)
(૨૨) અચલગચ્છના ક્રિયોદ્ધારક ધર્મમૂર્તિસૂરિ)
(૨૩) અચલગચ્છની પ્રતિભા (કલ્યાણસાગરસૂરિ)
(૨૪) અચલગચ્છના સમુદ્ધારક (ગૌતમસાગરસૂરિ)

ક્રમ	પુસ્તકનું નામ
(૨૫)	જીવનનુ અમૃત (તત્ત્વજ્ઞાનના લેખો)
(૨૬)	લિંગનિર્ણય ગ્રંથ (મૂળ વ્યાકરણના અંગવિષયક)
(૨૭)	લિંગનિર્ણય સંસ્કૃત શબ્દકોશ (વ્યાકરણનો અંગ)
(૨૮)	ષડ્દર્શન નિર્ણય – સાનુવાદ (મેરુતુંગસૂરિકૃત)
(૨૯)	સમરો મહામંત્ર નવકાર
(૩૦)	ભોજ વ્યાકરણમ્ – અનુવાદ વિવરણ-સહિત
(૩૧)	વિદ્વચ્ચિંતામણિ – પદ્યબદ્ધ
(૩૨)	અનેકાર્થ નામમાલા (હિન્દી પદ્ય)
(૩૩)	સૌભાગ્ય પંચમી કથા (ગુણસાગરસૂરિકૃત)
(૩૪)	કાર્તિકી પૂર્ણિમા કથા મૂળ (,,)
(૩૫)	મૌન એકાદશી કથા મૂળ (,,)
(૩૬)	પોષ દશમી કથા મૂળ (,,)
(૩૭)	મેરુ તેરશ કથા મૂળ (,,)
(૩૮)	હોળીકા કથા મૂળ (,,)
(૩૯)	ચૈત્રી પૂનમ કથા મૂળ (,,)
(૪૦)	અક્ષય તૃતીયા કથા મૂળ (,,)
(૪૧)	રોહિણી કથા મૂળ (,,)
(૪૨)	પર્યુષણ અષ્ટા કથા મૂળ (,,)
(૪૩)	દીપાવલિ કથા મૂળ (,,)
(૪૪)	ચાતુર્માસિક વ્યાખ્યા કથા મૂળ (,,)
(૪૫)	દ્વાદશ પર્વ કથા મૂળ (,,)
(૪૬)	ખીલા ફૂલ ફેલ ગઈ સૌરભ
(૪૭)	બારસાસૂત્ર સચિત્રં – મૂળ
(૪૮)	મારે જાવુ પેલે પાર
(૪૯)	પર્યુષણ સ્વાધ્યાય
(૫૦)	ફટાકડા ફોડી ભરો ના પાપઝોલી
(૫૧)	રેડી વન ટુ થ્રી
(૫૨)	જૈન કથાસંદોહ–ભાગ ૧
(૫૩)	અહં ન કરિયો કોય
(૫૪)	હોઠે ગુંજે ગીત, હૈયે પ્રભુની પ્રીત

(૫૫) શ્રી જયશેખરસૂરિ ભાગ ૧ (પીએચ. ડી. મહાનિબંધ)
(૫૬) શ્રી જયશેખરસૂરિ ભાગ ૨ (પીએચ. ડી. મહાનિબંધ)
(૫૭) ચાલો જિનાલયની વરસગાંઠ ઊજવીએ
(૫૮) અચલગચ્છની પ્રતિભા
(૫૯) પુરુષાર્થની પ્રેરણામૂર્તિ
(૬૦) જંબુસ્વામી ચરિત્ર – પ્રતાકાર (જયશેખરસૂરિકૃત, પદ્ય)
(૬૧) જંબુસ્વામી ચરિત્ર – પ્રતાકાર (ભાષાંતર)
(૬૨) ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ : એક અધ્યયન

હિન્દી સાહિત્ય

१ भक्तिनैया

देवदर्शन-गुरुवदन व सामायिक की विधि ।

२ प्रार्थना

नवस्मरण-भक्तामर व चमत्कारिक सरस्वतीस्तोत्र ।

३ बोलो सुबह शाम (द्वितीय आवृत्ति)

लघुपुण्यप्रकाशस्तवन-दादागुरुदेव इक्कीसा,
गौतमस्वामी रास आदि ।

४ तपसुं बेड़ो पार

सिद्धाचलजी, सम्मेतशिखरजी तीर्थ व ज्ञानपंचमी,
वीसस्थानक तथा वर्धमान तपकी आराधनाविधि

५ रेडी वन टु थ्री (द्वितीय आवृत्ति)

बालयोग्य खेल के साथ मात्र १ दिन पालने के सरल नियम ।

६ वंदन से कर्म खंडन

देवदर्शन व गुरुवंदनविधि ।

७ पढो आगे बढो

श्रावककी आराधना के दश अधिकार,
दैनिक-रात्रिक-वार्षिक आदि कर्तव्य तथा
जीवविचार-नवतत्वप्रश्नोत्तरी ।

८ यादों के साथ साथ

अचलगच्छाधिपति शीघ्रकवि प. पू. आ. भ. श्री गुणसागरसूरीश्वरजी महाराज विरचित प्रथम चोवीशी सहित ७७ भाववाही स्तवनों का संग्रह ।

९ त्वमेवशरणं मम

पुष्प नं. 1-2-3-4 का अजोड संग्रह ।

१० त्वमेव शरणं मम – प्रथम पुष्प

सुगम्य 450 स्तुतिओ. का संग्रह ।

११ त्वमेव शरणं मम – द्वितीय पुष्प

चित्तआकर्षक 90 चैत्यवंदनों का संग्रह ।

१२ त्वमेव शरणं मम–तृतीय पुष्प

शुभ भाववाही 200 स्तवनों का संग्रह ।

१३ त्वमेव शरणं मम – चतुर्थ पुष्प

सुमधुर 132 स्तुतियुगलोंका संग्रह ।

१४ प्रतिक्रमणं पापनाशनं

पंच प्रतिक्रमण मूल सूत्र – संक्षिप्त भावार्थ व विधियाँ ।

१५ शोर्टकट साधना

घंटे घंटे के चोविहार की नोंधपोथी ।

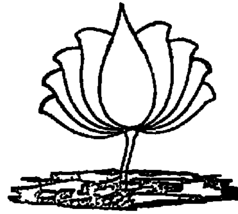

પ. પૂ. આ. ભ. શ્રી કલાપ્રભસાગરસૂરીશ્વરજી મ.સા. દ્વારા પ્રેરિત અને સંપાદિત—અન્ય સંસ્થાઓ દ્વારા પ્રકાશિત સાહિત્ય

ક્રમ પુસ્તકનું નામ

(૧) જૈન કથાસંદોહ ભાગ ૧ (સચિત્ર)
(૨) સમ્યક્ત્વ સહિત પાચ અણુવ્રત (હિન્દી)
(૩) કલ્યાણસાગરસૂરિ સ્મૃતિ સવિશેષાંક
(૪) કલ્યાણસાગરસૂરિ જ્ઞાનસત્ર સવિશેષાંક
(૫) કલ્યાણસાગરસૂરિ જીવનસૌરભ
(૬) કલ્યાણસાગરસૂરિ પૂજાસંદોહ
(૭) જીવન ઉન્નતિ યાને તીર્થયાત્રા
(૮) સચિત્ર અચલગચ્છ સ્નાત્રપૂજા
(૯) પૂ. આ. શ્રી ગુણસાગરસૂરિ જીવનપરિચય
(૧૦) શ્રી આર્યરક્ષિત જૈન પંચાગ સ. ૨૦૩૭
(૧૧) દ્વિતીય અધિવેશન સ્મારિકા
(૧૨) શ્રી આર્યરક્ષિતસૂરિ વિશેષાંક (સં. ૨૦૩૬)
(૧૩) પૂ. આ. શ્રી ગુણસાગરસૂરિ રજત સ્મારિકા (સચિત્ર) સં. ૨૦૩૭
(૧૪) આર્ય–કલ્યાણ–ગૌતમ–સ્મૃતિગ્રંથ (સચિત્ર)
(૧૫) અચલગચ્છના ઇતિહાસની ઝલક ગ્રંથ (સચિત્ર)
(૧૬) વર્ધમાનતપ સ્મારિકા
(૧૭) 'ગુણભારતી' માસિકની ફાઈલ (સં. ૨૦૩૮)
(૧૮) 'ગુણભારતી' માસિકની ફાઈલ (સં. ૨૦૩૯)
(૧૯) મહારાષ્ટ્ર વિહાર વિશેષાંક
(૨૦) અહિંસા વિશેષાંક (સં. ૨૦૩૯)
(૨૧) અચલગચ્છની પટ્ટાવલિ (હિન્દી)
(૨૨) અચલગચ્છનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ
(૨૩) જૈન શાસનના ગૌરવરૂપ અચલગચ્છના આચાર્યોનો સંક્ષિપ્ત જીવન-પરિચય 'મુંબઈ સમાચાર', 'જન્મભૂમિ', 'કચ્છમિત્ર'માં આવેલ કુલ પેજના લેખરૂપે.
(૨૪) અચલગચ્છનાં પૂ. સાધુ–સાધ્વીની ડિરેક્ટરી (સચિત્ર) – શ્રમણ સંસ્કૃતિ ગ્રંથ (વિશેષાંક).

(૨૫) તીર્થ ગુણ ગુંજન
(૨૬) સિદ્ધાચલ તીર્થ ગુણગુંજન
(૨૭) મુંબઈથી શિખરજી વિશેષાંક (સચિત્ર)
(૨૮) તૃતીય અધિવેશન સ્મારિકા
(૨૯) જીવન ઉન્નતિ તીર્થયાત્રા (હિન્દી)
(૩૦) પૂ. આ. ભ. શ્રી ગુણસાગરસૂરિ જન્મ સ્મૃતિ – અમૃતવર્ષ વિશેષાંક
(૩૧) પૂ. આ. ભ. શ્રી ગુણસાગરસૂરિ સ્મૃતિ વિશેષાંક
(૩૨) આર્યરક્ષિત દંતાણી તીર્થ પ્રતિષ્ઠા વિશેપાંક
(૩૩) શત્રુંજય ગુણ ગુંજન

જૈનાચાર્ય, કવિચક્ર ચક્રવર્તી 'મહાકવિ શ્રીજયશેખરસૂરિ' ગ્રંથ માટેના દાતાઓની નામાવલિ

રકમ રૂ.	નામ
૩૧૦૦૦	શ્રી કાંદીવલી અચલગચ્છ જૈન સંઘ
૧૫૦૦૦	શ્રી વિલેપારલા અચલગચ્છ જૈન સંઘ
૧૫૦૦૦	શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ જૈન સંઘ – ગોરેગામ
૧૧૦૦૦	શ્રી મોટા આસંબીયા ક. વી. ઓ. જૈન સંઘ
૧૧૦૦૦	શ્રી ઋષભદેવ જૈન ટેમ્પલ – ચેમ્બુર
૧૧૦૦૦	શા. જીવરાજ રતનશી, ગામ મોટા આસંબીયા
૭૦૦૧	શ્રી થાણા ક. વી. ઓ. દેરાવાસી જૈન સંઘ
૫૧૦૧	શ્રી સાયન કોલીવાડા જૈન સંઘ
૫૦૦૧	શ્રી થાણા અચલગચ્છ જૈન સંઘ
—	શ્રી મુલુન્ડ શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘ
—	શ્રી જુહુ અચલગચ્છ જૈન સંઘ

નિવેદન

અનોખો હતો એ યોગ અને તે અચાનક સાંપડી ગયો – મુંબઈથી શિખરજી મહાતીર્થનો છ'રી પાળતા સંઘનો સંયોગ......

પ્રબળ પુણ્યોદયે પૂજ્યપાદ અચલગચ્છાધિપતિ ભગવંત શ્રી ગુણસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજસાહેબની તારક નિશ્રામા અને વીસ તીર્થંકરોની કલ્યાણભૂમિ પર અમને ચાતુર્માસની અનેરી આરાધનાનો સુયોગ સાપડ્યો હતો. ત્યારપછી ફરી શિખરજીથી સિદ્ધાચલની યાત્રા માટેના સંઘની પ્રયાણની ઘડી આવી પહોચતા શિખરજી તીર્થની એ વિયોગની પળ મારા જીવન માટે અવિસ્મરણીય બની ગઈ કારણ કે પૂ ગણિવર્ય (હાલ પૂજ્ય આચાર્ય ભગવંત) શ્રી કલાપ્રભસાગરજી મહારાજસાહેબે મારા પરમોપકારી ગુરુદેવ શ્રી પરમપૂજ્ય સાધ્વી શ્રી પુણ્યોદયશ્રીજી મહારાજસાહેબને સૂચના કરતા કહ્યુ કે 'સાધ્વી શ્રી મોક્ષગુણાશ્રીજીને કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિ વિશે પીએચ. ડી. નિમિત્તે સંશોધનવિવેચન કરવાનુ કાર્ય સોપો.' યોગાનુયોગ એ સમયે એ પુનિત ધરા પર શ્રમણભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની જન્મભૂમિ ક્ષત્રિયકુંડ મહાતીર્થ વિશે યોજાયેલા અખિલ ભારતીય ઇતિહાસજ્ઞ વિદ્વદ્ સંમેલનમાં પધારેલા ડૉ. રમણભાઈ શાહ સાથે પૂ. ગણિવર્ય સાહેબે પીએચ.ડી.ના વિષય સંબંધી ચર્ચાવિચારણા કરી અને ડૉ. રમણભાઈએ પણ તેમા ઉત્સાહ સહ સંમતિ દર્શાવી.

સં. ૨૦૪૧ના માગશર સુદ ૬ ના રોજ પ્રાતઃકાળે સંઘના પ્રયાણના પ્રારંભમુહૂર્તે વિશાળ ચતુર્વિધ સંઘ વચ્ચે આ નિર્ણયની જાહેરાત કરીને પ. પૂ. અચલગચ્છાધિપતિ આચાર્ય ભગવંત શ્રી ગુણસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજસાહેબે હૈયાની ઊછળતી ઊર્મિઓથી શુભાશિષપૂર્વક મને વાસક્ષેપ આપ્યો તેમજ જ્ઞાનદાતા અને આ શોધનિબંધના માર્ગદર્શક ડૉ. રમણભાઈ શાહને પણ વાસક્ષેપ સહિત શુભાશિષ આપ્યા.

આ જાહેરાતથી મારું મન વિચારમગ્ન બની ગયું. થયું કે ચૌદમી સદીના એ આચાર્ય-ભગવંતના ગહન સાહિત્યમા મારી અલ્પમતિ કેમ પ્રવેશ પામી શકશે? પરંતુ આચાર્ય ભગવંત શ્રી ગુણસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજ-

સાહેબની અસીમ કૃપામા અનન્ય શ્રદ્ધાએ આ કાર્ય માટે મને પૂર્ણ હિંમત આપી. આરાધનાપ્રેરક મારા ઉપકારી પૂજ્ય ગુરુમૈયાના આશીર્વાદ સહિત સહર્ષ અનુમતિ પ્રાપ્ત થતા મારામા નવુ જોમ આવ્યું અને સર્વ મૂંઝવણો ટળી ગઈ. સાથે સાથે પ. પૂ. યુવાચાર્ય શ્રી કલાપ્રભસાગરસૂરિજી મહારાજ-સાહેબનાં આશીર્વાદ, પ્રેરણા અને માર્ગદર્શને પણ ઘણું જ બળ આપ્યું. કવિ શ્રી જયશેખરસૂરીશ્વરજીકૃત રચનાઓ એકત્રિત કરવાનું અને તેમાં પણ અપ્રકાશિત કૃતિઓને મેળવી આપવાનુ કપરુ કાર્ય એમણે કરી આપ્યું. પૂ. યુવાચાર્યશ્રીના ઉપકારોનું વર્ણન તો કયા શબ્દોમાં હુ કરી શકું ?

મોક્ષમાર્ગના ઉપાસક, શાંતિમૂર્તિ પૂ. વડીલ ગુરુદેવ નિરંજનાશ્રીજી મહારાજસાહેબના પણ મને આ 'શોધનિબંધ' લખવા માટે ભાવપૂર્ણ આશીર્વાદ સાંપડ્યા. આ કાર્યમા મારો વેગ વધતો રહે તે માટે તેઓ સતત પ્રેરણા આપતાં રહ્યાં.

ભવ્ય જીવોના તારક, સાધનાના સાધક, પરમ હિતસ્વી મારા પરમ પૂજ્ય ગુરુમૈયા શ્રી પુણ્યોદયશ્રીજી મહારાજસાહેબ કે જેઓએ સંસારની અસારતાનુ સ્વરૂપ સમજાવી મને સંયમનું દાન આપ્યું છે, વળી જેઓ વૈરાગ્યભાવમાં અભિવૃદ્ધિ થતી રહે તેવી હિતશિક્ષાઓ આપી રહ્યાં છે, તેઓશ્રીએ આ કાર્ય માટે મને અપૂર્વ પ્રેરણા આપી, ક્યારેક મારી છદ્મસ્થતાના કારણે આ કાર્યમા પ્રમાદ આવી જાય તો તેઓશ્રી મીઠો છતાં ગુણકારી ઠપકો આપી એ કાર્યમા મને ઉત્સાહિત કરતાં રહ્યા હતાં. મારા અભ્યાસ માટે પોતે ચાતુર્માસમાં પ્રતિકૂળતાઓ સહન કરીને પણ મને અનુકૂળતા કરી આપી છે. પૂ ગુરુમૈયાના આ અગણિત ઉપકારોને તે કેમ ભૂલી શકાય ?

શિખરજીથી શત્રુંજય મહાતીર્થની યાત્રા કરી મુબઈ આવીને મેં મારા માર્ગદર્શક ડૉ. રમણભાઈ શાહના માર્ગદર્શન હેઠળ શોધનિબંધનું કાર્ય ચાલુ કર્યું. એ માટે જરૂરી અને ઉપયોગી એવા ગ્રંથો શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય- તથા અન્ય ગ્રંથાલયોમાંથી એકત્ર કર્યા તથા મુંબઈ, અમદાવાદ, ચાણસ્મા, ઉજ્જૈન વગેરે સ્થળેથી હસ્તપ્રતિઓ કે તેની ઝેરોક્ષ નકલો મંગાવી. એ કાર્યમાં પ. પૂ. યુવાચાર્ય શ્રી કલાપ્રભસાગરસૂરિજીએ ઘણી સહાય કરી.

મારા આ શોધનિબંધમા સતત ચાર વર્ષ સુધી મારા માર્ગદર્શક ડૉ. રમણભાઈ શાહે માર્ગદર્શન આપ્યું છે. વિદ્વદ્વર્ય, જ્ઞાતા, સાહિત્યપ્રેમી ડૉ. રમણભાઈ શાહ પાસે અભ્યાસ કરવાનો મને સરસ અવસર સાંપડ્યો

છે. કેટકેટલી પ્રવૃત્તિઓની વચ્ચે ઘેરાયેલા હોવા છતા મને અભ્યાસ માટે નિઃસ્પૃહભાવે અમૂલ્ય સમય તેઓ આપતા રહ્યા હતા. એમના સતત મળતાં રહેલાં પ્રેરણા અને પ્રોત્સાહન વગર આવુ કઠિન કામ જલદી પૂરું થાત નહિ.

મારા અભ્યાસ માટે અધ્યાત્મયોગી પૂજ્ય ગુરુદેવ શ્રી જગતશ્રીજી મ.સા. તથા તત્વજ્ઞ પૂ ગુણોદયશ્રીજી મ.સ.ના મને કૃપાશિષ સાંપડચા છે; તથા પરમ તપસ્વી આચાર્ય ભગવંત શ્રી ગુણોદયસાગરસૂરીશ્વરજી મ.સ.ના આશીર્વાદ સાપડચા છે એને હુ મારું પરમ સદ્ભાગ્ય માનુ છુ

મુબઈમા વિ. સં. ૨૦૪૧, ૨૦૪૨, ૨૦૪૩ અને ૨૦૪૪ના ચાતુર્માસ દરમિયાન ચીંચબંદર, વરલી, દહીસર અને વાલકેશ્વરમા મારી સાથે ચાતુર્માસમાં રહી મને અભ્યાસની અનુકૂળતા કરી આપનાર અને વિહારમા પણ સર્વ રીતે સહકાર આપનાર પૂ. ગુરુમયા શ્રી પુણ્યોદયશ્રીજી મ.સા., પૂ. વડીલ ગુરુબહેન શ્રી વિપુલગુણાશ્રીજી મ સા., પૂ. હર્ષગુણાશ્રીજી મ.સા , પૂ. જયગુણાશ્રીજી મ.સા., પૂ. સૌમ્યગુણાશ્રીજી મ સા., પૂ. ભદ્રગુણાશ્રીજી મ.સા., પૂ રત્નયશાશ્રીજી મ.સા , તથા મારી લઘુભગિનીઓ સાધ્વી સંયમગુણાશ્રીજી, સા મૌનગુણાશ્રીજી, સા. ભવ્યગુણાશ્રીજી, સા. પ્રશાતગુણાશ્રીજી, સા. તીર્થગુણાશ્રીજી, સા હ્રીકારગુણાશ્રીજી તથા સા હિતગુણાશ્રીજી વગેરેએ મારી સાથે રહી મને સાથ–સહકાર આપ્યો છે એ સર્વનુ ઋણ હુ કેમ ભૂલી શકું ?

પંડિતવર્ય શ્રી નરેન્દ્ર ઝા, પંડિતવર્ય ચંદ્રદત્ત મિશ્ર તથા પ ડિતવર્ય શ્રી હરિનારાયણ મિશ્ર પાસે પણ આ નિમિત્તે મને અભ્યાસ કરવાની સારી તક સાપડી છે મારા અભ્યાસમા શ્રી વિસનજી લખમશી સાવલા, શ્રી દામજીભાઈ એન્કરવાલા, શ્રી ડુંગરશીભાઈ ગાલા (નવનીત પ્રકાશન), શ્રી રવિભાઈ સંગોઈ વગેરેએ વિશેષ રસ લઈ મને ઘણી સાનુકૂળતા કરી આપી છે. તદુપરાંત શ્રી કલ્યાણજી હીરજી તથા હેમરાજભાઈ (રવિ બુકવાળા), ચીચબંદર સંઘના પ્રમુખ શ્રી ખીમજીભાઈ તથા અન્ય શ્રાવકો, વરલી સઘના પ્રમુખ શ્રી બાબુભાઈ, શ્રી એલ. ડી શાહ, શ્રી હરખચંદભાઈ તથા અન્ય શ્રાવકસુંઘ, દહીસર સઘના પ્રમુખ શ્રી નેમજીભાઈ તથા અન્ય શ્રાવકો, વાલકેશ્વર સંઘના શ્રી કલ્યાણજીભાઈ, લક્ષ્મીચંદભાઈ, દમયંતીબહેન, ચંચળબેન વગેરેએ મને વિવિધ પ્રકારની અનુકૂળતા કરી આપી છે તથા કાગળ, ઝેરાક્ષ, બાઇન્ડિંગ વગેરેનુ કાર્ય કરી આપવાની બાબતમાં સારો સહકાર આપ્યો છે.

મારા સંસારી પિતાશ્રી લખમશી ઉમરશી ગાલા, મારા સંસારી

માતુશ્રી નેણબાઈ તથા મારા ૭ ભાઈઓનો પણ અભ્યાસમાં મને પૂરેપૂરો સહકાર સાંપડ્યો છે

તદુપરાત ડૉ. રમણલાલ શાહના ધર્મપત્ની પ્રો. તારાબેન શાહ તથા એમના માતુશ્રી ધીરજબહેનનો તથા શ્રી ગુલાબ દેઢિયા, શ્રી પ્રદ્યુમ્ન ગાંધી, શ્રી ચીમનલાલ કલાધર વગેરેનો તથા અમદાવાદના પં. દલસુખભાઈ માલવણિયા, શ્રી યજ્ઞેશ્વર શાસ્ત્રી, શ્રી કનુભાઈ શેઠ, શ્રી પગારિયા વગેરેનો પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ સહકાર સાંપડ્યો છે.

આ 'શોધનિબંધ'ના લખાણમા હુ તો નિમિત્ત માત્ર છુ, પરંતુ પરમકૃપાળુ પરમાત્માનો પ્રગટ પ્રભાવ, આચાર્ય ભગવંતશ્રીની અમીદૃષ્ટિ, ગુરુદેવોના કૃપાશિષ, મારા માર્ગદર્શક ડૉ. રમણભાઈ શાહનું સતત મળતું રહેલુ માર્ગદર્શન, તથા સહવર્તી ગુરુબહેનોનુ પ્રોત્સાહન જ સર્વ યશનાં સહભાગી છે.

મારા આ 'શોધનિબંધ' નિમિત્તે પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ રીતે જે કોઈનો સહકાર અને સદ્ભાવ સાંપડ્યો છે તે સર્વની કૃતજ્ઞભાવે અનુમોદના કરું છુ.

છદ્મસ્થતાના યોગે આ શોધનિબંધમાં ક્ષતિઓ રહી ગઈ હોય તો તે બદલ ક્ષમા યાચું છુ તથા લેખનકાર્યમાં ક્યાંય પણ જિનાજ્ઞા વિરુદ્ધ લખાણ થયું હોય તો પંચ પરમેષ્ઠિ ભગવંત સમક્ષ મિચ્છામિ દુક્કડં પ્રાર્થું છુ.

માગસર સુદ ૧, સંવત ૨૦૪૫ — સાધ્વી મોક્ષગુણાશ્રી

તા ૧૦-૧૨-૧૯૮૮

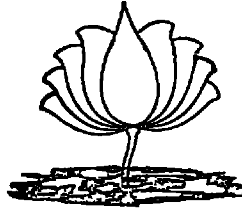

નોંધ

(૧) આ શોધનિબંધમાં 'ઉપદેશચિંતામણિ', 'પ્રબોધચિંતામણિ', 'જૈન કુમારસંભવ' તથા 'ધમ્મિલકુમાર ચરિત્ર'માં જે મૂળ શ્લોકનાં અવતરણો આપ્યાં છે તેમાં નીચે જ્યાં ભાષાન્તર આપવામાં આવ્યુ છે તે મૂળ મુદ્રિત ગ્રંથ અનુસાર આપવામાં આવ્યુ છે. તેમાં ભાષા-જોડણીના ફેરફારો નથી કર્યા.

(૨) 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'નાં પાઠાંતરોમાં I અને J નાં જે પાઠાંતરો નોંધવામાં આવ્યાં છે તે પંડિત લા. ભ. ગાંધીના પ્રકાશિત સંપાદન અનુસાર છે.

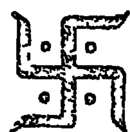
(૩) 'વિનતીસંગ્રહ'ની કૃતિઓનો જે પાઠ આપવામાં આવ્યો છે તે એલ. ડી. ઇન્સ્ટિટ્યૂટની હસ્તપ્રત અનુસાર છે. તેમાં જે કૃતિઓ જયશેખરસૂરિકૃત નથી પરંતુ જયશેખરસૂરિ વિશે, મહેન્દ્રપ્રભસૂરિ વિશે તથા મેરુતુંગસૂરિ વિશે છે તે પરિશિષ્ટમા આપવામાં આવી છે.

અનુક્રમણિકા

પ્રકરણ	વિષય	પૃષ્ઠ
૮	‘ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ’	૧
	કાવ્યપાઠ, પાઠાન્તરો, સમાલોચના, કથાવસ્તુ	
૯	પ્રથમ અને દ્વિતીય ‘નેમિનાથ ફાગકાવ્ય’	૨૦૯
૧૦	વિનતીસંગ્રહ	૨૨૨
૧૧	અન્ય લઘુ રચનાઓ	૩૭૪
	ઉપસંહાર	૪૩૭
	પરિશિષ્ટ	૪૪૨
	સંદર્ભસૂચિ	૪૮૭

મહાકવિ
શ્રી જયશેખરસૂરિ

ભાગ ૨

॥ऐं॥ श्रीगुरुभ्यो नमः॥ ॥राग धन्यासी॥ धुरि दूहा॥ पहिलउ परमेसर नमी। अविगत अविचल चित्त। समरिसु समरिस झीलती
हंसासणि सरसत्ति॥१॥ मानसरसि रिजां निर्मली। करइ कमल दल हंस। तां सरसति रंगिहिं रमइ। जोगी जाण रहस्य॥२॥ पाणी पाद
...मामिणी। मनसरस। तिसं तारि दीसइ डयण तुयंगणी। लीडी भुवण दुवारि॥३॥ दिववस्तु॥ नालि मंगलि रमूलइ कंद। तिणि सुत्त
जग्गुविय। मूल पावण जुत्ति हिं निरुंधिय। तउ चल्लिय पवण बलि। अवहिम रंगि सलिपाणि लुधीय। देवी दीवी सारिसम मइ दिइं दइ
मउ आरि। करि सुं कवित्त सुहामणु। तेह सरसति आधारि॥४॥ दिव दूहा॥ जे घट सुद्धि अजाणता। करइ कप्पा कल्लोल। पडनउ घरते
परिहरी। गिरि सिरि मंमइ टोल॥५॥ नवमार सत्र अमरस मधरि। आठे आणि अठेद। गुरु आतंग गुणि आगलउ। मज्झ वडिम किंतेणि
॥रसे वीतास विरस विरस। इक्का रह्कि हिंजोइ। नवमउ जिम जिम सेविय इ। तिम रंग ठउ होइ॥७॥ दिववस्तु॥ नाणु निरुपम अंग। रद
ववयार। धरलिं नारि निर्मलउ। जा सना मिसा विरोग नृ अमइ। जरइ वसवेगली। सयल सिद्धि निवसति पासइ। जाण्य पाप वेवइ दलिइ॥
दीसइ सुरकडुवार। सा वधमनत संलगउ। दरषिरिहंसा वचार॥९॥ तेयु वृतलि त्रिभुवण मझारि। सूरम दस नरवर अवधारि। जादिज पु
तां न विलाग इयाप। दिनरवा धइ अतिक प्रताप॥१०॥ एडू पद॥ बुद्धि मदो दधि वडउ बलवंतु। अकल अजेय अनादि अनंतु। दण अमरगणि
विणिपाया लि। इच्छा दिलसइ नेतिज काल॥११॥ बाधि उनी विस्तु त्रिभुवनमाइ। नान्ह उरूप सरीर समाइ। दीपति दिणयर कोडि हि
जिसउ। जिहां जो वउ तिहां देषउं तिमउ॥१२॥ किलण एह जि अरिहंत। एह जि दरिद्र सकल षु अनंत॥ जिणि जिम जाणिउ तिणि तिम क
हिउ। मन इंडीय बालि तेन वियहा उ॥१३॥ काठि जलणि जिम धरणि नेह। कुसमि परिमल गोरस नेह तिल। इ तेल जिम नाहि केनारि। तिमते नि
वसइ जग त्र सरीर॥१४॥ राणी तासु चउर चेतना। केता गुण लोल जंते हना। राउ राणी बेउं मन नन इ मेलि। फिरि रकर रंक फल दल केलि॥१५॥

‘ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ’ની હસ્તપ્રતિ A નું પ્રથમ પૃષ્ઠ

'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'ની હસ્તપ્રતિ A નું અંતિમ પૃષ્ઠ

પ્રકરણ ૮

'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'

વાચના અને સમાલોચના

હસ્તપ્રતિઓનો પરિચય

હસ્તપ્રતિ A :

આ હસ્તપ્રતિ એલ. ડી. ઇન્સ્ટિટયુટ-અમદાવાદના ભંડારની છે. એનો નંબર ૧૬૧૪૨૭ છે.

આ હસ્તપ્રતિની પત્રસંખ્યા તેર છે. તેમાં એના લખાણનું માપ ૧૦ll" × ૪" છે. પ્રથમનાં બે પાનાંમાં દરેકમાં ચૌદ લીટી છે. પાનાં નં. ૩ A માં પંદર લીટી છે. પાના નં ૫ B તથા ૭ થી ૧૩ A સુધી સોળ લીટી છે. અંતિમ પાના નં. ૧૩ B માં સાત લીટી છે.

હસ્તપ્રતિ જૈન દેવનાગરી લિપિમાં છે. પ્રત્યેક લીટીમાં સરેરાશ એકાવન અક્ષર છે. અક્ષરો મોટા અને મરોડદાર છે. પડિમાત્રા નથી.

હસ્તપ્રતિમાં લહિયાની જ્યાં સરતચૂક થઈ હોય ત્યાં તે શબ્દની ઉપર '×' અથવા '√' એવી નિશાની કરી તે શબ્દ ઉપર, નીચે અથવા હાંસિયામાં સુધારીને લખવામાં આવ્યો છે. કોઈ કોઈ પાનામાં આવી આખી પંક્તિ રહી ગઈ છે અને તે ઉપર અથવા નીચે લખવામાં આવી છે.

હસ્તપ્રતિમાં કોઈ કોઈ સ્થળે પાછળથી સુધારા થયા છે અને તે ઉપર, નીચે અથવા હાંસિયામાં મોટા અક્ષરે દર્શાવાયા છે. પરંતુ તે અક્ષરો લહિયાના નથી, પણ પાછળથી કોઈએ સુધારા કર્યા હોય તેમ જણાય છે.

હસ્તપ્રતિ B :

આ હસ્તપ્રતિ એલ.ડી. ઇન્સ્ટિટયુટ-અમદાવાદના ભંડારની છે. તેનો નં. ૧૮૨૩૫ છે.

આ હસ્તપ્રતિની પત્રસંખ્યા અઠ્ઠાવીસ છે. તેમાં એના લખાણનું માપ ૮॥" × ૩॥" છે. પ્રથમનાં ત્રણ પાનાંમાં દરેક ઉપર બાર લીટી છે. ૪ A પછીના પાનામાં અગિયાર લીટી છે. અંતિમ ૨૮ A પાનામાં નવ લીટી છે. હસ્તપ્રતિ જૈન દેવનાગરી લિપિમાં છે. પ્રત્યેક લીટીમાં સરેરાશ એકતાલીસ અક્ષર છે. અક્ષરો મોટા અને મરોડદાર છે. હસ્તપ્રતિમાં પડિમાત્રા છે. એકંદરે હસ્તપ્રતિ સ્વચ્છ અને સુંદર છે.

હસ્તપ્રતિ C :

આ હસ્તપ્રતિ એલ.ડી. ઈન્સ્ટિટયુટ–અમદાવાદના ભંડારની છે. તેનો નંબર ૧૬૯૬૩ છે;

આ હસ્તપ્રતિની પત્રસંખ્યા ૧૫ છે, તેમાં એના લખાણનું માપ ૯" × ૩॥" છે. પ્રત્યેક પાનામાં પંદર લીટી છે. અંતિમ પાના નં. ૧૫ માં નવ લીટી છે.

આ હસ્તપ્રતિ જૈન દેવનાગરી લિપિમાં છે, પ્રત્યેક લીટીમાં સરેરાશ અક્ષર બાવન છે. અક્ષરો નાના પણ સુંદર છે. હસ્તપ્રતિમાં પડિમાત્રા છે.

હસ્તપ્રતિમાં લહિયાની જ્યાં સરતચૂક થઈ હોય ત્યાં તે શબ્દની ઉપર 'x'ની નિશાની કરી તે શબ્દની સામે હાંસિયામાં ઉપર અથવા નીચે સુધારીને તે શબ્દ લખવામાં આવ્યો છે. પાના નં. ૮ A માં કડી પાંત્રીસ પછી સાત લીટી લખવાની રહી ગઈ છે.

હસ્તપ્રતિ D :

આ હસ્તપ્રતિ દેવસાના પાડા(અમદાવાદ)ના ભંડારની છે. તેનો નંબર ૨૫૦૭૯ ડા. ૨૮ નં. ૨૫૫૨૫ છે.

આ હસ્તપ્રતિની કુલ પત્રસંખ્યા એકવીસ છે. પરંતુ તેમાં પ્રથમનાં બે પત્ર નથી, તેથી આ ખંડિત પ્રતિ છે. તેમાં એના લખાણનું માપ ૯॥" × ૩॥" છે. પત્ર ૩ માં બાર લીટી છે. પાના નં. ૪ થી ૭ માં તેર લીટી છે. પત્ર આઠથી વીસમાં ચૌદ લીટી છે. અંતિમ પત્ર નં. ૨૧ માં નવ લીટી છે.

આ હસ્તપ્રતિ જૈન દેવનાગરી લિપિમાં છે. પ્રત્યેક લીટીમાં સરેરાશ એકતાલીસ અક્ષર છે. અક્ષરો મોટા અને મરોડદાર છે. લિપિ પડિમાત્રાવાળી છે.

હસ્તપ્રતિમાં લહિયાની જ્યાં સરતચૂક થઇ હોય ત્યાં તે શબ્દની ઉપર ' × ' ની નિશાની કરી તે શબ્દ ઉપર, નીચે અથવા હાંસિયામાં તે શબ્દ સુધારીને લખવામાં આવ્યો છે.

હસ્તપ્રતિ E :

આ હસ્તપ્રતિ એલ. ડી. ઇન્સ્ટિટયુટ–અમદાવાદના ભંડારની છે. એનો નંબર છે : ડા નં. ૧૦૭૫, નં. ૧૫૪૩૨.

આ હસ્તપ્રતિની પત્રસંખ્યા ઓગણીસ છે. તેમાં એના લખાણનું માપ ૯ાા " × ૩ાા " છે. પ્રથમનાં ત્રણ પાનાંમાં દરેકમાં તેર લીટી છે. પછીના પાનામાં ચૌદ લીટી અને પાના નં. ૫ માં પંદર લીટી છે. અંતિમ પત્ર નં. ૧૯ માં બાર લીટી છે.

આ હસ્તપ્રતિ જૈન દેવનાગરી લિપિમાં છે. પ્રત્યેક લીટીમાં સરેરાશ અક્ષર એકતાલીસ છે. અક્ષરો મોટા અને મરોડદાર છે. એમાં પણ ક્યાંક ક્યાંક છેલ્લી લીટીઓ નાના અક્ષરથી લખાઈ છે. લિપિ પડિમાત્રા વિનાની છે.

આ હસ્તપ્રતિમાં લહિયાની જ્યાં સરતચૂક થઈ હોય ત્યાં તે શબ્દની ઉપર ' × ' ની નિશાની કરી તે શબ્દની સામે હાંસિયામાં શબ્દ લખવામાં આવ્યો છે.

હસ્તપ્રતિમાં અંતે એની લખ્યાસાલ આ પ્રમાણે જણાવી છે : લે.સં. ૧૫૬૫ માગસર સુદ ૬ દેપાલનગરે–અમરાંલિ ગ્રંથાગ્રં. ૮૦૦.

હસ્તપ્રતિ F :

આ હસ્તપ્રતિ શ્રી અનંતનાથજી જૈન જ્ઞાનભંડાર–નરશી નાથા સ્ટ્રીટ–મસ્જિદબંદર, મુંબઈની છે. એનો નંબર ૧૯૮/૧૯૦૧ છે.

આ હસ્તપ્રતિની પત્રસંખ્યા બત્રીસ છે. તેમાં એના લખાણનું માપ ૬।। ” × ૩ ” છે. પ્રત્યેક પાનામાં અગિયાર લીટી છે. પત્ર નં. ૨૯ B થી ૩૧ B સુધી ૧૨ લીટી છે. અંતિમ પત્ર નં. ૩૨ માં ત્રણ લીટી છે.

આ હસ્તપ્રતિ જૈન દેવનાગરી લિપિમાં છે. પ્રત્યેક લીટીમાં સરેરાશ અક્ષર બત્રીસ છે. અક્ષરો મોટા અને મરોડદાર છે. લિપિ પડિમાત્રાવાળી છે.

આ હસ્તપ્રતિમાં લહિયાની જ્યાં સરતચૂક થઈ હોય ત્યાં તે શબ્દની ઉપર ‘ × ’ ની નિશાની કરી તે શબ્દ હાંસિયામાં લખવામાં આવ્યો છે.

હસ્તપ્રતિ G :

આ હસ્તપ્રતિ શ્રી ચંદ્રસાગરસૂરિ જૈન જ્ઞાન મંદિર સંગ્રહ-(ઉજ્જૈન) ની છે. હસ્તપ્રતિનો નંબર ૪૩૪ છે.

આ હસ્તપ્રતિની પત્રસંખ્યા સત્તર છે. તેમાં એના લખાણનું માપ ૯।। ” + ૩।। ” છે. પ્રત્યેક પાનામાં તેર લીટી છે. અંતિમ પત્ર ૧૭ A માં ચાર લીટી છે.

આ હસ્તપ્રતિ જૈન દેવનાગરી લિપિમાં છે. પ્રત્યેક લીટીમાં સરેરાશ એકાવન અક્ષર છે. અક્ષરો મોટા અને મરોડદાર છે. લિપિ પડિમાત્રાવાળી છે.

હસ્તપ્રતિમાં લહિયાની જ્યાં સરતચૂક થઈ હોય ત્યાં તે શબ્દની ઉપર ‘ ⊓ ’, ‘ V ’ એવી નિશાની કરી અથવા શબ્દ પર આંકડા લખી તે શબ્દ ઉપર અથવા નીચે હાંસિયામાં લખવામાં આવ્યો છે. એકંદરે પ્રતિ સ્વચ્છ અને સુંદર છે.

હસ્તપ્રતિ H :

આ હસ્તપ્રતિ આચાર્ય શ્રી કલાપ્રભસાગરસૂરિ હસ્તકના સંગ્રહની–મેઘ સંસ્કૃતિભવન, ઘાટકોપરની છે.

આ હસ્તપ્રતિની પત્રસંખ્યા ચૌદ છે. તેમાં એના લખાણનું માપ ૯।।" x ૩।" છે.

આ હસ્તપ્રતિ જૈન દેવનાગરી લિપિમાં લખાયેલી છે. પ્રત્યેક પાનામાં પંદર લીટી છે. પ્રત્યેક લીટીમાં સરેરાશ સત્તાવન અક્ષર છે. અક્ષરો બધા જ એકસરખા, સુંદર અને મરોડદાર છે. આ હસ્તપ્રતિમાં ઘણાંખરાં પાનાંમાં હાંસિયામાં સુશોભન કરેલું છે. એથી હસ્તપ્રતિ ઉઠાવદાર અને આકર્ષક બની છે. હસ્તપ્રતિમાં લહિયાની જ્યાં સરતચૂક થઈ હોય ત્યાં તે શબ્દની ઉપર 'x' ની નિશાની કરી હાસિયામાં તે શબ્દ સુધારીને લખવામાં આવ્યો છે.

હસ્તપ્રતિ I *

આ હસ્તપ્રતિ સ્વ. જૈનાચાર્ય શ્રી વિજય કમળસૂરિજીના હસ્તકના—વડોદરાની કોઠીપોળના જૈન ઉપાશ્રયમાં રહેલા પુસ્તકસંગ્રહની છે.

આ હસ્તપ્રતિની પત્રસંખ્યા ૨૯ છે. પ્રત્યેક પત્રમાં બન્ને બાજુની મળી બાવીસ પંક્તિઓ છે અને પ્રત્યેક પંક્તિમાં પડિમાત્રાવાળી નાગરીલિપિમાં લખાયેલા મનોહર ૩૨ થી ૪૦ મોટા અક્ષરો છે.

હસ્તપ્રતિ J : *

આ હસ્તપ્રતિ વડોદરાના આત્મારામ જૈન જ્ઞાનમંદિરની, પ્રવર્તક સ્વ૦ શ્રી કાન્તિવિજયજી મહારાજ હસ્તકની છે.

આ હસ્તપ્રતિની પત્રસંખ્યા બાર છે. તેના દરેક પત્રમાં બન્ને બાજુની મળી ત્રીસ પંક્તિ અને દરેક પંક્તિમાં ૧૦ થી ૧૮ નાના અક્ષરો છે.

---

* આ બન્ને હસ્તપ્રતિ ઉપલબ્ધ થઈ શકી ન હોવાથી પંડિત લાલચંદ ભગવાનદાસ ગાંધીના 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ' ના સંપાદનના આધારે પાઠાંતરો નોંધવામાં આવ્યાં છે

હસ્તપ્રતિઓમાં કડીઓના સંખ્યાંક

હસ્તપ્રતિ A :

'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'ની અધિકૃત વાચના આઠ જુદી જુદી હસ્તપ્રતોને આધારે આપવામાં આવી છે. તેમાં મૂળ પાઠ તરીકે હસ્તપ્રતિ A રાખવામાં આવી છે. એટલે કડીઓના સંખ્યાંક પણ હસ્તપ્રતિ A પ્રમાણે આપવામાં આવ્યા છે.

એકંદરે કડીઓના સંખ્યાંક ક્રમાનુસાર અને સુવાચ્ય છે. ૧૦૦, ૨૦૦, ૩૦૦ અને ૪૦૦ મી કડી પછી નવેસરથી ૧ થી ક્રમાંક તત્કાલીન પરંપરાનુસાર યોગ્ય રીતે અપાયા છે. આમ છતાં નીચેની કેટલીક ક્ષતિઓ નજરે પડી છે :

(૧) ઉ. ત. નીચેની કડીઓનો સંખ્યાંક લખવાનું સરતચૂકથી રહી ગયું છે :

૨૦, ૯૬, ૧૭૪, ૨૫૫, ૨૮૨, ૩૫૬.

(૨) નીચેની કડીનો સંખ્યાંક સરતચૂકથી બે વાર લખાયો છે : ૩૨૬.

(૩) નીચેની કડીઓનો સંખ્યાંક અસ્પષ્ટ લખાયો છે :

૬, ૫૫.

(૪) કેટલીક કડીઓનો સંખ્યાંક લખવામાં આગળ કે પાછળ બે દંડ કરવાનું ચૂકી જવાયું છે. ઉ. ત.

૬, ૯, ૧૧, ૧૩, ૭૦, ૭૧.

કડીઓના સંખ્યાંકની બાબતમાં ઉપર જણાવી તેવી કેટલીક નજીવી ક્ષતિઓ આ હસ્તપ્રતિ A માં જોવા મળે છે. અહીં ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલી લગભગ બધી જ હસ્તપ્રતિઓમાં કડીઓના સંખ્યાંકની બાબતમાં થોડીક ક્ષતિઓ નજરે પડી છે, જે વિશે અહીં નોંધ કરવામાં આવી છે.

B હસ્તપ્રતિ :

આ હસ્તપ્રતિમાં કડીઓનો સંખ્યાંક ૧ થી ૪૧૫ સુધી અપાયો છે. આરંભમાં કડીઓનો સંખ્યાંક ૧ થી ૧૬ સુધી ક્રમસર અપાયો છે. ત્યારપછી કડીઓનો સંખ્યાંક લખવામાં કેટલીક સરતચૂક કે ગરબડ જણાય છે.

નીચેની કડીઓના સંખ્યાંક લખાયા નથી :

૧૭, ૧૭૫, ૨૬૩, ૨૮૦, ૨૮૮, ૨૯૯, ૩૨૨, ૩૨૩, ૩૨૪, ૩૪૦.

નીચેની કડીઓના સંખ્યાંક સળંગ બે વાર લખાયા છે :

૪૭, ૭૫, ૭૬, ૭૭, ૭૮, ૧૦૧, ૧૭૯, ૨૨૯, ૨૫૦.

સંખ્યાંક ૨૬ સળંગ ત્રણ વાર લખાયા છે.

આ ઉપરાંત સંખ્યાંકની બાબતમાં નીચેની કેટલીક ત્રુટિઓ જણાઈ છે.

(૧) ૭૮ અને ૭૯ સંખ્યાક વચ્ચે ૯૪ સંખ્યાંક લખાઈ ગયો છે અને ૭૯ સંખ્યાંક પછી સીધા ૯૬ મા સંખ્યાંકથી પછીના સંખ્યાંક લખાયા છે.

(૨) ૨૩૫ સંખ્યાંક ફક્ત અડધા ચરણ માટે અપાયો છે.

(૩) ૨૪૩ સંખ્યાંક ફક્ત એક શબ્દ લખી પછી અપાયો છે.

(૪) ૨૫૮ સંખ્યાંકને બદલે ૨૬૯ સંખ્યાંક લખાઈ ગયો છે.

(૫) ૨૬૪ પછી ફરીથી ૨૬૧ થી ૨૬૬ સંખ્યાંક લખાયા છે અને ત્યારપછી સીધો ૨૬૧ મો સંખ્યાંક અપાયો છે.

(૬) ૨૭૯ સંખ્યાંકને બદલે ૨૮૯ સંખ્યાંક લખાયો છે.

(૭) ૩૫૯ સંખ્યાંકને બદલે ૩૬૯ સંખ્યાંક લખાયો છે અને ત્યારપછી ૩૭૦ સંખ્યાંક છે.

(૮) ૩૭૦ સંખ્યાંક પછી ફરી ૩૬૪ સંખ્યાંકથી શરૂ કરીને ૩૭૯ સંખ્યાંક સુધી સળંગ સંખ્યાંક અપાયા છે.

(૯) ૩૭૯ સંખ્યાંક પછી સીધા ૧ થી સંખ્યાંક શરૂ થાય છે, અને તે સંખ્યાંક બે વાર લખાયો છે. તે પછી (૨) બે નો સંખ્યાંક ન લખતાં ૩ થી શરૂ કરી ૧૨ સુધી ક્રમસર સંખ્યાંક અપાયા છે.

(૧૦) ત્યારપછી ૩૮૯ નો સંખ્યાંક અપાયો છે અને. પછી ૧૩ થી ૧૬ સુધી સંખ્યાંક ક્રમસર છે. ત્યારપછી ૩૯૪ થી ૪૩૫ સુધી ક્રમસર સંખ્યાંક લખાયા છે.

C હસ્તપ્રતિ :

આ હસ્તપ્રતિમાં કડીઓનો સંખ્યાંક ૧ થી ૪૨૬ સુધી અપાયો છે. એકંદરે કડીઓનો સંખ્યાંક ક્રમાનુસાર અપાયો છે, તેમ છતાં નીચેની કેટલીક ક્ષતિઓ નજરે પડે છે :

(૧) કડીઓના નીચેના સંખ્યાંક લખાયા નથી :
૧૭૩, ૨૩૬, ૨૪૯, ૨૫૦, ૨૯૮, ૩૧૮.

(૨) કડીઓના નીચેના સંખ્યાંક સળંગ બે વાર લખાયા છે :
૫૩, ૧૩૪, ૧૭૨, ૨૪૩, ૨૪૭.

(૩) નીચેનો સંખ્યાંક સળંગ ત્રણ વાર લખાયો છે :
૧૧૦

(૪) નીચેનો સંખ્યાંક સળંગ ચાર વાર લખાયો છે. :
૨૩૫.

(૫) સંખ્યાંક ૩૮૯ ને બદલે ૧ લખાયો છે.

(૬) સંખ્યાંક ૩૯૦ થી ૪૨૬ સુધી ક્રમસર છે.

D હસ્તપ્રતિ :

આ હસ્તપ્રતિમાં કડીઓનો સંખ્યાંક ૧ થી ૪૨૮ સુધી છે. આ પ્રતિ ખંડિત છે. એમાં આરંભનાં બે પત્ર નથી, એટલે એમાં ૧ થી ૩૦ કડી નથી. ત્રીજા પત્રમાં કડી ૩૧ થી શરૂ થાય છે. કડીઓના સંખ્યાંકમાં નીચેના સંખ્યાંક લખાયા છે :

(૧) કડીઓના નીચેના સંખ્યાંક લખાયા નથી :
૧૧૩, ૧૫૮, ૨૮૮, ૩૯૬.

(૨) નીચેના સંખ્યાંક સળંગ બે વાર લખાયા છે :
૫૪. ૫૮, ૧૧૪, ૧૫૬.

(૩) ૧૩૪ સંખ્યાંકને બદલે ૧૪૪ સંખ્યાંક લખાઈ ગયો છે.

E હસ્તપ્રતિ :

આ હસ્તપ્રતિમાં કડીઓનો સંખ્યાંક ૧ થી ૪૧૪ સુધી અપાયો છે. એમાં નીચેની કેટલીક ક્ષતિઓ નજરે પડી છે :

(૧) કડીઓના નીચેના સંખ્યાંક લખાયા નથી :
૪૬, ૯૮, ૯૯. ૨૫૬, ૨૫૭, ૨૫૮, ૩૪૩, ૩૪૪, ૩૪૫, ૩૪૬, ૩૪૭.

(૨) નીચેનો સંખ્યાંક સળંગ બે વાર લખાયો છે :
૨૬૧.

(૩) ૪૧ સંખ્યાંક ફક્ત અડધા ચરણને જ અપાયો છે.

(૪) ૩૨૬ અને ૩૨૭ સંખ્યાંક વચ્ચે ૩૩૧ સંખ્યાંક લખાઈ ગયો છે.

(૫) ૩૨૭ સંખ્યાંકથી ૩૪૨ સુધી સંખ્યાંક ક્રમસર છે. ત્યારપછી તરત જ ૩૪૮ સંખ્યાંક લખાયો છે. ત્યારપછી ૪૧૪ સંખ્યાંક સુધી ક્રમસર છે અને ત્યારપછી ૩૬૭ સંખ્યાંક લખાયો છે.

(૬) ૩૬૭ અને ૩૬૮ સંખ્યાંકની વચ્ચે ૧૯ કડી નથી, પણ તે પછીની કડીઓના સંખ્યાંક ક્રમસર આપેલા છે.

(૭) સંખ્યાંક ૩૮૫ પછી ૧૦ કડી નથી. તે પછીની કડીઓના સંખ્યાંક ક્રમસર છે.

F હસ્તપ્રતિ :

આ હસ્તપ્રતિમા કડીઓનો સંખ્યાંક ૧ થી ૪૧૫ સુધી અપાયો છે. સંખ્યાંકોની બાબતમાં નીચેની કેટલીક ત્રુટિઓ જણાઈ છે :

(૧) નીચેની કડીઓના સંખ્યાંક લખાયા નથી :
૪૫, ૨૪૭, ૨૯૮, ૩૬૯.

(૨) નીચેના સંખ્યાંક સળંગ બે વાર લખાયા છે :
૧૮, ૪૪, ૨૯૭, ૩૬૭.

(૩) ૩૭૭ સંખ્યાંક પછી સીધા ૧ થી ૪ સંખ્યાંક આપેલા છે, અને પછી તરત જ ૩૮૨ સંખ્યાંક અપાયો છે. ૩૮૨ સંખ્યાંકથી ૪૧૫ સુધી સંખ્યાંક ક્રમસર છે.

G હસ્તપ્રતિ :

આ હસ્તપ્રતિમાં કડીઓનો સંખ્યાંક ૧ થી ૪૧૫ સુધી અપાયો છે. કડીઓના સંખ્યાંક આપવામાં નીચેની સરતચૂક થયેલી જણાઈ છે :

(૧) નીચેની કડીઓના સંખ્યાંક લખાયા નથી :
૧૨, ૮૬, ૧૩૨, ૧૩૩, ૧૪૫, ૧૪૬, ૧૪૭, ૧૪૮, ૧૪૯, ૧૫૦, ૧૫૧, ૧૫૨, ૧૫૩, ૧૫૪, ૧૫૫, ૨૨૭, ૨૫૫, ૩૨૩, ૩૪૬.

(૨) નીચેના સંખ્યાંક સળંગ બે વાર લખાયા છે :
૬૬, ૧૨૩, ૧૪૧, ૨૫૨, ૨૭૮, ૨૭૯, ૨૮૦, ૩૧૩, ૩૩૩.

(૩) સંખ્યાંક ૧૨૫ પછી ફરીથી ૧૨૧ થી સંખ્યાંક અપાયા છે તેમાં ૧૨૩ સંખ્યાંક બે વાર લખાયો છે.

(૪) ૧૪૪ સંખ્યાંક પછી સીધો ૧૫૬ સંખ્યાંક છે અને સંખ્યાંક ૧૫૬ થી ૧૭૦ સુધી ક્રમસર છે. ૧૭૦ સંખ્યાંક પછી તરત જ ૧૬૧ સંખ્યાંકથી શરૂ થાય છે.

(૫) ૩૭૬ સંખ્યાંક પછી તરત જ ૧ થી ૧૧ સંખ્યાંક આપ્યા છે અને ત્યારપછી ૩૮૮ સંખ્યાંક અપાયો છે. ત્યારપછી ૪૧૫ સુધીના સંખ્યાંક ક્રમસર છે.

H હસ્તપ્રતિ :

આ હસ્તપ્રતિમાં કડીઓનો સંખ્યાંક ૧ થી ૪૧૫ સુધી અપાયો છે. એમાં નીચેની કેટલીક ક્ષતિઓ રહી ગઈ છે :

(૧) નીચેની કડીઓના સંખ્યાંક લખાયા નથી :
૧૦૭, ૧૩૫, ૧૫૩, ૧૮૮, ૧૯૯, ૨૬૧, ૨૯૭.

(૨) નીચેના સંખ્યાંક સળંગ બે વાર લખાયા છે :
૨૯, ૧૦૮, ૧૨૯, ૧૯૭, ૨૨૩, ૨૫૯, ૨૯૯, ૩૭૫.

(૩) ૨૬૮ સખ્યાંકને બદલે ૨૬૫ સંખ્યાંક લખાયો છે.

(૪) ૨૬૮ સંખ્યાંક પછી સંખ્યાંક ૧ થી ૬ સુધી અપાયા છે, અને ત્યારપછી સંખ્યાંક ૩૮૪ થી શરૂ થાય છે.

'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ': જુદી જુદી હસ્તપ્રતિઓમાં કડીઓના સંખ્યાંકનો નમૂનારૂપ કોઠો

'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'ની જુદી જુદી હસ્તપ્રતિઓમાં આરંભની છ કડી સુધી સંખ્યાંક બરાબર મળતા આવે છે સાતમી કડીથી સંખ્યાંકમાં ફેરફારો જોવા મળે છે. એ ફેરફારો કેવા છે તે દર્શાવવા માટે ૨૦ કડી સુધી નમૂનારૂપ કોઠો અહીં આપ્યો છે. બાકીની કડીઓ વિશે તે તે હસ્તપ્રતિના સંખ્યાંક વિશે આપેલી માહિતી જુઓ.

કડીનું અંતિમ પદ	A પ્રતિ	B પ્રતિ	C પ્રતિ	D પ્રતિ	E પ્રતિ	F પ્રતિ	G પ્રતિ	H પ્રતિ	I પ્રતિ	J પ્રતિ
સરસત્તિ	૧	૧	૧	પત્ર નથી	૧	૧	૧	૧	૧	૧
ડંસુ	૨	૨	૨	"	૨	૨	૨	૨	૨	૨
દુવારિ	૩	૩	૩	"	૩	૩	૩	૩	૩	૨
આધારિ	૪	૪	૪	"	૪	૪	૪	૪	૪	૪
મંડપચેલ	૫	૫	૫	"	૫	૫	૫	૫	૫	૫
મંડિઉ તેણિ	૬	૬	૬	"	૬	૬	૬	૬	૬	૬
મીઠઉ હોઇ	૭	૭	૭	"	૭	૭	૭	૭	૭	૭
વિચાર	૮	૮	૮	"	૮	૮	૭	૮	૮	૮
પ્રતાપ	૯	૯	૯	"	૯	૯	૮	૯	૯	૯
દુકાલ	૧૦	૧૦	૧૦	"	૧૦	૧૦	૯	૧૦	૧૦	૧૦

કડીનું અંતિમ પદ	A પ્રતિ	B પ્રતિ	C પ્રતિ	D પ્રતિ	E પ્રતિ	F પ્રતિ	G પ્રતિ	H પ્રતિ	I પ્રતિ	J પ્રતિ
તિસઉ	૧૧	૧૧	૧૧	પત્ર નથી	૧૧	૧૧	૧૦	૧૧	૧૧	૧૧
અહ્યઉ	૧૨	૧૨	૧૨	,,	૧૨	૧૨	૧૧	૧૨	૧૨	૧૧
સરીર	૧૩	૧૩	૧૩	,,	૧૩	૧૩	૧૨	૧૩	૧૩	૧૩
કેલિ	૧૪	૧૪	૧૪	,,	૧૪	૧૪	૧૪	૧૪	૧૪	૧૪
રહઇ મિલી	૧૫	૧૫	૧૫	,,	૧૫	૧૪	૧૫	૧૫	૧૫	૧૫
પાહવઇ	૧૬	૧૬	૧૬	,,	૧૬	૧૬	૧૬	૧૬	૧૬	૧૬
સલસલઇ	૧૭	૧૮	૧૭	,,	૧૭	૧૭	૧૭	૧૮	૧૭	૧૭
સાર	૧૮	૧૯	૧૮	,,	૧૮	૧૮	૧૮	૧૯	૧૮	૧૮
દેખુ ક્ષેમ	૧૯	૨૧	૧૯	,,	–	૨૦	૧૯	૨૦	૧૯	૧૯
છેહા	૨૧ (૨૦ નથી)	૨૨	૨૦	,,	૨૦	૨૧	૨૦	૨૧	૨૦	૨૦

'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'ની વિવિધ હસ્તપ્રતિઓમાં કડીઓના કુલ સંખ્યાંકમાં તથા સંખ્યાંકના ક્રમમાં બહુ ફેર જોવા મળે છે. વળી, કેટલીક પ્રતોમાં કેટલીક કડીઓ નથી, અને કેટલીક કડીઓ આગળપાછળ છે. એથી કૃતિની અધિકૃત વાચનામાં કડીઓનાં પાઠાંતરો નોંધવાનું સરળ નથી. અહીં ૧૦૦, ૨૦૦, ૩૦૦, ૩૯૦, ૪૦૦, ૪૪૧ અને ૪૪૨ કડીનાં પાઠાંતરો દર્શાવતો નમૂનારૂપ કોઠો

કડીનું પ્રથમ ચરણ	હસ્તપ્રતિ A	હસ્તપ્રતિ B	હસ્તપ્રતિ C	હસ્તપ્રતિ D	હસ્તપ્રતિ E	હસ્તપતિ F	હસ્તપ્રતિ G	હસ્તપ્રતિ H	હસ્તપ્રતિ I	હસ્તપ્રતિ J
માયડીય પ્રતિ બોલઇ .. કુણ સક્કર કુણ દુદ્ધ	૧૦૦	૮૯	૧૦૭	૯૯	૧૦૬	૧૦૦	૯૮	૯૬	૧૦૨	૧૦૨
આપણ પઈ સાથિ હિવઇ . મુગતિ વસાવઇ તેઉ....	૨૦૦	૧૯૨	–	૧૯૭	૨૦૫	૨૦૦	૧૯૨	૧૯૨	૨૦૩	૨૦૩
ભુંઇ કંપાવઇ મેલ્હી પાય...નસા જાલ છઇ જાણે દોર.	૩૦૦	૨૮૩	૨૯૦	૨૯૧	૨૯૯	૨૮૭	૨૮૨	૨૮૨	૨૯૫	૨૯૫
ખટુખંડ ભૂમ ડલ જેણિ સાધી...મૂં ઉલગી તે મુક્તિ પહૂતઉ,	૩૯૦	૩૭૧	૩૮૧	૩૭૮	૩૭૫	૩૭૧	૩૭૦	૩૭૦	૩૮૪	૩૮૪

કડીનું પ્રથમ ચરણ	હસ્તપ્રતિ A	હસ્તપ્રતિ B	હસ્તપ્રતિ C	હસ્તપ્રતિ D	હસ્તપ્રતિ E	હસ્તપ્રતિ F	હસ્તપ્રતિ G	હસ્તપ્રતિ H	હસ્તપ્રતિ I	હસ્તપ્રતિ J
અંબર નિમ્મંલ કિત્તીય . ગચ્છે દત્તો વિવેય જયવંતો	૪૦૦	કડી નથી	કડી નથી	કડી નથી	૩૭૭	કડી નથી	કડી નથી	કડી નથી	કડી નથી	કડી નથી
મૂલમંત્ર મણિ એ મન- માનિ .ઇમ બોલઇ શ્રી જયશેહરસૂરિ	૪૪૧	૪૧૫	૪૨૬	૪૨૮	૪૧૪	૪૧૫	૪૧૫	૪૧૫	૪૩૨	૪૩૨
ત્રિભુવનદીપક એહ પ્રબ ધુ...શસિ દિણયર રાઉ.	૪૪૨	કડી નથી	કડી નથી	કડી નથી	કડી નથી	કડી નથી	કડી નથી	કડી નથી	કડી નથી	કડી નથી

કાવ્યપાઠ

ઘર્દૈ શ્રી ગુરુભ્યો નમઃ[૧]

રાગુ ધનાસી; ધુરિ દૂહા[૨]

પહિલઉ પરમેશ્વર નમી[૩] અવિગત[૪] અવિચલ ચિત્ત[૫];
સમરિસ[૬] સમરિસ ઝીલતી, હંસાસણિ સરસત્તિ[૭]. ૧

માનસ[૮] સિંરિ[૯] જાં નિમ્મંલી[૧૦] કરઇ કતૂહલ[૧૧] હંસ;
તાં સરસતિ રંગિંહિં[૧૨] રમઇ[૧૩] જોગી જાણુઇ ડંસુ[૧૪]. ૨

પાઠાંતરો :

૧ હસ્તપ્રતિ B અર્હં નમઃ, C ॐ નમઃ શ્રી વીતરાગાય, D (પત્ર નથી), E સર્વજ્ઞાય નમઃ, F ॐ હ્રીં શ્રી ગૌતમ ગણધરાય નમઃ, G શ્રી ગૌતમાય નમઃ, H અર્હં, IJ શ્રી ગૌતમાય નમ.

૨ B ધુરિ દુહા રાગુ ધનાસી, C રાગ ધનાસી, D (પત્ર નથી), EF નિત્ય જય. G રાગ ધનાસી દૂહા, H ધુરિ દૂહા રાગ ધનાસી, H ધુરિ દૂહા રાગ ધન્યાસી, J રાગુ ધનાસી દૂહા.

૩ B પહિલુ પરમેસરુ નમી, CH પહિલું પરમેસરુ નમી, D (પત્ર નથી), EF પહિલુ પરમેસર નમી, GIJ પહિલઉં પરમેસરુ નમી

૪ B અવિકલુ, CF અવિકઉ, D (પત્ર નથી), E અવિગઉ, IJ અવિકલ.

૫ B C E F G H I J ચિત્તિ, D (પત્ર નથી).

૬ B E G H I J સમરિસુ સમરસિ, C સમરસિ સમરસિ, D પત્ર નથી, F સમરિસુ સમરિસિ.

૭ CEF સરસતિ, D-પત્ર નથી

૮ C માનસિ, D પત્ર નથી ૯ B સારિ, CEFGHIJ સરિ, D પત્ર નથી. ૧૦ BH નિમ્મંલઇ, CFIJ નિર્મલઇ, D પત્ર નથી, E નિમ્મલઈ. ૧૧ BH કુતૂહલુ, CE કુતૂહલ, D પત્ર નથી, IJ કતુહલ ૧૨ BC FGH રંગિઈ, D પત્ર નથી E રંગઇ, IJ રંગિ, ૧૩ BCEFHI રહઇ, D પત્ર નથી, G રહિ ૧૪ CEFIJ ડંસ, D પત્ર નથી.

પાણી પાહણિ[૧] સામિણી, મન સરસતિ સંભારિ;
દીસઇ દુયણ[૨] દુયંગણી,[૩] ભીડી[૪] ભુવણુ[૫] દુવારિ.[૬] ૩

હિવ વસ્તુ[૭]

નાભિમંડલિ[૮] નાભિમંડલિ મૂલ[૯] જે કંદ;[૧૦]
તિણિ સુત્તી[૧૧] જગવિય[૧૨] મૂલ[૧૩] પાવણુ[૧૪] જુત્તિહિં[૧૫] નિરુંધિય;[૧૬]
તઉ ચલ્લિય[૧૭] પવણુબલિ અવહિમગ્ગિ[૧૮] સસિપાણિ લુધીય;[૧૯]
દેવી દેવી સરિસ[૨૦] મઇ દિઠી[૨૧] દશમ દુઆરિ;[૨૨]
કરિસું[૨૩] કવિત્ત[૨૪] સુહામણું[૨૫] તેહ સરસત્તિ[૨૬] આધારિ. ૪

હિવ દૂહા

જે ઘટ સુધિ[૨૭] અજાણુતા, કરઇ કથા કલ્લોલ;
પડતઉ[૨૮] ધરતે પરિહરી,[૨૯] ગિરિ સરિ[૩૦] મંડઇ[૩૧] ટોલ. ૫

---

૧ D પત્ર નથી, E પાહિણી. ૨ CIJ દૂયણ, D પત્ર નથી, G દુઅણ. ૩ BEFIJ દુયગમી, C દૂયગમી, D પત્ર નથી, H દુઅગમી ૪ BFGHIJ ભીડે, D પત્ર નથી ૫ BHIJ ભુયણ, D પત્ર નથી, EF ભૂયણ, G ભૂઅણ. ૬ BFH દુયારિ, C દૂયારિ, D પત્ર નથી, EG દૂઆરિ ૭ C હિવ વસ્તુઃ, D પત્ર નથી, G વસ્તુ. ૮ BCH નાભિ મડલ, D પત્ર નથી, EFGIJ નાભિ મડલ ૯ BCEBGHIJ મૂલિ, D પત્ર નથી ૧૦ BCEGH કંદુ, D પત્ર નથી ૧૧ C સુત્તીય, D પત્ર નથી. ૧૨ B જગાવિય, C જગવીય, D પત્ર નથી, EIJ જગ્ગવીય, FGH જગ્ગવિય ૧૩ D પત્ર નથી, E મૂલિ ૧૪ BH પવણ, CFGIJ પવણ D પત્ર નથી, E પવન ૧૫ D પત્ર નથી, F જત્તિહિ, GH જુત્તિ ૧૬ BCEH નિરુ ધીય, D પત્ર નથી. ૧૭ D પત્ર નથી, H તુ ચલ્લિય ૧૮ BGHIJ અવહમગ્ગિ, CF અવહમગિ, D પત્ર નથી. ૧૯ BCFHIJ લુદ્ધિય, H લુદ્ધીય. ૨૦ CE સરિસું, D પત્ર નથી. ૨૧ F દિઠ્ઠિય, G દિહિય. ૨૨ BF દુયારિ, CE દૂયારિ, D પત્ર નથી, GIJ દૂઆરિ. ૨૩ BG કરિસઉ, CEHIJ કરિસિઉ, D પત્ર નથી ૨૪ BEH કવિતુ, D પત્ર નથી ૨૫ BEH સુહામણઉ, CFGIJ સોહામણઉ, D પત્ર નથી ૨૬ BEFGH તેહ સરસતિ, C તે સરસત્તિ, D પત્ર નથી, IJ સા સરસતિ ૨૭ CHIJ સુદ્ધિ, D સુદ્ધિ, D પત્ર નથી ૨૮ BEFGIJ પડતુ, CH પડતૂ, D પત્ર નથી ૨૯ IJ પરહરી, D પત્ર નથી. ૩૦ BEFGHIJ સિરિ, C સિર, D પત્ર નથી. ૩૧ C માડઇ, D પત્ર નથી.

નવમા રસ અમરસ[1] મ ધરિ,[2] આઠે આણિઉ છેહ;[3]
ગુરુઆ[4] તઉ'[5] ગુણિ આગલઉ,[6] મહુવડિ[7] મંડિઉ[8] તેણિ.[9] ૬

સેવીતા સવિ રસ વિરસ, ઇક્ષ્ઠાઇક્ષિહિં'[10] જોઇ;
નવમઉ જિમ જિમ સેવિયઇ,[11] તિમ (૨) મીઠઉ હોઈ. ૭

હિવ વસ્તુ

નાણુ[12] નિરુપમ (૨) જગહ ઉવયાર;[13]
ઘટ[14] ભિંતરિ[15] નિર્મલઉ,[16] જાસ[17] નામિ સવિ રોગ નાસઇ;
જર રખસ[18] વેગલી[19] સયલ[20] સિધિ નિવસંતિ પાસઇ;
પુણ્ય પાપ બેવઇ[21] ટલિઇ દીસઇ મુખ[22] દુવાર;[23]
સાવધાન તે સંભલઉ હરખિહિં'[24] હંસ વિચાર.[25] ૮

---

૧ BCEGH અમરિસુ, D પત્ર નથી, FIJ અમરિસ ૨ F ધુરિ, D પત્ર નથી. ૩ BEFGHIJ છેહિ, D પત્ર નથી. ૪ BH ગુરુયાં, CF ગુરૂયા, D પત્ર નથી, G ગિરુઆ, IJ ગરૂઆ ૫ BCFGH તૂ, D પત્ર નથી, EIJ તુ ૬ BCEGH અગ્ગલઉ, F ઉગ્ગહલ, D પત્ર નથી ૭ BCEFGHIJ મુહવડિ ૮ F મંડીય, D પત્ર નથી. ૯ BCEFGHIJ તેહિ, D પત્ર નથી ૧૦ BCGIJ ઇક્ષ્ઠાઇક્ષિં, D પત્ર નથી, EFG ઇક્ષ્ઠાઇક્ષિઇ ૧૧ CEF સેવીયઇ, D પત્ર નથી, GHIJ સેવીઇ ૧૨ CGIJ નાણ, D પત્ર નથી. ૧૩ BEGHIJ ઉવયારુ, C અવયાંર, D પત્ર નથી; F અવયારુ ૧૪ BCFHIJ ઘટુ, D પત્ર નથી ૧૫ I ભિત્તરિ, D પત્ર નથી ૧૬ B નિર્મલુ, D પત્ર નથી, E નિમ્મલઉ, H નિમ્મંલઉ. ૧૭ BCEFGHIJ જાસુ, D પત્ર નથી. ૧૮ BCEFGHIJ રખસિ, D પત્ર નથી ૧૯ CG વેગલીય, D પત્ર નથી ૨૦ BCEGHIJ સયલ સિદ્ધિ, F સિધિ સીમ ૨૧ BFGH બેવઇ ટલઇ, CE બેઉ ટલઇ. ૨૨ C મોખ, IJ સુક્ખ, D પત્ર નથી ૨૩ BFHIJ દૂયારુ, C દૂયારિ, G દૂઆર, D પત્ર નથી ૨૪ BH હરિખિઇં, D પત્ર નથી, GII હરખિ. ૨૫ BF વિચારિ, D પત્ર નથી, GIJ વિચારુ

તેયવંત[૧] તિહુ[૨] ભુવણુ મઝારિ; પરમહંસ નરવર[૩] અવધારિ;
જહિ[૪] જપતાં નવિ લાગઇ પાપ;[૫] દિન (૨) વાધઇ અતિક[૬] પ્રતાપ.[૭] ૯

દૂપદું[૮]

બુદ્ધિ મહોદધિ બહુ બલવંતુ,[૯] અકલ[૧૦] અજેય[૧૧] અનાદિ અનંતુ;
ક્ષણ[૧૨] અમરગણિ પિણિ પાયાલિ, ઇછાં વિલસઇ તે તિહુંકાલ.[૧૩] ૧૦

આંધિઉ[૧૪] નીઠિસુ ત્રિભુવન[૧૫] માઇ, નાન્હઉ[૧૬] કુંથ[૧૭] સરીર સમાઇ;
દીપતિ દિણુયર[૧૮] કોડિહિં જિસઉ, જિહાં જોઅઉ[૧૯] તિહાં
દેષઉં[૨૦] તિસઉ.[૨૧] ૧૧

એકિ[૨૨] ભણઇ એહજિ[૨૩] અરિહંત,[૨૪] એહજિ[૨૫] હરિહર[૨૬]
અલષ[૨૭] અનંત;[૨૮]
જિણિ જિમ જાણિઉ તિણિ તિમ તિમ કહિઉ,
મન ઇંદ્રીય[૨૯] બલિ તે નવિ ગ્રહઉ ૧૨

---

૧ B તેયવતુ, CHIJ તેજવતુ, E તેયવંતુ, G તેજવત, D પત્ર નથી. ૨ BC ત્રિભુવન, D પત્ર નથી, EFGHIJ ત્રિહુ ભુવન ૩ D પત્ર નથી, G નરવરુ. ૪ BCEFGHIJ જેહ, D પત્ર નથી ૫ BEFH પાપુ, D પત્ર નથી ૬ BCEF-GHIJ અધિક; D પત્ર નથી. ૭ BEF પ્રતાપુ, D પત્ર નથી. ૮ BCEFGHIJ માં (કડી ૯ પહેલાં) હિવ ચઉપઇ દૂપદ, G ચઉપઇ દૂપદ, D પત્ર નથી. ૯ D પત્ર નથી, EGIJ બલવત. ૧૦ B અકલુ D પત્ર નથી ૧૧ BCEHIJ અજેઉ. D પત્ર નથી ૧૨ BCFGHIJ ક્ષણિ; D પત્ર નથી ૧૩ BCEFGHIJ ત્રિહુકાલિ, D પત્ર નથી ૧૪ BCEFGHIJ વાધિઉ નીદસુ, D પત્ર નથી. ૧૫ BCEIJ ત્રિભુવનિ માઈ; D પત્ર નથી. ૧૬ BJ લાન્હુઉ; D પત્ર નથી ૧૭ BCEFGHIJ કુંથુ શરીરિ, D પત્ર નથી. ૧૮ BCH દિણુયરુ, D પત્ર નથી ૧૯ BCGHIJ જોઉ, F જોય; D પત્ર નથી ૨૦ F દેખય, D પત્ર નથી ૨૧ D પત્ર નથી, G તિસુ. ૨૨ D પત્ર નથી, GIJ એક. ૨૩ BC એહુજિ; D પત્ર નથી; F એહુ જ. ૨૪ BCEFG અરિહતુ, D પત્ર નથી ૨૫ BF એહુજિ, D પત્ર નથી ૨૬ BGH હરિહરુ, D પત્ર નથી ૨૭ BFIJ અલખુ; D પત્ર નથી ૨૮ BCFGHIJ અનતુ; D પત્ર નથી ૨૯ BCGH મન ઇન્દ્રિય; D પત્ર નથી, E મનિ ઇન્દ્રિય, IJ મનિ ઇન્દ્રિઅ.

કાઠિ[1] જલણિ જિમ ધરણિં ત્રેહ,[2] કુસ્રમિં[3] પરિમલ[4] ગોરસ નેહ;[5]
તિલહિં[6] તેલ જિમ નાઢિક[7] નીર, તિમ તે નિવસઇ જગત્ર સરીર.[8] ૧૩
રાણી તાસુ ચતુર ચેતના, કેતા ગુણ બોલઉં[9] તેહના;
રાઉ રાણી બેઉ[10] મનનઇં મેલિ, ફિરિ (૨) કરઇં કતૂહલ[11] કેલિ. ૧૪
નવજુવ્વણ નવરંગી નારિ, સામલડી સહજિહિં સુવિકાર;[12]
માયા રમણિ રમંતી રુલી,[13] અન્ન દિવસ[14] નરવર રહઇં[15] મિલી. ૧૫
નરપતિ નિરખઇ તેહનુ[16] રુપ,[17] નયણિ બાણિ તિણિ વીધિઉ ભૂપ;[18]
તં જાણી રાણી વીનવઇ, સ્વામી[19] ઉચટ કાંઇ પઇઠવઇ.[20] ૧૬

હિવ ધૂપદ

રૂવડી[21] રે રમણી મતગય ગમણી, પેખી[22] ભૂલઉ[23] ત્રિહુંભુવણ[24] ધણી;
અમૃતકુંડિ[25] કિમ વિસ[26] ઉછલઇ, સમુદ્ર થકી મેહ[27] ન નીકલઇ;
સરવર માહિ ન દવ[28] પરજલઇં ધરણિ ભાર[29] સેષ[30] ન સલસલઇ. ૧૭

---

૧ B કાહિ જલુણ, C કાહિ જલણ, D પત્ર નથી, E કાઠ જલણ, FHIJ કાઠિ જલણ ૨ BCHIJ ત્રેહુ, D પત્ર નથી. ૩ BCFGHIJ કુસુમિહિ, D પત્ર નથી, E કુસમિહિ ૪ BH પરિમલુ, D પત્ર નથી. ૫ BCIJ ગોરસિ નેહુ, D પત્ર નથી ૬ BHIJ તિલિહિ તેલુ, CFG તિલિહિ તેલ, D પત્ર નથી. ૭ BEFH તાઢિક નીરિ, C તાઢક નીર, D પત્ર નથી. ૮ BCHIJ શરીરિ, D પત્ર નથી, E સરીરિ, F શરીર ૯ F બોલ, D પત્ર નથી ૧૦ BEFHIJ બે, D પત્ર નથી ૧૧ BCFG કુતૂહલ, D પત્ર નથી ૧૨ BCEHIJ સવિકારિ, D પત્ર નથી, G સુવિચારિ ૧૩ BHE રલી; D પત્ર નથી. ૧૪ BCEFGHIJ દિવસિ, D પત્ર નથી. ૧૫ G રહિ, D પત્ર નથી, IJ નઈ ૧૬ D પત્ર નથી; F તેહનય, G તેહનઉ. ૧૭ BCGH રૂપુ, D પત્ર નથી ૧૮ BEFH ભૂપુ, D પત્ર નથી ૧૯ B સામી; D પત્ર નથી ૨૦ BCFH પાઠવઇ; EIJ પાઉઠવઇ, D પત્ર નથી. ૨૧ BCFGHIJ રુપડી. ૨૨ BFH દેખી, CGIJ દેષી; D પત્ર નથી, E દેખીય ૨૩ D પત્ર નથી, F ભૂલુ ૨૪ D પત્ર નથી, E ત્રિહુ ભુયણ ૨૫ D પત્ર નથી, E કુંડ ૨૬ B વિસુ, D પત્ર નથી, IJ વિષ. ૨૭ D પત્ર નથી, G રવિ મ ૨૮ BEF દવુ; D પત્ર નથી ૨૯ BCEFGHIJ ભારિ, D પત્ર નથી. ૩૦ B શેષુ, CEFHIJ શેષ; D પત્ર નથી.

રવિ કિમ વરસઇ[1] ઘોર ધાર,[2] ઝરઇ[3] સુધાકર કિમ અંગાર;[4]
જય[5] તું ચૂકિસિ દેવ વિચાર,[6]
લોક તણી કુણ કરિશઇ[7] સાર[8]. ૧૮[9–11]

નારિ[12] ભરયા[13] છઇ સગલા[14] દેસ,
ચંચલ ચમકત[15] દીસઇ[16] વેષ;[17]
ઠામિ (૨) જઇ મંડિસિ[18] પ્રેમ;[19] જાતે દિવસ[20] ન દેખુ[21] ક્ષેમ. ૧૯

આશા[22] છાંહ ભીતિ જાજરિ, વેટી[23] ધન[24] ભોજન[25] વાજરી;[26]

---

૧ D પત્ર નથી; IJ વરિસઇ ૨ CEFH ઘોર અંધાર; D પત્ર નથી ૩ D પત્ર નથી, H ધરઇ (ઝ અને ધ અક્ષરના મળતાપણાને લીધે લહિયાની સરતચૂકથી લખાયેલ લાગે છે) ૪ BCH અંગારૂ; D પત્ર નથી ૫ B જઈ તઉં, CEFGHIJ જઇ તૂ, D પત્ર નથી ૬ C વિચારૂ; D પત્ર નથી ૭ BCEFH કરિસિઇ, IJ કરિસિ. ૮ B સાઇ (ર અને ઇ ના મળતાપણાને લીધે લહિયાની સરતચૂકથી લખાયેલ લાગે છે) ૯ BHમા કડીનો સંખ્યાંક ૧૯ અપાયો છે ૧૦ BFIJમાં નીચેની એક વધુ કડી મળે છે :

'માયા કિરિ છઇ તુમ્હચી નારિ, એહ સંગતિ તુ પડિસિ સંસારિ,
એતા દિવસ અભાવડિ કરી, આજ કાંઇ તઇ વલિ આદરી ?'

૧૧ E ૧૯ મી કડી નીચે પ્રમાણે છે જે અન્ય કોઈ હસ્તપ્રતમાં નથી.

'તુઝ નઇ હૂં તઉ પૂરઉ દ્વેષ, જાણુ અજાણુહ કવણુ વિશેષ.
વાઇ હાલઇ સૂકા તૃણા, સલકઇ શૃંગ ન ગિરિવર તણા' ૧૯

૧૨ E હસ્તપ્રતિમાં આ ૧૯ મી કડી નથી. ૧૩ BCEFGHIJ ભરિયા૦ ૧૪ BCEGHIJ સઘલા ૧૫ BCEFGHIJ ચમકઇ ૧૬ BCEFGHIJ સવે ૧૭ BF સવેસુ; CGHIJ સુવેસુ ૧૮ BG માડિસિ, CH માડિસુ, IJ માંડસિ. ૧૯ B પ્રેમુ ૨૦ BCFGHIJ દિવસિ ૨૧ BHIJ દેખઉં ષેમુ: C દેખઉ ષેમ; F દેષય ષેમુ, G દેખૂ ષેમુ ૨૨ BCGHIJ આભે; આભ ૨૩ BCEFGHIJ બેટી ૨૪ B ધણું; CEF ધનુ, H ધણ ૨૫ BEGIJ ભોજનિ. ૨૬ BCEFGHIL બાજરી.

હારિ[1] ત્રેહુ[2] અસતીનઉ[3] નેહ,[4] વહિલઉ[5] દેવ દેષાલઇ છેહ.[6] ૨૧[7]
માંડ બોલાવાઈ[8] પરાયઉ[9] મર્મ,[10] એ પૂરઉ છઇ ગણિકાધર્મ:[11]
જે જે આગઇ ઇહરઇં[12] મિલ્યા, રંક રાય તે[13] સવિ રુલ્યા. ૨૨
મ કરિ અજાણી સ્રી વિસ્વાસુ,[14] સ્રી કહિયઇ,[15] દોરી વિણુ[16] પાસ;[17]
હિવડાં દીસઇ એ સીયલી, પણ[18] તાપ વિસઇ[19] જિમ સીયલી. ૨૩
સઉ કિ [20]ભણીહઉં[21] ન કહઉં[22] સ્વામિ,[23]
બીયા બારહુ[24] તુમ્હારઇ[25] નામિ;
જે સીષામણિ[26] તેહનઇ[27] કહી, ભર્યા[28] ઘડા ઉપરિ તે વહી. ૨૪

---

૧ BCEG હારિ ૨ BCF ત્રેહુ ૩ CFIJ અસતીનુ ૪ BCIJ નેહુ ૫ F વહિલુ, I (એ શબ્દ પછી) પહિલઉ ૬ BCEF છેહુ ૭ આ હસ્તપ્રતમાં એક કડી રહી ગઈ છે (જુઓ પાઠાંતર નં. ૧૧–પૃ. ૨૦) એટલે ૨૦ મી કડી નથી કડી ૧૯ પછી ૨૧ મી કડી લખવામાં આવી છે (A હસ્તપ્રતની કડીઓના સંખ્યાંકમાં ફેરફાર ન કરતાં જેમ છે તેમ જ રાખવામાં આવ્યા છે)

કડીઓના સંખ્યાંક લખવામા લહિયાની સરતચૂકને લીધે કેટલાક ફેરફારો જોવા મળે છે કેટલીક પ્રતિમાં પોતાની સરતચૂક જણાતાં લહિયા પાછળથી એકાદ સંખ્યાંક બેવડાવીને સંખ્યાંક મેળવી લે છે. ઉ.ત. G હસ્તપ્રતમાં કડી નં ૭ લખવાની રહી ગઈ અને આઠમી કડીનો નં. ૭ અપાયો એટલે કડી નં ૧૩ નો સંખ્યાંક ન લખીને સંખ્યાંક મેળવી લેવામા આવ્યો છે આમ છતા કડીઓ ૧૮, ૧૯, ૨૦ થી બધી જ હસ્તપ્રતોમાં સંખ્યાંકમાં ફરક પડવા માડચો છે (વિશેષ માહિતી માટે જુઓ પરિશિષ્ટ નં. —)
૮ CEFHIJ બોલાવઇ, B બોલાવ ૯ BCEGH પિયારઉ, F પીઆરૂ; IJ પિઆરઉ ૧૦ BH મર્મું ૧૧ CEFGHIJ ધર્મ ૧૨ BCFGH એહરઇ, EIJ એહનઇ ૧૩ BCEHIJ જિમ તે, F જિમ ૧૪ B વીસાસુ; CGHIJ વીસાસ; E વેસાસ; F વિસાસ ૧૫ BFGHIJ કહીઇ; CE કહીયઇ. ૧૬ CFGHIJ વિણ. ૧૭ B પાસુ ૧૮ BCHIJ પુણ; EFG પણિ. ૧૯ BCIJ વિસિઇ, E વિસ્યઇ, FG વસિઇ. ૨૦ IJ ભણિ ૨૧ C હૂઉ; EFIJ હું, H હૂ ૨૨ BCH ન કહું, E કહઉ ન; FG કહુ ન ૨૩ C સામિ ૨૪ BFH બારહઉ; CIJ બારઉ G બારૂ ૨૫ C તેહનઇ ૨૬ B સીષાવણ; CEFGHIJ સીષામણ. ૨૭ BFG તીણ; CEIJ તીણઇ, H તેણઇ ૨૮ BCEFHIJ ભરિયા

રાપી તાંરાહડિય[1] રીતિ રહીય,[2] સરમણી[3] રાયનઇ ચીત્તિ;
એવડ[4] હાથ[5] ન સક્કઇં સહી, ચેતન કિહી લુકી નઇ રહી. ૨૫
સઉકિ તણુઉં જઇ[6] ટાલિઉં સંતાપુ,[7]
તઉ માયા માંડી[8] વહુ[9] વ્યાપુ;[10]
જિમ (૨) રાજા માયા કલિઉ,[11]
તિમ (૨) ત્રિભુવન ધણી[12] જસુ ટલિઉ.[13] ૨૬
તઉ તિણિ માંડિઉ[14] વસીવા[15] સહી, કાયા નગરી નવ વારહી[16]
જે હુંતઉ[17]જગપતિ નિરદોષુ,[18] તિણિ તે તઉ માનિઉ[19] સંતોષુ.[20] ૨૭
ન્યાનકલા[21] તિણિ[22] તિમ ઉલવી,[23] નગરુ[24] ન સક્કઇ[25] જિમ જાલવી;
મનહઇ[26] દીધઉ તઉ વ્યાપાર, આપણુ કંધ[27] ઊતારિઉ[28] ભાર.[29] ૨૮
મન[30] મુહતઉ[31] મિહયઉ[32] છઇ મૂલિ.
રાજકાજ[33] કીધા[34] તિણિ ધૂલિ;
ચંચલ[35] ચહુ દિસિ ચઉપટ[36] ફિરઇ,
હીજઇ[37] કોડિ નહીં[38] પણુનઇ[39] ઠરઇ. ૨૯

---

૧ BCFGHIJ તઇ રાહડિ; E તારહડિ. ૨ IJ રહિય ૩ IJ સુરમણી. ૪ BCHIJ એવડુ; G એવડઉ ૫ BH હાધુ. ૬ E જઉ ૭ CLH સતાપ ૮ BCGHIJ માંડિઉ; E માંડયઉ; F મંડિઉ ૯ BCEEGHIJ બહુ. ૧૦ CE વ્યાપ. ૧૧ E કલ્યુ. ૧૨ B ધણિય; CEFGH ધણીય, IJ ધણીઅ ૧૩ BCGHIJ પટલિઉ, E પટલ્યઉ, F પટલીઉ. ૧૪ BCEFGHIJ માંડી. ૧૫ BCEHIJ વસિવા સહીં, F વિસવા સહી, G વસવા સહી. ૧૬ BCEFGHIJ આગલી ૧૭ EFGIJ હૂંતઉ; H હૂતું. ૧૮ B નિર્દોષુ; CEFGHIJ નિર્દોષ ૧૯ E માન્યઉ. ૨૦ CEFGH સંતોષ ૨૧ BCEFGHIJ જ્ઞાનકલા. ૨૨ B તિમ તિણિ. ૨૩ BCH અઉલવી. ૨૪ G નગર. ૨૫ BCLHIJ સકઇ ૨૬ B મનરઇ, CFHIJ મન રહઇ, G મનનઇ ૨૭ BCEGH ખાંધ; FIJ ખધ ૨૮ E ઊતાર્યંઉ. ૨૯ BC ભાર. ૩૦ BF મનુ ૩૧ BC મહતઉ; F મહુતઉ; H મહતુ, IJ મહિંતઉ ૩૨ BCGHIJ મઇલઉ. ૩૩ B રાજકાજુ. ૩૪ BCGH તિણિ કીધઉ; F તિણિ કીધં; IJ તિણિ કીધાં. ૩૫ B ચંચલુ; F ચંચુલ. ૩૬ B ચઉપટુ. ૩૭ B દીસઇં. ૩૮ BCEFGHIJ ન; G નવિ. ૩૯ B કહિયં, C કહીયં; E કલીયઇ; FIJ કહીઇ; G કહી; H કહીઅં.

મંત્ર[1] ન મૂકી તે વસિ થાઈં. ક્ષણુ[2] માહિં વિત્રડી નઈ[3] જાઈં;
મુહિ મીઠઉ નઈ મઈલઉ,[4] ચીતિ માયા[5] સઉં નિતુ મંડઈ પ્રીતિ. ૩૦

વાનરડઉ નઈ વીછી ખાધુ,[6] દાહી જરઉ નઈં દવાનલિ[7] દાધ;
ચડિઉ સિચાણુઉ ચરડાં[8] હાથિ, ઝૂઠા[9] મિઉ[10] જૂવારી[11] સાથ. ૩૧

વેસાનલ[12] નઈ વાયુ[13] વિકરાલ;[14]
વિષધર[15] સીચ્યઉ[16] વિસહર લાલુ;[17]
મુહતઉ[18] માનુ[19] રાખી નઈ વલઈ,[20]
ધણું[21] ધણેરું[22] તઉ[23] ઝલફલઈ. ૩૨

મુહતઉ[24] માયા કેરઈ સાસિ, વલવંતી[25] બાંધી પાવહં[26] પાસિ;
રાહ ફેરી કીધઉ રેવણી, આપણુ[27] પઈં થિઉં રાજાં ધણી.[28] ૩૩

---

૧ BCEFHIJ મંત્રિ ૨ BH ક્ષણઇ માઇ, E ક્ષણિઈ, G ક્ષિણ, IJ ક્ષણહ. ૩ IJ ને ૪ BCEFGHIJ વિણ્હઉ ૫ B માયાસ્યૂ; CGIJ માયાસિઉ; E માયાસુ; F માયાસિ; H માયાસ્ય. ૬ CEGH ખાધ; F ખાધ; IJ ખાધુ ૭ B દાવાનલિ દાધુ, F દવાનલ દાધ. IJ દવાનલિ દાધુ ૮ BGH ચરડહ, C ચરડ, E ચરડાહા, IJ ચરડહા ૯ BCEFGHIJ જૂઠઉ ૧૦ BCHIJ મિલિઉ, E મિલ્યઉ, FG મિલઉ. ૧૧ BEFGHIJ જૂઆરી સાથિ, C જૂયારી સાથિ. ૧૨ BCFIJ વેસાનર; E વેશાનર, G વેશ્વાનર, H વેસ્વાનર. ૧૩ BCEFGH-IJ વાઉ ૧૪ BIJ વિકરાલુ ૧૫ BCEFIJ વિષતરુ, G વિષતર, H વિખ-તર ૧૬ BCFGHIJ સીચિઉ, E સીચ્યુ. ૧૭ BEFGHIJ લાલ ૧૮ BH મહતઉ, D મહિતઉ, F મુહુતઉ. ૧૯ BCDFGH માનિઉ, E માન્યુ, IJ માંનિઉ ૨૦ BCDEFGH વલઇ, IJ ચલઇ. ૨૧ BCDGH ધણઉં, F ઘણું. ૨૨ BCDEGH ધણેરઉ, F ધણેરય, IJ ઘેણેરઉં. ૨૩ H તું. ૨૪ B મહતઇં, CEGHIJ મુહતઇં, D મહિતઇં, F મુહુતઇં. ૨૫ BCEFHIJ બલ-વંતિ, D બલવતિ, G બલવંત ૨૬ BCDEFGHIJ પાપહ. ૨૭ B આપુણ. ૨૮ C ધણીય

આપણું[1] દેઇ[2] ઊહાલઇ[3] બહૂ;[4] ઇછાં[5] બાંધઇ છોડઇ[6] સહૂ;[7]
જં જં ભાવઇ તં તં કરઇ, રાઉ પરાભવ[8] પેટિસુ ભરઇ. ૩૪
મનનઇં રાણી એક પ્રવૃત્તિ, બીજી બહુ[9] ગુણ નારિ નિવૃત્તિ;
પ્રવૃત્તિ[10] મોહુ[11] જણિઉ[12] સુત્તુ[13] એક,
નિવૃત્તિ તણઇ પુણ[14] પુત્ર વિવેક.[15] ૩૫
પ્રવૃત્તિ સુભાવિહિં[16] ઊછાંછલી,[17] રાજ કાજિ હીડઇ આકુલી;
પ્રીયસું[18] પ્રીતિ[19] જુતે નિરવહી, સરસઇ[20] સરિસુ રાચઇ સહી. ૩૬
તિણિ વાહિઉ[21] મનુ[22] ત્રિભુવનિ[23] ભમઇં,
ક્ષણિ[24] સમાધિઇં[25] નવિ વીસમઇ;
જીવ વિણાસઇ ભાસઇ આલુ, પરધન વનિતા[26] લાગઉ ઢાલ. ૩૭
ખંત[27] પિયંત[28] ન કરઇ ખલખંચ,[29]
લહઇ[30] લગારઇ[31] નિવૃત્તિ ન અંચ[32]
દેષી[33] વસિ આવ્યું[34] એકંત.[35] પ્રવૃત્તિં ભણઇ જોઈ[36] એકંત ૩૮

---

૧ BGHIJ આપણિું ૨ BCDFH દિઇ, E દીયઇ, GIJ દીઇ ૩ F ઊદ્દ-લઇ ૪ BIJ બહૂય. ૫ GIJ ઇચ્છા ૬ HI બોડઇ ૭ BCIJ સહૂય ૮ B રાઉ સુફેટુ પરાભવિ, C રાઉ સુપેટુ પરાભવિ, D રાઉ સપેટ પરાભવિ, EIJ રાઉ સુપેટ પરાભવિ, F રાઈ સુપેટ પરાભવિ, G રાઉ સુપેટ પરાભવ, H રાઉ સપેટ પરાભવ ૯ G બહૂ ૧૦ DEF પ્રવૃત્તિઇ ૧૧ B મોહુ. ૧૨ BCDGHIJ જિણિઉ, E જણ્યુઉ ૧૩ B સુતુ એકુ, CDEGHIJ સુત એક ૧૪ C પુણિ, H પણિ, IJ — ૧૫ BF વિવેકુ ૧૬ BCFGH સ્વભાવિઇં, D સભાવઇ, E સ્વભાવઇ, IJ સ્વભાવિહિં ૧૭ E ઉછાલી ૧૮ BCDHIJ પ્રિયસિઉ, E પ્રિયસ્યુ, F પ્રીયસ્યું, G પ્રીયસિઉ ૧૯ BCDEFH પ્રીતિઇં તે, GI પ્રીતિં તે ૨૦ BCDFGGIJ સરિસઉ, E સરિસુ ૨૧ E વાહઉ. ૨૨ CDGHIJ મન ૨૩ CFG ત્રિભુવન ૨૪ BCEH ક્ષણૂ, F ક્ષણું, G ક્ષણઇ, IJ ક્ષણઉ ૨૫ GIJ સમાધિ ૨૬ D હરતા લાગઉ, H વનિતા લાગુ ૨૭ D ષંત ૨૮ CEFGH પીયત ૨૯ BH ખલખાચ, C ખલુ ખાંચ, F ખલખ તિચ, G ખલખ ચિ, IJ ખલખ ચ ૩૦ IJ લહિ. ૩૧ CE લગાર, D લગાડઇ ૩૨ BCG-HIJ આચ. ૩૩ BF દેખી ૩૪ BCDFGHIJ આવિઉ, E આવ્યઉ ૩૫ BCFIJ એકંતુ, E એકતા. ૩૬ BEFIJ જોઈ એકંતુ, C જોઇય એકંત, G જોક ત

નિવૃત્તિ અછઇ જે તુમ્હારઇં[૧] નારિ,
ધુરિ[૨] લગઇં[૩] તે અમ્હનઇં કાઢણહારિ;[૪]
સુત[૫] વિવેક[૬] જે છઇ તેહનઇં, તે પણિ જાયઉ કરિ[૭] મોહનઇં. ૩૯
એહ (૨) સું[૮] નિતુ[૯] ષલષલ[૧૦] કરઇં,
કમ્મં[૧૧] જોગિ[૧૨] પુણ્ય[૧૩] મોહ[૧૪] ન મરઇં;
રાતિ દિવસિ[૧૫] મનિ એ અંદોહ;[૧૬]
કિસ ઊછરિસ્યઇં[૧૭] ભાગડઉ[૧૮] મોહ. ૪૦
જિસી[૧૯] એલિ[૨૦] ફલ[૨૧] લાગઇ તિસઉ[૨૨]
લોક વચન હુઇ કૂડઉ[૨૩] કિસઉં;[૨૪]
એહની મા દેષઉં[૨૫] ઊગાઢિ,
જઇ મઇ કાજ[૨૬] તઉ વાહિરિ[૨૭] કાઢિ. ૪૧
સઉકિ સમાણઉ[૨૮] રૂપિઇં[૨૯] સાપુ,[૩૦]
વિલગી[૩૧] મમિં[૩૨] કરઇ સંતાપુ;[૩૩]
વંજુલ છાયા સાપ[૩૪] નદિ[૩૫] ફિરઇં; મૂલમંત્ર[૩૬] સુકિ નવિ કુંઇ[૩૭] ૪૨

૧ BFH તમ્હારઇ, C તહમારઇ ૨ BCEFGHIJ ધુર, D ધર. ૩ BCFH લગ, E લગિ. ૪ BCDEFGHIJ મારણહારિ ૫ BFH સુતુ. ૬ B વિવેકુ. ૭ BCEFGHIJ કિરિ, D કિર ૮ BCEFIJ એહસ્યું, DH એહસિઉ, G એસ્યઉ ૯ H નિત ૧૦ BCFGHIJ ખઇખઇ, DE ષયષય ૧૧ CDFG-HIJ કમં ૧૨ B યોગ, CEFGHIJ યોગિ ૧૩ G પુણ્યિ. ૧૪ B મોહુ ૧૫ B દિવસુ, CDGHIJ દિવસ ૧૬ BC અદોહુ. ૧૭ BCGH ઉછારિસિઇં, D ઉછરસિઇ, F ઊરિસિઇં, IJ ઉછરિસિ ૧૮ F ભાગડુ. ૧૯ DEF જેસી. ૨૦ BCDEFGHIJ વેલિ. ૨૧ BF ફલુ. ૨૨ B તિસુ, CDEGHIJ તિસિઉં, F તિસિં. ૨૩ BCEGHIJ કૂડઉ હુઇ, D કૂડઉ હુઇ, F કૂડ હુઇં ૨૪ BIJ કિસુ, CDEG કિસિઉં, F કિસિ ૨૫ C દેખઉ, E દેષુ, F દેખય, H દેખઉ, IJ દેષતું. ૨૬ B કાજુ જત, DFH કાજતુ ૨૭ BCEGH બાહિરી, DFIJ બાહરી. ૨૮ BCEFGHIJ સમાણ, D સમાણુ. ૨૯ BCEF સુરૂપિઇં DGH સરુપિ, IJ સુરૂપિં. ૩૦ DGH સાપ. ૩૧ FIJ વલગી. ૩૨ B મમ્મિં, D મમં. ૩૩ CDGH સંતાપ ૩૪ BCFIJ સાપુ. ૩૫ BCDEFGHIJ ન. ૩૬ B મૂલ મંત્રુ, C મૂલિમંત્રુ ૩૭ D ન ફિરઇ, G નવિ ફિરઇ.

અઠોત્તર સઉ[૧] અધિકી[૨] વ્યાધિ,
સઉકિ[૩] સહઉ[૪] તઉ હોઇ[૫] સમાધિ;
કાઢઉ રોગ[૬] ન નીંડઉ[૭] થાઇં; કાઢઉ કહતાં[૮] સુકિ[૯] ન જાઇ. ૪૩

સઉકિ આગિ[૧૦] ભટકિહિ[૧૧] પરજલઇ,[૧૨]
વિણુસઇ વંદસુ[૧૩] ન ધૂ નીકલઇ;
આગિ સંતાવઇ[૧૪] એકઇ[૧૫] વાર, સઉકિ સંતાપઇ સાતઇ[૧૬] વાર. ૪૪

તં નિસુણી[૧૭] મનિ કીધઉ કોપુ;[૧૮]
નિવૃત્તિ છાંડિ વાહૂઅઉ[૧૯] નિરોપ,[૨૦]
રાઇનઉં[૨૧] કુણુહિ[૨૨] ન ભાજઇ રોસુ;[૨૩]
મા વેટા[૨૪] બિહુ લિદ્ધ વિદેસુ.[૨૫] ૪૫

મન પ્રવૃત્તિ માયા ત્રિહું[૨૬] જોડ, રાઉં બાંધી સવિ પૂરઇ[૨૭] કોડ,
સીખ સંભારી ચેતના[૨૮] તણી,
રુલ્યઉ[૨૯] ચઉ રોવઇ[૩૦] ઇમ ભણી.[૩૧] ૪૬

---

૧ BEHIJ સય, C સુ ૨ FG અધિકઉ ૩ F સુકિ ૪ BCDF કહુ, EGHIJ કહઉ ૫ CDH હુઇ ૬ BCH રોગુ. ૭ B નિયકુ, CEFGHIJ નિયડઉ ૮ FH કહિતાં ૯ BCDEFGIJ સઉકિ. ૧૦ D આગઇ, E અગિ ૧૧ BCDEFGHIJ ભટકે ૧૨ B પરજઇ, IJ પ્રજવલઇ ૧૩ BCFGH વસ ન ધૂ, D વેસ્વાનર ધૂ, E વિસનર ધૂંમ, IJ વસ ન ધું ૧૪ B લ્હાઇ, CDGH ઉલ્હાઇ, EF ઉલ્હાયઇ, IJ ઓલ્હાલઇ. ૧૫ BHIJ એકં વારિ, CEG એકઇ વારિ. ૧૬ BCDGHIJ સાતે વારિ, EF સાતઇ વારિ ૧૭ E નસુણી, F ણિસુણી. ૧૮ CDEFGHIJ કોપ ૧૯ BDGIJ વાહુઉ, CFH વાહૂઉ. ૨૦ BCF નિરોપુ. ૨૧ BCEFHIJ રાયનઉ, DG રાયનુ. ૨૨ BCIJ કુણિહિ. ૨૩ BEJ રેસુ, CDFGI રોસ, H રેસ ૨૪ BCFGHI બેટઇ, D બેટા, E માઇ ગેટઇ ૨૫ CDGHIJ વિદેસ ૨૬ BCFIJ ત્રિહુ, G ત્રિહઉ. ૨૭ D પૂગી કોડિ. ૨૮ BCDEFGHIJ ચેતન. ૨૯ BCDFG રુલિઉ, HIJ રલિઉ. ૩૦ BDGHIJ રોઇ, C રોઅઇ, F રોયઇ. ૩૧ C ભણીય.

હિવ વસ્તુ રાગુ[૧] મલ્હારુ

સુણિ ન રાણીય (૨) હિયઇ[૨] વિલપતિ;[૩]
તૂં[૪] તિહુયણ[૫] સામિણીય,[૬] સોમવયણિ[૭] ગુણરયણિ[૮] રિદ્ધીય;[૯]
બહું બુધિ'હિ[૧૦] તૂં[૧૧] નિલઉ, દુષ્ટ દેવિ[૧૨] પુણ્ઇ[૧૩] કૂરિ કિધિય;[૧૪]
ઊણુ[૧૫] અધિકઉ[૧૬] સહુ[૧૭] ખમી,[૧૮] કરિ અમ્હ ભણી[૧૯] પસાઉ,
ગુણુ[૨૦] સંપૂરી[૨૧] ગોરડી હઈ.[૨૨] હિવ દેવિ[૨૩] દિષાઉ.[૨૪] ૪૭.

હિવ ધૂપદ[૨૫]

સંભલિ[૨૬] ચેતના અમ્હિ[૨૭] થયા બહું[૨૮] નિરધાર.[૨૯]
મન[૩૦] માયા વિહું[૩૧] દૂહવ્યા,[૩૨]
એ[૩૩] સગાની વાર,[૩૪] વિકદ[૩૫] કહંતા[૩૬] લાજિયઇ.[૩૭] ૪૮

---

૧ BH હિવ વસ્તુ રાગુ મલ્હારી CI હિવ વસ્તુ રાગ મલ્હારી, D વસ્તુ, E હિવ વસ્ત રાગ મલ્હારી, F—, G હિવ વસ્તુ રાગ મલ્હાર, J ભાષા મલ્હારી વસ્ત. ૨ BH હિયય D હિયા. ૩ B વિલંભિ, CDHIJ વાલંભિ, EFG વાલંભ. ૪ CE તું, DIJ તઉં. ૫ E તિહૂયણ, F તિહૂયણિ, GIJ તિહૂઅણ, H તિહુઅણ. ૬ BCDFGHIJ સામિણી, E સામણી ૭ E વયણ. ૮ DEF રયણ. ૯ EGIJ રિદ્ધિય ૧૦ BEIJ બુદ્ધિહિં, F બુધિઇ. ૧૧ DIJ તઉં, E તું. ૧૨ IJ દૈવિ. ૧૩ BDFGHIJ પુણ. C પુણિ, E પણિ. ૧૪ DEFG કિધીય, IJ કિદ્ધિય. ૧૫ BCDEGHIJ ઊંણઉં F ઊણું. ૧૬ B અધિકૂં, EH અધિકું. F અધિક. ૧૭ BCEFGHIJ સહૂ, D સહુય. ૧૮ BCDFGHIJ ખમી, E ષમિય. ૧૯ CF ભણીય, D ભણઉ. ૨૦ BCGHJ ગુણિ, I ગણિ. ૨૧ CF સંપૂરીય, IJ સંપૂરિય. ૨૨ DG હિઇ. ૨૩ BI હિવ. ૨૪ BFH દિખાઉ, D દેષાડઉં, IJ દેષાઉ ૨૫ B હિવ દુપદુ, CEFGHI હિવ દુપદ, DJ —. ૨૬ BCDEFGHIJ સાંભલિ. ૨૭ D અમ્હિ, E અમ્હે, G અહ્મે. ૨૮ CF છૂં, EGIJ છઉં, H છું. ૨૯ B —, CEH નિરાધાર. ૩૦ B —, CFGHIJ મનિ. ૩૧ BF બિહૂ, CDEGHIJ બિહુ. ૩૨ BCFHIJ દૂહવિયા, DG દુહવ્યાએ. ૩૩ ECF એય, DIJ એહ, G યમ. ૩૪ CFG વાત, IJ વીરતિ. ૩૫ BCEGH વિકરહં, D વિકરુ, E વિકરઈ, IJ કરહં. ૩૬ BCDEFGHIJ કહને. ૩૭ CDHIJ લાજઈ, G લાજયએ

તું[૧] સહુજિઇં[૨] સુવિચાર[૩] દીર્ઘ[૪] રોસ[૫] ન બૂઝીયઇં;[૬]
કરિ[૭] (૨) જઇ[૮] અમ્હ સાર. સંભલિ ચેતના.

રાણિમિ[૯] તિહુભુવનહ[૧૦] તણી, દિઠીય[૧૧] નિય[૧૨] નયણેહિં;
હિવ[૧૩] હું કામુ[૧૪] કરાવિયઉ;[૧૫]
તું વિણુ[૧૬] જણ જણુ[૧૭] ગેહિ. સંભલિ ચેતના૦ ૪૯

દૂહા

કોઇ[૧૮] કન્હઇ દેષઉ[૧૯] નહી જેહ[૨૦] સંભાલુ[૨૧] ગૂઝ,[૨૨]
અણુવોલ્યે[૨૩] ન સકઉં[૨૪] રહી,[૨૫] કહુ તુ[૨૬] હસઇ અબૂઝ.[૨૭] ૫૦

દોહિલુ[૨૮] દેષી જીવનું,[૨૯] વિકરૂં વાહર થાઇ;
તઉ[૩૦] કિમ ઊવેષી રહી મઇં એવડઇ અપાય.[૩૧] ૫૧

---

૧ BCFGH તૂ, DE તું ૨ DG સહિજિ, FIJ સહિજિઇ ૩ B સવિચારુ, CDFHIJ સવિચાર. ૪ BCDEGHIJ દીરઘ. ૫ BG રોસુ ૬ BH બૂઝિયઇ, CG બૂઝીઇ. DIJ બુઝીઇ. ૭ D કરિઇ, G કરઇ ૮ BCEFHIJ કઈ, DG — ૯ BCDEFGH રાણિમ, I ણિમ, J દૂહા રાણિમ. ૧૦ BH ત્રિહુ ભુયણુ, CDF ત્રિહુ ભુવન, E ત્રિહુ ભવણહ, H તિહઉ ભુવન, IJ ત્રિહુ ભવનહ ૧૧ BIJ દિઠ્ઠી, CDEFH દિઠી, G દીઠી. ૧૨ C નય, EG નીય. ૧૩ BFIJ હિવ હૂ, D હિવઇ હઉં ૧૪ BCDEFHIJ કામ ૧૫ BCDG-HIJ કરાવિઉ, E કરાવીયઉ, F કરાવીય ૧૬ BCH તૂ વિણુ, DE તુ વિણુ, FGIJ તૂ વિણુ ૧૭ BF જણુ ગેહિ ૧૮ F હોય. ૧૯ BH દેખુ, C દેખ, E દેષુ, F દેષય, G દેખૂ ૨૦ F જિહ. ૨૧ BDEGHIJ સભાલઉ F સભાલયં ૨૨ F ગુજ્જુ ૨૩ BFGH બોલિઇં, C બોલઇ, D બોલિહિ, E બોલ્યઇ, IJ બોલિ ૨૪ CH સકૂ, B સકુ, F સક, J સકૂ. ૨૫ I — ૨૬ BCD કહઉ તઉ, E કહુ તહ, F કહુ તઉ, G કહૂ તઉ, HJ કહઉ તઉ I—તઉ. ૨૭ BDGH અબુઝ, F અબૂજ્જુ ૨૮ BEFHIJ દોહિલિ, D દોહિલઉ, G દોહિલ ૨૯ BCEFGHIJ જીવની, D જીવનઇ ૩૦ BCFGH તૂં, DEIJ તું ૩૧ BFHJ અપાઇ, D અપરાધિ, E અપાયિ.

તઇ લાધઉ[1] એ મિસુસહી,[2] હુંતી છાંડણહારિ;
ઇમઇ[3] એક[4] વિણાસઇ, કિંમ પ્રોયપ[5] છંડણ[6] નારિ. ૫૨
પેટુ[7] ભરિઉ[8] પરહંસડે,[9] પરમહંસ ભૂપાલ;
માનિ[10] ન મૂંકી રૂસણઉ[11] કરિ (૨) કરિ સંભાલિ[12] ૫૩[13]

હિવ ચઉ[પ]ઇ[14]

નિવૃત્તિં[15] ગઇ તઉ[16] હુઇ નિવૃત્તિ, મનનઇ[17] નિવરઇ[18] કહઇ[19] પ્રવૃત્તિ;
હિવ રાવઇ[20] વેટાનઇ[21] રાજ,[22]
કૂલિયુ[23] મનોરથ[24] માહરઉ[25] આજ.[26] ૫૪

---

૧ CFHIJ લાધુ ૨ CDGHIJ મિસ ૩ D ઇમ ૪ BG ઇક્ક, D એક એકઇ, H ઇક્કિ. ૫ BDHIJ પ્રિય ૬ BCEGH છંડઇ, D છાડઇ. FIJ છાંડઇ. ૭ BF પેટુ, CDEGHIJ પેટ. ૮ E ભર્યઉ. ૯ EHIJ પરહુંસડે, F ભરહિંસડે, G પરહૂંસડે. ૧૦ BDGHIJ માનિનિ. ૧૧ BEH રૂસણું. ૧૨ BCDEFGH IJ સંભાલ. ૧૩ કડી ૫૩ મી પછી અન્ય બધી જ પ્રતિઓમાં BCDEF GHIJ માં નીચેની એક વધારાની કડી મળે છે :

ચેતન પભણઇ તુમ્હ મિલી માયમઇ સ્યું કાજ;
જેમ સહાવઈ તિમ સહઉ મનમુહતા નઉ રાજ.

આ કડીમા તે પ્રતોમાં તુમ્હ–તમ્હિ, મિલી–મિલ્યા, સ્યુ - સિઉ, સુહાવઇ– સહાવઇ ઇત્યાદિ પાઠભેદ પણ જોવા મળે છે

પ્રક્ષેપ : મન, પ્રવૃત્તિ અને માયા રાજાને બાંધીને પોતાના કોડ પૂરે છે. ત્યારે રાજા ચેતનાની શિખામણ સંભારીને રડે છે, અને પોતાની કરુણા-જનક સ્થિતિનુ વર્ણન કરે છે હવે તે સમયે ચેનના તો હતી નહીં કારણ કે તે તો માયા આવતા જ છુપાઈને રહી હતી તેથી આ કડી ચેતનાના પ્રત્યુત્તરરૂપે છે તે કેવી રીતે સભવે? બીજુ, ચેતના તો એક સારી સ્ત્રી છે તે ક્યારેય પણ ઉપાલભના શબ્દો ઉચ્ચારે નહી. તેથી જ કદાચ આ કડી કવિએ ન લખી હોય પણ પાછળથી કોઈ લહિયાએ પોતાની મેળે ઉમેરી હોય અથવા કોઈની સૂચનાથી ઉમેરી હોય

૧૪ BCEFGHIJ હિવ ચઉપઇ, D—. ૧૫ BCDEFGHIJ નિવૃત્તિ. ૧૬ F તુ હૂઈ, IJ તઉઉ હૂઈ ૧૭ BCEFH મનરહઇ, G મનરઇ, IJ મન રહિ. ૧૮ BCDEGH નિવરઇ ૧૯ F કહી ૨૦ CF હિવરાચઇ ૨૧ BH બેટા કિહિં, CDE બેટા નઇં, F બેટા કઇં, G બેટા કિહિ. ૨૨ BF રાજુ. ૨૩ BCDGHIJ ફલિઉ, E ફલ્યઉ, F મલિઉ. ૨૪ B મનોરથુ. ૨૫ BF માહરુ. ૨૬ F આજુ.

હિવ દ્રૂપદ[1]

વાજિયડા[2] ગુહિર નીસાણુ, મોહકુમર[3] હૂવઉ[4] રાજિયઉ[5];
વયરીયડા[6] રે ધસક્યા[7] પ્રાણુ, આણુ ફિરી તે[8] જગિ[9] મોહની[10] ૫૫

માંડી મોહિ અવદ્યા[11] નામ[12], નગરી નિગુરાં હિયડાં[13] ઠામિ;[14]
અવિદ્યા[15] નગરીં ગઢ[16] અન્યાન[17],
ત્રિષ્ણા ષાઇ[18] મોટઉ[19] નામ.[20] ૫૬

કદાચરણુ[21] કૌસીસાંઉલિ,[22] ચ્યારઇ[23] દુર્ગતિ[24] વહતી[25] પઉલી;[26]
વિખઇ[27] વ્યાપ[28] વારૂ આરામ;
મંદિર,[29] અસુભા[30] મતિ[31] પરિણામ ૫૭

કામાસનિ[32] કહિયા[33] પુરાંણિ, ચઉરાસી ચઉહટા[34] તે જાણિ;
ભૂરિ ભમંતરિ[35] સેરી હૂઇ,[36] કૂડ[37] બુધિ તે ઘરિ (૨) કૂઇ[38] ૫૮

---

૧ B હિવ દ્રુપદુ, G દ્રુપદ ૨ CDFG વાજીયડા ૩ BH મોહકુમરુ ૪ BCDFGIJ હૂઉ, E હુઅઉ, H હવઉ ૫ CDFGHIJ રાજીઉ, E રાજીયઉ ૬ BH વઇરિયડાં, DG વઇરીડા ૭ BE ધ્રુસકઈ, CDFHIJ ધ્રસકઇ, G ધ્રસુકકઇ ૮ BCDEFGHIJ — ૯ E જગ ૧૦ C મોહિની ૧૧ BCDEFGHIJ અવિદ્યા ૧૨ BCEFGHIJ નામિ ૧૩ F હીયડી, G હિઅડા ૧૪ D ઠામ ૧૫ F અવદ્યા ૧૬ B ગઢુ ૧૭ BC અજ્ઞાનુ, DGHIJ અજ્ઞાન, F અન્યાનુ ૧૮ D ખાઇ. ૧૯ BHIJ મોટું, F મોટ ૨૦ BCF માનુ, DEGHIJ માન ૨૧ F કદાચણુ, IJ કદાચારુ. ૨૨ BH કઉસીસાઊલિ ૨૩ FGIJ ચ્યારિઇ ૨૪ BEFHIJ દુર્ગતિ, D દુરગતિ ૨૫ HIJ વહિતી ૨૬ BCDEFGHIJ પોલિ ૨૭ BCDFGHIJ વિષય, E વિષ ૨૮ CF વ્યાપુ, D વ્યાપાર, E વાપુ ૨૯ F મદિરિ ૩૦ CDFG અશુભા, E અસભા, IJ અશુભા ૩૧ BCDEFGHIJ મન પરિણામ ૩૨ BCDEFGHIJ કામાસન ૩૩ BDEGHIJ જે કહિયા, CE જે કહયા. ૩૪ BCDEHIJ ચહુગા, F ચહુય, G ચુહટાં. ૩૫ BFH ભવ તરિ, CDEGIJ ભવ તર ૩૬ BCDEFGHIJ હુઇ. ૩૭ D કુડી. ૩૮ BCDFGHIJ કુઇ, E હુઇ

મમતા પાદ્રતણી[1] રષવાલિ[2], કુમત[3] સરોવર મિથા પાલિ;
નિરવચારુ[4] નિવસઇ[5] તિહાં લોક[6],
થોડઇ ઉચ્છવ થોડઇ સોક.[7] ૫૯

તિણિ[8] નગરી ઇક[9] ધાઇ ધસઇ, ઇક[10] તાલો ટેહડ[11] (૨) હસઇ,
ઇક્ક[12] નાચઇ[13] ઇક[14] વાઇ[15] તૂર,
ઇક[16]-આફલઇ રણુંગણિ[17] પૂર[18] ૬૦

ઇક[19] નાચઇ ઇક[20] ઝૂઝઇ[21] માલ,
વાત કરઇ કે[22] ઠોકી ગાલિ;[23]
એક[24] કરઇ[25] કલ (૨) જૂવટઇ,
ઇક[26] ચાચરિ ઘાલઇ ચઉહટઇ.[27] ૬૧

કેલે[28] શાલ[29] પઢાવઇ છાત્ર[30], એકંકાર[31] કરઇ કે[32] જાત્ર;
ઇણિ પરિ[33] લોક તઇ[34] સુહવાઇ[35],
તિણિ પુરિ કઇચન[36] નીરણુ[37] થાઇ. ૬૨

૧ D પીડતણી ૨ BCDHIJ રખવાલિ ૩ G કુમતિ. ૪ BFGH નિર્વિચારુ, C નિવિચાર, DE નિર્વિચાર, IJ નિવિચારુ. ૫ DEG તિહા નિવસઇ ૬ BC લોકુ. ૭ BF શોકુ, CDEGHIJ શોક ૮ D તેણિ. ૯ BCDFHIJ ઇકિ. ૧૦ BCDEFGHIJ ઇકિ ૧૧ E ટેટેઇહડ (૨) ૧૨ BCDFGHIJ ઇકિ. ૧૩ BF ગાયઇ, CEGHIJ ગાઇ ૧૪ BCDEGHIJ ઇકિ. ૧૫ BEF વાયઇ. ૧૬ BCDFGHIJ ઇકિ ૧૭ E રણાગણિ ૧૮ BCDEFGHIJ સૂર ૧૯ BCDFGHIJ ઇકિ. ૨૦ BCDFGHIJ ઇકિ. ૨૧ I રુઝઇ. ૨૨ DGH ઇકિ, CF કો, E ઇક ૨૩ BCDEFHIJ ગાલ ૨૪ BEHIJ એકિ, CD ઇકિ ૨૫ C કલગલ કરઇ, GH કરઇ કલ ગલ, F કરઇ કલગર ૨૬ BCDFGHIJ ઇકિ. ૨૭ CDE ચઉવટઇ, G ચુહવટઇ. ૨૮ D એકે, EG ઇક, H ઇકિ. ૨૯ BCEH લેસાલ, D નેવઇ, F ને સાલ, IJ લેસાલઇ. ૩૦ F છત્ર, G છાયાઉ. ૩૧ BCDEFGHIJ એકાકાર ૩૨ DF —, E તે, G જે. ૩૩ BGH ઇણુપરિ. ૩૪ BCEFGHIJ તણુઇ, D તણુઉ ૩૫ D સમુદાઉ, E સમુદાઇ, G મુહવારિ. ૩૬ C કહીય, D કાઇ, G કહિ, IJ કિમઇ. ૩૭ BCFGHIJ નાઝણુ, D નીડઉ

રાજ[૧] કરઇ તિહં[૨] મોહ નરિંદ,[૩] મનકુલ કેરઉ[૪] પૂનિમચંદ;[૫]
મોહનઇ રાણી દુર્મતી નામિ,[૬]
બલવંત[૭] બેટઉ જેઠઉ કામ.[૮] ૬૩

રાગદ્વેષ હુઇ[૯] બેટા લહૂય,[૧૦] નિદ્રા અધૃતિ મારિ એ ધૂઅ;[૧૧]
મિથ્યાદર્શન[૧૨] મહતઉ[૧૩] જાણિ,
આઠઇ[૧૪] કમ્મ તિ રાણોરાણિ. ૬૪

ક્રોધ માન દંભહસું[૧૫] લોભ, ચિહું મહાધર[૧૬] દીધી[૧૭] સોભ;[૧૮]
મોહરાય[૧૯] આરેણુ[૨૦] અભંગ,
સાતઇ[૨૧] વિસન[૨૨] તિ[૨૩] સાતઇ અંગ. ૬૫

નિર્ગુણ સંગતિ તેહની સભા, દુરિત સિંહાસન[૨૪] દીઠઇ[૨૫] પ્રભા;
બાલમિત્ર[૨૬] બાલ્હઉ[૨૭] ચાવોકુ,[૨૮]
રાતિ દિવસ[૨૯] તેહનઇ[૩૦] ઘરિથાકુ.[૩૧] ૬૬

---

૧ BEH રાજુ, C — ૨ BDGHIJ તિહાં, C —, F તિહિ. ૩ BE મોહ નરિંદુ, C —, F મોહુ નરિંદુ ૪ C —, FG કેરુ ૫ BF પૂનિમચંદુ, C —, DIJ પુનિમચંદ. ૬ BCFG નામુ, DEHIJ નામ. ૭ BF બલવંતુ બેટઉ, IJ બેટઉ બલવંત ૮ BG કામુ ૯ BFGH એ, C બે, D —. ૧૦ BH લહુય, C લહુ, F લહૂ, G લહૂઅ. ૧૧ BCFH ધૂય, D — ૧૨ B મિથ્યાદર્શનુ, CEFGHIJ મિથ્યાદર્શન ૧૩ BCEGIJ મુહંતઉ, D —, H મુહતુ ૧૪ CEGIJ આઠઇ કર્મ, D — ૧૫ B દિભિઇસ્યુઉ, DCH દભિઇસિઉ, F દંભીસ્યુ. G નઈ માયા, IJ દભિંસિઉં. ૧૬ BCDFGHIJ મહાધરિ. ૧૭ IJ દીધં ૧૮ CDEGH શોભ ૧૯ D મોહરાઉ. ૨૦ BDEFG આરેણિ, HIJ આરણિ. ૨૧ DG સાત ૨૨ BCEFGHIJ વ્યસન, D વસન ૨૩ DG તે, F તિહાં. ૨૪ BCEFGHIJ સિંહાસણિ, D સિંહાસનિ ૨૫ B દીઇ, C દીઠાઇ, D દીસઇ. ૨૬ BCF બાલમિતુ ૨૭ F વલ્હુઉ ૨૮ DG ચાવોક ૨૯ B દિવસુ, F દિવસિ. ૩૦ BCEFHIJ જેહનઇ ૩૧ D થાક, G ધરિ થાક

છત્રુ[૧] ધરઇ અમરિષુ[૨] ચઉસાલ, કરઇં અરતિ[૩] રિતિ ચામર[૪] ઢાલ;
દલવઇ[૫] આલસ[૬] રૂઅડઉ[૭] કાજિ, છદ્મ પુરોહિત[૮] સવલઇ[૯] રાજિ. ૬૭

કરઇ તલારું[૧૦] સધર પ્રમાદ,[૧૧] સેલહત્થુ[૧૨] મદુ[૧૩] મોટઉ[૧૪] નાદુ;[૧૫]
ફિરઇ[૧૬] તલારઇ ફિરિ[૧૭] (૨) વાદુ.
હાસા શોક માલ નિતુ[૧૮] વાદુ. ૬૮

પાષંડિય[૧૯] પોલિહિં[૨૦] પડિહારુ.[૨૧] કુકવિ સવે કીધા રૂઆર;[૨૨]
સકલ[૨૩] પરિગ્રહ[૨૪] તે[૨૫] ભંડાર[૨૬]
કલિકંદલ[૨૭] કલ્પિત[૨૮] કોઠાર[૨૯]. ૬૯

અસત્ય વચન પણિહારી[૩૦] તેહ, અભિ[૩૧] નવેસ થઇયાય[૩૨] તરેહ;
પરિકરિ[૩૩] મોહ[૩૪] ચડિઉ[૩૫] તે[૩૬] પ્રાણિ,
જલનિદ્ધિ[૩૭] જિમ જેઠહ[૩૮] ઊધાણિ. ૭૦

---

૧ CDEGHIJ છત્ર ૨ DEFH અમરિષ, G અમરષ. ૩ BCEFGHIJ અરતિરતિ, D અરતિ. ૪ D ચામર ચોસાલ, F ચામરવાલુ, HIJ ચામરવાલ. ૫ G દલવિ, I દલઇ ૬ BFHIJ આલસુ. ૭ BGHIJ રુડઇ, CF રૂયડઇ, DE રૂઅડઇ. ૮ B પુરોહિતુ, IJ પરોહિત ૯ EF સગલઇ કાજિ. ૧૦ CEG તલારઉ, IJ તલારઓ. ૧૧ BF પ્રમાદુ. ૧૨ BCDEGH શેલહત્થ, IJ સેલ્હહત્થ. ૧૩ BCDEFGHIJ મદ ૧૪ G મોટું. ૧૫ DH નાદ, I ગનાદ. ૧૬ BCDFGHJ ફિરઇ ટાવરી, E ફિરઇ પવરી, I ફિર ટઇર ૧૭ BCEFG પરપરિવાદુ, DHJ પરપરિવાદ, I પરિવાદ. ૧૮ D નિતવાદ, GHIJ નિતુવાદ. ૧૯ BCDEFGHIJ પાષંડી ૨૦ BGHIJ પોલિ, CEF પોલિઇ ૨૧ BEFH પડિહાર, D પ્રતીહાર ૨૨ BCEF સૂયાર, DH સૂઆર, G સૂઆરુ, IJ સૂયારુ. ૨૩ BH સકલુ. ૨૪ BCF પરિગ્રહુ ૨૫ B તેહ, E ત, IJ તિ. ૨૬ BFGIJ ભંડારુ ૨૭ B કલિક દુલુ, F કલિકું દુલ. ૨૮ BDFGHIJ કલ્પિઉ, E કલ્યા ૨૯ BG કોઠારુ. ૩૦ BCEFGH પાણુહરી, D પાણુહારી, IJ પણહારિ ૩૧ BEHIJ અભિનિવેસ, CG અભિનિવેશ, D અભિનિઇ. ૩૨ BHIJ થઇયાઇ, C થુઇયા, D—, EF થઇયા, G થૈયાય. ૩૩ H પરિકરે. ૩૪ BH મોહુ ૩૫ E ચડયઉ. ૩૬ BEFIJ તિમ, C પરમાણિ, D —, H તેમ. ૩૭ BCDEFGHIJ જલનિધિ. ૩૮ BCDEFHI જેઠઇ.

મોહગય રાણિમ સાંભલી[1] હુઉં, નિવૃત્તિસુ[2] ઊતારથી;
જિહુ[3] પ્રભાતિ[4] તિહિં[5] રાતિ,
નવિ[6] રહઈ વિણુ[7] વીસામા વાટિઈહિં[8] વહઈ. ૭૧

હિવ[9] સરસતી-ધવલ[10] ઢાલ

વિપ્રપુગી ગઈ ઊતાવલીએ[11] દેખઈ[12] ફીજતા જાગ;[13]
બલવંત[14] વડૂઆ[15] બાપડાએ,[16] બરકઈ[17] બાધલા[18] છાગ[19];
અરઈ[20] બાધા[21] છાગ[22] લાગુ[23] નહી[24] અન્હારઉ;[25]
મોહ તણી ધુઅ[26] મારિ ઇહાં[27] તિહાં[28] પગ નહીં પઈસારઉ;
ઊતાવલી વલી[29] તેય[30] ચલીય, ભમતી દેસ[31] વિદેસ,
રહણુ દેસ[32] જંઉ[33] જોઈયઈ જોગેસરિ[34] નર[35] (૨) વેસિ. ૭૨

---

૧ EGIJ સંભલી. ૨ BFH નિવૃત્તિસ, D નિવૃત્તિ અતિ, E નિવૃત્તિ સહુ, IJ સુનિવૃત્તિ. ૩ BCDEFGHIJ જિહાં. ૪ BEFGHIJ ગોસ, C દીહ D રાતિ ગોસિ. ૫ BCEFGHIJ તિહાં. ૬ BDEFGHIJ ન રહઈ. ૭ DEF વિણ. ૮ B વાટં, CDEFGIJ વાટઈ. ૯ BCDEGHIJ હિવ સરસ્વતી. ૧૦ BCDGHIJ ધઉલ, ૧૧ BCDEFGHIJ ઊસનીએ. ૧૨ BCGH દેખએ, D દેખં, F દેખાડિએ, IJ દેખિએ. ૧૩ BCDGHIJ યાગ ૧૪ BDGH બલવંડ, C બલવંડૂ. ૧૫ BH બહુએ, CIJ બહૂએ, D બહૂઆ, E બડુયએ, F બેટા, G વડઉએ. ૧૬ BDEFH બાપુડાએ. ૧૭ BCGH બુરકએ. IJ બૂરકએ ૧૮ B બાંધુ, C બાંધૂલા, D બાંધ્યા, IJ બીંધલા. ૧૯ F છાગુ. ૨૦ BCGH બુરકઈ, DEF બરકઈ, I બુરક ૨૧ F બાંધુલા, D બાંધ્યા, FG બાંધલા, H બાંધા, IJ બીંધલા. ૨૨ F છાગુ ૨૩ DEGHIJ લાગ. ૨૪ BCGHIJ ઇહાં નહીં, EF નહીં ઇહાં. ૨૫ CF અમ્હારુ, G અહમારઉ ૨૬ BCE ધુય, D ધૂય, G ધુ, HIJ ધૂય. ૨૭ E ઇહી પણિ. ૨૮ BCFH તેહ, DHIJ તે. ૨૯ B—, IJ ચાલી ૩૦ BCDGHIJ તે ચલી, E તે ચાલી, F તે ચલીય. ૩૧ BCDEFGHIJ દેસિ વિદેસિ ૩૨ BCDEFGHIJ રેસિ ૩૩ BEFGHIJ જોયઈ, C જોઇય, D જોઈ. ૩૪ BCDFHJ જોગેસરિ દરિસણ, G જોગીસરદરિ સણ, I જોગેસરિ દન ૩૫ BCFIJ નવનવે વેસિ.

ન્હાવઇ[1] કે જલિ મોકલએ[2], કે ભષઇ[3] કંદ નઇ મૂલ,
તોડીય[4] તરુતણાં[5] પાંનડાએ, પુડિ કરઇ[6] પ્રોઇ[7] સૂલ,
પુડિ[8] કરિ પ્રોઇ સૂલ,[9] અજિય[10] ન ટલઇ ભવધંધા,[11]
જીર અજીય[12] ન ઉલષઇ[13] કિસ્યુ[14] એ છઇ[15] જાચંધા,[16]
ઇહાં ન દેષું[17] રહણ સરીષું[18] તઉ ચાલી[19] અતિષીણ.[20]
ફિરત[21] ફિરંતી પ્રવચન નગરી, ગરુઇ[22] પામી તેણ[23]. ૭૩

નગરુ[24] દીઠઉ રલીયાવણઉએ,[25] વન[26] પુણ[27] આતમારામ,[28]
કુમરુ[29] ભણઇ ક્ષણ[30] ઇકુ વીસમ્યએ,[31] શમદમ[32] તરુ અભિરામુ,[33]
સમદમ તરુ અભિરામ, બેઉ[34] તસુ પાસિ બઇઠા[35],

૧ BCDGHIJ નાહઇં, E ન્હાઇ, F નાહ ૨ BCDEGHIJ મોકલઇએ, F મોકલઇ ૩ D રુખઇ, E લખઇ ૪ BCHGIJ ત્રોડિય, D ત્રોડી, EF ત્રોડીય. ૫ D તરણા, F તરતણા, HG તરુણા, IJ ત તરુનાં ૬ D પુટ કરઇ ૭ BG પ્રોઇય મૂલ, C પ્રોઇય મૂલિ, E પ્રેઇય મૂલ, FI પ્રોઇય સૂલ, H પ્રોયં મૂલ, J પ્રોયઇ સૂલ ૮ BCHIJ પુડિ કરઇ, DG —, F પુડિ કરિઇ. ૯ પ્રોઇ મૂલ, CH પ્રોઇય મૂલ, FI પ્રોઇય સૂલ, I પ્રોયઇ શૂલ. ૧૦ BCDGHE અજીન ટલઇ, F અજીય ન, IJ અજિઅ ન ૧૧ DIJ ભવધાધા ૧૨ BCDEFGHIJ અજીવ ૧૩ BFH ઉલખઇ, D સરુત ન જાણઇ, IJ ઓલષઇ. ૧૪ BH કિસ્યઉ, C કિમૂ, F કિસ્યુ, G કિસૂં, IJ કિસ્યુ ૧૫ C છઇએ. ૧૬ BCEG જાવંધા, IJ જીવધા ૧૭ BDEGHIJ દેષઉ, C દેખઉ, F દેષય. ૧૮ B સરીખઉ, C અહમારી, DHIJ સરીષઉ, F સરીષય, G શરીષઉં. ૧૯ EF ચલ્લી, IJ ચલી ૨૦ BFHJJ અતિખીણ ૨૧ D ફિરતી (૨, IJ ફિરતઉ ૨૨ BDEFHIJ ગુરુઇ, C ગુરૂઇ G ગરૂઇ ૨૩ BH પામિય તીણ, CG પામી તીણ, D પામી તિણિ, EF પામી તીણિ, IJ પામીય તેણિ ૨૪ CDEGH નગર, F નયર, IJ નયરુ. ૨૫ BH રલિયામણ, C રુલ્લીયામણૂ, DEGIJ રુલિયામણઉં, F રુલીયામણય ૨૬ BH વનુ, F વડ ૨૭ E પુણિ ૨૮ BCFGH આતમારામુ, D આતમરામ ૨૯ CDG કુમર ૩૦ BCDH ક્ષણ ૩૧ BCDFGH વીસમઉ એ, DI વીસમઉ, J વીસમુએ ૩૨ F શમદ, G સમદમુ ૩૩ BCDEGIJ અભિરામ ૩૪ CD બે, F બેટા. ૩૫ BCDEFGHIJ બઇઠાં તરુછાયાં.

વિમલબોધ[૧] કુલપતિ જિહ દેષી[૨] સુણહિ વચન[૩] અતિહિ મીઠાં;
નિવૃત્તિ ભણુઇ કરજોડી મહરિષિ,[૪] નિરમલ[૫] જ્ઞાન[૬] નિહાલી,[૭]
એ બેટઉ હૂં[૮] સુષિ[૯] વિલસંતઉ[૧૦] દેષિસુ[૧૧] કૈતઇ કાલી.[૧૨] ૭૪
કુલપતિ[૧૩] કુમર[૧૪] આલોકીયઉ[૧૫] એ,
આપણુઇ[૧૬] ધરિયઉ[૧૭] તે ઉછંગિ,[૧૮]
લષ[૧૯] કરી[૨૦] લક્ષણ ઉલાષિઉયાએ,[૨૧] ઉલટિ[૨૨] માઇ ન અંગિ,
ઉલટ[૨૩] માઇ ન અંગિ, મહરષિ[૨૪] ઇમ બોલઇએ,[૨૫]
ઉદયવંત[૨૬] એ કુમર,[૨૭] અવર[૨૮] નરુ એહ ન તોલએ,[૨૯]
જઇ પુણિ[૩૦] પૂછિસિ તઉ.[૩૧]
વેમાસિઇં[૩૨] વચન[૩૩] અમ્હારઉ[૩૪] માનિ,
મનમેલહ[૩૫] પાષ[૩૬] જં કહિયઇ[૩૭] તં સહૂ રડિયઇ[૩૮] રાનિ. ૭૫

---

૧ B વિમલબોધુ ૨ BCFH દેખી, G દેષિ ૩ BEFGHIJ વંદઇ તસુ પાયા, C વંદઇ તસુ પાય, D બે વંદઇ તસુ પાયા ૪ BGH મહરષિ, C મહિરિષિ, F હરિષિ. ૫ BCFH નિરતૂ, DEIJ નિરતઉ, G નરતઉ ૬ BCEFGHIJ જ્ઞાનિ. ૭ BCDEFGHIJ નિહાલિ ૮ D હુંઉ. ૯ BCDEGHIJ સુખિ, F સખિ. ૧૦ C વિલસતુઉ, IJ વિલસ તુ. ૧૧ BFH દેખિસુ ૧૨ BCDEFGHIJ કાલિ. ૧૩ BH કુલપતિઇં ૧૪ BCHIJ કુમરુ, D કુ અરિ. ૧૫ BCGHIJ આલોકિઉએ, D આલોચિઉંએ, E આલોકિયઉ, F આલોકીયં એ ૧૬ D આપણિ ૧૭ B ધુરિ, CEH ધરિઉ, D ધરિઅ, FIJ ધરિ. ૧૮ BDGIJ ઉચ્છગિ ૧૯ BEFHIJ લખુ, D લક્ષણિ, CG લખ ૨૦ D કરિય ૨૧ BCGH ઉલખિયાએ, D ઉલષિઉએ, EF ઉલષિયાએ, IJ ઓલખીયાંએ. ૨૨ BH ઉલટો, CDEFGIJ ઉલટ ૨૩ B ઉલટો ૨૪ BFGHIJ હરષિ મહરિષિ, C હરિષિ મહિરિષિ, D હરિષિહિ મહરિષિ, E હરિષિઇ મહરિષિ. ૨૫ BCDEGHIJ બોલઇ, F બોલએ ૨૬ BCFHIJ ઉદયવ તુ ૨૭ BCEFGH કુમરુ. ૨૮ BCFHIJ અવરુ. ૨૯ BCDEGH તોલઇ, IJ તોલઇ જઇ ૩૦ BCDEFGHIJ પુણ ૩૧ C ઉ, F તુ, G તૂ ૩૨ BCFGH વીસાસિઇં, DIJ વીસાસિં, E વીસામિઇં. ૩૩ B વચનુ. ૩૪ F અમ્હારં ૩૫ BCDEFGHIJ મનહમેલ. ૩૬ BCDEHIJ પાષઇ, FG પાખઇ ૩૭ DF કહીઇં, CEG કહીયઇ. ૩૮ BHIJ રડિયએ, CG રડીઇ, D રડીઉ, F રડિઇ.

હિવ ચઉપઈ[1]

માહરઈ[2] સુમતિ નામિ[3] છઇ કુમરિ,
તે નમીયઈ[4] નરિ[5] કિંનર[6] અમરિ
તે જઈ પરણુઈ[7] વીર[8] વિવેકુ,[9]
પૂછતણુઉ[10] તઉ આપુ[11] છેકુ. ૭૬

હિવ દૂપદ

શિશવિણુ[12] પૂનિમ[13] લીજઈ[14] વાચુ,[15]
પૂનિમ[16] વિણુ શસિષંડઉ[17] થાઈ;
સુકુલ[18] પુરુષ સુકુલીણી[19] નારિ,
બિહું[20] જોડ થોડીય[21] સંસારિ. ૭૭
નિવૃત્તિ ભણઇં તુમ્હિ[22] બોલિઉં[23] કિસું,[24]
પ્રિય ઊષધ[25] નઈ ગુરુ[26] ઉપદિસું;[27]
ઘેત્રર માહિ[28] જ સાકર[29] ઢલ્યઉ,[30]
થાહર જોતાં સગપણુ[31] મિલ્યઉ[32]. ૭૮

---

૧ BCEFGHIJ હિવ ચઉપઇ, D ચઉપઇ. ૨ D માહરિ ૩ BD નામ. ૪ CDFG નમીઇ ૫ BDFG નર ૬ BCFFGHIJ કિંનરિ. ૭ DEFHI પરિણુઇ ૮ BEH વીરુ ૯ DE વિવેક ૧૦ B તું, H તણુઉં તુ. ૧૧ BGHIJ આપિસુ છેકુ, CE આપઉ છેકુ, D આપઉ છેક, F આપિઉ છેકુ. ૧૨ BCEH શશિ વિણુ, D સસિવિણુ, FGIJ શશિવિણુ. ૧૩ IJ પુન્નિમ. ૧૪ IJ લાજઇ ૧૫ BCEFHIJ વાઈ D વાય ૧૬ DFIJ પૂનિમ વિણુ, G વિણુ પૂનિમ. ૧૭ BCFHIJ શશિ ખંડઉ, D સસિ ષાંડઉ, E શસિ ષંડઉ, G સસિ ખંડઉ. ૧૮ BH સકુલુ, CGIJ સકુલ, F સુકુલુ. ૧૯ CFG સુકુલીણી ૨૦ IJ બિહઉં ૨૧ BCDFGHIJ થોડી. ૨૨ D તુમ્હે ૨૩ BH બોલ્યઉ, E બોલ્યુ, F બોલિં. ૨૪ BH કિસ્યઉ, CDIJ કિસિઉ, E F કિસ્યું, G કિસૂં ૨૫ BH ઉષધુ ૨૬ BCD GH ગુરિ ૨૭ BEF ઉપદિસ્યઉ, CHIJ ઉપદિસિઉં, D ઉપદેસિઉં, G ઉપદિસ્યું. ૨૮ BCGH માહિએ, D માહિ, EFIJ માહેએ. ૨૯ CDEFGHIJ ઘૃત, B ઘ્રુતં. ૩૦ B ઢુલિઉ, CDEGH ઢલિઉં, F ઢલિં, IJ ઢલિઉ. ૩૧ B સગપણુ. ૩૨ BCDGHIJ મિલિઉં, F મિલિયં.

વેવાહી[1] વેવાહિણિ રંગિ,[2] પરિણિઉ કુમર[3] સ કીધઉ[4] જંગ;[5]
નિવૃત્તિ ભણુઇ હિવ[6] મહરિષ[7] ભાષિ[8],
પસરઇ[9] જમાઇ જિમ સઇ[10] સાખિ[11] ૭૯

કુલપતિ ઓલઇ મધરિ સંદેહ,[12]
વિરૂઆ[13] સવિહુ[14] આવ્યુ[15] છેહ;[16]
ઇણિ નગરી છઇ અરિહંતરાઉ,[17]
વયરી[18] સિરિ દે[19] ડાવઉ પાય[20]. ૮૦

ચઉસઠિ ઇંદ[21] કરઇ તસ્સ[22] સેવ, કોડિ સંખ સય[23] પણુ મઇ દેવ;
ભુગતિ[24] મુગતિ તણુઉ[25] દાતાર,[26]
ભુજબલ તાસુ[27] ન લાભઇ પાર[28]. ૮૧

મણિમય[29] ત્રિગઢ[30] તિહ[31] નઉ[32] વાસુ,[33]
ત્રિન્નિ[34] છત્રસિરિ[35] ધરિયઇ[36] તાસુ;[37]

---

૧ E વેવાહિ વીવાહિ, F વેવાહી વેવાહણિ, IJ વેવાહણિ વેવાહી ૨ BCEFGH રંગુ, DIJ રગ ૩ BC કુમરુ ૪ BCEGIJ સુકીધઉ, F સુકીધું. ૫ BEFGH જગુ ૬ હિવઇ. ૭ BEFH મહરિષિ, C મહિરિષિ, D હરિષિહિ, G મહિરષિ, IJ મહરષિ. ૮ E નથી. ૯ D પ્રસરિ ૧૦ DEFG સય ૧૧ FH સાખિ. ૧૨ BCH સંદેહુ. ૧૩ CFH વિરૂયા. ૧૪ B સવિ, D સવિહં, E સવિહૂ, G સવિહઉ, IJ સવિહઉ ૧૫ BCDFGHIJ આવિઉ E આવ્યઉ ૧૬ BCEFH છેહુ. ૧૭ E અરિહંતુ ગઉ, IJ અરિહતુ રાય. ૧૮ BCDF વઇરી. ૧૯ BE દીઇ, CDFGHIJ દિઇ. ૨૦ BCDEFGH ડાવઉ પાઉ, IJ ઇ ડાવઉ પાય ૨૧ BCEFIJ ઇંદ્ર. ૨૨ BCDEFGHIJ તસુ. ૨૩ BCDEGHIJ પય પ્રણમઇ. ૨૪ BCDGH ભુક્તિ મુક્તિ, E ભુગંતિ મુક્તિ, F ભક્તિ ભક્તિ, IJ મુક્તિ ભુક્તિ. ૨૫ BCDEGIJ નઉતે, F નઉએ, H નુ તે. ૨૬ BCG દાતારુ ૨૭ DE તાસ. ૨૮ BCG પારુ. ૨૯ BCDEFGHIJ મણિમય ૩૦ D ત્રિગઢ છઇ. ૩૧ BCEFGHIJ તેહ, D તિહિ ૩૨ BGH નઇં, C નુ, D —. ૩૩ D EHIJ વાસ. ૩૪ D ત્રિણિ, E તિણિ, F તિન્નિ, GHIJ ત્રણિ ૩૫ F છત્રુ. ૩૬ CDGH ધરીઇ ૩૭ DE તાસ

અણુવાયા વાજઇં નીસાણુ,
ધજા[1] અલંબ પાણિ[2] ગયણુઇં માણુ[3]. ૮૨
ધમ્મંચક્ર[4] મહિયલિ[5] ઝલહલઇં,[6]
ઇતિ[7] તણુઉ[8] તિણિ[9] નામુ[10] જટલઇં;[11]
કાંટા અધોમુખિ[12] થાઇ સવઇં,
કનક[13] કમલ[14] તે પગલા[15] ઠવઇં. ૮૩
પીડ પિયારી[16] જાણી[17] હરઇ જઇ
વિવેકુ[18] તસુ[19] પય[20] અણુસરઇં;[21]
તિણિ તૂંઠઇ[22] ઇણિ[23] સરિસી[24] કાજ,[25]
રિપુ ભાજી ભોગવસી[26] રાજુ.[27] ૮૪
કુલપતિ બોલતિ[28] હીયડઇ[29] ધરી, નિવૃત્તિ બહૂ લેતઉ[30] સંચરી;
પુહુતી[31] પ્રવચન પુરી મઝારિ,
જાઇ[32] રહી સદ્ગુરુ[33] આધારિ. ૮૫

---

૧ BCDEFGHIJ ધજ ૨ BCDEFGHIJ પુણ. ૩ BCDEGHIJ પ્રમાણ, F પ્રમાણુ ૪ BE ધમ્મંચક્રુ, CH ધમંચક્રુ, DFGIJ ધમંચક્ર ૫ BH નહિયલિ C નહયલિ, DE મહીયલિ F નહીય લિ, IJ મહયલિ. ૬ F લહઇ. ૭ B તિ, DF ઇત. ૮ BF તણુ ૯ B તણિ, D તિહાં, G તિણ ૧૦ DEGHIJ નામ ૧૧ BCEGH જિટલઇ, D ઝટલઇ. ૧૨ BCDFGHIJ થાઇ અધોમુખ, E થાઇ અધોમુષ ૧૩ F કનકિ. ૧૪ BCDEFHIJ કમલિ. ૧૫ BCFH પગુલા. ૧૬ DFGHIJ પીયારી. ૧૭ BCDEGHIJ જાણઇ હરઇ, F જાણઇ ૧૮ DIJ વિવેક ૧૯ DIJ તસ, E તઈસુ. ૨૦ IJ પાઅ ૨૧ FHIJ અણુસરઇ ૨૨ IJ તુઠઇ ૨૩ BDE-HIJ એહ, CF સવિ, G — ૨૪B C EFH સરિસિઇં, D સરિસઇ, GIJ સરિસિ ૨૫ BCFG કાજુ. ૨૬ BCH ભોગ વિસિઇ, D ભોગવસઇ, E ભોગવસ્યઇ, F ભોગવસિઇં, GIJ ભોગવિસિ ૨૭ DEGHIJ રાજ. ૨૮ FIJ બોલઇ ૨૯ BDH હિયડઇ, G હૈઅડઇ ૩૦ D લેઇ, G તેતુ, IJ લેઇ. ૩૧ BDGHIJ પુહતી, CE પહુતી, F પુહતીય ૩૨ BCDEFGHIJ જઇ. ૩૩ D સુગુરુ, H સુહગુરુ

તિણિ[૧] ઓલાવિઉ[૨] તાસુ[૩] કુમાર,[૪]
હિવ[૫] તઉ[૬] તુઝ[૭] રહઇ[૮] આવિઉ[૯] ભાર;[૧૦]
રાય[૧૧] હિયાડિઉ[૧૨] આપણુઉ[૧૩] છેહ,[૧૪]
જે[૧૫] છાંડઈ તિહાં કિસઉ[૧૬] સનેહ. ૮૬
જગુ[૧૭] જાણઈ મનુ[૧૮] આગઈ લોહુ,[૧૯]
ઉપરિ પ્રવૃત્તિ[૨૦] માંડિઉ રોહુ;[૨૧]
ઇહિ[૨૨] ઢીલઉ છઇ કેહુ[૨૩] કામુ.[૨૪]
ઇહિ વાધે[૨૫] વિણસઈ અમ્હ[૨૬] નામુ[૨૭]. ૮૭
પ્રિય[૨૮] વિણુ[૨૯] નારી રાતિ અંધારી,[૩૦]
મેલ્હી રુયડઈ[૩૧] કાજિ નિવારી;[૩૨]
જઇ પુણુ સુતુ[૩૩] દીવઉ[૩૪] અછઇ,
તઉ[૩૫] દીવાલી અમતુડિ[૩૬] તુલઇ.[૩૭] ૮૮[૩૮]

---

૧ G તિણ. ૨ BE ઓલાવ્યઉ, F આલાવંઉ. ૩ BCEFHIJ તાસ, D તાસ. ૪ BG કુમારુ. ૫ D હવઇં. ૬ BCFH તોઇં, DEGIJ તો. ૭ D તુમ્હ. ૮ DIJ નઇં, G રહિ ૯ E આવ્યુ. ૧૦ BFG ભાર. ૧૧ BCEGH રાઇ. ૧૨ BFGHIJ હિયાડિઉ. ૧૩ B —, H આપહુ. ૧૪ CEF છેહુ. ૧૫ D જેહ. ૧૬ B —, CH તેહસ્યું સ્યું, D તેહ કેહ્યું, EGIJ તેહ સિઉં સિઉં. F તેહ સિસ્યું. ૧૭ B —, DEGIJ જગ. ૧૮ B —, DDEIJ મન ૧૯ B —, DEGIJ લોહ. ૨૦ FH પ્રવૃતિઇ, ૨૧ CEGIJ માંડિઉ રોહ, F માંડિઉ રોહ. ૨૨ CD હહૈ, F હિહૈ. ૨૩ DEG કેહઉં. ૨૪ CEFHIJ કામ, D કાજ. ૨૫ BCEFHIJ વાધિઇ, D વાધિઉ, G વાધિં, I વાધઇ. ૨૬ CG અમ્હ. ૨૭ D રાજ, EFIJ નામ. ૨૮ CF પ્રીય. ૨૯ DEFGHIJ વિણ. ૩૦ D અંધાર. ૩૧ BCDFHIJ રૂડે, EG રૂડઇ. ૩૨ F નિવારિય. ૩૩ CDFGIJ સૂત. ૩૪ F દીઉ. ૩૫ B તુલા, F તુ. ૩૬ D તડ, F તાડિ. ૩૭ F તલઇ. ૩૮ EFHIJ આ પ્રતોમાં કડી ૮૮ પછી એક વધારાની કડી છે.

"સ્ત્રી બેટા વિણ પંકડ ગાઇ, ઢીલઇતી પુણ કદ્દ ન સુહાઇ;
વરધણિઆણી થાઇ દાસિ, જઇ બેટઉ હોઇ નવિ પાસિ."

આ કડીમાં સ્ત્રિ-વિણ, પંકડ-પગડ, ઢીલતી-ઢીલઇંતી, પણિ-પુણ, કદિ-કદ્દ, સુહાઇ-સુહાઇ ઇત્યાદિ પાઠભેદ પણ જોવા મળે છે.

રાજ[1] ટલિયાનુ[2] સ્યઉં[3] ઉરતઉ[4]
જઇ તું[5] ભેટઉ[6] છઇ[7] જીવતઉ;[8]
એકુ[9] જ અજી વિમાસણા[10] ઠાઉ
રાખે[11] કૂડસુ[12] માડઇ[13] રાઉ[14]. ૮૯

હિવ દૂહા[15]

રાઉ[16] નિરંજનુ[17] ઇણિ[18] નયરિ તે તૂં[19] ધરિ[20] આરાહિ;
મોહ મહાભડ[21] ભંજિવા,[22] અવર મ જોઇસિ આહિ. ૯૦[23]
વાતવલી[24] તઈ જીવતઇં, સવિ આવેસિહિં[25] બંધિ;
જઇ પુણુ[26] તુઝ[27] કાઇ હુવઉ[28], તઉ[29] સહૂ[30] ભંગ[31] અસંધિ ૯૧
ભેટ ઘાટ[32] જોવઇ[33] નહીં, જાવઇ[34] અવિહડ[35] ભાવ;
એહ રાય[36] વસિ આણિવા,[37] બીજઉ[38] નથિ[39] ઉપાય[40]૯૨

---

૧ IJ રાજા ૨ BCEGH ટલ્યાનઉ, D ટલાનઉ, FIJ ટલ્યાનુ. ૩ B સ્ય, CDGIJ સિઉ, FH સ્યુ, E સઉઅ ૪ B રતઉ, CDG ઉતરતઉ, F અરતુ, H ઉરતુ. ૫ BCEH તઉ, DFGIJ તૂ. ૬ F ભેટુ ૭ BF છ. ૮ FH જીવતુ. ૯ BCDEFGHIJ એક. ૧૦ B વિમ્માસણ, G વિણસવા ૧૧ CFG રાષે, E રાષ, D રાષિ ૧૨ D કુડસ, E કૂડસુ. ૧૩ D સમારઇ, E મંડઇ ૧૪ E રાઇ. ૧૫ D હવઇ દૂહા ૧૬ D રાય ૧૭ DEGIJ નિરજણુ, FH નિરજન ૧૮ D ઇણુ. ૧૯ CEIJ તઉં, D તુ. ૨૦ BCGHIJ થિરુ, DEF થિર ૨૧ B મહા, IJ મહાભડિ ૨૨ DE ભાંજિવા. ૨૩ BCDEFG HIJ કડી સંખ્યાંક ૯૧ લખાયો છે (૯૧મી કડી આ પ્રતિઓમાં ૯૦મી કડી તરીકે આપી છે.) ૨૪ IJ વચ્છવલી. ૨૫ BCDGH આવેસિઇં, E આવિસ્યઇ, F આવિસઇ, IJ આવેસિં. ૨૬ E પણિ ૨૭ D તૂં ૨૮ હઉ ઉ, CEIJ હૂઉં, D હુઉ, F હવઉ, G હોઉ ૨૯ BDEFG તુ ૩૦ C સહૂઇ. ૩૧ BCH ભગ્ગુ, D ભોગ, EIJ ભગ્ગ, F ભગુ, G ભગ્ગી ૩૨ D વાટ. ૩૩ BH જોયઇ, CDFIJ જોઇ, G જોઈઇ ૩૪ BH જોયઇ, CDF જોઇ, EIJ જોઅઇ, G જોઈઇ, ૩૫ BCDFGHIJ અવિહડ ભાઉ, E અવિહ ભાઉ. ૩૬ G રાઉ ૩૭ થાણિવા. ૩૮ B બીહુ, FH બીજુ, IJ ભાજઉ. ૩૯ GH ૪૦ BEHIJ ઉપાય, DF અપાઉ.

રાયહ[1] અવસરિ વીનવે મોહતણી સવિ વાત,[2]
જિમ આપણઇ[3] પે કાઢિયા.[4] જિમ[5] તિણિ રાણિ મિ પત્ત[6]. ૯૩
પુણુ ઉલગનઇ[7] આલસઉ,[8] જાણે[9] જાતિ વિરોધુ,[10]
અવરવયર[11] સવિ[12] ટાલીયાં,[13] પુણુ તઇ[14] લગ્નુ[15] ન બોધુ[16]. ૯૪
આગઇ એહના[17] ઉલગૂ,[18] લખ[19] સંખમઇ[20] હિઠ.
ઇણિ[21] આસલિ[22] મોહ ધરિ, લોય[23] ઘણી[24] પરિધટ્ટ. ૯૫
એક મનુ'[25] એ ઉલગી,[26] ઉલ્હવિ[27] મનનઉ[28] દાહુ;[29]
નેહિતરિ[30] તૂં[31] વેટા[32] તણુઉ,[33] અમ્હરઇ[34] કેહઉ[35] લાહુ [36]
જેણિ[37] ગુફા કેસરિ વસ્યઉ,[38] અરિકુલ[39] કેરઉ કાલુ;[40]
આલિ[41] સિયાલિ[42] તિહાં કરઇ, સીહ[43] નહી તેય સ્યાલુ.[44] ૯૭

---

૧ IJ રાજ ૨ BCGH વત્તૂ, IJ વત્તુ, IJ વત્ત. ૩ BCDEFGHI આપણ પે, J આપણ પઇ ૪ DIJ કાઢિઆ. ૫ D તિમ તિણિ, E જેમ તે, F જિમતિમ ૬ CDEFGH પત્તૂ, IJ પત્ત, ૭ IJ ઓલગનઇ ૮ BCFGHIJ આલસહ, D આલસાહ ૯ D જાણી ૧૦ CDEFGHIJ વિરોધ ૧૧ BEFG અવરવઇર, H અવરુવઇર ૧૨ BCDEHIJ ઇણિ, G ઇણ ૧૩ BDGHIJ ટાલિયા ૧૪ BCDEFGHIJ ઇહ ૧૫ BCH લગ્ગુન, D લગ ન, EGIJ લગ્ગ ન, F લાગ ન ૧૬ CDEGHIJ બોધ ૧૭ D નઉ ૧૮ IJ ઓલગૂ ૧૯ DF લક્ષ, E લષ ૨૦ BCGHIJ સંખમઇ, DF સખ્યમઇ ૨૧ BDH ઈણું CE ઇણિઇ, GIJ ઇણઇ ૨૨ BCDEFHIJ આલસિ ૨૩ BCEGIJ લેઉ, DF લેઈ, H લિઉ. ૨૪ DH ધણુ ૨૫ CDEG મનઉ, F મનાઉ, H મનુએ ૨૬ IJ ઓલગી. ૨૭ IJ ઓલ્હવિ. ૨૮ B માનણી, C માનતું, F મનન, HIJ માનઉ ૨૯ DG દાહ. ૩૦ BCDEEGHJ નહીતરિ ૩૧ DE દુ, IJ તઉ ૩૨ F ટા. ૩૩ F તણુ ૩૪ BHIJ અમ્હ રહઈ, C અહમ રહઇ, D અમ્હએ, E અમ્હનઈ, G અહમ નઇ. ૩૫ BDFH કેહુ E કહઉ. ૩૬ B લાગુ, DG લાહ. ૩૭ BDEFGHIJ જીણિ, C જીણિઇ. ૩૮ BCFGH વસિઉ, DIJ વસઇ. ૩૯ BCEFGHIJ કરિકુલ, D કરિવર ૪૦ DEGIJ કાલ. ૪૧ E આલ. ૪૨ BIJ સિયાલ, CG સીયાલુ, D સીઆલ, EFH સીયાલ. ૪૩ BCF સીહુ. ૪૪ BCF તે આલુ, D તે સીઆલ, EIJ તે આલ, G તિસી આલુ, H તે સીઆલુ

જિણિ તુરુ[1] ડલિ[2] વીસસ્યઉ,[3] ગરુડ[4] સુગરુડ[5] સમોડિ,[6]
ચિડીય[7] ચિડે[8] તે ચૂથિયઇ,[9] એહ[10] રિવાહણુ[11] ખોડિ.[12] ૯૮

આવાસહ જિણુ ઉરડઇં;[13] લહકઇ[14] લલકઇ દીપ;[15]
તે જઇ[16] તિમરઇ[17] ભેલીઇ[18] દીપ,[19] તણી કુણુ[20] ઝંપ.[21] ૯૯

માયડીય[22] પ્રતિ બોલઇ[23] કુમર,[24] આણુંદઇ[25] આલુધ;[26]
અમીય[27] ન મીઠઉ[28] તૂ વયણુ, કુણુ સક્કર કુણુ દુધ.[29] ૧૦૦[30]

હિવ વસ્તુ[31]

માય[32] ગુરુઇય[33] (૨) માઇ[34] નમણિજજ;[35]
મા[36] તીરથ[37] મૂલગઉ[38] માઇ[39] દેવિ[40] અરિહંત[41] મન્નિય,[42]

---

૧ BCDEFGHI તરુ ૨ BD ડાલુ, C ડાલિઇ, EFHIJ ડાલઇ, G ડાલિં. ૩ BCFGIJ વીસમિઉ, DE વીસમઇ, H વીસમઉ ૪ B ગરડુ, CG ગુરડ, EIJ ગુરુડ F ગરડ, H ગરુડ. ૫ BC સુગરડ, DF સગરડ, EIJ સગુરુડ, GH સગરુડ ૬ C સમોડે ૭ BCDEFGHIJ ચિડી ૮ D ચિડી, I —. ૯ CD ચૂથીયઇ, D ચુંટીઇ, FGHIJ ચૂંથીઇ ૧૦ C તેહ. ૧૧ B વાહિણુ. ૧૨ BH ખોડિ ૧૩ IJ ઓરડઇ ૧૪ BCDEFGHIJ લલકઇ લહકઇ ૧૫ BCFG દીપુ ૧૬ F જિઇં. ૧૭ B તિમિરે, CDEGH તિમિરે, FIJ તિમરે ૧૮ BE ભેલિયઇ, FH ભેલીયઇ. ૧૯ IJ દીઇંપ. ૨૦ B કુણહ ૨૧ BCD-EGHIJ ડીપ, F ડીયુ ૨૨ BCDEFGHIJ માડી ૨૩ BCEFH બુલ્લઇ ૨૪ BCEFGH કુમરુ. ૨૫ BGH આણુ દિહિં, CDF આણું દિઇં, E અનંદિહિં, IJ અણદિહિ ૨૬ BFCH આલધુ. D આલધ, E આલુધુ, GIJ આલુધ્ધ. ૨૭ BCFGHIJ અમી. ૨૮ D મીઠઉ તુમ્હ, G મીઠુ તૂ, IJ મીઠઉ તઓ. ૨૯ BH દુધુ, F દધુ ૩૦ B૮૯, C૧૦૭, D૯૯, E ૧૦૬, G૯૮, H૯૬ IJ૧૦૨ ૩૧ D હવઇ વસ્તુ, FG વસ્તુ ૩૨ BCEFGHIJ માઇ ૩૩ BG-HE ગરુઇ, CDFIJ ગુરુઇ. ૩૪ D માય ૩૫ IJ નમણિઅ ૩૬ BCGH માઇ ૩૭ B તીરથુ ૩૮ BH મૂલિગૂં, CD મૂલગૂ, F મૂલગ, E મૂલિગઉં. ૩૯ D માય ૪૦ B દેવ ૪૧ BCEHIJ અરિહંતિ, D અરિહંત ૪૧ મન્નીય, GIJ મન્નિઅ.

માય[૧] ન ઘટઇ કૂડવીય[૨] સ્મૃતિ પુરાણિ[૩] આગમિ[૪] જમન્નીય;[૫]
માહુઇ[૬] પ્રાહુઇ[૭] દીયઇં[૮] નિપુણ[૯] એકીકઇ[૧૦] ઉપગારિ;
માહરઇ[૧૧] કહીઇઉ[૧૨] સંકલુ[૧૩] હવઇં,[૧૪]
કોઇ[૧૫] ન સકઇ[૧૬] સંસારિ. ૧
તોમ[૧૭] માયડીય[૧૮] (૨) જામ[૧૯] પયપાનુ;[૨૦]
જવ પરંણીય[૨૧] બાલિકા[૨૨] તેહુ[૨૩] સરિસ[૨૪] મન મેલિ[૨૫] ખિલ્લઇં;[૨૬]
જે[૨૭] નવરઇ[૨૮] તે કહઇ તેણિ[૨૯] વયણિ માઉ[૩૦] સામહુ[૩૧] બુલ્લઇ;[૩૨]
માઇ[૩૩] કરઇ કમારડી[૩૪] ઘર[૩૫] ધણિયાણી[૩૬] તેહ;[૩૭]
તેહી[૩૮] તાતિ પિયારડી,[૩૯] કરઇ સભા બિસેવિ.[૪૦] ૨

---

૧ BCEFGHIJ મા ૨ BGHIJ કૂડવિય, CDEF કૂડવી. ૩ D પુરાણ. ૪ DH આગમ ૫ BIJ જવન્નિય, C જવન્નીય, D હિવન્નિય, E જિવન્નિય, F વન્નીય, G હવન્નિઅ, H હુવન્નિય ૬ B માંયઇ રહઇ, C મીય રહઇ, D માનઇ, E માયહુઇ, FIJ મા રહઇ, G માઇ કાજિ, H માઇ રહઇ. ૭ CDEIJ પ્રાણુ, H પ્રાણિઇ. ૮ BCHIJ દિઇં, G દીઇ ૯ D નિતપુણુ, G—. ૧૦ BH ઇકકેકઇ, CD એકેકઇ, EG ઇકકેકઇ, FIJ ઇક્કિ કઇ. ૧૧ BCEH મા, C માય, FGIJ માઇ. ૧૨ BCEH કિહિંઉ, D કિહાંઉ, F કહઇ, G કહિઉ, IJ કહઇ. ૧૩ BCHF સંકલ, DG સીકલ, EIJ સકલ. ૧૪ BCDEFHIJ હુઇ, G થઇ. ૧૫ EFG કોન. ૧૬ D કહઉ. ૧૭ BCDFFGHIJ તામ ૧૮ BEHIJ માડિય, C માડીય, D માડી, F માડીય, G માડિઅ ૧૯ G જામુ. ૨૦ CDE પયપાન, G પયપાનુ. ૨૧ BEGH પરિણી, CDIJ પરણી. ૨૨ BEH બાલકઇ, C બાલક, D બાલકિહિં, F બાલકિઇં ૨૩ C તીણિ. ૨૪ B સરસુ, C સિરસુ, EGH સરિસુ ૨૫ D મિલિ. ૨૬ BCEFGHIJ ખિલ્લઇ, D ખેલઇ. ૨૭ BCDEFGHIJ જં. ૨૮ BCDEFH નિવરઇ, G નિરવઇ, IJ નિચરઇ ૨૯ BCDEFGH તીણિ. ૩૦ BCGHIJ માઇ, DEF મા. ૩૧ BCH સમુહુ, D સાહમૂ. EGI સમુહ, F સમ્મ. ૩૨ BCH બુલ્લઇ, D બોલઇ, EFGI બોલ્લઇ, J જુ બુલ્લઇં. ૩૩ D માય. ૩૪ BDEGH કમ્મારડી, C કમ્મારડી. ૩૫ IJ ઘરિ. ૩૬ CEFG ધણીયાણી, DHIJ ધણીંઆણી. ૩૭ BCEHIJ તેય, DFG તેઉ ૩૮ CF કેહી, D જેહુ, E તે કહી, IJ તેહ. ૩૯ CFGIJ પીયારડી, D પ્રિયારડી. ૪૦ BDEGHIJ બઇસેઉ, C બઇસેય, F બઇસેઇ.

ચઉપઇ[1]

ચાલિઉ મલપતિ[2] વીર વિવેક,[3] અરિ ઉચ્છેદન[4] છાવિઉછેકુ;[5]
મનની[6] સાખિ[7] સઉણુંતુ[8] પ્રાણુ,[9] તિણિ પામિઉ[10] નરવઇ[11] અપ્પાણુ.[12] ૨

હિવ ધ્રૂપદ

ધનુ[13] (૨) કુમર[14] વિવેકુ[15] વખાણિ,[16]
આઇ ચડાવ્યઉ[17] જેણિ[18] પ્રમાણિ,
આવઇ નરનારી ની કોડિ, સુરપતિ[19] સેવહિ[20] બે[21] કરજોડિ[22]. ૩
બે કરજોડીય[23] કિધ જુહાર, જાણુ રાય[24] જવ દિઠ[25] કુમાર;[26]
ગરુઉ[27] જાણી દિધુ[28] પસાઉ, સવિહુ[29] ગુણુ સિરિ અપ્પિઉ[30] કાઉ. ૪

---

૧ BCEFGHIJ હિવ ચઉપઇ, D હવઇ ચઉપઇ ૨ BEIJ મલપતુ, DGH મલ-પત. ૩ BCEFHGIJ વિવેકુ ૪ BE ઉછેદણુ, C ઉછેયણુ, D છેદન, FGIJ ઉચ્છે-દણુ, H અછેદણુ. ૫ BCEGH હાવઉ છેકુ, D હાવઉ છેક, IJ છાવઉચ્છેકુ ૬ D માનની, I મનમી. ૭ BEFHIJ સાખિ, C સાક્ષિ ૮ સુણુ નઉ, BH સઉણુનૂ, F સઉણ નય, G સુણુ નૂં, IJ સઉણુ નઉ. ૯ BG પ્રાણુ ૧૦ E પામ્યુ, F પામિ, G પ્રામિઉ ૧૧ F નિરવર ૧૨ BEFG અત્થાણુ, C અછાણુ, D અહિઠાણ, H અત્ઠાણુ, IJ અત્થાણુ ૧૩ DGIJ ધન ધન. ૧૪ BEG કુમરુ, D કુંઅર ૧૫ CDEIJ વિવેક ૧૬ BEFGH વખાણિ. ૧૭ BCDEFGHIJ ચડાવી ૧૮ B જાણુ, CDEFIJ જીણિ, G જેણુ, H જીણું. ૧૯ F સરપતિ, EG—. ૨૦ BCFHIJ સેવઇ, D સેવેઇ, EG— ૨૧ BDFHIJ સવિ, C સિવ, EG— ૨૨ કડી નં ૧૦૩ પછી BCDFHIJમાં નીચેની એક પંક્તિ વધુ મળે છે "જોગી જપઇ નિરંતર નામ, તિણિ તેઉ રાઉ રેઉ રહઇ કિદ્ધ પ્રણામ." નિરતર–નિરંતરુ, નામ–નામુ, તેઉ–તેહ, તે–તિહિ, રાઉ–રાય, કિદ્ધ–કિધુ, પ્રણામ–પ્રણામુ, ઇત્યાદિ પાઠભેદ જોવા મળે છે ૨૩ BCDHI 'સદાચાર સહિજિં સવિ ચાર', આ પ્રમાણેનું પદ મળે છે તેમાં સદાકાર–સદાચાર–સદાકારુ, સહિજિં–સહજિઇ–સહિજઇં, સવિચાર–સવિચારુ ઇત્યાદિ પાઠભેદ મળે છે. EFJ કિદ્ધુ, EGJ જુહારુ. ૨૪ BCDGH રાઇ. ૨૫ BDEFH દિઠુ. ૨૬ BCEG કુમારુ ૨૭ B ગુરુય, C ગુરૂઉ, D ગુરુઇ, ગુરુઅઉ, F ગરૂઉ, IJ ગુરુઉ. ૨૮ DG દિધ, IJ કિદ્ધ. ૨૯ CG સવિહઉં, D સવિહં, I સિવહંઉ ૩૦ CEJ આપિઇ, D આવિઉ, F આપીઉ, I દિદ્ધઉ

ભણુઇ સહૂ જો[1] ત્રિભુવન સામિ[2],
મઇતઉ'[3] પરષિઉ'[4] પ્રથમ પ્રણામિ,[5]
વિણુ[6] ઉપગાર[7] ન એહનઇ કાજ[8],
ઇણુ વાધસ્યઇ[9] અમ્હારઉ[10] રાજ[11]. ૫

પામિઉ[12] પરમેસરહ પસાઇં[13],
માન્યઉ[14] સવિહૂ[15] નરસુર[16] રાય;[17]
માન્યઉ[18] લોકિહિ[19] લીલ વિલાસ[20],
તિહ્યિ[21] નગરી માહિઉ[22] થિરવાસુ[23]. ૬

અવસર[24] જાણી રાય[25] વીનવઇં,
તઇ તઉ જીતા વયરી[26] સવઇ[27];
એકુ[28] અજી તુમ્હ[29] ચીતઇ[30] દ્રોહ[31],
અવિદ્યા[32] નગરી રાયત[33] મોહ[34]. ૭

---

૧ B સુહૂતા CEFHIJ સહૂતાં, D સહુતા, G સુ હતા ૨ BCEFGHIJ સ્વામિ ૩ BCLFGHJ મઇએ, D મઇં, I —. ૪ BH પરખિઉ, D પરિખિઉ, E પરિખિઉ, I — ૫ G પ્રમાણિ, I —. ૬ CDEFGIJ વિણુ ૭ BCEGH-IJ ઉપકાર, D પોકારઇ ૮ BEFG કાજુ ૯ BCEG વાધિસિઇ, DF વાધસિઇ, H વિધિસિઇ, IJ વાધિસિ ૧૦ BH અહમારુ, F અમ્હાર, C અહમાઉ ૧૧ BF-GH રાજુ. ૧૨ BCHIJ પામિઇ, E પામ્યઇ, FG પામિ ૧૩ DG પસાઉ. ૧૪ BCDEFGHIJ માનિઉ. ૧૫ BEFGHIJ સવિહુ, D સવિહ, C સવિહઉ. ૧૬ C સુર, D સુરનર, I નરસુઇર ૧૭ BCEHIJ રાઇ, D નાહ, G રાહુ. ૧૮ BCDEFGHIJ માનિઉ ૧૯ BCDEFGHIJ લોકે. ૨૦ BEG વિલાસુ. ૨૧ E તિમણિ, G તિણુ ૨૨ BG માડઇ, CEH માંડિઉ. ૨૩ C થિરુવાસુ, DFIJ થિરવાસ, H થિરુવાસ ૨૪ BHIJ અવસરુ. ૨૫ BCDFGHIJ રાઉ. ૨૬ BCEHIJ વઇરી ૨૭ D સવિ, E સેવેઇ ૨૮ DEGHIJ એક. ૨૯ BEGHIJ અજી તુઝ, C અજી તુહમ, D હજી તવ, F અજીમનિ ૩૦ BCEFGIJ ચિંતઇ, D ચેતઇ ૩૧ BC દ્રોહુ ૩૨ F અવદ્યા ૩૩ BCDEFGHIJ રાઉ તે. ૩૪ BCF તે મોહુ

ભેટે તુરુ[૧] જિમતે[૨] વિસ્તરિઉ[૩],
હય ગય[૪] સાહણિ[૫] પુણિ[૬] પરિવરિઉ[૭];
રણિ સૂંઉ પૂરઉં ભંડારિ, સમરથ પણઇં દમઇ[૮] નરનારિ. ૮
તપી સવે તસુ બીહઈ[૯] નામિ, ભુજબલિ ભાગાભડ[૧૦] સગ્રામિ;
તિહ ઇંદ્રાદિક[૧૧] તે[૧૨] ઉલષઈ[૧૩],
પરઈગયા[૧૪] પુણિ[૧૫] તેહનઈ પખઈ[૧૬]. ૯
જિહાં[૧૭] તુમ્હારી[૧૮] આણ નહુ[૧૯] ફિરઇ,
વિરૂવઉ[૨૦] કરતઉ[૨૧] કોઇ નવિ[૨૨] ડરઈ;
ઊષલ[૨૩] અંબિલ[૨૪] ચૂલિહની સાહતેઇ[૨૫],
તિહા[૨૬] દેવની પૂરઇ[૨૭] સાહ[૨૮]. ૧૦
જાખ[૨૯] સેષ[૩૦] પરમેસર[૩૧] સહૂ[૩૨], તેહઇ[૩૩] ગુરુ જેહનઇ[૩૪] ધરિ બહૂં[૩૫];
તેહઇ[૩૬] ગુરુ જેહનઈ[૩૭] ધન[૩૮] ઢોર, તેઇ[૩૯] વઉલા[૪૦] વાતેઇ[૪૧] ચોર. ૧૧

---

૧ BCDEFGHIJ તરુ. ૨ BH તિમ તે. G જિમ જે. ૩ F વિસ્તરુ. ૪ D ગયો. ૫ E સાહણ, IJ સાહિણિ. ૬ BCDEGHJ પુણ, F—, I પણિ. ૭ I પરિઉ. ૮ B—, H પખઇ ૯ CD તસ બીહઇ, G તસુ બીહિઇ, IJ બીહઇ તસુ. ૧૦ B ભડઈ ૧૧ BCDEFGHIJ ઇહાં ઇંદ્રાદિક ૧૨ BCEF-GHIJ તઇ, D તું. ૧૩ BCFGH ઉલખઇ, D ઉલગઇ, IJ ઓલષઇ. ૧૪ D પણિઇ ગયા, F પર ગિયા. ૧૫ BCDGHIJ પુણ, C તે, F પણ. ૧૬ DIJ પષઇ.

૧૭ BCDEFGHIJ તિહાં. ૧૮ BCFH તમ્હારી, G તુહમારી ૧૯ BCDEF-GHIJ ન ૨૦ BCDGH વિરુઉં, E વિરૂઅઉ, F વિરૂપં, IJ વિરૂઉ. ૨૨ G કરતુ. ૨૨ BDEFGHIJ ન, C— ૨૩ BCEH ઉખલ. ૨૪ BCFGH-IJ આંબિલિ, DE આંબિલ ૨૫ IJ સાહિ. ૨૬ G તેહા. ૨૭ IJ પૂજઇ દેવની. ૨૮ BFGH સાહ, CD સરાહ, E શ્રાહ, IJ સાહિ ૨૯ BEFG જાખુ, E જાષુ, IJ જાષ. ૩૦ BE સેખુ, C સેષુ, F શેખુ, GH સેખ. ૩૧ BF પરમેસરુ. ૩૨ DG સહુ. ૩૩ D તેહુ. ૩૪ BGH જીહં નઈ. ૩૫ DG વહુ ૩૬ D તેહુ, G તેહૂ. ૩૭ BC જીહં નઇ ૩૮ BCEHIJ ધણ. ૩૯ BEGH તે, C તેય, DFIJ તેહ. ૪૦ IJ વઉલા. ૪૧ BCEHIJ તેહ જિ, D તેહુ, F તેહજ, G તેહિજિ.

વારૂ માણુસ[૧] કરઇ કુકમ્મ[૨], પસુ[૩] મારઇ પુકારઇ[૪] ધમ્મુ[૫];
વિષ્નુ[૬] અનઇ શિવ[૭] સગલઇ[૮] ભણુઇ, જીવ વિણાસઇ કર્કન્ન[૯] પણુઇ. ૧૨
માહુ[૧૦] કહઇ[૧૧] નઇ બાહરિ[૧૨] ન્હાઇં[૧૩], નઇ નાલા[૧૪] ભણી ધસમસ ધાઇં;
જલ ઊલાલિયઇં[૧૫] લોક પ્રવાહિ, કિમ ધોવઇ[૧૬] તે કસમલ[૧૭] માહિ. ૧૩
કમ્મ[૧૮] વસિહિ[૧૯] જીવ[૨૦] અઉગતિ[૨૧] ફિરઇં;
પિતર તણુઉ[૨૨] તહિ[૨૩] દપુંણુ કરઇં,[૨૪]
ગંગા તડિ[૨૫] જહુ[૨૬] ઉલ્લાલિયઇં;[૨૭]
ગુજરાતિ[૨૮] તિહા[૨૯] અંબાપિઇ[૩૦]. ૧૪
લિયઇ[૩૧] પાય[૩૨] તિલ ગુલ ઘટ[૩૩] ગાઇ,
શવકર[૩૪] ભોજન[૩૫] તહિ[૩૬] કરાઇં;[૩૭]
એકુ[૩૮] ભણુઇ રે મારઉં હુરઉં[૩૯],
પરભવ તણુઉ[૪૦] ભય[૪૧] મનિ કાઇ ધરઉં[૪૨]. ૧૫

---

૧ BE માણુસ, F માણુસ ૨ BE વિકમું, CDFGHIJ વિકર્મ. ૩ CFH પશુ, D પસૂ, IJ પશુ. ૪ BCDEFGHIJ પોકારઇ. ૫ BE ધમું, C ધર્મી, FG-IJ ધર્મ. ૬ BCDEFGHIJ વિષ્ણુ ૭ B સિવુ, C શિવુ, DEFHIJ સિવ. ૮ BCEGH સઘલઇ, D સઘલી, F સગલી, IJ સઘલે ૯ BCDEFGHIJ દાહિક ૧૦ DFGHIJ માહિ ૧૧ FG કહિ. ૧૨ C બાહિર, DEF બાહિરિ, GHIJ બાહરિ ૧૩ GH નાંહિ ૧૪ B નાલી ૧૫ BCDEFGH ઊલાલઇં, IJ ઊલાંઇ ૧૬ B ધોયઇં, CFGH ધોઇ, D ધોસિઇ, E ધોસ્યઇ, IJ ધોસિ. ૧૭ BG કમ્મલ, C કુસમલ, DF કશ્મલ ૧૮ CDFGHIJ કર્મ. ૧૯ B વિસઇ, CEFGH વસિઇ, D વિસિઇં, IJ વસિં. ૨૦ B જિય, G જીઉ, H જે ૨૧ FIJ ચિહુગતિ. ૨૨ BH તણૂં, F તણુય ૨૩ BCDEFGHIJ તિહાં. ૨૪ BCE તર્પણુ, DFGHIJ તર્પણ ૨૫ D ત્રટિ ૨૬ BCDEFGHIJ જલ. ૨૭ EF ઊરે વીયઇ, B ઊરે વિયઇ, CDGHIJ ઊરેવીઇ ૨૮ B ગૂજરતે, CDIJ ગુજરાત, FGH ગૂજરાત ૨૯ DG ના. ૩૦ B આંબા પિયઇ, CDGIJ આંબાપીઇ, EFH આંબાં પાયઇ ૩૧ CDFEGHIJ લિઇ ૩૨ BH પાપઘટુ, CDEFGHIJ પાપઘટ ૩૩ BCDEFGHIJ ગુલ, F ગલ. ૩૪ BCGH શઅકરિ, DE સિઅ-કરિ, FIJ શઅકર. ૩૫. B ભોજનુ. ૩૬ BCDEFGHIJ તિહાં. ૩૭ H કરઇ. ૩૮ BCEFHIJ એકિ. ૩૯ F મોરુહરુ ૪૦ BC તું, DEFGHIJ નઉ. ૪૧ BDFGHIJ ભઉ, C ભયુ ૪૨ D કાં ગણુઉ, F કાંઇ કરઉ.

રવિ જેવડઉ[1] નાયકુ[2] આથમઇ[3], તેય[4] સહૂ[5] તહિં[6] જાસકુ[7] જિમઇ;
રવિકર પાખઇ[8] અપવિત્ત[9] જલૂ, ઉપરિ[10] લેસી[11] તે[12] કિમ ચલૂ ૧૬
કરસણિ જીવ[13] મંઇ તહિં[14] રુધરિ,[15] ઉલિભરીવઇં[16] સંસઉ[17] મકરિ;[18]
કણુમારીતા[19] ચિડુલા[20] ચુણુઇ,[21]
તિણિ[22] તુમ્હિ[23] બૂટા[24] તિહા ઇમ[25] ભણુઇ. ૧૭
સૂકા તિણા[26] ચઃઇ વનવાસ,[27]
ન કરઇ[28] કુણહી[29] કિસઉં[30] વિણાસુ;[31]
તિહ[32] મૃગ ઊપરી આયુધ વહઇં,
અમ્હ રહઇં[33] વિવર્જઉં[34] એ ઇમ કહઇ.[35] ૧૮

---

૧ BH જેવડુ C જેવડ ૨ B નાયકુ ૩ D અતિથમઇ, GHIJ આથિમઇ. ૪ BCEFGH તોઇ, D તઉ, IJ થરિથરિ ૫ D સહુઇ, IJ સહૂઇ ૬ BCD-EFGH તિહાં, IJ —. ૭ C જોસક, G જાસુક H જીસક. ૮ FGH પાખઇ. ૯ BCH અપવિત્રુ, DEFGIJ અપવિત્ર ૧૦ D તે કિમ લેસિઇ ઊપરિ ચલૂ ૧૧ BCDFGH લેસિઇ, E લસ્યઇ IJ લેસિ ૧૨ B તેસઇ, CGH તેસિઇ, E તેસ્યઇ, IJ કિમ તે ૧૩ BF —, IJ જી ૧૪ C તિણિ, D તેહ, E તીવ, GIJ તે, H તીણ, BF — ૧૫ BF —, CDEGIJ રુધિરિ ૧૬ BF —, CDEGH ઉલિભરાઇ, IJ ઓલિ ૧૭ DFG સાસઉ, BF —, H સંસુ, IJ સંસય. ૧૮ CEHIJ મધરિ. ૧૯ CDHIJ મારીતાં, BF —, G કુણ મારીતા. ૨૦ BF —, DGHIJ ચિડલા, E ચડલા. ૨૧ BF —, C ચણિ ચુણઇ, DHIJ કણ ચિણઇ G ચિણઇ ૨૨ BF —, C પાથવિ, G તિણ ૨૩ DIJ અમ્હે, BCF —, E તમ્હિ, G અહમે ૨૪ BF —, D બુટા, G બૂટઉ, IJ બુઢા ૨૫ D મૂરખ ભણઇ, BF —, IJ મૂઢા ભણઇ. ૨૬ BCDEFGHIJ તૃણાં. ૨૭ BCEHIJ વન-વાસુ, DF વનવાસિ, G વનિવાસુ ૨૮ D કરઇ કહિ ન. ૨૯ BCEFH કુણ-હઇ, D કહિ ન, G કુણહિં, I કહિ નઉ, J કુણહિઇ ૩૦ CBF કિસૂ, DIJ કિસિઉ, EG કિસું, H કિસ્યું ૩૧ DEG વિણાસ. ૩૨ BCEFGH તીહં, IJ તે. ૩૩ BHF અમ્હરઇ, C અહમ રહઇ, D અમ્હનઇ, E અમ્હારઇ, G અહમ નઇ. ૩૪ વિવર્જું, CDEIJ વિવર્જિઉ, F વિવજુ, G વિવર્યું, H વિવર્ણ્યું. ૩૫ B એ કહઇ, C ઇકિ ઇમ કહઇ, E તે ઇમ કહઇ, F એ ઇમ ભઇ, G એ ઇમ કહિ, I મૂરખ ભણઇં.

ઞી લગઇં[1] બાધઇએ[2] સંસાર[3], ઞી દાનઇં[4] તહિં[5] સુકૃત અપાર;[6]
મુદ્ધ[7] અપવિત્ર[8] નહી એ[9] ભ્રંતિ,
તિણિ પામી પંચામૃત[10] પંતિ.[11] ૧૯
ન્હાતા[12] અણગલ[13] નીર[14] નકાણિ[15];
નાગ નમઇં[16] નઇ મારઇં પ્રાણિ;
જીવજોણિ[17] સઘલી[18] દવ વલઇં[19],
દવ[20] દીજઇ તિહાં પુણ્યહ વરઇ. ૨૦
તિહં[21] પરાભવ ભાગા[22] ભણી; મઇં તું[23] કીધઉ[24] આપણુ ધણી;
તાસુ[25] રાજુ[26] ગાઢું[27] ગહગહિઉ;[28]
સુભધ્યાન[29] ચરિ આવી કહિઉ.[30] ૨૧
જગપતિ[31] ભણઇ વીર[32] સુણિ વાત,
અમ્હનઇ[33] મોહ[34] નથી અન્યાત,[35]
આગઇં મૂકિઉ એ[36] નિરદલી[37], પૂટી[38] દ્રોવ[39] જિમ બાધઇ[40] વલી. ૨૨

---

૧ BFH લગ, E લગિ ૨ IJ વાધઇ ૩ BH સંસારુ ૪ BEFH દાનિઇં, D દાનિહિં, GIJ દાનિં ૫ BCEFGH તિહાં, DIJ — ૬ BF અપારુ. ૭ BCD-EFGHIJ મધુ ૮ BFH અપવિત્રુ ૯ E એ નહી ૧૦ C પચા-મૃત ૧૧ D ખતિ ૧૨ B ણ્હાતા, CDGH નાહતા ૧૩ GIJ અણગલિ ૧૪ BCDEH નીરિ ૧૫ D કાણિ ૧૬ E નમઇ, F નમ નઇ ૧૭ BCEFGHIJ જીવયોનિ D જીવજોનિ ૧૮ BCEGHIJ દવિ સઘલી, D સઘલી દવિ, F દવિ સગલી ૧૯ BCDEFHGHIJ મરઇ ૨૦ BC દેવ. ૨૧ BCDEGHIJ એહ, F એ ૨૨ BCEFIJ ભાગઇ. ૨૩ CDE તઉ, FGHIJ તૂ ૨૪ C કીધં, F કીધુ ૨૫ D તાસ ૨૬ CDFGIJ રાજ ૨૭ BEFGHIJ ગાઢઉ D ગાઢ ૨૮ E ગહગહયઉ, F ગહગહિય, G ગહિ ગહિઉ ૨૯ BJI શુભધ્યાન, C શુભધ્યાનિ. DH શ્રુભ ધ્યાન, EFG શ્રુભધ્યાનિ ૩૦ E કહયઉ, F કહિય. ૩૧ I જતિ ૩૨ C કુમર. ૩૩ BCIJ અમ્હ રહઇ, D અમ્હારઇ, EH અમ્હરઇં, F અમ્હર G અહમનઇ ૩૪ BH મોહુ. ૩૫ BCEH અજ્ઞાતુ, DGIJ અજ્ઞાત, F અન્યત ૩૬ C એઉ ૩૭ DEF નિદ્દંલી ૩૮ BEFHIJ ખૂટી, C ષૂટી. ૩૯ BEFG-IJ દ્રો CH દ્રોય, D દ્રોહ ૪૦ BCDFGH વાધઇ, EIJ વાધિઉ

સાતરાજ નઈ પઈલઈ[1] પારિ,
મુક્તિ[2] દુર્ગ[3] તિહલોક[4] મઝારિ;
જગુ[5] સગલું[6] તસુ[7] કારણ ત્રહઈ,[8]
મારગ[9] ન્યાની[10] વિણુ[11] કુણુ[12] કહઈ.[13] ૨૩
મોહ[14] જિ બીહઈ[15] સુધિ[16] ભાવિ,
તે તૂં[17] તિણઇ[18] દુગ્નિ[19] વસાઇ;[20]
વાટ રખોપઈ[21] તિહનઈ[22] સાથિ,
રષે[23] ચડઇ[24] વઇરીનઇ[25] હાથિ ૨૪
તિણ્ણિ[26] દુગ્નિં[27] જે વસિસઈ[28] લોક,
તીહ ભૂષ ભય[29] બીડ ન સોક;
સ્વામી[30] વચન[31] વિવેકુ સુકરઈ[32],
મુક્તિ[33] પંથ[34] ભવિયણુ[35] અણુસરઈ.[36] ૨૫

૧ G પઇલિ, JI પેલઇ. ૨ DEG મુગતિ ૩ BCDFH દુર્ગં, G પૂરી. IJ દુર્ગ્ગં ૪ BCDEFGHIJ ભ્રઇ લોક ૫ CDEFGHIJ જગ. ૬ BDEGHIJ સઘલઉં, C સઘલૂ, F સગલ ૭ CD તસ ૮ G ત્રહિઇ ૯ BH મારગુ. D સારગ ૧૦ BCDEFGHIJ ગ્નાની. ૧૧ DEGIJ વિણ ૧૨ D કણહઉંન ૧૩ I હસ્તપ્રતિમા એક પંક્તિ વધુ મળે છે: 'સમકિત સંવર તેહનઉ માગ, વેઉ લહઇ જેહ મનિ વઇરાગ' ૧૪ H માહ ૧૫ D જ બીજ ૧૬ BGDH સુધઇ, CF શ્રુધઇ E શ્રુદ્ધ IJ સુદ્ધઇં ૧૭ CD તઉં ૧૮ BGH તીણું, CDFIJ તીણુઇ, F તા. ૧૯ D દુગિં, F દુગં, IJ દુગ્ગિં. ૨૦ BCEGHIJ વસાવિ, DF વિસાવિ. ૨૧ B રખાપઇ, DEGHIJ રપોપઇ ૨૨ BCGH તૂ તીહ, D તૂ તે, E તિહ તૂ, F તૂ તેહ, IJ તું તીહ ૨૩ BCEFGHIJ રાપે ૨૪ BCEH ચડઇ તિ, DG ચડઇ તે, F ચડચતિ, IJ વઇંતિ ૨૫ BH વઇરી, CEFFGHIJ વયરી. ૨૬ BH તીણુ, CE તીણુઇં, DGIJ તીણ્ણિ, F તીણ્ણિઇ, ૨૭ BFIJ દુગિં, D દુગ્રેં. ૨૮ B વસિસિઇ C જિ વસસિઇ, DIJ વસિસિં, EFGH જે વસિસિઇં. ૨૯ BCDFHIJ ન ભૂષ બીડ ભય શોક, E નહી ભૂષ બીડભય શોક, G બીડ ન ભૂષ નઉ શોક. ૩૦ D સામી તણઉ. ૩૧ B વચનુ વિવેકુ, CF વચનુ વિવેક, D વચન, EIJ વચન વિવેક, G વિવેકુ વચન ૩૨ D સોકરઈ ૩૩ DE મુગતિ. ૩૪ BCEGH પંથુ, DF પંથિ ૩૫ EFG ભવિયણ C ભવીયણુ, D ભવિકા, IJ ભવિઅણુ. ૩૬ E અણુસરહુ, F અણુસરઇ, G અણુસરઈ

વીર[૧] ચરિત[૨] તસુ[૩] તૂઠઉ રાઉ,
સઈહથિ[૪] દીધઉ ગુરૂઅ[૫] પસાઉ[૬];
ઉત્તમ જિનમ[૭] ન દેસહિ[૮] કીયઉ[૯],
પુણ્યરંગિ[૧૦] પાટણિ રાજિઉ.[૧૧] ૨૬

હિવ બોલી[૧૨]

તિવાર પૂઠિઇં[૧૩] મોકલાવિઉ[૧૪] સામી,[૧૫]
સ્વામી તણઉં[૧૬] અયસ[૧૭] પામી;[૧૮]
ચાલિઉ[૧૯] વિવેકરાઉ,[૨૦] વિસ્તરિઉ વિસ્વ[૨૨] ભડિવાઉ;[૨૩]
તત્ત્વચિત્ત[૨૪] ન પટ્ટહસ્તિ હૂવઉ[૨૫] આસણિ[૨૬];
નિવૃત્તિ નઇ[૨૭] સુમતિ એઉ[૨૮] ચાલ્યા જુઅજુએ[૨૯] સુખાસણિ.[૩૦] ૨૭
પાચાણુઇ[૩૧] (ર) વાધઇ પરિવાર[૩૨], જે જ કાંઇ[૩૩] પ્રાથઇ[૩૪] તેહ રહઇં;[૩૫]
તિહ[૩૬] વસ્તુ નઉ[૩૭] દાન[૩૮] અનિવાર,[૩૯] તત્ત્વકથા ત્રંબક[૪૦] ત્રહ ત્રહઇં;[૪૧]

---

૧ E ઈ ઈ વીર, IJ વીર. ૩ BCDHIJ ચરિત્રિ, E ચરિ, G ચરિત્ર. ૩ D તસ. ૪ B સય તું હથિ, DH સય હથિ, G સય હત્થિ ૫ BEFH ગરૂય, ગરૂઉ, GIJ ગરુય ૬ E પસાય ૭ B જન્મ, CDE જનમન, FGHIJ જનમ. ૮ BCEFGHIJ દેસિ, D દેસ ૯ BEH સુકિયઉ, C સોઈકીઉ, DG સુકિઉં, F સુકીધઉ, IJ સુકિયઉ ૧૦ BCDEH પુણ્યરગ. ૧૧ B રાજ્યિઉ, CEFGH રાજીઉ ૧૨ D હિવઇ બોલી. ૧૩ D પુહિઇ, E પૂઠઇ, IJ પૂહિં ૧૪ B મોક-લાવ્યઉં. ૧૫ BCEFGHIJ સ્વામી ૧૬ GHB તણુ. ૧૭ B આયસુ, CEF આઇસુ, D GHIJ આયસ ૧૮ D પ્રામી, J માગી, BCDFGHIJ ૧૯ ચાલિઉ, E ચાલ્યુ ૨૦ EHIJ વિવેકુ ૨૨ BFH વિશ્વ, CEIJ વિશ્વિ, D ભીમ ૨૩ CG-IJ ભડવાઉ ૨૪ B તત્ત્વચિંતન, CDEFGHIJ તત્ત્વચિતન ૨૫ BHE હુઉ, CFIJ હૂઉ, E હૂઅઉ, G હોઉ. ૨૬ B આમનિ ૨૭ BCDEGHIJ નિવૃત્તિ. ૨૮ C બેઉ, D બે, BEFGH —, IJ બેઉ ૨૯ BCEFGHIJ જૂજૂએ, D જૂજુઇ ૩૦ BCDFGHIJ સુખાસણિ. ૩૧ BDFGH પિયાણુઈ CEIJ પીયાણુઈ. ૩૨ BCGH પરિવારુ, ૩૩ BCDEFGHIJ જે જિકાંઈ ૩૪ E પ્રારથઈ, F માગઈ. ૩૫ B રહઇ, DG નઇં, IJ રહઇહઇ. ૩૬ BHIJ તે, CDEFG તેહ. ૩૭ BHIJ નું, CF નં ૩૮ BHF દાનુ, G —, C દાન સું, ૩૯ BCGH અનિવારુ, F નુવાર. ૪૦ D ટંબક, ત્રંબકથા ત્રંબ. ૪૧ BDFHI દ્રહદ્રહઇ.

ધ્વજ[1] અલંબ લહલહઇ[2], સાધુ તણા હૃદય[3] ગહગહઇં[4];
દુષ્ટ[5] દોષી તણુઉં[6] દાટણુઉ[7],
પામ્યઉં[8] વીર વિવેક પુણ્યરંગુ[9] પાટણુ.[10] ૨૮

તિણિ[11] પુરિ રાઉ[12] વિવેકુ[13] પયઠ[14],
હરખિત[15] વદન[16] મહાજનુ[17] દિઠું;[18]
હિવ[19] વિવેકુ[20] નીવરતી[21] આણ, પાખંડિના[22] ખાંડિયા પ્રાણ. ૨૯

તિણિ બોલાવ્યઉ[23] જ્ઞાનતલારુ,[24]
રાજિ[25] અમ્હારઇં[26] તુહ હુંતી[27] સાર;
અણજાણિયા[28] મનદેસ પ્રવેસ[29],
પણિ તૂં[30] પાસે સુધુ આદેસુ.[31] ૩૦

---

૧ GHB —, ધજ, F ધ્રુજ ૨ BGH —, CDF પતાકા લહલઇ. ૩ BDE-FGHIJ હૃદય, C મન ૪ BC ગહઇં ૫ D દર્પ ૬ BFH તણુ. ૭ BCH દાટણુ, D દાટમણુ, EFIJ દાટણુ ૮ BCDHIJ પામિઉ, F અસિ. ૯ BCDEFGHIJ પુણ્યરંગ ૧૦ CDFIJ પાટણુ, G પાટણુઉ, E પાટ. ૧૧ G તિણ ૧૨ F રાય ૧૩ DEGIJ વિવેક ૧૪ BF પઇઠ, CEH પઇઠુ, D બઈઠ, IJ પઇઠુઉ ૧૫ BHIJ હરિખિત ૧૬ BCDEFGHIJ વદને ૧૭ EB મહાજન, CDFGHIJ મહાજનિ, H મહાજન નિ ૧૮ DG દિઠ ૧૯ D હવઇ ૨૦ BCDEFGHIJ વિવેક ૨૧ BCH નીવર્ત્તી, E નીવારતી, IJ નીવર્ત્તી. ૨૨ BE ખડયા પાષડીનાં પ્રાણ, CDIJ ષડયા પાષંડીના પાણ, F ખડયા પાખડીની પ્રાણ. GH ખડયા પાખડીના પ્રાણ ૨૩ BCDFHGHIJ બોલાવિઉ ૨૪ F તામકુમાર, CDEGHIJ જ્ઞાન તલાર. ૨૫ G રાજ ૨૬ CG અહમારઇ, D મ્હારઇ ૨૭ BH તોઇ તૂં સાર, C તઉં તોઇ સાર. D તું તો સાર, EIJ તોઇ તુ સાર, F તો રઇ તૂં સારુ, G છઇ તૂ સાર ૨૮ B અજાણ્યા, CDFGH અણજાણ્યા, E અણજાણણ્યા, I આણ જાણિયા, J અણજાણ્યા ૨૯ BFH મન દેસિ પ્રવેસુ, C મનાદેશસિ પ્રવેસુ, D નઈ વાસમદેસુ, E તન દેસિ પ્રવેસુ, GIJ મન દેસિ પ્રવેસ. ૩૦ BCH એતઉ, DE એતુ, FG એતૂ, IJ એતુ. ૩૧ BCFH સિધા દેસુ, DG સુધા દેસુ, E સુદ્ધા દેસુ, IJ સિદ્ધાદેસ.

તે પભણુઇ[1] હઉ[2] ન કરિસુ[3] દંડિ,
ત્રિન્નિવાર[4] હઉં[5] ફેરિસિહીડિ[6],
જેય પય[7] સેસ્યઇ[8] પુર[9] પાષંડિ[10],
તેહુ[11] દંડિસુ[12] મોટઇ દંડિ. ૩૧

પાલઇ રાજુ[13] વિવેકુ[14] સુબંધ[15], પાપતણાહ[16] ન સાસઇં[17] ગંધ,
તર (૨) વાધઇ મુગતિહિ[18] વાસુ[19].
મોહ તણુઉ જગિ રાષિઉ[20] વાસ.[21] ૩૨

તવ જોવઇ[22] નીય[23] રાજછંદ,[24]
અવિદ્યા નગરી[25] મોહ નરિંદ;[26]
કવણુ[27] સાહસીક[28] કવણુ[29] અમ્હદીણુ,[30]
કવણુ[31] મહાબલુ[32] કવણુ[33] અમ્હષીણુ.[34] ૩૩

---

૧ C તેહ ભણુઇ, D—, G તેઉ ભણુઇ ૨ CEG હૂં, D —, E હુ ૩ BG-HEIJ કરઉ, C કરુ, D —, F કર. ૪ B ત્રિનિવાર, CIJ ત્રણ્ડિવાર, D —, E ત્રિન્નિવારુ G ત્રિણ્ડિવાર, H ત્રિનિવાર. ૫ BCEFGHI પુરિ, D—. ૬ BGH ફેરિસુ હીંડિ C ફેરિસ હીડિ, E ફેરિસુ હિ હિંડિ, F ફેરિસુ હિંડિ, D —, IJ ષેરિસુ હિ ડિ ૭ BCEFGHIJ જે પઇ, D — ૮ BFH સસિઇં, C મેસિ, D —, E સિસ્યઇ, G સેસિઇ, IJ સસિ ૯ BFGHIJ પુરિ, C કન્ઇ, D —, E નગરિ ૧૦ BFG પાખંડિ, D —. ૧૧ CFH તેહૂ, D —, E તેહ. G તે, IJ તેહઉ ૧૨ C ડ ડિસ મારઇ, D—. ૧૩ BCDFHIJ—, EG રાજ ૧૪ E વિવેક ૧૫ G સુબધિ. ૧૬ E તણુઉ, G તણી. ૧૭ E સાસહઇ ન ગધ, G સાંસહિઇ ન ગધિ. ૧૮ E મુક્તિઇં, G મુક્તિ ૧૯ E વાસ ૨૦ E રાષ્યઉ ત્રાસ, G રાષિઉ ત્રાસુ. ૨૧ આ કડી ફક્ત E અને G પ્રતમાં જ છે ૨૨ BHIJ જોયઇ, CDFG જોઇં, E જોઅઇ ૨૩ BCDE-FGHIJ નિજ. ૨૮ BF રાજહ છંદુ, CDEHIJ રાજહ છંદ, G રાજ છદ. ૨૫ F—, I નગ ૨૬ B નરિંદુ. F— ૨૭ BCDEGHIJ કુણ F કુ ૨૮ BDEFIJ સાહસી ૨૯ BCFG કવણુ, D કઉણ, H કુણ ૩૦ B અહમદીણુ, C—, F અદીણુ, G અહમદીણુ ૩૧ B કવણુ C—, D કઉણ ૩૨ C—, DEGIJ મહાબલ. ૩૩ BEFGIJ કુણ, C—, D કઉણ, H કુણુ ૩૪ BH બલહીણુ, C —, DEFGIJ બલ હીણુ.

કવણુ[૧] અછઇ[૨] ખલુ કવણુ[૩] ઉદ્દાસ[૪], કવણુ તણુઉ[૫] અમ્હ મનિ[૬] વીસાસુ[૭];
તે તઇ[૮] ભાઈ[૯] વિવેકુ[૧૦] સંભરિઉ[૧૧],
બોલઇ[૧૨] ભીતરિ[૧૩] દુખિહિ[૧૪] ભરિઉ[૧૫] ૩૪

મૂરિષ[૧૬] રાઉ અમ્હારઉ[૧૭] બાપ[૧૮], જાણી[૧૯] છાંડઉ[૨૦] કીધઉં[૨૧] સાપ;[૨૨]
જં મૂકયઉ[૨૩] જીવતઉ[૨૪] વિવેકુ, સુષભરિ[૨૫] દોહિલુ[૨૬] એહજિ એકિ.[૨૭] ૩૫

બાલપણા લગઈં[૨૮] મુઝનઈં[૨૯] તેહ, ઊંદરિ[૩૦] સાપ[૩૧] સરીષઉ[૩૨] નેહ.[૩૩]
તે નિસ[૩૪] દિવસઇ[૩૫] કરતઉ[૩૬] રાડિ,
તાસુ[૩૭] ન પ્રાણુ[૩૮] અમ્હારઇ[૩૯] પાડિ[૪૦] ૩૬

---

૧ BEGIJ કુણ, C—, DF કુણુઉ, H કુણુ. ૨ BGH ઉછુંખલુ, C —, DEF ઉચ્છુખલ, IJ ઉચ્છુંષલ ૩ DFGIJ કવણ, E કુણ. ૪ BCFH ઉદ્દાસુ. ૫ BCEFGH તણઇ, IJ તણ ૬ BCFG મનિ અહમ, DEH મનિઅમ્હ IJ મનિ આમ્હચી ૭ CDE વીસાસ, F વી. IJ સો વીસાસ ૮ BCFGHJI જોતાં, D જાતા સઇ, E જોઅંતા ૯ BCEFGHIJ ભાઈ D — ૧૦ BFGH વિવેક ૧૧ BCDFGHIJ સાભરિઉ, E સાંભરયઉ ૧૨ D બોલહિં ૧૩ BGDFGHIJ ભિતરિ, E ભીતરિ ૧૪ BEFH દુઃખિઇં, GIJ દુખિં. ૧૫ E ભરયઉ ૧૬ BFH મૂરખુ CDEGIJ મૂરપ. ૧૭ CDG અહમારઉ, E અમ્હાર, F અમ્હારુ ૧૮ BCFGHIJ બાપુ ૧૯ BFH તીણું CIJ તીણઇ, D તિણિ, E જીણુઇં, G જીણ ૨૦ F છાંડુ, BEIJ બાંડઉ ૨૧ F કીધું ૨૨ BFGIJ સાપુ ૨૩ BCDFGHIJ મૂકિઉ. ૨૪ BFH જીવતુ, IJ જીવંતઉ ૨૫ BCDFGHIJ સુખભરિ ૨૬ CDGIJ દોહિભઉ, F દોહિલિ, H દોહિલૂ ૨૭ BEFGHIJ એકુ, CD એક. ૨૮ C લઈ,- E લગિ, FH લગ ૨૯ DIJ મઝનઇ ૩૦ BCDEFGHIJ ઊંદિર ૩૧ FG સાપુ ૩૨ BEFG સરીષુ. ૩૩ CH નેહુ, I નિહુ. ૩૪ BCEFGHIJ નિતુ D—. ૩૫ B મુઝ રઇ, CH મુઝ રહઇ, FIJ મઝ રહઇં, DEG મઝનઇં ૩૬ BCFGH દેતુ, DEIJ દેતઉં. ૩૭ D તાસ ૩૮ E પ્રાણિ, F પ્રાણુ ૩૯ CG અહમા-રઇ. ૪૦ FIJ માં એક કડી વધુ મળે છે : 'તે આગલિ હુ હૂતુ તિસિઉ, કેસરિ આગલિ જંબુક જિસિઉ, તેઉ ગૃધ નિશ્ચિઇં હઉ મસઉ, સાચઇ લોક હસઇ તુ હસઉ' તેમાં હૂં-હું, હૂતુ-હતુ, તિસિઉ-તિસ્યુ, કેસરિ-કેસર, જંબુક-જંબક, જિસિઉ-જિસ્યુ હૂં-હઉ, મસઉ-મસિઉ--આ પ્રમાણેનાં પાઠાંતરો મળે છે.

માનઇ[1] માનઉ[2] તે ઢઢસી,[3] જે જીવઇ વયરી[4] વીસસી[5];
વલી[6] કવણુહઉં[7] સરિ[8] સીપડઉ[9],
સ્યઉ[10] ઠીકરી[11] ન ભાજઇ ઘડઉ[12] ૩૭
ચાવી ચૂરી[13] મેલ્હિઉ[14] કંઠિ, સોજી[15] રવિઉ[16] સધરિ[17] શ્રીકંઠિ;
નિતુ સિરિ વહઇ સુધાકર તોઈ,
વયરી[18] નઉ[19] ભય[20] એવડ[21] હોઈ ૩૮

હિવ દૂહા

બહુરઉ[22] વયરી[23] વલ્લહઉ[24], હિયઇ[25] ખટુકહિ[26] તિન્નિ;
વીસારતા ન વીસરઇ, સમતાં[27] ઉવસિ[28] રન્નિ. ૩૯
જેઇ[29] કો[30] વયરી[31] કરી નર નિશ્ચઇં[32] સોવંતિ[33];
તે સુત્તા[34] તરુ[35] સિહર[36] જિમ[37], ઘરિ[38] પડિયા[39] જગંતિ.[40] ૪૦

---

૧ H માન ૨ B મનઉં, C માનુ, F માનય. ૩ BCDEGHIJ ઢાઢસી ૪ BCDHIJ વઇરી. ૫ E વેસસી. ૬ BF અબલ, CDEGH અબૂલ, IJ અબલઉ. ૭ BFGH કુણહ, C કુણહી, D કુણહિ, E કુણિહિ, IJ કણહઉ ૮ BC-DEFGHIJ મરિપુ ૯ BCDHEH સાપડઉ F સાપડુ, IJ પુડઉ ૧૦ BCDHIJ સિઉં, EG સ્યુ, F સિ ૧૧ BDEGHIJ ઠીકિરી, C ઠીકિરિ. ૧૨ BF ઘડુ, D ઘડો ૧૩ D ચૂરી. ૧૮ F મેલ્હિ, JJ મેલ્હિઓ ૧૫ BGHII વિસુજી, CEF વિસજી, D વિસવિજી ૧૬ E ગ્વયઉ, DE ગ્વિં. ૧૭ CD સધર ૧૮ BCDEH વઇરી ૧૯ F નુ ૨૦ BDH ભઉ, C ભઇ. ૨૧ BH એવડુ, CDEGIJ એવડઉ ૨૨ BCHG બુહરઉ, D વયરહુ, EJ વહુરઉ, F વહરુ, I ચુહર ૨૩ BCDHJ વઇરી, I ઉયરી ૨૪ C વલ્લહ, D વલ્લહુ, F વલ્હહઉ. ૨૫ B હયઇ, C હીઈ, F હીયઇ, IJ હીઈ ૨૬ B ખુટકઇં, C ખટુકઇ D ષટુક્કઇ, E ખટક્કઇ, F ખુડક્કઇ, G ખટ્કઈ, H ખટકઇ, IJ ષટક્કઇ ૨૭ BCDEFGHIJ વસતા ૨૮ BDEFH ઉવસ ૨૯ B જેહ, CDEFGHIJ જે ૩૦ BCFGHIJ કોઈ, D કયએ, E એકઇ ૩૧ BDH વઇરી, C વરી. ૩૨ BHIJ નિચ્ચ ત, C નિચ્ચ તિ, DF નિચ્ચિ ત, E નિચ્ચઇત, G નિશ્ચ ત ૩૩ BF સુય તિ, EDFIJ સૂય તિ, G સૂઅંત, H સૂઅંતિ. ૩૪ DIJ સૂતા. ૩૫ BCDEFGHIJ તરુ ૩૬ B સિરિ, CDH સિહરિ, E શિહરિ, G સીહરિ ૩૭ G યમ. ૩૮ BCEFHIJ ઘર ૩૯ EF પડીયા. ૪૦ EHIJ જગ્ગ તિ, D ગજ્જ તિ, F જગ્ર તિ, G જાગ તિ

કેઇ[1] કીડા[2] સાધુ છઇ, જિહ[3] મનિ[4] હૂંતી બુધિ[5];
તે તેહરઇ[6] હોસ્યઇ[7] મિલ્યા[8].
અરહુ[9] મનિ ઘણુ[10] પઇઠ.[11] ૪૧

કિહા[12] કહી કુણ[13] પરિ અછઇ[14],
તે કુણ જાણુઇ ભેઉ;[15]
કઇ[16] મંડાણુ કઇ[17] રૂલિગુ[18] અઉ,
જાણિસુ ચર પાસેઉ[19] ૪૨

તઉ[20] તિણિચર[21] પાઠવ્યા[22] અનેક[23],
વસુહ[24] માહિ વાહિવા[25] વિવેક;[26]
દંભ કદાગ્ર[27] નિતુ[28] પાષંડ[29],
ભૂતલિ[30] નિતુ તે ભમઇ પ્રચંડ ૪૩

---

૧ BDFHIJ કે ૨ BCDEFGHIJ કિહાંઇ ૩ BCDGHIJ જીહં, F જેહ. ૪ B મુનિ ૫ B હૂત ઉધિહુ, C હૂઉ, D હુબધઇ, E હુઉધિધુ, F હૂન બધઇા, G હોઉ નિધિહિ, H હુઉ દિહુ, IJ હઊં ઊચ્છિદ્ધ ૬ C હરહઈં, D તેહનઇ, F એહ રહઇ, IJ તેહ રહઇ. ૭ BCDH હોસિઇં, F હુસ્યતિ, G હોસિ, IJ હાસિં. ૮ BF મિલ્યાં, IJ મિલિયા ૯ BCFG અહમ ૧૦ BEFH ધુણુઉ- ૧૧ BCEFH પઇઠુ. ૧૨ BCEFGHIJ કિહાંઇ, D કયાંહી ૧૩ BDFGH કુણુહિ, CIJ કુણિહિ, E કુણુહી. ૧૪ B અચ્છઇ ૧૫ D હોઇ, F ભઉ. ૧૬ BH કિઇ, CFIJ કિ ૧૭ B કિઇ CFHIJ કિ ૧૮ BE રૂલ્યઉ, EDFGHIJ રુલિઉ. ૧૯ BCEGHIJ પેસેઉ, D પઇસેઉ, F પયસેઇ ૨૦ C ત ૨૧ BGHIJ ચર તિણિ ૨૨ D પાઠવી. ૨૩ C અનેકિ, G અનેકુ ૨૪ D તસુહ, F વિસહ, G દેસુ ૨૫ C જોઈ, DE જોઇવા. ૨૬ GH વિવેકુ ૨૭ BCDFGHIJ કદાગમ, E કદાગ્રહ ૨૮ BFHIJ અનુ, C અનઇ, DEG નઇ. ૨૯ C ષંડ FGIJ પાખંડ ૩૦ BFHIJ નામિ તિ ભૂતલિ, CDE નામ તિ ભૂતલિ, G નામિ ભૂતલિ.

જણુ[૧] (૨) પૂછઇ[૨] તે બહુ બુધિ[૩],
કુણુ[૪] હીન કહી[૫] વવેકહ[૬] સુધિ[૭];
પુણ્યરંગિ[૮] પાણ્ણિ તે ગયા, જ્ઞાન તલારઇ[૯] સવિ નિગ્રહ્યા.[૧૦] ૪૪
નીઠ તિ[૧૧] નાસી પાછા વલ્યા[૧૨], મોહરાય નઇ[૧૩] આવી મિલ્યા;
રાઉ[૧૪] ભઇણુ રે રહઉ[૧૫] અણુઝખ્યા.[૧૬]
મઇ કુષ[૧૭] છાયા તુમ્હિ[૧૮] ઉલક્ષા[૧૯] ૪૫
અંગિ[૨૦] અમ્હારઇ જે ઉલગઇ[૨૧].
અમ્હ[૨૨] ઘરિ સૂતુ[૨૩] અછઇ જેહ[૨૪] લગઈ,
જિહ નઉ[૨૫] અમ્હારઇં[૨૬] મોટઉ દંભુ,[૨૭]
કહ[૨૮] સુકાઇં[૨૯] ન દીસઇ[૩૦] દંભુ[૩૧] ૪૬
ચર બોલઈ સામી[૩૨] સુણ્ણિ વાત, અમ્હરઇ[૩૩] દંભ ટલિઉ[૩૪] સંઘાત;
જિમ ભાવઇ તિમ રાવલિ[૩૫] કાજિ,
તે પણ્ણિસિઇં[૩૬] વિવેકહ[૩૭] રાજિ. ૪૭

૧ DFGIJ જણુ. ૨ B પૂચ્છઇ, D પૂજઇ ૩ EIJ બુદ્ધિ ૪ BEHIJ કુણ્ણિહિં, CDG કુણુહિ, F કુણુહ. ૫ E કહીય ૬ BD વિવેક, CEGHIJ વિવેકહ, F વિવિકહ ૭ BDH શ્રુધિ EIJ સુદ્ધિ, F સિધિ. ૮ BCDEGHIJ પુણ્યરંગ ૯ C તલા રહઇ, DGIJ તલારિ ૧૦ B નિગ્રયા, G ગ્રહ્યા ૧૧ D ત, G તે. ૧૨ IJ ચલ્યા ૧૩ BH રહિ, CEFIJ રહઇ ૧૪ E રાય. ૧૫ BCG-HIJ રહુ રે, F રહ રે ૧૬ અણુઝખ્યા, CDEG ઝખ્યા ૧૭ BCEFGHIJ સુખ, D મુહ ૧૮ BC તહ્મિ, F તિમ્હિ, HIJ તમ્હિ ૧૯ BEFH ઉલખ્યા, CDG ઉલખ્યા, IJ ઓલખ્યા ૨૦ BCHIJ આગિ ૨૧ IJ ઓલ ગઈ. ૨૨ CG અહ્મ. ૨૩ BCDEFGHIJ ઘરસૂત્ર ૨૪ D તેહ, FIJ જે. ૨૫ C તુ, D તુમ નિ ૨૬ BCG અહ્મ, DEFHIJ અમ્હ ૨૭ B ઠંભુ, CEFGIJ ઉઠંભ, H ઉઠંભુ, D દભ ૨૮ BCDEFGHIJ કહઉ. ૨૯ D કાઈ, F સ કાઈ, IJ મુકાંઇ ૩૦ D તે દીસઇ, F દીસઇ ૩૧ DEIJ દંભ. ૩૨ BCEFGHIJ સ્વામી ૩૩ Bઅમ્હનઇં ડભ, C દભુ અમ્હારા, DLFIJ દંભ અમ્હારા, G દંભ અહમારા, H અમ્હ નઇ ૩૪ E ટાલ્યઉ ૩૫ BC-DEGHIJ રાઉલઇ, F રાઉલ ૩૬ ECH પઇસિસિઇ, D પઇ સિસઇ, E પઇ સિસ્યઇ, F પવિ સસિઇ, GIJ પઇસસિ ૩૭ C વિવેક, IJ વિવેકેહ

તં નિસુણીવિ[1] રાઉ[2] જંપઇ પ્રેમિ[3], હંભ વલેજે[4] વિહલુ[5] ક્ષેમિ[6];
તઇ તઉ[7] સાહસુ[8] ખેલિઉં[9] અછઇં,
ભાગુ[10] ભિડઇ[11] અમ્હારું[12] પછઈ.[13] ૪૮
વાટ જોવંતાં[14] હંભપહૂત,[15] રાજસભા અવિગતુ[16] અવધૂતુ;[17]
નમતાં પૂઠિહિં[18] ફેરઇ[19] હાથ, સકલ સુદ્ધિ[20] પૂછઇ નરનાથ[21] ૪૯

હિવ વસ્તુ[22]

હંભ[23] પભણઈ (૨) નિસુણિ નરનાહ,[24] આદિસેઇ[25] તાહરઇં;[26]
અમ્હિ[27] દેસ[28] નવનવે[29] ભમડિય,[30] પુછંતા[31] જણુજણિહિં;[32]
વયરવત્ત[33] ઇમ[34] સવણિ નિવડિય,[35] વીયરાય પય સેવતા;
સરિઉ[36] વવેકહ કાજુ,[37] પુણ્યરંગિ[38] પાટણિ જઈ,
પાલઇ પૂરઉ[39] રાજુ.[40] ૫૦

૧ BCH નિસુણિવિ, DFGIJ નિસુણવિ, E નિસુણી ૨ E રાય. ૩ E પ્રેમ ૪ E વલેજ્યે, I ચાલજે ૫ BCDEFGHIJ વાહિલઉ, H વહિલુ. ૬ BCDFGIJ ખેમિ, EH ખેમિ ૭ BCDEFGHIJ તાં. ૮ CDEFGHIJ સાહસ ૯ E ખેલ્યઉ અછઇં. F ખેલિં છઇ ૧૦ BH ભાગ્યુ, CDFGIJ ભાગ્ય ૧૧ BH ભિડઉ, CDGF ભડઇ, E સભિડઇ ૧૨ BGC અહમારઉ, DEHIJ અમ્હારઉ ,F અમ્હારં. ૧૩ BF પચ્છઇ. ૧૪ BFH જોયંતા, C જોઇતાં, DEGIJ જોઅ તા ૧૫ C દભુ પહુતુ, D દભ પહુત ૧૬ BFHIJ અવિકતુ, CG અવિકત, D અવગત, E અવિગત ૧૭ DEGHIJ અવધૂત, F અવિધૂત ૧૮ BFGH પૂઠિઇ, CIJ પૂઠિ, D પુઠિ, E પૂઠઇ. ૧૯ BGH ફેરી હાથુ, C ફેરીઉ હાથુ, D ફેરઉ હાથ, EF ફેરી હાથા, IJ ફેરિઉ હાથ ૨૦ BFGH શ્રુધિ, D સિધિ, IJ શુદ્ધિ ૨૧ B નરનાથુ, H નરુનાથુ ૨૨ D હવઇ વસ્તુ, EG —, IJ વસ્ત. ૨૩ C દભુ. ૨૪ C નરનાહુ. ૨૫ BCEFGH આદેસિઇ, D આદેસ, IJ આદેસિં. ૨૬ DE તુમ્હ તણઇ ૨૭ BCF આહિમ, G અહમે ૨૮ BCDEFGHIJ દેસિ ૨૯ B નવિનુવે ૩૦ BCFH ભમડીય, G ભમડીઅ ૩૧ CDG પૂછતાં, IJ પુચ્છંતા. ૩૨ BFGHIJ જણિહિ જણુ, C જણહિ જણુ, D જણહિ જણ, E જણહ જણ. ૩૩ BCEGHIJ વેરિવિત્ત, D વેરવત્ત, F વેઇણવત્ત ૩૪ D અમ્હ ૩૫ CG નિવડીય, D નહિય ૩૬ F સરિય. ૩૭ CDEGIJ કાજ. ૩૮ BCDGH પુણ્યરંગ ૩૯ F પૂરં ૪૦ CDEIJ રાજ.

માહે[1] પયસી[2] નવિ સકચા. અમ્હિ તોય[3] હિઠા વહેસિય[4];
સંઘાતીય[5] તઉ' સવે વેગિ[6] કરી[7], તુમ્હા[8] ભણીય[9] પેસિય,[10]
જ્ઞાન તલારઇં[11] લોહમઇ[12] લદ્ધ[13] ન માહિ પ્રવેસુ[14];
તઉ[15] મઈ તખણિ[16] આદરિય,[17] તીહાં સરીષઉ વેસુ.[18] ૫૧

હિવ દૂહા[19]

મઇ દિઠઉ[20] બહુવિધિ ફિરી,[21] નિરક્ષયઉ[22] નયર નિવેસુ;[23]
વારુ[24] અધગતિ[25] તઉ'[26] તિહાં,
જહિં'[27] જણુ કિસુ'[28] કલેસુ[29]. ૫૨

વસઈં જિ નિહા[30] નિ છેહિલા,[31] તેહી લીલવિલાસુ;[32]
ઇહા[33] જિ કીજઇ મૂલિગા,[34] તે[35] તિહના[36] ઘરદાસ. ૫૩

---

૧ BCDFGH માહિ, IJ માંહિં. ૨ CDEFGIJ પઇસી ૩ BCDEFGHIJ તોઇ ૪ CEFIJ વિદેસીય ૫ BCFGHIJ સંઘાતી, D — ૬ BCEFHIJ વેગુ, G વેગ D — ૭ BCGHIJ કરિય D —, F કરીય ૮ C તુમ્હ, BGH તહમ, D —, F તમ્હ ૯ BHIJ ભણિય, D —. G ભણિઅ ૧૦ B ચલીય, CEFIJ પેસીય, D —, G પેસિઅ ૧૧ GIJ તલારિ ૧૨ C લોમઇ ૧૩ HEB લધુ, C દિઠુ, IJ લદ્ધ ૧૪ DEFIJ પ્રવેસ. ૧૫ E તેઉ ૧૬ BGH તત્ક્ષણ, C તતક્ષણિ, EFIJ તત્ક્ષણિ ૧૭ BCDEFGHIJ આદરિઉ. ૧૮ CDLIJ વેસ ૧૯ D હવઇ દુપદ ૨૦ BCDEFGHIJ ફિધઈં વેસ તરિ ૨૧ CD ફિરિઉ ૨૨ BGHIJ નિરખિઉ, CF નિરષીઉ D નિરષઉ, E નિરખ્યુ. ૨૩ BGH અસેસુ, C આમેસ, D નિવેસ, EFIJ અસેસ ૨૪ IJ ચારુ. ૨૫ BCDGHIJ અધિપતિ ૨૬ F પૂ ૨૭ BEHIJ કુણિહિં ન, CDFG કુણહિ ન ૨૮ B કિસૂ C કિખિઉ, D કિસિઉ, E કિસઉ, IJ કિસિઉ. ૨૯ BGH કિલેસુ, CDEF કિલેસ, IJ કલેસ ૩૦ B સિતિહા, C જિ ન તિહાં, D તિહાં જ FG તિહાં. ૩૧ BIJ નિરછેહિલા, C નિ છેહલા, DGH ન છેહિલા, E નિ છેહિલા, F નિ છેહિલ્યા ૩૨ BCDEFGHIJ વિલાસ. ૩૩ F અહા. ૩૪ CDFGHIJ મૂલગા ૩૫ F તીહ. ૩૬ BCHEG તીહ, DFIJ તેહ

આહક[1] સરિસું[2] બહુરતા.[3] તિણિ પુરિલાભ અસંખ,
આપહિ[4] ઉડિદહ[5] બાકુલે[6] લાભઇં[7] કંચણ[8] લખ.[9] ૫૪
દઉઢઇં[10] વિમણે[11] બહુરતા,[12] ઇહા બહુરાં[13] ઉછાહ;[14]
હાથ[15] હલાવઇ તે[16] કિસું;[17] તિહાં અણુંતઉ[18] લાહુ.[19] ૫૫
નારી નઉ[20] કર લિઇ[21] પુરિષ;[22] ઇણિ તમ્હાઇ[23] વાસિ;
કોઇ[24] કાંઈ માગઇ નહીં, સ્વામી[25] તિહાં સુખવાસુ.[26] ૫૬
ઈહાં સાતઇ[27] ધનુ[28] ધરણિ તલિ,[29] તિહ[30] કુલ[31] કોઇ ન[32] થાઈ;
તિહા[33] ઉઘાડઉ ગિરિ સિરિ ઠવઈં, તોઇ તિહા[34] નવિ જાઇં[35] ૫૭
પેટુ[36] જ વંચિય[37] પોસિયાં,[38] તે ઇહા[39] સામ્હઉ[40] થાઈ,
કવિ કર જે[41] આવી[42] મિલ્યા, તે હાં[43] ભાડરુ[44] આઇ ૫૮

---

૧ CD આહગ. ૨ CDGHIJ સરિસઉ, F સરિસયં. ૩ B વુહુરતાં, CDEF-GHIJ વુહરતાં. ૪ BCFGHIJ આપે, D આપઇં, E આપ્યે. ૫ BCEGHIJ ઉડદ્દ, DF અડદહ. ૬ D બાકૂલા ૭ BIJ લાભઈં, C લોભઇ, DE લાભઈં. ૮ D કંચન. ૯ E લષ, IJ લક્ખ. ૧૦ B ડુટે, C નીમીદેઇં D—, EGIJ દઉઢે, FH ડઉઢે ૧૧ BEFGHIJ બિમણે, D— ૧૨ BCEFGIJ વુહરતાં, H વુહુરતાં. ૧૩ BCGHIJ વુહરાં, D—, EF વહુરાં ૧૪ BEFH ઉછાહુ, C છાહુ, D—, IJ ઉચ્છાહુ. ૧૫ B હાથુ ૧૬ BEFGHIJ જે, C જઇ, D—, C જઈ ૧૭ BH કિસ, C કિમ્બઇ, GIJ કિસિઉ, D— ૧૮ F અણુતુ, I ણુંતઉ. ૧૯ E લાભ, FG લાહ ૨૦ C નુ ૨૧ EC કરુલિઇ, E કરલ્યઇં ૨૨ BCDEFGHIJ પુરુષ ૨૩ BGH તહ્મારઇં, DEIJ તુમ્હા-રઇં ૨૪ D કો ૨૫ D સામી. ૨૬ BCFGHIJ સુખવાસિ, DE સુખવાસ. ૨૭ D સાંતિઇં ૨૮ D ધણ, IJ ધન. ૨૯ D— ૩૦ FCDEFGHIJ ને. ૩૧ ECGHF ધનુ કુજિ, DIJ ધનકુજિ, E ધનકુજ. ૩૨ FCDHIJ કો ખાઇં, E કોઇં ખાઇં. EG કો પાઇં ૩૩ ECEGHIJ ઉઘાડઉં, D ઉઘાડઇં, F ઉઘાડય ૩૪ D તિહાંઇં, G તિહાં, ૩૫ FGH ન જાઇં ૩૬ C પટુ, DEIJ પેટ ૩૭ B જિ વંચિ, CEFGHIJ જ વંચિ ૩૮ EGF પોસિયા, G પોસીઆ. ૩૯ H તેઇં. ૪૦ ECDEFGHIJ સામ્હા ૪૧ F કિ કરુ, C વિકરુપ, D વિકરુ, EFGHIJ વિકરઇ. ૪૨ C આવીસિ ૪૩ [illegible] FGH-IJ ને તિહાં ૪૪ BCDFH ભાડૂ, IJ થાઇ

ચચૂર[1] ચઉ હુટઇ[2] ચઉહટઇં[3], ઇહાં કલિ દીસઇ નિતુ[4];
વિણુ[5] વરસાલા કંદલહં, તિહાં કો[6] કરઇ ન[7] વત્ત[8];
વાસિહિં[9] બહુ એ[10] તુમ્હ[11] નયરિ[12],
તિહાં વાસ[13] સંખેવ[14];
લીલા પુણુ લોકહ તણી, તિહાં અપૂરવ[15] દેવ. ૫૯

હિવ ચઉપહી[16]

તિહાં જલ[17] રખઇ[18] સવિહું કાલિ,
બંભ સરોવર[19] નવસર[20] પાલિ;
સંજમ[21] વન અતિ રલિયામણુઉ[22],
પ્રાદ્રહ દેવ તિ જયણા ભણુઉં.[23] ૬૦
સુકૃત મહાગઢિ[24] પોલિ[25] ચિયારી,[26]
દાન તપશીલ[27] ભાવ નિચારિ,[28]
વિરતિ[29] નખાઇ[30] આવઇ[31] ષોડિ,[32]
સદાચાર[33] કોસીસા[34] કોડિ. ૬૧

---

૧ BCDEFGHIJ ચાચરિ ૨ BCDE ચહુટઇ, FGIJ ચુહટઇ ૩ BGH ચુવટઇ, CDEIJ ચઉવટઇ, F ચઉવઇ ૪ CHIG નિત્તુ, D નિત્ત. ૫ CD વિણુ. ૬ BCEFGHIJ કોઇ ૭ BCDHIJ ન કરઇ, F કરેન ૮ H વત્ત ૯ CD વાસિઇ, ૧૦ BHIJ બહુલું, CDE બહુલઉ, F બહુલ, G બહલઉ ૧૧ B તહમ, CG તુહમ, FHIJ તમ્હ ૧૨ BCHIJ નયરુ, DEFG નયર. ૧૩ BDEFGIJ વાસહ, H વાસુહ ૧૪ BDEFGHIJ સખેવ, C સખેવુ ૧૫ D અપૂર્વ. ૧૬ D હવઇ ચઉપઇ ૧૭ BCEFGH જલુ. ૧૮ D રાષઇ. ૧૯ BGHIJ સરોવરિ ૨૦ H નવસરિ ૨૧ BHJ ત્રિઘાવનુ, સયમુ વન, EI સયમવન, G સયમવનૂ ૨૨ BH રલિયામણુ, CE રલીયામણુઉ, DG રુલીઆમણુઉ, F રુલીયામણુય, IJ રુલિયામણુઉ ૨૩ BH ભણુ, F ભણુય ૨૪ DE ગઢ ૨૫ E પઉલિ ૨૬ D વિચાલિ, F ચ્યારિ, G ચિઆરિ, IJ વિયારિં ૨૭ BG સીલતપ, CDEF શીલતપ, HIJ સીલતપ ૨૮ BCEGHIJ વિચારિ, D ન ચ્યારિ, F વિચાર ૨૯ F વિરત, IJ વિરિતિ ૩૦ DGIJ ષાઇ. ૩૧ D નાવઇ, G આવિ. ૩૨ BCFGH ખોડિ. ૩૩ G સદાચારુ, IJ સદાચરણ ૩૪ B કોસાં, H કોઉસીસા

મનિ[1] પરિણામ સુક્ર[2] આવાસ, સાહુ[3] વસઇ[4] તિહાં લીલવિલાસ;[5]
નવમ[6] રસ કુંડી[7] ઘર (૨) વારિ,[8]
સહસ[9] અઢાર સીલ જલહારિ ૬૨

આસણ ચઉરાસી ચઉહટા[10] સુગુણ[11] ક્રિયાણા[12] પણિ[13] સામટા;
ચઉવિહ[14] સંઘ મહાજન જોડ, સમતા સેરી કા[15] ન વિશોડિ.[16] ૬૩

તિહાં[17] અમારિહ[18] ઉદ્ઘોષણા,[19] સાહમ્મી[20] વચ્છલ નિઉંતણા,[21]
કલહટ[22] કરઇ જિણાલઇ[23] સંઘુ,[24]
રાસ ભાસલ કુટાર સરંગુ[25] ૬૪

ગુહિરઇ[26] સરિ ગુરુ[27] કરઇ વખાણ,[28]
આગમ વાચઇ સાધુ[29] સુજાણ,[30]
ચોયણ[31] પડિચોયણ[32] નવિ ટલઇ,
ઈણિ પરિ તે[33] પુર નિત કલકલઇ. ૬૫

---

૧ BCDBFGHIJ મન. ૨ BCDFGH શુભા, E સુલા, IJ શુભા. ૩ C સાહૂ, D સીસ, FG સાહ. ૪ G વસિં. ૫ G વિલાસુ. ૬ BCEFGHIJ શ્રુતરસ, D શુભ બુધિ ૭ BH કુયડી, C કૂઈ, D કુઈ, EFGIJ કૂયડી. ૮ BCD-EFGHIJ બારિ. ૯ BCEFHIJ સદ્દગુરુ વાણી પાણિહારિ, α સુહગુરુ વાણી પાણી હારિ. ૧૦ DIJ ચુહટા, H— ૧૧ CG સગુણ ૧૨ IJ ક્રયાણાં ૧૩ BEGIJ પુણ, C પાટણ, D તિહાં, H —. ૧૪ BCEFGIJ સંઘ સમ-વાય, D સંઘ સમુદાય, G સંઘ સમવાઇ, H — ૧૫ CDEFGIJ કાંઇ, H —. ૧૬ B અવિખોડ, C વિષોડ, D ન ષોડિ, F વખોડ, GIJ વિખોડ, H —, ૧૭ E તિહ ૧૮ B હઉ, DCFIJ હુઇ, E ની, H હુઉ, G —. ૧૯ H ઉદ્ઘોખણા ૨૦ CDEFH સાહમી વછલ, BIJ સાહમી વચ્છલ ૨૧ BH નિત નિઉત્રણા, CIJ નિતુ નિઉંત્રણાં, D નિત નિહુત્રણા, E નિઉ ત્રણા, F નિતુ નિય ત્રણા, G – ૨૨ BFH કલહટુ, G –. ૨૩ CE જિણાલયિ, D જિણાલય, G – ૨૪ CDEIJ સંઘ G –. ૨૫ D સસંગ, EFIJ સરંગ, G —. ૨૬ G ગુહિરિ. ૨૭ D સુહગુરુ, G સ્વરિં ગુરુ. ૨૮ BF વખાણ, CDEGIJ વષાણ ૨૯ IJ સાહુ. ૩૦ CDEFGHIJ સુજાણ ૩૧ D ચોઅણ ૩૨ DIJ પડિચોઅણ ૩૩ B પુરુ નિતુ, CEGIJ પરિતે પુર નિતુ, F પરિ નિતુ તે પુર.

નયરિ[1] નિહાલી[2] નવિદ[3] પરિ; રાય સભા સંપત્તુ;[4]
દિઠઉ રાઉ વિવેકુ[5] મઇ, પરિવારિહિં[6] સંજુત્ત[7]. ૬૬

હિવ ચઉપહી[8]

રાણી સુમાતે ષરઉ[9] અનુરાગુ,[10] જેઠઉ બેટઉ તસુ[11] વયરાગુ,[12]
શંવર[13] સમરસ લહૂઅ[14] કુમાર,
બાલમિત્ત[15] ગુણ[16] વસ્તુ[17] વિચાર. ૬૭
મૈત્રી કરુણા[18] મુદિતઉ પેષિ,[19] બેટી બહૂય[20] રૂવની[21] રેષ,[22]
મુહતઉ[23] મુહવડિ[24] સમકિતુ[25] લેખિ,[26]
પુરુષકાર તસુ[27] દલવઇ દેષિ.[28] ૬૮
ઉપસમ[29] વિનઉ[30] સરલ[31] સંતોષુ,[32]
ચિહ્નુ[33] મહાધર[34] સધર પ્રઘોષુ;[35]
બારભેદ[36] પ્રતિમા બારહી, રસકેલિ[37] ત્રિવા સરસતિ રહી. ૬૯

---

૧ BCEGIJ નયરુ, DF નયર. ૨ E નિહાલીય, G નિહાલિય ૩ CDE નવીય. ૪ DIJ સંપત્ત. ૫ DEFG વિવેક ૬ IJ પરિવારિં ૭ BFH સંજુત્તુ ૭ BCEFGHIJ મા એક વધુ ચરણ મળે છે: "કિસિઉ તેહનઉ પરિવારુ" તેમા કિસઉ–કિસિઉ, નઉ-તુ, પરિવારુ–પરિવાર G પ્રતિમાં 'વખાણુઇ છઇં' એટલું વધારે મળે છે એ પ્રમાણેનાં પાઠાંતરો પણ મળે છે. ૮ CDB હિવ ચઉપઇ, IJ ચઉપઇ ૯ B ખરુ, CBGHIJ ખરઉ, F ખરયુ. ૧૦ CDEG અનુરાગ. ૧૧ D તસ ૧૨ BCGH વઇરાગુ, DE વઇ-રાગ ૧૩ BCDBFGHIJ સંવર ૧૪ BEH લહુય, CFIJ લહૂય, D લહુઅ ૧૫ CDEG બાલમિત્ર ૧૬ C પુત્ર, BDFGHIJ પુણ, E પણિ ૧૭ BGHJ વસ્તુ વિચારુ I સુવિચાર ૧૮ D કરુણા મહિતા, F કરણા મહઇ ૧૯ BEFGHIJ પેખ, CD પેષ ૨૦ BH બહુય, D બહુઅ, G બહૂઅ ૨૧ BCDEFGHIJ રૂપની. ૨૨ BCFGH રેખ, E રેહ ૨૩ BCGHIJ મુહતા, D મહિતા, E મહુતા, F મુહુતા ૨૪ E મુતડિ, FH મહુવડિ ૨૫ DF સમકિત, GIJ સમકિતુ ૨૬ C લખિ, D લેષિ, E લેષ, F લેખ. ૨૭ BCDFGHIJ તા ૨૮ BFGIJ દેખિ, D રેષિ. ૨૯ BH ઉપશમુ, CFGIJ ઉપશમ, D —. ૩૦ BH વિનયુ, CEFGHIJ વિનય ૩૧ BH સરલુ. ૩૨ CEFGIJ સંતોષ. ૩૩ B બિહુ, G ચિહઉં ૩૪ B માધર, G મહાધરિ ૩૫ BCDEFGHIJ પ્રઘોષ ૩૬ CD બારભેદિ ૩૭ BCDEGH રસકેલ

પ્રાયશ્ચિતુ[1] પુણ પાપી[2] હરઇ, સુભધ્યાન[3] ચરુ[4] છાનઉ[5] ફિરઇ;
જ્ઞાન[6] તલારહ આવઇ રેસુ,[7] છત્રુ[8] ધરઇ સિરિ ગુરુ ઉપદેસ.[9] ૭૦

સિધિ બુધિ બે ચામરહારિ,
શીલ[10] સેલહત્થ[11] સભાં મઝારિ;
ક્ષાયક[12] સમિકતુ સારથિ સારુ,[13]
કરમ[14] વિચારુ[15] નામિ[16] પડિહારુ.[17] ૭૧

આગમ[18] બહુત[19] અરથ ભંડાર,[20]
કૃયાકલાપ[21] સકલ[22] કોઠાર;[23]
સાત તત્ત્વ[24] સંગતિહિ[25] જગીસ,[26]
દંડાયધ[27] ગુરુગણુ[28] છત્રીસ. ૭૨

સુપુરિસ[29] સંગતિ પરિખદ[30] ઠાઉ,
સત્ય સંહાસણિ[31] નિવસઇ[32] રાઉ;
નાચઇ પાત્ર તિ ભાવન[33] બાર, અવિગત[34] ગુણ ગાવઇ[35] ઉદાર. ૭૩

---

૧ D પ્રાયછિત, FIJ પ્રાયશ્ચિત. ૨ BCDFGHIJ પુણ પાણી, E પણિ પાણી. ૩ BCDGH શુભધ્યાન, F શુભધ્યાનુ, IJ શુભધ્યાન ૪ DEFG ચર. ૫ CF છાનુ. ૬ BCEHIJ જ્ઞાન તલાર ન, F જ્ઞાન તલારઇ, G જ્ઞાન તલારઉ. ૭ DF રેસ ૮ DEFGH છત્ર. ૯ BCEHIJ ઉપદેસુ. ૧૦ BCDFGHIJ સીલ. ૧૧ BFH સેલહથુ, C સેલહત્થુ, DIJ સેલહત્થ. ૧૨ BCFGHIJ સામાઇકુ તસુ, D સામાઇક તસ, E સામાયિક તસુ. ૧૩ D હાર, FIJ સાર. ૧૪ EFGHIJ કર્મ. ૧૫ BCDHIJ વિવર, E વિચાર, F વિવરુ. ૧૬ BCDFGH નામિઇં ૧૭ DIJ પડિહાર. ૧૮ IJ અગમ. ૧૯ BH અર્થ બહુલુ, CDEFIJ અર્થ બહુલ, G અર્થ બહૂ ૨૦ BFGHIJ ભંડારુ ૨૧ BCEF ક્રિયા કલાપુ, DFGIJ ક્રિયા કલાપ. ૨૨ BH સકલુ. ૨૩ B કઠોરુ, H કોહારુ. ૨૪ BHIJ સાતિ તત્વિ, C સાતઇ તત્વ ૨૫ BDGHIJ સપ્તંગ, C સુપૂર, E સપ્તાંગ, F સપ્તિંગ. ૨૬ BCH જિગીસ. ૨૭ BCDEFGHIJ દંડાયુધ ૨૮ B સગુણ, CDEFGHIJ ગુરુગુણ. ૨૯ BFGHIJ સુપરિષ, C સુપુરુષ, E સપુરિસ. ૩૦ BCDEFGHIJ પરિષદ. ૩૧ BCEHGIJ સિંહાસણિ, DF સિંહાસનિ. ૩૨ BCDEFHIJ બઇસઇ, G બઇઠઉ. ૩૩ E તિ ભાવના, G તે ભાવના ૩૪ BFGHIJ અવિકત, D અવગત ૩૫ BF ગાયઇં, CDGIJ ગાઇં, EH ગાઇયઇં.

છહ[૧] દરસણુ[૨] સેવઇ તસુ[૩] બાર, તિહની[૪] હું'ફ[૫] ન લાભઇ પાર,[૬]
મુઝ[૭] જોવંતાં[૮] તિહ'[૯] બોલઇ[૧૦] રાય,[૧૧]
મુહતા[૧૨] એક[૧૩] અજી મનિ 'રાઉ.[૧૪] ૭૪
જાં'[૧૫] જીવઇ અમ્હ[૧૬] વયરી મોહ
રાજા તણી તિહાં[૧૭] કેહી સોહ;
માહરઇ[૧૮] ભાઇ તે[૧૯] સાવકઉ ધમ્મ'[૨૦] ન માનઇ[૨૧] તે શ્રાવકઉ;[૨૨]
એઉ[૨૩] રાજ[૨૪] એવડાં[૨૫] અનીક,
કવણિ[૨૬] ન સુહાઇ[૨૭] તેહની[૨૮] હીક. ૭૫
મુહુતા[૨૯] ચીતવિ[૩૦] કિસઉ'[૩૧] પાઉ',[૩૨]
કિમજી પિસઇસુ[૩૩] મોટઉ રાઉ;[૩૪]
મહુતઇ[૩૫] તેડિઉ ગુરુ જોઇસી,[૩૬]
વાત કહી તિણિ[૩૭] જોઇ ઇસી.[૩૮] ૭૬

---

૧ BCDEFGHIJ છઇ ૨ BEFGH દરિસણ્, DIJ દર્શન ૩ C સેવઇ તસ, D તસ સેવઈં, FIJ તસુ સેવઈં ૪ BCDEFGHIJ તેહની ૫ BCEFHIJ હોફ. ૬ BFGIJ પારુ ૭ DFIJ મઝ. ૮ BCDEGHIJ જોતાં, F જોતે ૯ BCDEF-GHIJ તિહાં ૧૦ BCGHIJ બોલિઉ, E બોલ્યઉં, F બોલિ ૧૧ BCEF-GHIJ રાઇ. ૧૨ D મહિતા, F મહુતા. ૧૩ IJ ક ૧૪ BCEFGHIJ રાઇ, D થાય ૧૫ F જે. ૧૬ B અહમ વઇરી, C વયરી અમ્હ, DEIJ અમ્હ વઇરી, G તા વયરી, H અમ્હ વરી ૧૭ BCFGHIJ તા, DE તણી ૧૮ G મહારઇ ૧૯ D તે સાવગઉ, E જે સાવકઉ, F તે સાવગુ ૨૦ BH ધર્મું, DEFGIJ ધર્મ ૨૧ B માન માનઇ, F નઇ ૨૨ B સાવકઉ F શ્રાવકુ ૨૩ B એ, C એવડ, DF એહ ૨૪ BH રાજુ ૨૫ C એવડી, DE એવડઉ. ૨૬ BHIJ કુણિહિં, C કઉણિ, DEFG કુણહિ ૨૭ BEH સહાઇ ન, CF સહાઇ, D ન સહિજ, IJ સહીઇ ન. ૨૮ D એહની, ૨૯ BE મહુતા, CGIJ મુહતા, D મહિતઉં ૩૦ BCHE ચીતવિ ૩૧ BH કિસૂઉ, CDIJ કિસિઉં, E કસિઉ ૩૨ CIJ ઉપાય, DFG અપાય, E ઉપાઉ ૩૩ C પિસિઇસુ, D પાઇ, E પીસિઇ, F પસસિઇં, GIJ પીસિ, H પિસઇ. ૩૪ IJ રાય ૩૫ BCGHIJ મુહતઈં, D મહિતઉ, E મુહુતઇ ૩૬ FG જોયસી. ૩૭ D તેણિ. ૩૮ DFG જોઇઅસી

અમ્હ[1] મતિ મેલ્હઉ[2] હીયડઇ[3] ધરી, તુમ્હિ[4] જાં એવઉ[5] પ્રવચન પુરી;
રાજુ[6] કરઇ છઇ[7] રાઉ અરિહંતુ[8], સદ્દઉપદેશ[9] તેહનુ[10] સામંતુ. ૭૭
શ્રદ્ધા[11] નામિ[12] તાસ[13] બરઘરણિ,[14]
દીપઇ[15] દેહિ[16] સગુણિ[17] આભરણિ;
તિણિ[18] જાઇ છઇં જે ડીકરી,[19]
નામ[20] તાસુ[21] પુણુ[22] સંજમસિરી.[23] ૭૮
તે જઇ[24] રાઉ[25] પરણે[26] વાલહઇ, વયરી[27] વસંતઉ[28] લીલઇં[29] દહઇં;
તે પરણી[30] નુ એ[31] અહિનાણુ,[32]
ધુર લગઇ[33] ધ્રસિસઇં[34] વયરી[35] પ્રાણુ[36] ૭૯
ઇમ બોલી ગુરુ[37] જોસી[38] ગયઉ,[39] રાઇ[40] મુહતઉ[41] બોલાવિયઉ;[42]
હઉ[43] કિમ પરણઉં[44] સંજમસિરી,[45] એક[46] આગઇં[47] છઇ અંતેઉરી. ૮૦

---

૧ CG અહમ, D અમ્હિ ૨ BEFGHIJ મૂકઉ, D મેલ્લિઉ. ૩ BDGHIJ હિયડઇ ૪ CG તુહિમ. ૫ BCEGHIJ જાણઉતાં, DF જાણુતાં ૬ DGIJ રાજ, E રાજકાજ ૭ D છઇ તિહા, E છઇ રાઇ, F ૭ તિહા, G તિહાં રાઉ ૮ DEG અરિહંત, IJ અરિહિંત ૯ BDG સદ્દુપદેસ, C સદ્દુપદેશ, F સદ્દુઉપદેસુ, H સદ્દુપદેશુ, IJ દુ(ઉ)પદેશ ૧૦ B તેહનઉ સામંતુ, C તેહનુ સામંત, D તેહનઇ સામંત, EGHIJ તેહનઉ સામંત. ૧૧ DFGH શ્રધા ૧૨ DF નામ, IJ નામિ ૧૩ BCEGHIJ તાસુ. ૧૪ BCDEFH વર ઘરણિ, G વર ઘરિણિ IJ વ ઘરણિં. ૧૫ D દીસઇ ૧૬ D તેસુ ગુરુ, FG દેહ ૧૭ BGH સગુણ, CEFIJ સુગુણ, D ગુણહ ૧૮ G તિણ ૧૯ BCEFGHIJ દીકિરી, D દીકરી ૨૦ BCH-IJ નામુ ૨૧ DE તાસ, IJ — ૨૨ F પણિ ૨૩ BEGHIJ સંયમસિરી ૨૪ G જઉ ૨૫ E રાય ૨૬ B પરિણા, C પરિણિ, F પરિણે ૨૭ BCDEFH વઇરી. ૨૮ BEFH વસંત, D વસતુ, G વસંતુ, IJ વસંતિ ૨૯ CDFIJ લીલાં, E લીલાઇ. ૩૦ BCEFGHIJ પરિણી ૩૧ C નૂ, DEFIJ નઉ, G તૂ ૩૨ DEF-IJ અહિનાણ. ૩૩ CH લગ, E લગિ. ૩૪ B ધ્રસિસિઇ, CD ધ્રસકઇ, E ધ્રસિ-સ્યઇં, G ધ્રુસસિ, H ધ્રુસિસિઇ, F સસઇ IJ ધ્રાસસિં ૩૫ BDEH વઇરી ૩૬ BFGH પ્રાણ ૩૭ G ગરુ ૩૮ F જોયસી. ૩૯ D ગઉ ૪૦ B રાયઇં ૪૧ D મહિ-તઉ EH મહુતઉ, F મહુ–તુ ૪૨ CDIJ બોલાવિઉ, F બોલાવી યુ, G બોલાવીઉ. ૪૩ BDEFH હુ, G હૂં. ૪૪ F પરણૂ ૪૫ BCEFGHIJ સંયમસિરી. ૪૬ B એમગ, CEGHIJ ઇક ૪૭ IJ છઇ આગઇ.

નીદ્ર[૧] ન સૂયઇં[૨] ભૂષ[૩] ન[૪] જિમઇં,
કલિ ભાગઉ[૫] ઘરિ[૬] બાહિરિ[૭] ભમઇં;
જીણઇં[૮] નોરી[૯] હુઇ[૧૦] પરિગ્રહી, બેઇ[૧૧] ભવ વિણઠા[૧૨] તિહના[૧૩] સહી. ૮૧
બે[૧૪] કીજઈ જઇં[૧૫] ફિરુઇં[૧૬] કલત્ર, મનસા હોઇ[૧૭] ત સહી[૧૮] વિચત્ર;[૧૯]
ઇક[૨૦] આધી ઇક[૨૧] પાછી કરઇ, તીણિ[૨૨] પાપિ[૨૩] નર[૨૪] ગોડા[૨૫] ભરઇં. ૮૨
એક ઘરણિ તાં ઘરની મેઢિ, બીજી હુઇ તવિ[૨૬] લાગી[૨૭] વેઢિ;
વિહુ'[૨૮] નઉ[૨૯] મન[૩૦] છાચર[૩૧] તઉ[૩૨] રુલઇ,[૩૩]
પાછઇં[૩૪] તઉં પછિતા[૩૫] વઇ બલઇ.[૩૬] ૮૩
અવર કુણ[૩૭] નઇ વાહ[૩૮] વિનાણિ, જણુ જાણઇ[૩૯] ઠાકુર નઇ પ્રાણિ;[૪૦]
ઘર[૪૧] નીકલિ કુણ આગલિ કહઇં,
ચોર માઇં[૪૨] જિમ છાનઇં[૪૩] રુવઇ[૪૪]. ૮૪[૪૫]

---

૧ BCEFH નીંદ્ર, D નીદ્રઇ. ૨ BH સુયઇ, CDGHIJ સુઇ, E સૂઅઇ F સૂયઇ. ૩ CDF ભૂષઇ ૪ DE નવિ ૫ FH ભાગુ ૬ BCDEHIJ ઘર. ૭ BCG બાહિરિ. ૮ BFH જીણ, G જીણિ. ૯ D રાની. ૧૦ D દો, E બે, IJ દોઇ. ૧૧ BCGH હુઇ, DE બે, F હુ, IJ દોઇ ૧૨ F વણઠા ૧૩ BCDEFHIJ તેહના, G તેહાના. ૧૪ IJ બિ ૧૫ D જઉ. ૧૬ C ફિમ્હઇ ૧૭ C હુઇ તઉ, D હોઇ તુ, E હૂઇ તઉ, F હોય ત, G હોઇ તઉ, IJ હોઇ. ૧૮ C સહીય. ૧૯ BCDEFGHIJ વિચિત્ર. ૨૦ E એક ૨૧ D એકિ ૨૨ H તીણ ૨૩ DF પાપિઇ IJ પાપિં ૨૪ BH નરુ ૨૫ BDFGHIJ ગૂડા, C ગુડા ૨૬ BH ત, CEFGIJ તઉ, D તુ. ૨૭ BCDEFGHIJ વાધી ૨૮ BCDEFHIJ બિહું, G બિહઉ ૨૯ BFGH નુ, C ના ૩૦ B મનુ ૩૧ B ચ્છાવર, GEFGH છાવર ૩૨ BFHIJ તું. ૩૩ F રલઇ. ૩૪ B પાચ્છઇ, CDG પછઇ, IJ પચ્છઇ ૩૫ B પાચ્છોતાવે, C પાછઉતાવે, D પછાતાવિ, F પાછોતાવે, G ન પછતાવે, H પાછોત્તાવે, IJ પચ્છાતાવે. ૩૬ E બલ. ૩૭ BCH કુણઇ, DG કુણહિં, E કુણિઇં ૩૮ EFGIJ વાહિ ૩૯ BCEGH જિણી જાઇ, D જીપી જાઇ, F જીણી જાયઇ, IJ જણ જાયઇ. ૪૦ E ત્રાણ. ૪૧ BC ધરિ ૪૨ F માહિ ૪૩ BDI છાની, CFGHJ છાનઉ, E છાનું ૪૪ BCH રોયઇ, DGIJ રોઇ, F ફિરઇ ૪૫ BCDEEGHIJમાં એક કડી વધુ મળે છે : ‘ એકઇ સ ખ્યાં ઊગિઉ સૂર, બીજી મિલિઉ રુલિઉ ભૂર , એકઇં બીજઇ શશિ ઊગિઉ, બીજી બીજઈ ગિઉ તેષયઉ.’ તેમા ઘણાં પાઠાંતર મળે છે.

હિવ દૂહા[1]

ધરટી[2] પુડ[3] જિમ વેય[4] ધરણિ,[5] કણુહ' સરીષઉ[6] કંતુ;[7]
કહિ[8] આષઉ[9] કિમ ઉગરઇ, ભરિડીય[10] આણુઇ અંતુ.[11] ૮૫

તં નિસુણીય[12] બોલઇ સુમતિ, પિયડા[13] મ કરિ સંતાપુ;[14]
ચેઢી[15] ગારી હું[16] નહી[17] વિમલબોધ[18] મૂં બાપુ.[19] ૮૬

સ્ત્રી સવિ સમી મ લેષવી,[20] એક[21] અછઇ[22] ગુણુવંતિ;[23]
ઇક[24] અકુલીણી હિઠમઈ. જેહ[25] ન[26] દીજઇ પંતિ.[27] ૮૭

એકણિ[28] બોલઇ[29] બોલિસું;[30] ચાલઇસું[31] ભરતાર;[32]
તે અગારણુહ[33] રાષસી;[34] કઇ[35] રાષસી ન નારિ. ૮૮

---

૧ D હવઇ દુહા, G દુહા ૨ F ધરલી ૩ E પૂ, FG પડ, H પુર. ૪ BCEFGHIJ બે, D બેય. ૫ C નારિ ૬ B સરીખઉ, E સરીષુ, IJ સરીષ ૭ DEFG કંત, H કંથ ૮ CDIJ કહઉ, E કહઇ. ૯ BEGH આખઉ. ૧૦ BH આણુઈ ભિરડી, C ભિરડી આણુઉ, D ભિરીડી આણુઇ, EF ભિરડી આણુઇ, GIJ ભરડી આણુઇ ૧૧ DEFGIJ અંત. ૧૨ BCDEFGHIJ નિસુણી. ૧૩ C પ્રીયતુ, E પ્રયડા ૧૪ CDE સંતાપ ૧૫ BCDEFGHIJ ભેડી ૧૬ BFG હૂં, IJ હઊં. ૧૭ BDFH નથી, G નપી ૧૮ B વિમલબોધુ ૧૯ C —, DEFIJ બાપ ૨૦ BDHE લેખવે, C —, FGIJ લેષવે. ૨૧ BGHIJ એકિ, F એક. ૨૨ B અચ્છઇ, C — ૨૩ C —, D ગુણુવંત ૨૪ BEGHIJ ઇકિ, C —, F ઇક્ક. ૨૫ BDFGHIJ જીહ, E જિહ ૨૬ E નવિ. ૨૭ E તિ ૨૮ BDH એકં, C —, EFGHIJ એકઇ. ૨૯ BEGH બોલિઇ, C —, IJ બોલિ ૩૦ BDEFGIJ બોલસઉ, C —, G બોલસુ ૩૧ BEG વાલઇસ્યું, C —, D બાલઇસિઉં, F વાલઇસિં, H બોલઇસ્યુ, IJ ચાલઇસિઉં. ૩૨ BEHIJ ભરતારિ, C —. ૩૩ BEGH આગરણુહ, F આગરહેણુ, D આગરણુ, C —, IJ આગરણીક. ૩૪ B રાખસી, D રાષડી, C —. ૩૫ C —, E કરઇ રાખસી, F કિ રાષસી, G કરઇ રાષસી, H કઇ રાખેસી

ઘરિ તેડઈ[૧] પ્રીય[૨] પાહુણુઉ,[૩] કરઈ જિ મુખ[૪] મસિ[૫] વન્ન;[૬]
ઘંઘલ જિમ તે પરિહરી; ઘરણી[૭] સેવઈ[૮] રન્ન. ૮૯

કરઈ જુ વાજૂવ[૯] ચાલવી,[૧૦] માવીત્રહ[૧૧] નઈ[૧૨] કંતુ;[૧૩]
તીખી[૧૪] આરતિ[૧૫] નારિ[૧૬] ગણિ,
તે નર[૧૭] બયલ્લ[૧૮] ભમંતિ.[૧૯] ૯૦

વડ લહુડા[૨૦] સંતાપવઈ,[૨૧] પ્રીયનું[૨૨] પામી[૨૩] માનુ;[૨૪]
રિવ[૨૫] કરતા તી ધૂલજિમ,[૨૬] તિહિ[૨૭] દીજઈ ઉપમાન.[૨૮] ૯૧

નર (૨) સુ[૨૯] બહુ બોલતી,[૩૦] ઘરિ (૨) ગોઠિ ભમંતિ;[૩૧]
સહિયાં[૩૨] મિસિ બાહરિ[૩૩] વસઈ, તે સુસીલ કિમ[૩૪] હુતિ ૯૨

---

૧ BFGH તેડિઈં, D તેડઇ, C —. E તેડયઇ, IJ તેડિ ૨ BDHIJ પ્રિય, C —. ૩ BDEFGHIJ પ્રાહુણુઇ, C —. ૪ BH મુહુ, C —, DEFGIJ મુહ ૫ BDFHIJ મિસિ. ૬ BFGH વન્નુ ૭ F ઘરની ૮ BHF સેવે રન્નુ, C —, EGIJ સેવે રન્ન ૯ BGH જૂયઉ જે, C —, D જૂઉ તે, E જૂઅઉ જે, F જુયા જે, IJ જૂઉ જે ૧૦ J વાલી ૧૧ BDHIJ માવીત્રહં; C — ૧૨ BDEHIJ નિય, F નીય, C —, G નીઉ ૧૩ D કંત ૧૪ D તીષી, F દેષી, C —, I તીખ ૧૫ C —, D આર ૧૬ C —, D જિસી ઘરણિ, EG નારિ ગિણિ, F નારિ ગુણ. ૧૭ BGH નરુ, C —, D નવ ૧૮ BFH બઇલ્લુ, C —, DIJ બઇહ્લ, EG બઇલ ૧૯ BEFGHIJ ભમંતુ, D સમંત. ૨૦ D લહુડઉ, C — ૨૧ C —, DE સંતાવઇ ૨૨ C —, D પ્રેયનઉં, FH પ્રિયનું, G પ્રીયનઉં, IJ પ્રિયનઉં. ૨૩ C —, IJ પ્રામી. ૨૪ C —, DIJ માન ૨૫ CD —, BEFGHIJ રવિ ૨૬ BFH ધૂલિ તૂં, E ધૂલિતું, GIJ ધૂલિનઉં ૨૭ BFGHIJ તીહ, CD —, E તસુ ૨૮ BEFH ઉપમાનુ. ૨૯ BH સ્યું, C —, DEIJ સિઉ, F સિ, G સ્યઉં ૩૦ B બહલ્લણી, C —, DG બોલણી, EFHIJ બુહલ્લણી ૩૧ C —, D કરંતિ ૩૨ C —, EF સહીયાં ૩૩ C —, BDEH બાહિરિ ૩૪ C —, G કિમુ હૂંતિ.

ઇછા[1] હીડઇ આપણી; પ્રિય[2] કામણી જિ નારિ;
નયર[3] કૂપિતે[4] નિવડતી,[5] રહિસી[6] કુણ[7] આધારિ. ૯૩
પુરુષ[8] ઘણીયઇ[9] પરણિસી,[10] સી નવિ[11] કરી[12] વેઢિ;[13]
વરજાણી[14] બહુ[15] બાલહઉ,[16] કુલ સી પૂરઇ કોડિ.[17] ૯૪
એક[18] કહિસુ પુણ[19] સાચી વાત, રાખે[20] માનઇં[21] મનિ તે ઘાત;
પરણી[22] વિણુ[23] જે[24] બીજુ[25] વ્યાપુ,[26]
તે હક્ષણ[27] કર[28] લોપ્યા[29] પાપ.[30] ૯૫
આવિસિ[31] જે તૂ[32] પરણી[33] નવી,
સહૂ[34] કરિસુ[35] હું તે[36] વીનવી;[37]
કલિ[38] નવિ મંડિસુ[39] કારુ[40] રીતિ,
તે[41] મુઝ[42] હોસ્યઇ[43] સહોદર પ્રીતિ. ૯૬

---

૧ BFGHIJ ઇચ્છા ૨ B પ્રિઉ કામણી, C —, DIJ પ્રિય કામિણી, C F પ્રીય કામિણી ૩ C —, DEFHIJ નરય. ૪ C —, D કુપિ ૫ નિવતી ૬ BFGH રહિસિઇં, C —, D રહસિઇં, E રહિસ્યઇં, IJ રહેસિ ૭ IJ કુણિ. ૮ BDEGHIJ પુરુષ, C —, F પુરખ. ૯ C —, DFGHIJ ઘણીઇ ૧૦ BHIJ પરિણિસિઇ, C —, D પરિણસિઇં, E પરિણિસ્યઇ, F પરણિસિઇ, G પરણસિઇ ૧૧ B ન, C — ૧૨ BEH કરિવી, C —, D કરિ, FGIJ કરવી. ૧૩ BDEFGHIJ ભેડિ ૧૪ BH વરુ. ૧૫ IJ બહૂ ૧૬ BH વલ્લહૂ, C —, D વલ્લહ, EG વલ્લહઉ, F વલ્લહુ, H નલ્લહૂ, IJ બુલ્લહૂ. ૧૭ BEFGHIJ કેડિ. ૧૮ F એકુ. ૧૯ E પણિ ૨૦ BDEFGHIJ રાખે ૨૧ B મનિ માન D મનિ માનિઉ, EGIJ મનિ માનઉ, F મનિ માનઇ, H મનિ માનુ ૨૨ BEFHIJ પરિણી. ૨૩ C —, D વણ, F વિણ. ૨૪ BH તે, CD — ૨૫ BDGHIJ બીજઉ ૨૬ DHIJ વ્યાપ. ૨૭ BGH દખિણ, C —, DEF દક્ષિણ ૨૮ G કરિ ૨૯ D લોપઇ. ૩૦ BEFGH પાપુ. ૩૧ BDFHIJ આવિસિ, E આવિસું. ૩૨ EIJ જે તું, G તુ જે ૩૩ BEGHIJ પરિણી ૩૪ D સહુ ૩૫ G કરિસં, IJ કારિસુ ૩૬ B હૂં તેહ, D તે હું, F તેહ, G હૂં તેહ, IJ હૂં તે ૩૭ B વીનતી. ૩૮ BFH કલહિ, DE કલહ, G કલિહિ, IJ કહલ. ૩૯ BDEFGHIJ માંડિસુ, ૪૦ DIJ કારુ ૪૧ BEFH તેહ ૪૨ DFIJ મઝ ૪૩ BH હુસિઇ, C —, D હોઇ, E હુસ્યઇ, F હોસિઇ, G હુસિ, IJ હોસે.

સુકિ[૧] સુભાવિહિ[૨] હોઇ[૩] ઉદંપ,[૪] સઉકિ[૫] કહિયઇ[૬] નવિ દીસઈ સંપ;[૭]
સઉકિ ઇસી[૮] છઇ[૯] મુઝ[૧૦] સારહી,[૧૧]
રાઉ[૧૨] ભણુઇ હિવ[૧૩] જીતઉ[૧૪] સહી. ૯૭

મુહતા[૧૫] વિસિષ્ટ[૧૬] સુભાધ્યાવસાય[૧૭],
વેગિ[૧૮] ચલાવિ[૧૯] ભણી જિનરાય;
તેહ[૨૦] મુઝ[૨૧] છઇ ઘણુ દીહઉ[૨૨] ઢાલ,[૨૩]
તેણિ[૨૪] હોસઇં[૨૫] એ બેઇ સિયાલ.[૨૬] ૯૮

મુહુતઇ[૨૭] વિસિષ્ટ[૨૮] ચલાવિઉ[૨૯] જાણુ,
હઉ[૩૦] ધ્યાયુ[૩૧] તુમ્હ[૩૨] કરિવા[૩૩] જાણુ,
દંભુ[૩૪] ભણે ઇમ રહિસ[૩૫] વીસસી,[૩૬] મોહ દિસા[૩૭] તુમ્હ[૩૮]
હિવ દૂહા દીસઇ ખિસી[૩૯] ૯૯

આપણુ પઇ સાથિ[૪૦] હિવઇ;[૪૧] લોક તુમ્હારઉ[૪૨] લેઉ;
સુખના[૪૩] વાતિ[૪૪] ભોલવિ,[૪૫] મુગતિ[૪૬] વસાવઇ તેઉ[૪૭] ૧૦૦

---

૧ BDEFGHIJ સઉકિ. ૨ BEFGH સ્વભાવિઇ, D સભા વિ, IJ સ્વભાવિં ૩ BDFHIJ હુઇ, EG —. ૪ G ઉદંપુ. ૫ G સુકિ ૬ BEGIJ કિહિ, D કિહાં, E કિહ, H કહિ ૭ G સ પુ. ૮ D ઊસી ૯ BDEFGHIJ જઇ. ૧૦ DIJ મઝ. ૧૧ BEFGHIJ ભારહી. ૧૨ E રાય. ૧૩ E તઉ . ૧૪ BDH જીતુ , F જીતયં, G જીતૂ ૧૫ D મહિતા, E મહુ તા, F મુહતા, IJ મુહંત ૧૬ BEFGHIJ વિષ્ટ, D વિપ્ર. ૧૭ BDEFG શુભાધ્યવસાય H સુભાધ્યવસાય, IJ શુભાધ્યવસાય ૧૮ IJ વેગે. ૧૯ IJ વલાવિ. ૨૦ DGIJ તે. ૨૧ DFIJ મઝ. ૨૨ F દીહુ ૨૩ BFH ઢાલુ ૨૪ BEHIJ તીણિ, D તિણિ, FG તીણુ ૨૫ BFH હુસિઇ, D હોસિઈ E હુસ્યઇ G હોસિ, JI હુસિ. ૨૬ B એ વેન્હો સાલુ, DEG એ વેવીસાલ, F એ વેહવી-સાહુ, H એ વેંન્હીસાલુ, I પાવવીસાલ, J એ વેવીસાલુ. ૨૭ BEGHIJ મુહતઇં, D મહિતઇ, C —, F મહુતઇ ૨૮ BEFGHIJ વિષ્ટ, C —, D વિપ્ર. ૨૯ BDGH ચલાવ્યા, E ચલાવ્યઉ, F ચલ્યાવ્યા, IJ વલાવ્યા. ૩૦ BFH હૂં DEGIJ હુ ૩૧ BDFGHIJ ધાયઉ, E ધાયુ ૩૨ BFHIJ તમ્હ, G તુહમ ૩૩ D કરિવી ૩૪ DEFGIJ દંભ, ૩૫ BEFGH મ રહિસિ D રહિસિ, IJ મ રહિસિ ૩૬ D વીસાસી. ૩૭ BEGHIJ દશા ૩૮ BFGH તૂ, C —, D તુઝ, IJ તુ ૩૯ BEFGHIJ ખિસી. ૪૦ B સાવિઇં, EF સાથિઇ, H સાથિઇં, IJ સાથિ ૪૧ BFGHIJ હુઇ, D જઇ, E થઇ ૪૨ BHIJ તમ્હારઉ, D તુમ્હારુ, F તમ્હારુ, G તહમારઉ. ૪૩ C –, F સુખને ૪૪ B વાત, C —. D વાતઇ, EFGHIJ વાતે ૪૫ BDE-FGHIJ લોભવી. ૪૬ BHIJ મુકિત ૪૭ BGH ૧૯૨, D ૧૯૭, E ૨૦૫, IJ ૨૦૩.

નરક[1] તમ્હારા[2] વર નયર, હૂસો[3] ઉવસ હેવ;
તિરિયાગતિ[4] ઘણી ઉચલી, જં સક[5] તં કર[6] દેવ. ૧

તવ[7] રોષિઇ[8] રાજા ભણઇ, કરતું[9] વિરસ[10] વિલાપુ;[11]
ઊવેષઇ[12] વયરી[13] અરે,[14] કેવડુ[15] મંડિઉ[16] વ્યાપુ.[17] ૨

મૂછઇ[18] બલુ[19] ઘલ્લી મયણ,[20] દેવી[21] વયરી[22] ગરિષ્ઠું;
જેઠઉ બેટઉ જોડિ કરિ,[23] તઉ[24] બોલઇ[25] બલવંતુ.[26] ૩

મઈં જીવંતઇ બેટડઇ,[27] મ ધરિસિ[28] અરણુઉ[29] બાપ;[30]
હોઝે[31] સુખિયો[32] સીખવિસુ,[33]
વયરી[34] ઘરણિ[35] વિલાપુ[36] ૪

૧ E નરકે ૨ DEIJ તુમ્હારાં. ૩ BDFGH હોસિઇ, E હોસ્યઇં, IJ હોસિં. ૪ EF તિરીયા ગતિ, G તિરિઆ ગતિ, HIJ તિરિયા ગતિ. ૫ D સકિ, GIJ સકઇ ૬ BDEGHIJ કરિ, F કરે. ૭ BDEFGHIJ તઉ. ૮ EF રોસિઇં, IJ રોષિ ૯ BCDEFGHIJ કરતઉ ૧૦ BFHIJ વિસરિ, EG વિસર. ૧૧ B વિલાપે, DEGHIJ વિલાપ. ૧૨ BH ઉવેખિઇં, D ઊવેષીય, EF ઊવેષિઇ, IJ ઊવેષિં. ૧૩ BEH વઈરી, D વયેરીય. ૧૪ D રે, G આ. ૧૫ DEFG કેવડ, IJ કવડ ૧૬ DG માંડિઉ, E મંડયઉ. ૧૭ DE વ્યાપ ૧૮ B પૂચ્છ, E મૂછિઇં, G મૂછે, H મૂછ, IJ મુંછઇ. ૧૯ EHJ વલુ, CD —, F વલિ, GI બલ. ૨૦ CD —, F મયણિ, IJ મયણ ૨૧ BGH દેખી ૨૨ B બાપુ બલ તુ, CD —, E બાપ લવંતુ, FG બાપુ બલંત, H બાપુ બલવંતુ, IJ બાપબલંત. ૨૩ BEGHIJ કર, CD —. ૨૪ BEFGHIJ તવ, CD —. ૨૫ BEHIJ બુલ્લઇ, CD — ૨૬ CD — IJ બલવ ત ૨૭ B બેટઉઝઇ CD — ૨૮ BF મ ધરસિ, CD —, G મ ધરિસુ ૨૯ CD —, BEFGHIJ અરણુઇ. ૩૦ CD —, FG બાપુ ૩૧ B હાજે, CD —, E હોયે F હૂ જે. ૩૨ BH સુખિયઉ, CD —, E સુખીયઉ, F સુખિઇં, G સુખીઉ, IJ સુખિઉ ૩૩ BFG સીખવિસુ. CD — ૩૪ BGH વઇરી, CD —. ૩૫ B ઘરિણિ, CD —. ૩૬ BEF વિલાપ, CD —, IJ વિલપ

નાન્હઉએ[૧] કિમ ઝૂઝસી;[૨] એ મનિ માણિસિ[૩] ભ્રંતિ;
નાન્હઇ[૪] સિંઘ[૫] કિસોરડઇ,[૬] મયગલ ગઇ[૭] ભજજંતિ.[૮] ૫
જે હું[૯] સમરંગણિ ભિડસુ[૧૦] તિ[૧૧] સહૂ[૧૨] તુઝ પસાઉ;
પવણુ[૧૩] વિણુ[૧૪] વાલિ ધૂલિ કિમ, મહિયલિ[૧૫] મંડઇ[૧૬] ઠાઉ. ૬
કવણુ[૧૭] વિવેકુ[૧૮] સુ[૧૯] બાપડઉ,[૨૦] કવણુ[૨૧] સપટ્ટણુ[૨૨] હુગ્રુ.[૨૩]
મઈ ઉઠતઇ[૨૪] સમરભરિ,[૨૫] સુખિઇ[૨૬] મેલ્હઇ[૨૭] મગ્રુ[૨૮] ૭.

હિવ જમાવસી ઢાલ[૨૯]

બેટા ને બોલે દેઇ[૩૦] કન્ન,
રાઉ ભણઇ[૩૧] વછં[૩૨] તુહું[૩૩] ધનુ ધનુ;[૩૪]
તઇ[૩૫] ટલિસ્યઇ[૩૬] મોરઉ[૩૭] મનહ[૩૮] દાહુ,[૩૯]
તૂ[૪૦] તોઇ[૪૧] અમ્હારા[૪૨] કુલ[૪૩] સનાહુ.[૪૪] ૮

૧ B લાન્હુ એ, F નાન્હુઉ એ. ૨ BH ઝૂઝિસિઇ, E ઝૂઝિસ્યઇં, FG ઝૂઝ-સિઇ, IJ ઝૂસિ. ૩ F માણુસિ ૪ BH લાન્હઇ. ૫ BCDEFGHIJ સિંહ. ૬ G કિસોરડિ ૭ BCEGHIJ થડ, F ભડ ૮ F ભજંતિ ૯ BEH હૂં. ૧૦ BC ભિડિ, D —, EHIJ ભિડિસુ, FG ભડિસુ ૧૧ BCEFGHIJ તે. ૧૨ BH સહુ, C હૂ, D — ૧૩ BCEFGHIJ પવણહ ૧૪ BCEIJ બલ-વિણુ, D —, GH બલવિણુ, F બલિ વિણુ. ૧૫ BCHIJ નહયલિ, EG નહિ-યલિ, F મહીયલિ ૧૬ C માંડઇ, D — ૧૭ D —, FGIJ કવણ ૧૮ CEFG-IJ વિવેક, D –. ૧૯ G સુ, D –. ૨૦ BEGHIJ બપ્પડઉ, F બપ્પડુ ૨૧ CE-FHIJ કવણ ૨૨ BCEFIJ સુપટ્ટણ. D —, GH સુપટ્ટણુ ૨૩ CF હુઅ, D —, EGHIJ હુઆ ૨૪ EIJ ઉઠંતઇ, F ઉઠંતાં ૨૫ IJ સમરિ ૨૬ BEHIJ સુરવઇ, C સુરવર, D —, FG સુખઇ. ૨૭ BDEFGHIJ મિલ્હઇ, D — ૨૮ BG મગ્ગુ, CE મગ્ગ, H મગુ, I ગ્ગ, J મગ્ગ. ૨૯ BEH હિવ નવી ઢાલ, C હિવ જન્માભિષેક-ઢાલુ, D —, G હિવ ચઉપઇ બોલી, IJ ઢાલ જન્માભિષેક. ૩૦ BCGHIJ દેઉ, D —, E દિયઇ F લેઉ. ૩૧ C પભણઇ ૩૨ BC વત્સ, DFGIJ વચ્છ ૩૩ BFG તૂ, CIJ તઉ, D —, EH તુ. ૩૪ B ધન્નુ ધન્નુ, F ધન્ન ધન્ન, IJ ધન ધન. ૩૫ B નઇ ૩૬ BCHIJ ટલિસિઇં, D —, FG ટલસિઇ ૩૭ BEFGHIJ મોરા C માહરા, D —. ૩૮ D –, F મન્નહ, G મન ૩૯ D —, E દાહ ૪૦ BCEFGHIJ તઇં. ૪૧ E તાઇ, G તો ૪૨ BEHIJ અમ્હારઉ, CG અહમારઉ, D —, F અમ્હારુ ૪૩ BH કુલુ, F કલ ૪૪ EGIJ સનાહ, F સુનાહુ.

ઉગમ લગિ[૧] આકૃતિ[૨] તૂ[૩] અપાર, તઈં ધોરી[૪] ઝલિઉ[૫] ઘરભાર;[૬]
તિમ ચાલે[૭] જિમ વિહસંતિ મિત્ત,
ન હસંતિ વસુહ માહિ જિમ[૮] અમિત્ર ૯
પુણુ[૯] લેજે વેલા વલુ[૧૦] પિયાણુ,[૧૧] તિણિ ચાલ્યા[૧૨] આધી[૧૩] હુઇ નહાણિ;
ઇમ કહતાં[૧૪] પુહતુ[૧૫] રિતુ વસંતુ,[૧૬]
તઉ[૧૭] ઊઠિઉ મનમથ[૧૮] ધસમસંતુ[૧૯] ૧૦
સથ[૨૦] હત્થિ[૨૧] વધારઇ[૨૨] જણ્ણિ[૨૩] સેસુ,[૨૪]
આસીસ[૨૫] દિત્તિ[૨૬] બહિનર અસેસુ;[૨૭]
પાપસુત[૨૮] કલિરવુ[૨૯] કરહિ[૩૦] ભટ્ટ,
તૂં[૩૧] વરિજે[૩૨] જયસિરિ અરિ[૩૩] ઘરટ્ટ ૧૧
મય[૩૪] અઠ ગુડિય[૩૫] ગયવર[૩૬] સુચંગ,[૩૭]
પરકરિય[૩૮] પંચ ઇન્દ્રિય[૩૯] તુરંગ;
કુવિકલ્પ[૪૦] મહાધર વેગિ ચંગ, સાતઇ[૪૧] વિસન્ન પાયક અભંગ. ૧૨

૧ BFH લગ, C લગુ, GIJ લગઇ, D —. ૨ BCEFGHIJ આકૃતિ. ૩ BD —, E તું ૪ C ધોરીઇ, F ધોરીય ૫ BCEFGHIJ ઝલિઉ. ૬ BH રજ્જભારુ, CEFGIJ રજ્જભાર, D — ૭ B કર ૮ BEG જિ, CDE —. ૯ D —, E પણિ લેયે. ૧૦ BH બલુ, CEFGIJ બલ. ૧૧ BGHIJ પિયાણિ CEF પીયાણિ, D–. ૧૨ B વાલ્યાં, D —. ૧૩ D –, E આધીય હુઇ નહાણિ, F આધી ન હુઇ હાણિ, G આખી ન હઈ હાણિ, I આધી નહિ હાણિ ૧૪ D –, F કહિતા ૧૫ BGIJ પુહતઉ, D —, EF પહુતઉ, H પુહુતુ. ૧૬ D –, EGIJ વસંત. ૧૭ BCEGH-તવ, D — ૧૮ BCFH મનમથુ, D – ૧૯ D –, E ધસમસંતિ, IJ ધસમસ ત ૨૦ BCEFGHIJ સઇં, D –. ૨૧ BF હાથિ, C હથિઇં, D –, H હથિ ૨૨ D–, IJ વધાઇ ૨૩ BCEFGHIJ જણ્ણાણુ. ૨૪ BCEFHIJ સેસ C, સેસિ, D —, G સેસુ ૨૫ C અસીસ, D — ૨૬ BCEFGHIJ દિતિ, D —. ૨૭ BCEHIJ અસેસ, D –, F ઘણુ અસેસ ૨૮ BC પાપશ્રુત, EF પાપશ્રત, GH પાપશ્રુત, IJ પાપશ્રુત ૨૯ BEFHIJ કલરવ, C કલિરવુ, D —. ૩૦ BCEFGHIJ કરઇં. ૩૧ C તઉં, EIJ તું ૩૨ E વરિયે ૩૩ C અરિયઘટ્ટ, F થર ઘરટ્ટ, I અરિ થરટ્ટ ૩૪ F મઇંઅ અટ્ટ, IJ મય અટ્ઠ ૩૫ CEF ગુડીય, G ગુડિઅ ૩૬ F ગયવ. ૩૭ BEHIJ સરગ, CG સુરગ, D –, F રંગ ૩૮ BEGH પખરિયં, C પાષરીયા, D –, F પક્કરિય ૩૯ C પંચ હિય, E પંચ ઇંદીય, F પંચય ઇંદીય, G પંચ ઇંદિઅ. ૪૦ G કવિકલ્પ, D –. ૪૧ BEFGHIJ તે સાત વ્યસન, C તે સાત વિસન, D –

વિકથા પયાણુ[૧] ભેરી નિનાદ,[૨] દલ મિલીય[૩] દિઠ[૪] જવ નરવરિંદ,[૫]
તઉ[૬] ભણુઇ[૭] વીર નિશ્ચઉ[૮] વિચારિ,
ઇણિ[૯] કટકિ[૧૦] બંધિ તુઝ[૧૧] નથિ[૧૨] હારિ. ૧૩

પુણિ[૧૩] તોઇ[૧૪] ઢીલઉ[૧૫] તૂંઅ[૧૬] મહોસિ, ભડભાગા[૧૭] દીસઇ દેવદોસિ;[૧૮]
તૂં[૧૯] પહિલઉ[૨૦] ફિરિ[૨૧] જે સયલ દેસિ,[૨૨]
જઇ અનઇ જનોઇ[૨૩] મનગણેસુ.[૨૪] ૧૪

મન મેલ્હે[૨૫] જે[૨૬] નવિસંતિ[૨૭] વન્નિ,
ઇણિપરિ[૨૮] તુ[૨૯] સાધે ભવણુ[૩૦] તિન્નિ;[૩૧]
રાજાયસુ[૩૨] રાઉતુ[૩૩] લેઉ તેઉ,[૩૪] રોમંચિય[૩૫] ચલ્લિઉ[૩૬] મકરકેઉ. ૧૫

વિષય શ્રુત[૩૭] આસણ્ તણઉ હત્થિ, ઉન્માદ[૩૮] મિતુ[૩૯] મૂકિઉ[૪૦] ન હત્થિ;
મેલ્હી[૪૧] સર ભલ્લિય[૪૨] ભિંદમાલ[૪૩], તિણિ કરયલિ[૪૪] કિદ્ધી[૪૫] કુસમમાલ.[૪૬]

---

૧ BHIJ પિયાણુ, C પીયાણી, D –, E પીયાણુ, F પીયાણે, G પિઆણિ. ૨ BH નિનદિ, CIJ નિનાદ, Œ, E નિનંદિ, F નાદ, G નિનદ્ ૩ BHIJ મિલિય. ૪ C દિઠું, DE –, I દઠ, IJ દિઠ. ૫ BFGH નરવરિ દિ ૬ BCDEFGHIJ તવ. ૭ IJ ભણાઇ ૮ CIJ નિશ્ચિઉ. ૯ G ઇણુ, IJ ઇણી ૧૦ BCEFGHIJ કટક. ૧૧ BFGH તૂ, C તૂંય, D –, EIJ તું ૧૨ BEFGHIJ નત્થિ ૧૩ BCGHIJ પુણ, D –, E પણિ. ૧૪ CE તોઇઅ, D – ૧૫ BCEFGHIJ વેલ્હઉ, D – ૧૬ B તઉં, D –, E તુ. ૧૭ BFH ભડભગ્ગા, E ભડભગ્ગ, GJ ભડ ભગ્ગા, I ભડભીગ્ગા ૧૮ BCEFGHIJ દૈવ, D –. ૧૯ C તઉં, E તું, D – ૨૦ BE પહિલું, D –, F પિહિલં, H પહિલૂં ૨૧ CIJ ફિર જે, D –, E ફિર ગે, F ફેર જે. ૨૨ D –, H સિ ૨૩ C જનોઇય, D – ૨૪ BFGHIJ મન ગણેસિ, CE મન ગિણેસિ, D – ૨૫ E મેલ્હિ સિ. ૨૬ F જિ. ૨૭ BC-EFGHIJ નિવસંતિ ૨૮ GH ઇમ પરિ, IJ એણી પરિ. ૨૯ BFGHIJ તૂ, CD – ૩૦ BGH ભુયણુ, CEIJ ભુવણુ, D –, F ભૂયણુ. ૩૧ CG ત્રિન્નિ D –. ૩૨ BCEFGHIJ ઇસુ, D —. ૩૩ CEFGIJ રાઉત, H રીઉતુ. ૩૪ F લેઉ. ૩૫ BHIJ રોમંચિઉ, D —, F રોમ ચીય, G રોમ ચિઅ. ૩૬ B હિલઉ, CF ચાલિઉ ૩૭ BH વિષયશ્રુતુ, EG વિષયશ્રુત. ૩૮ BGH ઉનમાદુ, CEFIJ ઊન-માદ ૩૯ E મિત્ર, F મિત્ત. ૪૦ E મૂકયઉ, F મૂકીઉય ૪૧ BEFGHIJ મિલ્હિય, C મેલ્હંય, D — ૪૨ BCGH સર ભલ્લય E સભલ્લય, F રભલ્લય, IJ સર ભલ્લય સિ. ૪૩ BHIJ ભિંદિમાલ, F ભિ દુમાલુ, G ભિંડિમાલ ૪૪ GH કરયલ ૪૫ BFH કિધી, C કીધીય, E કીધી, G કિધિ, IJ કિદ્ધિઅ. ૪૬ BCEGHIJ કુસુમમાલ, F કુસુમમાલુ.

પરિહરિય[૧] પુરુષ તિણિ વિકટ વીર,[૨] સંગહિય[૩] નારિ કોમલસરીરિ,[૪]
તિહ[૫] કેસપાસ[૬] સિરિ મુકટ[૭] ઠામિ,[૮] પટોલીય[૯] પહિરી[૧૦] કવચ કામિ.૧૭
ચક્રાયુધ કંકણ ચાલવંતિ,[૧૧] અસિવર જિમ બીડુ[૧૨] કરિ ધરંતિ;
વંકુડીય[૧૩] ભમુહસી[૧૪]ગણિ[૧૫] ભલ્લીય,[૧૬] સંકડ કડખ વાણાવલીય.[૧૭] ૧૮
નવહાવભાવ હત્થિયાર[૧૮] કિદ્ધ,[૧૯] નેઉર મસિ[૨૦] તોડર[૨૧] પાય[૨૨] વદ્ધ;[૨૩]
તે સુગતિ[૨૪] રૂપ[૨૫] ભડસિઉં[૨૬] ભિડંતિ,[૨૭]
અલિયારી[૨૮] અમરહસુ[૨૯] કરંતિ.૧૯
નાગહ કુલ નાગિણિ કરઇ હત્થિ,[૩૦]
વિંતર[૩૧] વિલગ્ગિ[૩૨] વિંતરીય[૩૩] સત્થિ;[૩૪]
નારીરસ[૩૫] નર પામંતિ[૩૬] દુખ, વલ્લીય[૩૭] પરિવેઢિય[૩૮] રહઇ[૩૯] રુક્ખ.૨૦

---

૧ CE પરિહરીય. ૨ BCEGHIJ વીરિ. ૩ BH સંગ્રહિય, CEFG સગ્રહીય, IJ સગ્રહિઅ. ૪ CFG શરીરિ, E શરીર. ૫ BFGHIJ તીહ, C લઉઇં, D —. ૬ BH કેસુપાસુ, D —, G કેસપાસુ. ૭ BCFGHIJ સિરક, D —, E સિરખ. ૮ C નામિ. ૯ BHIJ પટ્ટઉલી, CE પટ્ટઉલીય F પટુલી, G પટઉલી ૧૦ B પિહરિઇ, C પરિહરીય, D —, E પહિરણિ, FIJ પહરઇ, GH પહિરઇ ૧૧ વાલવ તિ. ૧૨ CEGIJ બીડઉં, D —, F બીડં ૧૩ BGH વ કુડી, D —, E વંકુય, F ચંકુડી, IJ વ કુડિય ૧૪ BCH ભમુહિસી , D —, E ભમહિસીં, G વીણિસી, IJ ભમહિસી ૧૫ BCDEFGHIJ ગિણિ, D — ૧૬ BCEFGHIJ ભલીય ૧૭ BCEFGIJ બાણાવલીય ૧૮ BH હથિયાર, CEF હથિયાર, D —, IJ હથિઆર ૧૯ BCEFGH કિધ, D —. ૨૦ BCEFGHIJ મિસિ, D – ૨૧ BEFGHIJ ટોડર, D — ૨૨ BCEGH પાઇ, D — ૨૩ BCEFG બધ, D –, H વધ, IJ બદ્ધ ૨૪ BEGHIJ શક્તિ C શકતિ, D –, F સક્તિ ૨૫ C રુપુ, E રુપિ ૨૬ BE ભડસ્યૂં, F ભડસિ , H ભડસ્યું. ૨૭ FGIJ ભડ તિ ૨૮ BH ઉલુયારી, CLF અલૂયારી, G અલુયારી, IJ અલુઆરી ૨૯ B અમરહંસ્યૂ, CIJ અમરહ સિઉ, EH અમરહસ્યું, F અમરસિં, D —, G અમરહસિઉ ૩૦ C હાથિ, D —. ૩૧ BEΓHIJ વ્યંતર, D —. ૩૨ BF વિલગ્ર, C વિલગે, EGIJ વિલગ્ગ, D —, H વિલિગ્ર ૩૩ BIJ વ્ય તરી, EE વ્ય તરીય, D —, G વ્યંતરિય ૩૪ C સાથિ, D —, B સત્થ ૩૫ BCEGHIJ રસિ, D –. ૩૬ C પામંત, D – ૩૭ HIJB વલ્લી, G ચલ્લી. ૩૮ B પરિવેટિય, CLF પરિવેઢીય. ૩૯ BGHIJ રહિય, CF રહીય, DE —.

રણતુર[૧] સદ્દ[૨] જિહ શ્રવણુ[૩] સુખ, આગમઈ[૪] ડીલિ જે હલઅ[૫] સંખ;[૬]
જિહાં[૭] સીસ[૮] પુરંદરિ[૯] ન[૧૦] નમાઈ[૧૧] તિ રુલઈં રંક જિમ્સુ રમણિ પાય.[૧૨] ૨૧
જે પઢઈ[૧૩] વેદ આગમ પુરાણુ, જે કલા બહુત્તરિ ધરઈં જાણુ;
જે સુદ્દિ[૧૪] વિદ્દિ કરતાં સુધ[૧૫] ગંગ, તેહ[૧૬] ગોરી[૧૭] કિદ્ધા[૧૮] ગભંગ.[૧૯] ૨૨

હિવ વસ્તુ

મયણુ[૨૦] ઈણિ[૨૧] પરિ (૨) નારિ આધારિ, જગડ[૨૨] તઉ[૨૩] તિન્નિ[૨૪] જગ,
અન્ન દિવસ[૨૫] પુર એક[૨૬] પામિય,[૨૭]
તે[૨૮] પૂછઈ[૨૯] ઉલગૂ[૩૦] એક[૩૧] કવણુ;[૩૨]
પુરુ[૩૩] કવણુ[૩૪] સામિય,[૩૫] તે જંપઈ સંભલિ
કુમર એ[૩૬] બ્રાહ્મા[૩૭] નઉ[૩૮] ઠામુ,[૩૯]
બ્રાહ્મલોકિ[૪૦] જગિ જાણુયઈ[૪૧] એહુ વદીતુ[૪૨] નામ[૪૩] ૨૩

---

૧ D —, E રણતર, F રણ. ૨ BFGHIJ સહૂજીહં, C સુદ્દહ જીહ, D —, E સદ્દિજિહ ૩ BCGHIJ સવણ, D –, F સુવણ ૪ EG અ ગમઇ ૫ BCEF-HIJ હલહ D —. ૬ BCEFGHIJ લખ ૭ BCEFGHIJ જીહ ૮ G સાંસુ ૯ D —, EF પુરદર ૧૦ CE નવિ, D — ૧૧ B નામઇ ૧૨ BEFHIJ પાઇ, C પામઇ, D — ૧૩ D — E જપઇં, F પુઢઇ. ૧૪ BCEH સિદ્દિ વિદ્દિ, D —. F સદ્દિવદ્દિ, GIJ સિદ્દિ વદ્દિ. ૧૫ D —, EIJ સુદ્ધ, F સિધ, G શુધ ૧૬ B તિહં, CEGHIJ તીહ, D —, F તિહિ. ૧૭ EF ગોરીય ૧૮ BFH કિધા, CEGIJ કીધા, D — ૧૯ BCEGHIJ ગવ્વભંગ, D –, F ગબભંગુ. ૨૦ BH મયણુ, D –, EGIJ મયણિ. ૨૧ D –, GIJ ઇણ ૨૨ D –, IJ જગેડ. ૨૩ BCEGFHIJ તઇં, D – ૨૪ CH ત્રિન્નિ, D –. ૨૫ CFHIJ દિવસિ, D –. ૨૬ C એકુ, D –, FG એગુ ૨૭ BH પામઉ, CEF પામીય, D –. ૨૮ D –, E તઉ ૨૯ BF પુચ્છઇ, CEGH પુછઇં, D –. ૩૦ IJ ઓલગૂ ૩૧ CD —, E અ ૩૨ CEFGIJ કવણ ૩૩ C નયરુ, E નયરે ૩૪ C કુણએ, H કવણુ ૩૫ BGHIJ સામિઉ, C સાહમીય, D —, E સામીય, F સ્વામીય ૩૬ C એઉ D —. ૩૭ BF બ્રહ્મા, CEGHIJ બ્રહ્મા, D — ૩૮ BCEFH નુ, D —. ૩૯ EFGIJ ઠામ D —. ૪૦ BH બ્રહ્મલોકુ, C બ્રહ્મલોકુ, D —, EIJ બ્રહ્મ લોક, FG બ્રહ્મલોક ૪૧ CGIJ જાણીઇ, EF જાણીયઇ. ૪૨ B વિદ્દિતઉ, CIJ વિદીતઉ, D —. EG વદ્દિતઉ, F વદીતય, H વિદ્દતૂઉં ૪૩ BCFH નામુ

ઇંથ[1] નિવસઇં (૨) દેવ કરતાર;[2]
હંસાસણુ[3] ચિહું[4] વયણિ ચ્યારિ વેદ ભણતઉ ન ભજ્જઇ;
સરસતિ[5] એહ જિ વેટડી[6] જમ્મુ,[7]
 વિષ્ણુ નાભિહં ભણિજ્જઇ;[8]
વિપ્રલોક[9] નિવસઇ[10] ઇહાં,[11] નચંસુ[12] જેહ અસંખ;
એહ નગર લેવા તણી કુમર મમકરિ[13] જે ખંચ.[14] ૨૪

હિવ પાછિલી ઢાલ, જમાવસી[15] કી

ઇંદ્રિ[16] ચડિઉ ભણુઇ તઉ[17] મયણુ રાઉ,[18]
 એ ન[19] જિણુ[20] જઇતઉ[21] એહમઉ,[22]
સંઢોયઇ[23] વિહણુહ નારિ લખ,[24]
 વરસંતિ વાણુ[25] તિષઇ કડખ[26] ૨૫

૧ E ઇંછ ૨ C કિરતાર, D —, FJ કરતારુ, G કિરતારુ, I કરતાં ૩ CIJ હંસાસણુ D —, G હંસાસણિ. ૪ IJ ચઉ ૫ BH સરસત્તિ એહ, C એહ સરસતિ, D —, F જે સરસતિ એ, GIJ સરસતિ એહની ૬ BH બેટલી, CEFGHIJ બેટડી. ૭ BFH જમ્મુ, C જનમુ, D —, G જન્મ, IJ જંમ. ૮ IJ ભણીજઇ. ૯ B વિપ્રુલોકુ, C વિષ્ણુ લોકુ, H વિપ્ર લોકુ. ૧૦ BFFGHIJ વિલસઇ. ૧૧ C તિહાં ૧૨ BCFGHIJ વચંસુ, D —, E વચંસ. ૧૩ BCEGHIJ મકરિ, F મકર. ૧૪ BCHIJ જે ઉખ, E યે ઊષ, F જે અંખ, G જે ઊષ ૧૫ BEFHIJ હિવ પાછિલી ઢાલ, C હિવ જન્માભિષેક ઢાલુ, D —, G વલી પાછલી ઢાલ. ૧૬ BEFGHIJ રઢ, C રઢઇં, D —. ૧૭ DH —, FIJ તુ ૧૮ D —, E રાય, F રાઇ ૧૯ CE એઉ. ૨૦ BCEGHIJ ન જિણુઉ, D —, F જય ન જણું. ૨૧ D —, F જયતુ, IJ તું. ૨૨ D —, એહજાય. ૨૩ CG સંઢોઇ, D —, EFIJ સંઢોઇય. ૨૪ IJ લક્ખ ૨૫ BCEFGHIJ બાણ. ૨૬ BFHIJ તિ કડખ લખ, C તે કડષ તિખ, D —, E કડખ તિખ, G તે કડખ તિખ.

સાવિત્રી[૧] અ ગો અંગિ લાગ,[૨] તિણિ ડોકર[૩] કેરઉ[૪] પ્રાણુ[૫] ભગ્ગ;[૬]
બોલંતિ[૭] જિ બંભણુ[૮] વલ[૯] અપાર,[૧૦]
બંભણીયતિ[૧૧] બદ્ધા[૧૨] વિણુ[૧૩] વિચારી.[૧૪] ૨૬
તઉ ચાલિઉ[૧૫] મદન ભ્રમ[૧૬] ભમંતુ,[૧૭]
જમના[૧૮] તડિ પિખઇ[૧૯] કોઇ રમંતુ,[૨૦]
એ કવણુ[૨૧] મોહુ[૨૨] મોટઉ[૨૩] મરટ્ટુ,[૨૪]
ઇમ પૂછઇ[૨૫] જાણુઇ[૨૬] ભણુઇ ભટ્ટ.[૨૭] ૨૭
વયકુંઠ[૨૮] પુરી અતિસાર[૨૯] યારિ,[૩૦] તેહનુ[૩૧] એ નાયકુ[૩૨] દેવ[૩૩] મુરારિ;
ઇહ[૩૪] હવડા[૩૫] છઇ કૃષ્ણુ[૩૬] અવતારિ;
કંસ કેસ[૩૭] કાલિયઉ[૩૮] એહચારિ.[૩૯] ૨૮

---

૧ C સાવિત્રીય, G સાવત્રી. ૨ BEGIJ લગ્ગ, CFH લગ્ન, D — ૩ F ડોકરિ ૪ F કેર, H કેરુ. ૫ BF પ્રાણુ ૬ B ભગ્ગુ, C ભગ્ન, D —, EGIJ ભગ્ગ, FH ભગુ ૭ BCEFGHIJ બોલતા, D —. ૮ C બભણુ જે, D —, F બભણુ, IJ એ બભણુ. ૯ BCEFGHIJ બલ, D — ૧૦ BFH અપારુ, D — ૧૧ BGHIJ બભણી, D — ૧૨ BEFGH બધા, C ડિધા, D —. ૧૩ BCEFGH વિણુ, D — ૧૪ BCEHIJ વિચાર, D —, F વિચારિ, G વિચારુ ૧૫ BEGHIJ ચહ્લિઉ, D —, F ચહ્લિય. ૧૬ D —, H ભ્રમુ. ૧૭ DG ભમત ૧૮ BEFGHIJ યમુના, C જમણુા, D જમુના. ૧૯ C પેષઇ, DEIJ પેખઇ, G પિખ્ખઇ ૨૦ D રમંત ૨૧ C એક કમણુ, DEG એ કવણુ, IJ મ કવણુ ૨૨ BEFGHIJ એહ, C એઉ, D નયર. ૨૩ F મોટુ ૨૪ D જિ અમર, EGHIJ મરટ્ટ ૨૫ BFIJ પુચ્છઇ, CF પુછઇ. ૨૬ BDHIJ જાણી, CEG જાણીય, F જાણીયઇ. ૨૭ BF ભટ્ટુ ૨૮ BDEFGHIJ વૈકુંઠપુરી, C વૈકુઠ પુરીય ૨૯ BDH અતિસારુ, CEFGIJ અતિસારુ. ૩૦ C યાર, D આરિ, G આર ૩૧ BCDEHIJ તેહ નઉએ, F તિહનઉ, G તેહનુ ૩૨ DEGIJ નાયક. ૩૩ CGHIJ દેઉ ૩૪ BDEFGHIJ એ C એઉ. ૩૫ BCDEFGHIJ હિવડાં ૩૬ BDEFGHIJ કૃષ્ણાવતારિ, E કૃષ્ણાવતારિ ૩૭ BDEH કેસિનઇ, C કેસિ સ, FIJ કેસનઇ. ૩૮ BHIJ કાલિઉ, C કાલીય, DF કાલિ, E કાલી, G કાલીઉ. ૩૯ BC ચ્યારિ, DEGIJ વારિ, F આચારિ

એ કહિઇ[૧] ચતુર્દશ[૨] ભુવન સ્વામિ,[૩] દાનવ[૪] કુલ કંપઇ[૫] એહ નામિ;
પઉઢઇ[૬] ખીરસમુદ્ર[૭] તીરિ,[૮] કુડલિત સેષ[૯] કોમલ સરીરિ[૧૦] ૨૯
ઇણિ[૧૧] મથિઉ[૧૨] મહોદધિ કુણહ[૧૩] કાલિ,[૧૪]
ઇણિ વંધિય[૧૫] બલિ ઘલ્લિય[૧૬] પયાલિ;[૧૭]
ચાલવઇ[૧૮] ચક્ર[૧૯] સારંગપાણિ,
ગડમડઇં[૨૦] ગદાધર[૨૧] ભુજહ[૨૨] પ્રાણિ. ૩૦
મન[૨૩] આવિસિ[૨૪] ઇહસુ[૨૫] અડીય[૨૬] ઘાઇં,
ઇહ[૨૭] આગઇં[૨૮] જીપી[૨૯] કોઇ જાઇં;[૩૦] ૩૧
હિવ દૂહા[૩૧]
તીણિ[૩૨] વયણિ[૩૩] તંડિહિં[૩૪] ચડિઉ,[૩૫] મયણુ[૩૬] ભણઇ વિકરાલુ;[૩૭]
તુઝ ઊપિરિ[૩૮] મહમહણુ,[૩૯] આ ઊભિય[૪૦] કરવાલુ.[૪૧] ૩૨

૧ BH કહિયઇ, CDFGIJ કહીઇ, E કહીયઇ ૨ DE ચઉદહ. ૩ D સામિ. ૪ F દાન. ૫ D કંપય. ૬ F પઢઇ, IJ પુઢઇ. ૭ BDFGHIJ ક્ષીર સમુદ્ર, C ષીર સમુદ ૮ BCDEHIJ નીરિ ૯ BCDEFGHIJ શેષ ૧૦ BCDEFGHIJ શરીરિ ૧૧ C ઇણઇં, G ઇણ ૧૨ C —. ૧૩ CE કુણિહિં, DF કુણહિ ૧૪ D કાજિ, F કાલિઇ. ૧૫ BH બંધિય, C બાંધીય, D બાંધી, EFG બંધીય, IJ બ ધિઅ ૧૬ BEFGHIJ ઘલ્લિઉ, CD ઘાલિઉ. ૧૭ BDH પાયાલિ, F પીયાલિ, G પઇઆલિ. ૧૮ D વાલવઇ, F ચાલઇ. ૧૯ BCFGH ચક્રુ, D ધનુષ, IJ ચક્ક ૨૦ C ગઢમઢ ૨૧ B ગદાધરુ ૨૨ C હણઇ. ૨૩ IJ ન ૨૪ C આંવ, FG આવસિ. ૨૫ BH એહસ્યઉં, CDEIJ એહસિઉ, F એહસિં, G એહસ્યું. ૨૬ BDH અડી, E ચડયઇ, G અડીઇ, IJ ધડિય. ૨૭ BCDEFGHIJ એહ. ૨૮ BCDEFGHIJ આગલિ. ૨૯ BH જીપિઉ, CF જીપીય. ૩૦ BCDEFGHIJ કોઇ ન જાઇ, F કો ન જાઇ. ૩૧ D હવઇ દૂહા. ૩૨ G તીણ. ૩૩ D વયણિહિં. ૩૪ BCEFGHI તંઢી, D રંઢી, J તં રઢ. ૩૫ D ચઢિઉ, E ચડિ. ૩૬ CDEFGIJ મયણ. ૩૭ CDEGHIJ વિકરાલ. ૩૮ BCDGHIJ ઉપરિ, EF ઉપ્પરિ. ૩૯ BEH મહુ મહણ, C મહુમણ, D મહુ મયણ, IJ મુહ મહણ. ૪૦ BEGHIJ ઉબ્ભિઉ, CD ઉભિઉ. ૪૧ DEIJ કરવાલ.

સોલ સહસ સાહસ[૧] કરી,[૨] ગોપી ગેલિ ગહિલ્લ;
પિત્તંબર[૩] પાષલિ[૪] ફિરી, છોહ[૫] છઈલ્લણ[૬] છઈલ્લ.[૭] ૩૩

હિવ દ્રુપદ[૮]

થિરુ[૯] (૨) હો થાનક[૧૦] સામલા,
અમ્હ[૧૧] સરિસ[૧૨] મ બોલિસુ[૧૩] આમલા;
તુમ્હિ[૧૪] અછઉ[૧૫] છલિહિં[૧૬] આગલા,
પુણિ[૧૭] વીર ચરિત્તિહ[૧૮] હો વેગલા. ૩૪
અમ્હ[૧૯] રૂઠી વિકરાલુ તુઠી[૨૦] પુણિ[૨૧] સુકમાલ;[૨૨]
આવિ (૨) હો ધનકિ[૨૩] સામલા,
અમ્હ[૨૪] સરિસમ બોલિસુ આમલા. ૩૫

તૂં કિમ[૨૫] દીઠઉ જાઈસિ યાદવા, તૂં[૨૬] કાલી નાથણુહાર;[૨૭]
ગોરીસું[૨૮] મવહસિ[૨૯] ષાર,[૩૦] અમ્હિ[૩૧] ધૂ[૩૨] વડિ[૩૩] ગોઠિ ગુવાલણી,[૩૪]

---

૧ BH સાહસુ C સાહસિ, IJ સાહણુ. ૨ J ધણી. ૩ BEDFGHIJ પીતંબર C પીતાંબર ૪ BFGH પખલિ, IJ પઠ્ખલિ. ૫ BH છોહહ C છોહિ, EFIJ છોહઈં. ૬ BCDEFGHIJ છલણ ૭ C છયલ. DE છયલ્લ, I છઈ, J છિહિલ્લ ૮ BH હિવ દુપદસ્યું પદ, D હવઇ દુપદસિઉ પદ, EF હિવ દુપદ, G હિવ પદ દુપદસ્યઉ, IJ હિવ પદ દુપદસિઉં ૯ CDEF થિર થિર ૧૦ BCDEFGHIJ થાનકિ ૧૧ CG અહમ, F અમ્હિ. ૧૨ B સરિસુ, CDGH સરિસઉ. ૧૩ BCFGHIJ બોલિસિ, DE બોલિસ ૧૪ BFHIJ તમ્હિ ૧૫ BIJ અચ્છઉ. ૧૬ C છૂઇમહિ, DG છદમિહિ. ૧૭ BCGHIJ પુણ, D —, EF પણિ ૧૮ BCEFGHIJ ચરિત્રહ, D —, ૧૯ BEFHIJ અમ્હિ, D —, G અહિમ. ૨૦ B ફૂઠી, DIJ તુઠી ૨૧ BCDGHIJ પુણ, EF પણિ ૨૨ BCFGHIJ સુકુમાલ, D કુમાલ. ૨૩ BCDEFGHIJ કેસવા, G કેશવા ૨૪ 'અમ્હ સરિસમ બોલિસુ આમલા' આ ચરણ અન્ય પ્રતિમાં નથી. ૨૫ BCDEFGHIJ કિમ ૨૬ CDEIJ તું. ૨૭ BF નાથણહારુ ૨૮ BGH ગોરીસ્યું, CDIJ ગોરીસિઉ, E ગોરીસ્યઉ, F ગોરીસિં ૨૯ BEH મવહિસિ, CD ન વાહિ. ૩૦ BH ખારુ, CD પાર, E ખાર, F ખારુએ ૩૧ G અહમે, C — ૩૨ C —, IJ ધું. ૩૩ BDEFGHIJ બડિ. ૩૪ BFH ગોયાલણી, C —, D ગોઆલિણી, E ગોવાલિણી, G ગોઆલણી, IJ ગોયાલણી

કુલ[1] કાંટહ[2] તણી પરજાલણી,[3]
અમ્હિ[4] ભેદઉ[5] ભંડ[6] જિમ ચાલણી. ૩૬

વારૂ[7] વીરુ કરિ[8] (૨) ઉછાલણી, અમ્હિ રૂઠી વિકરાલ;
તૂહી પુણ સુકમાલ, આવિ (૨) હો થાનકિ સામલા[9] ૩૭

તુઝ[10] ઉરિ[11] એ વનતા[12] પડી, એ જાણે બાહર[13] આપણી;[14]

વાણાવલિ[15] મવહિસિ[16] વાપુડી,[17]
તૂં[18] જણિતાં[19] એક જિ[20] ચાપુડી.[21] અમ્હે રૂઠી. ૩૮

તૂં[22] કાચઉ[23] અમ્હ[24] પુણ આંકડી,[25]
તૂં[26] પુણિ[27] ભોલઉ અમ્હિ બાંકુડી;[28]

તૂં[29] આવિઉ[30] સઉકિ[31] અમ્હારડી,[32]
તૂં[33] મેહિઉ[34] માહડી.[35] અમ્હે રૂઠી ૩૯

---

૧ C —, IJ કુલો. ૨ BDFGHIJ કાંટ, E કાઉ ૩ F પરજલણી ૪ G અહમે. ૫ BDGH ભેદઉ, CE —, FI ભેદ, J ભેદિઉ ૬ BDFGHIJ ભડ, I ઉડ. ૭ BGHIJ વરું, CE —, D વરઉ, F વર. ૮ BFGHIJ વીર કરી, CE —, D વીર. ૯ BCDEFGHIJ અમ્હિ રૂઠી (કડી વાળેલી છે) ૧૦ EG —, F તુમ્હ ૧૧ BCDFGHIJ ઉપરિ, E — ૧૨ BCDFH એ વનિતા, EG —, IJ વનિતા એ ૧૩ BCDFHJ વાહર, EG —, I વીહર. ૧૪ BCDEHIJ આ પડી ૧૫ BCDEFGHIJ બાણાવલિ. ૧૬ BCIJ મવહસિ. ૧૭ BCDEFHIJ બાપડી ૧૮ DIJ તું. ૧૯ BCDFHIJ જિણતાં, EG —. ૨૦ D ન, EG —, H ય ૨૧ BCDFH ચાપડી, IJ વાપડી ૨૨ DE તુ ૨૩ IJ કાચઓ ૨૪ BDEFHIJ અમ્હિ, CG અહિમ. ૨૫ D આકલી. ૨૬ C તઉં, DE તુ ૨૭ BDEHIJ ભોલઉ અમ્હિ પુણ, C ભોલઉ અહિમ, F ભોલઉ અમ્હિ પણિ, G ભોલઉ અહમે પુણ. ૨૮ BCEFHIJ વાંકુડી, D વાકુલી, G વાકડી. ૨૯ C તઉ, DE તુ ૩૦ આવિસિઉ, E આવ્યઉ ૩૧ BEFGHIJ મુહિ, D સવડિ ૩૨ F ઇમરડી ૩૩ C તઉ, DEIJ તું ૩૪ BFGH મૂકિઉ, IJ મુકિઉ ૩૫ BCDFGHIJ માડી તારડી, E માડી તાહરડી

હિવ દૂહા

ઇમ[૧] ગોપી વંચ્યઉ[૨] વચનિ,[૩] વલબધ[૪] બાધિઉ[૫] મયણુ;[૬]
ચકુ[૭] ચાપ મૂંકીઉ[૮] મિલ્યઉ,[૯] રાઉ[૧૦] તૂ રણુ રસિ[૧૧] રીણુ.[૧૨] ૪૦.

વારુ લેઈ બાંસુલી,[૧૩] ગોબ્યંદ[૧૪] ગોપી[૧૫] રંગિ;
ગાઇઉં[૧૬] ગુવાલી[૧૭] ગૂજરી, ગરુઆ[૧૮] ગિરિવરિ[૧૯] શૃંગિ[૨૦]. ૪૧

જિમ[૨૧] (૨) જમુના[૨૨] તહિ[૨૩] મિલી, ગોવાલણી[૨૪] ગમારિ;
તિમ (૨) નાચઇ નવિ[૨૫] ય પરિ,
નિસિ[૨૬] નિમ્મંલી[૨૭] મુરારિ. ૪૨

કમલહ[૨૮] જઇ[૨૯] કુસમહ[૩૦] તણી, તિહમનિ[૩૧] જાણી આલિ;
જમુના[૩૨] જલિ[૩૩] ડોહી ગયઉ,[૩૪] વૃંદાવન[૩૫] (૨) માલિ. ૪૩.

---

૧ BCDEFGHIJ ગોપીને ૨ BCDEGHIJ વચિઉ, F — ૩ F વચ્યને. ૪ BCEHIJ બલબધ, DG બલિ બધ ૫ BE વુથિઉ, CDF વધિઉ, G નચિઉ, IJ થિઉ ૬ BH મીણુ, CDEFGIJ મીણુ ૭ C ચકુ. ૮ IJ મુંકી. ૯ BCDFGHIJ મિલિઉ. ૧૦ B રાઉતુ, CDEFGHIJ રાઉત ૧૧ D રસ, F રિસિ. ૧૨ BFH રીણુ, C ખીણુ, G રીણુઉ. ૧૩ BCDEGH વાંસુલી, FIJ વાંસલી ૧૪ B ગોવિંદુ, CDEFHIJ ગોવિદ. ૧૫ E ગોપીય ૧૬ F ગાયઇ ૧૭ BCHIJ ગુયાલી, DF ગૂયાલી, G ગુઆલી ૧૮ BH ગુરુયા, CF ગુરૂયા, DE ગરુયા. ૧૯ BCDEFGHIJ વર ૨૦ IJ શૃગિ. ૨૧ G યમ ૨૨ BCFGH યમુના, D યમુણા, E યમના, IJ સુમના ૨૩ F તટિ ૨૪ BEFH ગોયાલિણી, CD, ગોવાલિણી, G ગોઆલણી, IJ ગોયાલિણી. ૨૫ BCDEFGH નવીય. ૨૬ E નિશિ ૨૭ B ઉજલી, CDEFGHIJ નિમંલી. ૨૮ IJ કમલહંસ ૨૯ BHIJ નઇ, CDEFG —. ૩૦ B કુસુમ, CDEFG —, H કુસુમહ. ૩૧ BHIJ તીહ, CDEFG — ૩૨ BH યમુના, CDEFG —, IJ ધુમના ૩૩ BHIJ જલ, CDEFG —. ૩૪ B ગયુ, CDEFG —. ૩૫ CDEFG —, IJ વૃંદાવનિ

હિવ ચઉપહી

ઇણિ[1] પરિહરિ સુ[2] પ્રગટી[3] પ્રાણુ[4],
કુમરિ રાય[5] તઉ[6] હિય[7] પયાણુ;[8]
આગલિ[9] પેખી[10] પર્વત[11] એક[12]
પાસિતઉ[13] પૂછઉ[14] છેકુ.[15] ૪૪

હીવ દ્રુપદ[16]

વયરીડાં[17] રે કાંઇ તુમ્હે[18] પુલઉ,[19]
મદનકુમર[20] કંઇ[21] આવી મિલઉ;[22]
ભટ્ટ[23] ભણુઇં[24] એ ગિરિ કવિલાસુ,[25]
સામી[26] સંકર[27] તણુ[28] નિવાસુ;[29]
એહુનુ[30] કોઇ જાણુઇ મૂલ,[31]
ધનુષ[32] ન ધરઇ[33] કરિ[34] ધરઇ[35] ત્રિસૂલ.[36] ૪૫

---

૧ DGH ઇણ્ ૨ BGFH સ્યુ, CDIJ સિઉ, E સ્યઉં ૩ BFH પ્રકટી, C પ્રકટીય, DEG પ્રગટી, IJ પ્રકટિઅ. ૪ B પ્રાણુ, C માણુ ૫ BCEH રાઇ ૬ FIJ તવ. ૭ BC હિદુ, EIJ હિદ્ધ. ૮ B પિયાણુ, C પીયાણુ, DH પિયાણુ, E પીયાણુ, F પી, G પિયાણિ, IJ પીઆણુ ૯ IJ અગલિ. ૧૦ C પેષીય, D પેષઇ, F પેષ, HIJ પેષી. ૧૧ BH પર્વતુ, C પર્ব્વતુ. ૧૨ BFGHIJ એકુ ભટ્ટ, GE એક ભટ્ટ, D એક ભટ ૧૩ F પાપશ્રત. ૧૪ B પૂચ્છઇ. ૧૫ DE છેક ૧૬ B હિવ દ્રુપદુ, C દ્રુપદ, D હવઇ દ્રુપદ ૧૭ BH વઇરિયડા રે, DG વઇરીડા રે, F વરીયડા રે, IJ વયરીયડા રે. ૧૮ BDEFH તુમ્હિ, CG તુહિમ ૧૯ DFGIJ પલઉ, H પુલઉ રે પુલઉ. ૨૦ IJ મદનકુમાર ૨૧ BCEIJ કિન, D કિમ, F રઇં, G નઇ, H — ૨૨ DG મિલિઉ. ૨૩ BF ભટ્ટુ, H —. ૨૪ C ણુઇએ, BEFIJ ભણુઇ એ, D ભણુઇ રે, G ભણુઇ, H —. ૨૫ BG કૈલાસુ, C કિવિલાસ, DEF કૈલાસ, H –, IJ કૈલાસ. ૨૬ BDEFGIJ સ્વામી, H —. ૨૭ BCDEFGIJ શંકર, H —. ૨૮ BCDEFGIJ તણુઉ, H — ૨૯ DEFIJ નિવાસ ૩૦ BCH એહનું, DEIJ એહનઉ, F એહનય, G એહનું. ૩૧ BFH મૂલુ. ૩૨ BH ધનુષુ ૩૩ G ધરિ. ૩૪ F કિર ૩૫ C કરઇ. ૩૬ BH ત્રિસૂલુ, G ત્રસૂલ

એહ આભરણુ[1] ભુયંગ[2] વહૂ[3] જિહની[4] ફૂકઇ[5] ફાટઈં સહૂ;[6]
વસઈં મહાવિસ[7] ઇહ[8] ન ગલઇ,[9]
જેહની[10] ગંધિ[11] જગુ[12] પરજલઇ. ૪૬

ઇહનઇ[13] ત્રીજું[14] નયણુ[15] નિલાડિ;[16]
જિહની[17] આગિ ન કુણુહી[18] પાડિ;

ઇહનઇ[19] મસ્તિકિ[20] ગંગા વહઈ,
જિહનઉ[21] પૂર[22] ન સાહિઉ[23] રહઇ. ૪૭

ઇહનઇ[24] ભરડા નઉ[25] પરિવાર,[26] અરિ દેવી[27] ઉઠ્ઠાવઇ[28] છાર;[29]
કામ દહન[30] ઈંહનઈ[31] છઇ ખંતિ,[32] ઇણિ ગિરિ વસિસિ[33]
ન એકઇ રત્તિ.[34] ૪૮

---

૧ BCDEFGHIJ આભરણિ ૨ BEFGH ભુયંગમ, C ભુયંગમુ, D ભુઅંગ, IJ ભૂયંગમ ૩ BH બહુય, C બહૂય, D ન બહૂ, EF બહૂ, IJ બહૂય ૪ BCDEFGHJ જેહની, I જીની ૫ BGH ફૂંક ૬ BCIJ સહૂય, D સહુ, G સહૂઅ, H સહુય. ૭ BEFGHIJ મહાવિસુ ૮ BCEFGHIJ એહનઇ, D એહ ૯ D લગઇ ૧૦ D જેહનઉ, F એહની. ૧૧ BCFH ગધિઈ, E ગંધઇ ૧૨ DEIJ જગ ૧૩ BCEFGHJ એહનઇ, DI એહનઉ. ૧૪ C ત્રજઉ, DEG ત્રીજઉં, F ત્રીજ, I — ૧૫ BF નયનુ, EGH નયન, F નયનુ, I નેત્ર ૧૬ I નેલાડિ ૧૭ BH જેહનું, CDF જેહની, EIJ જેહ-નઉ, G જેહનું ૧૮ BFH કુણુહઇ, C કુણિહિં, D કુણુહિ, E કુણુહિ, G કુહિનઇ, IJ કહિનઇ ૧૯ BCDEGHIJ એહનઇ, F એહઇ ૨૦ BCDEF-GHIJ મસ્તકિ ૨૧ B જેહ નૂં, C જેહનુ, DEGHIJ જેહનઉ, F જેહનય. ૨૨ D પુર, B પૂરુ. ૨૩ F સાહિં સહઇ ૨૪ BCDEFGHIJ એહનઇ. ૨૫ CH નુ ૨૬ BCFG પરિવારુ. ૨૭ BH દેખી. ૨૮ BCDEGHIJ ઊડા-ડઇ. ૨૯ BCFGH છારુ. ૩૦ BH દહનુ ૩૧ BH છઇ એહરઈં, C છઇ એહરિહિં, DG છઇ એહનઇ, E છઇ એહની, F ઇ છઇ, IJ એહ રહઈં ૩૨ BCDEFGHJJ ખ્યાતિ. ૩૩ BDH વસસિમ, C વસિસમ, E મ વસિસિ, F વસિસિમ, G વસિસિમ IJ વસિમ ૩૪ BCDEFGHIJ રાતિ.

તઉ[૧] કોપાનલિ ચડિઉ કુમાર,[૨] ગિરિ વીટી દેઇ[૩] મેલ્હઇ[૪] કાર,
મદન[૫] દહન[૬] તૂ[૭] બિરદ ભણાઇ,[૮] મઇ આવે[૯] સામ્હઉ[૧૦] મિલાઇં. ૪૯
હરુ[૧૧] હાકય[૧૨] ઉઠાડયઉ[૧૩] પારાણિ,[૧૪] સડ(૨)સુડઇ વિસમે વાણી,[૧૫]
વાજે[૧૬] વાણિ[૧૭] ઘુણુ[૧૮] ઘૂઘલ્યઉ,[૧૯]
સંકર[૨૦] સ્વામી હઉ[૨૧] આવી મિલ્યઉ.[૨૨] ૫૦
કુમરુ[૨૩] ભણઇ તુ[૨૪] મેલ્હઉ[૨૫] માલ,નારિ તણુઉ જઉ[૨૬] પરિગહુ[૨૭]આલિ,[૨૮]
હરુ[૨૯] બોલઇ[૩૦] જોવઉ[૩૧] અમ્હ ઘરિ[૩૨] રિધિ[૩૩]
પાછઇ[૩૪] દેજ્યો[૩૫] એવહી[૩૬] બુધિ.[૩૭] ૫૧
છાર[૩૮] ઉડઇ અમ્હ ઊગટિ[૩૯] અંગિ,[૪૦] જડ(૨)કુસ[૪૧] વલત[૪૨] ભુંજગિ.[૪૩]
જરગઉ[૪૪]વાહણિ[૪૫]રહણુ મસાણિ,ઘર[૪૬](૨)ભિક્ષા[૪૭]ભમત ન કાણિ[૪૮] ૫૨

૧ C તેઉ, F તવ ૨ BCFG કુમાર. ૩ BCDFGHIJ દિઇ, E દીઇ ૪ BGH મેલ્હી કારુ, CDFIJ મેલ્હી કાર, E મેલ્હીય કાર. ૫ E ન ૬ B દહનૂ H દહનુ. ૭ B બિરુદુ, C તઉ બિરદ, DG તૂ બિરુદ, FG તૂ બિરદ, E તું બિરદ, IJ તઓ બિરુદ ૮ BCDEGHJ ભણાવ, F ભણાવિ. ૯ BCDFGH આવિઇં, E આવ્યઇ, IJ આવિં ૧૦ BCH સામ્હઉ નવિ આવ D સામ્હ નવિ આવ, E નવિ સામ્હઉ આવ, F સામ્હ નવિ આવિ, G સાહમઉ નવિ આવ, IJ તઉં સામ્હઉ ના. ૧૧ DEIJ હર ૧૨ BCDEFGHIJ હાકી. ૧૩ BCDEFGHIJ ઉઠાડિઉ ૧૪ BCDEFGHIJ પ્રાણિ ૧૫ BCDEFGHIJ બાણિ. ૧૬ E વાજ્યે ૧૭ BCDEFGHIJ બાણિ ૧૮ ઘણું, CGIFJ ઘણઉં, D હુઉ, EH ઘણું, F ઘણ. ૧૯ BFGHIJ ગુગલિઉ, C ઘૂઘલિઉ, D ઘુઘલિઉ. ૨૦ BCDEFGHIJ શંકર ૨૧ BCDEHIJ સામ્હઉ, F સામ્હુ, G સાહમઉ ૨૨ BCDFGHIJ મિલિઉ. ૨૩ BCDEFGHIJ કુમર ૨૪ BCDG તઉ, E તુઝ, F – ૨૫ F મેલ્હ ૨૬ BCHIJ જઇ, F જે. ૨૭ BCH પરિગ્રહુ ૨૮ F ઝાલિ, H ઝાલુ ૨૯ DEIJ હર, G હરિ. ૩૦ C લોભ ૩૧ BH જોયઉ, C જીયઉ, DGIJ જોઉ, F – ૩૨ BDEFGIJ અમ્હ, C અહમ નહીં, H મ્હ. ૩૩ F–, IJ રિદ્ધિ ૩૪ B પાચ્છઇ, D પછિઇ ૩૫ EF દેયો ૩૬ BDH ઈસી, G આથી, F ઇહી, G અઇસી, IJ એસી ૩૭ IJ બુદ્ધિ. ૩૮ D છારડઇ, E છારડઉ, F છારઉડઉ, IJ છારુડઈં ૩૯ C અહમ ઊગટિ D, ઊગટિ અમ્હ ૪૦ G અંગ. ૪૧ BH કુ તલ, C કઇસ લિ, D કઉંસલ, E કુંડલ, FGIJ કુસલ ૪૨ C વસઇં, F વલતુ, I વહ ૪૩ C ભુજંગ. ૪૪ F જરગુ. ૪૫ વાહિણિ. ૪૬ BCDEFHIJ ઘરિઘરિ, G ઘર ઘરિ. ૪૭ FIJ ભક્ષા ૪૮ E ન કાણુ, F નુ કાણિ.

હિસિ પહરણિ[1] પન્નગ[2] શૃંગાર,[3] રુંડમાલ[4] અમ્હ[5] હિયડા[6] હારુ;[7]
હાલાહલ[8] વિસુ[9] અમ્હે[10] આહાર,[11]
કિહાં[12] ઉદાર અલઉ નારિ. ૫૩

હિવ[13] આવટા ઢાલ

પાટૂ[14] સાડી કાપડા,[15] અનઇ નવરંગ ઘાટ;
એ[16] અમ્હ[17] કન્હઇ[18] માગિસી,[19] નિતુ[20] ખઇ(૨)રોલ.[21] ૫૪

ઢીજઇ જઈહુ વઇણુ. આંચલી.
કણય[22] કંકણુ[23] ચુડિલા,[24] અનઇ નિગોદર[25] હાર;[26]
એ અમ્હ[27] કન્હઇ[28] માગિસી,[29] શ્રી[30] લોભ અપાર[31]. ૫૬

૧ BH પિહરણુ, DEGIJ પહિરણિ, F પહિરિણિ ૨ G પનગુ. ૩ DF સિણગાર, BGJ શ્રૃંગારુ, I શ્રગાર ૪ BGH રુડમાલ. ૫ CG અહ્મ. ૬ BHIJ હિયડઇ, CDEF હીયડઇ, G હિયડ ૭ DHIJ હાર E હા. ૮ BFH હાલાહલુ ૯ CDE વિસ. ૧૦ CG અહ્મ ૧૧ BCDEFGHIJ આહારિ ૧૨ BDEFGH કેહા પૂરા, D કેહા પૂર, IJ કેહી પૂરી ૧૩ BJ હિવ ઝાંબહુ, D હવઇ ઝાંબડુ, CE હિવ ઝાંબટઉ, F હિવ ઝાંબટ્ટ, I હિવ ઝાંબટ્ટ ૧૪ G પાટૂ ૧૫ D કપડાં ૧૬ BH એહ ૧૭ C અહ્મ, G અ ૧૮ F કન્હી, G કન્હિ ૧૯ BCFH માગિસિઇ, D માગશિઇ, E માગિસ્યઇ, GIJ માગિસિ ૨૦ BEFH એ મનિ ઊચાટ, CD એઉ મનિ ઊચાટ, G શ્રી લોભ ન પારુ, IJ એમ નિતુ ઊચાટ. ૨૧ અન્ય BCDEFGHIJ પ્રતોમાં વધુ એક કડી મળે છે :

' દીજઇ જ પોતઇ હુયઇ પોતુ દેવહ હાથિ;
તઉ હિયડઉ હેઠઉ કરી લાગા ભરડા સાથિ " તેમા આ પ્રમાણેના પાઠાંતરો મળે છે : જ-જઇ-જઉ, પોતઇ-પોતઉ, હુયઇ-હુઇ-હુઅઈ, પોતુ-પોતં-પોતઉ-પોતૂ, દેવહ-દેવહ, હિયડઉ-હીયડઉ-હીઅડઉ, હેઠઉ-હેઠ ૨૨ BH કણયહં, D કણ્યા, E કણુય સં, IJ કણહય ૨૩ D કચણ ૨૪ BFGHIJ ચૂડલા, D ચુડિલ ૨૫ BH નાગોદરુ, D અનઇ નાગોદર, EIJ નાગોદર, F અન નગોદર, G નાગ નગોદરુ ૨૬ BFGH હારુ, D —. ૨૭ CG અહ્મ. ૨૮ B કનઇ, G કન્હિ. ૨૯ BCDFGH માગિસિંઇ, E માગિસ્યઇ, IJ માગિસિં ૩૦ CE શ્રીય ૩૧ BGH ન પારુ, DEIJ ન પાર, F અપારુ.

શાલિ[૧] દાલિસ્યું[૨] સાલણા,[૩] ધૃત પરધલ[૪] ઘોલ,
એ અમ્હ[૫] કન્હઇ[૬] માગસી[૭] નિતુ ખલ(૨)[૮] રોલ. ૫૭

જિણુ[૯] વાતિહિ[૧૦] ઉણી હૂઇ,[૧૧] તિણુિ[૧૨] મંડઇ રાડિ;
વર[૧૩] વાધિણુિ[૧૪] લાગી ભલી, પુણુ[૧૫] એ ન[૧૬] લગાડિ. ૫૮

હિવ ચઉપહી[૧૭]

મયણુ[૧૮] ભણુઇ એવડ સી[૧૯] પીડ,ઇસર તમ્હ[૨૦] ઘરિ[૨૧] એવડ ભીડ;[૨૨]
ઊચઉ[૨૩] નીચઉ[૨૪] ઘણુઉ[૨૫] મ જોઇ,
રાજા આઇસુ[૨૬] અન્યથા[૨૭] ન હોઇ. ૫૯

પારવતી[૨૮] છઇ અમ્હ[૨૯] પરિવાર,[૩૦] પર્વત[૩૧] બેટી નીસલ નારિ;
તે જઇ આદરઇ[૩૨] તઉ[૩૩] જીવ નહી તરણિુ[૩૪] છંડાવિસુ રીવ. ૬૦

૧ BCDEFGHIJ સાલિ. ૨ BF દાલિસ્યૂં, CEIJ દાલિસિઉં, D દાલિ. ૩ BCFGHIJ સાલણે, D સાલણુ ૪ CEF પરિઘલ, D લાપસી સાથિઇ ૫ CG અહમ. ૬ B કનઇ, E કન્હલિ, F કન્હી, G કન્હિલિ ૭ BCDFGH માગિસિઇં, E માગિસ્યઇં, IJ માગિસિ. ૮ BCGHIJ ખઇ ખઇ ગોલ, D ષય (૨) ગોલ, E સ્રીય લોભ ન પાર, F ષઇ(૨) ગોલ ૯ CDEFIJ જિણિ ૧૦ BGH વાત, CDEFIJ વાતઇ ૧૧ BDEFHIJ હુઇ, G હોઇ. ૧૨ C તીણુઇ, G તિણુ. ૧૩ BCDEFGHIJ વરિ. ૧૪ EF વાઘણિ ૧૫ E પણિ ૧૬ BCDEFGHIJ મ ૧૭ ECEFGHIJ હિવ ચઉપઇ, D હવઇ ચઉપઇ. ૧૮ BCDEFGIJ મયણુ ૧૯ BCDEFGHIJ અવરહ સી. ૨૦ BDEFHIJ તુમ્હ, C –, G તુહમ ૨૧ C ઘરે જઉ. ૨૨ CIJ એવડી ભીડ, D એવડી ભીડિ. ૨૩ BCGHIJ ઊચઉ, DE ઊંચું, F ઊચય ૨૪ BCEGHIJ નીચઉ, D નીચુ, F નીચયં. ૨૫ BE ઘણુ, CDGIJ ઘણુઉ, F ઘણુ, H ઘણૂ ૨૬ BCDEFGHIJ ઈસુ. ૨૭ F અન્નથા ૨૮ D પારબતી ૨૯ CG અહમ ૩૦ B પરિ, CDEFGHIJ પરિવારિ ૩૧ BD પરવત, CFGHIJ પરબત ૩૨ BCDEFGHIJ આદર, E આદરિ. ૩૩ BDG તઉં તૂ, CIJ તઉં તઉં, E સિત, FH તુ તૂ ૩૪ BEDEFGHIJ તરિ રણિ.

તઉ તિણિ[1] આલી તે[2] વરમાલ,[3] દોઈ[4] કર જોડી લીય સંભાલિ;
એઉ[5] કેડી ઇંકુ[6] કીધઉ[7] દેહ,[8] કંદલ[9] નઉ[10] તઉ[11] આવિઉ[12] છેહ.[13] ૬૧

દેવતણા[14] સાંભલી[15] ચરિત્ર,[16] ગૌતમ[17] ગર્ગ[18] પરાસર અત્ર;[19]
ભૃગુ વિશિષ્ટ[20] રિષિ[21] વિશ્વામિત્ર, કરઈં એકિકી[22] પાસિ કલત્ર. ૬૨

ઇમ ભંજી[23] મોટઉ[24] અહિઠાણુ[25], તાત તણી આરોપી આણુ;
વિષમાયુધ ચાલિઉ[26] ધસમસી, પુણ્યરંગ પાટણુ[27] ઉદ્દિસી.[28] ૬૩

પાટણિ વાજી વાત અનેક,[29] મિત્ર વિચારહ કંહિઉં[30] વિવેક;[31]
હિવડાં કરિસુ[32] તહઉ[33] સંગ્રામુ,[34] ભિડતાં[35] ભાજઇ[36] ભડની મામ.૬૪

પહિલું[37] જાઇસુ પ્રવચનપુરી, પરિણિસુ[38] કન્યા સંજમસિરી;[39]
તઉ[40] વયરીસુ[41] પ્રગટિસુ[42] પ્રાણુ,[43] તઉ જોસીતું[44] વચન પ્રમાણ.[45] ૬૫[46]

---

૧ E તીણિ. ૨ BH તે આલી. ૩ BCDEGHIJ વરમાલ. ૪ BGH દુષ્કર બિહું ડીલ સભાલ, C દુ:ક્કર બિહઉ ડીલ સંભાલ, D દુક્કર બિહું ડીલ તણી સભાલ, E દુષ્કર બિહુ દેહહ સંભાલ, F દુષ્કર બિહુ બિહુ ડીલ સંભાલ સભાલ, IJ દુષ્કર બિહઉં ડીલઉં ડીલહ સંભાલ. ૫ BEJGHIJ એ. ૬ D ઇક, IJ એકુ ૭ F કીધુ. ૮ BCF દેહુ ૯ B કદ્દલુ ૧૦ IJ તણુઉ. ૧૧ D તવ. ૧૨ E આવ્યઉ. ૧૩ BCF છેહુ. ૧૪ BCDEFGHIJ તણઇં. ૧૫ સાંભલિઇ, E સાંભલ્યઇ, G સાંભલિઉ, IJ સાભલિં. ૧૬ BCDFGHIJ ચરિત્રિ. ૧૭ BFHIJ ગોતમ ૧૮ G ગર્ગ. ૧૯ BCDEGHIJ અત્રિ ૨૦ DF વિશિષ્ટ, E વસિષ્ટ, G વિસષ્ટ ૨૧ BF રુષિ, HIJ ઋષિ. ૨૨ BCEH ઇકેકી, CFIJ અકેકી, G એકેકી. ૨૩ BCDEFGH ભાંજી ૨૪ BCDEFGHIJ મોટાં ૨૫ BCDEGHIJ અહિઠાણ ૨૬ B વાલિઉ, E ચાલ્યઉ ૨૭ DG પાટણિ ૨૮ FG ઊદસિ. ૨૯ BCFGHIJ અનેકિ ૩૦ F કહ્યં ૩૧ ECFGHIJ વિવેકિ ૩૨ D કહિસુ ૩૩ નહી હૂં, C જઉ હઉ, D નહી, E નહુ, F GHIJ નહૂં ૩૪ DEFHIJ સ ગ્રામ. ૩૫ DF ભડતા ૩૬ BCEFH ભડની ભાજઇ મામ, G ભિડની ભાજઇ મામુ, IJ જાઈં ભિડની મામ. ૩૭ BCDGIJ પહિલઉ, F પહિલય ૩૮ CDEG પરણિસુ ૩૯ BCEFGHIJ સયમસિરી. ૪૦ D તઇ ૪૧ B વઇરીસ્યુ, CDH વઇરીસિઉ, E વઇરીસ્યઉ, F વયરીસ્યુ, GIJ વયરીસિઉં. ૪૨ BCDFHIJ પ્રકટિસુ ૪૩ B પ્રાણુ ૪૪ GIJ નઉં. ૪૫ BF પ્રમાણુ. ૪૬ D મહિ મંડલિ વિરતાવિસુ આણ

ઇકિ ભણુસિઇ[૧] એ ડાહઇ[૨] હુવઉ,[૩] ઇકિ પુણુ[૪] કહિસઇં[૫] નાસી ગયઉ;[૬]
લોક વોલ[૭] ગણુસઇં[૮] કેતલા. આપણુ[૯] કાજિ ન[૧૦] ભૂલઇં[૧૧] ભલા. ૬૬

કાલી કંસ કેસિનુ[૧૨] કાલ,[૧૩] ગોકુલ[૧૪] ગેલિ ગહિલ્લુ[૧૫] ગોવાલુ;[૧૬]
અરિહલ દેષી[૧૭] પછીમ[૧૮] ગયઉ,[૧૯] પાછઇ કુણુ તે[૨૦] લાંમઉ કહિઉ ૬૭.

વિણુ[૨૧] અવસરિ[૨૨] જે માંડહિં[૨૩] ઝૂઝ,રાજતલઉ[૨૪] તે તોડઇ[૨૫] અબૂઝ;
માલ[૨૬] પડચા[૨૭] ઘાઉ ઊપણુઇ[૨૮], ધૂખડ નામ[૨૯] સહૂ[૩૦] કોઇ[૩૧] ભણુઇ ૬૮

અવસરિ વોલિઉ[૩૨] માણુસ[૩૩] ગમઇં,
પામિઇં[૩૪] પુષ્ટિ જુ[૩૫] અવસરિ જિમઇં;
બાંહ્ડઉ અવસરિ[૩૬] વૂઠઉ[૩૭] મેહુ[૩૮],
અવસરિ આવ્યઇ[૩૯] સગઇ સનેહુ[૪૦] ૬૯

---

૧ BDFH ભણિસિઇ, E કહિસ્યઇ, G ભણસિએ, C ભણિસિઇં એઉ, IJ ભણિ-સિએ ૨ EFGH ડાહ્યુ ૩ BD હુઉ, CFGIJ હૂઉ, E હુઅઉ, H હૂયઉ ૪ BCD-HIJ પુણ, EF પણિ. ૫ BCDFH કહિસિઇ, E કહિસ્યઇ, GIJ કહિસિ ૬ C ગયુ. ૭ BCDFGHIJ બોલ, E વચન ૮ BFH ગણિયઇ, C કહીઇ, D ભણીઇ, E ગિણી-યઇં, G ગિણીઇં, IJ ગણીઇ ૯ E આપુણ. ૧૦ BCDEFH કાજ ન ૧૧ B ભૂઇં. ૧૨ BEGHIJ કેસિ કંસનઉ, CF કેસ ક સનુ, D કંસ કેસિનઉ ૧૩ BCF કાલુ. ૧૪ BCFIJ ગોકુલિ D ગોકુલ, E ગોપાં, G ગોકલિ, H ગોકલ ૧૫ BC ગહિલુ, DG ગહિલ, E ગાહિલુ, F ગહિલ્લ, H ગહિલઉ, IJ ગહીલુ. ૧૬ BH ગોપાલુ, C ગોયાલુ, DE ગોવાલ, FGIJ ગોપાલ ૧૭ BH દેખી. ૧૮ BCDEFGHIJ પશ્ચિમ. ૧૯ CEF ગયુ. ૨૦ BCGHJ કૂણિ તે, E કિણિ તે, F કુણ I તે. ૨૧ BCEH વિણુ. ૨૨ BCDEFGHIJ અવસર. ૨૩ BCDEFGHIJ માંડઇ ૨૪ B તણું, D તણં, F તણૂં ૨૫ BCEFH ત્રોડઇ તિ, D ત્રોડંતિ, G ત્રોડિંતિ, IJ ત્રોડઇ ૨૬ F માલુ, IJ માલા. ૨૭ C પડિયાં ૨૮ BDEH ડીપણુઇ, CFG ઊડી પણુઇ, IJ ડીણંઇ ૨૯ CD —, H નામુ. ૩૦ D સહુ. ૩૧ CDEFGIJ કો ૩૨ BCDGHIJ બોલિઉં, E બોલ્યુ, F બોલિ ૩૩ BE માણુસ, F માણુસુ ૩૪ BCDEFGHII પામઇં. ૩૫ DF જં, E જિ, G જઉ. ૩૬ B વાલુ અવસરિ, CDEGH વાલ્હઉ અવસરિ, F વાલઉ અવસરિ, IJ અવસરિ વાલ્હઉ ૩૭ F વૂઠ. ૩૮ DEGHIJ મેહ ૩૯ BCDG આવિઇ, FH આવઇ, IJ આવિં. ૪૦ B સિણેહુ, DHIJ સિણેહ, EG સનેહ.

દીજઇ પર્વિ[૧] છાણુ[૨] ગૂહલી, બે કર[૩] રાઉ[૪] ઉડાવઇ[૫] સિલી;[૬]
ગહિલ પણુઉ[૭] નઇ અંતિજ[૮] વેસુ,[૯] અવસરિ ટાલઇ શ્રીપતિ કલેસુ.[૧૦] ૭૦

જલધર[૧૧] વરસઇ[૧૨] જગુ[૧૩] દૈ[૧૪] ગાલિ,
મોદક[૧૫] ભણુ[૧૬] પરહા[૧૭] લે[૧૮] બાલિ;
કામિણિ કંઠ[૧૯] ઊતારઇ હાર,[૨૦]
વિણુ[૨૧] અવસર[૨૨] તું[૨૩] જોય[૨૪] વિચાર.[૨૫] ૭૧

સૂરઉ દીવઇ[૨૬] જલઇ[૨૭] પતંગુ,[૨૮] સૂરઉ[૨૯] પાવકિ[૩૦] પડઇ તુરંગ;[૩૧]
સૂરઉ[૩૨] ઘન ગર્જિત[૩૩] સાભલી,[૩૪]
મરઇ સિંઘ[૩૫] બલિ[૩૬](૨) ઊછલી.[૩૭] ૭૨

વલબેલી[૩૮] બીસારિસુ[૩૯] બુધિ.,[૪૦] તઉ પામિસિ[૪૧] મનવંછિત સિદ્ધિ;[૪૨]
ઇણિ[૪૩] અવસરિ વિસિષ્ટ[૪૪] પહૂત,[૪૫]
તે વીનવઇ[૪૬] સ્વામિ[૪૭] સુણિવત્ત[૪૮] ૭૩

---

૧ C પરવિ ૨ BCDEFGHIJ છાણિ ૩ C બેઉ. ૪ E રાય ૫ H ઉઢાવઇ, II ઓડાવઇ ૬ G શલી. ૭ BH પણુ, F પણુયં. ૮ BCFGHIJ અ ત્યજ ૯ DEFGHIJ વેસ. ૧૦ CDIJ કલેશ, E કિલેસ, FGH કલેસ. ૧૧ BH જલધરુ ૧૨ CDFGIJ વરિસઇ ૧૩ DGHIJ જગ ૧૪ BCDFGH દિઇ, E દીઇ, IJ દિ ૧૫ D મોદિક. ૧૬ BCDFGGIJ ભણુઇ, E લેઇ. ૧૭ BFH પરા ૧૮ C લેઉ, DFGIJ લેઇ ૧૯ C ઉર, F કંઠિ. ૨૦ CFG હારુ. ૨૧ DFGIJ વિણ ૨૨ H અવર ૨૩ BFGH તૂ, C તઉ. ૨૪ BCDFGHIJ જોઇ, E જોઇસિ. ૨૫ FG વિચારુ ૨૬ I ઇઠીપ. ૨૭ CDE પડઇ. ૨૮ DEFGHIJ પતંગ ૨૯ F સૂરઇ ૩૦ E પાવક. ૩૧ BCF તુર ગુ ૩૨ F સૂરઇ ૩૩ BC ગજિતુ, D ગજિજંત, F ધજિંત, H ગજિજતુ. ૩૪ HIJ સંભલી ૩૫ B સિંડુ, C શરણુ, DEFGHIJ સિંહ ૩૬ BD વલિ ચલિ, CDFGHIJ વલિ વલિ. ૩૭ E ઉછ. ૩૮ BEGH બલએલ, G બલ એલઇ, D બઇ બોલઇ, F બલ બેબર, IJ બલાબલઇ ૩૯ BCDGHIJ બઇસારિસુ, E વઇસારરિસુ, F વઇસારિસુ ૪૦ D બધિ, IJ બુદ્ધિ ૪૧ BCDGHIJ પામિસુ, E પાસિસુ ૪૨ CDEFGH સિધિ ૪૩ DG ઇણ. ૪૪ BDEFGHIJ તે વિષ્ટ, D તે તિષ્ટિ, C જે વિષ્ટ. ૪૫ B પહુતૂ, DHIJ પહુત, G પહૂતી. ૪૬ BF વીનઇ. ૪૭ CD સામિ ૪૮ F વત્ત

તુમ્હે[૧] સ્વામી[૨] છઇ અરિહંતુ[૩] રાઉ, એ[૪]તીણઇં પઠાવ્યઉ[૫] પસાઉ,
તઉ તાકઇં[૬] આણ્યઉ[૭] છઇ કાજ,[૮]
તુમ્હિ[૯] તહિ[૧૦] પુહતા[૧૧] જોયઉ[૧૨] આજુ.[૧૩] ૭૪
રાઉ[૧૪] ભણઇં[૧૫] સુણિ મિત્ર વિચાર,[૧૬]
તઇં[૧૭] હિવ[૧૮] કરિવી[૧૯] લોકહ સાર;
પરદલ દેષી[૨૦] થાઇ[૨૧] જે છેકુ,[૨૨]
અમ્હ[૨૩] પૂઠિઇં[૨૪] આવે[૨૫] લેઈ લોકુ[૨૬] ૭૫
સીખામણ[૨૭] દે[૨૮] ચાલ્યઉ[૨૯] રાઉ, નગર[૩૦] લોકિ[૩૧] કીધઉ સમહાઉ;[૩૨]
જઇ સર્વસરિ[૩૩] કિદ્ધ[૩૪] જુહાર,[૩૫] વડમાણુસ[૩૬] વીનવ્યઉ[૩૭] વિચાર.[૩૮] ૭૬

વસ્તુ[૩૯]

સ્વામિ[૪૦] સંભલિ[૪૧] (૨) રાઉ જુ[૪૨] વિવેકુ;[૪૩]

---

૧ BEH તમ્હે, CG તહેમ. ૨ BCGHI સકારઉ, D કારઇં, EJ હકારઇં, F અસકારઉ ૩ CDEFG અરિહંત. ૪ B આ તીણું, CEHII આ તીણુંઇ, D આ તીણિ F આ તીણિઇં, G આ તીણિં. ૫ BCDGHIJ પાઠવિઉ, E પીઠવ્યઉ, F પાઠિવિઉ. ૬ BH તાકં, B તાકિઇં, G તાકિં. ૭ BH આણ્યુ, CDGIJ આણિઉં, F આણિં. ૮ BCG કાજુ. ૯ BHF તમ્હિ, C તુહમે. ૧૦ BCDEGHIJ તિહાં, F તાં ૧૧ DE પહુતા, F પહુતો ૧૨ D જોઇ, E જોઇયઉ, G જોઇઇ, H જોયઉ. ૧૩ DEHIJ આજ. ૧૪ E રાય ૧૫ I ણઇ ૧૬ F વિચારિ, G વિચારુ ૧૭ C —, F તિ. ૧૮ D હવઇ. ૧૯ DFGIJ કરવી. ૨૦ EF દેખી. ૨૧ BDFGIJ થાજે, E થાયે. ૨૨ BG છોકુ, CHIJ છોક, DE છેક ૨૩ CG અહેમ, DF અમ્હિ. ૨૪ FGIJ પૂઠિં ૨૫ BH લે આવે, C આવે, EFIJ લેઈ આવે, G લેઈ આવેઉ. ૨૬ DEHIJ લોક. ૨૭ CDEFGIJ સીષામણ. ૨૮ CIJ દેઉ, EFG દેઇ. ૨૯ BCFGHIJ ચાલિઉ, D વાલિઉ ૩૦ C નયર. ૩૧ C લોકુ, EG લોક. ૩૨ BCDEFGHIJ સમવાઉં. ૩૩ BFH સર્વસરિ, CIJ સવેસિરિ, D સમોસરિ, E સવેસિર, G સવલેસિરિ ૩૪ BEGH કરી, CD કિધ, E કરઇ, IJ કરિય. ૩૫ BF જુહારુ ૩૬ BCEHIJ માણસિ, D અવસરિ તે, F માનસિ, G માણસે. ૩૭ BDFGHIJ વીનવિઉ, C વીસવઉ ૩૮ BC વિચારુ ૩૯ BCFH હિવ વસ્તુ, D હવઇ વસ્તુ GIJ હિવવસ્ત ૪૦ D સામિ. ૪૧ CD સાંભલિ. ૪૨ જે, DF —. ૪૩ DEGIJ વિવેક.

તે[૧] ચાલ્યઉ[૨] તુરિત[૩] ગતિ, કુણુહિ[૪] કાજિ[૫] તે કાણુ[૬] નરકઇ[૭];
તુમ્હિ[૮] રહતા[૯] નવિ ઘટઉ[૧૦], રાઉ[૧૧] રહઇં કિમ[૧૨] તુમ્હ પાષઇં;[૧૩]
જિમ(૨) સુણિયઇ[૧૪] અરિતાણા[૧૫] ઉતાવડા[૧૬] અપાર;[૧૭]
તિમ(૨) થાઇ હલોહલઉ, હિવ અહમ[૧૮] કુણુ આધાર.[૧૯] ૭૭

હિવ તલહારઉ,[૨૦] ગૂજરી રાગૂ

તે[૨૧] ભણુઇં એકિસઉ[૨૨] ચિંત હો,[૨૩] આવઉ[૨૪] સવિ મિલીએ;[૨૫]
તેઉ લે ગયઉ[૨૬] સો પ્રવચન નગરીય[૨૭] મન[૨૮] રલી એ[૨૯];
પુણ્યરંગિ[૩૦] પાટણુ[૩૧] પાષલિએ,[૩૨] અરિહલ તરવરીએ;[૩૩]
વિલગી[૩૪] આલસિ[૩૫] જે રહ્યા[૩૬], તે સવિ તહિ[૩૭] ધરિયાએ.[૩૮] ૭૮

---

૧ B તેઉ, C ને, F તઉ. ૨ BCEHIJ ચહ્લિઉ, DG ચાલિઉ, F ચિઉ. ૩ BFGHIJ ત્વરિત ૪ B કુણુ, C કુમણુ, D કવણુ, F કણુહ, IJ કુણુહ. ૫ BCFGHIJ કજ્જિ, E —. ૬ BCEH તે કવણુ, D જે કવણુ, FGIJ તે કવણુ ૭ BCEGH લખઇ, D લેખઇ, FIJ લેષઇ. ૮ CH તુહિમ, F તમ્હિ ૯ D પહુતા, FIJ રહિતા ૧૦ D ધઉ ૧૧ E રાય. ૧૨ H કિ. ૧૩ BCEGH પખઇ, F પાખઇ. ૧૪ D સુણી, GIJ સુણીઇ. ૧૫ I અરિત, J અરિતણી. ૧૬ D ઉતાવલા, I —. ૧૭ F અપારુ, I — ૧૮ D અહમ ૧૯ BH આધારુ ૨૦ B હિવ તલહારઉ રાગુ ગૂજરી, C હિવ તલહરઉ રાગુ ગૂજરી, E તલહારઉ ઢાલ રાગ-ગૂજરી, F હિવ તલહરુ રાગ ગૂજરી, GH હિવ તલહારુ રાગ ગૂજરી, IJ રાગ તલહરુ વા ગૂજરી ૨૧ C તેઉ, E તેય ૨૨ BCDEH એકિસી, F એકસ, IJ એકીસો ૨૩ D —, E હો ૨૪ GD આવિઉ, E આવેઉ, HIJ આવઉ ૨૫ C મિલિયએ ૨૬ D તે લેઈ સો ગયઉ, G તેઉ લ ગઇ. ૨૭ D પુરી ૨૮ DFG મનિ ૨૯ CDG રુલીએ ૩૦ BCDEFGHIJ પુણ્યરગ. ૩૧ BEF પાટણિ, IJ —. ૩૨ BCEFH પાખલિ ૩૩ BCFHJ તરવરિયા, D તરવરયા એ, E તરવરિયાએ, I તરવરિયા ૩૪ BCIJ વિલગિય, EFIJ વિલગીય. ૩૫ E આલસ ૩૬ D જે રહ્યા એ, G જે રહિઆ, IJ જે રહિયા. ૩૭ BF તે સવેહ ધરિયા એ ૩૮ E ધરયા, F ધરિય, G ધરિઆ.

ધરિયા[1] જે તહિ[2] રહ્યા[3] આલસિ, તેય ઘણુ પરિ[4] ઘડચા;
ભડ ભણુઇ કાહુ[5] ભડંગ[6] કીજઈ,
સઘર[7] તે સવિ નડચા;[8]
ફિરિ[9](૨) ચ ફારક ફર[10] ફુરકઈ,
રીસ રિલ્લહિ[11] છલ્લિયા;[12]
ગઢ મઢ મંદિર વાવિ વાડિય,[13]
વેગિ[14] પાડિય[15] ચલ્લિયા.[16] ૭૯
રાઉ જઈ ઢીલિહિ[17] કાચઉ, કાચિય[18] બારહીએ;
તાંડઇલુ[19] વેઢીય[20] અધરુ[21] તઉ ધુરિ[22] કિસી[23] વારહીએ,[24]
નાસઇ[25] નીઠ દીઠા[26] હુસઇ[27] વીહતે[28] વારહીએ;[29]
એવડઇ વાસિ તે કોઇ ન હિયઇ[30] જુ ચં બારહીએ.[31] ૮૦

૧ B તે ધરિયાએ, CDFHIJ તે ધરિયા જે, E તે ધરચા જે, G તે ધરિઆ જે. ૨ BCDEFGHIJ તિહાં, D તેહિં ૩ C રહિઆ, E રહીય, F રહિયા, G રહીઆ ૪ C પરિહચા, D પરિ ઘટચા, B પરિ ઘઈચા. ૫ E કિસિઉ, G કાહુઉ, H કાહૂ. ૬ BCEFGHIJ ભડંગિ, D ભણુગિ ૭ I રાઘર. ૮ J નહુચા ૯ D ફિર ફિરીય, E ફિરિ ફિરીય, G ફિરિ ફિરીઅ ૧૦ B પાર કુરકઈ C ફાર ફુર કરઇં, D ફારકઇ, EFH ફાર ફુરકઇ, G ફાર ફિરકઇ, IJ કપ્પાર ફુરકઇ ૧૧ BCFHIJ રેલિહિં, DE રેલઈ, G રેલિ. ૧૨ DG છલ્લયા, E છિલ્લિયા. ૧૩ BCEFGHIJ વાડી ૧૪ F વેગ ૧૫ BCEFGHIJ પાડી ૧૬ DFG ચલ્લયા, H ચલ્લીયા. ૧૭ BEH ઢીલિઇ, CDF ઢીલઇ, GIJ ઢીલિં. ૧૭ D કા, EF કાચીય, G કાચી ૧૮ E તાડઇ લઉ, G તાંડલઇ. ૨૦ B વેઢીય, CIJ બેડિય, DEFH બેડીય, G વેઢિઅ. ૨૧ D ધર, EGHIJ અધર. ૨૨ BCH ધુર, FIJ ધર. ૨૩ B કસાં ૨૪ BCDEFGHIJ બારહીએ. ૨૫ BC નાસ તે, DGHIJ તાસ તે, E નીસ તે, F નાસતાં. ૨૬ G દીવી ૨૭ E હુંસ્યઇ, IJ હુ સિ. ૨૮ BCEFGH બીહતે, D —. ૨૯ BCDEFGHIJ બારહીએ. ૩૦ BCFH ન દિઇ, D —, E ન દીઇ, G નહી દીઇ, IJ ન દિં, ૩૧ BCGIJ ખું બારહીએ, D —, E ખૂં બારહીએ. F બિ બારહીએ, H બં બારહીએ.

રહી[૧] પગિફિર[૨] જેઉ[૩] મંડઇ[૪] તેઉ[૫] બોલઇ[૬] નહીં દિઠઉ[૭];
સ ભલી[૮] અરિદલ કુરગાઢી[૯] રાઉ વિવેકુ[૧૦] સુનઠઉ;[૧૧]
આપરિઉ[૧૨] અરિહંતુ[૧૩] પાય[૧૪] હેઠલિ ઇસુ[૧૫] તેઉ[૧૬] નિમાણઉ;[૧૭]
સ્યઉ[૧૮] નાસતાં ની કેડિ[૧૯] કીજઇ, ભણઇ મનમથુ[૨૦] રાણઉ.[૨૧] ૮૧

પ્રવચન ગરી[૨૨] જાઇવા તતિ[૨૩] ને આઇસ્યઇઉએ;[૨૪]
અવર[૨૫] જીતઉ[૨૬] સહૂ[૨૭] હિવ નિજક[૨૮] થાનકિ જાઇસ્યુ[૨૯] એ;
બિરદ[૩૦] બોલાવતઉ[૩૧] બહુ[૩૨] પરિ કુમરુ[૩૩] પાછઉ વલ્યઉ[૩૪] એ;
ચઉપટ ચાલતા ચોર નઇ[૩૫] ચરડહ, ભઉ[૩૬] ટાલિઉ એ;[૩૭] ૮૨

---

૧ D બારહીય, EF ન્હીય, G રહીઅ ૨ B પગુભરિ, CEFHIJ પગભરિ, D છાગ તરિ, G પગભર ૩ H જે. ૪ G મહઇ. ૫ B તેઇ, D તેય, G તે ૬ BCDEFHIJ કોઇ ન, G કોઇ નવિ ૭ C દિઠ્ઠઉ, F દિઠ, IJ દિઠ્ઠઓ ૮ DF સભલીય, E સાભલીય, IJ સંભલિ. ૯ BCDEGHIJ ઉબગાઢી, F ઉબગાઢીય. ૧૦ DEFG વિવેક ૧૧ F સુનિઠઉ, IJ સુનઠ્ઠઓ ૧૨ B વાપરિયઉ, CGH વાપરિઉ, D બાપડઉ, E વાપસ્યઉ, F વાપરીય ૧૩ BCDEFGHIJ અરિહંત. ૧૪ D લઇ ૧૫ B ઇસીઉ, CF ઇસઉ, D ઇસિ, E ઇસ્યઉ, GHIJ ઇસિઉ ૧૬ BCEFGIJ તોઇ, H તેઇ. ૧૭ B નિમાણુ ૧૮ BCDFGIJ સીનાસતાંની, E સીનીસતાંની ૧૯ DIJ કેડ ૨૦ B મન્મુથુ, CIJ મન્મથ, DEFG મનમથ, H મન્મથુ. ૨૧ C રાઉણુઉ ૨૨ BCDFHIJ નગરીય, DG નગરી. ૨૩ BCEFGHIJ તાતિ ન, D ભાવ ન ૨૪ B આઇસ્યૂ એ, C આઇસ્યુ, D આયરુએ, E આઇસ્યઉ એ, F આઇસિંએ, GIJ આઇસિઉંએ, H આઇસ્યુ એ. ૨૫ BCH અવરુ ૨૬ BCFGH જીતૂ. ૨૭ G સહી ૨૮ BCEFGHIJ નિજ, D આપણઇ ૨૯ C જાઇસ્યૂં એ, DGIJ જાઉ સિઉંએ, E જાઇસ્યઉ એ, F જાઇસિંએ, H જાઇસ્યુ એ. ૩૦ BDGHIJ બિરુદ ૩૧ CFG બોલાવતુ, D બોલીત, IJ બોલાબતહુ ૩૨ D વહુ, F બિહુ, IJ —. ૩૩ DFGHIJ કુમર. ૩૪ BCDEFGH વલિઉએ, IJ ચલિઉએ. ૩૫ CIJ ન, G —. ૩૬ DEG ભય. ૩૭ BCDEFGH ટલિઉએ, IJ લિઉએ.

ભઉ[1] ટલિઉ ચટપટ ચોર[2] ચરડહ, સેનુ[3] સમહરિ ચલ્લએ;
દલુ[4] અકલ[5] દેષી[6] જે અદેષી,[7] તીહનુ મનુ[8] સલ્લએ;[9]
આવ્યઉ[10] અવિધા નયર[11] નિરુપમ[12] કિધુ[13] ઉચ્છવ[14] ડંબરે;
ઘરિ(૨)[15] હિ ઉપ્ભિય[16] નયરિ[17]
ગુડ્ડીય[18] ષેહ[19] ઉડ્ડી[20] અંબરે.[21] ૮૩
માવીત[22] પણુઇ[23] માઇ દે[24] હરષિ[25] હુલાવણ્ાએ;[26]
અખઇ[27] હોઇ[28] જે[29] વીર વર[30] કરિસુ[31] તં નિઉછણુાંએ;[32]
તા[33] તિ ઉછંગિ[34] સો જિઠવિઉ;[35] પૂછઇ[36] એ વાતડીએ;[37]
કિમ[38] (૨) ફિરિયઉ[39] દેસંતરે,[40] કિમ તઇ જગ નડીય[41]. ૮૪

૧ DEG ભય, F — ૨ DF — ૩ D રાઉ, EFGIJ સેન ૪ DEGIJ દલ ૫ BCFH અકલુ. ૬ BCHIJ દિખિય, F દેખીય, G દેષિઅ. ૭ BC અદેખી, FG અદેખા, GIJ અદેષા. ૮ C તનુ, D તનમન, E તનુમનુ, G મનિ તે, I તન્ન મન. ૯ B સલુએ. ૧૦ BCH આવિયઉ, DGIJ આવિઉ, EF આવીયઉ. ૧૧ BCDEFGHIJ નયરિ ૧૨ F નિરપમુ. ૧૩ BCDFH કિધ, EIJ કિદ્ધ, G રિધિ ૧૪ BH ઉછવુ, CDG ઉછવ, EF ઉત્સવ ૧૫ CF ધરધરહિં, G પરિ(૨)હિં, D ધર (૨) રઇ. ૧૬ BGH ઉપ્ભી, CEF ઉપ્ભીય, D ઉભીય. ૧૭ CF નયર. ૧૮ B ગુડી, D ગૂડીય, E ગુડ્ડિય, F ગુડીય, GH ગુડ્ડી, IJ ગૂડી. ૧૯ EFHIJ ખેહ. ૨૦ CIJ ઊડી, DF ઊડીય, E ઉડ્ડીય. ૨૧ BDEGHIJ અંબરે, C ઊંબરે, F ડંબરે ૨૨ BC-EFGHIJ માવીત્ર, D મનમથ ૨૩ BCFH પ્રણુમએ, DEGIJ પ્રણુમઇ ૨૪ BCDFGH દિઇં, E દીઇં, IJ દિ ૨૫ CFG હરિષિ, D હરિષિહિં. ૨૬ BC-EFGHIJ હૂલારણું એ, D હુલામણા એ. ૨૭ BCGHIJ અખઇઉ, EF અખઇય, D અષઇ ૨૮ D હો ૨૯ E યે. ૩૦ IJ —. ૩૧ C કરિસ્યું, H કરિસ, IJ તૂં કરિસિઉં ૩૨ BHJ તૂ ન્યુંછણાંએ, D તૂ નિઉછણાએ, E નિતુ નિઉ છણાએ F હું નૂંછણાએ, G તૂ લૂ છણાએ, I લુંછણાએ ૩૩ CH તાત. ૩૪ BFIJ ઉચ્છ ગિ, D ઉચ્છંગિહિં. ૩૫ BH સોહવિયઉ, C સોહવિય, D સોહવિઉએ, EF સોહવીયઉ, GIJ સોહવિઉ ૩૬ B પૂચ્છએ, CEF પૂછએ, GIJ પૂછઇ ૩૭ BCEFGHIJ વાતડીય, G વાતડીએ. ૩૮ D કેમ (૨), ૩૯ BCDFGHIJ ફિરિઉ, E ફિરીય ૪૦ BHIJ દેસંતરિ. ૪૧ F ડીય, G નડીએ

જગુ[1] નડિઉ[2] કુણુ[3] પરિ ઇણુ[4]
અવસરિ[5] મિતુ[6] બુલણુ[7] લગ્ગઉ;[8]
તુવ[9] કુમર[10] અવરહુ[11] સરિસુ[12]
સમહરિ કલહુ[13] કરતુ[14] ન ભગ્ગઉ;[15]
નઠોર[16] ...હુર[17] ઘસિય[18] ઘણુપરિ,
સંતિ[19] સવિ વસિ વસિ[20] આણુએ;
એઉ[21] દેખિ[22] નઠઉ[23] વિવેકુ[24]
તિમ જિમ નામ[25] કોઇ ન જાણુએ. ૮૫
તિણ્ણિ[26] અવસરિ[27] પાપસુત[28] ભટ્ટ[29] મહન
ભ્રમ[30] તણ્ણા[31] છઇ ભણ્ણઇ;[32]
મોહરાય કુલ[33] કમલ દિણેસર,[34] ઉગ્રમ[35] લગ્નિ[36] અઢલિક[37] અલવેસર;[38]

---

૧ BCDEFGHIJ જગ. ૨ BCDEFH નડીઅ, G નડીય ૩ BCH કુણ્ણિ, D જિણ્ણિ. ૪ BCEFGHIJ ઇણ્ણિ ૫ B અવરિ, D અવસરે, F ઉવસરિ. ૬ B મતુ, DE મિત્ર, GIJ મિત્ત ૭ BCFGIJ બુલ્લણુ, DE બોલણુ, H બોલ્લણુ ૮ BG લગ્ગઉ, D લગાઉ, E લગઉ, IJ લગ્ગઓ. ૯ BCH તૂય, D —, E તૂઅ, FG તૂ II તું. ૧૦ BCH કુમરુ ૧૧ BCFGHIJ અમરહ, C અમરુહં, D —. ૧૨ D—, GIJ સરિસ ૧૩ CEFGIJ કલહ, D — ૧૪ EFG કરત, D —, H કરતઉ. ૧૫ BEG ન ભગ્ગઉ, D —, F નુ ભગ્ગઉ, H ન ભયઉ, IJ ન ભગ્ગઓ ૧૬ BCDEFHIJ નાઠોર, G નાઠુરે ૧૭ DFGIJ નીહર. ૧૮ DEF ધસીય, G ધસિઅ ૧૯ BCEFGIJ સત, D શંભુ ૨૦ F સિ આણુય ૨૧ E એહ, F એય ૨૨ BCFHIJ દિખિ, E એહ, F એય ૨૩ BH નઠુ, C ભટ્ટુ, DEF નઠ ૨૪ DG વિવેક. ૨૫ BCH નામુ ૨૬ BCEFHIJ તીણ્ણિ, G તીઇ, D — ૨૭ BCFGHIJ પ્રસ્તાવિ, D — ૨૮ BCEIJ પાપશ્રુતિ, D —, F પાપશ્રતિ, G પાપશ્રત, H પાપશ્રૂતિ. ૨૯ BCEFGHIJ ભટ્ટિ, D —. ૩૦ F રાય ૩૧ EIJ કુમર તણ્ણા. ૩૨ BCEFGH ભણ્ણ્યા, IJ બોલ્યા. ૩૩ B કુલ, CDEGHIJ કુલ કમલ ૩૪ BCH દિણેસરુ. ૩૫ DIJ ઊગમ FGH ઊગ્ગમ, F અગ્ર. ૩૬ BCF લગ, DEG DEGHIJ લગઇ ૩૭ BC અઢલકુ, D અઢિલિક, HIJ અઢલક ૩૮ BCH અલવેસરુ.

ભુજબલિ[1] ભેડિ[2] ભીડ[3] તનુ ભજઇ,[4]
વીરનામુ[5] તુવ[6] મનમથ[7] છજઇ. ૮૬

જયવંતુ[8] જિણિવા[9] જગ[10] સહુ[11] વલ્યઉ;[12]
ચઉપટ[13] મલ્લ[14] ચઉસાલ;[15]

ચલચંચલ ચતુર[16] તુરંગમિ[17] ચડિયઉ,[18]
કરિ કઢિય[19] કરવાલુ;[20]

ઓ[21] આવઇ (૨) અરિ અપ્ફાલિય[22]
ભંજવિ[23] ભુજ[24] વિકરાલે;[25]

મહિ મંડલિ[26] મંડઇ મયણુ મહાભડ
કુણુ[27] તુમ્હસ્યઉ[28] તુડિતાલો.[29] ૮૭

---

૧ BEH ભુયબલિ, CFIJ ભૂય બલિ, DG ભુઅબલિ ૨ DG ભેડ ૩ BDEFGHIJ ભિડંત, C ભિડંતુ ૪ BH તુ ભજજઇ, C ન ભજઇ, DEGIJ ભજજઇ, F ન ભિજજઇ ૫ DEFGIJ નામ ૬ BCFH તૂય, DGIJ તૂ, E તૂઅ ૭ BCHIJ મન્મથ ૮ BCDEGH જયવંતઉ, IJ જઇવ તઉ. ૯ D જિણવા. ૧૦ BCF જગુ ૧૧ D સ, FIJ સહ. ૧૨ BCEFGHIJ ચહ્લિઉ, D હલહ ૧૩ BH ચઉપટુ ૧૪ BH મલુ, C મુલુ, DEGIJ મલ. ૧૫ BF ચઉસાલુ, C —, IJ વઉસાલ. ૧૬ C ચ, DF ચપલ. ૧૭ E તુરગમ, H તરંગુમિ ૧૮ BCDHIJ ચડિઉ, G ચડીઉ, F ચડીયુ. ૧૯ B કધિતુ C કઢિઉ, D કીધઉ, E કઢીય, F કઢ્ઢિય, GHIJ કઢ્ઢિઉ ૨૦ BEGHIJ કરવાલ ૨૧ BF — ૨૨ D ઉપ્ફાલિય, G અપ્ફાલિઅ ૨૩ BCEGHIJ ભંજઇ, D ભુ જઈ, F ભુ જઈ ૨૪ BCDFGHIJ ભુજિ. ૨૫ BCF વિકરાલુ, DEGHIJ વિકરાલ. ૨૬ C મંડલ મંડન ૨૭ B કુણુ. ૨૮ BG તૂયસ્યુ, C તૂયસુ, D તૂસિઉ, F તુઝ સિઉ, F તૂયસિ, H તુસ્યુ, IJ તુ અસિઉ. ૨૯ BFH તુડિતાલુ, C તુમિતાલુ, D તુલિતાલ, EGIJ તુડિતાલ.

ષિણિ[૧] મેયણિ[૨] મંડલિ ખિણિ[૩] ગયણંગણિ,
ષિણ[૪] જુઝઇ[૫] પાયાલે;[૬]
જે[૭] ભુજવલિ[૮] ભૂઅવલિ[૯] છલહિ[૧૦] અવગ્રલ,[૧૧]
તીય[૧૨] સરસી[૧૩] તૂં આલે;[૧૪]
નવિ છંડૂઈ[૧૫] સાગરિ ઝગરિ મહાગિરિ ગઢમઢ[૧૬] ગેહિ પઈઠું;[૧૭]
સઉ (૨) સૂંઠંતહ[૧૮] તુહ સર[૧૯],
ધોરણિ ધીરઉ[૨૦] કોઇ ન દિઠ્ઠા[૨૧] ૮૮
જીહ[૨૨] ખગ્ગહ[૨૩] ખડ[૨૪] (૨) ષિત્તિ[૨૫]
ન ષુટઇ[૨૬] જેય[૨૭] પયટ્ટઇ[૨૮] ઝિકંતિ;[૨૯]
જે સબલિ[૩૦] ભરવઇ[૩૧] ચક્કન[૩૨] ચુક્કઇ[૩૩]
ધીર,[૩૪] ધનુષ ધરંતિ;

---

૧ BCDEFGHIJ ક્ષણિ. ૨ BCDFGHIJ મેઇણિ. ૩ BCDEFHIJ ક્ષણિ, G ક્ષણ. ૪ BCDEGHIJ ક્ષણિ, F ક્ષણ. ૫ BCHIJ ગૂજ્ઝઇ, DEG ગૂઝઇ; F જુઝઇ ૬ BCDEFGHIJ પાયાલિ ૭ D જ. ૮ BC ભુઇબલિ, D ભુજિ-બલિ, E ભુયબલિ, G ભુઅબલિ, H ભુઇબલ, IJ ભૂઇબલિ ૯ BCDH ભુયબલિ, E —, F ભૂયબલિ, G ભુઅબલિ, IJ ભુજબલિ ૧૦ BGHIJ છલિહિં, CDEF બલિહિં. ૧૧ BGIJ અવગ્ગલ, CEF અવગ્રલ, D અવ-ગાલ, H અચગ્રલ. ૧૨ BCDFGHIJ તીહ ૧૩ BCFHIJ સરિસી, D સરિસઉં, E સિરિસિ, G સરિસ ૧૪ B તૂતં આલી, CDFGH તૂ આલિ, E તુઅ આલિ, IJ તું આલિ ૧૫ BD છુટઇ, CEFGHIJ છુટ્ટઇ ૧૬ DIJ ગઢિમઢિ ૧૭ IJ પયટ્ટ ૧૮ D સૂડંતઉ, E સૂડ સૂડ તા ૧૯ D હાસર, F તહ સિરિ ૨૦ I ધીરહ. ૨૧ BCFH દિઠ્ઠુ, DEGIJ દિટ્ઠ. ૨૨ BCDEF-GHIJ જીહ ૨૩ BDGIJ ખગ્ગ, CEFH ખગ્ર ૨૪ F ખડ ૨૫ BDEG-HIJ ખિત્તિ, F ખિતિહિ ખિત્તિ ૨૬ BEGHIJ ખુટ્ટઈ, C નરહ દઈ, D ખુટઇ, F ખટ્ટઈ ૨૭ BCDEFGHIJ જે ૨૮ BCEFGHIJ પટ્ટઇ, D પટઇ. ૨૯ BEGIJ ઝુજઝંતિ, C ઝૂજઝય તિ, D ઝૂઝતિ, F જુજઝંતિ, H ઝજઝંતિ. ૩૦ BH સવલિ D સબ (૨), E સાબલ. ૩૧ D ભુર૦વઇ. ૩૨ D જસ. ભુલિ બરવરવઇ, F ચક્કિન, F ચક્કતુ ૩૩ BEGHIJ ચુક્કઈ, C ચુકઇ, D —, F ચક્કઇ. ૩૪ B ધીરહ ધનુષુ, CEGHIJ ધીરહ ધનુષ, D —, F ધીરા ધનુષ.

જે મુગ્ગર[૧] મારદ્દ,[૨] કૂપા[૩] કટારઈ[૪] જે તક્કઈં તરવારે;[૫]
કમ્મુકર[૬] જિમ તે[૭] કામ[૮] કરંતા મઇ દિઠા તૂ વારે.[૯] ૮૯

જે જોગી જડિયા[૧૦] તપી[૧૧] તપોધન બંભણુ બહુ બલ ઠામ;
સૌગત[૧૨] સંન્યાસી[૧૩] જેમ સવાસી,[૧૪]
તિહ[૧૫] તઇ ભગ્ગા[૧૬] નામ;[૧૭]
જે ખિતિ[૧૮] તલિ ખત્તિય[૧૯] ખર,
ખુર[૨૦]સાણી[૨૧] સંબ્બર[૨૨] વબ્બર[૨૩] ચીણુ;[૨૪]
જે દાનવ[૨૫] નવ કુલ નાગ પુરંદર તે તઈં કિદ્ધા[૨૬] દીણુ. ૯૦

તઈં મચ્છણિ[૨૭] મિલિઉ,[૨૮]
મુનિ પારાસરિ[૨૯] ધૂ[૩૦] ધુત્તારિઉ[૩૧] બંભુ;[૩૨]
તઇ તેજિ[૩૩] તૂ તપ તઉ[૩૪] રખ્ખિત છોયઉ[૩૫] સંઢુ[૩૬] ભણાવિઉ[૩૭] સંભુ;[૩૮]

---

૧ BHF મુદ્ગુરિ, CGIJ મુદ્ગરિ, DE મુગ્ગરિ ૨ IJ માર ૩ BCFGHIJ કૃપઈ, D ક્ષપઇ, F કૃપાઇ ૪ BCDEFGHIJ કટારી ૫ BCDEFGHIJ તરવારિ ૬ BDEFGHIJ કમ્મારા, C કમ્મરે ૭ D જેમ. ૮ BH કમ્મુ, C કમ, DG કામ, EFIJ કમ્મ. ૯ BCDFH તૂં બારિ, E તુગ્ગ બારિ, G તુહ-બારિ IJ તઉં-બારિ ૧૦ CDFG જડીયા. ૧૧ EIJ તપીય ૧૨ EF સોગત ૧૩ IJ સાન્યાસી ૧૪ CD સવીસીં. ૧૫ ECEFGHIJ તીહ, D તેહ. ૧૬ BEGIJ ભગ્ગી, CFG ભગ્ગી, બગી. ૧૭ BCDEFGHIJ મામ. ૧૮ IJ ષિતિ ૧૯ C ખત્તીય, F ખિત્તિય, G ખત્તિઅ ૨૦ BCDEGHIJ ખુર, F ખરુ ૨૧ EF સાણીય, IJ સાણિય. ૨૨ BGHIJ સબ્બર, CDE સબર. ૨૩ BC બબર, D ખુરદઇઅ, EFGHIJ બબ્બર. ૨૪ D દીણુ. ૨૫ IJ દાણવ. ૨૬ D કીધા, IJ કિદ્ધા. ૨૭ B મચ્છિણિ, CEGHIJ મચ્છિણિ, D માછિણિ, F મચ્છણિ ૨૮ BCEGH મેલિઉ, D મિલિઉ, F મેલીય, IJ મેલી. ૨૯ BHJ પારાસરુ, C પરાસર, DEF પારાસર, G પારાસુર, I પારી સર ૩૦ F ધુ. ૩૧ CDG ધૂત્તારિઉ, F ધતારિઉ. ૩૨ DGHIJ બંભ. ૩૩ BCDEFGHIJ તેજિ ૩૪ BCDEFGH તપંતઉત. ૩૫ B સ્છાવિઉ, CDFGHIJ છાવિઉ, E છાવ્યુ. ૩૬ DG સંઢ, EF સ ડ ૩૭ B ભણાવિ C ભણીવિઉ, E ભણાવ્યુ. ૩૮ BCEFGHIJ શંભુ, D સંભ.

તઈ ચંદ્રુ[૧] કલંકયઉ[૨],

ઇંદ્રુ[૩] અહલ્યા[૪] મેલિય[૫] કિય[૬] મજ્જાર;[૭]

તઈં વેસા[૮] મંદિરિ[૯] વેસુ[૧૦]

છંડાવિઉ[૧૧] નંદિષેણુ[૧૨] ગૂંઝાર.[૧૩] ૯૧.

હિવ છપ્પઉ[૧૪]

નવિ દિઠઉ ઉઠંત[૧૫] સમરિ છઉક્કાર[૧૬] કરંતઉ;[૧૭]

નવિ મંડંતઉ[૧૮] ઠાણુ[૧૯] ન ગુણિસી[૨૦] ગણિ[૨૧] ત ફૂંતઉ;[૨૨]

નવિ કઢંતઉ[૨૩] બાણુ;[૨૪] નપુણુ[૨૫] મિલ્હંતુ[૨૬] પમાણ્યઉ;[૨૭]

જરદ[૨૮] ભેદિ[૨૯] જજ્જરિઉ[૩૦],

હૃદય ભીતરિ[૩૧] તઉ[૩૨] જાણ્યઉ;[૩૩]

---

૧ CDEFGIJ ચંદ ૨ BDEFGHIJ કલંકિઉ, C કલંકીઉ, F કલંકીય. ૩ CD ઇંદ, IJ ઇંદી. ૪ BCDEFGHIJ અહિલ્યા ૫ BCGH મેલિઉ, D મેલિય, EF મેલીય, IJ મેલીઅ. ૬ BCHIJ કિઉ, G કીઉ, DEF કીય ૭ B મજ્જારુ, CG મઝારુ, D મઝારિ, EHF મજ્જાર, IJ મંજાર. ૮ DF વેસ્યા. ૯ DG મ દરિ, J હરિ. ૧૦ BCFGHIJ વેસ, E વસ ૧૧ E છડાવ્યું, F છડાવીય ૧૨ BCGHIJ નંદિસેણુ, F નંદિખેણુ. ૧૩ B ગુજ્ઝાર, C ગુજ્ઝારુ, DEFG ગૂઝાર, H ઝુઝાર, IJ ગૂજ્ઝાર ૧૪ E હિવ છપ્પુ, F હિવ છપયુ, I હિવ છપયઉ, J છપાયઉ. ૧૫ BCEFH ઉઠંતુ, IJ ઉટ્ઠંતઉ ૧૬ BCF-GHIJ છુક્કાર, D બક્કરી E છુકાર, I છક્કાર. ૧૭ EF કરંતુ. ૧૮ CF મડતુ ૧૯ D ઠામ, GIJ ઠાણુ. ૨૦ B સિ, CHIJ ગુણુસિં, DE ગુણુસી, F ગણિસીં, G ગુણુસિં. ૨૧ BCDEFGHIJ ગિણિ. ૨૨ BCDEFGHIJ તક્કતઉ, D હિંધરતઉ. ૨૩ C કઢતુ, E કઢ્ઢતઉ. ૨૪ DFFGHIJ બાણુ. ૨૫ D ન રિપુ. ૨૬ BH મિલ્હંત, DGIJ મિલ્હંતઉ, F મિલ્હતુ ૨૭-BCFGHIJ પ્રમાણિઉ, D બાણુહ, E પ્રમાણીય ૨૮ BEH જરદુ, D જર. ૨૯ D ભિદિ. ૩૦ DF જજ્જરીય. ૩૧ BCEFGIJ ભિંતરિ, D અભ્ભિતર ૩૨ D —, G નઉ. ૩૩ BCDGHIJ જાણિઉ, EF જાણીય.

ગૂઝાર[૧] મલ્લ ગૂઝહ[૨] તણીય[૩] પર[૪] અપૂરવ ફિખિતુય;[૫]
ન સુવંતિ[૬] સુખિ[૭] તિન્યઉ[૮] ભવણુ[૯]મયણુ[૧૦] મલ્લ સિરિ મોહસુય [૧૧] ૯૨

હિવ દૂહા

પુત્ર[૧૨] પવાડા સંભલી[૧૩], આણુંહિઉ નરનાહુ;[૧૪]
કામિણિ[૧૫] કરઇં વદ્ધામણા,[૧૬], માડીય[૧૭] મનિ[૧૮] ઉછાહુ.[૧૯] ૯૩
રાઉ ભણુઇ જં જગ[૨૦] જાણીય[૨૧], કુમર[૨૨] સુભ[૨૩] કરિ વત્ત;[૨૪]
જં પુણુ[૨૫] અરિ ગયઉ[૨૬] જીવતઉ તે કાપ્પઇ[૨૭] કરવત્ત;
તિહાં વિવેકુ[૨૮] સુપરણિ સીર[૨૯], સંજમસિરી[૩૦] કુમારિ;
માહરઉ[૩૧] વંસ[૩૨] નિકંદિસી[૩૩], ઉઉ[૩૪] સરી[૩૫] કુમારિ ૯૫
રડતાં રાત્રત[૩૬] ટલટલઇં[૩૭], પુણુ[૩૮] હો મદન[૩૯] વિમાસિ;
કલિ[૪૦] કલયઉ[૪૧] કેવડ[૪૨] હૂઉં,[૪૩] નારિ ગામ[૪૪] નત્ર[૪૫] માસિ[૪૬]. ૯૬

---

૧ BCHIJ ગુજઝાર, EFG ગુજ્જાર ૨ CEFGHIJ ગૂઝહ ૩ BH તણિય,CDEIJ તણી, F તણઉ ૪ BCDFGHIJ પરિ, E પરિસુ. ૫ BH પિખિતુય, CFGIJ પિખિતૂય, D પિખિત, E પિખિતૂઅ ૬ BCDGH સુય તિ. E સુઅ તિ, FIJ સૂયંતિ ૭ BCDFGHIJ સુખિહિં ૮ BCDFGHIJ તિન્નિવિ, E ત્રિન્નિઇ ૯ BCGH ભુયણુ, DE ભુવણુ, FIJ ભૂયણુ ૧૦ F રાય ૧૧ CDEFIJ સૂય ૧૨ CDF પૂત્ર, D પૂત. ૧૩ BH સ ભલિય, DFG સાંભલી ૧૪ CDGHIJ નરનાહ. ૧૫ B કામણિ. ૧૬ BHJ વધામણું, C વધામણુઉ, DEFG વધામણાં, I ઉઆરણા ૧૭ BCDEFGHIJ માડી ૧૮ E મન. ૧૯ DEGHIJ ઉચ્છાહ. ૨૦ C જગિ. D — ૨૧ BCFGHIJ જિણિય, E જિણીય ૨૨ BCDEFGHIJ કુમરિ ૨૩ B સ શુભકર, CEF સુ સુ ભકર, GHIJ સુભકર ૨૪ F વત્તુ. ૨૫ F પણિ ૨૬ BCEHIJ અરિગ્યઉ, F અરિગિઉ, G અરિગ્યુ ૨૭ BCEFGHIJ કોપઇ. ૨૮ CDG વિવેક. ૨૯ BCDGHIJ સુપરિણિસિ, E સુપરિણિસ્યઇ, F પરિણસિઇં. ૩૦ EFIJ સ યમવિરી, E સંજમ સિરીય ૩૧ BCDEHJ મારઉ, FGI —. ૩૨ BCHJ વ સુ ૩૩ BC નિક દિસિઉ DHJ નિક દિસિઇ, E નિક દિસ્યઇ. ૩૪ BEHJ ઓં ઓં, D જય, FGI— ૩૫ BD સિરી, FI — ૩૬ BCDEFGHIJ રાઉત ૩૭ BCDEFGHIJ વટટલઇ ૩૮ D પણ, EF પણિ ૩૯ D મન્ન, E મયણ ૪૦ BCDEGH કલલ, F કરલ, IJ કલહ. ૪૧ BDEGH થકઉ, CIJ થકુ, F થકયું. ૪૨ BF કેવડુ, CG કેવડઉ, D કિ, H કવડુ ૪૩ BDH હુઉ, CF હૂઉ, E હુઇ, G—, IJ હૂઉ ૪૪ BCGH ગાભુ, F ગાભ ૪૫ BCGHIJ નવિ ૪૬ B માંસી.

ચઉપઈ[૧]

રાયંગણિ[૨] કલહટ[૩] જોવતઈં[૪], મિલ્યઉ[૫] લોક[૬] કઉતિગુ[૭] જોવતઇ;[૮]
રાજસભા[૯] પડિહાર,[૧૦] કરજોડી તહિં[૧૧] કિદ્ધુ[૧૨] જુહાર.[૧૩] ૯૭
પભણઈં[૧૪] દેવ (૨) અવધાનુ,[૧૫]
પુરુષ[૧૬] એક[૧૭] ગુણ તણઉ[૧૮] નિધાનુ;[૧૯]
પુહતઉ[૨૦] અછઇ[૨૧] તુમ્હ[૨૨] બારણઇ,
રાઉ[૨૩] ભેટાઉ[૨૪] મઈ[૨૫] ઇમ ભણઇ. ૯૮
રાઉ[૨૬] ભણઇ તે વિહલલઉ[૨૭] આણુ,
તે આણિઉ[૨૮] નરવર આત્થાણિ,[૨૯]
તસુ[૩૦] સિરિ બાવરિયાલા[૩૧] કેસ,[૩૨]દીસઇ ઉદ્ભટ તિહનઉ વેસ.[૩૩] ૯૯

---

૧ D હવઇ ચઉપઇ, E ચઉપઇ, BCFHIJ હિવચઉપઇ ૨ CFIJ રાય અંગણિ, ગયણ ગણિ. ૩ B કલહટ્ટિ, CEH કલહાટિ, D કલહઉ, F કલટિ. ૪ BCDFGHIJ હોયતઇ, E હોવતઇ. ૫ BCGHIJ મિલી, D મેલિય, E મિલ્યઇ, F મિલીય ૬ BCEHIJ લોકિ, F હોકિ ૭ DEGIJ કઉતિગ ૮ BCDFGH જોયતઇ, IJ જોઅતઈં ૯ BCDEFGIJ રાયસભાં ૧૦ BCGH પુહતઉ પડિહારુ, DIJ પુહતઉ પડિહાર, E —, F એકુ તુ પડિહારુ. ૧૧ BCDHIJ તિણિ, E —, F તણુ G તિણિ ૧૨ BFH કિધુ, C કીધઉ, DG કિધ, E —, IJ કિદ્ધ. ૧૩ BCH જુહારુ. ૧૪ DF ભણઈં, E — ૧૫ DIJ અવધાન, E —, F અવધન્ન ૧૬ E —, GIJ પુરુષ ૧૭ BH એકુ, E — ૧૮ BCH તણું, E — ૧૯ D નિધાન, EI —, F ન ધનુ. ૨૦ B પુહતુ, DE પહુતઉ, F પ્રહુતઉ, I —. ૨૧ D છઉ, E છઇ, I — ૨૨ C તુહમ, E તુમ્હ ઘર, F તમ્હ, I — ૨૩ E રાય ૨૪ BCDEFGI ભેટાડઉ, H ભેટાડિઉ, I ડઉ ૨૫ D મૂ ૨૬ F રા ૨૭ BCDEGHIJ વહિલઉ, F વહિલુ ૨૮ E આણ્યઉ, F આણી ૨૯ E અછી ૩૦ D તસ. ૩૧ BCHIJ બાબરિયાલી, DE બાબરીયાલી, FG બાવરીયાલી ૩૨ BCEFGHIJ ઝાંટિ, D ઝાલિ ૩૩ BCDEFGHIJ આ હસ્તપ્રતોમાં જુદુ ચરણ જોવા મળે છે : "દુરલઉ જિસઉ દસિ કીધઉ ખાંટિ" આમાં આ પ્રમાણે પાઠાંતરો જોવા મળે છે : દુરલઉ–દુરલુ–દરલ–દરલુ–દુરલ, જિસિઉ–જિસુ–જિસઉ, દસિ–દિસિ, ષાલિ–ષાંટ

ભુઈં[1] કંપાવઇ મેલ્હી પાય[2], રાતે નયણિ બીહાવઈં રાય,
વિકટ વદન[3] કર ચરણ અઘોર
નસા જાલ છઈં[4] જાણે દોર. ૩૦૦[5]

તિહનું[6] રૂપ[7] કાલ[8] વિકરાલ[9],
દેખી[10] ચમકયઉ[11] મનિ ભૂંવાલ;[12]
તિણિ નરવર[13] રઈં[14] કિદ્ધ[15] પ્રણામ[16],
નરપતિ[17] ભણઇં કહિ કુણ તૂં નામ.[18] ૧
સામી[19] હું[20] કહિઉ[21] કલિકાલુ,[22]
કલિ પ્રિઉ[23] સુપુષ[24] કેરઉ[25] કાલુ;[26]
જઈ રહાઇ[27] સિતઉ[28] તાહરઇ રહિસુ,[29]
વયર વાદ[30] સવિ[31] હું[32] નર વહિસુ.[33] ૨

---

૧ F ભુંહિ. ૨ F પાઇ ૩ BHI વદનુ, CDFI વચન ૪ BCDEFGHIJ જાણે છઇ દોર, G જાણે છઇ દોરુ ૫ B ૨૮૩, C ૨૯૦, D [illegible], E ૨૯૯, F ૨૮૭ ૬ BCDEFHJI તેહનું, G તેહનઉ. ૭ BC રૂપુ ૮ BF-GH કાલુ, D કરીલ. ૯ BCFG વિકરાલુ ૧૦ CDFGIJ દેખી ૧૧ BCD-GH મનિ ચમકિઉ, F મનિ ચમિકિઉ, IJ ચમકિઉ મનિ. ૧૨ BCDEFG-HIJ ભૂપાલ ૧૩ E નરપતિ. ૧૪ BFHIJ રહઇં, CDE નઈ ૧૫ BFH કિધું, CDG કિધ ૧૬ BFG પ્રણામુ. ૧૭ BEGHII નૃપતિ, C રાજાએ, D નિગ્રતિ ૧૮ B તુ કુણ નામુ, C તુઝ સિઉં નામ, DE તુ કુણ નામ, F [illegible] નામુ, G તૂં કહિ કુણ નામુ, HIJ તૂં કુણ નામ. [illegible] GH ૨૮૭, IJ ૨૯૫ ૧૯ BC-EFGHIJ સ્વામી, D સામિણિ ૨૦ BFG હૂં, IJ હઉ. ૨૧ E [illegible], F કહીયં, GIJ કહીઉં ૨૨ CDEIJ કલિકાલ. ૨૩ C પ્રીં, D — E[illegible]GIJ પ્રિય. ૨૪ BCH સુપુરુષ, DE સુપુરિસ, F સુપરિસ. GIJ સુપરિસ. ૨૫ C કેરુ. ૨૬ CDEHIJ કાલ ૨૭ BCDHJ રાહવિસિ, E [illegible], F [illegible], G રહાવિસ, I રાહવિ. ૨૮ CF સિતુ, G સુતઉ, I તઉ. ૨૯ C [illegible], F રહસિ, IJ રહેસુ. ૩૦ C વાદુ. ૩૧ D સઘલા, E [illegible] ૩૨ [illegible] FG હું, IJ હઉં ૩૩ BCEHJ નિરવહિસુ, D [illegible] F [illegible] G [illegible], I નિરવહેસુ.

તાહરઇ વયરી[1] જે અરિહંતુ[2],
મુઝ[3] ભઇ[4] લેસિઇ[5] તેઉ[6] હિગંતુ;[7]
મુગતિ[8] તણી હું[9] ભજિસુ[10] વાટ;
વીર વિવેકુ[11] વજાડિસુ[12] સાટ. ૩

પ્રવચન નગરી[13] ધંધોલેસુ, ઉપસમ[14] સંબર ઊનમૂલેસુ;[15]
મુરડી[16] મારિસુ[17] મુહતા[18] વલી[19]
ન્યાનતલારહ[20] તોડિસુ[21] તલી[22]. ૪

તીણિ વયણિ રાજા ગહગહિઉ;[23] ભલરાઉ[24] ભણી તે સંગ્રહિઉ;
જં બોલ્યું[25] તં તે[26] સાચવઇ,
મોહસેન[27] સગલઉ[28] માચવઇ. ૫

વયરી[29] ઊપરિ મોટી દાઢ[30], પંચ[31] સાત પાડિયા[32] ઊગાઢ;
પ્રવચન[33] પુરી પાડી[34]ભેલ, બાંધ્યા[35] મુનિવર માહિ કુમેલુ.'[36] ૬

---

૧ BCDEH વઇરી ૨ DEGIJ અરિહંત ૩ D મહુ, FIJ મઝ ૪ B ભણ્ઇ, C નઇ. E ભયિ, FJ ભય, GI ભુઇ. ૫ C લિસિઇ, E લેસ્યઇ, GIJ લેસિ ૬ D તેય, F તે. ૭ C હિગ્રંતુ, DEIJ હિગંત ૮ BCFGHIJ મુક્તિ ૯ BCFGH હું, IJ હઉં ૧૦ BCDEFGHIJ ભાજિસુ. ૧૧ BDEFGH વિવેક. ૧૨ BCDEFGHJ વજાવિસુ, I વજડિસુ. ૧૩ G પુરી ૧૪ BCEFGHIJ ઉપશમ ૧૫ E ન મૂલેસુ, F ઉનમૂલેસિ. ૧૬ C મુરુડી, DIJ મરડી ૧૭ D ભાંજિસુ. G મારિસ ૧૮ D મહિતા, EF મહુતા ૧૯ BH વલુ, CDEGIJ વલઉં, F વલ. ૨૦ BCDEGH જ્ઞાનતલારહ, F જ્ઞાનતલારઇ, IJ જ્ઞાનતલહર ૨૧ BCDEFGHIJ ત્રોડસુ ૨૨ BH તલુ, CDEGIJ તલઉં, F તલ ૨૩ FIJ ગહિગહિઉ ૨૪ C ભલઉ રાઉત, D ભલઉ રાઉ, BH ભલ રાઉતું, EGIJ ભલ રાઉત ૨૫ BCDGHIJ બોલિઉ, E બોલ્યઉ, F બોલિ. ૨૬ F તે તત ૨૭ BCH એતુ ૨૮ BC સઘલુ, DGIJ સઘલઉ, F સગલ, H સઘલૂં. ૨૯ BCDHIJ વઇરી ૩૦ IJ ડાઢ ૩૧ BCDEFGHIJ પાંચ ૩૨ BE પડયા, BDFGH પાડયા. ૩૩ BCDEFGHIJ પ્રવચન નગરી ૩૪ D પાડિઉ ૩૫ BEFGH વાધ્યા CIJ વાધિયા. D વાધિઉ ૩૬ BCDFFGHIJ કુમેલ

અથ[૧] વહાવ્યા[૨] તીણઇ[૩] જતી[૪], સત્તહ[૫] ટાલી દીસઇ તે સતી
ગૃહા[૬] ઘણા છંડાવ્યા ઠાણ;[૭]
વણિ[૮] જ માહિં[૯] કેલવઇં[૧૦] વિનાણ[૧૧]. ૭.

દ્રૂતિ[૧૨] ન નિદ્રા ઘૂત્ર[૧૩] વષાણિ[૧૪], દેવ નઇ ગુરુ સારિસી[૧૫] તે કાણિ;
ન લહઇ જીવ અજીવ વિચારુ,[૧૬]
વડઇ[૧૭] પરવિ[૧૮] નવિ[૧૯] મેલ્હઇ[૨૦] ખારુ.[૨૧] ૮

સાહમ્મી[૨૨]વછલ[૨૩] મુખિ[૨૪] ઇમ ભણઇ,[૨૫]
સગા ભગતિ[૨૬] ધામી[૨૭] અવગણઇં,
કીત્તિ[૨૮] કાજિ વેચઇં[૨૯] સય સહસ્સ,[૩૦]
દુત્થિત[૩૧] દેવી[૩૨] બોલઇ વિરસ ૯

મહા[૩૩] મંતનઉં નહિ[૩૪] વીસાસુ;[૩૫] ખુદ્ર મંત્ર[૩૬] ઉપરિ અભ્યાસ;[૩૭]
કુલ સ્ત્રી છાડી બાહિરિ[૩૮] રમઇ[૩૯], આવશ્યકની[૪૦] વાત ન ગમઇં. ૧૦

---

૧ BH અથું ૨ F વહાવ્યાં, G વહવ્યા ૩ BFGH તીણ ૪ BCEFGHIJ યતી, D વ્રતી. ૫ BCFFGHID સત્વહ, G નામિઇ બોલાવઇ તે યતી ૬ BCD-EFGHIJ ગૃહી. ૭ DEHIJ ઠાણ ૮ CDFGIJ વિણ ૯ BF જમાલિ, ૧૦ BC કેવલવઇં, G કેલ વિ. ૧૧ DEHIJ વિનાણ ૧૨ BCEFHIJ ધૂતિ, DG ધુત. ૧૩ BCDEFGHIJ નીંદ્ર ૧૪ BCEFG વખાણિ ૧૫ BCFIJ સરિસી, DEH સરસી, G સિરસી ૧૬ D વિર, EHIJ વિચાર ૧૭ DE ચડઇ ૧૮ BCDE-FGHJ પર્વિ, I પવિ. ૧૯ C નિવિ ૨૦ BCDFGH મૂકઇ, IJ મુકઇ ૨૧ D કરણવાર, EGIJ ખાર, G ષારુ. ૨૨ BCDHIJ સાહમી, F સહમી ૨૩ B વચ્છલુ CEH વછલ DF વચ્છલ, G વત્સલ ૨૪ BCDEFGHIJ મુખિ ૨૫ D નવિ કરઇ, BCE ભણઇ. ૨૬ BCFGHIJ ભક્તિ ધામી ૨૭ G સાહાંમી ૨૮ B કિત્તિં, D કીગ્તી. ૨૯ IJ વેચઇ. ૩૦ BCDEFGH સહસ, IJ સહસહસ. ૩૧ BCEFGHIJ દુસ્થિત, D દુસ્થતિ. ૩૨ BH દેખી. ૩૩ BCDEGHJJ મહા-મંત્રનઉ, FH મહામંત્રનુ ૩૪ BCDEFGHIJ નહી. ૩૫ CDHIJ વીસાસ, E વેસાસ ૩૬ BCDEFGHIJ ક્ષુદ્ર ૩૭ BG અભ્યાસુ ૩૮ CDFHIJ બાહરિ. ૩૯ D ભમઇ. ૪૦ BCDFFGHIJ આવશ્યકની.

ભાષાસમતિ[1] સુનાઠી[2] દૂરિ[3], તપ ઉપસમ[4] બે વાહિયા[5] પૂરિ;
ગમઈ શ્રૃંગાર[6], ન ગુરુ[7] ઉપદેસ[8],
ચોયણુ[9] દીધી[10] આણુઇ રીસ[11]. ૧૧

ઘણુ પુરિખ[12] ઇમ[13] કલિયુગિ કહ્યા,
ઓનઇ[14] વલિ[15] થોડા[16] સા મિલ્યા[17];
તેણિ જિ[18] મુગતિ[19] જા-તા રહ્યા[20];
તે કે મોહે[21] તણુઇ જાઈ અહ્યા[22]. ૧૨

કે અવ્યા[23] પરમેસર[24] કન્હઇ[25] તે ઇમ[26] કર જોડી વીનવઈ[27];
આ અમ્હ[28] સામીસ્યઉ[29] સંતાપુ[30];
તૂં ઠાકુર[31] તૂં[32] માઇ[33] નઇ[34] બાપ[35]. ૧૩

---

૧ BEHJ ભાષા સમિતિ, D ભણુઇં સુમતિ ૨ BCFGHIJ સ, D તઉ. ૩ D દુરિ. ૪ BCDEFGH ઉપશમ. ૫ BCEFH વાહ્યાં, DG વાહ્યાં ૬ BCH શ્રૃંગારુ. ૭ D નઇ ગુરુ, E ગુરુ, G સદ્‌ગુરુ નઉ ૮ BCH ઉપદેસુ ૯ DIJ ચોઅણુ. ૧૦ C દીધાં, E દેતાં, IJ દીધઇ. ૧૧ BCH રેસુ, E રોસ. ૧૨ BC-DEFGH પુરુષ, IJ પુરુષ. ૧૩ D મઈ, F ઇણિ ૧૪ E ઓ. ૧૫ BCDFGHIJ બાલ, C બાલક. ૧૬ BCHJ થોડુસ્યું, DEI થોડઉં સિઉં. ૧૭ BCDEFGHIJ ટલ્યાં ૧૮ BCDEHIJ તિણિ, G તીણિ જે ૧૯ BCFH મુક્તિઇ, E મુગતિઇ, GIJ મુક્તિ. ૨૦ BE આહ્યા, CDHIJ અહ્યા, F અહિયા, G અહા. ૨૧ B કે મોહ E તે કેઇ મોહ, F કે કે મોહ. ૨૨ B CDEGHIJ જઈ રહ્યા, F જઈ રહિયા. ૨૩ BCDEFGHIJ આવ્યા. ૨૪ B પરમેસરુ ૨૫ G કહની ૨૬ BGDEFG-HIJ તે જંપઇ ૨૭ B વિન્હઇ, CEGHIJ બિન્હઈ, F બિહુન, D નમઈ. ૨૮ CGH અહ્મ. ૨૯ BEGHJ સ્વામી સિઉં, C સામી કિસિઉ, DFI સામીસિઉ. ૩૦ DEIJ સતાપ. ૩૧ EIJ તું ઠાકુર. ૩૨ DEIJ તું. ૩૩ G મા, IJ માય. ૩૪ BD ન. ૩૫ BGCH બાપુ

સાધુ લોક[1] પુક્કારઈ[2] બારિ[3], તૂં અમ્હહ[4] ભવ કંતારહ[5] તારિ;[6]
ત[7] નાઇ[8] કુ કીધઇ[9] મનિ નાહુ[10], મુગતિ[11] જાઇવા[12] કાનવિ[13] લાહુ[14]. ૧૪
હિવ દોહા[15]

ચિત્તિ[16] ચમક્કયઉ[17] તિણ્ણિ[18] વયણિ, જંપઇ જિણવર[19] ચંદ;
જગુ[20] વિનવ્યઉ[21] કલિ જુગ[22] બલિહિ[23],
કિમ રે મોહ[24] નરિંદ[25]. ૧૫
તઈ[26] વિવેકુ[27] અમ્હાં[28] સાંભલી[29], પડિતી[30] પોલિહિં[31] બૂબ[32];
મોહ રાય દલ નિફ્ફલણુ[33], કહિ[34](૨) કાંઈ વિલંબ. ૧૬
તૂં[35] સંજમસિરિ[36] પરિણ્ણિવા[37], મનિ[38] છઇ મોટી આસ;[39]
એહ[40] વાત[41] જઈ[42] વાકુડી[43], તં સુણ્ણિ[44] લીલ વિલાસ. ૧૭

---

૧ BCFGHIJ સાહુલી, D સ્વામિ, E સાભલિ. ૨ BD પોકારુ, DEIJ પોકારઉં, F પોકાર, G પોકરઉં, H પોકારિઉ ૩ D તુ ધરબારિ. ૪ CG તૂં અહમ, DEIJ તુ અમ્હ. ૫ BCGHIJ કંતાર, D સસાર, E ચક્રભાર. ૬ BCDEFGHIJ ઉતારિ. ૭ BGH તઈ, CEF તૂં, D તુ, IJ તઉ ૮ BC નાયકુ, DEFGHIJ નાયક. ૯ BCEFGHIJ મનિ કીધઉ, DG મનિ કીધઇ. ૧૦ B વહુ, DGH વહુ, D બહું, EFI વહઉં, F વહય ૧૧ BH મુક્તિઇ, CFGIJ મુક્તિ ૧૨ CD જાવા ૧૩ BCEFGHIJ કાઈ ન, D કાં નાવિ. ૧૪ BD લહુ, C લહં, EGIJ લહઉં, FH લહૂં ૧૫ BCEFGHIJ હિવ દૂહા, D હવઇ દૂહા. ૧૬ CDG ચિત્ત. ૧૭ BEDHIJ ચમક્કિઉ, C ચમકિઉ, F ચમકીય, G ચમકિય. ૧૮ G તિણ ૧૯ BCEF જિણવર ચંદુ, H જિણિવર ચંદુ, ૨૦ DEGIJ જગ ૨૧ BCDEFGHIJ જગડઇ ૨૨ BCF કલિયુગ, D કલિ જૂગહ, EGHIJ કલિ યુગહ ૨૩ BCDEFGHIJ બલિ ૨૪ C મોહુ. ૨૫ BCEG નરિંદુ. ૨૬ BCFGH તૂ, DE તઉ, IJ તું. ૨૭ BDEFGHIJ વિવેક ૨૮ BCDEFGHIJ ઈમ ૨૯ BCEFGHIJ સંભલી. ૩૦ BCDEFGHIJ પડતી ૩૧ BCF પોલિઇ, GIJ પોલિં. ૩૨ B બિબ, CEFHIJ બૂબ, DG બુબ ૩૩ BCGH નિફલણિ, E નિદલ ૩૪ E કહિઇ (૨). ૩૫ D તુ, E તુઝ, I તૂમ ૩૬ EGJ સયમસિરિ, I સિરિ. ૩૭ BDEH પરિણવા, I ણવા. ૩૮ C મનિચ્છ. ૩૯ G આંસુ. ૪૦ CF એ, D એહિ. ૪૧ D વાતઉ. ૪૨ BCDEFGHIJ જં. ૪૩ BCH વકુડું, D વકુડઉ, E વાકુડઉ, F વંકુડં, G વકડઉ, IJ વકઉ. ૪૪ E નિસુણ.

સૂરહં કુલિપતિ[૧] ઉપની, આપણિ[૨] સૂરી કન્ન;[૩]
સૂરાવર[૪] વિણુ[૫] નવિ વરઉં[૬], એહ જિ તેહ[૭] પયન્ન[૮]. ૧૮

તે દેવહ[૯] કુલિ[૧૦] દુલ્લહી[૧૧], વારઇ વયર[૧૨] વવાહ[૧૩];
અવર[૧૪] કિસઉ[૧૫] તિહ[૧૬] તે નહી, વીહઇ[૧૭] ઇક્ક[૧૮] પ્રમાદ. ૧૯

તિણિ[૧૯] પરણી[૨૦] પગ મોકલા[૨૧], સુર સેવઇં મન સુદ્ધિ;[૨૨]
ન્યાનકલા[૨૩] નિરત્તી કુરઇ[૨૪], આવઇ[૨૫] આ ઠઇ સુદ્ધિ[૨૬]. ૨૦

એહ[૨૭] કન્યા પરણી[૨૮] કવણુ[૨૯] કરઇ ન કોહિ[૩૦] કિલેસુ[૩૧];
પુણ્યહીણુ[૩૨] પામઇ નહીં, સાલૂણુ[૩૩] ડી સુવેસુ[૩૪]. ૨૧

તિહ[૩૫] આગલિ[૩૬] તે અગ્રલઉ[૩૭], પ્રગટિસુ[૩૮] વીર ચરિતુ[૩૯];
તઉ[૪૦] કન્યા પામિસુ[૪૧] સહી, બીજી પંપલિ[૪૨] વત્ત. ૨૨

---

૧ BBDEFGH કુલિ તે, G કુલિ જે, IJ કુલ તે ૨ FG આપણુ. ૩ CF કન્હ, E કલ ૪ BCDEFGHIJ સૂરા. ૫ DFGHIJ વિણુ ૬ BCDEFGHIJ વરઇ. ૭ C તે, G તેઉ. ૮ BCDEFGHIJ પઇન્ન ૯ BCDEFGHIJ દેવહં ૧૦ BH કિહિં, CE નઇ, F કિહઇં, G કિમ, D હ, IJ તિહુ ૧૧ BCH દૂલહી, D દલ્લહી, G દુલહી ૧૨ BCEFH વઈર ૧૩ BCDEFGHIJ વિવાદ ૧૪ BCG અવરુ. ૧૫ BCDGH કિસૂ, EIJ કિસિઉ, F કિસુ. ૧૬ BFH તેહ ભઉ, CGIJ તે ભઉ, D તેહ ભય, E તે ભય ૧૭ BCDF-GHIJ બીહઇ, E બીજઉ. ૧૮ B ઇક, D એક. ૧૯ G તિણુ ૨૦ BCEH પરિણી. ૨૧ I પગકલા, J બે મોકલા. ૨૨ BCDH સુધિ, E શુદ્ધિ, F સિધિ, G શુધિ. ૨૩ BCDEFGHIJ જ્ઞાન કલા ૨૪ D હરઇ ૨૫ E આણઇ. ૨૬ BCFEFGH સિધિ, IJ સિદ્ધિ ૨૭ DG એ ૨૮ BCDEFGHIJ કારણિ ૨૯ BCDH કવણુ, G કવણિ, IJ —. ૩૦ BIJ કોઈ ૩૧ DEG કલેસ, C કલેસુ, FHIJ કિલેસ ૩૨ CFHIJ પુણ્ય હીણા ૩૩ D સોહુણુ ડી. ૩૪ D સેવ, EH સુવેસ, F સવેસુ, IJ સુવિસ ૩૫ BCDEGHIJ તેહ, F તે ૩૬ BGIJ અગ્ગલિ, CEFH અગ્રલિ ૩૭ BCE યગ્રલઉ, D આગલઉ, GIJ અગ્ગલઉ BCEHIJ પ્રકટિસિ, DFG પ્રકટિસુ ૩૯ BCDEGH ચરિત્ર, FIJ ચરિત્ત. ૪૦ F તય રે ૪૧ BCEFGHIJ પામિસિ ૪૨ BCDEFGHIJ પપલ.

હિવ ચઉપહી[1]

કુમર[2] ભણઇ સામી[3] અવધારિ,
આપણ સભાં આણિ[4] તે નારિ;
નામમંતુ[5] તમ્હ[6] હિયડઇ[7] ધરી,
પ્રગટિસુ[8] કાઈ વીરહ ચરી. ૨૩

હિવ દૂપદ[9]

વાજિયડા[10] તૂર[11] અનેક, નારિ કરઇ ઉવારણા[12]એ;
પરણસીયઇ[13] વીર[14] વિવેકુ,[15]
સજન[16] હુઆ[17] ઉતાવલા[18] એ. ૨૪
કહઉત[19] હુતુ[20] વાઘ વિકરાલ,
કહઇ[21] તુપિઉ[22] હુતાસન[23] આલ;[24]
ગિરિ ઉપાડઉં[25] વિણુ[26] આધાર,[27]
કહઇ[28] ચાલુ[29] કરવત ધાર. ૨૫

---

૧ BCEFGH હિવ ચઉપઇ, D હવઇ ચઉપઇ, IJ ચઉપઇ. ૨ C કુમરુ. ૩ BCEFGHIJ સ્વામી. ૪ D અણાવિ ૫ B નામઈ, DF નામમત, E નામમત્ર HIJ નામમંત્રુ. ૬ B તુ, CF તુહમ, DEIJ તુમ્હ, G તહમ. ૭ CEF હીયડઇ ૮ BCDFGHIJ પ્રકટિસુ ૯ D હવઇ દુપદ, IJ દુપદ. ૧૦ DEFF વાજીયડાં. ૧૧ D તુર અનેકિ ૧૨ BCF ઉયારણા એ, DFGHIJ ઉઆરણાં એ ૧૩ BCF પરિણીસિઇ, D પરિણીસિઇં, E પરિણિસ્યઇ, GHIJ પરિણીસી ૧૪ B વીરુ ૧૫ DEIJ વિવેક ૧૬ BCFGHIJ સાજણ, D સજણ, E સાજણ ૧૭ BD હુયા, C હઉયા, EIJ હૂઆ, FH હૂયા, G હોઆ. ૧૮ DEF ઉતાવલા. ૧૯ B કહઅતુ, CHF કહઅત, D કહુતઉ, E કહઇ તઉ, G કહતઉ, IJ કહિં તઉ. ૨૦ BE દમું, C દમુ, DGIJ દમઉ, F દમ, H દમૂં. ૨૧ BCFH કહઅ, D કહુતઉ, F કહઇ તઉ, G કહતઉ, IJ કહિં તઉ. ૨૨ BCH તપિઉ, D પીઉ, EG પીયઉ, F તપીય, IJ પિઉં. ૨૩ BCDFGHIJ હુતાશન ૨૪ BCDHIJ જાલ ૨૫ F ઉપાડુ, IJ ઉપાઉ. ૨૬ DEFGHIJ વિણ. ૨૭ F આધારુ ૨૮ BFH કહઅત, CG કહતઉ, D કહુતઉ, E કહઇત, IJ કહિં તઉ ૨૯ BCDEGHIJ ચાલઉ, F ચાલિ.

ડીલિઇં[૧] પરહલ[૨] કરઉ[૩] નિખેધ,[૪] કહઇંત[૫] સાધુ[૬] રાધાવેધુ,[૭]
તઉ[૮] રાજા આણાવિય[૯] કુમારિ, સભા ભરી જિણ્ર[૧૦] જોવણહારિ.[૧૧] ૨૫
રાગ દ્વેખ[૧૨] ડઅડતા[૧૩] સીહ, બે આવ્યા[૧૪] તવ[૧૫] અકલ અબીહ;
નષવર[૧૬] જિસા[૧૭] કુદાલા[૧૮] પાય,[૧૯]
ભય[૨૦] કંપાવઇ પુચ્છ[૨૧] નિહાય.[૨૨] ૨૬
ઘૂઅડ[૨૩] ધૂણઇ કેસરબાલ,[૨૪] લોક ચડયા[૨૫] ભયમાલ[૨૬] અટાલિ;
તે બેઉ[૨૭] મીલઇં[૨૮] અંગમ્યા,[૨૯] સમતા ગુણિ[૩૦] સાહી[૩૧] નઇ દમ્યા. ૨૭
અગ્નિ[૩૨] જઝાલ[૩૩] પીતા[૩૪] સોહિલી,[૩૫] સર્વ વિરતિ વાચા[૩૬] દોહિલી;[૩૭]
તે તિણિ લીધી મુખિ આપણઇ,[૩૮]
બાપુ[૩૯] (૨) સહૂ[૪૦] અઇ જણ ભણઇં ૨૮

---

૧ CCF ડીલઇ, G ડીલિં, IJ ડીલિય. ૨ I પહલ ૩ BC કરુ, F કરં. ૪ BC નિષેધુ, DEFGHIJ નિષેધ. ૫ BFH કહઅત, CG કહતઉ, DIJ કહઉ તઉ ૬ C સાધૂ, DEGIJ સાધઉ, F સધૂ ૭ CDEFGHIJ રાધાવેધ. ૮ CF તું. ૯ BDIJ અણાવઇ, CEH આણવઇ, FG આણાવઇ ૧૦ BCH જણિ, D જાણ, E તિહાં, FGIJ જણ. ૧૧ BCFGH જોયણ હારિ, DEIJ જોઅણહારિ. ૧૨ BCDEFGHIJ દ્વેષ. ૧૩ BEG ડરયરતા, CIJ ડરઅરતા, D ડરયતા, F એ ડરતા, H ડર ડરતા ૧૪ BCDGH બેઉવ્યા, EF બિઉવ્યા, IJ બે ઉઠ્યા. ૧૫ IJ તઉ ૧૬ BDGH નરવર, CF નરવ, E નરહર, IJ નખર. ૧૭ DFGH જિસ્યા, IJ જિસિયા ૧૮ BCGH કઉદાલા ૧૯ BCDEHI ભુઈ, F ભુહિ, G ભુ. ૨૦ BCEHIJ પાઇ, G પાઉ ૨૧ CDEH પુછ ૨૨ BCEFHIJ નિહાઇં, D નઇવાય. ૨૩ E ધૂવડ ૨૪ BCEFHIJ કેસરવાલિ, D કેસરબાલિ, G કેશર વાલિ. ૨૫ DIJ ચડિયાં ૨૬ BCFH ભઇ માલિ, D ભય માલિ, E ભવિ માલિ, G ભુએ માલિ, IJ ભુઇ માલિ ૨૭ BCFGHIJ બેવઇ, D બેવઇરી ૨૮ BCHIJ તિાણ, DG તીણિ, E અ ગિઇ, F અ ગમી ૨૯ BHIJ આંગી ગમ્યા, CG અંગી ગમ્યા, D ની ગમ્યા, E આગમ્યા, F અંગમી ગમ્યા. ૩૦ B ગુણ ૩૧ F સહી-નઇ ૩૨ D અગનિ, E આગિ ૩૩ BEFH જાલ, D જાલિ, CGIJ જવાલ. ૩૪ F પીયતા ૩૫ C સોહેલી, F સોહલી ૩૬ D વાચ્યા ૩૭ F દોહલી ૩૮ C આપણિ. ૩૯ DIJ બાપ બાપ. ૪૦ BH જણ સહુઇ, CFGIJ જાગુ સહૂઇ, D સહુઇ ઇમ, E જાગુ સહૂઅઇ.

પાચ[1] મહાવ્રત પંચઈ[2] મેરુ; એહ[3] વાત નઉ[4] મકરિસુ[5] ફેરુ;[6]
ભુજબલિ તીણિ[7] ઊપાડયઉ[8] ભારુ,[9]
તપ કરિ[10] ધીર ચલાવ્યઉ[11] ધારુ.[12] ૨૯

બાવીસ[13] પરીસહ ઉપસર્ગ[14] સોલ,
મોટા[15] વયરી[16] કરઈં કલ્લોલ;[17]
સાહસ લગઇં[18] તે તીણઇ[19] હણ્યા,
રાઉત પાઈક[20] સવિ[21] અણુહણ્યા.[22] ૩૦

જે સંસારિ[23] અજેઉ[24] થિરદંભ[25],
એહ[27] જિ મંડપુ[27] એહ[28] જિ થંભ[29];
આઠ ચક્ર તે શષ્ટિ[30] સાહારિ,[31]
તેઅ[32] સુભાસુભ[33] કરમ[34] વિચારિ. ૩૧

---

૧ C પંચ મહાવ્રતુ. ૨ BDFHIJ પાંચઈ મેરુ, EG પાંચઈ મેર. ૩ C એ. ૪ CF નુ ૫ BEFHIJ મકરિસિ, CG મકરસિ, D મધરસિ ૬ DEH ફેર. ૭ BCDEFHIJ તીહ, G તિહિં. ૮ BCEFGHIJ ઉપાડિઉ, D ઉપાડઇ. ૯ DEHIJ ભાર ૧૦ BCDEFGHIJ કરવતની ૧૧ BCDGHIJ ચાલિઉ, E ચાલ્યઉ, F ચાલિસુ ૧૨ CDEHIJ ધાર ૧૩ BCDEFGHIJ બાવીસ ૧૪ D ઉપસગ્ર, F ઉપસગ્ગ, IJ ઉપસગ્ગ. ૧૫ D મહા. ૧૬ BCDFH વઈરી. ૧૭ BDEGHIJ કલોલ ૧૮ BCFH લગ. ૧૯ BCH તીણું, D તિણિ, G તીણિં ૨૦ CDEFGIJ પાયક. ૨૧ D સવે, G બે ૨૨ D રણુઝણ્યા ૨૩ BCG સસારુ, DEFHIJ સસાર ૨૪ BCGHJJ જેઉ, DE જેય, F જેઅ ૨૫ BF થિરદંભુ, CG થિરુદંભુ. ૨૬ BH એહુ. ૨૭ CDEFGHIJ મડપ. ૨૮ B એહુ. ૨૯ BG થંભુ, CDEFHIJ થંભ ૩૦ BEFGHIJ જે સૃષ્ટિ, D સસિ રવિ, C સૃષ્ટિ. ૩૧ BCFGHIJ સંહારિ, D સચારિ, E સંહાર ૩૨ B તે તઉ, CFGHIJ તેઉ, D તેય, E તિય. ૩૩ CCDEFGH શુભોશુભ, IJ શુભાશુભ ૩૪ CDFFGHIJ કર્મ.

હેઠી દષ્ટિ[1] જીવનું[2] ધ્યાનુ,[3] ઊરધ[4] મુક્તિ[5] ભણી સંધાનુ;[6]
તત્ત્વકલા વીધી[7] મન વાણિ,[8] ઇણિ[9] પરિ રાધાવેધ[10] વષાણિ.[11] ૩૨

તં દેખી[12] ઉમાહી[13] બાલ,[14] તાસુ[15] કંઠિ ઘાલઇ[16] વરમાલ;

પીહરિ[17] પુહતી[18] કન્યા વલી,[19]
ભેવાહી[20] મનિ પૂગી રલી.[21] ૩૩

હિવ ધવલ[22] ઢાલ

પહિલઉં[23] થરિવન[24] થિરિ હુવએ,[25]
દીજઇ જણુ જણુ[26] વીડાં[27] જુવજુવાએ;[28]

લેઇય[29] લગનુ[30] વદ્ધાવિઉં[31] એ,
વિણુ[32] તેડા[33] સહૂઇ[34] આવિઉં[35] એ ૩૪

---

૧ D દિસ્ઠિ ૨ CF જીવનૂ, DGIJ જીવનઉ ૩ B ધ્યા, CDEGHIJ ધ્યાન ૪ D ઊપ્પરધ. ૫ D મુગતિ. ૬ D સધાની, EHIJ સંધાન ૭ C મન વીધી, G મનિ વિધિ. ૮ BCDEFGHIJ બાણિ ૯ GIJ ઇણ ૧૦ B રાધાવેધુ ૧૧ BEFG વખાણિ. ૧૨ CDFGHIJ દેષી, E દેવી ૧૩ BCD-EFHIJ ઊમાહી. ૧૪ CE બાલા, F બાળ ૧૫ CD તાસ ૧૬ BCGHIJ ઘલ્લઇ વરમાલ, F વર ઘલ્લઇ માલ ૧૭ E પિયહરિ. ૧૮ DEF પહુતી ૧૯ IJ ચલી. ૨૦ BCEFGHIJ વેવાહિ, D વિવાહી ૨૧ DGHIJ રુલી ૨૨ B હિવ ધઉલુ, CDEFHIJ હિવ ધઉલ, G હિવ ધુલ. ૨૩ CEHIJ પહિલું, F પહિલ. ૨૪ B થિરવાન, CFGH થિરવન. D થિરમન, E અથિરવન, IJ થિરુવન. ૨૫ BCFH થિરહુયાએ, D થિરહુઆએ, EIJ થિરહૂઆંએ, G થિરહોઆંએ. ૨૬ EIJ જણુ ૨૭ BCDFFHIJ બીડા, G બીજ ૨૮ BCDF જૂજૂયાંએ, EGHIJ જૂજૂ આએ ૨૯ BCDFGHIJ લેઈ ૩૦ B લગુ, C લગ્ર, DEFIJ લગન, GH લગ્ન ૩૧ BCHIJ વધાવિઉ એ, D વધાવીઇએ, E વધાવીયઉ, F વધાવીયં એ, G વધાવિએઉ એ ૩૨ D તેણિ, FGIJ વિણુ. ૩૩ C તેડયા. ૩૪ B સહુયઇ, D સહુ, E સહૂઅઇ, G સહૂ, H સહૂયઇ ૩૫ E આવીયઉ એ, F આવીયં એ.

પ્રવચન પુરીય[1] વધાવણાએ,[2] સવિ ભાજઈં જૂના રૂસણાંએ,
ગેલિહિં[3] ગાવઈં ગોરડીએ; પકવાનઇ[4] ભરીઇં[5] ઉરડીએ.[6] ૩૫
વયઠી[7] તેવડ તેવડીએ, દીજઇં[8] પાપડ સાલેવડ[9] વડીએ;
ઘરિઘરિ[10] ફૂલંકે ફેરિયએ,[11] વરવયણુ[12] અમીય[13] રસુ નિતુ ઝુરએ.[14] ૩૬
કીજઇ મંડપ મોકલાએ, મેલ્હી[15] જઇ ચાઉરિ[16] ચાકલા[17]એ[18]:
વર[19] સિંણગારિઉ[20] રથિ ચડઇએ,[21]
વાહિત્ર[22] રવિ અંબર[23] ઘડહડ[24] એ.[25] ૩૭

---

૧ BCDGH પુંરી, IJ પુરિય. ૨ BCDEFGHIJ વધામણાએ ૩ BCDFGHJ ગેલિહિં ગાઇં, I ગેલિહિં ૪ BC પકવાન, E પકવાનિહિં, F પકવાનિઇં, GHIJ પકવાને ૫ BCFH ભરિયઇ, E ભરીયઉ, IJ ભરિઇં ૬ C ઉરડિએ, G ઉરડીઇએ, IJ ઓરડીએ ૭ BCDGHIJ બઇઠી, E બઇઠીય, F બઇઠા ૮ BCDFGH દિઇં, E દીઇં, IJ દિં. ૯ D વડ સાલે, F સાલ, G સાલવડ. ૧૦ CH ઘરિ ઘરિ ફૂલ ઇંકે, D ઘરિ (૨) ફિલિકે, B ઘરિ (૨) ફૂલહકે, G ઘરિ ઘરિ ફુલિહકે, J ફૂલ કે ૧૧ BCDEFHIJ ફિરઇએ, G ફિરએ ૧૨ BFH વરુ વયણિ, CEIJ વર વયણિ, G વયરુ વયણિ. ૧૩ B અમીરસુ, CE અમીય રસ, D અમીઅ રસ, G અમીરસિ, HIJ અમીરસ ૧૪ B ઝૂરએ, CDEFGHIJ ઝંરઇંએ ૧૫ BDFG મેલીઇ, CHJ મેલીયઇં, E મેલ્હાવીયઇં, I મલીઇં ૧૬ DI વાઉરિ ૧૭ BC વાકલાએ, D વાકુલાએ, G ચાકુલાએ, I વાકલા. ૧૮ BCDEFGHIJ આ પ્રતોમા એક લીટી વધુ મળે છે :

"ગુરવિસજન જિમાડિઇંએ, પુરિ સાદ અવા (મા)રી પાડિઇંએ" તેમાં આ પ્રમાણે પાઠાંતરો મળે છે : ગુરવિ – ગઉરવિ, જિમાડિઇં – જિમાડીએ – જિમાડિયાએ, પુરિસાદ – પુરિસાદુ, અવારી – આવારી, પાડિઇએ – પાડીય-ઇંએ – પડિયએ ૧૯ B કર, GH વરુ ૨૦ BCFGH શૃંગારિઉ, D સિણસારી, E શૃંગારીયઉ, I શૃંગારિઉ ૨૧ B ચડએ, C ચડયએ, D ચડાવિઇએ, G ચડિઉ ૨૨ DEHI વાજિત્ર, F વાજિત્ર, G વાજિત્રિ, J વાજિત્રિઇં. ૨૩ B રવિ અંબરુ, D અંબર રવિ. ૨૪ CEHJ ધડહડઇંએ, FIJ ધડહડઇં, G ચડહડીએ. ૨૫ BCDEFGHIJ આ પ્રતોમાં એક લીટી મળે છે :

"લાડણુ જોત્રા જગ મિલઇએ, સિરિ છત્ર ચમર પાસઇએ" આમાં આ પ્રમાણેના પાઠાતરો મળે છે : જોત્રા – જોઇવા – જોવાવી, જગ – જગુ, મિલઇએ – મિલિ એઉ, છત્ર – છત્રુ, પાસઇં – પાસિહિં, ઢલઈએ – ઢલિએ

સંજમસિરિ[૧] જગ[૨] દોહિલી[૩] એ,
પ્રિય[૪] પેખીય[૫] ગુણનિધિ ગહગહીએ;
પહુતઉ[૬] મંડપ[૭] સાસુરઇએ,[૮] વર બઇઠઉ પ્રવચન માહર[૯] એ. ૩૮
કર[૧૦] મેલાવઉ બિહુ[૧૧] કરએ,[૧૨]
ગુરુ[૧૩] જોઈસી[૧૪] સમઉ સુ ઊચરઇએ[૧૫];
પાવક[૧૬] પ્રતિમા પાખલીએ,[૧૭]
દિઇ[૧૮] બેઉ[૧૯] પ્રદક્ષિણ[૨૦] મનિ[૨૧] રૈલીએ.[૨૨] ૩૯
લાડણ[૨૩] લાડીય લહુઅડાએ,[૨૪] બેઉ[૨૫] રૂપ નિરુપમ[૨૬] રૂઅડાએ;[૨૭]
દિવસ ઘણા ઉમાહિયાએ,[૨૮]
આણંદિય[૨૯] વિહસીય[૩૦] બિહુ[૩૧] હિયાએ. ૪૦

---

૧ EG સંયમસિરિ, IJ સંયમસિરી. ૨ E જગિ, F જગુ. ૩ BCG દૂલહીએ, D વલ્લહીએ, EF દુલ્લહીએ, H દૂલહીએ, IJ દુહલી(લહી) એ ૪ BGH પ્રિઉ, C પ્રિયુ, EF પ્રીય. ૫ BIJ પેષી, C દેખી, D દેષી, E પખીય, H પેષ ૬ પહુતુઉ, C પુહઉ, GHIJ પુહતઉ. ૭ BCDEGHIJ મંડપિ. ૮ B સાસરએ, D સાસરઇએ, F સાસરઇં. ૯ BDHIJ માહરઇએ, C માહરએ, E માઇહરઇએ, F માહરઇ, G માહરિએ ૧૦ E હાથ ૧૧ CDEFG બિહું, B બહુ, H બિહૂં, IJ બિહઉં ૧૨ BCDEFHIJ કરઇએ, G કરિઉએ. ૧૩ GIJ ગુર. ૧૪ BCDFGHIJ જોસી, E જોસીય ૧૫ B સુઉચ્ચરએ, C સુચ્ચરઈએ, D સઉચરઈએ, E સુઉચરઈએ, F ઉચ્ચરઈએ, G સુઉચ્ચરિઉ એ, H સુઉચ્ચરઈએ, IJ સઉચ્ચરઈએ ૧૬ I —. ૧૭ DI પાષલીએ. ૧૮ BCDEFGH દિઇં, I દિં. ૧૯ F બેય ૨૦ CHI પ્રદખિણ, F પ્રદક્ષણ ૨૧ BDEFIJ મન ૨૨ BDGHIJ રુલીએ ૨૩ BCDFGHIJ લાડણ લાડી. E લાડીય લાડણ. ૨૪ BDE લહુયડાંએ, CFIJ લહૂયડાંએ, GH લહૂઅડાએ. ૨૫ BCFIJ બે, D બિ, F બે, H બેહૂ. ૨૬ BCH રુપિઇં, D રુપિહિં નિરુપમ, F નિરુપમ, IJ નિરુપમ રુપિ ૨૭ BCFH રૂયડાંએ, DE રુયડાંએ, G રૂઅડાંએ, IJ રુઅડાંએ. ૨૮ DF ઊમાહીયાએ. ૨૯ BEIJ આણંદિહિં, CDFG H આણંદિઇં. ૩૦ B વિહિસ્યાં, CDFGH વિહસ્યા, E વિહસીયા, IJ વિહસિયાં ૩૧ B બિહુ હિયડાંએ, D હિયડાએ, E તેહ હીયાંએ, F બિહૂ હીયાએ, IJ બિહઉં હિયાંએ.

માવત્રઈં[1] ઉચ્છવ[2] ભલઉ[3] કીઉએ,જણ જોઈ[4] કઉતિગ[5] ઘરિ ગયાએ;
એહ[6] વિચ્છોહુ[7] મ દેખિસ્યો[8] એ,
મનરંગિહિ[9] બોલઇ સહૂ[10] ઇસઉએ.[11] ૪૧
હિવ ચઉપઈ[12]
પરણ્યા[13] પૂઠિઇં[14] પ્રગટિસુ[15] પ્રાણુ,[16]
વીર વિવેકિહિ[17] દિન્ન[18] પાયાણુ;[19]
સુકૃત કથા તઉ[20] વાજી ભેરિ,[21] પરદલ પાડિસુ[22] મોટઇ ફેરિ.[23] ૪૨
અસિ વર ઝમકાવઇં[24] દલુ[25] સમહાવઇ,[26]
સમતિ[27] કંતઉ[28] આવઇ[29] આવઇ;
હિવ દુપદ[30]
કીધઉ કટકબંધ[31] અરિહંતિ,[32] સૂરા[33] મહુવડિ[34] માન[35] લહંતિ [36] ૪૩

---

૧ BCDFGHIJ માવીત્રે, E માવીત્રિ. ૨ CDH ઉછ્વ, G ઉત્સવ. ૩ BHIJ કિયા એ, CDG કીયાએ, E અતિ કીયાએ, F ભલ કીયાએ ૪ EF જોઇય ૫ BH કઉતિગુ ૬ BCDEHIJ ઇહ, G ઇહાં ૭ BH વિછોહુ, CDEFGIJ વિછોહ. ૮ BCGH દેખિસિઉં, DEFIJ દેષિસિઉં ૯ BCFH મનર ગિઈં, GIJ મનર ગિં. ૧૦ D સહુ. ૧૧ BC ઇસ્યુંએ, DGIJ ઇસિઉંએ, EH ઇસ્યઉએ, G ઇસિંએ ૧૨ BCEFH હિવ ચઉપઇ, D હવઇ ચઉપઇ, G અથ ચઉપઇ, IJ ચઉપઇ. ૧૩ BCDH પરિણ્યા. ૧૪ CGIJ પૂઠિં. ૧૫ BCHIJ પ્રકટિઉ, DF પ્રગટી, EG પ્રગટિઉ ૧૬ CDEFGIJ પ્રાણ ૧૭ BCFH વિવેકિઇ, D વિવેકહ, GIJ વિવેકિ ૧૮ BCFHJ દિન્નુ, E દિધ, I દિહ. ૧૯ BH પિયાણુ, CE પીયાણુ, DIJ પિયાણુ, F પીયાણુ, G પીઆણુ. ૨૦ BCDEFGHIJ તવ. ૨૧ DF ભિરિ ૨૨ BH પડિસિઇ, CF પડસિઇં, D ફિડસઇં, E પડિસ્યઇં, GIJ પડિસિં. ૨૩ D ફિરિ. ૨૪ BC DEFGHIJ ઝમકાવઇં ૨૫ BCDEFGHIJ દલ. ૨૬ D સામ્હા આવઇ ૨૭ BCDEGHIJ સુમતિ ૨૮ B કેતુ તુ, CH કંતુઉ, D કતુ, G કથઉ, ૨૯ GIJ આવઇ ૩૦ BCDEFGHIJ — ૩૧ BC કટક બંધુ, DF કટક બધ, E કટિક બંધુ, G કટિક બધિ, H કટકુ બંધુ, IJ કટક ટંધ ૩૨ DE અરિહંત F સદા ૩૪ BDGHIJ મુહવડિ, B સુહવડિ. ૩૫ BCGH માનુ. ૩૬ BCDEFGHIJ લહંતિ

ઘોર[1] અભિગ્રહ ફારક[2] ફિરઇં,[3] જોગ[4] અંગ ગયર[5] ગુડિ ધરઇં;
સુભાભાવ[6] ઊઠહિ[7] અસવાર, રથ સહસ્સ[8] સીલંગ[9] અઢાર. ૪૪

ચહું[10] મહાધરિ ચંપી[11] ધરણિ,[12]
ક્ષમા નમણિ ચોખી[13] ધૃતિ ધરણિ;
બોલાવી તુમ્હિ[14] રહિજ્યો[15] ભલઇં,[16]
કટકિ જાઇ[17] આવઉં[18] જે તલઇં, ૪૫

કેહઇં[19] મૂકઇં[20] મિત્તુ[21] વિચારુ,[22]
સુશ્રુત[23] ભટ કરય[24] કયવારુ;[25]
તે પભણઇ હઉં[26] રાહીય[27] નરહું,[28]
તઉ ધૃતિ જઇ[29] તુમ્હ[30] સાથિઇં[31] વહું;[32]

પગબંધણુ[33] તે બંધણુ તે બીજી નારિ,
અમ્હ[34] ઝૂઝંત[35] ન હોસ્યઇ[36] હારિ. ૪૬

૧ G ઘોરુ. ૨ E પાયક, G ફારુક. ૩ F ફરઇં. ૪ BCEFGHIJ યોગ. ૫ BCEFHIJ ગયવર, G ગયવરુ ૬ B શુભ ભાવ, CEH શુભાભાવ, D શુભા ભાવઉ, G શુભ ભાવઉ, IJ શુભાભાવ. ૭ BCDEFGHIJ ઉઠઇ. ૮ BCDEFGHIJ સહસ્સ ૯ D સીલાંગ. E શીલ ગ. ૧૦ BCGIJ ચિહુ, DEF ચિહુ, H ચિહુઉ ૧૧ BCDEFGHIJ ચાંપી. ૧૨ BCDFGHIJ ચરાણુ, E ચક્ષણિ. ૧૩ BCDEFGIJ ચોખિમ ૧૪ BFHIJ તમ્હિ, C તહિમ, D નઇં, G તુહિમે. ૧૫ BC રહિજો, EGH રહિયો, F રહિઉ, IJ રહિયા ૧૬ D ભલ્યઇં ૧૭ BCDEFGHIJ જઈ. ૧૮ F આવયં ૧૯ BCFGHIJ કેડિ ન, DE કેડ ન. ૨૦ DGIJ સુ કઇ. ૨૧ CDEGIJ મિત્ર ૨૨ BDEGHIJ વિચાર, C વિચા. ૨૩ D શુશ્રુત ૨૪ B ભટુ કરઇ, CEGIJ ભટ્ટ કરઇ, DH ભટ કરઇ, F ભાટ કરઇં ૨૫ CEF કઈવાર, DHIJ કયવાર, G કઇવારુ ૨૬ BEFHIJ અમ્હિ, C અહિમ, D તુમ્હિ, G અહમે ૨૭ BCGHIJ રહિય, DF રહીય. E ર્હાય. ૨૮ DEGIJ નરહઉં, F ન રહું, H ન રહૂ ૨૯ DEG જઉ, H તિ જઇ ૩૦ BHIJ તમ્હ, CG તહમ. ૩૧ GIJ સાથિં. ૩૨ DEIJ વહઉ, FG વહૂ ૩૩ BCH બંધણુ. ૩૪ CG અહમ ૩૫ BCDEFGHIJ ઝૂઝતા ૩૬ BCHIJ હોસઇ, DF હોઇ, E હોસિઇ, G આવઇ.

ઈમ બોલંતી[1] લીધી સાથિ,
તપ[2] હથિયાર[3] ધરઈ[4] તે[5] હાથિ,
જિમ એ તિમ સવિ ચાલ્યા[6] વીર,
ધરણિ[7] તણી સવિ હૂં[8] મનિ ધીર. ૪૭

સઇ[9] હથિદેવિ[10] વધારિઉ[11] તિલકુ,[12]
વીરસુ[13] ચાલ્યઉ[14] લેઇ કટકુ;[15]
ત્રહ[16]ત્રહંતિ ત્ર્યંબકક[17] અપાર,
ઢમ ઢમંતિ ઢક્કા[18] અનિવાર.[19] ૪૮

ઓં ઓ વજ્જઇહિં[20] મંગલ સંખ,
તિગિ[21] (૨) કાહલ[22] કરઇ અસંખ;[23]
ભિરિ[24] (૨) ભરકઇ[25] ગુહિરી[26] ભેરિ,
ચાલઇ[27] દલ સવિ[28] પિહુલઇ[29] ફેરિ.[30] ૪૯

---

૧ BEH બોલતી તિ, CFIJ બોલતી તિણિ, D બોલાવી તિ, G બોલતી તે. ૨ E તપુ ૩ BDEF હથીયાર. ૪ D ધરિયાં ૫ F તેહ. ૬ C ચલ્યા, D ચાલઇ, IJ ચાલિયા ૭ B ધરણી. ૮ BCDEFH હુ, GIJ હઉં. ૯ સય. ૧૦ F હત્થિ દેવ, IJ હથિ દેવી. ૧૧ B વિધારિઉ, E વધારયઉ, F વધારિં, IJ વધારઇ. ૧૨ DGIJ તિલક, F તિલક્ક ૧૩ BCH વીરુસુ, D વીરસ. ૧૪ BCDFGHIJ ચાલિઉ. ૧૫ CDGIJ કટક ૧૬ F ત્રહ ત્રહ ત્રહંતિ ૧૭ BCDEFGHIJ ત્રંબક ૧૮ B ઢકા ૧૯ E નિવાર. ૨૦ BCEFGHIJ વજ્જઇં મંગલ સંખ, D વજ્જઇ સંખ. ૨૧ G તિગ (૨) ૨૨ D કાહલ. ૨૩ G અશખ. ૨૪ BCGHIJ ભરિરિ, D ભરિર, E ભરર ૨૫ BHIJ ભિરક્કઇં, C ભિરક્કરઇ, DE ભરક્કઇં, G ભરુક્કઇં. ૨૬ H ગુહરી, IJ ગહિરી. ૨૭ B વાલઇ ૨૮ E સહૂ ૨૯ B પુહુલેસે, CH પિહુલે, DI પિહુલે, EF પિહુલઇ, G પુહલઇ, J પહુલે ૩૦ BCDFCHIJ સેરિ.

ગામ[૧] ગામિ આવઇ ભેટણા, માન દાન તિહ[૨] દીજઈ ઘણા;
પહિરઉ[૩] લોક[૪] સોનઇ[૫] ચીર,
લોઇ[૬] મ ડરિજ્યો[૭] અમ્હારી ધીર.[૮] ૫૦

નાન્હા[૯] લોક ન કાંઈ કહું.[૧૦] મોહ ઊરિઆ ખાંડઉ[૧૧] બહુ;[૧૨]
ઇમ બોલતઉ[૧૩] ગયઉ[૧૪] સેત્તુજિ,[૧૫]
મોહ નઇ નગરિ[૧૬] વિબૂટી[૧૭] ધૂજિ.[૧૮] ૫૧

ચર[૧૯] મુખિ જાણી અરિ[૨૦] દલ ચાંપ, મોહ ફોકાર[૨૧] કરઈ જિમ સાપ.[૨૨]
ચાલિઉ[૨૩] મોહરાય[૨૪] સામુહી,[૨૫]
હયગય સાહણ[૨૬] સંક્ષા[૨૭] નહી. ૫૨

પહિલું[૨૮] સઉણિસુ[૨૯] વારિઉ[૩૦] ઘણઉ,[૩૧]
ભણ્યઉ[૩૨] ન માનઈ[૩૩] મહુતા[૩૪] તણઉ;[૩૫]
રાયની આકૃતિ[૩૬] કુણહિ[૩૭] ન માનિ,
કિમ ગયવર[૩૮] સાહીજઇ[૩૯] કાનિ. ૫૩

---

૧ BCEFGHIJ ગામગામ, D ગામ ૨ BCDGHIJ તીહ, F —. ૩. EF પિહુરઉ, CH પિહરઉં. ૪ BC લોકુ ૫ BCDFGHIJ સોનાં નઇ, E સુવન નઇ ૬ BCEFGHIJ કોઈ, D કુણઉ ૭ BCEGHIJ ડરઉ, D ધરિસિઉ; F ડરસિઉ. ૮ G અહંમારી ધીર, D ધીર, F માહરી ધારિ. ૯ B લાન્હા ૧૦ BH કહૂં, GIJ કહઉ ૧૧ BCEH આ ખાંડુ, D આ ષાંડઉ, F એખાડ, G આષાંડઉ, IJ આષાંડુ ૧૨ BCEH વહુ, DGIJ વહઉં, F વહ ૧૩ CFG બોલતુ, H બોલઉ ૧૪ BCHIJ તે ગ્યઉ, D તિગિ, EF તે ગિઉ, G તે ગિયઉ ૧૫ BHIJ સેત્રુજિ, CG સેત્રૂજિ, DEF સેતુજિ ૧૬ E મોહનઇ ગિરિ, IJ મોહ નગરિ. ૧૭ DFG વબૂટી, IJ ચિબૂટી ૧૮ F ધૂજ. ૧૯ D વર મુખિ, E ચરમુખ, H — ૨૦ H —, IJ અરી ૨૧ C ફેકાર, E પુકારઇ, F ફોકારઇ, G પોકાર, H — ૨૨ EG સાપુ ૨૩ B ચાપલ્યઉ, E ચાલ્યઉ, H —. BCFGIJ મોહરાઉ, D મોહરાહઉ, H — ૨૫ BCDEF સામહી, G સાહમહી, H —, IJ સાંમહા. ૨૬ F સાહણિ, H — ૨૭ BCDFGIJ સંખ્યા, H —. ૨૮ DGIJ પહિલઉં, E પાહિલુ ૨૯ BG સુણિસુ, D અસુણિસ, F સઉણે, C સઉણિઇં, IJ સઉંણિ ૩૦ IJ ગિવારિઉ ૩૧ BCH ઘણુ, F ઘણુ ઉ, F ઘણુ. ૩૨ C ભણ્યું, DG ભણિઉ, F ભણિ ૩૩ D માનિઉ ૩૪ BDGHIJ મુહતા E મુહુતા, C મહંતા. ૩૫ BCH તણું, F તણુય. ૩૬ C આકૃત ૩૭ E કુણ હીન, CDH કુણહિ નઇ. ૩૮ BEGH ગયવરુ ૩૯ BH સાહીયઇ, CDFIJ સાહીઇ, E સાહીયત

દલ[1] ચાલઇ[2] સાયર[3] ઝલહલઇ,[4]
મેયણિ[5] ડોલઇ ગિરિ ટલટલઇ;
ત્રિન્નિ[6] ભુવન[7] તસુ ભય[8] ખલભલઇ,
રાય રાણી સવિ આવી મિલઇ. ૫૪

એહ[9] કટક ની ઝંપાઇ[10] સૂર,[11]
ખિણુ[12] (૨) વાધઇ જિમ[13] નઇ પૂરિ;[14]

ચાલઇ[15] કટકિ[16] તલારહં[17] કહિઉ,[18]
દલ[19] દક્ષણ[20] દિસિ આવી[21] રહિઉ.[22] ૫૫

બિહૂં[23] દલિ[24] દિષ્ટ[25] મેલાવઉ[26] હૂવઉ,[27]
ભડ ઝૂઝેવા માગઇ[28] હૂવઉ;[29]

જિમ[30] (૨) પરદલ દેખઇ[31] ફાર,
તિમ (૨) ઝમકઇ[32] કરઇં ઝૂઝાર.[33] ૫૬

---

૧ BCFH દલિ. ૨ BCEGHIJ ચાલે, D ચાલેઇ, F ચાલિઇં. ૩ D સયર ૪ BEIJ ઝલઝલઇં, CF છલ છલઇં. ૫ BCDFGHIJ મેઇણિ E મિઇંણિ ૬ D ત્રિણિ, FIJ તિન્નિ, G તેણિ. ૭ BCH ભુયણ તસુ, D ભુઅણ તસ, FIJ ભૂયણ તસુ, G ભૂઅણ તસુ. ૮ BEHIJ ભઇ, C ભુઈ, G ભુય. ૯ BCEH કટક તિ એહ, D કટકની એહઇ, F કટકિ તિ એહઇ, G કટક એહ તે, IJ કટક તિ એહઇં ૧૦ BC-DEHIJ ઝંપઇ, FG ઝંપિઉ. ૧૧ B સૂરુ, IJ સુર ૧૨ BCDEFGHIJ ક્ષણિ ક્ષણિ. ૧૩ G યમ. ૧૪ B પૂરુ, G પૂરિ ૧૫ F ચાલિઇં. ૧૬ DFG કટક. ૧૭ D તલારઇ, F તલાર. ૧૮ E કહ્યું, F કહિં ૧૯ B દલુ. ૨૦ BH દખિણ, CDIJ દક્ષિણ, F દખિણિ F દિક્ષિણિ ૨૧ G આવિઉ ૨૨ E રહ્યઉં, F રહિં. ૨૩ BCEFG બિહું, D બેહુ, IJ બિહઉં ૨૪ BCCEFGHIJ દલ. ૨૫ BCEFGHIJ દષ્ટિ ૨૬ F મેલાવુ, G મેલાવ. ૨૭ B હુયઉ, CEFIJ હૂઉ, D હુઉ, G હોઉ, H હૂયઉ. ૨૮ B માગનઇં. ૨૯ BCH હૂયઉ, D હુઉ, EFIJ હૂઉ, G હુઉ. ૩૦ D જેમ (૨). ૩૧ DEFGHIJ દેષઇં. ૩૨ BDEFGHIJ ઝમક, C ઝમ. ૩૩ F જૂઝાર, F ઝૂઝારુ

કટ[૧] કહ કહઈં વિવેકુ[૨] સુગવ,[૩] આપણુપા[૪] તઉ[૫] આવ્યું[૬] પવ;[૭]
હિવ જીપીસ્યઇં[૮] તુમ્હારઇં[૯] હાથિ,
ચરિ ભડ ભિરડઉ[૧૦] સાહી બાથિ.[૧૧] ૫૭
મોહ[૧૨] મોટઉ મનિ[૧૩] આણુઉ[૧૪] ઇસું, સાહસ ઘણી ન સીઝઇં કિસું;[૧૫]
રાખે[૧૬] ભાજઉ[૧૭] ખડ્ગ[૧૮] પ્રહારિ,[૧૯]
સુખિ ઉઘાડઉ[૨૦] સર્ગહ[૨૧] બારુ.[૨૨] ૫૮
તુમ્હિ[૨૩] જાણુઉ[૨૪] નિજ[૨૫] પ્રસિદ્ધિ[૨૬] પ્રમાણ,[૨૭]
એઉ[૨૮] પવાડઉ મેર[૨૯] સમાણ;
વીર ખેતુ[૩૦] આવઉ[૩૧] સેતુજિ,[૩૨]
બિંહુ[૩૩] ભવિ[૩૪] ભલઉ[૩૫] ઇહતું[૩૬] ઝૂઝ.[૩૭] ૫૯

---

૧ BDI કટક કહઇ, CGHJ કટકહં કહઇ, E કટક કહવિ, F કટકહઇ. ૨ DEGIJ વિવેક. ૩ B સમથું, CEH સગવું, DIJ સગવં, F સુગવ્વં, G સુગવીં. ૪ B આ આપણુઇ, E આપણુઇ તાં, F આપણુપાં એ, G આપણુઇ, CDHIJ આ આપણેઇ. ૫ B તીવા, CDEGHIJ તાં, F —. ૬ BCDEGHIJ આવિઉં, F આવિં ૭ BC પવું, EF પવ્વું. ૮ BH જીપિસિઇ, CF જીપીસિઇં, D જીપીઇં, E જીપીસઇ, G જીપસિઉં, IJ જીપીસિ. ૯ BCFH તમ્હારઇં, IJ તુમ્હારે. ૧૦ D ભિડિઉ, F ભિરડુ, H ભરડઉ, IJ ભિડઉ ૧૧ BCDFGHIJ બાથિ ૧૨ B મોહુ ૧૩ B મણિ, D ઇમ મનિ ૧૪ BCH માણુઉ ઇસ્યુ, D માણિસિઉં. E માણુઉ ઇસ્યઉ, F માણુઉ અસિં, GIJ માણુઉ ઇસિઉં. ૧૫ BGH કિસ્યું, DIJ કિસિઉં, F કિસિં. ૧૬ BCDEFGHIJ રાષે. ૧૭ B ભાજવ, CE ભાજઇ ૧૮ BCFGHJI ખડ્ગ ૧૯ BDEHIJ પ્રહાર, C પ્રાહાર ૨૦ BCDEFGHIJ ઉઘડઇ. ૨૧ DIJ સર્ગહ, EF સ્વર્ગહ, G સ્વર્ગ ૨૨ BCDFEGHIJ બાર. ૨૩ BFHIJ તમ્હિ, CG તહ્મિ, D તુમ્હ ૨૪ BCFH જોયઉ, D જોઅ તા, EGIJ જોઉ. ૨૫ G નિજિ, D — ૨૬ BCFH પ્રસિધિ, DE પ્રસિધ, G સિધિ ૨૭ BCEGH પ્રમાણુ ૨૮ C તેહના ગુણ છઇ, E એ પવાડઉં, F એઉ પવાડુ ૨૯ CH મેરુ સમાણુ, CEFGIJ મેરુ સમાણુ, D મેરુ સમાન ૩૦ B ક્ષેત્રુ, DE ક્ષેત્ર, FGIJ ખેત્ર, H ષેત્રુ, C ખેત્રુ ૩૧ BH કહિયઇ, C કહિય, DEFIJ કહીઇ, G કહિઇ ૩૨ B સેત્રૂંજુ, C સેત્રૂંજ, DEGIJ સેતુજ, H સેત્રુંજુ. ૩૩ બેહુ, IJ બિહંઉ ૩૪ D ભવ. ૩૫ B ભલું, D તણુઉ, F ભલયં ૩૬ BCE ઈહાંમૂં, DHF ઇહાતુ, GIJ ઇહા નઉ. ૩૭ BH ઝૂઝુ.

પરદલ[૧] ભિડતાં[૨] જે ભાજસી,[૩]
તિણિઇ[૪] અરિહંતુ[૫] દેવ[૬] લાજસી;[૭]
રિષભદેવ[૮] દિઠ[૯] મનિ ઉલષઉ,[૧૦] આપણપાં[૧૧] તે પૂઠી રખઉ.[૧૨] ૬૦

કહઉ[૧૩] કુણનઇ[૧૪] કિસઉ[૧૫] પરિવાર,[૧૬]
કુણુ[૧૭] નઇ હાથિ કિસ્યું[૧૮] હથિયાર;[૧૯]
તે ઓલઇ કાઇ[૨૦] નથી[૨૧] મધ્યા, સષરષ[૨૨] વાછઈ જઇ આપણા. ૬૧

હિવ ધવલ[૨૩] ઢાલ

ભણઈ કુમર[૨૪] ચડઉ[૨૫] તાત સુણિ વાત,
અમ્હ[૨૬] છઇ[૨૭] ઉલગૂ[૨૮] અતિઘણાએ;
ભરત સગરાદિક ઘણુ અવદાત, ચક્રધર ચાકરી અહ્મ[૨૯] કરઈએ. ૬૨

---

૧ BCHEGIJ પરદલિ. ૨ BCDEGIJ ભિડતઉ, F ભિડતઇ. ૩ BCH ભાજિસિઇ, DF ભાજસિઈ, E ભાજસઈ, G ભાજસિ, IJ ભાજિસિ. ૪ BCDFGH તીણં, EIJ તીણઇ ૫ DGIJ અરિહંત, F અરિહ તઉ. ૬ BCEGH દેઉ. ૭ BCDH લાજિસિઇ, E લાજીસિઈ, F લાજિસઇ, G લાજસિ, IJ લાજિસિ. ૮ BH ઋષભુ દેવુ, CGFIJ ઋષભદેવ, D ઋષિદેવ, E ઋષભદેઉ. ૯ BCEFHIJ દઢમનિ, DG મનિ દ્રઢઉ. ૧૦ BCFG ઉલખઉ, D ઉલષઇ, E ઉલઉ, H ઉલ્લખઉ, IJ ઓલષઉ. ૧૧ BE આપણનઈ. ૧૨ B રખતુ, DEG રષઉ, FH રષુ. ૧૩ BCDFH કહુ. ૧૪ BCDEH કઉણ નઇ ૧૫ DEFIJ કિસિઉ ૧૬ BCEH પરિવારુ. ૧૭ કુણહિ. ૧૮ BCDHIJ કિસિઉ, E કિસુ, F કિસિ. ૧૯ BGH હથીયારુ, IJ હથિઆર. ૨૦ BCDEFHIJ કઇ, G કહિ. ૨૧ BCEGHIJ નથી ૨૨ BCFHII સખરખ, D સષરષ, E સધરમ, G સખરષ. ૨૩ B હિવ ધઉલુ, D હવઇ ધઉલ, CFHIJ હિવ ધઉલ, E હિવ ધવલ, H હિવ ચઉપઇ. ૨૪ BC કુમરુ, E —. ૨૫ BCDFGHIJ વડઉ, E —. ૨૬ CG અહ્મ, E —. ૨૭ B અચ્છઇ,. CFGHIJ અછઈ, E — ૨૮ IJ ઓલગૂ ૨૯ CG અહ્મ.

અમ્હ[1] કરઇં કેસવ[2] બંધુ,[3] તે સવિ સેવહેત્ર સુહાવયા;[4]
કરકુંડ[5] દોમુહ[6] નમિસુ ણુજ્જઇ,[7] નિવલ[8] નેહ સમાગયા;
ભણઇ ઉપસમ[9] રાઉ દમદત્તુ,[10] ભડુ[11] ચીલાતી[12] પુત્તઉ;[13]
અમ્હ[14] કરઇં ઉલગ[15] કૂરગડૂ[16] દિઢપ્રહાર[17] નિરુત્તઉ.[18] ૬૩

વિનઉ ભણઇ ભડ[19] મેઘ[20] કુમાર,
અમ્હ[21] દલ[22] ગોયમ[23] ગુણ[24] નિલઉએ;[25][26]
આગલઉ[27] સરલ[28] સંતોષ[29] બરવઇં,[30]
આદ્ર[31] નરવઇ[32] નંદણો;
અયમુત્ત[33] રાયહં[34] પુત[35] અમ્હ[36] દલિ રાહિઉ રાઉ દાયણો;[37]

---

૧ અહમ. ૨ G કેશવ ૩ F બંધ ૪ C સુહા ૫ BCHIJ કરકંડુ, D કરકંડૂ, E —, FG કરકંડ ૬ FH દોમુહુ. ૭ BDGIJ નગાઇ, CG નગ્ગઇ, F નિગ્ગય. ૮ BCDFGHIJ નવલ. ૯ B ઉપશમુ, CDGHIJ ઉપશમ, E —. ૧૦ BH દમદંતુ, D મનદહ, CGFJJ દમદંતુ, E —. ૧૧ D ભડ, E —, F ભુડ ૧૨ BCDFGHIJ ચિલાઇ ૧૩ B પુત્ર ઘુ, D પૂત્ર તૂંય. ૧૪ CG અહમ, F —. ૧૫ F ઉલગૂ, E —, IJ ઓલગૂ. ૧૬ E —, F કૂઅર ગડૂય, IJ કૂરગ કૂરગડુ. ૧૭ BDFGHIJ દઢ પ્રહારિ, C દઢ પ્રાહાર, E —. ૧૮ E —, IJ નિરત્તઓ ૧૯ BCFH ભડુ, E —. ૨૦ BH મેહ કુમારુ, CF મેહુ કુમાર, DIJ મેહ કુમાર, E —, G મોહ કુમાર. ૨૧ CG અહમ, E —. ૨૨ BCDGHIJ દલિ, E —, F દલ ૨૩ BH ગોયમુ ૨૪ D ગુરુ, E —, F ગુણિ. ૨૫ H નિલુએ ૨૬ BCDFGHIJ આ પ્રતોમાં એક પંક્તિ મળે છે :

"તાત–વચનિ જિણિ ત્યજિઉ અહંકાર, બાહુબલિ બાહુબલિ આગલઉએ" તેમાં આ પ્રમાણેનાં પાઠાંતરો મળે છે : તાતવચનિ – તાતવચન, ત્યજિઉ – ત્યજઉ, તિજિઉ – છડુ અહંકાર – અહંકારુ, બાહુબલિ (૨) બાહૂબલિ બલિ ૨૭ BH આગલિઉ, CFII આદરિઉ, E — ૨૮ BCFIJ સરલિ. ૨૯ BCH સંતોષુ. ૩૦ D બુરવઇ. ૩૧ BCGH અદ નરવઇ, D અહ, EF —, IJ આદિ. ૩૨ F નિરવઇ, IJ નરવર. ૩૩ BH અઇમુત્ત, CFGIJ અઇમુત્ત, E —, D અઇમતૂ. ૩૪ C રાય, ૩૫ CG પુત્ર, DFIJ પુત્ત ૩૬ CG અહમ ૩૭ BCFGHIJ ઉદાયણો, D અદીયણો, E —.

સમિકતુ[૧] સારંગ[૨]પાણિ શ્રેણિક[૩] રાઉ સંપ્રતિ અખએ;
થિર[૪] થૂલિભદ્દુ[૫] સુજાતુ[૬] જંબૂ[૭] સેલહત્થ[૮] સુહિખએ.[૯] ૬૪
કરુણાસુંદરી[૧૦] કહઇ[૧૧] કુમારિ, મોહનઇ કલિ[૧૨] જુગિ જે[૧૩] ભિડઇએ;[૧૪]
તસુ[૧૫] દલિ પારધિ[૧૬] સ્યઉ[૧૭] ન અમારિ,
ધુરિ[૧૮] લગઇ[૧૯] તે મુઝ[૨૦] નવિ ગમઇએ;[૨૧]
નવિ ગમઇ[૨૨] તે મુઝ[૨૩] તીણિ કારણિ[૨૪] રણહરંગિ જુ[૨૫] મહહએ[૨૬];
પ્રિય[૨૭] સોગિ[૨૮] પૂરીય[૨૯] નારિ,[૩૦]
નિરખીયે[૩૧] નિવડ[૩૨] મુગ્ગર[૩૩] મિલ્હએ;[૩૪]
અઢલક્કિ[૩૫] દેસિ અમારિ[૩૬] કારઇ,[૩૭] જીવરખ[૩૮] સલખણો;[૩૯]
કલિકાલ[૪૦] કંપણુ[૪૧] કુમર[૪૨] નરવઇ[૪૩]વીર[૪૪] ગહિઉ[૪૫] વિયખણો.[૪૬] ૬૫

---

૧ D સમકિતૂ, E —, FG સમકિત, IJ સસિકંતુ ૨ E —, F સાર પાણિ. ૩ BGH શ્રેણિક્કે ૪ BCGH થિરુ. ૫ BF થૂલભદ્દુ, CD થૂલભદ્દ, E —, GIJ થૂલિભદ્દ, H થૂલુભદ્દ. ૬ BDJ સુજાત, C સુજાણ તુ, E —, F સુજાણુ, G સુજાતું, I સુ ૭ D જંબુ, E —. ૮ CH સેલહત્થુ, D સેલહત્ત ૯ B સુદિખણા, D સહિખએ, E —, F સુદખએ. ૧૦ F કરણાસુ દરી, G કરુણા સુંદરિ, IJ કરુણ સુ દરી. ૧૧ B કઈ, E —, F કરઇ ૧૨ BC કલિજુગુ, D કલિયુગ, F કલિજગિ, G કાજિજગિ, H કલિજગુ, IJ કલિયુગિ. ૧૩ F એ. ૧૪ B ભિડએ, C ભિડઇ, DF ભડઇએ, IJ ભિઇએ ૧૫ F દસ ૧૬ G પારિધિ. ૧૭ BCDGHIJ સૂના મારિ, E —, F સોના મારિ. ૧૮ BCDGHIJ ધુર, EF ધુ ૧૯ BCFH લગતે ૨૦ BCFGH મૂ, DIJ મું, E —, ૨૧ H ગમએ, E — ૨૨ B ગમ, E —. ૨૩ DIJ મઝ, E —. ૨૪ કારુણિ રહણ રંગિ, E —. ૨૫ DFG જ, E —. ૨૬ E —, F મિલ્હએ ૨૭ E —, F પ્રીય. ૨૮ D સોગ, E — ૨૯ BCDEHIJ પૂરી ૩૦ IJ નારી ૩૧ BIJ નિરખિય, CF નિરખીય, D નિરખી, E —, G નિરખઇ, H નિરખિય. ૩૨ BH નિવિડુ, CF નિવડુ, G નિવિડ, E — ૩૩ BCH મોગડુ, DIJ મોગર. E —, F મોહધડ, G સોગડ ૩૪ E —, F મિલ્હઇ ૩૫ BH અઢલક્કે, GG અઢલિક્કે, D અઢલિક્ક, E —, F અઢલિક, IJ અઢલક્ક ૩૬ BCDFGHIJ અઢારિ, E — ૩૭ IJ કારિય ૩૮ D જીવસખ. ૩૯ BEDFGHIJ સલક્ખણો ૪૦ G કલિકાલુ ૪૧ CH કપણુ ૪૨ BC કુમરુ ૪૩ F નિરવઇ ૪૪ BC વીરુ. ૪૫ CGIJ ગહિય, D ગહિઅ, E —, F ગહીય ૪૬ H વિઉખણો.

ઇમ સંભાલીય[1] નિજ પરિવાર,[2] વીરસ[3] વિસમ[4] હરિ આરુહિયાએ;[5]
પરદલ લગિ[6] ફિરિ બલઇ અસવાર, પાખરે[7] ઘૂઘરે[8] રુણઝણુએ;[9]
રણુઝણુઇં[10] ઘૂઘર ઘોર ઘણુપરિ ઘુમ ઘમંતિ નિસાણુયા;[11]
ઝલકંતિ[12] સવલા[13] સેલ[14] પિખિય[15] પડય[16] કાયર પ્રાણુયા;
રોમંચિ રાઉત જોડ[17] જડકઇં જરદ બંધન[18] તુટએ;[19]
હણુહણુઇં[20] હુંફઇ[21] હરખિ[22] હયવર પૂર જેમ[23] પહટ્ટએ.[24] ૬૬

હિવ દૂહા

તં જાણી જમરૂપ[25] ધરિ[26], જંપઇ મોહ નરેસુ;[27]
ભડ ઊઠઉ[28] તિણુિ[29] પરિભિડઉ[30]
જિમ તમ્હ[31] હોઇ મનરોસુ.[32] ૬૭

---

૧ BH સભાલિય, CFIJ સભાલી, E —, G સભલી. ૨ CG પરિવારુ. ૩ B વિરસ, D વીરસમ, I —, J વીર. ૪ D વસમ. ૫ BCDFH આરુહા એ, E —, G આરુહીએ. ૬ B ઇ અસવાર, CDH લગ ફિરી વલઈં અસવાર, E —, F તમ ફિરી વલઇ અસવાર G લગઇ ફિરી વલઇ અસવાર, IJ લગઇ ફિરી ચલઈં અસવાર. ૭ D પાષરિ, F પાખલે, G પાખર, HIJ પાષરે ૮ BCDFGHIJ ઘૂઘરી. ૯ B રુણઝુણઇંએ, DFIJ રુણઝણઇંએ, E —, G રુણ ઝણિએ, H રુણઝુણએ ૧૦ B રુણઝુણઇં ધરઘરિ C રણ ઝુણઇં ઘરઘરિ, D ઘૂઘરી રુણઝુણ, E —, F રણઝણઇ ઘઘરિ, G રુણ ઝણઇ ઘૂઘરી, H રુણઝણઇં ઘુગ્ઘરિ, E રણઝણઇ ઘુગ્ઘરિ, J રુણઝુણઇં ઘુગ્ઘરિ. ૧૧ C નીસણુયા ૧૨ BE —, CDFHIJ ઝલકંત. ૧૩ CG સબલ, D સબલહ, FHIJ સબ્બલ ૧૪ G લોહ ૧૫ BE —, D પેષી, F પિખીય, G પેખિઅ, H પેખિય, IJ પિક્ખિય. ૧૬ BE —, CDGHIJ પડઇ, F પઇ. ૧૭ B જોડ જડકરઇં, F જોડઈ જડક્કઇ ૧૮ D બધણે. ૧૯ BCHIJ તુટ્ટએ, E — FG ત્રુટ્ટએ. ૨૦ D હણુહુણુઇ, E —. ૨૧ BCFGH હૂંફઇ, E — ૨૨ BCH હરિષિ E —. ૨૩ C જેમહ, E —. ૨૪ D પહટએ, E —, F હુટ્ટએ ૨૫ B મ -રુપુ, C યમરૂપ, D જમરુપ, F ય રૂપ, G અરૂપ, H યમરુપુ, IJ જમરૂપ ૨૬ D રિ ૨૭ D મોહ નરેસ, G મેહ નરેસુ. ૨૮ FG ઊઠિઉ ૨૯ G તિણુ. ૩૦ G પરિભડિઉ, I પરિડઉ ૩૧ BFHIJ તુમ્હ, D તુમ, E — ૩૨ BCFGHIJ નરેસુ, D નરેસ, E —.

મયણુ[૧] મિહયઉ[૨] જુગ[૩] બાહુસિઉ[૪] ગદંભિલ્લ[૫] પ્રદ્યોત;[૬]
શશિ[૭] સેલગ સોદાસિ[૮] સઉં, હલવઇ કીધી[૯] પોતિ[૧૦] ૬૮
કચ્છ[૧૧] કપિલ[૧૨] શિષભૂતિ[૧૩] સઉં, છત્રધારુ[૧૪] સંપતુ,[૧૫]
મહુતઉ[૧૬] પાલિકિ[૧૭] સંગમિહિ, આઇ[૧૮] જમાલિહિ જતુ.[૧૯] ૬૯
કુચડી[૨૦] કમઠિહિ[૨૧] કઉરવિહિં, તઉ[૨૨] પરિવરિઉ[૨૩] કોપ;[૨૪]
પરસરામિ[૨૫] રાવણિ[૨૬] કીયઉ,[૨૭] માનહ[૨૮] ઘણુ[૨૯] આરોપ.[૩૦] ૭૦
પીઠ મહાપીઠહ[૩૧] સબલિ,[૩૨] મહાબલિ[૩૩] મંડિઉ[૩૪] દંભુ,[૩૫]
નંદિ સુભૂમિહિ[૩૬] કોણિયહ[૩૭] લોભ[૩૮] સુગુરુ[૩૯] આરંભુ. ૭૧

---

૧ CFIJ મયણ, D મય, E — ૨ BCDFGHIJ મિલિઉ. ૩ BDH મણિ, FGIJ જગ, E —. ૪ BH રહિ સરિસુ, CG બાહિસ્યું, D રહસરિસ, E —, F બાહસિં, IJ બાહિસિઉ ૫ BCH ગદંભિલ્લ, E — ૬ BCFGHIJ પ્રદ્યોતિ, E — ૭ BCDFGIJ સસિ સેલગ, H સસિ સેગ. ૮ BCH સોદાસિ સ્યું, DG સોદાસિ સિઉં, E —, F સોદાસ્યં, IJ સોદાસસિઉં. ૯ CF કિધી, D કીધઉ. ૧૦ D પોત ૧૧ BFGIJ કચ્છિ, CH કછિ ૧૨ BCGIJ કપિલિ, H કપલિ ૧૩ B સિવભૂતિ સ્યું, CDIJ સિવભૂતિ સિઉ, E –, F સિવભૂતસિં, G શિવભૂતિ સિઉ, H સિવભૂતિ સ્યું. ૧૪ BCDFGHIJ છત્રધાર. ૧૫ DIJ સ પત્ત ૧૬ BCGIJ મુહ તઉ, DF મુહું-તઉ, H મુહતુ ૧૭ BCDFHIJ પાલકિં, G પાલખિ ૧૮ BCDFGHIJ અનઈ ૧૯ BH જુત્તુ, CGIJ જુત્ત, D જત્ત, E જત્તુ, F જતુ ૨૦ BCDFGHIJ કુરડિ, E —. ૨૧ BIJ કમઠિહિં, E — ૨૨ BCDFGH તવ, E — ૨૩ BF પરિવરિયઉ, G પુરિ વરિયઉ, D પરિઉ, G પરિ વરિવરીઉ E — ૨૪ CFH કોપુ, E —. ૨૫ BEH પરસુરામિ, D પુરિસરામ, E —, G પુરસરામિ, I રેસુરામિ, J પરસુરામ ૨૬ E —, F રાવણુ ૨૭ BCGH કિયઉ, D કીઉ, E —, F કીધઉ, IJ કિઉ. ૨૮ CFIJ માન, E —. ૨૯ CFIJ ઘણુઉ. E — ૩૦ BGFH આરોપુ, E —. ૩૧ BCGHIJ મહા પીઢિહિ, D મહા પીઠઇ, E —, F મહાપીઠહિ ૩૨ D સબલિઇ, E —, FG સબલ ૩૩ C મહાબલ, E —. ૩૪ E —, F મંડીય, G મિડિઉ. ૩૫ DFIJ દંભ ૩૬ BCH સુભૂમિઇ, D સુભુમ, E —, F સુઅંભુહિં. ૩૭ DG કોણીયહ, E —, F કૂણીયહ ૩૮ BCH લોભુ, F લેભ. ૩૯ B ગુરુ-ચારંભુ, CD સુગુરુયારંભ, E —, F સુગરુયારંભુ, G સુગરુ આરંભુ, H સુગુરુ-ચારંભુ, IJ સુગરુઆરંભ.

હિવ ચઉપહી[1]
વસીઠ[2] ક્રિરિયા વિહુ[3] કરિવા[4] સંધિ,
વિસઠા[5] લઉં પુણ્[6] નાવ્યઉ[7] બંધિ;
ખેત્ર[8] નિપાવ્યું[9] ખિપક[10] શ્રેણિ,
મોહ વિવેક[11] તિહાં આરેણ[12]. ૭૨
હિવ[13] બેઉં દલ ચાલ્યા[14] ચડી,[15]
હાક ન મેલ્હઇ[16] દવઇ[17] ઘડી;[18]
કંસાલા જિમદલ[19] આફલ્યા, ગયવર[20] (૨) સિરસી[21] મિલ્યા.[22] ૭૩
રથુ[23] રથિ પાયકુ[24] પાયકિ જુડઇ[25]
ઘોડઉ[26] ઘોડા[27] સરસી[28] ભિડઇં;
ઉડિઉ[29] લોહુ[30] ‥ પયસઇ[31] કોઇ,[32]
ઝૂઅઇ[33] રાઉત પૂરઇ રોસિ. ૭૪

૧ BCFGHIJ હિવ ચઉપઇ, D હવઇ ચઉપઇ. ૨ BCDFHIJ વિષ્ટ ક્રિરિયા, G વ્રિષ્ટિ ક્રિરિઆ ૩ BCDH બિહું, E —, F હિવ, G બહુ, IJ બિહઉં. ૪ G કવા ૫ BCH વિષ્ટાલુ, DGIJ વિષ્ટાલઉ, E —, F વિષ્ટાલ. ૬ FGIJ પણિ ૭ CDGIJ નાવિઉ, E —, F નવિ આવઇ ૮ B ખેત્રુ, CDFGIJ ક્ષેત્ર, H ક્ષેત્રુ. ૯ BCHIJ નીપાયુ, DG નીપાયઉ, E —, F નીપાથી ૧૦ BCFGHIJ ક્ષપક શ્રેણિ, D ક્ષિપક શ્રેણિ, E — ૧૧ G વિવેકે, E —. ૧૨ BCDFGHIJ આરેણિ, E —. ૧૩ BCDFGH તઉ બેવઇ, IJ તઉ બેહૂ, E —. ૧૪ IJ ચાલિયા. ૧૫ D જડી. ૧૬ D મૂક, CDGH મૂકઇ, IJ મુંકઇ, E —, F મ્હેકઈ. ૧૭ BCDFGHIJ દલવઇ, E —. ૧૮ D ચડી, C —. ૧૯ G યમ, E —. ૨૦ BCHIJ ગયવર ગયવરિ, F ગયવરિ ગયવરિ, E —. ૨૧ BCDFGHIJ સરિસા, E — ૨૨ IJ મિલિયા. ૨૩ D રથરથિ, G રથિ (૨), IJ રથિરથુ. ૨૪ DHIJ પાયક, G પાયકિ. ૨૫ B જજુડઇ, DGI જડઇ, FJ જુઝઇ ૨૬ F ઘોડુ. ૨૭ BCFGHIJ ઘોડઇ, E — ૨૮ BGHIJ સરિસઉ, C સરિસુ, D સિઉ રસિ, E —, F સૂરિસિઉ ૨૯ BCH ઉડયું, DGIJ ઊડિઉ, E —, F ઉડિ. ૩૦ DFGHIJ લોહ, E —. ૩૧ BDFGHIJ નપઇસઇ, C નપઇ, H પઇસઇ ૩૨ BCDFGHIJ કોસિ. ૩૩ IJ ઝુઝઈ.

બાધી વયણિ[1] ગયણિ ઠાહરી,[2] રિવકર[3] મૂકયા[4] તિણિ આવરી;
ષાડા[5] ઝલકઇં વિજુલ[6] જિસા,[7] સહુડતણું મન તીણુઇં[8] કસ્યા.[9] ૭૫
પાયક પઉઢઇં[10] સરની સેજિ,[11] તિહ[12] ઉપરિ અપછરનાં[13] હેજ;
રુધિર પૂરિ રથ તાણ્યા જાઇ. સિર[14] તૂંટઇં[15] ધડધસમસ ધાહિ.[16] ૭૬
તેજી તુરંગમ[17] ન સાહ્યા[18] રહઇં; પરદલ માહિજ[19] ફૂટી[20] વહઇં;
વિહુ'[21] કુમરાહ[22] લાગુ[23] સંગ્રામુ,[24]
તઉ[25] વયરાગિહિ[26] જીતઉ[27] કામુ.[28] ૭૭

પુરુષ[29] કારિ સંહરિઉ પ્રમાહુ,[30]
સીલિ[31] ટાલિઉ[32] મહનઉ[33] નાહુ.[34]
ઊપશમ[35] ક્રોધિહિ[36] કિયઉ[37] સંહારુ,[38]
વિનય[39] વીરિ વારિઉ અહંકારુ.[40] ૭૮

---

૧ BCDFGHIJ બાણિ, E – ૨ D ટાવરી, E – ૩ BCDFGHIJ રવિકર, E –. ૪ IJ મુ કયા. ૫ BCFGHIJ ખાંડાં. ૬ BDH વીજુલ, C વીજલી, E –, FIJ વીજલ, G વીજલિ ૭ BCDFH જિસ્યાં, G યસ્યાં, E —, IJ જિસિયાં ૮ BGH તીણુ, C તીણી. ૯ D વસ્યા, E —, IJ કસિયાં ૧૦ E —, IJ પુઢઇં ૧૧ BCDFGHIJ સેજ, E —. ૧૨ BCDFGHIJ તીહં, E —. ૧૩ BCDH અપસરનાં, F ઉપસર, G અપ્સર, IJ અપચ્છર ૧૪ BFH સિરિ, E —, G શર ૧૫ BFGH ત્રૂટઇં, E –. ૧૬ BCDFGHIJ ધાઇં ૧૭ BCGH તુરંગ, E –. ૧૮ D સાહ્યા, F સાહિયા, G ન સાહા, IJ ન સાહિયા. ૧૯ BCDGH માહિ, E –, F માહિઇં, IJ માહઇં. ૨૦ B ફૂટી વહિં, D ફોડી નઇ વહઇં, E — ૨૧ BCDF બિહું, E —, G બિહ, H બિહૂ, IJ બિહઉ ૨૨ BDFGHIJ કુમર, C કુમરુ, E —. ૨૩ BCGIJ લાગઉ, D લોગઉ, E –, FH લાગું. ૨૪ CDFHIJ સ ગ્રામ, E —. ૨૫ BCDFGHIJ તાં. ૨૬ B વઇરાગં, CFH વઇ રાગિઇં, D વઇરાગિહિં, GIJ વઇરાગિ. ૨૭ B જીતુ, E — ૨૮ DFIJ કામ. ૨૯ D પુરુષાકારિ, F પુરખકારિ, IJ પુરષાકારિ ૩૦ CD-GIJ પ્રમાદ ૩૧ BCFH સીલિઇ, D સીલિહિં ૩૨ I ઉના. ૩૩ B મનનઉ, CFH મદનુ, D મદનહ, E —, I (ઉનમા)દ નઉ ૩૪ C વાદ, DGHIJ નાદ. ૩૫ BCH ઉપશમિ, DIJ ઉપસમિ ૩૬ BCDHIJ ક્રોધહ, E —, F ક્રોધ, G ક્રોધિ. ૩૭ BH-IJ કિઉ, C કિયુ, D કીધહ ૩૮ D સંહાર, F સિ હાર, DIJ સંહાર ૩૯ C વિનઇ, E —. ૪૦ BH અહંકારુ, E —.

સરલિહિ[૧] દંભ[૨] છડાવ્યઉ[૩] થોભુ[૪]
સુખ[૫] સંતોખિહિ[૬] સાધ્યઉ[૭] લોભું;[૮]
રાગદ્વેષ[૯] સામાયક[૧૦] વરી,[૧૧]
કમ્મં[૧૨] મહાભડ તપી[૧૩] સંહરી[૧૪] ૭૯

નિસ્તિક[૧૫] વારિઉ વસ્તુ[૧૬] વિચારિ,[૧૭]
કરુણા[૧૮] પારધિ નાસી મારિ,[૧૯]
ખિણિ[૨૦] (૨) તૂટી[૨૧] મોહહ[૨૨] વેલ,[૨૩]
સગલઈ[૨૪] કટકિ પડી તઉ[૨૫] ભેલિ[૨૬] ૮૦

દલવઇ[૨૭] વિણુ[૨૮] દલુ[૨૯] સૂનુ[૩૦] હુવઉ,[૩૧]
નાઠઉ[૩૨] જાઈ દસઇ[૩૩] દિસિ જુજૂઅઉં;[૩૪]
તઉ આપણુપઇં[૩૫] આવઇ[૩૬] મોહ[૩૭]
તિણિ રણિ[૩૮] માંડયઉ[૩૯] ભઈ સાડોહ[૪૦] ૮૧.

---

૧ BCFH સરલિઇં, D સરલઈ, G સુરલિં, E —, IJ સરલિં ૨ BCFGH દંભુ ૩ BCDFGHIJ છંડાવિઉ. ૪ BCDGHIJ થોભ ૫ BC સુષિ, DFIJ સુખિ H સુખ ૬ BG સંતોષિં, CDFH સ તોષિઇં, E —, IJ સ તોખિ ૭ BCDFGHIJ સાધિઉ, E –. ૮ BCDEFGIJ લોભ ૯ D રાગકુત ધેષ ૧૦ BCH સામાઇકિ, D સામાયિક, E —, F સામાઇક, GIJ સામાયકિ. ૧૧ BC વચ્યા, DFHIJ વરિયા, G વરિઆ. ૧૨ BCDFGHIJ કર્મ. ૧૩ BCDFGHIJ તપિ ૧૪ CFHIJ સંહરિયા, BDG સંહરયા. ૧૫ BCDFGHIJ નાસ્તિક. ૧૬ IJ વસુ (સ્તુ) ૧૭ D વિચાર ૧૮ F કરણ્યા. ૧૯ BCDGHIJ સૂના, F સોના ૨૦ B ક્ષિણિ (૨), CDFGHIJ ક્ષણિ ૨૧ BCDHIJ ખૂટી, G ષૂટી. ૨૨ CFIJ મોહની. ૨૩ BDFIJ ખેલ ૨૪ BH સઘલી, CDFHIJ સઘલઇ. ૨૫ G તવ ૨૬ BCDFGHIJ ભેલ ૨૭ C ખલવઇ ૨૮ CDF વિણ ૨૯ CDFGIJ દલ ૩૦ CG સૂનઉ, D સૂનૂંઉ, F સૂનૂં, IJ સુ નઉ. ૩૧ BD હુ ઉ, CHIJ હૂ ઉં, E —, F હૂય, G હોઉ. ૩૨ BH નાઠું, D નાહઠઉ ૩૩ BCDFHIJ દિસો દિસિ, E —, G દિસોદસિ ૩૪ BC જુઉ, GHIJ જૂઉ, E —, F જૂ જૂયં. ૩૫ CF આપણુઇં, E — ૩૬ BCDFGHIJ ઉઠિઉ ૩૭ BCH મોહુ, E —. ૩૮ B રિણિ, E — ૩૯ BDGHIJ માંડિઉ, E — ૪૦ BCH ડોહુ, E —.

કુમર સવે તિણિ દિષ્ટિહિ[1] કલ્યા, જાઈ[2] મહાધર પાલા પુલ્યા;[3]
સેલહત્થ[4] સિરિ દિદ્ધ[5] પ્રહાર,[6]
સમકગ્યઉ[7] સ્યઉ[8] લિયઉ[9] દૂરિ તલાર.[10] ૮૨
તિણિ[11] દિષ્ટિહિ[12] કો ન[13] સક્કઇ ચડી,
તિહસ્યઉ[14] કોઇ[15] ન સંકડ[16] ભિડી;[17]
ઇમ[18] દેષી[19] જિન મનિ[20] દંદોલુ,[21]
વિવેકુ[22] રાઉ તઉ[23] કરઇ કલોલુ.[24] ૮૩

હિવ[25] બોલી બોલઇ

તઉ વિવેકુ[26] રાજા[27] સામહી, સંગ્રામાંગણિ[28] આવ્યઉ[29];
આવતઉ[30] મોહરાજા[31] બોલાવ્યઉ;[32]
અહો વિવેકુ[33] ન્હાસિ[34] નાસિ, મ રહસિ[35] ભાઇ તણુઇ[36] વિસાસિ;[37]
રિણક્ષેત્રિ[38] ચડયા ક્ષત્રિય[39] ન ગણુઇ[40] બાપુનઇ[41] ભાઇ. ૮૪

---

૧ BCFH દષ્ટિઇ, DGIJ દષ્ટિં, E દષ્ટઇ ૨ E જાઇ. ૩ DF પલ્યા. ૪ CF સેલહત્થુ, E સેલહથુ ૫ BCFH દિધુ, DG દિધ, E દિનુ, IJ દિટ્ઠુ. ૬ BCGH પ્રહારુ, E પ્રારુ ૭ B સમિકિતુ, CHDJ સમિકતિ, DFG સમકિત, E સમકિતુ. ૮ CEIJ સ્યુ, DG સિઉં, F સિં. ૯ BH ગ્યઉ, C ગ્યુ, DEGIJ ગિઉ, F ગિં. ૧૦ BH દૂરિ તલારુ, D દુરિ તલા ર ૧૧ BDEGH તેહ, CFIJ તે ૧૨ BD-HIJ દષ્ટિં, CEFG દષ્ટિઇં. ૧૩ BCEGHIJ કોઈ ન. ૧૪ BH તેહસ્યઉં, C તેહસ્ય, DGIJ તેહ સિઉં, E તેહસઉ, F તેહસિં. ૧૫ F કો ન ૧૬ BCDEG-HIJ સક્કઇ, F સકઇં ૧૭ EF ભડી ૧૮ E ઇમુ ૧૯ BFH દેખી, D દૂષ. ૨૦ BGH નિજ દલિ, CFIJ નિજદલ, D નિજ, E નિજિ. ૨૧ DEFGIJ દ દોલ ૨૨ BCDGHIJ વિવેક ૨૩ C તઇ, E તિહ . ૨૪ CDEF કલ્લોલ, GIJ કલોલ ૨૫ BCFGHIJ હિવ બોલી, D હવઇ બોલ, E હિવ બોલ ૨૬ CDFGHIJ, વિવેક. ૨૭ D રાઉ. ૨૮ D તઉ સંગ્રામિ. ૨૯ BDFGH આવિઉ, CIJ આવ્યુ ૩૦ BCH આવતૂ જિ E આવિઉ તઉ જિ, FG આવતઉ જિ, IJ આવતુ જિ ૩૧ D મોહ ૩૨ BCDEFGHIJ બોલાવિઉ. ૩૩ BCDFGHIJ વિવેક. ૩૪ BC-DEFGHIJ નાસિ. ૩૫ EH રહિસિ. ૩૬ C તીણઇ, E તઉ ૩૭ BCFFGHIJ વીસાસિ. ૩૮ BGHIJ રણ ક્ષેત્રિ, C રણ ક્ષત્રિ, D રણક્ષેત્રે, EF રણિક્ષેત્રિ ૩૯ C ક્ષત્રેય, D ક્ષત્રીનઇ, F ક્ષત્રીય ૪૦ E ન ગણુ, F ન ગણીઇં, G ન ગિણુઇં. ૪૧ CEG બાપુ ન, D બાંધવ, FIJ બાપનઇ.

એહ વાતની પ્રસિદ્ધિ આગઈં, રિષિદેવ[1] તણુઈ[2] નંદણિ[3] નિપાઇ,[4] ભાઈ[5] તઇયઈ[6] ઘાઠઉ[7].

જઇયઇ[8] કુસમસર[9] ભય[10] જીવ લેઈ[11] નાઠઉ[12];
તું[13] તોઇ ડિલિ[14] કુવલઉ,[15]
તાહરઉ[16] પરિવાર[17] પણિ[18] સીયલઉ;[19]
સુઝ[20] દિગવિજય[21] કરતાં ત્રિભુવ[22] ક્રીટી[23] થાઈ ત્રિન્નિ[24] પાડ;[25]
આપણા કેતા[26] કહું તુઝ[27] આગઈં[28] પવાડા. ૮૫

હિવ દ્રાટિકા[29]

આદીસ્વરનઉ[30] પૌત્રઉ[31] હુવઉ[32] મરીચિ[33]
વાહિઉ[34] સુમઈ[35] ગંજિયુ[36] ગોત્ર નીચિ;[37]

૧ BCOEEGHIJ શ્રી ઋષભદેવ. ૨ BCDFGHIJ તણે. ૩ BCEGHIJ નંદનિ, D નંદિનિ, F નંદને ૪ B નેપાઇ ૫ BCDEG ભાઇયા F અહો ભાઇ, H ભાઇ તાં, IJ ભાઇઆ. ૬ B તુ તઇય, CEH તૂ તઇય D તૂ તહિ, F તૂ નઇઇ, G તૂ તહીય, IJ તઉ તહીઇ ૭ F ધાઠુ, H ધાઉ. ૮ BH જઇય, C નઇય, D જહિ હુઇ, F જઇઇ, G જહીય, IJ જહીઇ. ૯ BCFH કુસુમસર, કુમરસર, E કુસુમસરિ, G કુસમસુ ૧૦ BDH ભઇ, C ભયે, E ભરઇ, G ભિ ૧૧ BCE જીવુ. ૧૨ CF નાઠુ, IJ નાઠઓ ૧૩ BC તૂં તોઇ, D તૂ, EH તૂંતો, F તોઇ, G તૂ ઇતે, IJ તઉ તોઇ. ૧૪ BCFH ડીલઈં, D ઝૂઝિહિ, E ડીલઇ, G ડીલિ, IJ ડાલિ ૧૫ BCF કૂયલઉ DFG કૂઅલઉ, H કુયલઉ, IJ કુ અલઉ. ૧૬ C તાહરુ, D તાહરઇ ૧૭ BCH પરિવારુ. ૧૮ BEH પુણ, D છઇ, CFIJ —, G પણિ ૧૯ BCF સીયલુ, DH સીયલઉ, E સીઆલઉ, G કુઅલઉ, IJ સીયલઓ ૨૦ DIJ મઝ ૨૧ BCEGHIJ દિગ્ વિજય ૨૨ BH ત્રિન્નિ ભુવન, C તિન્ન ભુવન, D ત્રિણિ ભુવન, GE ત્રિભુવન, FIJ તિન્નિ ભુવન ૨૩ B ક્રૈટી ૨૪ CFIJ તિન્નિ, E જિણિ, G ત્રણિ ૨૫ BCDEFGHIJ પાડા ૨૬ C કેતા કહૂં, DG કેતા કહઉ, E કેતલા કહઉં, F કહું કેતલા, IJ કેહઉ કહઉ કેતલા ૨૭ F તુ, F ઝ ૨૮ BCDEFGHIJ આગલિ. ૨૯ BCDFFGHIJ હિવ કાવ્ય. ૩૦ BH આદીશ નઉ, CFGIJ આદીશનુ, DE આદીસર નઉ. ૩૧ BCFH પૌત્રું, DIJ પૌત્ર, E પુત્ર, G પુત્રા ૩૨ BCH હુયઉ, D હુઉ, E FIJ હૂઉ, G હોઉ ૩૩ F મિરીચિ, G મુરીચિ ૩૪ BGH ધાત્યઉ, CD ધાતિઉ, E ધાલિઉ, FIJ ધાત્યુ ૩૫ D સમઇ ૩૬ D ગંજી, E —, IJ ગંજીઉ. ૩૭ BEFGHIJ ગોત્રિ નીચિ, D ગોત્ર નીચઇ.

શ્રીવીરનઉ[1] જે કહિઇ[2] જમાઇ[3],
જમાલિ[4] તે મેલ્હિઉ મઇ પજાઇ.[5] ૮૬

મઇ પાઠવ્યઉ[6] પાપ[7] તણુઉ અનીકો,[8]
તં[9] મુક્ત ભાંજ્યઉ[10] ભડુ[11] કંડરીકો;[12]

રહિયો[13] સદા શ્રેણિક[14] તૂ[15] નીરોપી,[16]
ઘાલ્યઉ[17] સુમઇ[18] તાં[19] નરકાંધ[20] કૂપિ.[21] ૮૭

વવેકુ[22] ઓલઇ સુણિ મોહ ભાઇ,
તઇ તઉ[23] દિષાડી[24] નિજ પંડિતાઇ;

ખરૂખવે[25] જીહ[26] તણુ[27] પ્રમાણુ,[28]
તે આપણું[29] કાંઇ[30]કરઇ વખાણુ.[31] ૮૮

---

૧ BCFH તુ ૨ CDEFIJ કહીઇ, G કહીયઇ, H કહિયઇં. ૩ E જિમાઇ. ૪ E જમાઇલિ ૫ E સ ૫ જાઇ ૬ BDEHIJ પાઠવી, C પાઠવિઉ, F પાઠવિ, G પાઠવુ ૭ BH પાપતણું, E ૫ તણું, F પાપ તણું, IJ પાપ તણુાઉં ૮ BCGGH અનીકુ, DEIJ અનીક ૯ BH તૂં ભકતુ, CEIJ તૂં ભક્ત, D તું ભક્ત, F તૂ ભક્તિ, G તઇ ભુક્ત ૧૦ BCDEGHIJ ભાજિઉ, F ભાંજી ૧૧ CDEFGIJ ભડ. ૧૨ BCH કંડરીકુ, DFIJ કંડરીક, E રીકુ, G પુંડરીક. ૧૩ BCDEFGHIJ રહિઉ ૧૪ BEH શ્રેણિકુ. ૧૫ E તું ૧૬ BCDEFGHIJ નિરોપિ. ૧૭ BG ધાત્યઉ, C ધાત્ય, D ધાલિઉં, E ધાલિ, F ધાત્યુ, H ધાત્યત્ર, IJ ધાતિઉ ૧૮ DF સમઇ. ૧૯ C નિ, D વા, F–. ૨૦ F ન કાધ, I ન(ર) કાંધ. ૨૧ D કુપિ ૨૨ EEHIJ વિવેક ૨૩ BCDEFGHIJ તા ૨૪ BCFH દિખાડી, D દેષાઇ, E હિષાંડી. ૨૫ BC-GHIJ ખરુ ખવે, D ષરઉ ષભે, D ખરુષવે, F ખરં ખવે. ૨૬ C નીહ, E જેહ. ૨૭ E તણું, G તણુા. ૨૮ CDIJ પ્રમાણુ, E પ્રમાણું, F પ્રમાણુા. ૨૯ DEGIJ આપણુઉં, F આપણું. ૩૦ E તું કાંઇ. ૩૧ CFH વખાણુ, DI વષાણુ, EG વષાંણુ.

મૂંસીયલા[૧] નઉ[૨] મ કરે વિસાસો,[૩]
સીલી[૪] નદી પર્વત હૂઇ[૫] વિણાસો;[૬]
વાધ્યા વિન્હઇ[૭] આપણિ એક ઠામિ,[૮]
એ એતલઉ[૯] ઓલિસિ[૧૦] કીણિ[૧૧] કામિ. ૮૯
ષટ્ટુ[૧૨] ષંડ ભૂમંડલ[૧૩] જેણિ[૧૪] સાધી,
સંપૂર્ણ લીલા ભરતેસિ[૧૫] લાધી;
જે તઇ[૧૬] ઘણઇ[૧૭] વંધણિ[૧૮] વદ્ધ[૧૯] હૂતઉ,[૨૦]
મૂં ઉલગી[૨૧] તે મુક્તિ[૨૨] પહૂતઉ.[૨૩] ૯૦
સુતાહરઉ[૨૪] ભક્તા[૨૫] દિઢ પ્રહાર,[૨૬]
મઇં ઉલગી[૨૭] ભવ[૨૮] પૂરિ તારિ;
જે તૂં[૨૯] ગમ્યઉ[૩૦] ચિત્તિ ચિલાઈ[૩૧] પુત્તો,[૩૨]
મઈ ઉલગી[૩૩] તેહ ફિરિઉ[૩૪] ચરિત્તો.[૩૫] ૯૧

---

૧ DIJ મું. ૨ CFIJ નું. ૩ BEG વીસાસુ, CDFHIJ વિસાસ. ૪ DF સીથલી, E સીલા. ૫ B રઈ, CHIJ રહઈ, DE નઇ, F રહં ૬ BCFG વિણાસુ, DFHIJ વિણાસ ૭ BCDEHIJ બિન્હઇ, F બિહનઇ, G જખઉં ૮ D નામિ ૯ B એ તઇં, C એ તલું, F એ તલં. ૧૦ E ઓલિસિઉં, F ઓલિં. ૧૧ BEH કઉણિ, C કઉણું, D કુણ, FG કૂણ, IJ કુણા ૧૨ B ષટ્ટ ખંડ, C ષટ્ટ ષંડ, D ષડ્ ષ ડ, E ષટ ષ ડું FGIJ ખટ ખંડ, H ષટ્ટ સંડ. ૧૩ BEH ભૂમ ડલું, D ભુ મ ડલ ૧૪ BCFFGHIJ જીણિ. ૧૫ D ભરત્જેસિ, E ભરતેશિ, IJ ભરથેસિ. ૧૬ D જઇ તઇં, F જે તે, G જે તૂં. ૧૭ BCDFGHIJ ઘણે ૧૮ BCFGHIJ બ ધનિ, D બાંધણિ, E વંધનિ. ૧૯ BC બધુ, DEGH બધ, F બહુધુ, IJ બદ્ધ. ૨૦ BDIJ હુંતઉ. ૨૧ BCEFGHIJ તે મૂંલગઇ, D તે મૂલગઉ ૨૨ BCDEFGHIJ મુક્તિપુરી ૨૩ D પહુતઉ. ૨૪ BF સુતાહરુ, G જે તાહરઉ. ૨૫ BEFH ભક્તુ, G ભુકતૂ ૨૬ BD-EFGHIJ દઢ પ્રહારિ, C દઢ પ્રહાર ૨૭ IJ ઓલગી. ૨૮ BIJ ગયઉ ભવપૂર પારિ, C ધિઉ ભવપૂર પારિ, D ગિઉ ભવપારિ પેલિ, E ગ્યઉ ભણિ કુણ, F ગ્યુ ભવ પૂરિપારિ, G ગિઉ ભવપૂર થારિ, H ગ્યઉ ભવપૂરિ પારિ. ૨૯ D તું. ૩૦ C ગમ્ઉ, DFGIJ ગમિઉ, E — ૩૧ G ચિલાતિ, E —. ૩૨ BCFH પુત્તુ, DG પુત્ર, E —, IJ પુત્ત. ૩૩ BCFH ઉલખિઇ, E —, GIJ ઉલખિ ૩૪ D ફિરઉં, E —, ફિરિયં, G ફેરિઉ . ૩૫ BCH ચરિત્તુ, DG ચરિત્ર, E —, F જિ ચિત્તિ, IJ ચરિત્ત.

ધાવ્યઉ[1] ધણુઉં[2] તઈ રહનેમિ[3] આગઈ,
તે આજુ[4] જાગ્યઇ[5] મુઝ[6] પૂઠિ લાગઈ।
કેતા કહું[7] પાયક તે[8] પ્રસિદ્ધ,[9]
મઈં બૂઝવી[10] નિવૃત્તિ[11] પંથિ લીધા. ૯૨

હિવ ચઉપઈ[12]

જલધર વૂઠઉ[13] જલણિ[14] નહુ ડહઈં,[15]
ગરુડ[16] વાઇ ગરસુ[17] કિમ રહઈં;[18]
રવિ ઉગમિ[19] અંધારઉ ટલઈં, સાહસ ધણી[20] નડાઈણિ[21] છલઈ. ૯૩
કેસરિ સાહિહિં[22] ગયંદ[23] પુલાઇ,[24]
ઘટ્ટ[25] કિમ નંદઇ[26] ઘણુ ને ઘાઈં,
હિમ[27] પડતઇ ધુરિ[28] દાઝઈં આકુ,[29]
મુઝ[30] આગલિ તું[31] કવણુ[32] રે રાકુ[33] ૯૪

૧ BCFGHIJ ધારિઉ, D થાપિઉ, E —. ૨ DH ધણુ, E —. ૩ D રહનેમી, E —. ૪ DGIJ આજ, E — ૫ BH જાગ્યઉ, CGIJ જાગિઉ, D જાગઇ, E —, F જાગ્યુ. ૬ DIJ મઝ, E — ૭ GIJ કહઉ ૮ BCDFHIJ તૂ, G તઉ. ૯ BC પ્રસિધા, DH પ્રસિધ, E —, FGIJ પ્રસીધા ૧૦ B બૂવી, D બુઝવી ૧૧ BCHIJ નિવૃંતિ પથિ, D નિવૃતિ પથ ૧૨ BHIJ હિવ ચઉપઇ, C હિવ ચુપઇ, D હવઇ ચઉપઇ, EFG — ૧૩ BH વૂઠઇ, CEFG — D ચૂકઈં, IJ વુઠઇ. ૧૪ BDHIJ જલણુ ન. ૧૫ BH ડહઇ, CEFG —, D દહઇદહઇ ૧૬ B ગહરુડ વાઇ, CEFG —, D ગુરુડઇ, IJ ગુરુડ-વાઇ. ૧૭ B ગરડસુ, D ગુરુડસ, CEFG —, HIJ ગરડસ ૧૮ CEFG —, D રહરઇ. ૧૯ BH ઉગ્રમિ, CEFG —, D કિરણે, IJ ઉગ્ગમિ. ૨૦ BH ધણીય, CEFG — ૨૧ BDHIJ આઇણિ CEFG —. ૨૨ BHIJ સહિ, D સાહિ, CEFG — ૨૩ BH ગઈંદુ, CEFG —, IJ ગઈંદ. ૨૪ BHIJ પલાઇ CEFG —, D ફૂલીઇ. ૨૫ CEFG —, DIJ ઘટ. ૨૬ BDHIJ નાંદઇ, CEFG —. ૨૭ BH હિમિ, CEFG — ૨૮ CEFG —, D ધરિ, IJ જિમ. ૨૯ CEFG —, DIJ આક ૩૦ CEFG —, D મૂં, IJ મઝ. ૩૧ CEFG —, IJ તઉ ૩૨ CEFG —, D કવણુ, IJ કણું. ૩૩ BH વરાકુ, DIJ વરાક.

ઈમ બોલી તે[1] ઉઠયા વીર, હાકઈં તાકઈં[2] તોમર તીર;[3]
જુડઈં[4] ભિડઈં[5] ભેડવઈં[6] અભંગ,[7]
ઘાસઈં[8] હાસઈં તે[9] ધૂણઈં[10] અંગ. ૯૫

ભેડઈં[11] ફાડઈં[12] ત્રાડઈં[13] તેઉ;[14] ઝડપઈં ઝૂઝઈં ઝૂબઈં[15] બેઉ;
હસઇં ધસઈં[16] રોસિહિ[17] કિલકિલઇં,[18]
બોલઈં વરવઈં[19] બેષલ[20] વલઈં. ૯૬

જે હત્થિયાર[21] મોહ[22] પાઠવઈં રાઉ,
વિવેકુ[23] સુસવિ[24] ચાલવઈં;[25]
બ્રહ્મ[26] જુદ્ધિ વલ઼ઉ[27] આહણ્યઉ,[28]
મોહ[29] નરિંદ વિવેકિહિં[30] હણ્યઉ.[31] ૯૭

---

૧ D બે, E —. ૨ IJ તીકઈં ૩ G તીરિ. ૪ FGIJ જડઇં. ૫ G વડઇં. ૬ B ભેટવઇં, F ભેરવઇં. ૭ B રોસિઇં, D અભંગિ ૮ B કિલિ કિસઇં, CDGHIJ ધાઇં ધસઈં E —, F ધાઇં ધિસઇં. ૯ BDCFHIJ તિ. ૧૦ IJ ધુણુઈં. ૧૧ BCDEGHIJ તેડઇં. ૧૨ BDGHIJ તાડઇં. CEF —. ૧૩ EIJ —, F ત્રોડઇં. ૧૪ B ઉ ૧૫ D ઘુઝઇં, G બૂઝઇં, HIJ ઝૂબઈં ૧૬ B ધસિઈં, E —. ૧૭ BDHIJ રોસિઇં, C રોમઇં, F બેરણિ, G રોસિ. ૧૮ BH કિલિ કિલઇં, C કિલઈં, D કિલ ગિલઈં, E —, F કેલિ કિલઇં. ૧૯ BCFGHIJ બરવઇં, D બુરવઇં, E — ૨૦ B બે ખલભલઈં, CFIJ બે છલ છલઇં, DG બે ષલ ભલઈં, H બે રવં બલઈ ૨૧ BFH હથિયાર, C હથીયારુ, D હત્થીયાર, E —, G હથિયારુ, IJ હથિઆર ૨૨ B મોહુ. ૨૩ CDFGIJ વિવેક, E —. ૨૪ D તે સવિ, E —, F સવિ ૨૫ BCFGHIJ જાલવઇં, E —. ૨૬ BDG બ્રહ્માયુધિ, CF બ્રહ્માયુધ, E —, HIJ મહાયુધિ ૨૭ BF વલતુ ૨૮ BCDFGHIJ આહણિઉ ૨૯ B મોહ નરિંદુ, C મોહુ નરિંદુ ૩૦ BDFH વિવેકિઈ, C વિવેક કિઈં, E —, GIJ વિવેકિં. ૩૧ BDFGHIJ હણિઉ, C હણ્યુ.

વાજી[1] દુંદહિ[2], ગયણિ ગભીર, પંચવર્ણ જહ[3] લહકઈ ચીર;
જઈ[4] (૨) નંદા સુર ઊચરઈ[5], કુસમવૃષ્ટિ મિસિ[6] ઉલગ કરઈ.[7] ૯૮

ઇણિ[8] અવસરિ સુશ્રુતિ[9] ભટ્ટિ[10] વિવેકુરાય[11] તેણુ છંદ ભણ્યા;
અરિહંતુ[12] રાયભત્તો[13] મોહ જિણિણિ[14] જયસિરી[15] પત્તો;
દયવંતો[16] ઉદયવંતો વિવેય ચંદો નરિંદુ[17] જયવંતો. ૯૯

અંબર[18] નિમ્મલ કિત્તીય,[19] ચરિએણુ જસ્સ સોહએ સવણું;[20]
લચ્છિ[21] વિલ્લાસણુ[22] ગુણુયલ,[23]
ગચ્છે[24] દત્તો વિવેય જયવંતો.[25] ૪૦૦

---

૧ C વાજિય, FIJ વાજ્યા. ૨ BD દુંદુભિ, C ફુદુહિ, G દુંદભિ, HIJ દુદુહિ ૩ BF લહુ લહુકઈ, CGH લહુ લહકઈ, DIJ લહલહકઈ, E—. ૪ BDCFGHIJ જય જય ૫ BFHIJ ઉચ્ચરઇ, E—, ઉચ્ચારઇ. ૬ D તિણિ દેવજિ, E—, G મસ ઉલગં, IJ મિસિ ઓલગ ૭ BCDFGHIJ આ પ્રતોમાં અહીં એક કડી વધુ મળે છે :

"નિવૃત્તિ તણી હિવ પૂગી રૂલી તિણિ તેડી સવિ અબલા મિલિ;
સવિહુ ને મનિ વાધી આસ, રણ ભુઈ માંડઇ રંગિ રાસ ". તેમાં

આ પ્રમાણે પાઠાંતરો મળે છે : હિવ–હિવઇ, રુલી-રલી, તિણિ–તિણ, સવિહું–સવિહ–સવિહઉ, આસ–આસુ, માડઇ–માડી, રંગિ–રંગિઇ, રાસ-રાસુ ૮ GH ઇણ. ૯ BH સુશ્રુતિ, C શ્રુશ્રુત, D શ્રુશ્રૃતિ, F શ્રુશ્રતિ, G સુશ્રૃત, IJ શુશ્રુતિ ૧૦ D ભટિ. ૧૧ BCFHIJ રાય વિવેક, D વિવેક રાય, E—, G રાઉ વિવેક ૧૨ BCDEGH અરિહંત, IJ અરિહંતા ૧૩ BH પાઇભત્તો, CDFGHIJ પાયભતો. ૧૪ E જણિ, IJ જ(જિ)ણિ. ૧૫ BCDEFGHIJ સિરિં. ૧૬ B ઉદયવંતુ, C દુયવંતુ, D જયવંતઉ. EH દયવંતુ, FGIJ દયવંત ૧૭ CDFGIJ નરિંદ, E નરિં ૧૮ BCDFGHIJ આ પ્રતોમાં નં. ૪૦૦ની કડી નથી ફક્ત એક 'E' પ્રતમાં જ છે. તેમાં આ પ્રમાણેનાં પાઠાંતર મળે છે: E અંબઇ ૧૯ E કિત્તા ૨૦ E ભુવણું. ૨૯ E લછિ ૨૨ E વિલાસ્યગુ સં. ૨૩ E ગુણિયાલ ૨૪ E ગછે દિત્તો વિવેય જયંતો. ૨૫ E ૩૭૭, BCDFGHIJ જુઓ પ્રતિપરિચય

જયવંતુ[1] ગુણુઢિ[2] સુગઢિમ[3] જગ્ગજઈ[4] ગેલિહિ[5] ગુહિર[6] સરં;
ભુયદંડ[7] પયંડ[8] ભડ ભંજજઈ,[9] ચડિય[10] પવાડઇ પંચસરં;[11]
પર પિખિય[12] પરદલ[13] લખ
કડખય[14] ખિણિ[15] (૨) દખય વીર રસં;
સિજ્જંતુ[16] ન પુટ્ટઈ[17] પસરિ[18]
પહટ્ટઈ[19] તિહુયણુ[20] વીર વિવેકુ[21] જસં ૧

જમુના[22] જલિ ખિલ્લઇ[23] તોઇ ન મિલ્હઈ,[24]
રાયહંસ[25] નિય[26] ધવલગુણું;
સાયર જલિ[27] કાલઈ વસઇ નિરાલઈ,
તોઈ[28] ન મુત્તાહલ[29] મલિણું;

---

૧ DGIJ જયવંત. ૨ B અણુ ત ગુણુઢ્ઢુ, C અણુંત ગુણુઢ્ઢુ, D અણુંત સુગુણુ, E અણુ તુ ગુડ, F ગુણિઢ્ઢિ, GIJ ખણુ ત ગુણઢ્ઢુ, H અણુંત ગુણુ ૩ BC સુગઢ્ઢિમ, D ગુણુ ગઢિમ, EFGHIJ સુગઢિમ. ૪ E ગમજ્યઇ. ૫ C ગેલિલિહિં, D ગેલિ, G ગેલિઇ. ૬ D ગુહિરઇ ગેલિ સરં, F રસર. ૭ CEFGIJ ભૂય-દંડ, H ભૂયદંડુ ૮ BCGH પયંડુ સુથડ, F પયંડુહ સુથડ, DEIJ પય ડ સુથડ ૯ BCDGHIJ ભંજઇ, F ભુંજઇ, E ભંજણુ ૧૦ DEFG ચડીય ૧૧ E પવરં BH પગિપિખિય, CFGIJ પરિપખિય, D પરિખય, F પરિ પખીય. ૧૩ B પદલખ, F પરલ લખ ૧૪ BCDEFGHIJ કડક્ખઇ ૧૫ B દખિણુ, C દખઇ દખિણુ, D દક્ખઇ દક્ષિણુ, E દરકઇ દખણુ, F દખણુ નખિણુ, G દખઇ દક્ષિણુ, H દિખઇ દખિણુ, IJ દક્ખઇ દક્ષણુ ૧૬ B સિજ્જયંતુ, DGIJ સિજ્જંત, E ઝતુ. ૧૭ BDEFGH ખુટ્ટઇ, C ન ખટ્ટઇ, IJ ઙખટ્ટઇ. ૧૮ E પસિરિ, H પસરિ ૧૯ DFG પહુટ્ટઈ. ૨૦ BCF તિહૂયણિ. DEIJ તિહુઅણિ, G તિહૂઅણુ, H તિહુયણિ. ૨૧ BCDFGHIJ વિવેક. ૨૨ BC-EFHIJ યમુના D જિમ (૨) જમુણા, G જિમુના. ૨૩ BCDFGHIJ ખિલ્લઇ, E ખિલઇ. ૨૪ D —, E મિહલિહ, F મલ્હઇ. ૨૫ BEGH ગયહંસુ, D — ૨૬ F નીય ૨૭ BFGIJ જલ. ૨૮ I ન ૨૯ BCEH મુત્તાહલુ, F મુત્તાહલિ

નહિ[૧] મંડલિ[૨] નિલ્લી[૩] વન્નુ નિલુક્કઈ[૪] ચંદનુ[૫] ચુક્કઇ[૬] ચોખિમયં;[૭]
મન મોહ[૮] વિહૂ[૯] પડિપડિય[૧૦]
ન ભગ્ગિય[૧૧] ભલ્લિ મત્તં[૧૨] આબાલ વયં. ૨
સેનાસું[૧૩] નઠઉ[૧૪] સમ (૨) રંગણિ[૧૫] મુહવડિ મોડિય[૧૬] મતિબલં;
પંચિંદિય[૧૭] તલમૂલ[૧૮] નિકંદિય,[૧૯]
છિંદિય[૨૦] છદમહ[૨૧] બાહુબલં;[૨૨]
રણિ રાગ[૨૩] ન રોસ[૨૪] ન રમઇ
સરંગા[૨૫] નવિ ચલ્લઈ[૨૬] કાલિકાલ છલં;
સેણા[૨૭] સહ નઠઉ તુવ[૨૮] તોમર[૨૯]
પિખ્ખિયઈ[૩૦] મઉ કૂંપિય[૩૧] મોહવલં.[૩૨] ૩

---

૧ BDGEH નહ, CIJ નહુ. ૨ E મડલી. ૩ BCFHIJ નીલીવન્નિ, D નીલી વનહિ, E નિલી વન્નિ. ૪ BCFGHIJ નિલુક્કઉ, D નિલક્કઇ, E તિલુક્કઇ ૫ B ચદનુ, CDEGHIJ ચદન ૬ D ચમકઇ, IJ —. ૭ BEHIJ ચુખ્ખિમયં, C ચુખ્ખિમઈ, D ચખ્ખિમયં, F ચુખ્ખિમઇયં, G ચુક્ષમય. ૮ IJ મોહિ ૯ BCFH બિહુ, D બેહુ, E વિહ, G બિહઉ, IJ વિહું ૧૦ B પિડિ પડિય, C પિડિ (૨) ય, DF પડિય, E પિડિય, G પડિ પડિય ૧૧ BDGIJ ભગ્ગી, CH ભગ્રી, E ભગગ્રી, F ભગ્રગી. ૧૨ DE મતુ, FH મત્ત. ૧૩ BGH સેનાસ્યું, C સેનાસ્ય, DEIJ સેનાસિઉ, F સેનાસિં. ૧૪ BCGH નઠું, F નઠઉ ૧૫ BH સમરુ સમરંગણિ, C સમરુ સમરંગિણિ, F સમર સમર ગિણિ, G સમરસમરંગણિ I સરસ રંગણિ, J સમર ગણિ ૧૬ BHIJ મોડિઉ, C મોડીઉ, DFG મોડીય ૧૭ F પચિંદીય. ૧૮ GF તલુ. ૧૯ CD નિકદિ, F નિકંદીય. ૨૦ BH છિંદિઉ, C છિદીઉ, D છડિય, F છદીય, G છેદિ. ૨૧ C છદમ, D દમ્મહ, E છદમદા, F છદમહુ. ૨૨ E મહાબાલં, G બાહબલ, H બાહુબલં ૨૩ BCH રાગુ ૨૪ BCEGH રોસુ ૨૫ D સુરગા ૨૬ IJ છલ્લઇ ૨૭ BCFHIJ સગ-હણંત, D સણુહણુતઉ, E સણુહણુંતુ, G સહણુહણુ ત ૨૮ BCEHIJ તું, D ઘુ, F તન, G તૂંરે ૨૯ D જસર ભસલરિ, E તોસદ. ૩૦ D પિખ્ખીયઇ, G પિખઇ, I —. ૩૧ BCEF કંપિઉ, D કપીય, G કંપિય. HJ કકપિઉ, I —. ૩૨ BCDFG મોહદલ, EHIJ મોહબલં.

હણિ[1] (૨) ભણિ હક્કિય[2] મોહ

મહાભડિ[3] જે પડિયાં[4] પંચિહિ પડે;[5]

જે કલિમલિ[6] ખુત્તા,[7] વિષય[8] વિગુત્તા,[9]

જે જિત્તા[10] કમ્મઠ[11] ભડે;[12]

હાસામિસિ[13] જંતુ અનંતુ[14] જિહિંસઇ[15]

નરય[16] ગમણિ જે ઈક્ક[17] મણા;

તૂં[18] દંસણિ[19] દેવ[20] તિ દુખખય

કરિવર[21] હોવઇ[22] શિવરમણિ[23] તણા. ૪

રમણી[24] રસ વિદ્ધઉ[25] વિસયાલુદ્ધઉ[26] નંદિસેણુ[27] તઇ ઉધરિયઉ;[28]

નરનારિ નિકંદણુ[29] તે આરંભયઉ[30]

તઇં[31] બલિ[32] કેવલસિરિ વરિ (૨) યઉ,[33]

---

૧ F હ સણિ, G હણ (૨). ૨ E હક્કિસ, F હક્કીય. ૩ F મહાભડ. ૪ BCEGHIJ પાડિય, DF પાડીય ૫ BCDGHIJ પિડે, E પિડિ D કલિ મલ, G કલ મલિ. ૭ BCDEFHIJ ખુત્તા. ૮ BC વિષઇ, E તેય, H વિષયિ. ૯ D વિગુત્તી. ૧૦ E ભાજેતા ૧૧ C કમઠ, HI કમઠ્ઠ, J કમ્મઠ્ઠ. ૧૨ FG ભિડે. ૧૩ D હાસાંમિ. ૧૪ BCDH અનત, I અ, J અંત ૧૫ D જિહિસય, F જેસહિ, I —, J જહિ સઇ ૧૬ G નરગ. ૧૭ B એગએ મણા, C એગ્રગમણા, D જે ઇક મણા, E એગગમણા, F એગગ્રમણા, GIJ એગગ્ગ મણા, H એગ ગામણા ૧૮ DEIJ તુ. ૧૯ G દશંણિ ૨૦ B દુખ પરિખઇ, C સુખ પરિખ વિ, D દેવિ તિ દુખ ન દેખઇ, E દેવ તિ દુઃખ પરિખઇ, F દુખ પરિખઇ તે, GHIJ દુખ પરિખઇ તે. ૨૧ B સવિવાર, CGHIJ સવિવર, D વર, F વિવર, E તેવર તેવર ૨૨ BCGH હોયઇ, C હો, D હોસિઇ, F હોઇસિ, IJ હોઇ. ૨૩ BCDEFGHIJ સિવરમણિ. ૨૪ D રમણિ રસિ, BCEGHIJ રમણી રસિ, F રમણી રિસિ ૨૫ BCDEFGH વિધઉ. ૨૬ BCGH વિસયાલુધઉ, DF વિસયાલિધઉ, E વસાયાલધઉ ૨૭ BCH નંદિસેણુ, D નંદિપેણુ. ૨૮ BCDEFGH ઉધરિઉ, IJ ઉદ્ધરિઉ ૨૯ BCEGH નિકંદણુ, F નિકંદતુ ૩૦ BCEFGIJ તે આરામી, D જે આરામી, H તે આમી. ૩૧ BCEGH તૂ, DFIJ તું. ૩૨ E બેલ. ૩૩ BCDFGHIJ વરિઉ, E ચઉરિઉ

જે કઉરવ[1] કુલ ક્ષય[2] કારણુ[3]
પંડવ[4] જાદવ જિમ તે[5] મુક્કિ ગયા;
તઈં વીર વિવેકુ[6] એકુ[7] ઉલગ્ગી[8] સિરિદ્ધ[9] પુરી તે સુખિ[10] ગયા. ૫

કલસા[11]

સૂરિ[12] રયણુ તઈં[13] ધ્યાઇ સધર[14] તુ[15] ધમ્મં[16] ધુરંધર;[17]
તૂ[18] ત્રિભુવન આધાર[19] ધીર[20] જિમ મેરુ મહીધર;[21]
સેવઈં સવિ નર અમર ભમર[22] જિમ તૂયપય[23] કંપય;
તુહ નામ ક્ષરિજાઇ[24] જમ્મ[25] જર મરણુ મહાભય,[26]
તૂં[27] વિણુ[28] અસાર શ્રી[29] ભારતીય[30]
તુઝ[31] પસાઉ વચ્છઇ સહૂઅ;[32]
કુરિ અમ્હ સામિ[33] સેવા સફલ સિરિ વિવેકુ[34] મનમંતિ સુય.[35] ૬

---

૧ BCFJ કૌરવ, E કેઉરવ, GIJ કુરવ, H કોરવ ૨ BCEGHIJ ખય, DF ષય. ૩ G કારુણ ૪ BCDEGHIJ પંડવયાદવ દવ, F પંડવવયવ ૫ BCDG-HIJ જિમ મુક્કિ દયા, E જિમ મુક્કહ દયાં, F જિ મુક્કદયા. ૬ BCDEGHIJ વિવેક. ૭ E એ, F એક્કુ ૮ CFGH ઉલગ્ગી, DE ઉલગી, IJ ઓલગ્ગી. ૯ BCDEFGH સિધિપુરી ૧૦ BCEFGHIJ સુખિહિ. ૧૧ B ષટપદ, CEGH —, D છપ્પઉ, F છપયું, I? હિવ છપાયઉ ૧૨ D સૂરિ રાય, G સૂર રયણિ ૧૩ DIJ તુ, E જઇ ૧૪ BCH સધરુ, E સધ ૧૫ BH —, IJ તુ. ૧૬ BCFGHIJ ધમં, D ધરા ૧૭ BCFH ધુરધરુ ૧૮ DEIJ તુ ૧૯ BEH આધારુ, ૨૦ BCGH ધીરુ. ૨૧ BEGH મહીધરુ ૨૨ B —, E ભમરુ. ૨૩ BCEFGHIJ તૂં પય પકય, D પય પંકય ૨૪ BCDFGHIJ ખરિ, E યરિ ૨૫ B જ મ જરા, CFGHI જમ જર, E જંમુ જરિ, J જન્મ જરા ૨૬ E મહાભય, IJ મહાભયા ૨૭ DIJ તું. ૨૮ BDEFGHIJ વિણુ. ૨૯ D સિરિ ૩૦ BCH ભારતિય. ૩૧ BCEFGHIJ તૂ, D તું. ૩૨ BH સહુય, CEFIJ સહૂય, D. સહુ. ૩૩ BEFHIJ અમ્હ સ્વામિ, CG અહમ સ્વામિ. ૩૪ BCDEFGHIJ વિવેક ૩૫ CDEFG સૂય.

હિવ ચઉપહી[૧]

નિવૃત્તિ[૨] તણી હિવ પૂગી રલી, તિણિ તેડી સવિ અબલાં[૩] મિલી;
સવિહું નેમનિ બાધી[૪] આસ, રણ ભુયણુ[૫] રંગિ મંડાવઈં રાસ. ૭
મોહુ[૬] પહૂતઉ[૭] જવ પરલોકિ,[૮]
પ્રવૃત્તિ[૯] પડીતઉ[૧૦] પૂરઈ[૧૧] સોકિ;[૧૨]
વંસુ[૧૩] વિણાસુ[૧૪] નહિયઈ[૧૫] સમાઇ,
સૂકી[૧૬] જિમ[૧૭] ઉલ્હાઇ[૧૮] જાઈ. ૮
કુલ શ્યઉ[૧૯] દેખી[૨૦] ઘણું[૨૧] વલવલઈ,[૨૨]
તિડકઈ[૨૩] મંકુણુ[૨૪] જિમ[૨૫] ટલવલઈ;[૨૬]
મન[૨૭] બલિ[૨૮] વલિ મૂંકઈ[૨૯] નીસાસુ,[૩૦]
આજ[૩૧] અમ્હારી[૩૨] તૂટી[૩૩] આસ.[૩૪] ૯

---

૧ BCEFGHIJ હિવ ચઉપઇ, D હિવઇ ચઉપઇ ૨ BCDFGHIJ આ હસ્તપ્રતોમાં કડી ન ૪૦૭ નથી ફક્ત E હસ્તપ્રતમાં છે. તેમાથી આ પ્રમાણેનાં પાઠાંતરો મળે છે: ૩ E અત્રલા. ૪ E વાધી ૫ E ભુઈ રગઇ માડ રાસ ૬ BCDEFGHIJ મોહ. ૭ DE પહુતઉ. ૮ F પરલોક ૯ D મન હિયજ, E પ્રવૃત્તિ પડીઉ ૧૦ CDFIJ ડું ૧૧ D પૂરિઉ. ૧૨ BCDEFGHIJ શોકિ. ૧૩ BCDEFGHIJ વંસ ૧૪ D વિણાસણ, EFIJ વિણાસન, G વિણાસ ૧૫ C ન હીયઇ, D હિયઇ, E હિઅડઇ, F હીયઇ, G ન હીય. ૧૬ D સૂકઇ ૧૭ E ટિમ ૧૮ BCDEFGHIJ ઉન્હાલઇ ૧૯ B ક્ષયુ, CDFGIJ ક્ષય, E ષિઉ, H ખઉ ૨૦ BCFGH દેખી, E દેખિઉ ૨૧ CFFGIJ ધણુઉ ૨૨ D વિલવઇ, I ચલચલઇ. ૨૩ D તડતઇ, E તિઉકઇ, GHIJ તડકઇ. ૨૪ BEFGH મંકુણુ, CD માંકુણ, IJ મકણુ. ૨૫ G જમ. ૨૬ E ટલટલઉઇ ૨૭ B —, IJ મનુ ૨૮ CDEGHIJ વિલવઇ, B —, F વલવઇ. ૨૯ BCDEFGHIJ મૂંકી. ૩૦ BCDEFHIJ નીસાસ. ૩૧ BC આજુ. ૩૨ CG અહમારી. ૩૩ BBG તૂટી, IJ ત્રટી. ૩૪ G આસુ.

હિવ દૂહા[1]

ભોજન[2] કુણ[3] હૂંઈ[4] ભાવિસી,[5] નયણેહિં[6] નીદ[7] વિછોહ;[8]
લહુડઉ લીલાપતિ ગયઉ જે કુલ મંડણ મોહ. ૧૦

હિવ દૂપદ

મોહાઉ[9] તૂં[10] કહિ કિહાં[11] ગયઉએ,[12] પ્રવૃત્તિ લેઇ સંઘાતિ;
મોહા[13] કુણ[14] કુણ કારણિ અમ્હિ[15] બાલિયા એ.[16] ૧૧

બાપ[17] છતઇ બેટઉ મરઈએ,[18] એ વિરઇ[19] જગિ વાત;
વડપણિ[20] તારૂ[21] તૂં[22] પખઇએ,[23] હઉં[24] કિમ હોઇંસુ[25] તાત. ૧૨
મોહાઉ તૂં કિહાં ગયઉએ૦

ગ્યઉ[26] કેસરિ[27] મૃગુ[28] સંચરઇં,
ગ્યઉ[29] રવિ તિમર[30] કુરંતિ,[31]
અરિભડ ભંજણ તૂં[32] ગયઉ,[33] પરદલ હિવ[34] પસરંતિ. ૧૩

---

૧ C —, D દુહા, IJ દૂહઉ. ૨ B ભોજનુ. ૩ E કહિ. ૪ BCFHIJ રહઈ, D હઈં, G હિ, E નથી ૫ BCDFH ભાવિસિઇ, E ભાવસઇ, G ભાવસિ, IJ ભાવિસિ ૬ BCDEFGHIJ નયણિહિ. ૭ BCDEFGHIJ નીદ્ર. ૮ BCGH વિછોહુ. ૯ BCDEFGHIJ મોહાઓ ૧૦ D તઉ, IJ તું. ૧૧ H કિહયાં. ૧૨ BCHIJ ગયુએ ૧૩. BCDEFGHIJ મોહાઓ. ૧૪ BCDEFHIJ કુણિ. ૧૫ CG અહિ, D અમ્હે ૧૬ BGHIJ ટાલિયાએ, CDEF ટાલીયાએ. ૧૭ BCDGH બાપિ. ૧૮ BCEFHIJ મરઇ. ૧૯ BCD વિરુઇ, EFGHIJ વિરૂઇ. ૨૦ BCDEFGHIJ વડપણ. ૨૧ DE તારુ, F તાં, G મારુ, IJ તારુઉ. ૨૨ D તું. ૨૩ B પવેઇ, CFGH પખઇ, D પખિઇં, EIJ પખઇ ૨૪ BDEH હું, CFGIJ હૂં. ૨૫ DE કિમ હોઇસિ. ૨૬ DEF ગિઇ, G ગ્યુ. ૨૭ B કેરિ. ૨૮ BCDEFGHIJ મૃગ. ૨૯ D ગિઇ, F ગિઉ, G ગ્યુઉ. ૩૦ BCFGHIJ તિમિર, D કિરણુ, E તિમ ૩૧ D ફિરંતિ ૩૨ D તુંહ. ૩૩ D ગજ, E થઇં. ૩૪ D હિવઇ.

કિહાં તિ બેટા[1] બેટડી,[2] કિહ[3] તુરયહ[4] કિહ'[5] હત્થિ;[6]
એ સહુ[7] તુઝ પૂઠિહિ[8] મિલ્યઉ,[9]
સહૂ[10] ગયઉ[11] તુઝ સત્થિ.[12] ૧૪ મોહાઓ૦

જાણી જનકહ[13] દોહિલું,[14] કિદ્ધુ[15] વિવેકુ[16] જુહાર;[17]
તાત કિમ્રઉ હિવ[18] ઝૂરિયઇ,[19] દેખી[20] કુલહ[21] સંઘાર.[22] ૧૫

આપણ પાપહિ[23] પલ[24] સડયઉ,[25] મોહ[26] જિ મઇલઉ[27] મૂલિ;
કેતી[28] કુસલ[29] વિમાસિયઇ,[30] વસતા નઈ[31] નઇ કૂલિ.[32] ૧૬

જે અન્યાઇ[33] મેલિયઇ[34] તે ધનુ[35] સુથિર[36] ન હોઇ;
ઘોર પાપ જિહ[37] વાપરઇ, તિણિ[38] કુલિ ઉદય[39] મ જોઇ ૧૭

---

૧ B બેટ, DFGJ તે બેટા, E બેટા, I તે. ૨ D બેટી એ. ૩ BCDEGHIJ કિહાં, E કિહં ૪ BCDFGIJ તુરય, E તુરિય, H તુય. ૫ BCDFGHIJ કિહાં, E કિહ. ૬ E એત્થિ ૭ BCEFGHIJ સહૂ. ૮ BDFGHJ પૂઠિઇ, C પૂઠિ, E પૂઠઇં, I કેડિ ૯ BHJ મિલ્યું, CDG મિલિઉ, E મિલ્યાઉ, F મિલિ, I ગયઉ. ૧૦ D સહુ ૧૧ BHJ ગયું, C ગ્યં. E ગિઉ, F ગય, G ગયૂ, I મિલિઉ. ૧૨ BCFGHJ તૂં સત્થિ, D તુ સત્થિ, E મૂ સત્થિ. ૧૩ CF જનક, D જણકહ ૧૪ DGIJ દોહિલઉં. ૧૫ BFH કિદ્ધુ, CIJ કિદ્ધઉ, D કીધ, EG કિધ ૧૬ BGHIJ વિવેકિ, CDF વિવેક. ૧૭ BC જુહારુ, F જુહારૂ. ૧૮ BH કિમ્યુ હંમ, CG કિંસૂ હંમ, D હંમ કિંસૂ, E કિસઉ હંમ, F —, IJ કિસ્યું હંમ ૧૯ CE ઝૂરીયઇ, DG ઝૂરીઇ, F —, IJ ઝુરીઇ ૨૦ CDEGIJ દેષી ૨૧ BCDEGHIJ કુલ ૨૨ BCEH સંહારુ, DIJ સંહાર, F —, G સિંહારુ. ૨૩ BCDFH પાપિઈં, E પાઇ, GIJ પાપિ. ૨૪ D પડ, E પાલ ૨૫ BCDEFGHIJ સડિઉ ૨૬ BCGH મોહુ, E મોહિ. ૨૭ BE જુ મઇલઉ, C જઉ મઇલુ. D મઇલ્લઉ, FIJ જિ મઇલઉ, G જ મઇલઉ. ૨૮ BGHIJ કેતું, CEF કેતૂ, D કેતઉ ૨૯ BH કુસલુ ૩૦ CDEGIJ વીમાસીઇ, F વિમાસીયઇ ૩૧ BCDEFGHIJ નઇ ૩૨ D કુલિ. ૩૩ BH અન્યાયઈં. ૩૪ મેલિયઉ, DGIJ મેલીઇં, E મેલીઉ, F મેલીયઇ. ૩૫ DFIJ ધન. ૩૬ BH સુથિરુ, CG સથિરુ, E સાથિરું, F સથિર ૩૭ BHIJ જિણિ, CEFG જિણ, D જિહિં. ૩૮ G તિણ ૩૯ BDGH ઉદઉ, F ઉદયઇ

મોહ[૧] તુમ્હારઉ[૨] બેટડઇ[૩] તં[૪] અમ્હિ[૫] કીધા[૬] ચોર,[૭]
છોરુ[૮] સમાન[૯] દેખહી,[૧૦] તેઇ[૧૧] માવીત્ર કઠોર[૧૨] ૧૮

જિણિ બાંધ્યઉ[૧૩] જિણિ રોલવ્યઉ,[૧૪] તિહ[૧૫] ઉપરિ સંતોષુ;[૧૬]
અમ્હિ[૧૭] તઇં વિકર[૧૮] સમા ગણ્યા,[૧૯]
એ કુણ દીજઇ દોષુ.[૨૦] ૧૯

કુલહ[૨૧] કલંકણુ[૨૨] કલહપ્રિય,[૨૩] બેટઉ ગયઉ[૨૪] મ ઝૂરિ;
ઉઠિ[૨૫] જલજલિ[૨૬] મોહ[૨૭] દે
આઇ[૨૮] તું પડિઉ[૨૯] અઘોરિ. ૨૦

નિવૃત્તિ તુમ્હારી[૩૦] એ ઘરણિ, એ મઇ બેટઉ[૩૧] જાણિ;
એ[૩૨] પોતા સવિ તાહરા,[૩૩]
હૂઈ[૩૪] કિસી[૩૫] તુમ્હ[૩૬] હાણિ. ૨૧

---

૧ BC મોહુ ૨ BC તુહારઇ, EGHIJ તુમ્હારઇ, F તુમ્હારુ. ૩ BCFGHIJ બેટડઉ, DE બેટઉ ૪ BCDEFGH તઈં, IJ તમ્હિ. ૫ CG અહિ, E અમ્હે. ૬ D કીધઉ ૭ C ચોરુ ૮ BG છોરૂ, C છોરૂ ૯ I સનાન. ૧૦ BCFH લેખવઈં, DEGIJ લેષવઇ ૧૧ BCDEFGHIJ તે ૧૨ BH કઠોરુ ૧૩ BCEFH બાધઉ, DGIJ બાંધિઉ. ૧૪ BCDEFGHIJ રોલવિઉ. ૧૫ BCDGH તેહ, IJ તે ૧૬ CDEHIJ સ તોષ ૧૭ C અહમે, E અમ્હ, G અહિ ૧૮ D વિકરુ, E વિકટ ૧૯ D સમ ગણ્યા, E સમા ગિણ્યા. ૨૦ CGIJ દોષ, DEG દોસ ૨૧ HIJ કલણ ૨૨ CDEFGHIJ કલ કણ. ૨૩ BH કલહ પ્રિઉ, C કલ્હહે પ્રયુ, D કિલિહિ પ્રિય, EG કલહ પ્રિયુ F કલિ પ્રીય ૨૪ E ગિઉ. ૨૫ E ઉહિય, IJ ઉટ્ઠિ ૨૬ D જલંજ, E જલિ ૨૭ BDFHIJ મોહ દઇ, CG મોહુ દઇ, E મોહદિઇ ૨૮ BEFGH કાંઇ તૂ, C કા તૂ, D કાં તું, IJ કાતઉ ૨૯ BH પડયઉ, E પડીઉ, F પડીઅ ૩૦ BH તુહાલી એ, CEF તુહારી એ, DGIJ તુમ્હારી એ ૩૧ B બેટુ ૩૨ BG એ પૌત્ર, C એ પોત્રા, D એ પતા, E તે પાત્રૂ, F એ પુત્રૂ, HIJ એ પોતઉં. ૩૩ G તાહરું, H તાહરં, IJ તાહરઉ. ૩૪ BCDEFGHIJ હુઇ ૩૫ E કેસી ૩૬ BCEFGH તૂ, DIJ તું.

મોહ[1] પ્રયોજનુ[2] મનુ[3] કરી, થાપઇ[4] રાજિ[5] વિવેકુ;[6]
વિણુ[7] પરચઇં[8] ગલ[9] સંભરઇં[10] બલિ(૨)[11] મોહુ[12] જિ એકુ. ૨૨

હિવ વસ્તુ[13]

પાય[14] લાગી[15](૨) વલી સુવિવેકુ[16];
સીષામણિ[17] દેઇ[18] ઇસી[19] તુમ્હિ,[20] તાતએ કિસુ[21] માંડિઉ;[22]
પરમેસર[23] અણુસરહો[24] મોહ[25] તણુઉ અંદોહ[26] છંડઉ;[27]
સમતા સગલઇ[28] આદરઉ મમતા મૂકઉ[29] દૂરિ[30]
ચ્યારિ[31] હણી પંચઇ[32] જિણુઉ[33] ખેલઉ[34] સમરસિ[35] પૂરિ ૨૩

એકુ[36] અક્ષરુ[37](૨) અછઇ ૐકાર;[38]
બાવન્નહ[39] મૂલગઉ,[40] વસઇ[41] તીણિ[42] પરમિઠિ[43] સિદ્ધિય;[44]

---

૧ CF મોહુ ૨ DEGHIJ પ્રયોજન
૩ CFGHIJ મન, D —. ૪ BCDEGHIJ થપ્પઇ, F થાપ્યઇ. ૫ E રાણિ. ૬ CDIJ વિવેક ૭ BCFGHIJ ચિર, F ચર ૮ BCFGHIJ પરિચય, F પરચય. ૯ BCFGH લગ, D —, E લગિ, IJ લગઇ ૧૦ D —, E સંજઇ. ૧૧ BCDEFGHIJ વલી વલી ૧૨ E મોહ જ, FIJ મોહ જિ ૧૩ CE વસ્તુઃ. ૧૪ CEFIJ પાઇ, D —. ૧૫ BFGH લાગીય, CIJ લાગિય, D — ૧૬ CIJ વિવેક, D —. ૧૭ BCDEFGIJ સીષામણુ, H સીખામણુ. ૧૮ BCEHIJ દિઇ, D દઇ, F દીઇ, G દીજઇ ૧૯ E સી, F અસી. ૨૦ C તુહિમ, G તુહમે ૨૧ C કિસ્યું, DIJ કિસિઉ, E કિસ્યઉ, F કિસિ, G કિસૂ ૨૨ BCGHIJ મડિઉ, D માંડિઉ, E મડી, F મંડીઉ. ૨૩ BFGH પરમેસરુ. ૨૪ BEGHIJ અણુસરઉ, CF અણુસરુ. D અણુસરઉ ૨૫ C મોહુ. ૨૬ B અદોહુ, C અદેહુ, F ઇંદોહ ૨૭ BGH છડિય, CIJ છડિઉ, D છાડઉ, E છંડી ૨૮ BCDEFGHIJ સઘલી ૨૯ D મૂકી, IJ મુકઉ. ૩૦ D ધુરિ ૩૧ E ચારિ ૩૨ BCDEFGHIJ પાંચઇ ૩૩ BDEFHIJ જિણી, C જિણુ, F જિણિય. ૩૪ B ખેતઉ D ષેલઉ ૩૫ BDFGHIJ સમરસ, C સમર ૩૬ CDHIJ એક ૩૭ DEFGHIJ અક્ષર. ૩૮ BG ૐકારુ ૩૯ B બાવન્નહૂ, DHJ બાવન્નહ. ૪૦ BCGHIJ મૂલિગઉ, D મૂલિગઉ, EJ ધુરિ મૂલિગઉ, F મૂલગુ. ૪૧ F વસ ૪૨ C તીણઇં, D તિણિ ૪૩ G પરમહિ. ૪૪ BCEGHIJ પંચઇ, F પંચય, D પાંચઇ

જોગીસર[૧] તે જપઇ[૨], તેણુ[૩] નામિ[૪] હોઇ[૫] સયલા;[૬]
સિધલા[૭] લોકાલોક પ્રકાસ, હોઇ[૮] હંસ આણુંદુ;[૯]
ત્રિન્નિ[૧૦] અક્ષરિ[૧૧] થિરુ[૧૨] થઈ[૧૩] રહઉ[૧૪] પામઉ પરમાનંદુ[૧૫]. ૨૪

હિવ ચઉપહી[૧૬]

તિણિ[૧૭] સીષામણિ[૧૮] મન[૧૯] સંચરઈ,[૨૦]
મોહ[૨૧] વલી[૨૨] વલિ પુણુ સંભરઈ,
વિવેકુ[૨૩] કહીતઉ તેઈ[૨૪] વાત, મોહ તણી[૨૫] સાંસહઈ[૨૬] ન વાત. ૨૫
મોહ ધ્યાન[૨૭] હિવ તેઇ[૨૮] જિટલઈ[૨૯],
જઇ[૩૦] વઇસાનરિ[૩૧] તનુ[૩૨] પરજલઈ,
ધ્યાના..લિ તઉ ખઈસ્યુ[૩૩] કાઠ,[૩૪]
સહચર કમ્મં[૩૫] અછઇ અમ્હ[૩૬] આઠ. ૨૬

---

૧ G જોગીસરુ.
૨ I જયપઇ. ૩ BDEFHIJ ત્રિહુ લીહિ, C ત્રિહઉ, G ત્રિહો લીહિ ૪ BCEGH જગ ત્રિન્નિ, D તિન્નિ, FIJ જગતિન્નિ ૫ BCDFGHIJ સંચઇ, E સેવઇ. ૬ BCDHIJ સીસિકલા, EG સીસકલા, F સીમકલા ૭ BGH સિધિ સિલ, CDF સિધિ સિલા, E સિધ, I સિદ્ધિલા, J સિદ્ધસિલા ૮ B સરીષુ, CDFIJ સરીષઉ, E સિરીષઉ, G શરીષઉં, H સરીખઉ ૯ BCDEFJ બિંદુ, H બિંદ ૧૦ BCDEFHIJ તિણિ, G તિણુ ૧૧ B અરિ, CGH અખરિ, D અક્ષર, IJ અક્ખરિ ૧૨ BDFGIJ થિર ૧૩ D હુઈ, E થૈ, F થ્યઈ ૧૪ BD રહુ ૧૫ CIJ પરમાનદ, DG પરમાણુદ, E પરમાણુદુ ૧૬ BGH હિવ ચઉપઇ, EIJ ચઉપઇ, D હવઇ ચઉપઇ, E હિવ દુપદ, C – ૧૭ D તેણિ E તીણઇ, G તિણુ ૧૮ BH સીખામણુ, E સીષામણુ, FG સીષામણુ ૧૯ BFH મનુ, E તઉ. ૨૦ E સ ચિરઇ, F સ ચરસિ ૨૧ BC મોહુ ૨૨ DFIJ વલી વલી, E વલીવિલિ. ૨૩ BCDGH કહઇ વિવેકહ તઉ, E કહઇ વિવેકુહ તઉ, F કહુ વિવેકુ કુણુ, IJ કહઇ વિવેકહ તુ ૨૪ BCDEGHIJ તે, F — ૨૫ D ની, F તણુ ૨૬ BCFH ન સહાઈ ધાત, DGIJ ન સુહાઇ ધાત, E ન સહીઇ ધાત ૨૭ BCEFH ધ્યાનુ, G ધ્યાંન ૨૮ BCEFGHIJ તોઇ, D તઉહ ૨૯ D જિટલ, E જિટલેઇ. ૩૦ B જે, E જુ ૩૧ B વેસ્યાનહિ, CGHIJ વેસાનરિ, D વેસાનલિ, EF વેસાનર. ૩૨ E ભવ ૩૩ BCH ખાઇસ્યું, DIJ ષાસિઉ, E ષાઇસિઉ, G ખાઇસ્યૂ F લેસિં. ૩૪ E કૌ ૩૫ C કમંદ, DFGHIJ કમં. ૩૬ BCG અહમ.

ખાધઉ[1] પીધઉ હિ વધ્યા[2] વડા, તુમ્હ[3] હુજ્યો[4] અમ્હાં[5] જેવડા;
ઇસુ[6] સંજોગ[7] ન મિલસઇ[8] વલી,
સાથિ થઈ[9] અમ્હ[10] પૂરઉ[11] રલી. ૨૭
શુક્લ[12] ધ્યાનિ તઉ[13] દીપી[14] આગિ,[15]
તિણિ[16] પઇસી મન[17] લાગું[18] માગિ;[19]
ચેતન[20] રાણી અવસર[21] લહઇં, નિવરઇ વર રહઇં[22] આવી કહઇં. ૨૮
સામી[23] માયા જં વીચવ્યઉ,[24]
તઇ તઉ[25] ડીલિહિં તે અનુભવ્યઉ,[26]
તે જઇ[27] કહિયઇ[28] તુમ્હનઇં[29] ઘણુઉ[30]
વીતક[31] નઉરચું હિવ સંભલણઉ.[32] ૨૯

---

૧ B ખાધઉ પીધું, CH ખાધુ પીધુ, DE ષાધુ પીધુ, F ખાધ પીધ, G ષાંધૂ પીધૂં. ૨ BEFHIJ ધ્યા અમ્હિ, CG ધ્યા અહિમ, D હિવડા ધ્યા. ૩ BFGHIJ તુમ્હે, C તહમે, D તુમ્હિ, E તમ્હ ૪ BCHIJ ઊ હોજ્યો, D હો જ્યો આ, EFG હોયો ૫ BDEFHIJ અમ્હ, CG અહમ. ૬ BCH ઇસ્યુ, DEFGIJ ઇસિઉ. ૭ BH સયોગુ, CDEFGIJ સંયોગ. ૮ BHF ન મિલિસિઇ C નવિ મિલિસિઇ, D ન મિલિસઇ, E ન મિલઇ, G ન મિલસિઇ, IJ ન મિલિસિ ૯ D સાત્થિ થઇ, E સાથઇ થાઇ, F સાથિઈ થઈ. ૧૦ CG અહમ ૧૧ E પૂરી રલી, DG પૂરઉ રુલી. ૧૨ BCDFG શુક્લ ધ્યાન, E શુકલ ધ્યાનિ, HIJ શુકલ ધ્યાન. ૧૩ EF તું ૧૪ BCEFGHIJ દીપિઉ, D દીપઇ ૧૫ D અગિ, E આગાં ૧૬ G તિણુ ૧૭ BCEGH મનુ ૧૮ BDEGHIJ લાગઉ, C લાગૂ, F લાગ. ૧૯ D મગ્ગિ ૨૦ G ચેતનુ ૨૧ BGH અવસરુ ૨૨ D વરનઇ, EF વરહઇ, G વરુનઇ. ૨૩ BCEFGHIJ સ્વામી ૨૪ BDEGHIJ વીચવિઉ, C વચેવિઉં, F વીચિવિય. ૨૫ BCDFH તાં ડીલિઇ, E તા ડીલઇ, GIJ તા ડીલિં ૨૬ BCDGHIJ તે અનુભવિઉ, E તિ અનુભિવિઉં F તે અનુભવિં ૨૭ G જુ ૨૮ DF કહીઇ, E કહઇ, IJ કહિઇ. ૨૯ BCEFGHIJ તઉ છઇ, D તુ છઇ. ૩૦ BH ઘણુ, CF ઘણૂ, E થાપઉ. ૩૧ BCH વીતકનુ સ્યુ, D વીતગ નઉં સિઉ, E વીતકનું સિઉ, F વીતક નય સિં, G વીતક તૂ સિઉ, IJ વીતક નઉ સિઉ. ૩૨ BH સંભારણુ, C સંભારણૂ, DEGIJ સભારણઉ, F સભારણુય

જે[૧] તઈ માંડી કાયા પુરી અસુચિ[૨] જંબાલિ[૩] અછઈ[૪] ભરી;
અહોત્તર[૫] સઉ[૬] ચોર વિણાસ,[૭]
તીણઈ[૮] ન ઘટઈ[૯] તમ્હારઉ[૧૦] વાસ.[૧૧] ૩૦

સામી[૧૨] આ[૧૩] પિઇ આપુ[૧૪] વિમાસિ,
ઊહિ સક્તિ[૧૫] આપણી પ્રકાસિ;[૧૬]
જઇ[૧૭] સચેત[૧૮] તુમ્હ[૧૯] હેઇસ્યઉ[૨૦]
આજ[૨૧] વલી વહિલ્લઉ[૨૨] લહસ્યઉ[૨૩] રાજ.[૨૪] ૩૧

હિવ[૨૫] માયાનઉ[૨૬] લાગુ[૨૭] જ ટલિઉ[૨૮];
મન[૨૯] મહુંતઉ[૩૦] વઇસાનરિ[૩૧] જલિઉ[૩૨];
રણભરિ[૩૩] રહિઉ[૩૪] મોહુ[૩૫] સુ કુટુંબ,[૩૬]
સામી[૩૭] ઝલહલિ મ કરિ[૩૮] વિલંબુ ૩૨

---

૧ E જઇ ૨ ECDEFG અશુચિ, HIJ અશુચિ. ૩ D જમ્બા લિહિં, E જંવાલિ. ૪ BCEGH અછઇ તે, DF છઇ તે, IJ અચ્છઇ ૫ IJ અઠ્ઠોત્તર ૬ BCFGHIJ સય ૭ BEGH વિણાસુ, C સવિણાસુ, IJ સવિણાસ. ૮ BCDF તીણિં, H તીણુ ૯ CIJ ઘટ્ટઇ ૧૦ DEGIJ તુમ્હારઉ. ૧૧ BFGH વાસુ ૧૨ BCEFG-HIJ સ્વામી ૧૩ BCFH આપિઇ, D આ પિહિં, E આપઇ, GIJ આપિં ૧૪ એપુ, DIJ આપ. ૧૫ BCEFGHIJ શક્તિ, D શકતિ. ૧૬ F પ્રકાશિ. ૧૭ E જુઇ. ૧૮ B સચેતુ, E સીંચઉ, F સચેતન. ૧૯ BDEH તૂ, C તં F —, GIJ તઉં ૨૦ BCDEFGHIJ હોઇસિ. ૨૧ BC આજુ ૨૨ BH વહિલું, CF વહિલં, DG વહિલઉ EIJ વહિલ્લઉ ૨૩ BH લહસિ, CDEFGIJ લહિસિ ૨૪ BCH તં રાજુ, G તઉ રાજુ, EF તૂ રાજ, IJ ત રાજ ૨૫ D હવઇ ૨૬ E નુ ૨૭ CDGIJ લાગ. ૨૮ BCGHIJ જિટલિઉ, E જિટલ્યઉ ૨૯ BH મનુ ૩૦ CD-EHIJ મુહતઉ, G મહતઉ. ૩૧ B વૈસાનર, CFGHIJ વેસાનરિ, D વેસાનલિ, E વેસ્યાનર. ૩૨ B જલે. ૩૩ F રિણભરિ ૩૪ F રહીય. ૩૫ DEFGIJ મોહ. ૩૬ BE સુકુટુ બુ. DIJ સ કુટ બ, F કુટુ બુ. G સકુટુ બ, H સકુટુ બ ૩૭ BC-EFGHIJ સ્વામી ૩૮ CDHIJ મ કરિ વિલંબ, E મ કલઉ .

પરમહંસ[૧] તઉ[૨] હૂઉ[૩] સચેત,[૪]
રાણી તઇ[૫] મનિ વસિઉ[૬] સંકેતુ;[૭]
પરમ જ્યોતિ પામ્યઉ[૮] પ્રકાસ,[૯]
તૂટા[૧૦] આપહણી સવિ પાસ.[૧૧] ૩૩.

સત્ય[૧૨] વચનિ વાધ્યઉ[૧૩] સોહિલઉ,[૧૪]
કાયા મૂકી થયઉ[૧૫] નિરમલઉ;[૧૬]
એકું[૧૭] વિવેકુ[૧૮] ન વીસઇ[૧૯] તોઈ,
મનની[૨૦] સતિ[૨૧] ભલી ન હોઇ. ૩૪.

પણિએ[૨૨] બાપિહ[૨૩] મેલ્હયા[૨૪] કસી,
તઉ[૨૫] કિમ સકઇ[૨૬] ઇહ વીસસી;
તઉ[૨૭] વિવેકુ[૨૮] તિણિ[૨૯] કીધઉ રાજિયઉ,[૩૦]
આપણુ[૩૧] પય પ્રભ[૩૨] ત્રિભુવન[૩૩] હુવઉ[૩૪] ૩૫[૩૫].

---

૧ B પરમહંસુ ૨ C મુહતઉ, E તુ, F ભઉ ૩ B હુયઉ, C હૂયઉ, G હોઉ. ૪ B સચેતુ. ૫ BCDEFHIJ નઉ, G નુ ૬ CH વસ્યઉ, D વિલઉ ૭ DFGHIJ સ કેત ૮ B પામિય, CH પામિયઉ D પાસિઉ, E પામ્યો, FGIJ પામિઉ ૯ BEFH પ્રકાસુ ૧૦ BFGH છૂટા DIJ ત્રૂટા ૧૧ BCFHIJ તે પાસ, D તે ત્રૂટા પાસ, EG તે પાસુ. ૧૨ BCDEFGHIJ સતી ૧૩ B વાચિઉ, CFGHIJ વાધિઉ, D બાધિઉ. ૧૪ BCEFHIJ સોહલઉ ૧૫ CEFG મૂકી થિઉ, D મૂકિઉ ગિઉ, IJ મુકી થિઉ. ૧૬ BCDEGHIJ મોકલઉ, F મોકલુ ૧૭ BCDEFGHIJ એક. ૧૮ BCDFGHIJ વિવેક, E વિક ૧૯ BCDEFGH વીસસઇ ૨૦ E નમી ૨૧ BCDEGHIJ સંતતિ ભલી, F સ તતિ. ૨૨ BCDFGHIJ આ હસ્તપ્રતોમાં કડી ૪૩૫ની પ્રથમ પંક્તિ નથી. ફક્ત E પ્રતમાં એ મળે છે E ગુણએહ ૨૩ E વાપઇ. ૨૪ E મેલ્યા ધસી ૨૫ E તુ. ૨૬ E સકીઇ એહ ૨૭ D તૂં. ૨૮ BCDGIJ વિવેક ૨૯ G તિણ ૩૦ BC જુયઉ, D જુઉ, E જૂવટઉ, F જોયઉ, GIJ જૂઉ, H જયઉ. ૩૧ BDEFGHIJ આપણપઇ C આપણિપઇ ૩૨ BCFGHIJ પ્રભુ, D તઉ, E ષલુ ભિલુ ૩૩ BCDFGHIJ ત્રિભુવનિ, E ભવન ૩૪ B હુયઉ, CH હૂયઉ, D હુઉ, E હૂઅઉ F હોયઉ, G હોઉ, IJ હૂઉ ૩૫ D પ્રતમાં અહીં એક પંક્તિ વધુ મળે છે. "સરિઉ પરમહ સ નઉં કાજ રિપુબ્યઇ ગ્યાનિજ પામિઉં રાજ."

ગઈ[૧] ફાગુણિ આંબઉ[૨] ગહગહઈ,[૩]
ગય[૪] ગ્રીખમિ[૫] નઈં પૂરિહિ[૬] વહઈં;
બહુલ પક્ષ[૭] પૂઠઈ[૮] સસિ[૯] વૃદ્ધિ,
આર[૧૦] અનંતરે સાગર[૧૧] રિદ્ધિ.[૧૨] ૩૬

દાઢ[૧૩] પડીય[૧૪] બલિ[૧૫] કુંપડઈ[૧૬] (૨)
ઠામિ કપૂર કપૂર જિ પડઈ;[૧૭]
ભાવહિ ભાગી પુન્ય[૧૮] પસાઈં,
પામિઉ[૧૯] રાજવલી[૨૦] તિણિ રાય.[૨૧] ૩૭

પરમહંસ[૨૨] સહૂ[૨૩] વઈ કો જંપઈ,
પરમહંસ[૨૪] હિણુયર[૨૫] જિમ તપઈં;
પરમહંસ લગઈ[૨૬] ભાજઈ ભ્રંતિ.[૨૭]
પરમહંસ[૨૮] તઉ[૨૯] લાગી ખંતિ[૩૦] ૩૮

---

૧ BCDFGHIJ ગિઈ, E ગ્યઈ, I નિગિ ૨ D આવી, F આગ્રુ. ૩ C ગહગહિઈ, E ગહઈ, G ગહિ ગહિ. ૪ BE ગઈ, CDFGHI ગિઈ, I ગિ. ૫ DIJ ગ્રીષ્મિ, E ગ્રીષિમિ, F ગ્રીષમ ૬ BCDEFH પૂરિઈ, GIJ પૂરિં. ૭ D પક્ષિ, F પખિ ૮ BCFGH પૂહિઈ DIJ પૂહિં BCFGH શશિ વૃધિ, D સસ વૃધિ, E શિશિ વૃધિ, IJ શશિ વૃદ્ધિ ૧૦ BH આર અન તરુ, E આરુ અનંતરુ, CD આર અનંત ૧૧ BH સાગરિ, F સારઈ ૧૨ BCDEGH રિધિ, F ઋધિ. ૧૩ BCDEFGHIJ દાઢ ૧૪ BCEFGHIJ પડીનઈ, D પડઈ નઈ ૧૫ BCDEFGH વલિ, IJ વલી ૧૬ B ઊપઈ, CDEFGHIJ ઊપડઈ ૧૭ B જિપઈડઈ, E જિઈ ભ્રતિ ૧૮ BCDEFGHIJ પુણ્ય. ૧૯ F પામિં ૨૦ BEH રાજુ ૨૧ BCDEGHIJ રાઈ, F —. ૨૨ BF પરમહંસુ ૨૩ BCDEF સહુ કોઈ, GHIJ સહૂ કોઈ ૨૪ B પરમ હ સુ ૨૫ BGH દિણુયરુ જિમ, D જિમ દિણિયર. ૨૬ BCF લગ, EG લગિ ૨૭ E ભ્રાતિ ૨૮ BCDHIJ પરમહ સિ. ૨૯ B તત લાગી, F તુ લાગી, D લાગી તઉ ૩૦ DE ષતિ

એહુ[૧] જિ મંગલ[૨] ઉચ્છવ[૩] એઉ,[૪]
એહનઉ[૫] માઇબાપુ[૬] એ દેઉ;[૭]
ઇણિ[૮] તીરથ[૯] ન્હાતાંહ[૧૦] હુઇ સિધિ:[૧૧],
એ સારસ્વત નિતુ પૂરઇ[૧૨] બુદ્ધિ.[૧૩] ૩૯
કલ્પદ્રુમ[૧૪] કામધેનુ[૧૫] એ હોઇ,[૧૬]
ચિંતામણિ[૧૭] એ[૧૮] અવર ન કોઇ;
એહ[૧૯] જિ સિધિપુરી[૨૦] નઉ પંથુ,[૨૧]
જીવતુ[૨૨] એહુજિ સવિહુ[૨૩] ગ્રંથુ[૨૪] ૪૦
મૂલમંત્રુ[૨૫] ઇહુએ[૨૬] મનિમાનિ,[૨૭]
તપજપનું[૨૮] ફલ[૨૯] ઇહનઇ[૩૦] ધ્યાનિ;
ઇણિ સવિ[૩૧] સંપદ આવઇ પૂરિ,
ઇમ[૩૨] બોલઇ જયશેખરસૂરિ[૩૩] ૪૧

---

૧ DEGHIJ એહજિ F એહુજ. ૨ BCE મગલુ ૩ B ઉચ્છવુ, CEFGH ઉછવ. ૪ D એહ ૫ BCH એહુજિ, DEFGIJ એહ જિ ૬ D માય બાપ, F માં બાપ G માય બાપુ, IJ માઇબાપ ૭ B દેઉ, D ગુરુદેવ, G એ દેવ. ૮ BG ઇણ ૯ BCDEFGHIJ તીરથિ ૧૦ B ન્હાતાં, E નાહતાં ૧૧ BDFH સુધિ IJ સુદ્ધિ ૧૨ BCEFGHIJ પૂરઇ, D પુરઇ. ૧૩ BCDEFGHI બુધિ ૧૪ D કલ્પદ્રુમ, E કલ્પાદ્રુમ, F કલ્પદ્રમુ, H કલ્પદ્રુમ ૧૫ E કામુધેનુ, G કામધેન ૧૬ D એ હોઇએ, E એહુ જિ સવિ ૧૭ D ચિં મણિ. ૧૮ B એહ અવસર ન હોઇ, C એહ અવરુ ન હોય, D અવર ન હોઇ, E એહ અવરુ ન કોઇ, F એહ અવર ન કોઇ, H એહ અવર ન હોઇ ૧૯ BCF એહુ ૨૦ BEIJ સિદ્ધિ પુરી નઉ, C સિધિ પુરીનુ. ૨૧ BDGIJ પંથ ૨૨ BH એહુ જિ જીવતુ, C એહુ જિ જીવન, D જીવન એહ જિ, F એહ જિ જીવહુ, GIJ એહ જિ જીવન ૨૩ F તણીય જિ, G સવિ હઉ, IJ સિવહઉ. ૨૪ BCDGHIJ ગ્રથ, EF ગ્રથિ ૨૫ BCDEFGHIJ મૂલમત્ર. ૨૬ BCDFGH IJ મણિ, E મનિ ૨૭ C મન માનિ, D મનિ માણિ ૨૮ D તેજ પુંજ નઉ, E તપજપંતુ, FGIJ તપ જપ નઉ. ૨૯ BE ફલુ. ૩૦ BCFGHIJ એહ નઇ, D એહ જિ, E એહ નઇએ ૩૧ D સિવ, F પરિ ૩૨ D વિઘન અલસ વિનાસઇ દૂરિ ૩૩ BCHIJ જયશેખરસૂરિ, F શ્રી જયશેહરસૂરિ, G શ્રી જયશેષરસૂરિ.

[૧]ત્રિભુવન-[૨] દીપક[૩] એહુ[૪] પ્રબંધુ,[૫]

પાપ તણઉ[૬] સાસહઈ[૭] ન ગંધુ;[૮]

તા[૯] મેયણિ મંડલિ[૧૦] થિરુ થાઉ,

જાં મહિયલિ[૧૧] શસિ[૧૨] દિણયર રાઉ.[૧૩] ૪૨[૧૪]

કુલ ૪૪૨

---

૧ ત્રિભુવન દીપક એહુ.. આ પંક્તિ BCFGHIJ પ્રતોમાં મૂળ હસ્તપ્રતિની કડી ૪૨૫ પછી આપેલી છે ૨ E —, G ત્રિભુવનિ. ૩ BCH દીપકુ, E — ૪ BCHIJ એઉ, DG એહ, E —, F એય. ૫ DFGIJ પ્રબંધ, G બંધુ, E —. ૬ E —, H તણું ૭ F સાંસહ, G સાંસ હિઇ, IJ સાં સુહઇ ૮ BDFIJ ગંધ. ૯ આ પંક્તિ D પ્રતિમા જ છે D તા મઇણિ. ૧૦ D મંડિલિ થિર. ૧૧ D મહયલિ. ૧૨ D સસિ. ૧૩ D ઠઉ. ૧૪ D હસ્તપ્રતિમાં કૃતિનો મહિમા અને ફલશ્રુતિરૂપે નીચેની વિશેષ કડી લખેલી છે :

"જી દૂ હોઇસિ નિશ્ચલ આકાસિ, મેરુ ગિરિ જીં મહીયલિ પાસિ;
પઢઇ ગુણઇ જે સદા પવિત્ર, મુગતિ લચ્છિ તે વરઇ અણુરતં." ।૪૨૮।

इति[1] त्रिभुवन दीपक प्रबंध संपूर्णः ॥ संवत् १५९१ वर्षे आसाढमासे कृष्णपक्षे चतुर्थी अर्कवासरे । रणस्थंभदुग्र मध्ये । कृष्णर्षि गच्छे । प. यशोवर्द्धन लिषितां ॥ शुभं भवतुः ॥

१

B–इति त्रिभुवनदीपक प्रबधः ॥ समाप्तः ॥ शुभं भवतु ॥ छः ॥

C–इति श्री अंचलगछेकवि चक्रधर पूज्य श्री जयशेखरसूरिकृता त्रिभुवन दीपकः प्रबंधः सपूर्ण समाप्तः ॥ छ ॥ श्रीः ॥ ग्रंथाग्रं श्लोकः ७०६ ॥ छ ॥ शुभ भवतु । कल्याणमस्तु ॥ छ ॥ श्री. ॥ छः ॥ श्रीः ॥

D–इति श्री त्रिभुवन दीपक प्रबधः ॥ छ ॥ इति अंतरंग चउपइ समाप्तः ॥

E–इति अंतरग चउपई समाप्तः ॥ श्लोक संख्या ॥ ८०० ॥ सवत १५६५ वर्षे ॥ मार्गशर सुदि ६ देपालनगरे. ल पं अमरालि. ॥

F–इति त्रिभुवनदीपक प्रबध । सपूर्णः ॥ छ ॥ छ ॥ श्री ॥ छ ॥ शुभं भवतु ॥ ॥ कल्याणमस्तु ॥ छ ॥

G–इति त्रिभुवनदीपक प्रबध सपूर्णः । ग्रथाग्रंथ ७२२ शुभ भूयात् ॥ लेष पाठक योग्यं ॥ छ ॥

H–इतिश्री त्रिभुवनदीपक प्रबधः समाप्तः ॥ छ ॥ श्री गुरुभ्यो नमः ॥

IJ–ઇતિ ત્રિભુવનદીપક પ્રબધઃ સપૂર્ણઃ

'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ' : સમાલોચના

કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિની ગુજરાતી ભાષામા લખાયેલી કૃતિઓમાની એક અત્યંત સમર્થ કૃતિ તે 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ' છે. આપણા મધ્યકાલીન ગુજરાતી સાહિત્યની પણ તે એક માર્ગસૂચક સ્તંભ જેવી ગણનાપાત્ર કૃતિ છે.

કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિએ વિ.સં. ૧૪૬૨માં 'પ્રબોધચિંતામણિ' નામના ગ્રંથની રચના કરી તે પછી આ 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'ની રચના કરી હશે એવું અનુમાન કરી શકાય છે. જો કે 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં એની રચનાસાલનો નિર્દેશ જોવા નથી મળતો, એટલે 'પ્રબોધચિંતામણિ' પછી આ ગ્રંથની રચના કેટલા સમયે કરી હશે તેની ખબર પડતી નથી. પણ કવિશ્રીના જીવનની ઉત્તરકાળની આ રચના છે, એ એમની ભાષાની પ્રૌઢિ જોતાં સ્પષ્ટ જણાય છે.

'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'ની અંતિમ કડીમાં કવિએ પોતે પોતાના નામનો નિર્દેશ કર્યો છે, પરંતુ તેમાં કૃતિની રચનાસાલનો નિર્દેશ કર્યો નથી. જુઓ :

મૂલ મંત્ર મણિએ મનિ માનિ, તપ જપનઉં ફૂલ એહનઇ ધ્યાનિ;
ઇણિ સવિ સંપદ આવઇ પૂરિ, ઇમ બોલઇ જયશેખરસૂરિ. ૪૩૨

કવિએ આ કૃતિનું નામ 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ' રાખ્યું છે. આ કૃતિની હસ્તપ્રતોમાં છેલ્લે 'ઇતિ ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધઃ સંપૂર્ણ' એવા શબ્દો આવે છે, એ ઉપરથી પણ સ્પષ્ટ છે કે આ કૃતિનું 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ' એવું નામ આરંભથી જ હતું. વળી કવિએ કાવ્યમાં પણ આ કૃતિને માટે 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ' એવું નામાભિધાન પ્રયોજ્યું છે. જુઓ :

ત્રિભુવનદીપક એઉ પ્રબંધ, પાપ તણઉ સાં સુહઇ ન ગંધ;
મોહ ધ્યાન હિવ તોઇ જિ ટલઇ, જઇ વેસાનરિ તનુ પરજલઇ. ૪૧૮

પરંતુ આ કૃતિનું 'અંતરંગ ચોપાઈ' એવું અપર નામ કેટલીક હસ્તપ્રતોના અંતે પુષ્પિકામા જોવા મળે છે. તે નામ કવિ જયશેખરસૂરિએ આપ્યું છે કે પછીથી કોઈ લહિયાએ કે હસ્તપ્રત તૈયાર કરનાર–કરાવનાર સાધુ મહાત્માએ આપ્યું છે તે વિશે કશો ખુલાસો સાંપડતો નથી. પરંતુ હસ્તપ્રતમાં આવું નામ અપાયું છે તે ઉપરથી એ નામ પણ કેટલીક સમય પ્રચલિત રહ્યું હશે એમ માની શકાય.

'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'ના આરંભમાં આઠમી કડીમાં કૃતિના કથાવસ્તુનો પરિચય આપતાં કવિ નીચે પ્રમાણે લખે છે :

પુણ્ય પાપ બે ભાઇ ટલઇ, દીસઇ સુક્ખ દુચારુ;
સાવધાન તે સંભલઉ હરષિ હંસ વિચારુ. ૮

આ ઉપરથી પં. લાલચંદ ભગવાનદાસ ગાંધી કહે છે કે 'આ દ્વારા ગ્રંથકારે ગ્રંથનું 'હંસવિચાર' એવું નામ પણ સૂચવ્યું છે.'* 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'નું મુખ્ય પાત્ર પરમહંસ છે અને કૃતિના સમગ્ર કથાનકનું અંતિમ લક્ષ્ય તે પરમહંસના પદની પ્રાપ્તિનું છે માટે કદાચ 'હંસવિચાર' એવું કૃતિનુ નામ હશે, એમ અનુમાન કરી શકાય. વળી 'હરષિ હંસ વિચારુ' એમ જુદા જુદા શબ્દો લઈ તેનો સામાન્ય શબ્દાર્થ કરવામાં આવે તો 'હર્ષથી આત્મા સંબંધી વિચાર ચિંતન કરો' એવો અર્થ ઘટાવી શકાય. વળી વાચકને હંસ તરીકે સંબોધન કરીને તેને વિચાર કરવા માટે કવિએ ઉદ્બોધન કર્યું છે એમ પણ ઘટાવી શકાય. આમ, કૃતિના નામ તરીકે 'હંસવિચાર' એવું નામ માત્ર તર્ક કરવા પૂરતું સંભવિત લેખાય.

'હંસવિચાર' નામ ઉપરથી જ પંડિત લાલચંદ ગાંધીએ તેમાં સુયોગ્ય સુધારો સૂચવીને કહ્યું છે કે 'પરંતુ અસ્હને પરમહંસ પ્રબંધ —આવું નામ સમુચિત સમજાય છે.' આમ 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ,' 'અંતરંગ ચોપાઈ', 'હંસવિચાર' અને 'પરમહંસ પ્રબંધ' એ ચાર

* જુઓ : 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ,' સંપાદક પં. લાલચંદ ભગવાનદાસ ગાંધી, પૃષ્ઠ ૧૩.

નામમાંથી કવિએ પોતે જ કાવ્યમાં સ્પષ્ટપણે આપેલું 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ' એ નામ જ યોગ્ય છે અને તે જ પ્રચલિત રહ્યું છે.

'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'ની રચના કવિએ કયા સ્થળે કરી હશે અને તે માટે તેમને કેટલો સમય લાગ્યો હશે તેનો કશો નિર્દેશ આ કૃતિમાં નથી. કવિનું વિહારક્ષેત્ર ગુજરાતમાં મુખ્યત્વે પાટણ અને અને ખંભાતની આસપાસ રહ્યું હતું તે જોતાં ગુજરાતમાં કોઈ સ્થળે રહીને આ કૃતિની રચના કરી હશે એવું અનુમાન કરી શકાય છે.

કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિએ એક જ વિષયનું નિરૂપણ કરતી બે કૃતિની રચના કરી છે, સંસ્કૃત ભાષામાં 'પ્રબોધચિંતામણિ' અને ગુજરાતી ભાષામાં 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ.' આ બે કૃતિઓમાંથી કઈ કૃતિની રચના તેમણે પહેલી કરી હશે તેનું કોઈ નિશ્ચિત પ્રમાણ મળતું નથી, પરંતુ અનુમાન કરી શકાય છે કે તેમણે પ્રથમ 'પ્રબોધ-ચિંતામણિ'ની રચના કરી હશે અને ત્યાર પછી 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'-ની રચના કરી હશે. 'પ્રબોધચિંતામણિ'ની રચના વિ. સં. ૧૪૬૨માં ખંભાતનગરમાં કરેલી છે. એટલે 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'ની રચના ત્યાર પછીના તરતના કાળમાં થઈ હશે એમ માનવામાં આવે છે. એમની આ બન્ને કૃતિઓને બાહ્ય દૃષ્ટિએ તપાસતાં એટલું તરત દેખાય છે કે 'પ્રબોધચિંતામણિ' સાત અધિકારની અંદર લખાયેલી સુદીર્ઘ કૃતિ છે, જ્યારે 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ' ૪૩૨ જેટલી કડીમાં લખાયેલી, 'પ્રબોધચિંતામણિ' કરતાં નાની કૃતિ છે.

કવિને એક જ વિષયની બે કૃતિઓની રચના કરવાની શી જરૂર પડી? – એવો પ્રશ્ન થવો સ્વાભાવિક છે. એ વિશે પણ કોઈ સ્પષ્ટ નિર્દેશ એ બેમાંથી કોઈ પણ કૃતિમાં થયો નથી, પરંતુ એમ માનવામાં આવે છે કે સંસ્કૃત ભાષામાં લખેલી 'પ્રબોધચિંતામણિ' નામની કૃતિ વિદ્વદ્જનોમાં અને સંસ્કૃતના જાણકાર લોકોમા, એની સુંદર રૂપક-ગ્રંથિને કારણે એટલી લોકપ્રિય થઈ ગઈ હશે કે સામાન્ય જનોની ઇચ્છાને સંતોષવા માટે કવિએ ગુજરાતીમાં આ કૃતિની રચના કરી હશે.

કવિ જયશેખરસૂરિએ 'પ્રબોધચિંતામણિ'ની રચના પછી 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'ની રચના કરી છે એમ અન્ય સંદર્ભો જોતાં સ્પષ્ટ જણાય છે. તેમ છતાં એ નોંધવું જોઈએ કે 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં ક્યાંય 'પ્રબોધચિંતામણિ'નો નિર્દેશ જયશેખરસૂરિએ કર્યો નથી.

શ્રી જયશેખરસૂરિએ 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'ની રચના કરતી વખતે પોતાની 'પ્રબોધચિંતામણિ' કૃતિને સતત નજર સામે રાખી હશે અથવા પોતાનું જ સર્જન હોવાને કારણે સહજ રીતે પોતાની નજર સામે તે રહી હશે એમ એ બન્ને કૃતિઓની અનેક પંક્તિઓ સરખાવતાં જણાય છે. નીચેની પંક્તિઓ સરખાવવાથી આ વાતની તરત પ્રતીતિ થશે.

સરખાવો : *

मानसे निर्मलस्ताघे विमुक्तविषयान्तरः ।
हंसश्चेत् कुरुते केलिं तत् क्व यातु सरस्वती ? ॥ ११-१ ॥

માનસ સરિજા નિર્મલઈ કરઈ કતુહલ હંસુ;
તાં સરસતિ રંગિ રહઈ, જોગી જાણઈ ડંસું. ૨

० ० ०

चर्व्यमाणा भृशं सर्वे रसा वैरस्यमाप्नुयुः ।
शान्तस्तु सेवितोऽत्यन्तं मोक्षावधि सुखप्रदः ॥ २५-१ ॥

સેવીતાં સવિરસ વિરસ ઇકકઇકિક જોઈ;
નવમઉ જિમ જિમ સેવીયઇ, તિમ તિમ મીઠઉ હોઇ. ૭

० ० ०

आत्मज्ञानजुषां ज्वराद्यपगमो दूरे जरा राक्षसी ।
प्रत्यासीदति लब्धिसिद्धि-निवहो ज्ञानं समुन्मीलति ।

* જુઓ : અહીં 'પ્રબોધચિંતામણિ'ની શ્લોકસંખ્યા આર્યરક્ષિત પુસ્તકોદ્ધાર સંસ્થા તરફથી છપાયેલા ગ્રંથને આધારે આપી છે. તથા 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'ની કડીસંખ્યા પંડિત લાલચંદ ગાંધીના સંપાદનને આધારે આપી છે.

आनन्दोऽनुभवेऽपि वागविषयः स्यात् पुण्य-पापक्षयो ।
मुक्तिर्मुष्टिगतेव केवलमिदं लब्धुं यतध्वं ततः ॥ ५१-१ ॥

નાણુ નિરુપમ નાણુ નિરુપમ જગહ ઉવયારુ;
ઘટ્ટ ભિત્તરિ નિર્મલઉ જાસુ નામિ સવિ રોગ નાસઇ;
જર-રક્ખસિ વેગલી સયલ સિદ્ધિ નિવસંતિ પાસઈ;
પુણ્ય-પાપ બે ભવ ટલઇ દીસઈ મુક્ખ દુયારુ;
સાવધાન તે સંભલઉ હરષિઇં હંસ વિચારુ. ૮

० ० ०

जंतुघाते मृषावाचि परद्रव्ये परस्त्रियाम् ।
मद्ये मांसे च पापर्द्धौ पैशुन्ये द्रोहकर्म्मसु ॥ १६८-१ ॥
महारंभेषु च तथा तया भर्ता प्रवर्त्तितः ।
यथा दृशापि नास्प्राक्षीन्निवृत्तिं दुर्भगामिव ।। युग्मम् ॥ १६९-१ ॥
उक्षेव तिलयन्त्रस्य सोऽन्वहं भ्रामितस्तया ।

તિણિ વાહિઉં મન ત્રિભુવનિ, ભમઇ ક્ષણુઉં સમાધિ નવી વીસમઈ;
જીવ નિણાસઇ ભાસઈ આલ, પરધન વનિતાં લાગઉ ઢાલ. ૩૭
ખંત પિયંત ન કરઇ અલખંચ, લહિ લગારઈ નિવૃત્તિ ન આચ;

० ० ०

विललाप च गौरांगि गौरव्ये गुणशालिनि ।
गंगाजलोज्ज्वले मह्यं सुबुद्धे देहि दर्शनम् ॥ १९४-३ ॥

ઉણું઼ઉ અધિકઉં સહૂ ખમી કરિ અમ્હ ભણી પસાઉ;
ગણિ સંપૂરિય ગોરડી દઈ હિવ દેષાઉ. ૪૭

० ० ०

सर्वे जनः स्वस्य सुखाभिलाषी न कोऽपि दुःखस्य दधाति तृष्णाम् ।
अहं तु हंत स्वहितं विधातुं मायामनोभ्यां विवशो न शक्तः ॥२०६-३॥

उपेक्षते हि नापन्नमितरोऽपि सचेतनः ।
इदृग्दशं कृशं किं मा सकृपे त्वमुपेक्षसे ॥ २०७-३ ॥

સાભલિ ચેતના! અમ્હિ થયા છઉં નિરધાર
મનિ માયાં બિહુ દૂહવિયા એહ સગાની વીરતી કરહં કહતે
લાજીઇ તું સહિજિંઇ સવિચાર, દીરઘ રોસ ન ભુઝીઇ,
કરિ કરિ કઇ અમ્હ સાર. ૪૮

० ० ०

निवृत्तौ प्रोषितायां सा नृत्यपि स्म निरंतरम् ।
निःशल्यमधुना राज्यं जातमित्युल्लसन्मनाः ॥ २४१-३ ॥
प्रचंडपवनोद्भूत पताकांचलचंचलः
स निवृत्ति विना नित्यं तयाऽभ्रामि दिशो दिशि ॥ २४२-३ ॥

નિવૃત્તિ ગઇ તઉ હુઇ નિવૃત્તિ, મન રહિ નિચરઈ કહઇ પ્રવૃત્તિ;
હિવર'વઇ બેટાનઈં રાજ, ફલિઉ મનોરથ મહારઉ આજ. ૫૫

० ० ०

तदत्र पुरि सेवस्व क्षमाधीशं चिरंजनम् ॥ २७१-४ ॥
રાઉ નિરંજણુ (તું) ઇણિ નયરિ તે તઉં (તૂ) થિરુ આરાહિ. ૯૩

० ० ०

नागान् नमन्ति निर्जीवान् जीवतो घ्नन्ति निर्दयाः ।
पुण्यं दवाग्निदानेऽपि मन्यन्ते तत्र केचन ॥ ३२४-४ ॥
નાગ નમઈં નઈ મારઇ આણિ;
જીવયોનિ હવિ સઘલી મરઇ, દવ દીજઇ તિહાં પુણ્યહ વરઇ. ૧૨૯

० ० ०

येषां परिग्रहो दार-धन-गोधन-गोचरः ।
यतन्ते ते गुरुभूय भूयसां भवतारणे ॥ ३२९-४ ॥

તેહઈ ગુરુ જેહનઈ ઘરિ વહૂ;
તેહઈ ગુરુ જેહનઈ ઘણુ ઢોર.... ૧૧૨

o o o

मारिश्च मोहभूत्रास्तीतिः ॥ ७०-४ ॥

મોહ તણુ ધૂય મારિ ઇહાં તે પગ પઈસારઉ. ૭૩

o o o

एवं श्रमं श्रमं भूरिश्रमा विश्रामकांक्षिणी ।
पुरं प्रवचनं प्राप दुष्प्रापं सा दुरात्मनाम् ॥ १२१-४ ॥

તઉ ચાલી અતિ ખીણુ;
ફિરઉત ફિરંતી પ્રવચન નગરી ગુરુઈ પામીય તેણિ. ૭૪

o o o

तत्प्रसीद स्फुट ब्रूहि सौम्यद्रक्ष्याम्यमुं कदा ।
किमपि प्राभवं प्राप्य सुखिनं तनुजं निजम् ॥ १४३-४ ॥

નિવૃત્તિ ભણુઇ કરજોડિ, મહરિષિ ! નિરતઉં જ્ઞાનિ નિહાલિ;
એ બેટઉ હૂં સુખિ વિલસંતુ દેખિસુ કેતઇ કાલિ ? ૭૫

o o o

अत्र प्रवचनाभिख्ये नगरेऽस्ति नरेश्वरः ।
अर्हन्नवार्यदोर्वीर्य निर्जितांतर्द्विषद्बलः ॥ १६१-४ ॥

ઇણિ નગરી છઇ અરિહંતુ રાય, વયરી સિરિ દિઈઇ ડાવઉ પાય. ૮૧

o o o

आस्तां मुक्तिर्यत्प्रसादान्मुक्तरप्यद वीयसी ॥ १६२-४ ॥

મુક્તિ ભુક્તિ નઉ તે દાતાર. ૮૨

o o o

कष्ट ये पालिताः पुत्रास्तेऽपि पित्रोरिह द्विषः ।
विदेश्या अपि सम्प्राप्तास्तत्र सोदरता गताः ॥ १००-५ ॥

પેટ જિ વંચી પોસિયા, તે ઇહાં સામ્હા થાઈ;
વિકરઇ જે આવી મિલ્યા, તે તિહાં ભાંડરુ થાઇ. ૧૫૯

o o o

अमारिघोषणा क्वापि क्वापि साधुनिमत्रणा ॥ ८०-५ ॥
તિહાં અમારિ હુઈ ઉદ્દઘોષણા, સાહમીવચ્છલ નિતુ નિઉંત્રણાં. ૧૬૬

० ० ०

क्वचित्तूर्यत्रयं चैत्ये क्वचिद्गुरुगुणस्तुतिः ॥ ८९-५ ॥
क्वापि श्रुतानुयोगश्च क्वापि सद्गुरुदेशना ।
क्वचित्स्वाध्यायनिर्घोषः स्मारणा वारणा क्वचित् ॥ ९०-५ ॥
एव देवपुरे तत्राखिले कोलाहलाकुले ।

કલહટ કરઇ જિણાલઇ સંઘ, રાસ ભાસ લકુટા રસરંગ. ૧૬૬
ગુહિરઈ સરિ ગુરુ કરઈ વષાણુ, આગમ વાચઇ સાહુ સુજાણુ;
ચોયણુ પડિચોયણુ નવિ ટલઇ, ઇણિ પરિ તે પુર નિતુ કલકલઇ. ૧૬૭

० ० ०

ग्राहकेभ्यो भवन लाभस्तत्र केनोपमीय ताम् ।
दत्तैर्यन्मापकैर्लभ्याश्चंचत्काचन कोटयः ॥ १०३-५ ॥

ગ્રાહક સરિસઉં વુહરતાં તિણિ પુરિ લાભ અસંખ;
આપે ઉઠહહે ખાકુલે, લબ્ભઇ કંચણુ લક્ખ. ૧૫૫

० ० ०

प्रायश्चित्ताख्यया नीराध्यक्षः कल्मषशुद्धिकृत ॥ २२४-५ ॥

પ્રાયશ્ચિત પુણુ પાણી હરઈ. ૧૭૨

० ० ०

यस्य भार्याद्वय तस्यावश्यं भ्रष्टं भवद्वयम् ॥ १५८-५ ॥
જીણઈં નારી હોઇ પરિગ્રહી, હોઇ ભવ વિણુઠા તેહના સહી. ૧૭૨

० ० ०

तवास्ति विदितं तावत् पुर प्रवचनाभिधम ।
तत्पालयति सर्वज्ञो राजा दातोदयी दयी ॥ ४१-५ ॥

તમ્હિ જાણઉં તાં પ્રવચનપુરી. ૧૭૯
રાજ કરઇ છઇ રાઉ અરિહિંત. ૧૮૦

० ० ०

एकां प्राप्यापरां संध्यां व्रजन् अस्यति भास्करः ।
एकां मुक्त्वापरां प्राप्तो द्वितीया क्षीयते शशी ॥ ६१-५ ॥

એકઇ સંધ્યાં ઊગિઉ સૂર, બીજી મિલિઉ રુલિઉ ભૂર;
એકઇ બીજઇ શશિ ઊગિઉ, બીજી બીજઇ ગિઉ તે ષયઉ. ૧૮૭

० ० ०

तन्मंत्रिन्मा विलंविप्ठा विशिप्टान् हितकारिणः ।
शोभनाध्यवसायाख्यान् पेषयोपजिनेश्वरम् ॥ ५-७१ ॥

મુહત! વિષ્ટ શુભાધ્યવસાય, વેગે વલાવિ ભણી જિનરાય. ૨૦૧

० ० ०

मंत्र्यथो सज्जयामास जिनं प्रति निजान्नरान् ।
अहं तु ज्ञातनिःशेषवृत्तातस्त्वामुपागमम् ॥ ७२-५ ॥

મુહતઇં વિષ્ટ વલાવ્યા જાણુ, હું ધાયઉ તમ્હ કરિવા જાણ. ૨૦૨

० ० ०

प्रलोभ्य सुखवार्ताभिस्त्वत्पुरीवासिनं जनम् ।
निवासयिषतीदानीं विवेको मुक्तिपत्तनम् ॥ ७९-५ ॥

આપણુ પઇ સાથિં હુઈ, લોક તુમ્હારઉ લેઉ;
સુખની વાતે લોભવી, મુક્તિ વસાવઇ તેઉ. ૨૦૩

० ० ०

मयि जीवति मृत्याणौ किमेवं तात ! खिद्यते ? ॥ १८३-५ ॥

મઇ જીવંતઇ એટડઇં, મ ધરિસિ અરણુઇ આપ! ૨૦૭

० ० ०

शिरोऽभिमानिनां वज्रधरेणापि न नामितम् ।
नमत् क्रमयुगे रुप्टस्त्रीभिर्निर्लोडितं हठात् ॥ २४८-५ ॥

જીહં સીસ પુરંદરિ ન નમાઈ, તે રુડઇ રંક જિમ રમણિ પાઇ. ૨૧૩

० ० ०

लीलालसपदन्यासा द्विरदाः समिदा मदाः ।
ऊर्ध्वीकृतभुजादंडशुंडा गर्जंत्यमी तव ।। २१४-५ ।।
क्षुंदाना विषयान् सर्वान् व्यापारा ऐंद्रियाहयाः ।। २१६-५ ।।
મય અઠ્ઠ ગુડિય ગયવર સરંગ પરકરિય પંચ ઇંદ્રિય તુરંગ. ૨૧૫

o o o

अयं चतुर्भुजश्चक्र गदाशार्ङ्गासिभीषणः ।। २७३-५ ।।
ચાલવઇ ચક્ર સારંગપાણિ ગડમડઇ ગદાધર ભુજહ પ્રાણિ. ૨૩૩

o o o

अथ संकेतितास्तेन गोपीयोधाः सहस्रशः ।
परितः परिवव्रुस्तं द्वीपमब्धेरिवोर्मयः ।। २७८-५ ।।

સોલ સહસ સાહણુ કરી, ગોપી ગેલિ ગહિલ્લ;
પીતંબર પફખલિ ફિરી, છોહઈ છલણુ છઈ. ૨૩૫

o o o

चक्रचापधरोप्युच्चैः स सद्यः समगंस्त तैः ।। २८७-५ ।।
ચક્ક ચાપ મુંકી મિલિઉ, રાઉત રણુ-રસિ રીણુ. ૨૪૦

o o o

यामिन्या यमूनाकूले शारद्यां शशिरुक् शुचौ ।
नृत्यन् गोपीगणे गायत्ययं न व्यत्ययं व्यधात् ।। २९०-५ ।।

જિમ જિમ યમુના તડિ મિલી, ગોયાલિણુ ગમારિ;
તિમ તિમ નાચઈ નવિય પરિ, નિસિ નિમંલી મુરારિ. ૨૪૨

o o o

गिरिणा गुरुणानेन न मृत्योरद्य रक्षसे ।
रक्षसे किन्तु मद्च मृगनेत्रा परिग्रहात् ।। ३१५-५ ।।
व्याजहार हरः श्रीमन्मोहभूपाल नंदन ।
पश्चादद्या इमा बुद्धिं पूर्वं श्रुणु मम श्रियम् ।। ३१६-५ ।।
કુમર ભણુઈ તુ મેલ્હઉ માલ, નારિ-તણુઉ જઈ પરિગ્રહ આલ;
હરબોલઈ જોઉ અમ્હ રિદ્ધિ, પાછઇ દેજ્યો એસી બુદ્ધિ. ૨૫૧

o o o

मम प्रेतवने वासः ....॥ ३१७-५ ॥

चक्रीवत इवागे मे भसितेनावगुंठनम् ॥ ३१८-५ ॥

मूषा विषधरैर्लंबमानै जीर्णत्तरोरिव ।

सैंधवस्येव निः स्वस्य मम यानं जरद्‌गवः ॥ ३१९-५ ॥

अहमीदृगवस्थापि स्वीकुर्व्वे वनिताः कथम् ॥ ३२०-५ ॥

रुंडमालावलंबिनः ॥ ३२१-५ ॥

છારુડઈ અમ્હ ઉગટિ અંગિ, જડ જડ કુસલ વર ભુજંગિ;
જર ગઉ વાહણિ રહણુ મસાણિ, ઘરિ ઘરિ ભિક્ષા ભમત ન કાણિ. ૨૫૨
હિસિ પહિરણિ પન્નગશ્ચગાર, રુંડમાલ અમ્હ હિયડઈ હાર;
હાલાહલ વિસુ અમ્હ આહારિ, કેહી પૂરી આલઉં નારિ ? ૨૫૩

० ० ०

शालिं सूपं घृतं घोलं वटकान् मण्डकानपि ।

याचमाना इमा भिक्षाभोजिनं खेदयन्ति माम् ॥ २३३-५ ॥

वरं व्याघ्री विषधरी

સાલિ દાલિમિઉં (ચ્યું) સાલણે, ઘૃત પરઘલ ઘોલ;
એ અમ્હ કન્હઈ માગિસિઈ, નિતુ નિતુ ખઈખઈ ગોલ. ૨૫૭
વરિ વાઘિણિ લાગી ભલી.

० ० ०

परिणेष्यामि कन्यकां संयमश्रियम् ॥ ३६४-५ ॥

પરણિસુ કન્યા સંયમસિરી....૨૬૫

० ० ०

वक्ष्यन्ति केऽपि चतुरमित रे कातरं तु माम् ।

अवद्धमुखलोकोक्तीः कियतीर्हृदये दधे ? ॥ ३६७-५ ॥

ઇંકિ ભણિસિં એ ડાહઉ હૂઉ, ઇંકિ પુણ કહિસિં નાસી ગયઉ;
લોક બોલ ગણીઇ કેતલા ? આપમ કાજિ ન ભૂલઇં ભલા. ૨૬૬

० ० ०

त्वं मयि प्रस्थिते पौरगणं तत्र समानयेः ।
मा कोऽपि कोपिनस्तस्यास्मद्‌गृह्याः प्रपतद् ग्रहे ॥ ३७०-५ ॥

પર દલ દેખી થાજે છોક, અમ્હ પૂઠિં લેઇ આવે લોક. ૨૭૫

० ० ०

अत्रांतरे विशिष्टास्ते प्राप्ताः प्राक् प्रहिता नराः ।
नत्वा व्यजिज्ञपन्मौलिकरचित करद्वयाः ॥ ३७१-५ ॥
प्रसीदतितरामद्य स्वामिन् स भगवांस्त्वयि ।
गोष्ठ्यां गुणानामाधारमेकं त्वामेव शंसति ॥ ३७२-५ ॥

ઈણિ અવસરિ તે વિષ્ટ પહુત્ત, તે વીનવઈ સ્વામિ સુણિ વત્ત. ૨૭૩
તુમ્હ સકારઉ અરિહંતુ રાઉ, આ તીણઈં પાઠવિઉ પસાઉ;
તક તાહરઈં આણિઉં છઈ કાજ. તુમ્હિ તિહાં પુહતા જોઈઉ આજ. ૨૭૪

० ० ०

क्रोडीकृत्य कुमारेंद्रं नृपो हंसमिवोत्पलः ॥ १७-६ ॥
कथं दिग्विजयं वत्स व्यधास्त्वमिति भूभुजा ॥ १८ ६ ॥

તાતિ ઉચ્છંગિ સો ઠવિઉ, પૂછઈ વાતડીય,
કિમ કિમ ફિરિઉ દેસંતરિ, કિમ તઈ જગ નડીય? ૨૮૧

० ० ०

यथादिशसि तत् कुर्वे स्थितिमत्र त्वदंतिके ।
उच्छिनद्मी त्वारातीन् वर्धयामि च वैभवम् ॥ ५९-६ ॥

જઈ રાહવિ તઉ તાહરઈ રહેસુ, વઈર વાહ સવિહઉં નિર્વહેસુ. ૨૯૭

० ० ०

विवेकं विधुरी कृत्य दुष्टाश्व इव स्तदिनम् ।
करिष्याम्यचिरान्मुक्तिदुर्गं मार्गमसंचरम् ॥ ६३-६ ॥

મુક્તિ તણી હઉં ભાંજિસુ વાટ, વીર વિવેકુ વજાડિસુ સાટ. ૨૯૯

० ० ०

एक श्री वीरमूलत्वात् सौहृदस्योचितैरपि ।
सापत्न्यं धारितं तेन पृथग्गच्छीय साधुभिः ॥ ८९-६ ॥

પ્રવચન નગરી પાડી ભેલ, વાધિયા મુનિવર માહિ કુમેલ. ૩૦૦

० ० ०

व्ययमानाः कुपात्रेषु धनलक्षा यशोऽर्थिनः ।
आपन्न धार्मिकायोक्ता आविः कुर्वन्ति निःस्वताम् ॥ १०३-६ ॥
परमेष्ठि महामन्त्रस्मृत्यरोचकिनश्चिरम् ।
क्षुद्रमन्त्रान् पठन्त्येके...

કીર્તિ કાજિ વેવઇ સયસહ સહસ, દુસ્થિત દેષી બોલઇ વિરસ. ૩૦૩
મહામંત્રનઉ નહી વીસાસ, ક્ષુદ્રમંત્ર ઉપરિ અભ્યાસ;

० ० ०

उदूढां तरुजीं कुलया तृणीयन्तः सधर्म्मिणीम् ।
विटकोटिनिघृष्टायां रज्यन्ति पणयोषिति ॥ १११-६ ॥

કુલસ્ત્રી છાંડી બાહરિ રમઇં. ૩૦૪

० ० ०

इयं वीरकुले जाता स्वयं वीरव्रताश्रया ।
वुवूर्षति वरं वीरमेव क्लीबेषु रोषिणी ॥ १६८-६ ॥

સૂરહ કુલ તે ઊપની, આપણિ સૂરી કન્ન;
સૂરા વિણુ વર નવિ વરઈ, એહ જિ તેહ પઈ(ય)ન્ન. ૩૧૨

० ० ०

प्रिये युवां किं नु विधास्यध्वे यास्यामः समरे वयम् ॥ ५०-६ ॥
ते प्रोचतुः प्रिय प्रश्नप्रयासोऽयं वृथा तव ।
त्वां विनाऽऽवा क्वचिन्न स्वः स्वो वा सद्यो म्रियावहे ॥ ५१-६ ॥

બોલાવી તમ્હિ રહિયા ભલઇં, કટકિ જઈ આવઉં જેતલઈં;
તે પભણઇં અમ્હિ હિય ન રહઉં, તઉં ધૃતિ જ(ઈ)તમ્હ સાથિ વહઉં ૩૪૨

० ० ०

विवेकः पर्शुनेव द्रुं ब्रह्मास्त्रेण जघान तम् ॥ १४-७ ॥

બ્રહ્માયુધિ વલતઉ આહણિઉં, મોહ નરિંદ વિવેકિ હણિઉ. ૩૯૧

o o o

मोहे महारिपौ मृत्युमापिते त्रिदशेश्वराः ।

विवेकस्य शिरस्युच्चैः पुष्पवृष्टिं वितेनिरे ॥ १९-७ ॥

જય જય નંદા સુર ઉચ્ચરઈ, કુસુમવૃષ્ટિ મિસિ ઓલગ કરઈ. ૩૯૨

o o o

मगाय दुर्नयः पुत्रप्रेम्णा संवर्धितस्त्वया ।

वयं चौरा इवापास्ता दूरे गौरगुणा अपि ॥ ४२-७ ॥

મોહ તુમ્હારઈ બેટડઉ, તમ્હિ અમ્હિ કીધા ચોર. ૪૧૦

o o o

विवेके सपरीवारे जाते साक्षिणि स क्षणात् ।

मनमंत्री प्रविश्यात्र निर्वीर्यो भस्मता ययौ ॥ ६३-७ ॥

अस्मिन्नवसरे लब्धावकाशा सा महासती ।

चेतना मुख्यरूपेण पतिं हंसमुपासरत् ॥ ६४-७ ॥

શુક્લધ્યાન તઉ દીપિઉ આગિ, તિણિ પઈસી મન લાગઉ માગિ;

ચેતનરાણી અવસર લહઈ, નિવરઈં વરરહઈં આવી કહઈ ૪૨૦

o o o

कल्पद्रुम स्वर्मणि–कामधेनु सच्छब्दमुख्या ददते कदापि

किञ्चित् क्वचित् कस्यचिदिष्टवस्तु न सर्वदोऽस्मादपरः प्रतीतः

अयं महामंगलमेष मन्त्रो महोत्सवोऽयं सुकृतागमेष· ।

अयं हि चिन्तामणिरेष रक्षौषधं नृणा बन्धुरबन्धुरेषः ॥ ४८५-७ ॥

એહ જિ મંગલ ઉચ્છવ એઉ, એહ જિ માઈ બાપ એ દેઉ;

ઈણિ તીરથિ ન્હાતાં હુઈ સુદ્ધિ, એ સારસ્વત પૂરઈ બુદ્ધિ. ૪૩૦

કલ્પદ્રુમ કામધેનુ એ હોઈ, ચિંતામણિ એ અવર ન કોઈ.

o o o

આમ 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ' ૪૩૨ કડીમાં એટલે કે લગભગ ૯૦૦ પંક્તિમાં લખાયેલી કાવ્યકૃતિ છે. ઉપરનાં કેટલાંક મહત્ત્વનાં ઉદાહરણો પરથી જોઈ શકાય છે કે એકસોથી વધુ કાવ્યપંક્તિઓમાં કવિ 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'ની રચના કરતી વખતે 'પ્રબોધચિંતામણિ'ની પંક્તિઓને અનુસરે છે. બે જુદી જુદી ભાષામાં એક જ વિષયની પોતાની બે કૃતિઓની રચના કરવાની હોય તો તેવા સર્જક માટે આમ થવું સ્વાભાવિક છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'ની રચનામાં કવિનો આશય જેમ 'પ્રબોધચિંતામણિ'નો માત્ર અનુવાદ કરવાનો નથી, તેમ 'પ્રબોધચિંતામણિ' કરતાં તદ્દન નિરાળી કૃતિની રચના કરવાનો પણ નથી એટલે દેખીતી રીતે પ્રથમ કૃતિની છાયા બીજી કૃતિમાં સ્થળે સ્થળે રહેલી હોય. આમ છતા સમગ્રપણે બન્ને કૃતિઓની તુલના કરતાં એવું જણાય છે કે જેમ ઉપર આપેલા કેટલાંક ઉદાહરણોમાં કવિ જયશેખરસૂરિ મૂળ કૃતિને ચુસ્તપણે અનુસરે છે, તો 'પ્રબોધચિંતામણિ' કરતાં 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં કેટલાક સુયોગ્ય ફેરફારો પણ કર્યા છે, અને ક્યાંક મૂળ કૃતિની શબ્દછાયા ઝીલવામાં ક્રમ પણ બદલાયો છે.

'પ્રબોધચિંતામણિ' સુદીર્ઘ કૃતિ હોવાને કારણે એમાં પાત્રો અને પ્રસંગોની વિપુલતા હોય એ દેખીતું છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં રૂપકકથા 'પ્રબોધચિંતામણિ' કરતાં સંક્ષેપમાં નિરૂપાયેલી છે એટલે આ બન્ને કૃતિઓને સરખાવતાં કેટલાક ફેરફારો જણાય છે:

કોઈ કોઈક સ્થળે 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં સવિસ્તર વર્ણન છે તે 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં કાં તો નથી થયું અથવા સંક્ષેપમા કરવામાં આવ્યું છે.

ઉદાહરણ તરીકે, 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં આરંભમાં વર્ણવ્યા પ્રમાણે આવતી ચોવીસીના પ્રથમ તીર્થંકર શ્રી પદ્મનાભપ્રભુના ધર્મરુચિ નામના શિષ્યને કોઈક ગામમાં કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થશે ત્યારે તે ગામનો રાજા એમના અતિશયો જોઈને એમને પ્રશ્ન કરશે કે 'આપ કોણ

છો ? ક્યાંથી આવો છો ?"–વગેરે. આ પ્રસંગ 'પ્રબોધચિંતામણિ'ના બીજા અધિકારમાં વર્ણવવામાં આવ્યો છે, પરંતુ તેનો કોઈ નિર્દેશ 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં થયો નથી, તો બીજી બાજુ 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં છે તેવું 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં નથી. ઉદાહરણ તરીકે જુઓ :

નાન્હઉ એ કિમ ઝૂસિ ? એ મનિ માણિસિ ભ્રંતિ;
નાન્હઈ સિંહ કિસોરડઈં, મયગલ–ઘડ–ભજ્જંતિ;
જે હૂં સમરંગણિ ભિડિસુ તે સહૂ તુજ્ઝ પસાઉ. ૨૦૮

આ ઉપરાંત 'પ્રબોધચિંતામણિ' અને 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં બીજા જે સંખ્યાબંધ નાના નાના ફેરફારો જોવા મળે છે તે નીચે પ્રમાણે છે :

(૧) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં વિમલબોધની પુત્રીનું નામ 'તત્ત્વ-રુચિ' છે, જ્યારે 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ' પ્રમાણે એ નામ 'સુમતિ' છે. નિવૃત્તિના પુત્ર વિવેકની બે પત્નીના નામ 'પ્રબોધચિંતામણિ' પ્રમાણે તત્ત્વરુચિ અને સંયમશ્રી છે, પરંતુ 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં વિવેકની બે પત્નીનાં નામ અનુક્રમે સુમતિ અને સંયમશ્રી છે. જુઓ :

રાણી સુમતિ ખરઉ અનુરાગુ,
જેઠઉ બેટઉ તસુ વઈરાગુ. ૧૬૯

(૨) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં વિમલબોધની પત્નીનું નામ 'સન્મા-ર્ગણા' જણાવ્યું છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં વિમલબોધની પત્ની-ઓનો કોઈ નિર્દેશ જોવા મળતો નથી.

(૩) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં મોહરાજાની પત્નીનું નામ 'જડતા' છે, જ્યારે 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં તેનું નામ 'દુર્મતિ' આપવામાં આવ્યું છે. જુઓ :

મોહનઈ રાણી દુર્મતિ નામ, બેટઉ બલવંત, જેઠઉ કામ. ૬૩
રાગદ્વેષ બે બેટા લહુય, નિદ્રા, અધૃતિ, મારિ એ ધૂઅ. ૬૪

(૪) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં જડતાના પુત્ર તરીકે 'કામ'ને બતાવ્યો છે. અને મોહરાજાની પ્રીતિ, અપ્રીતિ વગેરે અનેક સ્ત્રીઓના પુત્રોમાં રાગ, દ્વેષ, આરંભ વગેરે હજારો પુત્રો બતાવવામાં આવ્યા છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં કામ, રાગ અને દ્વેષ એ ત્રણે પુત્રો દુર્મતિના બતાવ્યા છે અને મોહરાજાની પ્રીતિ, અપ્રીતિ વગેરે રાણીઓ અને આરંભ વગેરે પુત્રોનો ઉલ્લેખ નથી.

(૫) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં મોહરાજાની પુત્રીઓ તરીકે અભિદ્યા, મારિ અને ચિંતા વગેરે અનેક બતાવી છે, જ્યારે 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં નિદ્રા, અધૃતિ અને મારિ એ ત્રણ પુત્રીઓ બતાવવામાં આવી છે.

(૬) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં મોહના પ્રધાનનું નામ 'મિથ્યા-દૃષ્ટિ' આપવામાં આવ્યું છે, જ્યારે 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં તે 'મિથ્યાદર્શન' આપવામાં આવ્યું છે, જો કે બન્ને શબ્દો એકબીજાના પર્યાય જેવા છે.

(૭) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં મોહરાજા પોતાના રાજ્યની ધુરા પોતાના યુવરાજ 'વિપર્યાસ'ને સોંપે છે, 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં આ ઘટનાનો નિર્દેશ નથી.

(૮) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં મોહરાજાના ભંડાર તરીકે 'અકુશલ કર્મ'નો નિર્દેશ થયો છે, પરંતુ 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં 'સકલ પરિગ્રહ' એવું નામ ભંડાર માટે આપવામાં આવ્યું છે. જુઓ :

સકલ પ્રરિગ્રહ તિ ભંડારુ. ૬૯

(૯) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં મોહરાજાના છત્ર તરીકે 'અસંયમ'-નો ઉલ્લેખ છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં છત્રધારક તરીકે 'અમર્ષ'(અમરિષુ)નો ઉલ્લેખ છે. જુઓ :

છત્ર ધરઇ અમરિષુ ચઉસાલ....

(૧૦) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં અવિદ્યાનગરીની રખેવાળ પાદર-દેવતા છે, જ્યારે 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં પાદરની રખેવાળી તરીકે મમતાનો ઉલ્લેખ છે. જુઓ :

મમતા પ્રાદ્રતણી રખવાલિ....૫૯

(૧૧) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં અવિદ્યાનગરીના વર્ણનમાં હિંસા-ગ્રંથરૂપી તળાવ અને હઠવાદરૂપી મહાપાળીનો નિર્દેશ છે, 'ત્રિભુવન-દીપક પ્રબંધ'માં કુમતિરૂપી સરોવર અને મિથ્યાત્વરૂપી પાળીનો નિર્દેશ છે. જુઓ :

કુમત સરોવર મિથ્યાપાલિ....૫૯

(૧૨) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં અવિદ્યાનગરીના વર્ણનમાં વ્યાક્ષેપ નામના નગરશેઠનો ઉલ્લેખ છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં નગરશેઠનો ઉલ્લેખ થયો નથી.

(૧૩) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં મોહરાજાના પરિવારમાં પાખંડી સંસ્તવ નામના પુરોહિતનો ઉલ્લેખ મળે છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં છદ્મ પુરોહિતનો ઉલ્લેખ છે. જુઓ :

છદ્મપુરોહિત સઘલઇ રાજિ....૬૭

(૧૪) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં ઘડાનો સંગ્રહ કરનાર શ્રાપ નામનો પાણીનો અધિકારી છે, પ્રેમાલાપરૂપી સ્થગિધર, સંચય નામનો ભંડારી વગેરેનો ઉલ્લેખ મળે છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં તેનો ઉલ્લેખ મળતો નથી.

(૧૫) 'પ્રબોધચિંતામણિ'મા પુણ્યરંગ પાટણ નગરના વર્ણનમાં નિયમ, બંધન, શૌચ, સંતોષ, તપ અને સ્વાધ્યાયરૂપી ઊંચો કિલ્લો છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં સુકૃતરૂપી મહાગઢ છે. જુઓ :

સુકૃત મહાગઢિ પોલ્રિ વિચારિ....૧૬૩

(૧૬) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં પુણ્યરંગ પાટણના વર્ણનમાં વ્રતરૂપી કાંગરાનો ઉલ્લેખ મળે છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'મા સદા-

ચરણરૂપી કાંગરાનો ઉલ્લેખ મળે છે. જુઓ :

સદાચરણ કોસીસાં કોડિ....૧૬૩

(૧૭) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં બ્રહ્મચર્યના અઢારભેદરૂપી અઢાર વર્ણો મર્યાદાથી પુણ્યરંગ–પાટણ–નગરમાં વ્યવસ્થાપૂર્વક રહે છે એમ. જણાવ્યું છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં બ્રહ્મચર્યરૂપી સરોવરની નવ પાળો છે એમ નિર્દેશ કર્યો છે. જુઓ :

બંભ સરોવરિ નવ સર પાલિ....૧૬૨

(૧૮) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં પુણ્યરંગ-નગરની વિરતિ નામની પાદર દેવી છે એવો ઉલ્લેખ કર્યો છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં જયણા નામની પાદ્રદેવીનો ઉલ્લેખ છે. જુઓ :

પાદ્રદેવ તિ જયણા ભણુઉં....૧૬૨

(૧૯) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં પુણ્યવાસનારૂપી ખાઈનો ઉલ્લેખ છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં વિરતિરૂપી ખાઈનો ઉલ્લેખ છે. જુઓ :

વિરિતિ ન ષાઇ આવઇં ષોડિ....૧૬૩

(૨૦) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં વિવેકરાજાને લક્ષ્મી અને લજ્જા-રૂપી વારાંગનાઓ ચામર વીંઝે છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં સિદ્ધિ અને બુદ્ધિ એ બે ચામર વીંઝે છે. જુઓ :

સિદ્ધિ બુદ્ધિ બે ચામરહારિ....૧૭૩

(૨૧) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં વિવેક રાજાને આચારરૂપી ચામર વીંઝવામાં આવે છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં ચામરના નામનો ઉલ્લેખ નથી.

(૨૩) 'પ્રબોધચિતામણિ'માં ગુરુના આદેશરૂપી શ્વેતછત્ર છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં ગુરુ-ઉપદેશરૂપી છત્રનો ઉલ્લેખ સાંપડે છે. જુઓ :

છત્રુ ધરઇ સિરિ ગુરુ ઉપદેસુ....૧૭૨

(૨૩) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં સત્ત્વ નામના સિંહાસનનો નિર્દેશ થયો છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં સત્ય નામના સિંહાસનનો ઉલ્લેખ જોવા મળે છે. જુઓ :

સત્ય સિંહાસણિ બઇસઇ રાઉ....૧૭૫

(૨૪) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં સાધુઓના સત્સંગરૂપી સભાનો ઉલ્લેખ મળે છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં સુપુરુષોના સત્સંગરૂપી પર્ષદાનો ઉલ્લેખ જોવા મળે છે. જુઓ :

સુપરિષ–સંગતિ પરિષદ ઠાઉ....૧૭૫

(૨૫) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં શુભ લેશ્યારૂપી નટીનો નિર્દેશ થયો છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં બાર ભાવનારૂપી પાત્રો નૃત્ય કરે છે એમ ઉલ્લેખ છે. જુઓ :

નાચઇ પાત્રતિ ભાવન બાર....૧૭૫

(૨૬) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં છત્રીસ ગુણની સ્મૃતિરૂપી છત્રીસ પ્રકારનાં આયુધનો ઉલ્લેખ છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં આચાર્યના છત્રીસ ગુણરૂપી દંડાયુધનો નિર્દેશ થયો છે. જુઓ :

દંડાયુધ ગુરુગુણ છત્રીસ. ૧૭૪

(૨૭) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં પુણ્યરંગ–પાટણ રાજ્યનાં સાત અંગનો ઉલ્લેખ થયો નથી. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં પુણ્યરંગ-પાટણ રાજ્યના સાત તત્ત્વરૂપી સાત અંગનો કવિએ નિર્દેશ કર્યો છે. જુઓ :

'સાતિ તત્ત્વિ સપ્તંગ જગીસ'. ૧૭૪

(૨૮) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં વિવેકના પરિવારના વર્ણનમાં ભવવિરાગ નામનો પુત્ર છે, જ્યારે 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં વિવેકના પુત્રનું નામ વૈરાગ્ય છે. જુઓ :

જેઠઉ બેટઉ તસુ વયરાગુ. ૧૬૯

(૨૯) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં સંવેગ અને નિર્વેદ એ નામના બીજા બે પુત્રો વિવેકને છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં સંવર અને સમરસ નામના બે નાના પુત્રોનો ઉલ્લેખ જોવા મળે છે. જુઓ :

સંવર સમરસ લહૂય કુમાર. ૧૬૯

(૩૦) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં કૃપા, મૈત્રી, મુદિતા, ઉપેક્ષા નામની વિવેકની પુત્રીઓ છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં મૈત્રી, કરુણા, મુદિતા, ઉપેક્ષા નામની વિવેકની પુત્રીઓ છે. જુઓ :

મૈત્રી કરુણા મુદિત ઉવેખ, બેટી બહૂય રૂપની રેષ. ૧૭૦

(૩૧) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં સમ્યગ્દષ્ટિરૂપી વિવેકના પ્રધાનનો ઉલ્લેખ જોવા મળે છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં સમકિતરૂપી પ્રધાનનો નિર્દેશ છે. જુઓ :

મુહતા મુહવડિ સમકિતુ લેખિ. ૧૭૦

(૩૨) 'પ્રબોધચિંતામણિ'મા માર્દવ, આર્જવ, સંતોષ અને પ્રશમ એ ચાર માંડલિક રાજા છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં ઉપશમ, વિનય, સરલતા, સંતોષ એ ચાર માંડલિક રાજા છે. જુઓ :

ઉપશમ, વિનય, સરલ, સંતોષ, ચિહુ મહાધર સધર પ્રઘોષ. ૧૭૧

(૩૩) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં સામાયિકાદિ છ પ્રકારના આવશ્યકરૂપી પુરોહિતનો ઉલ્લેખ છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં સામાયિકરૂપી સારથિ છે એમ કહ્યું છે. જુઓ :

સામાઇકુ તસુ સારથિ સાર. ૧૭૩

(૩૪) 'પ્રબોધચિંતામણિ'મા વિવેક રાજાના સદાગમરૂપી ભંડારનો અને ગુણસંગ્રહરૂપી કોઠારનો ઉલ્લેખ જોવા મળે છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં આગમઅર્થરૂપી ભંડારનો અને ક્રિયાકલાપરૂપી કોઠારનો નિર્દેશ થયો છે. જુઓ :

અગમ અર્થ બહુલ ભંડારુ, ક્રિયાકલાપ સકલ કોઠાર. ૧૭૪

(૩૫) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં સર્વજ્ઞ રાજાની કેવલશ્રી નામની રાણી છે 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં તે વિશે કોઈ ઉલ્લેખ નથી.

(૩૬) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં સર્વજ્ઞ રાજાનો સંવર નામનો સામંત છે અને તે સામંતની મુમુક્ષા નામે પત્ની છે. તેઓને સંયમશ્રી નામની પુત્રી છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં અરિહંત રાજાનો ઉપદેશ નામનો સામંત છે, અને એ સામંતની શ્રદ્ધા નામની પત્ની છે અને તેમને સંયમશ્રી નામની પુત્રી છે. જુઓ :

રાજ કરઈ છઈ રાઉ અરિહિંત, હુ(ઉ)પદેશ તેહનઉ સામંત;
શ્રદ્ધાનામિં તાસુ વ ઘરણિ, દીપઈ દેહિ સુગુણ–આભરણિ. ૧૮૦
તિણિ જાઈ છઈ જે દીકિરી, નાસુ પુણ સંયમસિરી. ૧૮૧

(૩૭) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં વિવેકના રાજ્યપરિવારના ઉલ્લેખમાં સમાધિ ઉત્પન્ન કરનાર – શય્યાપાલક, ધર્મરાગની વૃદ્ધિ કરનાર–સ્થગિધર, શુભાધ્યવસાયરૂપી સુભટો, નવરસના જાણ ધર્મોપદેશકો-રૂપી રસોયા, આગમ વ્યવહારાદિ પાંચ પ્રકારના પંચાતીઆ, ન્યાય-સંવાદરૂપી નગરશેઠ, ક્ષાયોપશમિકભાવરૂપી દાણ લેનાર અને ઉત્સાહરૂપી દંડનાયકનો નિર્દેશ છે. [જુઓ : અધિ. ૫, શ્લોક ૨૨૦ થી ૨૨૫] 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં આ પાત્રોનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો નથી.

(૩૮) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં મોહને માયાનો પુત્ર કહ્યો છે. જુઓ :

मायासुतमसूतोथ मोहं नाम महाबलम् ।
यो योधान् जातमात्रोऽपि गणयामास दावसत् ॥ ३–६१ ॥

'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં મોહને પ્રવૃત્તિનો પુત્ર કહ્યો છે. જુઓ .

મનનઈ રાણી એક પ્રવૃત્તિ, બીજી બહુગુણ નારિ નિવૃત્તિ;
પ્રવૃત્તિ મોહ જિણિઉ સુત એક, નિવૃત્તિ તણઈ પુત્ર વિવેક. ૩૫

(૩૯) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં હંસરાજાની બે પત્નીઓ તે સદ્‌બુદ્ધિ અને અસદ્‌બુદ્ધિ છે. જુઓ :

ते च सद्‌बुद्ध्यसद्‌बुद्धी राज्ञोऽभूतामुमे प्रिये ।
तरणित्विट् तमस्विन्याविवान्योन्यममर्षणे ॥ ३६-३ ॥

કવિએ ચેતનાના પર્યાય તરીકે બુદ્ધિને બતાવી તેના સદ્‌બુદ્ધિ અને અસદ્‌બુદ્ધિ એવા બે ભેદ બતાવ્યા છે પરંતુ 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં એ પ્રમાણે નથી. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં હંસરાજાની ચેતના રાણી જ કહી છે. જુઓ :

રાણી તાસુ ચતુર ચેતના, કેતા ગુણ બોલઉં તેહના. ૧૪

(૪૦) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં પ્રવૃત્તિને દુર્બુદ્ધિની પુત્રી કહી છે. જુઓ :

सदा सन्निहिता भर्तुर्दुर्बुद्धिर्निजनंदिनीम् ।
लोलां लोलेन मनसा प्रवृत्तिं पर्यणायत् ॥ ३-१३३ ॥

[ત્યારે નિરંતર ભર્તારની નજીક રહેલી દુર્બુદ્ધિએ ચપલ સ્વભાવવાળી પોતાની પુત્રી પ્રવૃત્તિને ચપલ એવા મન સાથે પરણાવી.] 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં પ્રવૃત્તિ કોની પુત્રી છે તેનો ઉલ્લેખ નથી.

(૪૧) 'પ્રબોધચિંતામણિ'માં નિવૃત્તિને સદ્‌બુદ્ધિની પુત્રી કહી છે. જુઓ :

ध्यात्वेति नितुरिष्टोऽसि त्वमित्यालाप्य मंत्रिणम् ।
निवृत्त्या निजनंदिन्या सद्‌बुद्धिरुदवाहयत् ॥ ३-१४२ ॥

[આ પ્રમાણે વિચારીને 'તું મારા સ્વામીને વહાલો છે' એમ પ્રધાનને કહીને સદ્‌બુદ્ધિએ નિવૃત્તિ નામની પોતાની પુત્રી સાથે મન પ્રધાનનો વિવાહ કર્યો.] 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં નિવૃત્તિ કોની પુત્રી છે તેનો ઉલ્લેખ નથી.

આમ ‘પ્રબોધચિંતામણિ’ કરતાં ‘ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ’માં કેટલેક સ્થળે કવિએ કેટલાક નાના નાના પરંતુ ઘણા મહત્ત્વના ફેરફારો કર્યા છે એમાંના કેટલાક મહત્ત્વના ફેરફારો તો પાત્રોનાં નામો વિશેના છે. ‘પ્રબોધચિંતામણિ’ જેવી સળંગ સુદીર્ઘ રૂપકકથાની રચના કરવામાં વિવિધ તત્ત્વોને પ્રતીકરૂપે જીવંત કલ્પી તેમનો પરસ્પર વ્યવહાર બતાવવામાં તથા વાસ્તવિક વ્યાવહારિક જગત સાથે તેનો સુમેળ કરવામાં કવિની ભારે કસોટી થાય છે. પ્રતીકરૂપ પાત્રોની કથા વ્યવહારદૃષ્ટિએ જો સુસંગત ન હોય તો તેટલી પ્રતીતિકર થાય નહીં. ‘પ્રબોધચિંતામણિ’માં એકસોથી વધુ જેટલાં પાત્રો આવે છે અને તે બધાંનો પરસ્પર સંબંધ, સગપણ વગેરે ગોઠવવા એ કલ્પના, બુદ્ધિ, ચાતુર્ય, વ્યવહારજ્ઞાન અને શબ્દપ્રભુત્વ માગી લે છે. નાનું રૂપક લખવું સહેલું છે, પરંતુ સળંગ રૂપકકથા લખવી તે ઘણી અઘરી વાત છે. અસાધારણ કવિત્વ અને પાંડિત્ય બન્ને હોય તો જ તે સંભવી શકે.

કવિ જયશેખરસૂરિએ ‘પ્રબોધચિંતામણિ’ કરતાં ‘ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ’માં કેટલાંક પાત્રોનાં નામો જે રીતે બદલાવ્યાં છે તેમાં પણ તેમની સૂક્ષ્મ કવિત્વદૃષ્ટિ અને ઔચિત્યબુદ્ધિનાં દર્શન થાય છે. કવિએ એમાં જે ફેરફારો કરેલા છે તે ઉપરથી પણ જોઈ શકાય છે કે એમણે પ્રથમ ‘પ્રબોધચિંતામણિ’ની રચના કરી હશે અને ત્યાર પછી ‘ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ’ની રચના કરી હશે. એમણે કરેલા ફેરફારોમાંથી કેટલાક ફેરફારોના સૂક્ષ્મ ઔચિત્યનો વિચાર કરતાં આ વાતની પ્રતીતિ થશે ઉદાહરણ તરીકે ‘પ્રબોધચિંતામણિ’માં મોહના પ્રધાનનું નામ ‘મિથ્યાદૃષ્ટિ’ આપવામાં આવ્યું છે જ્યારે ‘ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ’માં તેનું નામ ‘મિથ્યાદર્શન’ આપવામાં આવ્યું છે. ‘મિથ્યાદૃષ્ટિ’ અને ‘મિથ્યાદર્શન’ બન્ને શબ્દો એક-બીજાના લગભગ પર્યાય જેવા છે. તેમ છતાં મોહના પ્રધાનના નામ તરીકે નારીજાતિવાચક ‘મિથ્યાદૃષ્ટિ’ શબ્દ કરતાં ‘મિથ્યાદર્શન’ જેવો શબ્દ વધુ ઉચિત ગણાય.

કવિએ મૂળ શબ્દ 'મિથ્યાદર્શન' પ્રયોજ્યો હોય અને એના ઉપરથી ફેરફાર કરીને 'મિથ્યાદૃષ્ટિ' શબ્દ રાખ્યો હોય એવું સંભવી શકે નહીં. એટલે એના ઉપરથી પણ પ્રતીત થશે કે કવિએ 'પ્રબોધ-ચિંતામણિ'ની પૂર્વે 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'ની રચના નહીં જ કરી હોય.

'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં કવિ જયશેખરસૂરિએ માત્ર કથાકાર તરીકે જ કાર્ય કર્યું છે એમ નહીં કહી શકાય. મહાકવિની પ્રતિભા ધરાવનાર તેમણે પોતાની અસાધારણ કવિત્વશક્તિથી વિવિધ પ્રસંગો-નું કવિત્વમય નિરૂપણ કર્યું છે. એમાં એમની સચોટ વર્ણન કરવાની શક્તિનાં દર્શન થાય છે.

માયારૂપી રૂડી રમણીના રૂપથી હંસરાજા આકર્ષાય છે ત્યારે ચેતના રાણી તેમને જે સચોટ શિખામણ આપે છે તેનું કવિએ કરેલું લાઘવયુક્ત વર્ણન જુઓ :

રૂયડી રે રમણી મત્તગય ગમણી, દેષી ભૂલઉ ત્રિહુભવણ ધણી;
અમૃતકુંડિ કિમ વિષ ઉછલઇ ? સમુદ્ર થકી ષેહ ન નીકલઇ;
સરવર માહિ ન દવ પરજલઇ, ધરણિ ભારિ શેષ ન સલસલઈ;
રવિ કિમ વરિસઇ ઘોરંધાર ? ઝરઈ સુધાકર કિમ અંગાર ?
જઇ તૂં ચૂકિસિ દેવ ! વિચાર, લોકતણી કુણ કરિસિ સાર ? રૂઅડી રે. ૧૮

વર્ણાનુપ્રાસ જેવા શબ્દાલંકારો અને ઉપમાદિ અલંકારો સહિત કવિએ વસંતઋતુના આગમનનું કેવું સરસ નિરૂપણ કર્યું છે તે જુઓ :

ઊગમ લગઇ આકૃતિ તૂં અપાર. તઈ ધોરી આલ્લઉ રજ્જભાર;
તિમ ચાલે જિમ વિહસંતિ મિત્ત,
ન હસંતિ વસુહ માહિ જિમ અમિત્ત ૨૧૨

પુણ લેજે વેલા-બલ વિચાણિ, તિણિ ચાલ્યાં આઘી નહિ હાણિ;
ઇમ કહતાં પુહતઉ રિતુ વસંત. તવ ઉઠિઉ મનમથ ધસમસંત. ૨૧૩

એવી જ રીતે કામદેવ અને વિવેક વચ્ચે જે યુદ્ધ થાય છે તેનું ઓજસવંતું શબ્દચિત્ર જુઓ :

ઓ આવઇ ઓ આવઇ અરિ
અપ્ફાલિય ભંજઇ ભુજિ....વિકરાલ;
મહિ મહિ મંડલિ મંઠઈ મયણુ,
મહાભડ કુણુતું અસિઉ તુડિતાલ;
ક્ષણિ મેઇણિ મંડલિ ક્ષણિ ગયણુંગણિ,
ક્ષણિ ગુજ્જઇ પાયાલિ;
જે ભૂઇબલિ ભુજબલિ છલિહિ,
અવગ્ગલ તીહ સરિસી તું આલિ. ૨૮૨

વિવેકકુમાર રાગદ્વેષરૂપી સિંહનું કેવી રીતે દમન કરે છે તે પ્રસંગનું વર્ણન પણ કવિએ કેવી સરસ છટાથી ચિત્રાત્મક શૈલીએ કર્યું છે તે જુઓ :

રાગદ્વેષ ડરઅરતા સીહ, બે ઉઠ્યા તઉ અકલ અબીહ;
નખર જિસિયા કુદાલા પાઈ, ભુંઇ કંપાવઇ પુચ્છ નિહાઈ. ૩૨૧
ધૂંબડ ધૂણુઈ કેસરવાલિ, લોક ચડિયા ભુંઇ માલિ અટાલિ;
તે બેવઇ તિણિ આંગી ગમ્યા, સમતા ગુણિ સાહી નઇ દમ્યા. ૩૨૨

અવિદ્યા નગરીના રાજા મોહરાયના પરલોકગમન પ્રસંગે એની માતા પ્રવૃત્તિ કેવી શોકમગ્ન બની જાય છે તેનું વર્ણાનુપ્રાસ તથા ઉપમાદિ અલંકાર સાથે કવિએ દોરેલું શબ્દચિત્ર જુઓ :

મોહ પહૂતઉ જવ પરલોકિ, પ્રવૃત્તિ પડી તુ પૂરઇ શોકિ;
વંસ-વિણાસ ન હિયઇ સમાઇ, સૂકી જિમ ઊન્હાલઇ જાઇ. ૪૦૧
કુલ ક્ષય દેખી ઘણુઉં ચલચલઈ, તડકઈ મંકણુ જિમ ટલવલઈ,
મનુ વિલવઇ મૂકી નીસાસ, આજ અમ્હારી ત્રટી આસ. ૪૦૨

‘ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ’ પોતે રૂપકકથાના પ્રકારની કૃતિ હોવાથી એમાં રૂપકો તો સ્થળે સ્થળે જોવા મળશે. રૂપક અલંકાર કવિ

જયશેખરસૂરિનો એક પ્રિય અલંકાર છે તેવી જ રીતે ઉપમા અલંકાર પણ કવિનો પ્રિય અલંકાર છે. 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માંથી તેનાં નીચેનાં થોડાંક ઉદાહરણો જુઓ :

કાઠિ જલણુ જિમ ધરણિહિં ત્રેહુ, કુસમિહિં પરિમલ ગોરસિ નેહુ;
તિલિહિં તેલુ જિમ તાઢિક નીરિ,
તિમ તે નિવસઇ જગત્ર શરીરિ. ૧૩

° ° °

બાલપણા લગઇ મઝનઈ તેહ, ઉહિર સાપ સરીષઉ નેહ;
તે નિતુ હેતઉ મઝ રહઈં રાડિ, તાસુ ન પ્રાણુ અમ્હારઇ પાડિ. ૧૩૬
તે આગલિ હું હૂતુ તિસિઉ, કેસરિ આગલિ જંબુક જિસિઉ;
તેઉ ગૃધ નિશ્ચિઈં હઉં મસઉ, સાચઈ લોક હસઈં તુ હસઉ. ૧૩૭

° ° °

અવર કુણુનઇ વાહિ વિનાણિ, જણુ જાયઇ ઠાકુરનઇ પ્રાણિ;
ઘરની કલિ કુણુ આગલિ કહઇ ? ચોર-માઈ જિમ છાની રોઇ. ૧૮૬

° ° °

ઘરડી પુડ જિમ બે ઘરણિ, કણહ સરીષ કંતુ;
કહઉ આષઉ કિમ ઊગરઇ ? ભરડી આંણઇ અંત. ૧૮૮

° ° °

અનુપ્રાસની સાથે શ્લેષાલંકાર કવિ કેવી રીતે પ્રયોજે છે તેના ઉદાહરણ તરીકે નીચેની કડીઓ જુઓ :

નિવૃત્તિ ગઇ તઉઉ હુઇ નિવૃત્તિ, મનરહિ નિચરઇ કહઇ પ્રવૃત્તિ;
હિવરાવઇ બેટાનઈં રાજ, ફલિઉ મનોરથ મહારઉ આજ. ૫૫

° ° °

જાં જીવઇ અમ્હ વઇરી મોહ, રાજ-તણી તાં કેહી સોહ?
માહરઇ ભાઇ તે સાવકઉ, ધર્મ ન માનઇ તે શ્રાવકઉ. ૧૭૭

° ° °

કવિ જયશેખરસૂરિની કવિપ્રતિભાનું સરસ દર્શન જેમ એમના ઉપમા–રૂપક અલંકારોમાં થાય છે તેવું જ સરસ દર્શન એમણે પ્રયોજેલા દૃષ્ટાન્તાદિ અલંકારોમાં થાય છે. કવિની નિરીક્ષણશક્તિ કેટલી સૂક્ષ્મ છે તેની પણ તે પ્રતીતિ કરાવે છે. ઉ. ત. નીચેની પંક્તિઓ જુઓ :

વાનરડઉ નઇ વીછી ખાધુ, દાહીજરઉ દાવાનલિ દાધુ;
ચડિઉ સીંચાણુઉ ચરહઠા હાથિ, જૂઠઉ મિલિઉ જૂઆરી. ૩૧
વૈસાનર નઇ વાઉ વિકરાલુ, વિષતરુ સિંચિઉ વિસહર લાલુ;
મુહતઉ માંનિઉ રાણી ચલઇં, ઘણઉં ઘેણેરઉં તઉં ઝલફલઇ. ૩૨

° ° °

શશિ વિણુ પુન્નિમ લાજઇ વાઇં,
પૂનમ વિણુ શશિ ખંડઉ થાઇં;
સકલ પુરુષ સુકુલીણી નારિ,
બિહઉં જોડ થોડી સંસારિ. ૭૮
નિવૃત્તિ ભણઇ તુમ્હિ બોલિઉં કિસિઉં ?
પ્રિય ઉષધ નઇ ગુરિ ઉપદિસિઉં;
ઘેવર માહે એ ઘૃત ઢલિઉં;
થા(પી)હર જોતાં સગપણુ મિલિઉ. ૭૯

° ° °

એકઇ સંધ્યાં ઊગિઉ સૂર, બીજી મિલિઉ રુલિઉ ભૂર;
એકઇં બીજઇં શશિ ઊગિઉ, બીજી બીજઇ ગિઉ તે ષયઉ. ૧૮૭

ઘરટી–પુડ જિમ એ ઘરણિ, કણુહ સરીષ કંતુ;
કહઉ આષઉ કિમ ઊગરઇ ? ભરડી આંણુઇં અંત. ૧૮૮

o o o

નાન્હઉ એ કિમ ઝૂસિ? એ મનિ માણિસિ ભ્રાંતિ;
નાન્હઇં સિંહ કિસોરડઇં, મયગલ ઘડ ભજ્જંતિ. ૨૦૮

o o o

જલધર વુઠઈં જલણુ ન દહઈં, ગુરુડ વાઈંગર ડસ કિમ રહઇ
રવિ ઉગ્ગમિ અંધારઉં ટલઇં, સાહસધણી ન સાઇણિ છલઇં;
કેસરિ(સ)દ્દિ ગઈંદ પલાઇ, ઘટ કિમ નાંદઈ ઘણુને ધાઇં;
હિમ પડતઇ જિમ દાઝઇ આક, મઝ આગલિ તઉ કણું વરાક. ૩૮૭

o o o

યમુના જલિ ખિલ્લઇ તોઇ ન મિલ્હઈ રાયહંસ નિય ધવલગુણું,
સાયર જલ કાલઇ વસઇ, નિરાલઈ ન મુત્તાહલ મલિણું;
નહુ મંડલિ નીલીવન્નિ નિહુક્કઉ ચંદન ચુકિખમયં;
મન મોહિ વિહું પડિપહિય ન ભગ્ગી ભિલ્લિમ તૂ આ બાલવયં. ૩૯૬

o o o

ગયઉ કેસરિ મૃગ સંચરઇ, ગયઉ રવિ તિમિર કુરંતિ;
અરિભડ ભંજણુ તૂં ગયઉ, પરદલ હિવ પસરંતિ. ૪૦૫

o o o

કવિ જયશેખરસૂરિની એક લાક્ષણિકતા એ છે કે તેઓ પોતાની અનુભૂતિને ઓછા પણ સચોટ અને માર્મિક શબ્દોમાં અભિવ્યક્ત કરે છે. એથી એમની કેટલીક પંક્તિઓ સુભાષિતાત્મક બની જાય છે. ઉ. ત. નીચેની કેટલીક પંક્તિઓ જુઓ :

આંબે છાંહ ભીતિ જાજરી, બેટી ધન ભોજનિ બાજરી;
હાર ત્રેહ અસતીનુ નેહુ, દૈવ દેષાડઇ થહિલઉ છેહ. ૨૧

o o o

સઉકિ સમણુ સરૂપિં સાપુ, વલગી મર્મિં કરઇ સંતાપુ;
વંજલ છાયા સાપુ ન ફિરઇ, મૂલ મંત્ર સઉકિહિં નવિ કુરઇ. ૪૨

અટ્ઠોત્તર સય અધિકી વ્યાધિ, સઉકિ કહઉં તઉ હોઇ સમાધિ;
કાઢઇં રોગ ન નિયડઉ થાઇ, કાઢઉ કહતાં સઉકિ ન જાઇ. ૪૩

સઉકિ-આગિ ભટકે પ્રજલઇ, વિણુસઇ વંસ ન ધુંં નીકલઇ;
આગિ ઓલ્હાહઇ એકં વારિ, સઉકિ સંતાપઇ સાતે વારિ. ૪૪

° ° °

પ્રિય વિણુ નારી રાતિ અંધારી, મેલ્હી રૂડે કાજિ નિવારી;
જઇ પુણુ સુત દીવઉ ઝલહલઇ, તઉ દીવાલી સમ તુડિ તુલઇ. ૮૯

સ્રી બેટા વિણુ પંકડ ગાઇ, ડીલઇતી પુણુ કહઇ ન સુહાઇ;
ઘરધણિઆણી થાઇ દાસિ, જઇ બેટઉ હોઇ નવિ પાસિ ૯૦

રાજા ટલ્યાનુ સિઉ કરતઉ, જઇ તું બેટઉ છઇ જીવતઉં;
એક અજીવિ માગસે ઠાઉ, રાખે કૂડસુ માંડઇ રાઉ. ૯૧

° ° °

જીણિ ગુફાં કેસરિ વસઇ, કરિકુલ કેરઉ કાલ;
આલિ સિયાલ તિહાં કરઇ, સીહ નહી તે આલ. ૯૯

જિણિ તરુ ડાલઇં વીસમિઉ, ગુરુડ સુગુરુડ સમોડિ;
ચિડી તે ચૂંથીઇં એ હરિવાહણુ ષોડિ. ૧૦૦

આવાસહ જિણિ ઓરડઇ, લલકઇ લહકઇ દીપ;
તે જઇ તિમ રે ભેલીઇં, દીઇંપ તણી કુણ કીપ ? ૧૦૧

° ° °

જે એકૂ વયરી કરી, નર નિશ્ચંત સૂયંતિ;
તે સૂત્તા તરૂસિહર જિમ, ધર પડિયા જગ્ગંતિ. ૧૪૧

° ° °

વિણુ અવસર જે માંડઇ ગૂઝ, રાજ-તલઉં ત્રોડઇ અબૂઝ;
માલા પડ્યા ઘાણિ ટીણુઇં, ધૂંબડ નામ સહૂ કો ભણુઇ. ૨૬૮

અવસરિ બોલિઉં માણુસ ગમઇ, પામઇ પુષ્ટિ જુ અવસરિ જિમઇ,
અવસરિ વાલ્હઉ વૂઠઉ મેહ, અવસરિ આવિં સગઇં સિણેહ. ૨૬૯

o o o

ગિઈ ફાગુણિ આંબઉ ગહગહઇ, ગિ(ઈ) શ્રીખિમ નઈ પૂરિં વહઇ;
બહુલ પક્ષ પૂઠિં શશિ-વૃદ્ધિ, આર અનંતર સાગર રિદ્ધિ. ૪૨૭

o o o

જૈન સાધુકવિઓ કેવળ મનોરંજનાર્થે કૃતિનું સર્જન કરે એવું ન બને. કોઈક વિશિષ્ટ ઉદ્દેશથી જ તેમનું સાહિત્ય રચાતું રહ્યું છે. શ્રી જયશેખરસૂરિએ આ રૂપકકથામાં સ્થળે સ્થળે ત્યાગ, વૈરાગ્ય, સંયમ, ઉપશમ, સમતા વગેરેનો મહિમા દર્શાવતી પંક્તિઓ લખી છે. ઉદાહરણ તરીકે નીચેની કેટલીક પંક્તિઓ જુઓ :

સેવીતા સવિરસ વિરસ, ઇક્ષ્વાઈક્ષિં જોઈ;
નવમઉ જિમ જિમ સેવીઇ, તિમ તિમ મીઠઉ હોઇ. ૭

o o o

મ કરિ અજાણી સ્ત્રી વીસાસ, સ્ત્રી કહીઇ દોરી વિણુ પાસ;
હિવડાં હિસઇ એ સીયલી, પુણુ તાપ વિસિઇ જિમ સીયલી. ૨૩
સઉકિ ભણિ હું ન કહઉં સ્વામિ, બીયાબારઉં તુમ્હારઇ નામિ;
જે સીષામણુ તીણુઈં કહી, ભરિયા ઘડા ઉપરિ તે વહી. ૨૪

o o o

પરમેસર અણુસરઉ મોહ તણુઉ અંદોહ છંડિઉ;
સમતા સઘલી આદરઉ, મમતા મુંકઉ દૂરિ;
ચ્યારિ હણી પાંચઇ જિણુ, ખેલઉ સમરસ પૂરિ. ૪૧૫

o o o

કલ્પદ્રુમ કામધેનુ એ હોઇ, ચિંતામણિ એ અવર ન કોઈ;
એહ જિ સિદ્ધિપુરી નઉ પંથ, એહ જિ જીવન સિવહઉ ગ્રંથ. ૪૩૧

o o o

'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ' ગુજરાતી સાહિત્યનું ઉત્તમ રૂપકકાવ્ય છે. કવિએ એને પ્રબંધ તરીકે ઓળખાવ્યું છે. સામાન્ય રીતે 'પ્રબંધ' શબ્દ 'કિંવદંતિ સહિત' ઐતિહાસિક કથાના પ્રસંગોનું નિરૂપણ કરતા કાવ્યપ્રકાર માટે વપરાય છે. આ કાવ્યકૃતિમાં કોઈ ઐતિહાસિક કથાવસ્તુ લેવાયું નથી, એટલે એ દૃષ્ટિએ 'પ્રબંધ' શબ્દ આ કાવ્યકૃતિ માટે કેટલો ઉચિત છે તેવો પ્રશ્ન થાય, પરંતુ આ કાવ્યમાં રાજા, રાણી, રાજકુમાર, મંત્રી, દુશ્મન રાજા, યુદ્ધ વગેરેના પ્રકારની (ભલે કાલ્પનિક) ઐતિહાસિક ઘટના જેવી ઘટનાઓનું નિરૂપણ થયું હોવાથી આ કાવ્યકૃતિને પ્રબંધ તરીકે ઓળખાવવામાં અનુચિતતા નથી એમ કહી શકાય. વળી, 'પ્રબંધ' શબ્દ પોતે જ વિવિધ અર્થસંદર્ભમાં પ્રાચીન સાહિત્યમાં વપરાયો છે એટલે તથા કવિના પોતાના સમયમાં તે કોઈ એક નિશ્ચિત કાવ્યપ્રકાર માટે રૂઢ નહીં થયો હોય એટલે કવિએ 'પ્રબંધ' શબ્દ પોતાની આ કાવ્યકૃતિ માટે વિચારપૂર્વક જ પ્રયોજ્યો હશે એમ કહી શકાય.

આ કાવ્યની રચના કવિએ વસ્તુ, દુહા, ચોપાઇ, ધઉલ, છપ્પઈ વગેરે છંદમાં કરી છે અને તેમાં કથાનું નિરૂપણ થયું છે તે જોતાં તેને રાસ કે ચોપાઈના પ્રકારની કૃતિ તરીકે પણ કોઈ ઓળખાવે તો તે સ્વાભાવિક છે. એટલે આ કૃતિને કેટલીક હસ્તપ્રતોમાં 'અંતરંગ ચોપાઈ' તરીકે ઓળખાવવામા આવી છે તે પણ યોગ્ય ગણી શકાય. જેમ 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ' ઉપરાંત આ કૃતિના 'હંસવિચાર પ્રબંધ', 'પરમહંસ પ્રબંધ' જેવાં નામો પ્રચલિત થયેલાં છે, તેવી રીતે આ કૃતિને માટે 'પ્રબોધચિંતામણિ ચોપાઈ'* જેવું નામ પણ સાંપડે છે.

કવિ જયશેખરસૂરિએ 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'ની રચના 'પ્રબોધચિંતામણિ'ને અનુસરીને કરી છે અને 'પ્રબોધચિંતામણિ'-ની રચના તેમણે કૃષ્ણમિશ્રકૃત 'પ્રબોધ ચંદ્રોદય'ના પ્રતિકારરૂપે

* જુઓ : 'જૈન સાહિત્યનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ,' મોહનલાલ દલીચંદ દેશાઈ, પૃ. ૪૮૭

લખેલી હોય તેવું પંડિત લાલચંદ ગાંધી વગેરે વિદ્વાનોને જણાયું છે. 'પ્રબોધ ચંદ્રોદય'ની સામે પછીના સમયમાં કવિ પદ્મસુંદરે 'જ્ઞાનચંદ્રોદય' અને વાદિચંદ્રે 'જ્ઞાનસૂર્યોદય' નામનું નાટક લખ્યું છે, તેવી રીતે કવિ જયશેખરસૂરિએ 'પ્રબોધચિંતામણિ' અને 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'ની રચના કરી છે. સં. ૧૬૮૫ માં પં. ધર્મમંદિરે 'મોહ અને વિવેક રાસ'ની રચના કરી છે. તથા દિગમ્બર કવિ બ્રહ્મચારી જિનદાસે 'પરમહંસ કથા'ની રચના કરી છે અને તેના ઉપરથી મરાઠીમાં પંડિત સૂરિજને પણ 'પરમહંસ કથા'ની રચના કરી છે.× આમ 'પ્રબોધચિંતામણિ' અને 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'ના આધારે અન્ય કૃતિઓની જે રચના થઈ છે તે ઉપરથી આ રૂપકાત્મક કથાએ તત્ત્વજ્ઞ પંડિત કવિઓનું ધ્યાન કેટલું આકર્ષ્યું છે તે જોઈ શકાય છે.

ગુજરાતી ભાષામાં આ કૃતિને પ્રકાશમાં લાવનાર 'પંદરમા શતકનાં પ્રાચીન ગૂર્જર કાવ્યો'ના સંપાદક સ્વ. કેશવલાલ ધ્રુવ લખે છે : 'કવિની પ્રતિભા વસ્તુની ગૂંથણીમાં, પાત્રની યોજનામાં અને રૂપકની ખિલવણીમાં એકસરખી વિજયશાળી નીવડે છે. કાર્યનો વેગ તથા સંવિધાનનું ચાતુર્ય વાંચનારનું કૌતુક છેવટ સુધી ટકાવી રાખે છે.'

આ કૃતિનું ત્યારપછી પાઠાંતરો સહિત સંપાદન કરનાર પં. લાલચંદભાઈ ગાંધીએ તેના ઉપર વિશિષ્ટ પ્રકાશ પાડ્યો છે. અને તેમણે 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'ને મધ્યકાળની એક ગણનાપાત્ર કૃતિ ઓળખાવીને લખ્યું છે કે 'કવીશ્વર જયશેખરસૂરિએ પરપ્રવાદિયોના મિથ્યાવાક્ પ્રહારોના પ્રતિકારરૂપ, લોકપ્રચલિત પાખંડ અને લોકોત્તર ધર્મના સત્ય સ્વરૂપને પ્રકાશિત કરનાર સંસ્કૃત 'પ્રબોધચિંતામણિ'ની અને ગુજરાતી આ 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'ની રચના કરી

× જુઓ : મરાઠી દૈનિક 'સત્યવાદી'નો અગ્રલેખ, તા ૧૪-૧૨-૧૯૮૦

હોય એમ એ ગ્રન્થોનું તુલનાત્મક દૃષ્ટિએ નિરીક્ષણ કરતાં જણાઈ આવે છે.'*

મધ્યકાલીન ગુજરાતી સાહિત્યમાં રૂપકના પ્રકારની જુદી જુદી કૃતિઓની રચના થઈ છે તેમાં 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'ની પૂર્વે ખાસ કોઈ રચના જોવા મળતી નથી, પરંતુ 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ' પછી 'આત્મરાજ રાસ' (કવિ સહજસુંદરકૃત), 'મોહ વિવેકનો રાસ' (સુમતિરંગકૃત), 'વિવેક વણઝારો' (પ્રેમાનંદકૃત), 'વ્યાપારી-રાસ' (જિનદાસકૃત), જીવરામ શેઠની મુસાફરી (જીવરામ ભટ્ટકૃત) વગેરે સળંગ રૂપકના પ્રકારની રચનાઓ થયેલી છે. ડૉ. ભોગીલાલ સાંડેસરા કહે છે તેમ 'ગુજરાતીમાં પણ ત્યાર પછી વાણિજ્યમૂલક અને ષાડ્ગુણ્યમૂલક અનેક નાનાંમોટાં રૂપકો લખાયાં છે, પણ તેમાંનું કોઈ જયશેખરસૂરિના ઉક્ત કાવ્યની બરાબરી કરી શકે તેમ નથી.'×

સ્વ. કેશવલાલ ધ્રુવ આ રૂપકકાવ્યથી એટલા પ્રભાવિત થયા હતા કે એમણે લખ્યું છે કે 'સંસ્કૃત કવિ તરીકે જયશેખરસૂરિનું જે સ્થાન હોય તે હો, પણ ગુજરાતી કવિ તરીકે તો તેમનો દરજ્જો ઊંચો છે. આ એક જ ગુર્જર કાવ્યથી જૈન કવિ પ્રથમ પંક્તિના સાહિત્યકાર બને છે. જૈનેતર સાહિત્યની જેમ જૈન સાહિત્ય ચકલે-ચૌટે ગવાયું હોત તો જયશેખરસૂરિએ પણ ભાલણ અને પ્રેમાનંદના જેવી પ્રસિદ્ધિ લોકમાં મેળવી હોત.'+

ભોગીલાલ સાંડેસરાએ આ રૂપકકાવ્યની મહત્તા દર્શાવતાં લખ્યું છે કે 'રૂપકગ્રન્થિની મર્યાદામાં રહીને આવી સુદીર્ઘ રચના કરવા છતાં કાવ્યરસ અસ્ખલિત વહ્યો જાય છે. એમાં કર્તાની સંવિધાનશક્તિનો,

* જુઓ : 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ', સંપાદક પં. લાલચંદભાઈ ભગવાનદાસ ગાંધી, પૃ ૬

× 'ઇતિહાસની કેડી', પૃ ૨૦૭,

+ 'પંદરમા શતકનાં પ્રાચીન ગૂર્જર કાવ્યો'

ભાષાપ્રભુત્વનો તથા એની કવિપ્રતિભાનો વિજય છે. કાવ્યનો છંદોબંધ દુહા, ચોપાઈ, વસ્તુ, છપ્પય આદિ માત્રામેળ છંદોમાં તથા ગીતોમાં થયેલો છે. કાવ્ય નામે ઓળખાતા અશુદ્ધ ભુજંગીનો પણ કોઈ ઠેકાણે પ્રયોગ છે. અક્ષરના, રૂપના, માત્રાના અને લયના બંધનથી મુક્ત, છતાં એમાં લેવાતી છૂટ ભોગવતું પ્રાસયુક્ત ગદ્ય – જે 'બોલી' નામે ઓળખાય છે તે પણ એમા પ્રસંગોપાત્ત આવે છે.'*

આમ, 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ' એ 'પ્રબોધચિંતામણિ'નું અનુસર્જન છે એ તો સ્પષ્ટ જ છે તેમ છતાં મહાકવિની પ્રતિભા ધરાવનાર કવિ જયશેખરસૂરિનું ગુજરાતી ભાષા ઉપરનું પ્રભુત્વ પણ એટલું જ અસાધારણ છે એ 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ' વાંચતા આપણને પ્રતીત થાય છે. કદાચ કોઈને જો 'પ્રબોધચિંતામણિ'ની વાત કરવામાં આવી ન હોય અને તેવી અધિકારી વ્યક્તિ 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ' વાંચે તો આ કૃતિ એક સ્વતંત્ર સમર્થ સર્જનકૃતિ છે એવું તેને જણાયા વગર ન રહે. એટલે કે કવિની મૌલિક સર્જકપ્રતિભા સહજ રીતે જ આ 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'માં ખીલી ઊઠી છે.

આમ, 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ' આપણા મધ્યકાલીન ગુજરાતી સાહિત્યની એક મહત્ત્વની, માર્ગસૂચક સ્તંભ જેવી ઉત્તમ કાવ્યકૃતિ છે અને સુદીર્ઘ, સવિસ્તર રૂપકકથા કાવ્યમાં એની તોલે આવે એવી બીજી કોઈ કૃતિ હજુ જોવા મળી નથી.

---

* 'ગુજરાતી સાહિત્યનો ઇતિહાસ', – ભાગ ૧, પૃ ૨૭૮, સ પા. જોશી, રાવળ, શુક્લ

○ ○ ○

'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'નું કથાવસ્તુ

કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિએ ૪૩૨ જેટલી કડીમાં આ રૂપક-કાવ્યની રચના કરી છે. કવિ ગૌતમસ્વામીને નમસ્કાર કરીને પછી પોતાના કાવ્યનો આરંભ કરે છે. રાગ ધન્યાસીમાં લખેલી દુહાની પ્રથમ ત્રણ કડીમાં પહેલા પરમેશ્વરને, અરિહંત પ્રભુને પ્રણામ કરે છે અને ત્યાર પછી માનસ-સરોવરમાં હંસ પર બિરાજતી સરસ્વતી માતાનું નતમસ્તકે ધ્યાન ધરે છે. અને તેની સહાય લઈ પોતે આ સોહામણા કાવ્યની રચના કરે છે, એમ જણાવે છે. ત્યાર પછીની કડીઓમાં કવિ આત્મશુદ્ધિની આવશ્યકતા, નવમા શાંતરસનો વિશિષ્ટ મહિમા અને અનુપમ આત્મજ્ઞાનનો પ્રભાવ સમજાવી શ્રોતા(વાચક)ને સાવધાન થઈ હંસવિચાર શુદ્ધાત્મા વિશેની કથા સાંભળવા કહે છે.

આમ, આરંભની આઠ કડીમાં પ્રાસ્તાવિક વાત કરી, નવમી કડીથી કવિ 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ'ની કથાનો – પરમહંસ રાજાની કથાનો આરંભ કરે છે.

અત્યંત તેજસ્વી પરમહંસ નામના રાજા ત્રણ ભુવનમાં રાજ્ય કરે છે. તેમને ચેતના નામે રાણી છે. પરમહંસ રાજા અને ચેતના રાણી આનંદથી દિવસો પસાર કરે છે. કવિ લખે છે :

'તેજવંત ત્રિહુભુવન મઝારિ, પરમહંસ નરવર અવધારિ;
જેહ જપતાં નવિ લાગઇ પાપ, દિનિ દિનિ વાધઇ અધિક પ્રતાપ;
બુદ્ધિ મહોદધિ બહુ બલવંત, અકલ અજેઉ અનાદિ અનંત;
ક્ષણિ અમરગણિ ક્ષણિ પાયાલિ, ઇચ્છાં વિલસઇ તે ત્રિહુકાલિ. ૯

o o o

'રાણી તાસુ ચતુર ચેતના, કેતા ગુણ બોલઉં તેહના?
રાઉરાણી બે મનનઇ મેલિ, ફિરિ ફિરિ કરઇ કતૂહલ કેલિ. ૧૪

કોઈક વખતે માયા નામની રમણી પરમહંસ રાજાને મળે છે. પરમહંસ રાજા તેનું રૂપ જોઈ તેના તરફ આકર્ષાય છે. તે વાત ચેતના રાણી જાણી જાય છે અને પરમહંસ રાજાને માયાના મોહમાં પડવાની ના પાડે છે અને કહે છે કે જો માયાના મોહમાં પડશો તો રાજ્યનો ત્યાગ કરવો પડશે અને સંસારમાં ભ્રમણ કરવું પડશે. આ પ્રમાણે ચેતના શિખામણ આપે છે પરંતુ તે શિખામણ ભરેલા ઘડા પરથી પાણી જેમ વહી જાય તેમ પરમહંસ રાજાને અસર કરતી નથી તે દર્શાવતાં કવિ લખે છે :

'જે સીષામણ તીણઇં કહી, ભરિયા ઘડા ઉપરિ તે વહી.' ૨૫

પરમહંસ રાજા ચેતના રાણીનો પણ ત્યાગ કરી દે છે તેથી ત્રણે ભુવનનું રાજ્ય નાશ પામે છે અને રાજા કાયાનગરી વસાવી તેમાં સંતોષ માને છે.

પરમહંસ રાજા આ કાયાનગરીની ધુરા પોતાના મન નામના પ્રધાનને આપે છે. મલિન વૃત્તિવાળો મન-પ્રધાન રાજાને બંધનમાં નાંખી રાજ્યને ધૂળધાણી કરે છે. પાપરૂપી પાશથી પરમહંસ રાજાને બાંધી દે છે. ત્યારે દુઃખી થયેલો પરમહંસ રાજા ચેતનાની શિખામણને યાદ કરી પશ્ચાત્તાપ કરે છે પરંતુ પરમહંસ રાજાને કોઈ છોડાવનાર નથી.

મન-પ્રધાનને બે પત્નીઓ છે : પ્રવૃત્તિ અને નિવૃત્તિ. પ્રવૃત્તિને મોહ નામનો પુત્ર જન્મે છે અને નિવૃત્તિને વિવેક નામનો પુત્ર જન્મે છે. પ્રવૃત્તિ સ્વભાવથી જ ઉછાંછળી છે. પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે રાજકાર્ય કરાવે છે અને મનને પ્રેમથી પોતાને વશ કરી લે છે. તે મનને ત્રણ ભુવનમાં ભમાવે છે તેથી મનને ક્ષણવાર પણ સમાધિ કે વિશ્રામ મળતો નથી.

હવે કોઈ વખત એકાંત જોઈને મન-પ્રધાનને પ્રવૃત્તિ કહે છે કે 'નિવૃત્તિ નામની આપની પત્ની અમને મારવાના ઉપાયો કરી

રહી છે. આપણા મોહ નામના પુત્રનો પણ નાશ કરવા પ્રયત્ન કરે છે. તેથી મારા મનમાં દિવસરાત એ જ ચિંતા થાય છે કે આ મોહ કેવી રીતે મોટો થશે ?' આ પ્રમાણે મનને ચડાવી નિવૃત્તિ અને તેના પુત્ર વિવેકને દેશવટો અપાવે છે. પછી મન, પ્રવૃત્તિ અને માયા ત્રણે નિવૃત્તિના જવાથી આનંદિત થાય છે અને પરમહંસ રાજાને બાંધી પોતાની ઇચ્છાઓ પૂરી કરે છે. પ્રવૃત્તિ મોહકુમારને રાજ્ય અપાવે છે અને પોતાનો મનોરથ પૂર્ણ કરે છે.

મોહકુમાર રાજા બને છે. તેની આણ જગતમાં વર્તી રહી છે. ત્યાર પછી મોહકુમાર અવિદ્યા નામની નગરી સ્થાપે છે. આ અવિદ્યા નગરીનું વર્ણન કરતાં કવિ લખે છે .

'અવિદ્યા નગરી ગઢ અજ્ઞાન, તૃષ્ણા ખાઇ મોહું માન. ૫૬
કદાચારુ કોસીસાંઉલિ, ચ્યારિઇ દુર્ગતિ વહિતી પોલિ;
વિષયવ્યાપ વારુ આરામ, મંદિર અશુભાં મન પરિણામ. ૫૭
કામાસન જે કહિયાં પુરાણિ, ચઉરાસી ચહુટાં તે જાણી;
ભૂરિ ભવંતર સેરી હુઇ, કૂડબુદ્ધિ તે ઘરિ ઘરિ કુઇ. ૫૮
મમતા પાદ્રતણી રખવાલિ, કુમત સરોવર મિથ્યાપાલિ;
નિર્વિચારુ નિવસઇં તિહાં લોક, થોડઇં ઉચ્છવ થોડઇં શોક.' ૫૯

મોહરાજાનો પરિવાર :–

દુર્મતિ નામની મોહરાજાની રાણી છે. તેના મોટા પુત્રનું નામ કામ છે. રાગ, દ્વેષ એ બે એના નાના પુત્ર છે. નિદ્રા, અધૃતિ અને મારિ (હિંસા) એ મોહ રાજાની પુત્રીઓ છે. મિથ્યાદર્શન પ્રધાન છે. આઠ કર્મ તે તેના રાણા છે. સાત વ્યસન તે રાજ્યના સાત અંગ છે. ચાર્વાક નામનો બાલમિત્ર છે. અમર્ષ નામનું છત્ર છે. રતિ અને અરતિ ચામર ઢાળે છે. સર્વ પરિગ્રહ નામનો ભંડાર છે. આવા પ્રકારની મોહરાજાની ઋદ્ધિ છે.

નિવૃત્તિ અને વિવેક પોતાને રહેવા અનુકૂળ સ્થળ શોધે છે. ફરતાં ફરતાં તેઓ પ્રવચન નામની નગરીમાં આવે છે. રળિયામણા નગરને જોઈને વિવેક માતાને કહે છે કે આપણે અહીં વિસામો લઈએ. માતા–પુત્ર બન્ને શમ–દમ નામના વૃક્ષની છાયામાં બેસે છે. ત્યાંના કુલપતિ વિમલબોધને જોઈને નમસ્કાર કરે છે. નિવૃત્તિ હાથ જોડીને વિમલબોધને પૂછે છે કે 'હું મારા પુત્રને સુખી ક્યારે જોઈ શકીશ?'

કુલપતિ વિમલબોધે વિવેકકુમારને જોયો અને ખોળામાં બેસાડ્યો. કુમારનાં લક્ષણો જોઈ કુલપતિ આનંદિત થયો. પછી નિવૃત્તિને કહે છે કે 'આ કુમારની તોલે અન્ય કોઈ નર નથી. પરંતુ મારું એક વચન માનો.' કવિ લખે છે :

'એ બેટઉ હૂં સુખિ વિલસંતુ દેષિસુ કેતઈ કાલિ?
કુલપતિ કુમર આલોકિઉ એ, આપણઈ ધરિ ઉચ્છંગિ;
લક્ખુ કરી લક્ષણુ ઓલખિયાં એ, ઊલટ માઈ ન અંગિ.
હરષિ મહારિષિ ઇમ બોલઇ....
ઉહયવંતુ એ કુમર અવરુ નરુ એહ ન તોલઇ જઇ.' ૭૬

વિમલબોધ કહે છે કે 'દેવીઓ, અપ્સરાઓ પણ જેને નમે છે એવી મારે સુમતિ નામની પુત્રી છે. તેને જો વિવેક પરણે તો તે સુખી થઈ શકે.' નિવૃત્તિ તો રાજી થાય છે કે 'હું તો રહેવા સ્થળ શોધતી હતી, પણ આ તો મને વહુ પણ મળી ગઈ.' કવિ લખે છે :

'ઘેવરમાંહે એ ઘૃત ઢલિઉં', થાહર જોતાં સગપણ મિલિઉ.' ૭૯

વળી વિમલબોધ કહે છે કે 'આ પ્રવચનનગરીના અરિહંત રાજા છે. ચોસઠ ઇંદ્રો તેમની સેવા કરે છે. કરોડો દેવો તેમને નમસ્કાર કરે છે. મુક્તિ અને ભુક્તિના દાતાર છે. મણિમય ત્રણ ગઢ ઉપર તેમનો વાસ છે. વગાડ્યા વગર જ વાજિંત્રો વાગે છે. ગગનપ્રમાણ ધ્વજ ફરકી રહ્યો છે. ધર્મચક્ર પૃથ્વી પર ઝળહળે છે. કાંટાઓ

ઊંધા થઈ જાય છે. સુવર્ણકમલો પર ચરણો સ્થાપે છે. એવા અરિહંત રાજાની આજ્ઞાને જો વિવેક અનુસરે તો કાર્યસિદ્ધિ કરી શકશે.'

નિવૃત્તિ અને વિવેક અરિહંત રાજાની આજ્ઞાને પાળી તેમને પ્રસન્ન કરે છે. પોતાનો પુત્ર આવો મહાન છે એ વિચારી નિવૃત્તિ હર્ષિત થાય છે તે વિચારે છે કે જેના પાસે પુત્ર નથી તે પતિ અને પત્ની બન્ને દાસ-દાસી સમાન છે. પ્રિય વિના સ્ત્રી અંધારી રાત્રિ જેવી છે પરંતુ જેનો પુત્રરૂપી દીવો ઝળહળે છે તેનું જીવન દિવાળી સમાન પ્રકાશિત બને છે.

નિવૃત્તિ પોતાના પુત્રને હિતશિક્ષા આપતાં કહે છે, 'હે વત્સ! આ નગરીના નિરંજન રાજાને સ્થિર થઈને આરાધ જેથી મોહરૂપી મહાન સુભટનો નાશ કરી શકાય.' કુમાર પણ માતાને કહે છે, 'હે માતા! હું આપના દૂધ અને સાકર જેવા વચનો સાંભળી ઘણો આનંદિત થયો છું. તેનો ક્યારે પણ લોપ કરીશ નહીં.'

હવે વિવેક અરિનો ઉચ્છેદ કરવા તૈયાર થાય છે. અરિહંત રાજા વિવેકને પુણ્યરંગ પાટણ નામની નગરીનો રાજા બનાવે છે. તત્ત્વચિંતન પટ્ટહસ્તિ ઉપર આરૂઢ થઈ વિવેક નિવૃત્તિ અને સુમતિને સાથે લઈ આડંબરપૂર્વક નગરીમાં પ્રવેશ કરે છે. પુણ્યરંગ પાટણમાં વિવેકની આણ વર્તે છે. તેથી પાખંડીઓ પ્રાણનો ત્યાગ કરે છે. જ્ઞાન-તલાર રાજ્યનું રક્ષણ કરે છે.

આ બાજુ મોહરાજા વિચારે છે કે 'મારા પિતા મૂર્ખ છે કે જેમણે વિવેકને જીવતો રાખ્યો છે. ઉંદર અને સાપ સમાન અમારા બન્ને ભાઈઓનો સ્નેહ છે. તેથી મારે વિવેકને મારી નાખવો જોઈએ.' વિવેકને શોધવા પોતાના ચર પુરુષોને મોહરાજા મોકલે છે. દંભાદિ સેવકો પૃથ્વી પર વિવેકને શોધવા ભમે છે. વિવેક પુણ્યરંગ પાટણમાં છે તે જણાતાં તેઓ પુણ્યરંગ પાટણ-નગર તરફ જાય છે પરંતુ જ્ઞાન-તલાર તેમને રોકે છે, જેથી દંભ ત્યાં રોકાય છે અને

મોહના બીજા સેવકો પાછા જાય છે અને મોહને સમાચાર આપે છે. દંભને ન જોતાં મોહરાજા સેવકોને પૂછે છે કે દંભ ક્યાં છે? ત્યારે ત્યાં બનેલી હકીકત સેવકો મોહને કહે છે. દંભની રાહ જોતાં જ દંભ સભામાં પહોંચે છે ત્યારે મોહરાજા પ્રેમથી પીઠ ઉપર હાથ ફેરવીને સર્વ સમાચાર પૂછે છે.

દંભ વિવિધ ગુપ્ત વેષ પહેરીને પુણ્યરંગ–પાટણ નગરમાં ગયો હતો. તે ત્યાંનું વૃત્તાંત મોહને જણાવે છે. દંભ પુણ્યરંગ પાટણનું વર્ણન કરે છે. કવિ લખે છે :

'કિદ્ધઇં વેસંતરિ ફિરી, નિરખિઉ નયર અસેસ;
ચારુ અધિપતિ તઉ તિહાં, કુણિહિ ન કિસિઉ કલેસ.' ૧૫૩

o o o

ગ્રાહક સરિસઉ વુહરતાં, તિણિ પુરિ લાભ અસંખ;
આપે ઉડદહ બાકુલે, લબ્ભઇ કંચણુ લક્ખ. ૧૫૫
નારીનઉ કરલિઇં પુરૂષ, ઇણિ તુમ્હારઇ વાસિ;
કોઈ કાંઈ માગઇ નહીં, સ્વામી તિહાં સુખવાસિ.' ૧૫૭

પુણ્યરંગ નગરમા બ્રહ્મચર્યરૂપી સરોવર છે અને તેની નવ-વાડ રૂપી નવ પાલિ છે. સંયમરૂપી વન અતિ રળિયામણું છે. જયણા નામની પાદર દેવતા છે. સુકૃત નામનો મહાગઢ છે. ઘરે ઘરે શ્રુત-રસના કૂવા છે સમતારૂપી શેરી છે. ત્યાં અમારિની ઉદ્‌ઘોષણા થાય છે સ્વામીભક્તિ થાય છે સદ્‌ગુરુઓ આગમ વાંચે છે. જિનાલયોમા મહોત્સવ થાય છે. વળી વિવેકના પરિવારનું વર્ણન કરતાં દંભ કહે છે :

'રાણી સુમતિ ખરઉ અનુરાગુ, જેઠઉ બેટઉ તસુ વયરાગુ;
સંવર સમરસ લહૂય કુમાર, બાલમિત્રુ પુણુ સુવિચાર. ૧૬૯
મૈત્રી કરુણા મુદિત ઉપેખ, બેટી બહૂય રૂપની રેષ,
સુહુતા સુહવડિ સમકિતુ લેખિ, પરુષકાર તાં દલવઇ દેખિ.' ૧૭૦

સુમતિ નામની વિવેકની રાણી છે. મોટો પુત્ર વૈરાગ્ય છે. સંવર અને શમરસ બે નાના પુત્રો છે. સુવિચાર નામનો બાલમિત્ર છે. અત્યંત રૂપવાન મૈત્રી, કરુણા, મુદિતા નામની પુત્રીઓ છે. સમકિત નામનો મહેતાજી છે. ઉપશમ, વિનય, સરલ અને સંતોષ એ ચાર મહાધર છે. નગરીમાં શુભધ્યાનરૂપી ગુપ્તચર ફરે છે. વિવેક રાજાએ ગુરુના ઉપદેશરૂપી છત્ર ધારણ કર્યું છે. રાજ્યમાં શીલરૂપી હાથી ઝૂલે છે. સામાયિક નામનો સારથિ છે. કર્મવિવર નામનો પ્રતિહાર છે. આગમોના અર્થરૂપી ભંડાર છે. ક્રિયાકલાપરૂપી કોઠાર છે. સાત તત્ત્વરૂપી રાજ્યનાં સાત અંગ છે. આચાર્યના છત્રીસ ગુણરૂપી દંડાયુદ્ધ છે. સારા પુરુષોની સંગતિ નામની પર્ષદા છે. સત્યરૂપી સિંહાસન છે. બાર ભાવનાઓરૂપી નૃત્ય કરનારનાં પાત્રો છે. આ પ્રમાણે વિવેકરાજાની રાજ્યઋદ્ધિ છે.

વિવેકરાજા સભામાં બેઠેલા છે ત્યાં તેમણે દંભને જોયો. તેથી મંત્રીને બોલાવી તેની સાથે મોહરાજાને જીતવા માટે ચર્ચા કરે છે. મંત્રીએ કહ્યું, 'એ માટે કોઈ ઉપાય શોધવો જોઈએ. એ માટે ગુરુજોશીને તેડાવીએ.' ગુરુજોશી વિવેક રાજા પાસે આવે છે અને આ પ્રમાણે કહે છે :

'મુહતઇં તેડિઉ ગુરુ જોઇસી, વાત કહી તિણિ જોઈ ઇસી;
અમ્હ મતિ મૂકઉ હિયડઇ ધરી, તમ્હિ જાણઉં તાં પ્રવચનપુરી. ૧૭૯

રાજ કરઇ છઇ રાઉ અરિહંત, દુ(ઉ)પદેશ તેહનઉ સામંત,
શ્રદ્ધા નામિં તાસુ વ ઘરણિ, દીપઇ દેહિ સુગુણ આભરણિ. ૧૮૦

તિણિ જાઈ છઈ જે દીકિરી, નામુ પુણ સંયમસિરી;
તે જઈ રાઉ પરણે વાલહઈ, વયરી વંસતિ લીલાં દહઇ.' ૧૮૧

અરિહંત રાજાનો સદુપદેશ નામનો સામંત છે. તેની શ્રદ્ધા નામની પત્ની છે. તેને સંયમશ્રી નામની પુત્રી છે. 'તેની સાથે જો વિવેકકુમાર પરણે તો વૈરીના વંશનો નાશ થઈ શકે.' એમ કહીને

ગુરુજોશી ગયા પરંતુ વિવેક 'એ પત્નીના ભર્તાર થવાની પોતાની ઇચ્છા નથી' એમ મંત્રીને જણાવે છે. બે પત્નીના પતિને કેવું દુઃખ હોય છે તે બતાવતા કવિ લખે છે :

'હઉં કિમ પરણુઉં સંયમસિરી ? ઇક છઇ આગઇ અંતેઉરી;
નીદ્ર ન સૂઈ ભૂષ ન જિમઇ, કલિ ભાગઉ ઘર બાહરિ ભમઇ;
જીણઈ નારી દોઇ પરિગ્રહી, દોઇ ભવ વિણઠા તેહના સહી. ૧૮૩
બિ કીજઈ જઈ કિમઇ કલત્ર, મનસા હોઈ સહી વિચિત્ર;
ઈક આધી ઇક પાછી કરઈ, તિણિ પાથિં નર ગૂઢા ભરઈ. ૧૮૪
એક ઘરણિ તાં ઘરની મેઢિ, બીજી હુઇ તઉ વાધી વેઢિ;
બિહું નઉં મન છાચરતુ રુલઈ, પચ્છઇ પચ્છાતાવે બલઇ.' ૧૮૫

આ વિચાર વિવેકરાયની પ્રથમ સુમતિ રાણી સાંભળે છે ત્યારે તે કહે છે કે 'સર્વ સ્ત્રીઓ સમાન નથી હોતી. કુલીન અને અકુલીન સ્ત્રીઓમાં ભેદ હોય છે વળી મારી જે શોક્ય આવશે તેની સાથે હું પ્રેમથી રહીશ. જેમ આપની આજ્ઞા હશે તે પ્રમાણે અમે બન્ને કાર્યો કરીશું. માટે આપ આનંદથી સંયમશ્રીને પરણો.' આ પ્રમાણે સુમતિ વિવેકરાજાને ફરી પરણવાની પ્રેરણા આપે છે.

પત્નીની પ્રેરણાથી પ્રેરાયેલો વિવેકરાજા પરણવા તૈયાર થાય છે. તે માટે શુભાધ્યવસાય નામના સુભટને અરિહંત રાજા પાસે સંયમશ્રીનું માગું કરવા મોકલે છે.

આ બધા સમાચાર આપી દંભ મોહરાજાને સાવધાન કરે છે. દિવસે દિવસે વિવેકના રાજ્યનો વિસ્તાર વધતો જાય છે તે સાંભળી મોહરાજા ક્ષોભ અનુભવે છે અને વિવેકને જીતવા વિચાર કરે છે. મોહરાજાને ચિંતાતુર જોઈ તેનો મોટો પુત્ર કામ પોતાનું શૌર્ય દર્શાવી યુદ્ધ માટે આજ્ઞા માગે છે. તે કહે છે કે 'પિતાજી, હું નાનો છું એમ ન વિચારતા, કારણ કે સિંહનું બચ્ચું નાનું હોય છે એમ છતાં હાથીને હણે છે'

મોહરાજા પોતાના આવા વીર પુત્રને આશીર્વાદ આપી યુદ્ધ કરવાની અનુજ્ઞા આપે છે. કામકુમાર પોતાના વિશાળ પરિવાર સાથે પ્રયાણ કરે છે. આઠ મદરૂપી હાથીઓ, પાંચ ઇંદ્રિયરૂપી ઘોડાઓ, કુવિકલ્પરૂપી મહાન રથ, સાત વ્યસનરૂપી સૈન્ય તેની સાથે છે. તે સમયે વિકથારૂપી પ્રયાણની ભેરીનો અવાજ થાય છે.

કામ જ્યાં જ્યાં જાય છે ત્યાં દરેકમાં કામવાસના જાગ્રત કરી બધાને વશ કરે છે. બ્રહ્મલોકમાં બ્રહ્માને વશ કરે છે સાવિત્રીનો સ્વીકાર કરાવીને, કૈલાસપતિ શંકરને પાર્વતી સાથે જોડી દઈને, ગૌતમ વગેરે ઋષિઓને પણ એક એક સ્ત્રી અંગીકાર કરાવીને તે મોહરાજાની આણ સ્થાપે છે. કામકુમાર ત્યાંથી પુણ્યરંગ પાટણ તરફ પ્રયાણ કરે છે. પુણ્યરંગ પાટણમાં વિવેકને આ સમાચાર મળતાં તરત જ પોતાના મિત્ર વિચારને કહે છે કે 'હમણાં મારે મોહના પુત્ર કામકુમાર સાથે યુદ્ધ કરવું તે યોગ્ય નથી, પરંતુ સંયમશ્રી સાથે પરણ્યા પછી અવસરોચિત યુદ્ધ કરીશ.' આમ પોતાની ઇચ્છા વિચાર મિત્રને જણાવે છે ત્યાં જ અરિહંત રાજા પાસે મોકલેલ શુભાધ્યવસાય આવી પહોંચે છે અને વિવેકને કહે છે કે 'આપ પ્રવચનપુરીમાં પહોંચી જાઓ.' તે સાંભળી વિવેકરાય મિત્ર વિચારને લોકોની સંભાળ કરવાનું સોંપી તથા પોતાની પાછળ લઈ આવવાની શિખામણ આપી પ્રવચનનગરીમાં જાય છે. પાછળ નગરલોકોને સાથે લઈ વિચાર પણ પ્રવચનનગરીમાં જાય છે.

કામદેવના શત્રુઓ પુણ્યરંગ પાટણમાં ફરી વળે છે. પ્રમાદી લોકો જે ત્યાં રહ્યા હતા તે બધા કામવશ બની જાય છે. આમ, કામકુમાર ત્રિલોકમાં વિજય મેળવે છે પરંતુ વિવેક ઉપર વિજય નથી મેળવી શકતો. વિવેક નાસી ગયો છે તે વાત કામકુમારે જાણી. 'નાસી ગયેલાની કેડ શી કરવી ?' વળી પ્રવચનનગરીમાં જવાનો પિતાનો આદેશ નથી. જેથી હવે નિજ સ્થાનકે જાઉં એમ કહી બિરુદાવલી બોલાવતો કામકુમાર પાછો ફરે છે. અવિદ્યા નગરીએ

પહોંચે છે. ત્યાં મહોત્સવ થાય છે. કામકુમાર માતાપિતાને પ્રણામ કરે છે ત્યારે માતા હર્ષિત થઈ શુભાશિષ આપે છે. મોહરાજા કામકુમારને ખોળામાં બેસાડે છે અને ત્રિલોક જીતવાનું વૃત્તાંત પુછે છે. ત્યારે તે અવસરે કામકુમારનો મિત્ર કામકુમારે કરેલા વિજયનું વૃત્તાંત વર્ણવે છે. એ સમયે પાપશ્રુત નામનો ભટ્ટ મદનકુમારના છંદ ભણે છે. પુત્રનું આવું પરાક્રમ સાંભળી નરનાથ આનંદિત થાય છે. પરંતુ 'વિવેક જીવતો ગયો તે ત્યાં સંયમશ્રીને પરણી પોતાના વંશનું નિકંદન કરશે' એમ વિચારથી ક્રોધિત થાય છે. એ સમયે કોઈ એક પ્રતિહાર રાજસભામાં આવી કર જોડી મોહરાજાને નમસ્કાર કરે છે અને કહે છે કે કોઈ ગુણવાન પુરુષ આપને મળવા ચાહે છે. મોહરાજા આજ્ઞા કરે છે કે તેને જલ્દીથી રાજસભામાં લઈ આવો. રાજાની આજ્ઞા થતાં તે પુરુષ રાજસભામાં આવે છે તેનું વિકરાળ રૂપ જોઈને મોહરાજા ડરી જાય છે.

તેના રૂપનું વર્ણન કરતાં કવિ લખે છે :

'તસુ સિરિ બાબરિયાલિ ઝાંટિ, હુરલઉ જિસિઉ દિસિ કીધઉ ખાંટિ;
ભુંઇ કંપાવઇ મેલ્હી પાય, રાતે નયણિ બીહાવઇ રાય,
વિકટ વચન કર ચરણ અઘોર, નસાજાલ જાણે છઈં દોર. ૨૯૫
તેહનું રૂપ કાલ વિકરાલ, દેખી ચમકિઉ મનિ ભૂપાલ;'

પછી તે પુરુષ મોહરાજાને પ્રણામ કરે છે ત્યારે રાજા તેનું નામ પૂછે છે. તે કહે છે, 'હે સ્વામી ! મારું કલિકાલ નામ છે. અને આપ જો આજ્ઞા આપો તો આપની પાસે રહેવા ઇચ્છું છું. વળી આપના જે અરિહંત રાજા શત્રુ છે તે મારા પણ શત્રુ છે. તેથી તેનો હું નાશ કરવામાં આપને સહાય કરીશ. મુક્તિમાર્ગને ભાંગી નાંખીશ અને વીરવિવેકને પણ હરાવી દઈશ. પ્રવચનનગરીનો નાશ કરીશ, જ્ઞાનતલાર-રક્ષકને હણી નાંખીશ. ઉપશમ, સંવરાદિ શત્રુઓનો પણ નાશ કરીશ.' આ પ્રમાણે મોહરાજાને કલિકાલ કહે છે. કલિકાલનાં આવાં વચનો સાંભળીને મોહરાજા પોતાના રાજ્યમાં તેને

રાખે છે. કળિકાળને પોતાનાં વચનો પ્રમાણે વર્તન કરતો જોઈ મોહનું સૈન્ય મસ્ત બને છે. કળિકાળ પ્રવચનનગરીમાં કેર વર્તાવે છે. મુનિવરોમાં કુમેળ વધે છે. તેઓ જીવાજીવનો વિચાર કરતા નથી. નમસ્કાર મહામંત્રમાં તેમને વિશ્વાસ રહ્યો નથી. તેઓ ક્ષુદ્રમંત્રોનો અભ્યાસ કરે છે. ભાષાસમિતિ તો દૂર નાસી ગઈ છે અને તપ, ઉપશમ તો જાણે પૂરમાં તણાઈ ગયાં છે. કુલવાન સ્ત્રી ઘર છોડી બહાર રમે છે. આવશ્યકની વાતો ગમતી નથી. શૃંગાર ગમે છે. પરંતુ ગુરુનો ઉપદેશ ગમતો નથી. આમ ઘણા પુરુષોને કલિયુગે વશ કર્યા. વળી મુક્તિપુરીમાં જે જતા હતા તેને પણ કલિકાલે ગ્રહણ કર્યા, તેથી તેઓ મોહ પાસે જઈને રહ્યા. વળી કેટલાક પરમેશ્વર પાસે આવી કર જોડી પોકાર કરવા લાગ્યા, 'આપ અમારાં માતાપિતા છો. આ સંતાપથી અમને ટાળો, અને ભવરૂપી જંગલથી પાર ઉતારો.'

આ પ્રમાણેનાં વચનો સાંભળીને જિનેશ્વર પ્રભુ વિવેકને મોહરાજાના દળનું નિર્દલન કરવા વિલંબ ન કરવાનું જણાવે છે. અને સંયમશ્રી સાથે પરણવાનું જણાવે છે. આ સંયમશ્રી મહાન વીરકુળમાં પેદા થયેલી છે અને પોતે પણ શૂરવીર કન્યા છે. વીર પુરુષોને જ વરવાની ઇચ્છાવાળી છે. તેની સાથે પરણવાથી જ્ઞાનકળાઓ વૃદ્ધિ પામે છે. ઇંદ્રો-દેવો પણ મનની શુદ્ધિપૂર્વક સેવા કરે છે. આઠે પ્રકારની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે. આમ સંયમશ્રીની શ્રેષ્ઠતા અને દુષ્પ્રાપ્યતા અરિહંત પ્રભુ વિવેકને સમજાવે છે અને વીરચરિત્ર પ્રગટાવવાથી સંયમશ્રીની પ્રાપ્તિ જણાવે છે. કુમાર પણ સ્વામીને કહે છે કે 'આપણી સભામાં તે નારીને લાવો. આપનું નામમંત્ર હૈયે ધરીને વીરતાને પ્રગટ કરીશ.'

ત્યારપછી વિવિધ વાજિંત્રો વાગે છે, નારીઓ ઓવારણાં લે છે. વીર વિવેક પરણશે તેથી સાજનો ઉતાવળા થયા છે. લોકો કહે છે કે આ વીર વિવેક કેવી રીતે વિકરાલ વાઘનું દમન કરશે ? કેવી રીતે અગ્નિની જ્વાળાને પીશે ? કેવી રીતે આધાર વગર ગિરિને

ઉપાડશે ? કેવી રીતે કરવતની ધાર ઉપર ચાલશે ? કેવી રીતે રાધાવેધ સાધશે ?

સભાની મધ્યમાં અરિહંત રાજા સંયમશ્રીને લાવે છે. ત્યારે રાગ અને દ્વેષ નામના બે સિંહ ઊઠે છે. તેના નખ કોદાળા સરખા છે અને પૂંછડીથી ભૂમિને કંપાવે છે. કેશવાળી ધૂણાવે છે તે જોઈ લોકો મહેલ પર ચઢી જાય છે. પરંતુ વિવેકકુમાર તો સમતા ગુણથી તેનું દમન કરી નાખે છે. અગ્નિની જ્વાળા પીવી સહેલી છે પરંતુ સર્વવિરતિની વાચા દોહેલી છે તે વિવેકકુમાર મુખમાં લે છે. પાંચ મહાવ્રત પાચ મેરુ સમાન છે. વિવેકકુમાર તપરૂપી કરવતની ધાર ઉપર ચાલે છે. બાવીસ પરિષહો ને સોળ ઉપસર્ગો સાહસથી સહન કરે છે હવે વિવેક રાધાવેધ સાધે છે અહીં કવિ રાધાવેધનું વર્ણન કરતાં લખે છે :

'જે સંસાર જેઉ થિર દંભ, એહ જિ મંડપ એહ જિ થંભ;
આઠ ચક્ર જે સૃષ્ટિ સંહારિ, તેઉ શુભાશુભ કર્મ વિચારિ. ૩૨૬
હેઠી દૃષ્ટિ જીવનઉં ધ્યાન, ઊરધ મુક્તિ ભણી સંધાન;
તત્ત્વકલા વિંધી મન બાણિ, ઈણ પરિ રાધાવેધ વખાણિ.' ૩૨૭

આ પ્રમાણે કુમાર રાધાવેધ સાધે છે એટલે સંયમશ્રીકન્યા વિવેકકુમારના કંઠમા વરમાળ પહેરાવે છે. વિવેકકુમારનાં સંયમશ્રી સાથે મહોત્સવપૂર્વક લગ્ન થાય છે કવિ વર્ણવે છે :

'પહિલું થિરુ વન થિર હૂઆંએ, જણુ દીજઈ બીડાં જૂજૂઆં એ;
લેઇ લગન વધાવિઉં એ, વિણુ તેડા સહૂઇ આવિઉં એ. ૩૨૯

o o o

બઈઠી તેવડ તેવડીએ, હિં પાપડ સાલેવડ વડીએ. ૩૩૦
ગેલિહિં ગોરડીએ, પકવાને ભરિઇં ઓરડીએ;
ફૂલંકે ફિરઈએ, વર વયણિ અમીરસ નિતુ ઝરઈએ.' ૩૩૧

o o o

'વર શૃંગારિઉ રથિ ચડઇએ, વાજિંત્ર કવિ અંબર ઘડહડઇં;
લાડણુ જોવા જગ મિલઈએ, સિરિ છત્ર ચામર પાસઈં ઢલઈંએ;
સંયમસિરી જગદૃહલી(લહી)એ, પ્રિય પેખી ગુણનિધિ ગહગહીએ
પુહતઉ મંડપિ સાસરઇએ, વર બઇઠઉ પ્રવચન માહરઇએ.' ૩૩૫

સંયમશ્રી સાથે પરણીને વીર વિવેક મોહરાજા સાથે યુદ્ધ કરવા પ્રયાણ કરે છે સુકૃત કથારૂપી ભેરી વાગે છે. તપ નામનાં હથિયારો સાથે મોટું સૈન્ય સજ્જ કરીને વિવેક મોહરાજા પર આક્રમણ કરે છે. શુભ ભાવરૂપી અસવાર ઊઠે છે. અઢાર હજાર શીલાંગના ભેદરૂપી રથ છે. વિચાર નામનો મિત્ર વિવેકને છોડતો નથી. સુશ્રુત નામનો સુભટ્ જય જયારવ કરે છે ચાર મહાધર ચરણો દબાવે છે. ક્ષમા, નમ્રતા, પ્રસન્નતા, ધૃતિ નામની સ્ત્રીઓને બોલાવીને વિવેકે કહ્યું કે 'તમે અહીં જ રહો. અમે યુદ્ધ કરીને આવીએ છીએ.' તેઓએ કહ્યું કે 'અમે તમારા વિના ન રહીશું'. અમે પણ તમારી સાથે આવીશું'. પગબંધન થાય તેવો નારી અમે નથી. અમે તો લડાઈ કરતાં પણ નહીં હારીએ' એમ બોલતી તે સર્વને પણ સાથે લીધી. ગુરુના ઉપદેશરૂપી વાજિંત્રો ઊંચે પ્રકારે વાગવા લાગ્યાં. અન્ય લોકોને આશ્વાસન આપતો વિવેક શેત્રુંજય પહોંચે છે ગુપ્તચરના મુખથી હકીકત જાણી મોહરાય પણ અપશુકન થવા છતાં અને મંત્રી વગેરેએ નિષેધ કરવા છતાં મોટા સૈન્યને સાથે લઈ સામે આવે છે. મોહ-સેનાનું વર્ણન કરતાં કવિ લખે છે .

'દલ ચાલે સાયર ઝલહલઈં, મેઇણિ ડોલઇ ગિરિ ટલટલઈં;
તિન્નિ ભૂયણ તસુ ભઈ ખલભલઈ, રાય રાણા સવિ આવી મિલઈં;
કટકતિ ખેહઈ ઝાંપઇ સુર, ક્ષણિ ક્ષણિ વાધઇ જિમ નઈ પૂર.' ૩૫૧

આ બાજુ વિવેક પણ પોતાના સૈન્યને પ્રોત્સાહન આપી પોતાનાં પરાક્રમ અને હથિયારની સંભાળ લે છે. પછી યુદ્ધ માટે સર્વ સૈન્ય સજ્જ થાય છે. તે જાણી મોહરાય પણ પોતાના સૈન્યને પ્રોત્સાહન

આપે છે. સંધિ કરાવવા સંધિપાલકો ફરે છે, પરંતુ સંધિ થતી નથી. ક્ષપક શ્રેણિ ક્ષેત્રમાં મોહ અને વિવેકનું યુદ્ધ મંડાય છે તે વર્ણવતાં કવિ લખે છે :

'કંસાલાં જિમ દલ આફલ્યાં, ગયવર ગયવરિ સરિસા મિલિયા;
રથિ રથુ પાયક પાયકિ જડઇં ઘોડઉ ઘોડઇં સરિસઉ ભિડઇં;
ઊડિઉં લોહ ન પઇસઇં કોસિ, ઝુઝઇ રાઉત પૂરઇં રોસિ.' ૩૯૯

આમ, બન્ને કુમારો સંગ્રામ કરે છે. તેમાં વૈરાગ્ય કામને જીતે છે તેવી રીતે પુરુષાર્થ પ્રમાદને, ઉપશમ ક્રોધને, વિનય અહંકારને, સરલતા દંભને, સુખ અને સંતોષ લોભને, સામાયિક રાગદ્વેષને, તપ કર્મરૂપી મહાસુભટને, કરુણા હિંસાને, વસ્તુવિચાર નાસ્તિકને જીતે છે ક્ષણે ક્ષણે મોહનું સૈન્ય ઘટવા લાગે છે. સૈન્ય સુભટો વિના સૂનું થઈ જાય છે. મોહના સુભટો દસે દિશામાં નાસવા લાગે છે. તે જોઈ મોહ પોતે ઊઠી રણમાં પરાક્રમ માંડે છે. મોહરાજાથી પોતાના સૈન્યને ઓછું થતું જોઈ વિવેકરાજા તેની સામે આવે છે મોહરાજા તેને પોતાનું પરાક્રમ વર્ણવી નાસી જવા કહે છે. કવિ લખે છે :

'અહો વિવેક! નાસિ નાસિ, મ રહસિ ભાઇ તણઇ વીસાસિ;
રણક્ષેત્રિ ચડયા ક્ષત્રિય ન ગણઇં બાપ નઇ ભાઈ,

° ° °

તઉં તોઇ ડાલિં કુંઅલઉ, તાહરઉ પરિવાર સીયલઓ;
મઝ દિગ્‌વિજય કરતાં તિન્નિ ભુવન કીટી થાઈં તિન્નિ
પાડા, આપણા કહઉં કેહઉં કેતલા તુઝ આગલિ પવાડા ?'

વળી મોહ કહે છે કે 'આદિનાથ પ્રભુનો પૌત્ર મરીચિ, મદ કરવાથી નીચ ગોત્ર પામ્યો. વીરપ્રભુના જમાઈ જમાલિ મારા પંજામાં મૂકાયો. શ્રેણિક રાજાને એની સુમતિનો ઘાત કરીને મેં નરકરૂપી કૂવામાં નાંખ્યો છે.' આ સાંભળી વિવેક કહે છે કે 'હે મોહભાઈ!

સાંભળ. તેં તારી પંડિતાઈ સારી દેખાડી પરંતુ પોતાનાં વખાણ કાંઈ કરાય? છ ખંડ જેણે જીત્યા તે ભરતે મારા દ્વારા સંપૂર્ણ લીલા મેળવી. તેં ઘણાને બંધને બાંધ્યા, પરંતુ તેઓ તો મારી પાસે આવી મુક્તિપુરીએ પહોંચ્યા છે. તારો ભક્ત જે દૃઢપ્રહારી હતો તે પણ મને ઓળખી ભવથી પાર પામ્યો. ચિલાતિપુત્રને ચિત્તમાં તું ગમતો હતો, પણ મને ઓળખીને ચારિત્ર લીધું. તેં રહનેમિ પાસે ઘણી ઈચ્છા રાખી હતી, પણ તે આજે જાગીને મારી પાછળ લાગ્યો છે. આવા તો કેટલાં પ્રસિદ્ધ દૃષ્ટાંતો કહી શકું કે જેઓએ મને સ્વીકારી નિવૃત્તિ પંથને મેળવ્યો છે.'

આમ મોહના મિથ્યાભિમાનને તુચ્છ ગણી યુદ્ધ કરવા વિવેક આમંત્રણ આપે છે. યુદ્ધમાં વિવેક બ્રહ્માયુદ્ધથી મોહને હણે છે તે વખતે આકાશમાં દેવદુંદુંભિ વાગે છે. પંચવર્ણ ચીર લહલહકે છે. દેવો જય જય નંદા બોલે છે અને પુષ્પવૃષ્ટિ કરે છે. આ પ્રસંગ વર્ણવતાં કવિ લખે છે :

'બ્રહ્માયુધિ વલતઉ આહંણિઉં, મોહ નરિંદ વિવેકિં હણિઉ,
વાજીય દુંદુહિ ગયણિ ગંભીર, પંચ વર્ણ લહલહકઈ ચીર,
જય જય નંદા સુર ઉચ્ચરઈ, કુસુમવૃષ્ટિ મિસિ ઓલગ કરઈ. ૩૯૨

એ સમયે નિવૃત્તિને તેડીને અબલાઓ રણભૂમિમાં રાસ રમે છે. એ અવસરે સુશ્રુત ભટ્ટ વિવેક રાજાના છંદ ભણે છે :

'હે વીરરત્ન, હે ધર્મધુરંધર, ત્રિભુવનના આધાર, મેરુપર્વત સમાન ધીર! ભમર જેમ કમળની સેવા કરે તેમ દેવો અને મનુષ્યો તારા ચરણકમળની સેવા કરે છે. તારા નામ માત્રથી જ જન્મ, જરા અને મરણરૂપી મહાભય દૂર થાય છે. તારી કૃપાથી જ વાંછિત મળે છે. હે મનમંત્રીના પુત્ર! હે સ્વામી! શ્રી વિવેક અમારી સેવાને સફલ કરજો'

મોહ જ્યારે પરલોકમાં જાય છે ત્યારે પ્રવૃત્તિ પૂરા શોકમાં પડે છે. પોતાના વંશનો વિનાશ થયો તેનું દુઃખ તેના હૈયામાં સમાતું નથી. જેમ તડકામાં માકડ ટળવળે છે તેમ કુળનો ક્ષય જોઈ જીવ ટળવળે છે. મન દુઃખી થઈ નિઃસાસો મૂકે છે કે 'આજે અમારી આશા તૂટી ગઈ, કુલનો મંડન એવો મોહ જવાથી ભોજન ભાવતું નથી અને નયનોમાં નિદ્રા પણ આવતી નથી.' આમ મન પ્રધાન વિલાપ કરે છે. કવિ લખે છે :

'મોહા ઓ! તું કહિ કિહાં ગયુઅ, પ્રવૃતિ લેઈ સંઘાતિ,
મોહા ઓ! કુણિ કારણિ અમ્હિ ટાલિયાએ ?
બાપ છતઇ બેટઉ મરઇ, વિરુઇએ જગિ વાત
વડપણ તારુઉં તૂં પષઇ, હૂં કિમ હોઇસુ તાત ? ૪૦૪

ગયઉ કેસરિ મૃગ સંચરઇ, ગયઉ રવિ તિમિર કુરંતિ;
અરિભડ ભંજણ તૂં ગયઉ, પર દલ હિવ પસરંતિ.' ૪૦૫

વિવેક મન પ્રધાનને સમજાવી શાંત કરે છે. પિતાને કહે છે કે 'પિતાજી! કુલનો સંહાર જોઇને આ પ્રમાણે કેમ ઝુરો છો? મોહરૂપી મૂળિયું પોતાના જ પાપરૂપી કાદવથી સડી ગયું છે. જે કુલમાં ઘોર પાપ થાય છે તે કુલમાં ઉદય દેખાતો નથી. મોહને તમારો બેટો માન્યો અને અમને ચોર સમાન ગણ્યા. છોકરાઓને સમાન ન ગણે તે માવતર કઠોર કહેવાય છે. જેણે તમને બાંધ્યા, જેણે તમને હેરાન કર્યા તેના ઉપર આપને સંતોષ હતો અને અમને પારકા ગણ્યા. હવે દોષ કોને દેવો ? કલહપ્રિય પુત્રના મૃત્યુથી તમે ખેદ ન કરો. હવે નિવૃત્તિ તમારી પત્ની છે અને મને તમારો પુત્ર જાણો. અને આ પૌત્રો પણ તમારા જ છે. તેથી તમારી કાંઈ હાનિ નહીં થાય.' એ સાભળી મન પિતા વિવેકને રાજ્ય ઉપર સ્થાપે છે તો પણ ચિર પરિચયને લીધે ફરી ફરી મોહને જ

ચાદ કરે છે પરંતુ વિવેક મનને યોગ્ય શિખામણુ આપે છે. કવિ લખે છે :

'પાઇ લાગિય પાઇ લાગિય વલી સુવિવેક;
સીષામણુ દ્વિ ઈસી તુમ્હિ તાત ! એ કિસિઉં મંડિઉં ?
પરમેસર અણુસરઉ મોહ તણુઉ અંદોહ છંડિઉ;
સમતા સઘળી આ(આદ)રઉ, મમતા મુક્કિઉ દૂરિ;
ચ્યારિ હણી પાંચઇ જિણી, ખેલઉ સમરસ પૂરિ. ૪૧૫

એક અક્ષર એક અક્ષર, અછઇ ૐકાર;
બાવન્નહ મૂલગઉ વસઈ તીણિ પરમિહિ પંચઈ;
તિણિ અક્ખરિ થિર થઇ રહઉ, પામઉ પરમાનંદ.' ૪૧૬

[મોહનો અંદોહ છોડી પરમેશ્વરને અનુસરો, સર્વ ઠેકાણે સમતા આદરો, મમતાને દૂર મૂકો, ચાર કષાયોને હણી પાંચ ઇન્દ્રિયોને જીતી, સમરસના પૂરમાં ખેલો, એક ૐકાર અક્ષરમાં સ્થિર થઈ રહો અને પરમાનંદ પામો.]

વિવેકની શિખામણુ પ્રમાણે મન સંચરે છે, વળી વળી મોહ ચાદ આવી જાય છે. એથી વિવેકને કહી ધ્યાનાનલમાં મન સહચર આઠ કર્મની સાથે પ્રજ્વલિત થાય છે. એ અવસરે ચેતના રાણી રાજા (પરમહંસ) પાસે આવીને કહે છે કે 'હે સ્વામી ! માયાએ જે તમને વિટંબણા કરી તે બધું જ તમે અનુભવ્યું એ કહીએ તો ઘણું છે પરંતુ વીતકનું શું સંભારણું ? તમે જે કાયાપુરી માંડી છે તે અશુચિ કિચ્ચડથી ભરેલી છે. એકસો આઠ ચોરોના વાસવાળી તે નગરીમાં તમારો વાસ ઘટતો નથી. હે સ્વામી ! તમે જ વિચાર કરો અને ઊઠીને આત્મશક્તિને પ્રકાશો. જો આજ તમે (સચેત) જાગ્રત થશો તો જલદીથી રાજ્યને મેળવશો. હવે માયાનો મોકો ટળી ગયો છે. મનમંત્રી અગ્નિમાં પ્રજ્વલિત થઇ ગયો છે. મોહ પોતાના કુટુંબ

સાથે રણુમાં જ રહ્યો છે. માટે હે સ્વામી! ઝળહળો, વિલંબ કરો નહીં.'

રાણીના સૂચનથી પરમહંસ સચેત (જાગ્રત) થાય છે અને તેથી પરમજ્યોતિ પ્રકાશ પામે છે, પાપરૂપી પાશ પોતાની મેળે જ તૂટી જાય છે. પરમહંસ રાજા સતી એવી ચેતના રાણીના વચન પ્રમાણે કાયાનો ત્યાગ કરી મુક્ત થાય છે.

ફાગણુ ઋતુ ગયા પછી આંબો ગહગહે છે, ગ્રીષ્મઋતુ ગયા પછી નદીમાં પૂર આવે છે. કૃષ્ણુ પક્ષ પછી ચંદ્રની વૃદ્ધિ થાય છે. સાગરમાં ઓટ પછી ભરતી આવે છે. દડો પડીને પાછો ઊંચે આવે છે, કપૂર તે કપુરના ઠામમાં જ પડે છે તેમ પુણ્ય પસાયે ભાવઠને ભાગી પરમહંસ રાજા પુનઃ રાજ્યને પ્રાપ્ત કરે છે. કવિ પરમહંસની મહત્તા સમજાવતાં લખે છે :

પરમહંસ સહૂ કોઈ જપઈ, પરમહંસ દિણુયર જિમ તપઈ;
પરમહંસ લગઇ ભાજઇ ભ્રંતિ, પરમહંસિ તઉ લાગી ખંતિ;
એહ જિ મંગલ ઉચ્છવ એઉ, એહ જિ માઇ બાપ એ દેઉ;
ઈણિ તીરથિ ન્હાતા હુઇ સુદ્ધિ, એ સારસ્વત પૂરઇ બુદ્ધિ. ૪૩૦

કલ્પદ્રુમ કામધેનુ એ હોઇ, ચિંતામણિ એ અવર ન કોઇ,
એહ જિ સિદ્ધિ પુરી નઉ પંથ, એહ જિ જીવન સિવહઉં ગ્રંથ. ૪૩૧

મૂલ મંત્ર મણિ એ મનિ માનિ, તપ જપ નઉં ફલ એહનઇ ધ્યાનિ
ઇણિ સવિ સંપદ આવઈ પૂરિ, ઇમ બોલઇ જયશેખરસૂરિ. ૪૩૨

[પરમહંસ (પરમાત્મા)ને સહુ કોઈ જપે છે, પરમહંસ સૂર્ય જેમ તપે છે. પરમહંસને આરાધવાથી ભ્રાન્તિ ભાંગે છે, તેથી પરમહંસને ખંતે આરાધો. એ જ મંગળ, એ જ ઓચ્છવ, એ જ માતા-

પિતા અને એ જ દેવ જાણો, એ તીર્થમાં ન્હાતાં શુદ્ધિ થાય છે, એ સિવાય બીજો કોઇ ચિંતામણિ નથી, મૂળ મંત્ર અને મણિ એ જ છે, એમ મનમાં માનો. એહના ધ્યાને તપ જપનું ફળ છે. એનાથી સર્વ સંપૂર્ણ સંપદા આવે છે. એ પ્રમાણે શ્રી જયશેખરસૂરિ કહે છે.]

० ० ०

પ્રકરણ ૯

પ્રથમ અને દ્વિતીય 'નેમિનાથ ફાગુકાવ્ય'

કવિ જયશેખરસૂરિએ ગુજરાતી ભાષામાં વિનતી, સ્તવન, પ્રબંધ વગેરે પ્રકારની રચનાઓ જેમ કરી છે તેમ ફાગુના પ્રકારની રચના પણ કરી છે.

જયશેખરસૂરિએ રચેલાં બે ફાગુકાવ્યો આપણને સાંપડે છે અને તે બન્ને બાવીસમા તીર્થંકર શ્રી નેમિનાથ ભગવાન વિશેનાં છે.

કવિએ પોતાની બે ફાગુકૃતિઓ માટે બે જુદા જુદા વિષયો લેવાને બદલે નેમિનાથ ભગવાનનો એક જ વિષય કેમ લીધો હશે ?– તે પ્રશ્નનો કોઈ સ્પષ્ટ પ્રતીતિકર ખુલાસો કવિ પાસેથી એમની કૃતિ દ્વારા આપણને મળતો નથી. વળી બીજી બાજુ એક જ વિષય ઉપર બે ફાગુકાવ્યની રચના કરવી એ કસોટીરૂપ છે અને સામાન્ય કવિનુ એ કામ નથી. જયશેખરસૂરિએ નેમિનાથ ભગવાન વિશે આપણને બે ફાગુકાવ્યો આપ્યાં છે અને તે બન્ને પરસ્પર ભિન્ન, સ્વતંત્ર અને સમર્થ કૃતિઓ છે. એમાં ક્યાંયે પંક્તિઓનું પુનરુચ્ચારણ આપણને જોવા મળતું નથી.

નેમિનાથ વિશેની આ બન્ને ફાગુકૃતિઓમાંથી કવિએ કઈ ફાગુકૃતિની પ્રથમ રચના કરી અને કઈ ફાગુકૃતિની રચના પછી કરી અને તે બે વચ્ચે સમયનો કેટલો ગાળો પસાર થયો તેની પણ સ્પષ્ટ પ્રમાણભૂત માહિતી આપણી પાસે નથી. એ વિષયમાં માત્ર કંઈ અનુમાન કરવું હોય તો તેમ કરી શકાય કે ચાણસ્માની હસ્તપ્રતમાં બન્ને ફાગુકાવ્યો સળંગ આપેલાં છે અને તેમાં પ્રથમ ફાગુકાવ્ય પછી તરત દ્વિતીય ફાગુકાવ્ય લખેલું છે. જો કે હસ્તપ્રતમાં 'પ્રથમ' કે 'દ્વિતીય' એવો શબ્દનિર્દેશ નથી. એટલે જયશેખરસૂરિનાં આ બે ફાગુકાવ્યોમાંથી એકને 'પ્રથમ ફાગુકાવ્ય' તરીકે ઓળખાવવામાં

આવે છે અને બીજાને 'દ્વિતીય ફાગુકાવ્ય' તરીકે ઓળખાવવામાં આવે છે. પરંતુ તે તો વ્યવહારની દૃષ્ટિએ જ છે, કારણ કે એક ફાગુકાવ્યના પ્રકાશન પછી કેટલેક સમયે બીજું એક ફાગુકાવ્ય મળી આવ્યું એટલે તે પ્રકાશિત કરતી વખતે તેને દ્વિતીય ફાગુકાવ્ય તરીકે ઓળખાવવામા આવ્યું. એટલે પ્રથમ નેમિનાથ ફાગુકાવ્ય તે જયશેખરસૂરિએ પહેલી રચેલી ફાગુકૃતિ છે એમ નિર્વિવાદપણે કહી શકાય નહીં. આ વિષયમાં ભવિષ્યમાં વધુ સંશોધનો થતાં અને વધુ માહિતી સાંપડતાં આ બન્ને ફાગુકાવ્યોના પૌર્વાપર્યનો નિર્ણય થઈ શકે.

જયશેખરસૂરિનું ૫૭ કડીનું પ્રથમ નેમિનાથ ફાગુકાવ્ય 'ગાયકવાડ ઓરિએન્ટલ સીરીઝ'માં ઈ. સ. ૧૯૫૬માં પ્રગટ થયું હતું અને બીજું ફાગુકાવ્ય 'પ્રાચીન ફાગુસંગ્રહ'માં (સંપાદક ડૉ. ભોગીલાલ સાંડેસરા અને ડૉ. સોમાભાઈ પારેખ) ઈ. સ. ૧૯૬૦માં પ્રગટ થયું હતું. એટલે પ્રથમ 'નેમિનાથ ફાગુ' અને 'દ્વિતીય નેમિનાથ ફાગુ' એ બન્ને સંજ્ઞાઓ, બીજાં અન્યથા પ્રમાણો ન મળે ત્યાં સુધી, એ જ સ્વરૂપે વાપરવી રહી.

કવિ જયશેખરસૂરિનો કવનકાળ વિ. સં. ૧૪૩૬થી વિ. સં. ૧૪૬૨ સુધીનો નિશ્ચિત છે, કારણ કે એ રચનાસાલની કૃતિઓ આપણને સાંપડે છે. પરંતુ વિ. સં. ૧૪૩૬ની પૂર્વે અને વિ. સં. ૧૪૬૨ની પછી કેટલાંક વર્ષો સુધી કવિએ અવશ્ય કંઈક રચનાઓ કરી હશે. એટલે એકંદરે ૩૫–૪૦ વર્ષનો એમનો જે કવનકાળ આપણને જોવા મળે છે તેમાં કોઈક સમયે આ બન્ને ફાગુકૃતિની રચના કવિ જયશેખરસૂરિએ કરી હશે. આ ફાગુકાવ્યોની નિશ્ચિત રચનાસાલ જેમ આપણને સાંપડતી નથી તેમ એ બન્નેનાં રચનાસ્થળ વિશે પણ કશી નિશ્ચિત માહિતી સાંપડતી નથી, એટલે આ બન્ને ફાગુકાવ્યોને પંદરમા શતકનાં ફાગુકાવ્ય તરીકે આપણે ઓળખાવીએ છીએ.

પ્રથમ નેમિનાથ ફાગુ

આ ફાગુકાવ્યો વાંચતાં, એના આંતરયમકની રચના અને ભાષાની પ્રૌઢિ જોતાં પ્રથમ દૃષ્ટિએ જ એવી છાપ પડે છે કે કવિ જયશેખરસૂરિની આ કૃતિ ઉપર સુપ્રસિદ્ધ ફાગુકાવ્ય 'વસંતવિલાસ'-નો ઘણો પ્રભાવ પડ્યો હશે. (અથવા 'વસંતવિલાસ' અને આ ફાગુકાવ્યો બન્નેનો નિશ્ચિત રચનાકાળ નક્કી થાય તો કયા ફાગુ-કાવ્યની અસર કોના ઉપર પડી છે તે જણાય) 'વસંતવિલાસ'નો પ્રભાવ પડ્યો હોય તો પણ જયશેખરસૂરિકૃત આ નેમિનાથ ફાગુ-કાવ્ય એક સ્વતંત્ર, સમર્થ અને આસ્વાદ્ય એવું ઉત્તમ ફાગુકાવ્ય છે એમ આપણને સ્પષ્ટપણે પ્રતીત થાય છે.

૫૭ કડીના આ ફાગુકાવ્યમાં કવિએ અંતિમ કડીમાં પોતાના નામનો ઉલ્લેખ ગૂંથી લીધો છે. જુઓ :

નિજ યશ દિસિ દિસિ વ્યાપએ થાપએ ચઉવિહ સંઘ;
સૂરઉ તેહ જ સામિય ધામિય કામિય રંગ,
કવિ તુ વિનોદિહિ સિરિ જય સિરિ જયસેહરસૂરિ;
જે ખેલઇ તે અહં પદ સંપદ પામઇ પૂરિ. ૫૭

પ્રથમ કડીમાં કવિ સુગુરુની આશિષ સાથે વિષયની માંડણી કરે છે અને દ્વારિકા નગરીનું વર્ણન શરૂ કરે છે. શ્રીકૃષ્ણ અને નેમિનાથનાં બળ અને પરાક્રમનું વર્ણન કરવા સાથે કવિ નેમિનાથનો પરિચય કરાવે છે. જુઓ :

તસુ બંધવ ભવભંજન અંજન પુંજ સમાન
નામિયઇ નાથ સચેતનિ કેતનિ સંખ પ્રધાન
સમુદ્રવિજય શિવાનંદન ચંદનવચન વિલાસુ
નેમિ જિણેસર નિતુ નિતુ ઉન્મત મહિમ નિવાસુ. ૪
સંખ સુખિઇં જિણિ પૂરિય ભૂરિય હરિ મનિ જંપુ;
ટોલ ટલક્કઇ રૈવત દૈવત મનિ આકંપુ;

સારંગ ચાપ ચઢાવિય ઢાવિય બાહુ નઈ પ્રાણિ;
હરિ હેલા હીડોલિય તોલિઓ તસુ બલુ પ્રાણિ. ૫

ફાગુકાવ્યોમાં વસંતઋતુનું વર્ણન એ એનુ મહત્ત્વનુ લક્ષણ છે. એટલે કવિ વસંતઋતુના આગમનનું વર્ણન કરે છે. વસંતના આગમન સમયે પ્રિયમિલન માટે તલસાટ અને વિરહની વેદના સાથે સાથે આલેખાયાં છે. કવિએ કેવી સરસ, મધુર, પ્રાસાદિક, યમકસાંકળી સહિત અનુપ્રાસયુક્ત મનોહર પંક્તિઓ પ્રયોજી છે તે જુઓ :

રમઈ રમાપતિ રાણિય, આણિય આપણુઈ પાસિ;
તીણિ છલઈ નવિ છીપઈએ દીપઈએ તાનપ્રકાસિ;
તઉ અવતરિઉ રિતુપતિ તપતિસુ મન્મથપૂરિ;
જિમ નારીય નિરીક્ષિણુ દક્ષિણુ મેલ્હઇ સૂરિ. ૮

કીજઈ અવસરિ અવસરિ નવરસિ રાગુ વસંત;
તરુણીદલ દોલારસ સારસ ભમઈ હસંત;
લિપઇ તાવનિકંદનિ ચંદનિ ચંદનિ દેહુ
નિજ નિજ નાથ સંભારિય નારીય નવલઉ નેહુ. ૯

વસંતઋતુમાં કુરબક, અશોક, દમનક, જાસક, કેતકી, ચંપક, પાટલ વગેરે પુષ્પો, ચંદ્રની ચાંદની, મલયાનિલ, કોયલનો ટહુકો, ભમરાનો ગુંજારવ વગેરે ઉદ્દીપનસામગ્રી વિરહિણીના હૃદયને કેવી અશાંત બનાવી દે છે તેનું માર્મિક શબ્દચિત્ર કવિએ ખડું કર્યું છે. જુઓ :

ચંદ રે તું ગમ મૂકિ મમૂં કિમ કિરણુ ઉંબાહુ;
કોઇલ બોલિ મ માનસિઉં માંનસિઉ તાહરઉ પાહુ;
મનકરિ મધુકરિ રુણઝુણિ નીઝણુ રહણુ સુહાઇ
મલયાનિલ ક્ષણુ માહરી થાહરી ક્ષણુ છંકુવાઇ. ૧૦

એકલી કરબકની કલી નીકલી ગિઉ અભિમાંનુ;
માંનિ અશોક અનોહક શોકહ તણુઉં નિધાનુ;

દવ જિમ દીઠઈં કરુણુએ કરણુઇ એ હિયું નિકાંમુ;
મરુઉ વરુઉ દમનિકિ મન કિહિં નહીં ય વિંશ્રાંમુ. ११

० ० ०

ચંચલ ચંપક કોરક ચોર કહઉં જિ ન ચીંતિ;
તઉં પરિહરિયઈં ષટપદિ સપદિ સજાતીપ્રીતિ;
પાડલ પરિમલ પૂજતી ધૂજતી પવન સંચારિ;
નવ રંગિઈં વનિ વિકસતી અસતી જિમ ન વિચારિ. १४

વસંતાગમનના વર્ણન પછી કવિ વનમાં કૃષ્ણ, નેમિનાથ અને ગોપીઓ પધારે છે તેનું તથા યુવતીઓની વિવિધ ક્રીડાઓનું અને હોળી રમવાનું નિરૂપણ કરતાં લખે છે. જુઓ :

એક કરઈ રથ વાડિય વાડિય માહિ વિવેકિ,
કુસુમ વિવાદઇં ચૂંટઈ ખૂંટઇ પલ્લવિ એકિ,
ફૂલ પુણુ તરતર ત્રોડએ મોડઈએ તરુવર ડાલિ;
ઉજ્જવલ નિર્મલ સરસીઅ સરસીય લેયઈં બાલ... १८

० ० ०

ગતિ રસ હંસ હરાવિય આવિય મનઈં મેલિ;
પઈઠી જલિ હરિ રમણીય વિમણી કરિવા કેલિ;
હરિ સીંગા ભરી પાણીય રાંપીય છાંટઇ પ્રેમિ;
તે હિય વરણિ સનેઉર દેઉર નાત્રઇં નેમિ. २०

આ પ્રસંગે સત્યભામા અને રુક્મિણી વગેરે નેમિનાથને ઘેરી વળે છે અને લગ્ન કરવા માટે મહેણું મારતાં કહે છે કે તમારા ભાઈ કૃષ્ણને પરણવા માટે ૩૨ હજાર તરુણી મળી તો તમને શું એક તરુણી નહીં સાંપડે ? કવિ લખે છે :

તાહરઇ બંધવઇ પરિણિય તરુણીય સહસ બત્રીસ;
તુજઝ એકઇ નવિ સાંપડી કાપડી જિમ નિસિદીસ. २६

છેવટે નેમિનાથ રાજિમતી સાથે પરણવા સંમત થાય છે. લગ્ન લેવાય છે. લગ્નની તૈયારીઓ થાય છે. નેમિનાથની જાન નીકળે

છે. એ પ્રસંગે કવિએ સરસ શબ્દચિત્ર દોર્યું છે. જુઓ :

સોહાગ ઉપરિ મંજરિ કુંજરિ ચડઇ જિણિંદ;
જય જયકાર સુસેવક દેવ કરઇં આણંદ;
સિખરિ મેઘાડંબર તુબર ગાઇં ગીતિ;
નાચઇ રંભ ધૃતાચીય શચીય આપઇ ચીંતિ. ૩૭

દિસિ દિસિ સીકિરિ ડામર ચામર ઢલઇં સભાવિં;
વાજઈ તૂર અનાહત નાદ તણુઇ અનુભાવિ;
આણુઇ એક અનેકપ એક પલાંણુઇં વાહુ;
એક ચડી ચાલ્યા રથિ સારથિ મંડર વાહુ. ૩૮

આ પ્રસંગે કવિ નેમિનાથ અને રાજિમતી – નાયક અને નાયિકાનુ, તેનાં આભરણો, વસ્ત્રો અને શણગાર સહિત સુરેખ પાત્રાલેખન કરે છે. ઉ. ત. જુઓ :

નવભવનેહિ ઉમાહિય નાહિય કુમાર સકાલિ;
સિરવરિ સોવન વાલિય જાલિય તિલક નિલાડિ;
ફિરિ દિનકર શશિમંડલ કુંડલકાન નઇં ભૂલિ;
પત્રલતા કસ્તુરિય પૂરિય વિપૂલ કપોલિ. ૩૯

કંઠિનિ ગોદર અવસર નવસર ઉખરિ હાર;
કંચણુ કંકણુ ચૂડિય રુડિય બારુ શૃંગાર;
કહિ ભાણિ મહેલ નૂંપર રુપ રહાવઇં પાય;
પહરણિ સેત્ર પટઉલીય ફૂલીય પાન ન માઇ.. ૪૦

લગ્નની વિવિધ તૈયારીઓ થયેલી છે એ પ્રસંગે ભોજન માટે મોદક ખાજાં વગેરે જે જાતજાતની વાનગીઓ બનાવવામાં આવી છે તેની યાદી પણ કવિ આપે છે. પરંતુ નેમિનાથ જાન લઈને આવે છે ત્યારે વાડામાં પૂરેલા પશુઓ પોતાના લગ્ન નિમિત્તે સૌના ભોજન માટે છે એવી ખબર પડતાં એમનું મન અસ્વસ્થ થઈ જાય છે. એમનું હૃદય પશુઓ પ્રત્યેની અનુકંપાથી દ્રવે છે. તેઓ વિરક્તિ

અનુભવે છે, અને પરણવાનું માંડી વાળી સંયમ ધારણ કરવાનો પોતાનો સંકલ્પ જાહેર કરે છે. એ સંકલ્પ વિશે સાંભળતાં જ રાજિમતી બેશુદ્ધ થઈ જમીન પર ઢળી પડે છે અને ભાનમાં આવતાં વિલાપ કરવા લાગે છે અને નેમિનાથને ઉપાલંભ આપે છે. કવિ આ પ્રસંગે રાજિમતીની હૃદયવ્યથાને અત્યંત ભાવપૂર્વક સરસ શબ્દદેહ આપે છે.

હઉં તુજ્ઝ પૂજઉં વરદલિ પરદલિ મિલઉં ન રોષિ;
હઉં તુજ્ઝ વયનિ ન ચૂકિય મૂકિય કહિ કુણઇં રોષિ;
જઈ હૂં દેવ અલૂણિય ઊણિય ગુણિહિં અસાર;
તઉં પસિલઉ કાંઈ માનિય જ્ઞાનિય કહિ નિ વિચાર. ૪૯

દવદંતિ વિરહાનલિં હા નલિ નડિય અપાર;
પ્રિયમેલઉ કે તે વાસરે આસ રે વડિય સંસારિ;
હૂ નવિ દેખી આદરી યાદવરાઈં
થાકીય દૃષ્ટિ પસારિય હારિય કાજલવાઈ. ૫૦

o o o

કોઇય ત્રૂટઉં સાંધઇં બાંધઈં ફૂટી પાલિ;
વાલઇ નેમિ જૂ વલિયઉ બલિયઉ તે ઇણિ કાલિ;'
ઇમ કરિ કંકણ ફોડએ ત્રોડએ નવસર હાર;
અંગિ નિરંતર સરવતી કરવતી જિમ જલધાર. ૫૨

ત્યારપછી રાજિમતીના મનનું સમાધાન થાય છે. નેમિનાથના બોધથી તે પણ સંયમ ધારણ કરીને એમની પાછળ ચાલી નીકળે છે, ગિરનાર પર્વત પર જાય છે, તપ કરે છે. નેમિનાથને કેવળજ્ઞાન થાય છે. તેઓ તીર્થંકર બને છે. તેમના ઉપદેશથી રાજિમતી પણ પ્રતિબોધ પામે છે અને તે પણ કેવલજ્ઞાન પામી મુક્તિના પંથે સંચરે છે. જુઓ :

મનરસિ દિવસિ પંચાવનિ પાવનિ બલિ આલોકુ;
જિનપતિ હુઉ સ કેવલિ/ તે વલી આવઇ લોક;

વાજઇ દુંદુભિ અંબરિ તુંબરિ સુર અવતાર,
શ્રીપતિ અતિ આણંદિઉ વંદિઉ નેમિકુમાર. ૫૫
હરિખીય ઉગ્રસેન બેટીય ભેટીયઉ વર અવરોધ;
જગગુરુ અમીય સમાણિય વાણીય જન પ્રતિબોધ,
ઉપશમ તરુવર રોપઈં લોપઈં મનસંદેહ;
મુક્તિ તણુઉ પંથ દાખિય રાખિય ત્રિભુવન રેહ. ૫૬

આમ, આ ફાગુકાવ્યનું સમાપન કવિ ઉપશમના નિરૂપણ દ્વારા શાંતરસથી કરે છે.

કવિ જયશેખરસૂરિની આ ફાગુકૃતિ એક સમર્થ કાવ્યકૃતિ છે. શ્રીકૃષ્ણ, નેમિનાથ અને રાજિમતીના પાત્રાલેખન દ્વારા તથા વસંતાગમન, વનવિહાર, જલક્રીડા વગેરેના વર્ણન દ્વારા, યુવતીઓની ક્રીડાઓના વર્ણનમાં શૃંગારરસના નિરૂપણ દ્વારા, રાજિમતીના આક્રંદમાં કરુણરસના નિરૂપણ દ્વારા અને નેમિનાથના ઉપદેશમાં શાંતરસ દ્વારા કવિ જયશેખરસૂરિએ શબ્દાનુપ્રાસયુક્ત એક મનોહર, આસ્વાદ્ય કલાકૃતિની રચના કરી છે. સુપ્રસિદ્ધ ફાગુકૃતિ 'વસંતવિલાસ'ની યાદ અપાવે એવી આ કૃતિ છે.

દ્વિતીય નેમિનાથ ફાગુ

કવિ જયશેખરસૂરિનું નેમિનાથ વિશેનું બીજું એક ફાગુકાવ્ય પણ મળે છે. આ ફાગુકાવ્ય 'પ્રાચીન ફાગુસંગ્રહ'માં છપાયેલું છે.*

પ્રથમ ફાગુકાવ્યની જેમ આ દ્વિતીય ફાગુકાવ્યનાં રચનાકાળ કે રચનાસ્થળનો ક્યાંય નિર્દેશ મળતો નથી, પરંતુ ગુજરાત-સૌરાષ્ટ્રના વિહારકાળ દરમ્યાન, પ્રાયઃ ગિરનારની તીર્થયાત્રા પ્રસંગે

* જુઓ : 'પ્રાચીન ફાગુસંગ્રહ' સંપાદક ડૉ. સાંડેસરા અને ડૉ પારેખ, પૃ. ૨૭૩. સંપાદકો નોંધે છે : 'ચાણુસ્માના જ્ઞાનભંડારમાંથી જયશેખરસૂરિકૃત વિવિધ ગુજરાતી રચનાઓની ૨૧ પત્રની એક હસ્તલિખિત પોથી પૂ પં શ્રી રમણીકવિજયજીના સૌજન્યથી મળી છે એનાં પત્ર ૧૬-૧૮ ઉપર જયશેખરસૂરિનો આ બીજો 'નેમિનાથ ફાગુ' લખાયેલો છે'

કવિએ એની રચના કરી હોય એવો સંભવ છે. આ ફાગુકાવ્યમાં કવિએ અંતે પોતાના ગુરુનો અને પોતાના નામનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. જુઓ :

સિરિ મહિંદમપ્પહસૂરસીસિ, 'જયસેહરિ' કીજઇ;
ફાગુ એઉ ભવિયણિ, વસંતઋતુ રસિહિં રમીજઇ. ૪૯ *

આ ફાગુકાવ્યને અંતે પુષ્પિકાની પંક્તિમાં લખ્યું છે : 'ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી નેમિનાથસ્ય ફાગુબંધેન સ્તુતિઃ ॥છા' એના પરથી જણાય છે કે સ્તુતિને નિમિત્તે કવિએ આ કૃતિની રચના કરી છે અને તે માટે કાવ્યબંધ ફાગુનો પસંદ કર્યો છે. એક રીતે જોઈએ તો કવિએ આરંભમાં 'વસંતવિલાસ' ફાગુકાવ્યની જેમ સળંગ દુહાની કડીઓ જેવી થોડી રચના કરી છે અને ત્યારપછી 'જિનપદ્મસૂરિકૃત 'સ્થૂલિભદ્ર ફાગુ'ની જેમ કેટલીક કડીઓની રચના ભાસના પ્રકારે કરી છે. એ રીતે આ દ્વિતીય નેમિનાથ ફાગુકાવ્યમાં આરંભની એકથી ચોવીસ જેટલી કડી આંતરયમકવાળા દુહાઓમાં કવિએ લખેલી છે અને ત્યારપછી એક દુહો અને ત્રણ કે ચાર રોળા છંદની કડીઓ મળીને એક ભાસ એવા ભાસમાં છે અને છ ભાસે તે પૂર્ણ થાય છે. આમ આ ફાગુકાવ્ય કુલ ૪૯ કડીમાં લખાયેલું છે. ×

આ ફાગુકાવ્યનો આરંભ કવિએ અરિહંત પરમાત્માને નમસ્કાર સાથે કર્યો છે. બીજી કડીમાં વિષયનિર્દેશ કરતાં નેમિકુમાર વિશે

* આ અને હવે પછીની કડીઓના ક્રમાંક શ્રી સાંડેસરા અને ડૉ. પારેખ-સંપાદિત 'પ્રાચીન ફાગુસંગ્રહ'માં પ્રગટ થયેલ પ્રસ્તુત ફાગુને આધારે છે.

× હસ્તપ્રતમા કડી ૩૪થી ૩૭ની વચ્ચેની કેટલીક પંક્તિઓ પડી ગયેલી છે (જુઓ : 'પ્રાચીન ફાગુસંગ્રહ', પૃ ૨૩૬) આ ફાગુકાવ્યની એક માત્ર આ જ હસ્તપ્રત મળતી હોવાથી હજી સુધી આ કડીઓનો પાઠ અધૂરો રહ્યો છે ભવિષ્યમાં અન્ય કોઈ અખંડિત હસ્તપ્રત મળે તો આ પડી ગયેલો પાઠ પૂરો થઈ શકે.

ફાગુની રચનાનો પોતાનો આશય તેઓ સ્પષ્ટ જણાવે છે. જુઓ :

પણમિય સિવગતિગામીય, સામીય સવિ અરિહંત;
સુર નરનાહ નમંસિય, હંસિય સયલ દુહંત. ૧

ગાઈસુ મણુ અણુરાગિહિં, ફાગિહિં નેમિકુમાર;
જિણિ જગિ સયલ વિદીતઉ, જીતઉ ભુજબલિ મારુ. ૨

પ્રથમ નેમિનાથ ફાગુની જેમ આ દ્વિતીય નેમિનાથ ફાગુનો વર્ણ્ય વિષય એનો એ જ રહ્યો છે, તેમ છતાં આંતરયમકની વિશિષ્ટ રચના, ઉપમાદિ અલંકારો, વસંતવિહારનું વર્ણન વગેરેની બાબતમાં કવિની વિશિષ્ટ નિરૂપણશક્તિની પ્રતીતિ થાય છે. કવિએ બે ફાગુ-કાવ્યો લખ્યાં હોવા છતાં એ એકબીજાનાં અનુકરણાત્મક બન્યાં નથી, એ આનંદની વાત છે અને કવિને યશ અપાવે છે.

કવિ આરંભની કડીઓમાં નેમિનાથનો પરિચય કરાવે છે. અને ત્યારપછી વસંતઋતુની પધરામણી થતાં યાદવ યુવક-યુવતીઓની વસંતક્રીડાનું વર્ણન કરે છે. જુઓ :

વિહસિય રતિપતિ ઋતુપતિ, તઉ અવતરિઉ વસંત;
ભુવણુ પરાજય સંમુહુ, વમ્મહુ ચલિઉ હસંતુ. ૯
રાગ વસંતહ અવસરુ, નવસરુ જાણિય ગાઈ;
ફૂલિ દલિ કુસુમિહિં સોહઈ, મોહઇ મનુ વનરાઈ. ૧૦

મલયસમીર, સહકારની મંજરી, કોયલનો પંચમસૂર, ભમરા, ચંદ્રકિરણો, ચંપક, દાડમ વગેરેના નિર્દેશ સાથે કવિ વસંતના પરિવેશનું એક પછી એક કડીઓમાં શબ્દચિત્ર આલેખે છે. આવા આલેખનમાં કવિ 'વસંતવિલાસ'ની યાદ અપાવે એવી સરસ મધુર, સહજ, પ્રાસાદિક, આંતરયમકયુક્ત શબ્દની સંકલના કરે છે. કવિની આંતરયમકની રચના તથા વર્ણાનુપ્રાસ કેવાં સુરેખ અને આસ્વાદ્ય બને છે તેનાં ઉદાહરણ તરીકે નીચેની કડીઓ જુઓ :

કેલિજલિ કમલિણિ લહકઇ, બહકઇ મલયસમીરુ;
વાણિ મૂ મધુરિમ દાખઇ, ભાષઇ કોમલ કીરુ. ૧૧
કોઇલ કેલિ નિહાલિય, બાલિય મેલ્હઇ માનુ;
ભમઈસુ ભમરઉ રુણિઝણિ સુણિઝુણિ ઝુણિહિ સગાનુ. ૧૨

o o o

ગોરિય સંગિહિં હરિસિય, વિહસિય હસિય અશોક;
પેખિય જિમ પરિપંથિય, પંથિય પંથિ સશોક. ૧૫

o o o

દમણઉ મરુયઉ તરુણિય, કરુણિય ગંધનિવેસ;
જા વિહસઈ વર સાલઈ, માલઈ વંચિય એસ. ૨૦

o o o

નિય નિય કંતિહિં સરસિય, સરસિય ખેલઈ નારિ;
ગાઈં મધુર નિનાદિહિં, વાદિહિં છાંડઇ વારિ. ૨૨

આમ આરંભની ચોવીસ કડીમાં વસંતઋતુ અને વસંતક્રીડાનું નિરૂપણ કર્યાં પછી ભાસની કડીઓમાં કવિ નેમિનાથ અને રાજિમતીનો પ્રસંગ નિરૂપે છે. એમાં પણ રાજિમતીના દેહસૌંદર્યનું લાલિત્યપૂર્ણ શબ્દચિત્ર કવિએ નીચેની કડીઓમાં સરસ દોર્યું છે તે જુઓ :

બહલિય છાડઇ ઠામિ ઠામિ, વર વંદનમાલા,
ઘરિ ઘરિ ખેલઇ રાસ ભાસ, લલવલતી બાલા. ૨૭
કેસવિ માગિય ઉગ્રસેન ધુય, રાજલ નામિહિં;
સહજિઇ સારુ સરીરુ જાસુ, સંપૂરિઉ કામિહિં;
સિરુ વરિ વિઉલ વિસાલ, વેણિ સુલલિય સુકુમાલ;
લાહિય લુહુડિય અદ્ધચંદ, સમ લડહ નિડાલ. ૨૭
સોહઇ કાંનિ કપોલ કંતિ, લોયણિ અણિયાલે;
સરલઉ નાસાવંસુ હોઠ, વિહિ વિહિય પ્રવાલે;
વલ્લઇ વીણા વેણુ વંસુ, સસુ કંઠિ નિનાદો;
પીણ પઓહરજુયલુ, કરઇ કરિકુંભ વિવાદો ૨૮

[ભાસ] રાજલદેવિય ભુયજુયલો, નલિણનાણુ સુકુમાલુ;
અરુણ સુરેહઇ પાણિતલો, નાઇ અશોક પ્રવાલુ. ૨૯
તિવલિય સુલલિઉ ઉપરદેસુ, પુણુ નાહિ સલૂણિય;
દેખિય વિઉલુ નિયંબબિંબુ, શિરુકવણિ મ ધૂણિઉ.
કરિવર શુંડાદંડ સરિસ, ઊરુય સચ્છાયા;
કમલ સુકોમલ સરસ તરલ, અંગુલિ જસુ પાયા. ૩૦

નેમિનાથ પરણવા જાય છે તે પ્રસંગે એમના વરઘોડાનું 'ચિત્ર પણ કવિએ ઉચિત દોર્યું' છે. એ પ્રસંગે કવિએ લખ્યું છે:

[ભાસ] ઊતારઈ વર બહિનડિય સાવ સલૂણિય લૂણું;
ગેલિહિં ગાયઇ ગોરડિય, મંગલ દોસવિહૂણુ. ૩૩

આમ, લગ્નપ્રસંગે બહેન વરરાજાની લૂણ ઉતારે એ જાતનું 'નિરૂપણ નેમિનાથના સમયનું' હોવા કરતાં કવિના સમયની તત્કાલીન લગ્નવિધિમાંથી લેવાયું હોય એવું વિશેષ જણાય છે.

નેમિનાથ પોતાના લગ્નના નિમિત્તે માંસાહારી ભોજન માટે વાડામાં પૂરવામાં આવેલાં પશુઓને જોઈને લગ્ન કર્યા વગર જ પાછા ફરી જાય છે. શૃંગારરસિક કાવ્યનું, શાંતરસમાં પર્યવસાન કરવા માટે આ ઘટના ઉપકારક બને છે, જે કવિને પણ અભીષ્ટ છે. આ પ્રસંગે કવિ ધર્મોપદેશના તત્ત્વને માટે તક ઝડપી લે છે. જીવદયા અને અહિંસા મોક્ષમાર્ગ પર આરૂઢ થવા માટે કેવાં ઉપકારક છે તે થોડીક પંક્તિઓમાં સચોટ રીતે કવિ દર્શાવે છે. જુઓ :

હા ! હા ! નિય જિય કાજિ જીવ, જિય સાહસ વિણાસઈ;
સુરતરુ સરસુ વિસુદ્ધ ધમ્મ, વિસયંધ ન પાસઈ;
યુવતી યૌવન દેહુ ગેહુ, પરિવાર અસારો;
કીજઈ તિમ તીહં કાજિ, અવર જીવહં સંહારો. ૪૩

ધિગ્ ધિગ્ વિષયવિકાર વાસિ, કિમ જણુ ધૂતારિઉ;
ભૂરિ ભવંતરિ ફેરિ ફિરઇ, ઇમ હિયઇ વિચારિઉ;
ગજ રથ રંગ તુરંગ રમણિ, રસ વિસય વિરતઉ;
મયગલુ પિલ્લિય ચલિઉ, નેમિ શિવરમણીરતઉ. ૪૪

નેમિનાથના પાછા ચાલ્યા જવાથી વિહ્વળ બનેલી રાજિમતી બેશુદ્ધ બની જાય છે. ભાનમાં આવે છે ત્યારે નેમિનાથને ઉપાલંભ આપે છે. પરંતુ પછીથી નેમિનાથની પાછળ તે ચાલી નીકળે છે અને સંયમવ્રત સ્વીકારે છે. આમ નેમિનાથ અને રાજિમતી બન્ને ભરયૌવનમાં સંયમના માર્ગે વિચરે છે અને કેવળજ્ઞાન પામી અનુક્રમે શિવગતિ પામે છે.

આમ, કવિ જયશેખરસૂરિએ નેમિનાથ વિશે બે ફાગુકાવ્યોની રચના કરી છે. આ બન્ને ફાગુકાવ્યની એમણે એવી સરસ રીતે રચના કરી છે કે જેથી એ બન્ને ફાગુકાવ્યો સ્વતંત્ર, મૌલિક અને આસ્વાદ્ય બન્યાં છે. એ હરેકની પોતપોતાની વિશિષ્ટતા છે. ભૂમિકા તરીકે વસંતાગમન અને વસંતવિહાર સમાન છે, પરંતુ એકમાં ખાદ્ય વાનગીઓનું વર્ણન વિસ્તૃત છે, તો અન્યમાં રાજિમતીના દેહલાવણ્યનું વર્ણન સુરેખ છે. બન્ને ફાગુકાવ્યોનું પર્યવસાન ઉપશમ દ્વારા શાંતરસમાં થાય છે, તેમ છતાં કવિની વાણી પ્રગટ બોધાત્મક સ્વરૂપ ધારણ કરતી નથી. બન્ને કાવ્યોમાં કવિનું શબ્દ-પ્રભુત્વ અને અલંકારસામર્થ્ય ઉત્તમ કોટિનું છે. આપણાં મધ્યકાલીન ફાગુકાવ્યોમાં પ્રથમ પંક્તિમાં બિરાજી શકે એવાં કવિ જયશેખરસૂરિકૃત આ બન્ને ફાગુકાવ્યો છે.

પ્રકરણ ૧૦

વિનતીસંગ્રહ

(અપ્રકાશિત કૃતિઓ)

કવિ જયશેખરસૂરિએ તત્કાલીન ગુજરાતી ભાષામાં જે કેટલીક લઘુ રચનાઓ કરી છે તેમાંની ઘણીખરી અદ્યાપિ અપ્રકાશિત રહી છે. આવી રચનાઓમાં 'વિનતી'ના પ્રકારની કાવ્યકૃતિઓ ઠીક ઠીક સંખ્યામાં સાંપડે છે.

હાલ, આવી વિનતીઓના સંગ્રહની બે હસ્તપ્રતો સાંપડે છે. એક – એલ. ડી. ઇન્સ્ટિટ્યૂટની હસ્તપ્રત, બીજી – ચાણસ્માના ભંડારની હસ્તપ્રત.

આ બન્ને હસ્તપ્રતોમાં વિનતીના ક્રમાંકમાં ફરક છે. તેમજ ચાણસ્માના ભંડારની હસ્તપ્રતિમાં કેટલીક વધુ વિનતી જોવા મળે છે. તદુપરાંત ચાણસ્માના ભંડારની હસ્તપ્રતિમાં કવિ શ્રી જય-શેખરસૂરિએ નેમિનાથ વિશે રચેલાં બે ફાગુકાવ્યો પણ સાંપડે છે. વળી બન્ને હસ્તપ્રતોમાં કોઈ કોઈ કૃતિઓમાં કર્તા તરીકે કવિ જયશેખરસૂરિનું નામ કૃતિને અંતે અપાયું નથી અને કેટલીક કૃતિઓ કવિ જયશેખરસૂરિએ પોતે નહીં, પરંતુ એમના વિશે એમના શિષ્યોએ લખેલી છે. અહીં બન્ને હસ્તપ્રતોને આધારે, એલ. ડી. ઇન્સ્ટિટ્યૂટના ક્રમાંક અનુસાર, વિનતીઓ આપવામાં આવી છે અને જયશેખરસૂરિ વિશે અન્ય કવિઓની રચનાઓ પરિશિષ્ટમાં આપવામાં આવી છે.

કવિ જયશેખરસૂરિની આ રચનાઓ માટે હસ્તપ્રતિમાં 'વિનતી' શબ્દ વારંવાર વપરાયેલો છે. ફક્ત પરમાત્માને વિનતી કરે એ પ્રકારની વિનતીનો, પ્રાર્થનાનો ભાવ આ કૃતિઓમાં રહેલો છે. એથી આ કૃતિઓને સ્તુતિ કે સ્તવનના પ્રકારની કૃતિ તરીકે પણ ઓળ-ખાવી શકાય. મધ્યકાલીન જૈન કવિઓની, ગુજરાતી ભાષામાં લખાયેલી

સ્તવનના પ્રકારની રચનાઓ કરતાં આ રચનાઓ સ્વરૂપની દૃષ્ટિએ જુદી જણાતી નથી.

કવિ જયશેખરસૂરિએ પોતાની આ વિનતીઓમાં આદિનાથ, સંભવનાથ, શાંતિનાથ, મલ્લિનાથ, મુનિસુવ્રતસ્વામી, નેમિનાથ, પાર્શ્વનાથ અને મહાવીરસ્વામીની સ્તુતિ કરેલી છે. તેમાં પણ પાર્શ્વનાથ અને આદિનાથ ભગવાનની વિનતી સહુથી વધુ પ્રમાણમાં જોવા મળે છે, કારણ કે કવિએ આમાંની ઘણીખરી વિનતીઓ તીર્થયાત્રા નિમિત્તે લખેલી છે. પાર્શ્વનાથ ભગવાન અને આદિનાથ ભગવાનનાં તીર્થો પ્રમાણમાં વધુ હોવાથી તેવી વિનતીઓ કવિના હાથે લખાય તે વધુ સ્વાભાવિક છે. કવિએ શત્રુંજય, અર્બુદાચલ, જિરાપલ્લિ, તારંગા, સ્તંભનતીર્થ (ખંભાત), ગિરનાર, પંચાસરા (પાટણ), શંખેશ્વર વગેરે તીર્થોની યાત્રા અવશ્ય કરી હશે અને એ પ્રસંગે આમાંની ઘણીખરી વિનતીઓ લખાઈ હશે એમ અંદરના સંદર્ભો જોતાં જણાય છે.

કવિએ આ વિનતીઓની રચના ભુજંગી, ત્રોટક, દ્રુતવિલંબિત વગેરે માત્રામેળ છંદમાં અથવા વિવિધ દેશી કે રાગરાગિણીમાં કરેલી છે. ઘણીખરી વિનતીઓ સાત કે નવ કડીની છે, પરંતુ કેટલીક વિનતી ચાર કે પાંચ કડીની છે, તો કેટલીક વિનતીઓ સોળ, ચોવીસ, પાંત્રીસ કડીની પણ છે. આ વિનતીઓમાં કવિ તીર્થમાં બિરાજમાન પ્રભુનો મહિમા ગાય છે. કોઈકમાં તીર્થંકર ભગવાનનાં માતાપિતા, લાંછન, દીક્ષા, કેવળજ્ઞાન, આયુષ્ય વગેરેનો નિર્દેશ કરે છે; કોઈકમાં એમના જીવનના મહત્ત્વના પ્રસંગોનો ઉલ્લેખ કરે છે; કોઈકમાં પ્રભુનાં અંગાંગોનું સામર્થ્ય દર્શાવે છે. કોઈકમાં પ્રભુના દર્શનથી કે તીર્થની યાત્રાથી પોતે અનુભવેલી કૃતાર્થતા અને પ્રસન્નતા વ્યક્ત કરે છે; કોઈકમાં પોતાનાં દુઃખ દૂર કરવા પ્રભુને આજીજી કરે છે; કોઈકમાં પોતાના નિરર્થક વેડફાઈ ગયેલા પૂર્વેના ભવ માટે પશ્ચાત્તાપ કરે છે; તો કોઈકમાં આત્મનિવેદન કરી મોક્ષગતિની પ્રાપ્તિ માટેની પોતાની તાલાવેલી દર્શાવે છે.

કવિની આ વિનતીઓ વાંચતાં એની સચોટતાની છાપ આપણા ચિત્તમાં તરત અંકિત થાય છે. કવિ પાસે શબ્દ ઉપરનુ પ્રભુત્વ છે. પ્રાસ-રચના તો કવિ રમતાં રમતાં સરસ અને સાહજિક રીતે કરે છે. કેટલીક રચનામાં તો યમકસાંકળી પણ ગૂંથી લેવામાં આવી છે. આવી અનુપ્રાસયુક્ત શબ્દસંકલના, અર્થચમત્કૃતિ પણ આણે છે. ક્યારેક કવિ ઉપમાદિ અલંકારો ઉપરાંત વિરોધ, વિરોધાભાસ, શ્લેષ વગેરે અલંકારો પણ સાહજિકતાથી પ્રયોજે છે. કવિની પાસે અભિનવ કલ્પના છે અને એને લીધે અસ્ખલિતપણે વહેતી એમની વાણીમાં તાજગીનો અનુભવ થાય છે. કોઈ કોઈ સ્થળે જૂના શબ્દો ઘસાઈ ગયા હોવાના લીધે કે કાળગ્રસ્ત થયા હોવાને લીધે અર્થબોધ તરત થતો નથી. ક્યાંક દુર્બોધતા જણાય છે. તેમ છતાં આ બધી રચનાઓ રસિક અને આસ્વાદ્ય બની છે. એકના એક વિષય ઉપર એક કરતાં વધુ રચનાઓ કરવામાં કવિની કસોટી થાય છે. કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિની આ વિનતીઓમાં, કેટલાક વિષય ઉપર એક કરતાં વધુ વિનતી લખાઈ હોવા છતાં એમાં પુનરુક્તિનો દોષ જોવા નથી મળતો એ જ કવિની વિશિષ્ટ શક્તિની પ્રતીતિ કરાવવા માટે પર્યાપ્ત છે.

કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિની આ વિનતીઓ પ્રકાશિત થશે ત્યારે આપણા મધ્યકાલીન ગુજરાતી સ્તવન સાહિત્યમાં તે જરૂર મહત્ત્વનું સ્થાન પ્રાપ્ત કરશે. *

વિનતીનો અનુક્રમ :

૧ શ્રી નેમિનાથ વિનતી

૨ શ્રી થાંભણા વિનતી

૩ શ્રી આદિનાથ વિનતી

૪ શ્રી પાર્શ્વનાથ વિનતી

* અહીં આ વિનતીઓ ચાણુરમાની હસ્તપ્રતિને આધારે મૂળ પાઠ અનુસાર આપવામા આવી છે અને તે સાથે તેનુ અર્થવિવરણ પણ આપવામા આવ્યું છે.

'વિનતીસંગ્રહ'ની હસ્તપ્રતિનું પ્રથમ પૃષ્ઠ
[એલ. ડી. ઇન્સ્ટિટ્યૂટ – અમદાવાદની હસ્તપ્રતિ]

'વિનતીસંગ્રહ'ની હસ્તપ્રતિનું અંતિમ પૃષ્ઠ

[એલ. ડી. ઇન્સ્ટિટ્યૂટ – અમદાવાદની હસ્તપ્રતિ]

*૬ શ્રી જિરાવલ્લીય પાર્શ્વનાથ વિનતી
૭ શ્રી ઉદાવસહી મંડન પાર્શ્વનાથ વિનતી
૮ શ્રી તારણગિરિરાજ મંડન શ્રી અજિતનાથ વિનતી
૯ શ્રી જિરાવલ્લા પાર્શ્વનાથ વિનતી
૧૦ શ્રી ચોરુઆડ મંડન શ્રી પાર્શ્વનાથ વિનતી
૧૧ શ્રી નવપલ્લવ પાશ્ર્વનાથ વિનતી
૧૨ શ્રી સ્તંભતીર્થ વિનતી
૧૩ શ્રી શાંતિનાથ વિનતી
૧૪ શ્રી વીસવિહરમાન વિનતી
૧૫ શ્રી આદિનાથ વિનતી
૧૬ શ્રી પંચ તીર્થંકર સ્તુતિ
૧૭ શ્રી મલ્લિનાથ વિનતી
૧૮ શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી વિનતી
૧૯ શ્રી વર્ધમાન વિનતી
૨૦ શ્રી સંખેશ્ર્વર પાશ્ર્વનાથ વિનતી
૨૧ શ્રી આદિનાથ વિનતી
૨૨ વાયડ શ્રી મુનિ સુવ્રત વિનતી
૨૩ શ્રી પંચાસરા પાશ્ર્વનાથ વિનતી
૨૪ શ્રી શાંતિનાથ વિનતી
૨૫ શ્રી ઋષભદેવ વિનતી
૨૬ શ્રી શાંતિનાથદેવ વિનતી
૨૭ શ્રી મથુરાનગર શ્રી પાશ્ર્વનાથ વિનતી
૨૮ શ્રી શાંતિનાથ વિનતી
૨૯ શ્રી અરિઠ્ઠ નેમિનાથ વિનતી
૩૦ શ્રી આદિનાથ વિનતી

* અહીં વિનતીનો ક્રમ હસ્તપ્રત પ્રમાણે આપેલો છે તેમાં ૫ નંબરની વિનતી જયશેખરસૂરિકૃત નહીં પણ મહિમશ્રીકૃત હોવાથી અહીં આપી નથી

૩૧ શ્રી આદિનાથ વિનતી
૩૨ શ્રી સંભવનાથ વિનતી
૩૩ શ્રી જિરાઉલ્લા વિનતી
૩૪ શ્રી નેમિનાથ વિનતી
૩૫ શ્રી આદિનાથ વિનતી
૩૬ શ્રી ચુવીસ જિણુવર ચઉપઇ
૩૭ શ્રી નેમિનાથ ક્રીડા ચઉપઈ
૩૮ શ્રી ઋષભદેવ ચઉપઇ
૩૯ ત્રોટક બંધેન શ્રી નેમિ સ્તુતિ
૪૦ શ્રી જિરાવલ્લા વિનતી
૪૧ શ્રી શત્રુંજયમંડન આદિનાથ વિનતી
૪૨ શ્રી આદિદેવ વિનતી
૪૩ શ્રી પાશ્ર્વનાથ વિનતી
૪૪ શ્રી શત્રુંજયમંડન આદિદેવ વિનતી
૪૫ શ્રી સાહિલામંડન આદિનાથ વિનતી
૪૬ શ્રી નેમિનાથ ધઉલ.

શ્રી જયશેખરસૂરિકૃત વિનતી-સંગ્રહ

(૧) શ્રી નેમિનાથ વિનતી

ભલી ભાવના ભેટિવા નેમિ પાયા,
હીઉં ઉલટઉ માનવીએ ન માયા,
જમૂં જાગતી જાદવ જોઇ વાની,
વસઇ વાસના તાસુ દીસઇ ન વાની. ૧

અચ્છઇ એઉકી માહઠઉ એક્કુ આગઇ;
મન માહરઉ સોરઠ માગિહિ લાગઇ;
ગિરનાર નઉં શૃંગ તે રંગિ પામી;
કિંવારઇં હુસિઇ વંદિવઉ નેમિ સામી. ૨

ઇસિઉં લોકુ આબાલ ગોપાલુ બોલઇ,
અનેરઉ નથી દેવતા નેમિ તોલઇ,
ત્યજી રાજિસિઉં રાઇમઇ જીણિ રાણી,
કૃપા વેહિના જીવની ચિત્તિ આણી. ૩

કિમઇ સામીય સામલા ભેટ લાધી,
તિમઇ હરિખની વેલડી વેગિ વાધી;
કરઉં જેતીય દેવ નેણુઇ જેતી,
વિણૂ લોભ લીલાં લહૂં લાધિ તેતી. ૪

અણિ માનિવઉ એઉ સંસારુ કૂડઉ,
સદા સેવિવઉ રાજલકંતુ રુડઉ;
ઇસી આસની આસએ તાસુ પૂજઇ, (પૂગઇ)
જુકો ભાવસુદ્ધિ જગનાથુ પૂજઇ. ૫

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી નેમિનાથ વિનતી

૦ ૦ ૦

વિવરણ

ઉત્તમ ભાવના વડે નેમિનાથ ભગવંતના ચરણોનાં દર્શન કરવા માટેનો ભવ્યજનોનો આનંદ હૃદયમાં સમાતો નથી. કવિ કહે છે કે જાદવકુમાર નેમિનાથનાં દર્શન કરવાની હૃદયમાં જાગૃત ભાવના વસે છે ત્યાં સુધી અન્ય કોઈ પણ વસ્તુ દેખાતી નથી. મારા મનમાં એક જ વાત વસી છે. મારું મન સોરઠ દેશમાં એવું લાગ્યું છે કે 'ક્યારે હું ગિરનાર પર્વત પર પહોંચી શ્રી નેમિનાથ પ્રભુનાં દર્શન કરું !'

શ્રી નેમિનાથ પ્રભુ સમાન અન્ય કોઈ દેવતા નથી એમ આબાલ-ગોપાલ લોકો કહે છે. એમણે પશુઓના જીવો પ્રત્યે ચિત્તમાં કૃપા લાવીને રાજ્ય અને રાજિમતી બન્નેને ત્યજી દીધાં હતાં

હે શામળા સ્વામી ! તમારી ભેટ મળવાથી મારી હરખની વેલડી જલદીથી વધવા લાગી છે. હે દેવ ! સાંસારિક વસ્તુના લોભને દૂર કરીને આપના પર જેટલો સ્નેહ કરાય તેટલું સુખ પ્રાપ્ત કરીએ છીએ.

કવિ દર્શાવે છે કે આ સંસાર કૂડો છે એવી પોતાના મનમાં ભાવના ધારણ કરીને રાજુલના કંતને – ભગવાન નેમિનાથને રૂડી રીતે સેવવા જોઈએ. એવા પ્રકારની આશા રાખીને જગન્નાથ એવા નેમિનાથને ભાવશુદ્ધિ-પૂર્વક જેઓ પૂજે છે તેમની આશા પૂરી થાય છે.

કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિએ પાંચ કડીની આ લઘુ કૃતિમાં જ્યાં નેમિનાથ ભગવાન નિર્વાણ પામ્યા હતા એ કલ્યાણક તીર્થભૂમિ ગિરનાર પર્વત ઉપર જઈ નેમિનાથ ભગવાનનાં દર્શન કરવાની પોતાની ઉત્કટ તાલાવેલી વ્યક્ત કરી છે અને સાથે સાથે નેમિનાથ ભગવાનની ભક્તિનો મહિમા દર્શાવ્યો છે. કવિની ભાષા પ્રાસાદિક અને લયબદ્ધ છે અને 'ભલી ભાવના ભેટિવા', 'જમઉ' જાગતી જાદવા જોઇ', 'વેલડી વેગિ વાધી', 'લોભ લીલાં લહૂં લાગ્ગિ' ઇત્યાદિ પદાવલિ વર્ણાનુપ્રાસથી મંડિત થયેલી છે.

(૨) શ્રી થાંભણા વિનતી

થંભણપુરી સિરિ પાસ જિણિંદો,
આસસેણુ કુલકમલ દિણિંદો; ઉમ્મૂલિય ભવ કંદો...
મોહરાયસિરિ પાડિય દંડો,
તિહૂયણિ જાસૂ પ્રતાપ અખંડો, ભવિયણ મન આણંદો;
ભવભય ભીડ ભલી પરિચૂરિય,
મનવંછિત સવિ સંપદ પૂરીય, પ્રભુ કરીય મોરીય સાર.
વરુણજિ કહીઇં પચ્છિમ સામી,
તિણિ આરાહિઉ તઉ સિરુ નામી, વચ્છર લક્ષ અગ્યાર. (૧)

અસી સહસ સંવચ્છર ભૂતલિ,
સેવિઉ સામી હિયડઇં નિમ્મલિ, વાસુકિ વિસહર સામિ,
પચ્છેઇ પૂજિઉ તઉ પરમેસરુ,
સાતમાસ નવ દિવસ નિરંતરુ, દશરથ નંદનિં રામિ,
કેતૂ કાલ પ્રથમ હરિ ધ્યાઇઉ,
દ્વારિકા નગરી પાછઇં આઇઉ, પૂજિઉ દેવ મુરારિ,
દ્વારિકા દાહ જલંજલિ રહીઉ,
સાગરદત્ત સેઠિ તઉ ગ્રહીઉ, કાંતિ નયરિ મઝારિ. (૨)

નાગજ્જુણિ જોગી તઉ લીધઉ,
સેડી તલિ તેહનઉ રસ સીધઉ, તઉ વિણુ અવરુ ન વીરુ;
ઉવટ વહઇ નદીવર સાલઇં,
તઉં ઉપરિ ઘણુવેલૂ વાલઇં, ગાઇ ઝરઇં સિરિ ખીરુ;
અભયદેવ સૂરિહિં તઉં જાણિઉં,
ભુહિં ભિંતર થિઉ ઉપરિ આણિઉં, તઇ તસુ દિન્નઉ દેહ;
થંભણપુરિ પ્રાસાદિ બઇઠઉ,
નયણાંનંદણુ જગિ સહિ દિઠુઉ, નીલવન્ન જિમ મેહ. (૩)

ગુજ્જર ધર જવ જવણિ ધસક્કિય,
ખંભ નયર તઈં તઇય અલંકીય, પુહવિહિં પ્રકટ પ્રમાણ;

આદિ તુમ્હારિ જગિ કુણુ જાણુઇ,
મતિ વિણુ માણુસ કિસઉં વખાણુઇ, હઉં પણિ સહજિ અજાણુ.
કામધેનુ તીહં પત્ત ઘરંગણિ,
કરયલિ વડિઉ કરિ ચિંતામણિ, ફલિયઉ અમરહંસાલુ;
દેવ દયાલૂ ભાવઠિ ભંજણુ,
જીહું તુઠઉ થંભણુપુર મંડણુ, પાસનાહુ ચઉસાલુ. (૪)

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી થાંભણા વિનતી.

૦ ૦ ૦

વિવરણ

થંભણુપુરી[સ્તંભનપુર – હાલ ખંભાત]ના મંડનરૂપ તીર્થંકર ભગવાન શ્રી પાર્શ્વ જિનેશ્વર વિશેની આ રચના છે.

અશ્વસેન રાજાના કુલરૂપી કમળ માટે સૂર્યસમાન, ભવરૂપી બીજને ઉખેડનારા, મોહરાજાની લક્ષ્મી ઉપર દંડપ્રહાર કરનારા એવા હે સ્વામી ! ત્રિભુવનમાં આપનો પ્રતાપ અખંડ વર્તે છે. ભાવિજનોના મનને આનંદ આપનારા, ભવભયરૂપી ભીડને સારી રીતે ચૂરનારા, મનવાંછિત સર્વ સંપદને પૂરનારા, હે પ્રભુ ! મારું કલ્યાણ કરો !

શ્રી પાર્શ્વપ્રભુને વંદન કરી કવિ સ્તંભનપુરની નીલવર્ણી પ્રતિમાનો ગૌરવવંતો ઇતિહાસ વર્ણવે છે. જૈન માન્યતા અનુસાર આ પ્રતિમા ઉત્સર્પિણી દરમિયાન ગઈ ચોવીશીમાં ભરાઈ હતી. પશ્ચિમ દિશાના સ્વામી વરુણદેવે થંભનપુરીનાં આ પ્રતિમાની અગિયાર લાખ વર્ષ સુધી આરાધના કરીને આપના ચરણોમાં મસ્તક નમાવ્યું છે.

હૈયાના નિર્મલ ભાવથી નાગલોકના સ્વામી વાસુકીએ પૃથ્વી ઉપર આવીને, હે સ્વામી ! આપની ૮૦ હજાર વર્ષ સુધી સેવા કરી છે. પછી તે પ્રતિમાની નિરંતર સાત માસ નવ દિવસ સુધી દશરથનંદન રામે પૂજા કરી હતી.

ત્યારપછી કેટલોક કાળ વિષ્ણુએ આ પ્રતિમાનું ધ્યાન ધર્યું હતું. ત્યારબાદ આ પ્રતિમા દ્વારિકાનગરીમાં પાછી આવી. ત્યાં કૃષ્ણદેવે એની પૂજા કરી. જ્યારે દ્વારિકાનગરી અગ્નિથી બળી રહી હતી ત્યારે સાગરદત્ત શ્રેષ્ઠિ પ્રતિમાને ગ્રહણ કરીને કાંતિપુરીમાં લાવ્યા હતા. ત્યારપછી નાગાર્જુન જોગીએ તે પ્રતિમાને લીધી. પ્રતિમાના પ્રભાવથી સેઢી નદીના કિનારે તેમને સુવર્ણરસ સિદ્ધ થયો હતો. હે પ્રભુ! આપના વિના બીજા કોઈનો એવો પ્રભાવ નથી.

વરસાદના કારણે સેઢી નદીમાં જ્યારે પૂર આવ્યું ત્યારે આપની પ્રતિમા ઉપર ઘણી વેલુ (રેતી) વળી ગઈ હતી. પરંતુ એક ગાય સ્વયં તેના પર દૂધ ઝારીને 'સ્નાત્ર' કરતી હતી.

શ્રી અભયદેવસૂરિએ પોતાના જ્ઞાનથી આ વાત જાણી અને ભૂમિમાં રહેલી આપની આ પ્રતિમાને તેઓ બહાર લાવ્યા હતા. તેથી શ્રી પાર્શ્વપ્રભુ! આપની કૃપાથી એમનું કોઢયુક્ત શરીર નીરોગી થયું હતું.

એમણે સ્થંભનપુરમાં જિનમંદિરની અંદર આપની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી. મેઘ સમાન નીલવર્ણ અને નયનોને આનંદ આપનારા એવા આપના જગતના સર્વલોકોએ દર્શન કર્યાં હતાં. ગુજરાતની ધરાને મ્લેચ્છ લોકોએ જ્યારે આક્રાંત કરી હતી ત્યારે તે સમયમાં આપશ્રી પાર્શ્વપ્રભુએ ખંભાતનગરને અલંકૃત કર્યું હતું અને આપની પ્રતિષ્ઠાથી સમગ્ર પૃથ્વી પ્રકાશિત થઈ હતી.

આપની પ્રતિમાની ઉત્પત્તિ વિશે સમગ્રપણે આ જગતમાં કોણ જાણે છે? મારા જેવો બુદ્ધિહીન માણસ કેવી રીતે એનાં વખાણ કરી શકે? હું સ્વભાવતઃ અજ્ઞાન છું.

પ્રતિમાનો મહિમા વર્ણવતાં કવિ કહે છે કે આ પ્રતિમાની જે સાચા ભાવથી પૂજા કરે છે તેના ઘરઆંગણે કામધેનુ ગાય ચરે છે; તેના હાથમાં ચિંતામણિરત્ન સ્વયં મળે છે અને જાણે કલ્પવૃક્ષ ફળે છે.

હે દયાળુ દેવ ! સ્થંભનપુરના મંડન એવા હે શ્રી પાર્શ્વપ્રભુ ! આપ જેના પર પ્રસન્ન થાઓ છો તેના ભવભયને ભાંગો છો. આપની શોભા સર્વત્ર છે.

ચાર મોટી કડીની આ કૃતિમાં કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિએ ખંભાતના શ્રી સ્તંભન પાર્શ્વનાથ ભગવાનની ગઈ ચોવીસીમાં ભરાવાયેલી નીલવર્ણી પ્રતિમાને મહિમા ઉલ્લાસથી ગાયો છે. પ્રાસાનુપ્રાસ અને રૂપકાદિથી અલંકૃત એવી આ સુગેય અને લયબદ્ધ કૃતિમાં કવિનું ભાષાપ્રભુત્વ ધ્યાન ખેંચે એવું પ્રશસ્ય છે.

જૈનોના વર્તમાન ચોવીસીના ત્રેવીસમા તીર્થંકર શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાન 'પુરુષાદાણીય' તરીકે ઓળખાય છે અને પ્રગટ પ્રભાવી તરીકે પૂજાય છે. પાર્શ્વનાથ ભગવાનનાં તીર્થો પણ ઘણાં છે, જેમાં શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ, લોઢણ પાર્શ્વનાથ, જીરાવલા પાર્શ્વનાથ, લોદ્રવા પાર્શ્વનાથ, ચારૂપ મંડન શામળિયા પાર્શ્વનાથ, પંચાસરા પાર્શ્વનાથ, ભીડભંજન પાર્શ્વનાથ ઇત્યાદિ પ્રાચીન તીર્થો સુપ્રસિદ્ધ છે અને પ્રાચીન સમયથી તીર્થને અનુલક્ષીને પદો, સ્તવનો, વિનતી, સ્તોત્ર ઇત્યાદિની રચના થયેલી છે. વર્તમાન સમયમાં પાર્શ્વનાથનાં ૧૦૮થી વધુ તીર્થો છે, જે પાર્શ્વનાથ ભગવાનના મહિમાની પ્રતીતિ કરાવે છે. કવિ જયશેખરસૂરિએ પોતે શંખેશ્વર, જીરાવલા, પંચાસરા, મથુરા, ચોરવાડ, ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ વિશે એકાધિક સ્તવનોની રચના કરી છે. એમણે સ્તંભન પાર્શ્વનાથ વિશે કરેલી બે રચનાઓ હાલ ઉપલબ્ધ છે. કવિએ સ્વયં દર્શન કરી, ભાવવિભોર બનીને કરેલી એ બે રચનાઓમાં આ રચના વિશેષ માહિતીસભર અને કાવ્યગુણની દૃષ્ટિએ વિશેષ મહત્ત્વની છે.

(૩) શ્રી આદિનાથ વિનતી

કુલિ ભલઇ અવતારુ સુખે લહી,
નવ લખઇ ઇણિ દીવિ નિતૂ રહી;
રિસહુ અદ્ભુદ દેવ નિહાલિયઇ,
સુખિહિં પાતક પંક પખાલિયઇ. ૧

અલગ ઉલગ નાથ નથી કહી,
તઉ રતિઉ મન ભિંતરિ તઈં ગ્રહી;
ઘડીય એક ન મૂંકિસુ તઈં જૂઉ,
સુકૃત વાહિણિ મઈં કરિ ના ચૂઉ. ૨

અમર દીસઈં કોપીય કેતલા,
વિષઈ જે વિનસ્યા કિમ તે ભલા;
મદન મચ્છર માહિ ન જે રમઇ,
હિયડલઇ સુજિ દેવ ઘણુઉં ગમઇ. ૩

લહીય જે તુઝ ધમ્મં નિકાસલઉ,
કરઇ કોઇ કિસઉ મનિ આમલઉ;
અમૃત દૂરિ કરી વિસ તે પિયઇ,
ત્યજીય હારુ ભુજંગ હિયઇ ધરઇ. ૪

કુગુરુને વચને ફિર ભૂલવ્યા,
ભવ મહારનિ જીવ સવે ભમ્યા,
કિમ લહઈં પગથી સિવ વાસની,
જઇ ન તૂ પગઉલગ આસની. ૫

સહજિ બાલકરા મતિ આગલઉ,
વિહુ કષાઇ સુયોવનિ વાઉલઉ;
વડપણુઈં પણ દુ:ખહીઉં ધખઇ,
કિમ કુમાણુસુ તઈં પ્રભુ ઉલખઈ. ૬

સિર મનોહર તઉં પગ ઢોયતાં,
સફલ લોચન તૂં મુખ જોયતાં;
રિસહ દેવ મયા કરિ જે તિસી,
જિમ રહઉં તુઝ પાસિ સદા વહી. ૭

ઇતિ શ્રી આદિનાથ વિનતી.

૦ ૦ ૦

વિવરણ

કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિ આદિનાથ પ્રભુની વિનતીનો પ્રારંભ કરતાં કહે છે કે શ્રી ઋષભદેવ પ્રભુ અદ્ભુત અને અવનવા શોભે છે. એમનાં દર્શનથી અનાયાસે જ પાતકરૂપી પંક ધોવાય છે.

હે પ્રભુ! મને બીજી કશી ખબર નથી તો પણ મનની અંદર આપને ગ્રહણ કરીને જ રહું છું. હવે એક ઘડી પણ આપને મૂકીશ નહીં. સુકૃતરૂપી વેલડીને હાથમાં મેળવીને હવે હું ખોઈશ નહીં.

મમતા છોડીને કેટલાક દેવતાઓ ક્રોધિત દેખાય છે. તેઓ શું સારા દેખાય છે? મદન મત્સરમાં જેઓ રમતા નથી, પરંતુ જેઓ હૈયામાં જ રમે છે તેવા દેવતાઓ જ મને ગમે છે.

નિર્મલ એવા આપના ધર્મને પ્રાપ્ત કર્યા પછી જે કોઈ મનુષ્ય મનમાં વિપરીત ભાવ લાવે છે તે અમૃતને છોડીને વિષનું પાન કરે છે, અથવા હારને ત્યજીને સર્પને ગળામાં ધારણ કરે છે.

ખરેખર! કુગુરુનાં વચનથી જેઓ ભૂલેલા છે તેઓ સર્વ ભવરૂપી મહા જંગલમાં ભમ્યા છે. જ્યાં સુધી આપની ચરણસેવાને ગ્રહણ ન કરે ત્યાંસુધી શિવવાસ પ્રાપ્ત કેમ થાય?

જેમના જીવનમાં પહેલાં સ્વભાવથી બાળકબુદ્ધિ હતી, ત્યારપછી સુંદર યૌવનમાં ચાર કષાયોની વ્યાકુળતા હતી અને હવે વૃદ્ધાવસ્થા પણ દુઃખને જ પ્રાપ્ત કરાવે છે, આવા દુર્બુદ્ધિ મનુષ્યો હે પ્રભુ! આપને કેવી રીતે ઓળખી શકે?

આપના ચરણોમાં મસ્તક નમાવવાથી મસ્તક પણ શોભાને ધારણ કરે છે. આપનું મુખ જોવાથી નયનો સફલ થાય છે. હે ઋષભદેવ પ્રભુ! આપ એવી કૃપા વરસાવો કે જેથી સદા હું આપની પાસે જ વસું.

શ્રી ઋષભદેવ ભગવાન એટલે કે શ્રી આદિનાથ પ્રભુને સંબોધીને લખાયેલી આ વિનતીમાં કવિ દર્શાવે છે કે કામ, ક્રોધ, મદ, મત્સરને કારણે દેવતાઓ પણ પ્રભુ-ભક્તિ કરવાને અપાત્ર બને છે. વળી જેઓ જન્મથી ધર્મ મળવા છતાં બાળપણમાં, યૌવનમાં કે

વૃદ્ધાવસ્થામાં મનમાં વિપરીત ભાવો, અધાર્મિક વિચારો સેવે છે, તથા કુગુરુનાં વચનોમાં ફસાય છે તેઓ અમૃત ત્યજીને વિષપાન કરે છે. પોતાની એવી દશા ન થાય અને પોતાને શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનનાં ચરણકમળની સેવા નિરંતર સાંપડી રહે એવી પ્રાર્થના કવિ કાવ્યના અંતે કરે છે.

(૪) શ્રી પાર્શ્વનાથ વિનતી

બલઇ જિ બલવંતુ દેઉ, પ્રણમી જઈ સિરિપાસ જિણુ;
કલિજુગિ અકલુ અજેઉ, સોરઠ દેસિ સુહામણુઉ. ૧

અમ્હમણિ પૂગી આસુ, આસસેણુ નરવઈ તણુઉ;
જઈ પરમેસરુ પાસુ, ભેટિઉ ભાવહિ ભંજણુઉ. ૨

તૂં મહિમા મહિમાહિ નિતુ કેતકિ જિમ મહમહઈં;
તઉ સમરણિ સવિ વાહિ, વિસ વયરી ઘંઘાલ ટલઈં. ૩

કોઇ પૂજઇ ધનલાખિ, કોઇ ચડાવઇ પાંખુડિયએ,
ભાવુ ભરઈ જઈ સાખિ, ફૂલિ વિહરઉ તઈં નવિ કિઉએ. ૪

ભોગવિ શિવપુર રાજુ, તૂં કેવલકામિણિ કલિયા;
પ્રણમૂં સેવક કાજુ સુખ, ભરિ રાખે વીસરઈએ. ૫

ભમડી ભવની કોડિ, તુડિવસિ તૂ શાસનુ ચડિઉં;
એ તો ઈન ભાજઇ ખોડિ આલૂ મણિ આલસ તણિયા. ૬

બંધી માયા પાસિ મોહ ચરડુ જઇ મઇંલિયએ;
મણિ આપણુઈ વિમાસિ ઇણિ વાતં કુણુ લાજિસિએ. ૭

મુજ મણુ ભમર વિલાસુ ચંચલ ચિહુ દિસિ સંચરઇએ;
તુહ પય-કમલિ નિવાસુ પામીજે પુણુ થિરુ થિયએ. ૮

સુરતરુ ઘર અંગણિ કરિ ચિંતામણી કામધેનુ તીહ,
ઘરિ ચરઇએ, વંદિઉ દેવિંદિહિં મણુ આણુંદિહિં જે,
પૂજઈ સિરિ પાસુ જિણુ ૯

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી પાર્શ્વનાથ વિનતી.

૦ ૦ ૦

વિવરણ

શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનની આ વિનતીમાં કવિ સોરઠ દેશના પાર્શ્વપ્રભુના તીર્થસ્થળનો મહિમા ગાય છે. કવિ કહે છે કે કલિયુગમાં જે અલખ નિરંજન છે, સૌરાષ્ટ્ર દેશમાં જે સોહામણા છે, બળમાં જે બલવંત છે એવા શ્રી પાર્શ્વનાથને અમે પ્રણમીએ છીએ.

હે અશ્વસેન રાજાના પુત્ર! અમારા મનની આશાઓ પૂર્ણ કરો, કારણ કે પરમેશ્વર પાર્શ્વપ્રભુને ભેટવાથી ભવની ભાવઠ ભાંગે છે.

જેમ કેતકીનાં પુષ્પ નિત્ય મઘમઘે છે તેમ આપનો મહિમા પૃથ્વી પર મઘમઘે છે. આપના સ્મરણ માત્રથી પણ સર્વ વ્યાધિ, વિષ, વૈરી, આપત્તિ વગેરે ટળે છે.

કોઈ ભાગ્યશાળી આપની પૂજા લાખો રૂપિયાથી કરે છે, જ્યારે કોઈ માત્ર પાંખડી ચઢાવીને કરે છે. પૂજા જો ભાવથી પૂર્ણ હોય તો તેનું ફળ કેમ ન મળે? ભાવથી પ્રભુને ભજનારા મુક્તિસુખને મેળવે છે. કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિની આ પંક્તિઓ સાથે બે સૈકાઓ પહેલાં થયેલા શ્રી વીરવિજયજીના સ્તવનની પંક્તિઓ સરખાવી જુઓ. વીરવિજયજી લખે છે:

"દાદા આદેશ્વરજી દૂરથી આવ્યો દાદા દરિશન દો....
કોઈ મૂકે હીરામોતી, કોઈ મૂકે સોનું;
કોઈ મૂકેચપટી ચોખા, દાદાને દરબાર... હા હા દાદાને દરબાર.
રાજા લાવે હીરામોતી, શેઠ મૂકે સોનું;
હું મૂકું ચપટી ચોખા, દાદાને દરબાર...હા હા દાદાને દરબાર.

હે પાર્શ્વપ્રભુ! આપ શિવપુરનું રાજ્ય ભોગવો છો. કેવલરૂપી શ્રીથી શોભો છો. હે પ્રભુ! આ સેવક સુખને માટે આપને પ્રણામ કરે છે તે ન વિસરશો...

મારામાં પ્રમાદાદિ ઘણા દોષો હતા. તેથી હું કરોડો ભવોમાં ભમ્યો છું. આજે હું આપના શાસનને પામ્યો છું તેથી મારી આળસ-

રૂપી ત્રુટિ આ ભવમાં ભાંગી ગઈ છે.

માયાને પાશમાં લેવામાં અને મોહરૂપી ચોરને પકડીને કેદમાં પૂરવાની વાતમાં આપણે લજ્જાવાળા થવાની શી જરૂર છે?

કવિ આત્મનિવેદન કરતાં કહે છે કે વિલાસી અને ચંચલ એવો મારો મનરૂપી ભમરો ચારે દિશામાં સંચરતો હતો. આપના ચરણકમલમાં નિવાસ પામી ફરી મારું મન સ્થિર થયું છે.

દેવેન્દ્રો વડે વંદનીય એવા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુને જે મનમાં આનંદ લાવીને પૂજે છે તેના આંગણામાં કલ્પવૃક્ષ, હાથમાં ચિંતામણિ-રત્ન અને ઘરમાં કામધેનુ ચરે છે. કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિની આ કડીઓ સાથે મહોપાધ્યાય યશોવિજયજીકૃત શ્રી અભિનંદન સ્વામીનાં સ્તવનની નીચેની કડીઓ સરખાવવા જેવી છે :

"જાણું હો પ્રભુ! જાણું જન્મ કયત્થ,
જો હું હો પ્રભુ! જો હું તુમ સાથે મિલ્યોજી,
સુરમણિ હો પ્રભુ! સુરમણિ પામ્યો હત્થ,
આંગણે હો પ્રભુ! આંગણે મુજ સુરતરુ ફળ્યોજી. દીઠી હો.

કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિએ જીવને ભમાડનારાં તત્ત્વો માયા, મોહ, મનની ચંચલતા ઇત્યાદિ જો ચાલ્યાં જાય અને પ્રભુના ચરણોની સેવા જો પ્રાપ્ત થઈ જાય તો જીવ કેટલી ઝડપથી મુક્તિગામી બની શકે છે તેનો મહિમા આ પદમાં દર્શાવ્યો છે.

(૬) શ્રી જીરાવલ્લીય પાર્શ્વનાથ વિનતી

જગન્નાથુ જીરાઉલઉ હૂં જુહારઉં,
પ્રભો પાસુ પૂજા સવે કાજ સારઉં,
જુ ચારુપિ પંચાસરઇ આસ પૂરઇ,
સવે રોગ સંખીસરે સામી ચૂરઇ. ૧

થિરુ થાંભણઇ અંતરીખે અવંતી,
મહાસિદ્ધિ સેરીસએ સંભવંતી;

પ્રભાદીવિ અજાહરે કઉણુ ગંજઇ,
નવખંડ નવ પલ્લવુ સઉદ્ર કંઠઈ. ૨

કલિકુંડિ કોરંટ એ દેવુ દીપઇ,
ધમેરે અનેરે અજીએ ન જીપઈ;
અહિછત્રી વાણારસી તૂં ઠલોઈ,
મણિરંગુ નાગદ્રહે નાથુ જોઇ. ૩

ફૂલઉધી પાલિતાણુએ પંથ વાહઇ;
વડઉ પાસુ ખંભાઇ તે શ્રી દિખાડઈ;
સમી સામિણી ગામિ તૂં ઉપલોટઇ,
હિયઉં ઉંબરવાડિયા પાઇધ લોટઈ. ૪

કલા કેતલે ગમિ તૂ દેવ બોલઉં,
વિણુ જાણિવા બોલતઉ ચિત્તિ ડોલઉ;
કુદેવાતન વાતડી દૂરી વારઇ,
તપઇ તાહરઉં તીર્થું એતી નિવારઇ. ૫

જિકે દેવ જીરાઉલા નામિ લાગઇ,
જઇં બીજા તણુઇ તે ન માગઇ;
સવે દોહિલ્યા તીહ તઉ દૂરિ નાસઈં,
વસઇં સંપદ સંપસિઉં પાય પાસઇં. ૬

ઘણાઉ ભાઉ જીરાઉલિઇં જાઈવાનઉં,
જિહા થાહરી ઉતાહરઉ દેવ વાનઉ;
કરી એગલા વેગલા પાપ પાસ;
ઈસી માહરી પૂરિ તૂં આસપાસ. ૭

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી પાર્શ્વનાથ વિનતી.

○ ○ ○

વિવરણ

આ સ્તવનમાં કવિ જયશેખરસૂરિ પાર્શ્વનાથ ભગવાનનો વિવિધ મોટાં તીર્થોના નિર્દેશ સાથે જીરાવલા પાર્શ્વનાથ તીર્થનો વિશિષ્ટ મહિમા દર્શાવે છે.

કવિ કહે છે કે જગતનાથ શ્રી જીરાવલાપ્રભુને હું જુહારું છું. પ્રભુ પાર્શ્વને પૂજીને સર્વ કાર્ય સિદ્ધ કરું છું.

ચારૂપ મંડન અને પંચાસરા મંડન શ્રી પાર્શ્વપ્રભુ અને શ્રી શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ પ્રભુ પણ આશા પૂરે છે અને સર્વ રોગને દૂર કરે છે. સ્થંભન પાર્શ્વનાથ, અંતરીક્ષ પાર્શ્વનાથ, અવંતી પાર્શ્વનાથ તથા સેરીસા પાર્શ્વનાથ મહાસિદ્ધિદાયક તરીકે સુપ્રસિદ્ધ છે. પ્રભાસ-મંડન, દીવમંડન, અજાહરા, કંબોઈમંડન અને મનમોહન પાર્શ્વ-નાથનાં તીર્થો જગતમાં જાણીતાં છે. નવખંડા પાર્શ્વનાથ અને નવ-પલ્લવા પાર્શ્વનાથ સમુદ્રકિનારે છે. કલિકુંડ પાર્શ્વનાથ અને કોરંટમંડન પાર્શ્વનાથ પણ દીપે છે. અહિછત્રા પાર્શ્વનાથ, વાણારસી પાર્શ્વનાથ, ડભોઇમાં લોઢણ પાર્શ્વનાથ મણિરંગ તથા નાગદ્રહમાં પાર્શ્વનાથ પ્રભુનાં મેં દર્શન કર્યાં છે. ફલોધિ અને પાલીતાણા-(અથવા પાલી-રાજસ્થાન)ના પાર્શ્વપ્રભુ પણ શોભે છે.

ખંભાતમંડન શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુજીના પ્રતિમાજીનો મહિમા ઘણો મોટો છે. સમી અને સામિણી ગામમાં શ્રી પાર્શ્વપ્રભુ શોભાય-માન છે. ઉંબરવાડિયા પાર્શ્વનાથ હૃદયને આનંદ આપે છે.

હે પ્રભુ! હું આપની કેટલી કલાઓનું વર્ણન કરું? જાણ્યા વિના બોલવાથી તો ચિત્ત કંપિત થાય છે. જેઓનું જીરાવલા પાર્શ્વનાથનાં નામમાં એક વખત મન લાગી જાય છે તેઓ તેમાં જ મગ્ન બની જાય છે. જીરાવલા પ્રાર્શ્વપ્રભુની ભક્તિથી સર્વ દુઃખો દૂર થાય છે અને સર્વ સંપત્તિઓ પ્રસન્ન થઈને પોતાની મેળે ચરણોમાં આવીને વસે છે.

હે પાર્શ્વનાથ પ્રભુ! જીરાવલા જઈને આપના દર્શન કરવાના

મને ઘણા પ્રશસ્ય ભાવો ઉત્પન્ન થાય છે. આવા પ્રકારની મારી આશા હે પાર્શ્વપ્રભુ! શીઘ્રતાએ પૂર્ણ કરો.

(૭) શ્રી ઉદ્દાવસહી મંડન પાર્શ્વનાથ વિનતી

જઇ જુહારીય મૂરતિ પાસની, તઉ ટલી ખુણુસઇ ભવ પાસની;
ફલિય વેલિ હીઇ હિવ આસની, સિવપુરી પણુ પામીય આસની. ૧
સુઘણુ સામલ વણ્ણુ સુહામણુા, તુઝ પસાઇં નહીં વસુહાંમણુા,
વચનુ એક સુનાયકુ વીનવઉં, કિસિઉં જાણુઇ બાલુક વીનવઉં. ૨
અપરકોડિ અચ્છઇં જનિ દેવતા, તુઝ સમઉ પણિ કોઇ ન દેવતા;
સુમઇં સામીય પામીય કે(વ)લી, કરિ મયા મુઝ ઊપરિ કેવલી. ૩
રચિસુ કુંડલુ કાનિ સુવર્ણમઇ, ઝલહલઇ પ્રભુ સામલ વર્ણમઇ;
મુકુટુ મસ્તકિ હારુ હીઇ લસઇ, કરીય આંગીય મૂં મનુ ઉલ્લસઇ. ૪
સુરભિ સૂક(ખ)ડી દેહુ વિલેપિસિઉં, મનુ ઇહાં વુહટઉ હિવ લેપિસિઉં;
બકુલ-ચંપક-કેતકિ પૂજિસિઉં, સઘર મોહ તણુઇં રણિ પૂજિસિઉં. ૫
ભુવનનાથુ પગે સિરુ નામિસિઉં, અનુદિનૂ રહિસિઉં પ્રભુ નામિસિઉં,
ભવતણી મતિ રાજ સભાંજિસિઉં, ગહગહિઉં મનુરાજ સભાંજિસિઉં. ૬
તુઝ કૃપાવનિ ચિત્તુ રહાવસિઉં, સિવરમા વરિસિઉ થિરહાવિસિઉ;
અમૃતમઇ મુખપંકજ જોઇસિઉં, નભ વનઉ ફલુ લોકિઅ જોઇસિઉં. ૭
પામઇં સદા સંપદ ચિત્તરંગિઇ, ચાલઇ ચડચા ચંચલિ તે તુરંગિઇ;
જે પાસ ઉદ્દાવસહી નિવાસ, તૂ પાય પૂજઇં ગુણુ સંનિવાસ. ૮
એકાંત સદ્ધર વિકારુ સમગ્ગુ ભાજઇ,
જે આદરઈ અચલ ચિત્તિ તુઝ પ્રભાજઇ,
એ સામલા સકલ પાસતણી પ્રસિદ્ધિ,
દિઇ ભાવિયાં મન સમીહિત દી પ્રસિદ્ધિ. ૯

ઇતિ ભટ્ટારક શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા ઉદ્દાવસહીમંડન
શ્રી પાર્શ્વનાથ વિનતી.

૦ ૦ ૦

વિવરણ

આ સ્તવનમાં કવિ ઉદાવસહીમંડન એવા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુને વિનતી કરતાં કહે છે કે શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનની મૂર્તિનાં દર્શન કરવાથી ભવરૂપી બંધનો ટળી જાય છે. હમણાં મારા હૃદયમાં આશાની વેલડી ફૂળી છે અને પાર્શ્વપ્રભુની કૃપાથી શિવપુરી–મોક્ષપુરી પણ હું શીઘ્રતાથી પામીશ.

વાદળ જેવા શ્યામ વર્ણવાળા સોહામણા એવા હે પાર્શ્વનાથ સ્વામી ! આપની કૃપાથી મારું મન જગતની જંજાળમાં હવે રહેતું નથી. હે સુનાયક ! હું આપની પાસે એક વચન માટે વિનતી કરું છું. જો તેમાં કંઈ અજુગતું લાગે તો કોઈ બાળકની તે વિનતી છે એમ જાણજો.

આ જગતમાં બીજા કરોડો દેવતાઓ છે, પરંતુ હે નાથ, આપના જેવા કોઈ દેવ નથી. હે કેવલજ્ઞાનયુક્ત સ્વામી ! હું કેવલજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરી શકું એવી મારા ઉપર કૃપા કરો. એટલું વચન આપની પાસે યાચું છું.

આપના શ્યામલવર્ણ દેહમાં આપના કર્ણમાં રહેલા સુવર્ણમય કુંડલો ઝળહળે છે; આપના મસ્તક ઉપર મુગટ શોભે છે; હૃદય ઉપર હાર શોભે છે. આવી રીતે આપની આંગીની રચના કરતાં મારું મન ઉલ્લસિત બને છે.

સુગંધિત સુખડથી આપના દેહનું વિલેપન કરવાથી મનની વાસનાઓ નાશ પામે છે અને હૃદય નિર્મળ બને છે. બકુલ, ચંપક, કેતકી વગેરે સુગંધિત પુષ્પોથી આપની પૂજા કરી મોહને અમે દૂર કરીશું. હું ત્રિભુવનનાથના ચરણે નિતનિત મસ્તક નમાવીશ અને પ્રતિદિન પ્રભુનાં નામનું રટણ કરીશ. હું ભવ(સંસાર)સંબંધી મતિને ભાંગી નાખીશ અને આત્મામાં જ રમણતા કરીશ.

હે સ્વામી ! આપ નિત્ય કૃપા વરસાવજો કે જેથી હું શિવ-

રમણીને વરી શકું અને સિદ્ધશિલા ઉપર સ્થિરવાસ કરી શકું. આપના અમૃતમય સુખને જોઈને મનુષ્યભવના ફળને અર્થાત્ મોક્ષગતિને હું પ્રાપ્ત કરીશ.

હે ઉદાવસહીમાં રહેનારા પાર્શ્વપ્રભુ! ગુણોના નિવાસરૂપ એવા આપના ચરણોને પૂજીને આપની ચિત્તરૂપી રંગશાળામાં સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરીશ. જગતમાં જે એકાગ્રચિત્તથી આપની પ્રભાને આદરે છે તેના અત્યંત બળવાન વિકારો પણ જાય છે. આ શામળા પાશ્વર્નાથની સકળ પ્રસિદ્ધિ ઇચ્છિત સિદ્ધિને આપે છે.

ઉદાવસહી પાર્શ્વનાથ ભગવાન વિશેના આ સ્તવનમાં કવિ ભગવાન પાસે એક જ વચનની માગણી કરે છે અને તે કેવળજ્ઞાન માટેની ચાર પ્રકારની ગતિમાં મનુષ્યજન્મ શ્રેષ્ઠ છે અને મનુષ્ય-જન્મનું અંતિમ અને સર્વોત્તમ ફળ તે કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી મોક્ષ મેળવવાનું છે. કવિ પાર્શ્વપ્રભુની મનોહારી મૂર્તિની પૂજન-અર્ચન દ્વારા થતી ભક્તિનો ઉલ્લેખ કરી એના પ્રતાપે પોતાની મતિમાં રહેલી સાંસારિક વાસનાઓનો નાશ થાય અને શુદ્ધ આત્મરમણતા રહે એવી આશા અને ભાવના સેવે છે.

પ્રાસાનુપ્રાસયુક્ત, લયબદ્ધ અને પ્રભુભક્તિનો મહિમા વર્ણવતી આત્મનિવેદનરૂપ આ કૃતિમાં કવિએ પ્રત્યેક ચરણમાં યમકની રચના ઘણુંખરું એનો એ શબ્દ કે એના એ અક્ષરો પ્રયોજી કરી છે. પાસની–પાસની, ચિત્તરંગિઇ–તે તુરંગિઈ, નિવાસ–સંનિવાસ, ભાજઇ–પ્રભાજઈ, લસઇ–ઉલ્લસઇ વગેરે પ્રાસસંકલનામાં ક્યાંક ક્યાંક શ્લેષા-લંકારની રચના પણ કવિએ સરસ કરી છે.

(૮) શ્રી તારણગિરિરાજમંડન શ્રી અજિતનાથ વિનતી

મનિ મનોરથ એહુ સદા વસઇ,
ઇસુ ભાવુ હિયઇ નિતુ તુમ્હસઈ;
કિમઈ તારણિ ડૂંગરિ જાઇઈ,
અજિતદેવ પગે સિરુ લાયઈ. ૧

સકલ વાંછિત સંપદ કામિયઇ,
મનુજા જન્મ તણુઉં ફલુ પામિયઇ;
ભલઇ ભાવિ જિનેશ્વરુ ગાઇયઇ,
સુવિહિં સિદ્ધ પુરિપથિ જાઇયઇ. ૨

વિષય વિભ્રમ તઉ મનુ વાલીયઇ,
અજિતુ દેવુ સદૈવ નિહાલિયઇ;
નવઇરંગિ નિતૂ પ્રભુ ભેટિયઇ,
ઘન નિબદ્ધ કુકર્મ વિછૂટિયઈ. ૩

વર કપૂરિ જિનેશ્વરુ પૂજિયઇ,
સબલ મોહ તણુઇ બલિ પૂજિયઇ;
અજિતુ ઉલગસઇં હથિ સારીયઇ,
ભવ તણુઉ ભય દૂરિ નિવારિયઈ. ૪

વિષય વેગિહિં જે અપમાનિયઇ,
કુમતિદેવ ભણી મનિ માનીયઈ,
અજિતુ એઉ અગંજિનુ અર્ચિયઈ,
સુકૃત સંતતિ લીલઈ સંચિયઈ. ૫

ઘણુ કાલુ સુધામઈં નીગમિઉ,
નરકિ દેવ અનેકિ પરિંભમિઉ;
ઈમ અણુંત ભવાંતર હૂં ફિરિઉ,
હિયઈ જઇ તુઝ ધમ્મ ન આદરિઉ. ૬

પ્રચુર પુણ્ય તણુઇ ફલિ આકુમઇં,
સુપહુ પામિઉ જાસુ સુરમઇં;
હિવ વિચ્છોડિ વિચ્છોડિ કૃપા ઘણી,
કહિઉ વેષ જિ—નેક કિસિયા ભણી. ૭

હિવફખાય તણુઉ સુઝ ભુઉ ટલિઉ;
મદનદેવ તણુઉ મદ આલિઉ;

મલિન મચ્છર વેગિ નિરાકરિઉ,
ગહણુએ ભવસાયરુ મઇં તરિઉ. ૮

વિપદ વેગિ પલાઇય આકુલી,
હિવ જિનેન્દ્ર વલી સહસાવલી;
મન રમિઉં જયસાસનિ તાહરઇ,
સકલ સિદ્ધિ હુઈ વસિ માહરઇ. ૯

વિભવ કારણિ સૂર્ય ધરા ફિરઇં,
કિસઇં કાજિ સમુદ્ર નિજ તરઇં;
અજિત એક મને જઇ ધાઇયઇ,
ધનદ તુલ્ય ધનિં તઉ થાઇયઇ. ૧૦

ભવ ભવ ભય ભાગઉ ભાવિ ભૂય પાય લાગઉ,
સુરસુખ ન સમીહઉં રાજ્ય તઉ દેવ બીહઉં,
રમણિ રસિ નરાચઉં એતલુ એકુ યાચઉ,
ભવિ ભવિ મૂય સમી હોઇ જિઉ સેવ કામી. ૧૧

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી તારણગિરિ વિનતી.

° ° °

વિવરણ

ગુજરાતમાં તારંગા તીર્થ સુપ્રસિદ્ધ છે. કલિકાલસર્વજ્ઞ હેમચંદ્રાચાર્યની પ્રેરણાથી કુમારપાળ મહારાજાએ પર્વત ઉપર અજિતનાથ ભગવાનનું ભવ્ય અને ઉત્તુંગ મંદિર બંધાવ્યું હતું. કવિ જયશેખરસૂરિએ એ તીર્થ વિશે આ રચના કરી છે. કવિ કહે છે કે હંમેશાં મારા મનમાં એવા જ મનોરથ રહેતા હતા અને આવા ભાવો હૈયામાં નિત્ય વિકસિત થતા હતા કે ક્યારે હું તારંગા ગિરિરાજ ઉપર જઈને શ્રી અજિતનાથ પ્રભુનાં ચરણોમાં મસ્તક નમાવું. જિનેશ્વર ભગવાનની ભાવપૂર્વક ભક્તિ કરવાથી મનુષ્યજન્મ મળે છે, સર્વ પ્રકારની અનુકૂળતા સાંપડે છે અને સરળતાથી સિદ્ધપુરીના

પથ ઉપર આવી જવાય છે.

પ્રભુભક્તિ દ્વારા વિષય–વિભ્રમ તરફથી મન દૂર થાય છે. શ્રી અજિતનાથ પ્રભુને નિત્ય નિહાળાય છે. નવા નવા આનંદથી નિત્ય પ્રભુને ભેટીએ છીએ અને તેથી પૂર્વે બાંધેલાં ગાઢ એવાં અશુભ કર્મોનો ક્ષય કરાય છે.

શ્રેષ્ઠ એવા કર્પૂર વડે શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનની પ્રતિમા પૂજાય છે. શ્રી જિનેશ્વરને પૂજવાથી બળવાન એવા મોહને દૂર કરાય છે. શ્રી અજિનાથ પ્રભુ આપણો હાથ ગ્રહણ કરીને આપણા ભવ સંબંધી ભયને દૂર કરે છે. જેઓ શ્રી અજિતનાથ પ્રભુનાં અંગને પૂજે છે તેમની વિષય-વાસના વેગથી ગળી જાય છે. તેનું કુગુરુ તરફ મન આકર્ષાતું નથી અને સુકૃત સંબંધી સંપત્તિ સહેલાઈથી એકત્ર કરાય છે.

હે પ્રભુ ! આપના ધર્મનો હૃદયમાં મેં પહેલાં આદર કર્યો નહોતો તેથી મારો ઘણો કાલ વ્યર્થ પસાર થયો. નરકગતિ અને દેવગતિમાં અનેક વાર પરિભ્રમણ કરાયું અને એ રીતે હું અનંતા ભવોમાં ફર્યો.

હે પ્રભુ ! મારા પ્રચુર પુણ્યને કારણે દેવગતિ મળી, પરંતુ મોક્ષપ્રાપ્તિ માટે તો તે પણ ઉપયોગી નહિ; માટે હે સ્વામી ! આ બંધનોમાંથી મને છોડાવો કે જેથી મારી ભવપરંપરા ટળે.

હે શ્રી અજિતનાથ સ્વામી ! આપના દર્શનથી પ્રચુર પુણ્ય એકત્ર થવાથી મારો ભવ હવે સફળ થયો છે. કામદેવનો મદ પણ ઊતરી ગયો છે. મલિન માત્સર્યને મેં જલદીથી દૂર કર્યો છે. તેથી ગહન એવા ભવસાગરને જાણે મેં પાર કર્યો છે.

હે જિનેન્દ્ર ! આપના પ્રભાવથી વિપત્તિઓ આકુળ થઈને જલદીથી પલાયન થઈ ગઈ છે. વળી આપના જયવંતા જિનશાસનમાં મારું મન રમી રહ્યું છે. તેથી સર્વ સિદ્ધિઓ મને વશ થઈ ગઈ છે.

વૈભવને ઇચ્છતા લોકો આકાશ અને પૃથ્વીમાં ફરે છે અને કોઈક કાર્યને માટે સમુદ્રમાં પણ તરે છે. પરંતુ જો એક વખત મનમાં અજિતનાથ પ્રભુનું ધ્યાન કરીએ તો કુબેરના જેવા ધનવાન થઈ શકીએ.

હે પ્રભુ! ભવના ભયથી હું ભાગું છું. ભાવથી આપના ચરણોની સેવા ઇચ્છું છું. દેવતાનાં સુખોને હું હવે ઇચ્છતો નથી. હે પ્રભુ! રાજ્યથી ભય પામું છું અને રમણીઓના રસમાં રાચતો પણ નથી. ફક્ત એટલું જ યાચું છું કે ભવોભવ આપ મારા સ્વામી થાઓ અને હું આપનો સેવક બનું અને આપની સેવા કરીને હું ભવપાર ઊતરું.

કવિ જયશેખરસૂરિએ તારંગા તીર્થના મૂળનાયક શ્રી અજિતનાથ ભગવાનને સંબોધીને લખેલા અગિયાર કડીના આ પ્રાસાનુપ્રાસયુક્ત કાવ્યમાં તીર્થનો મહિમા દર્શાવવા સાથે પોતાની ભવપરંપરા દૂર કરી મોક્ષગતિ તરફ દોરવા માટે પ્રાર્થના કરી છે.

(૯) શ્રી જીરાવલ્લા પાર્શ્વનાથ વિનતી

કરઉં સેવના દેવના પાય પામી,
ટલઇ વારલામી નમઉં સીસુ નામી;
કહઉં સત્યહું જન્મ લાધઉ માહરઉ,
જગન્નાથ જીરાઉલુ જઇ જુહારઉં. ૧

સદા દોહિલ્યા દુઃખ દારિદ્ર દારઇ,
મહા સમુદ્ર સંસાર ભઉ વેગિ તારઇ,
કિસિઉ નીગમઉ આલમાટિઇં જમારઉ,
જગન્નાથ જીરાઉલુ જઇ જુહારઉ. ૨

ત્યજી કામના કામના બાણુજીતાઃ
વિદીતા ઘણઉં માન મોહાદિજીતા;
ચિદાનંદિસિઉં નંદ રુપિઇં વિચારઉ;
જગન્નાથ જીરાઉલુ જઇ જુહારઉ. ૩

કલિઇંગ્યા સવે દેવ દેવત્થ છાંડી,
રહિઉં રંગિઐ તીર્થનુ રાઉ માંડી;
ખપઉસિઉં જંપઉ એક નવકાર સારઉ;
જગન્નાથ જીરાઉલુ જઇ જુહારઉ. ૪

કિસિઉં કૂડ કોટિલ્ય હીયઇ વિમાસઉ,
સમાસઉ સહૂ પાપનું નામ નાસઉ,
સણુ રે સણુ રે સણુ બોલ સાચઉ ગમારઉ,
જગન્નાથ જીરાઉલુ જઇ જુહારઉ. પ

દયા જીવની જિનનઇ ધર્મ્મિ પાલઉ
ગુરિઇં જે કહિઉ આગઇ તે નિહાલઉ,
ત્યજી શૌનઇ લોક પઇલુ સમારઉ,
જગન્નાથ જીરાઉલુ જઇ જુહારઉ. ૬

કરઉ વંદના વાદનું નામ ફેડઉ,
મજેડઉ ઘણુ ધમ્મ મુકડ મ કેડઉ;
પરદ્રોહ નિંદા પિરાઇ નિવારઉ,
જગન્નાથ જીરાઉલુ જઇ જુહારઉ. ૭

નિરાકાર નીરાગ નિમ્મોહ થાઇ,
પર બ્રહ્મિસિઉં જોર હિયુ ચિત્તાલાઇ;
ગરુઉ ગણાધીશ સેવુ સકારઉ;
જગન્નાથ જીરાઉલુ જઇ જુહારઉ. ૮

દયા દાન દિઇ દીન દેખી દયાલુ,
ભજઇ ભક્તિ મઇ ભાવિ લોલઉ મયાલુ;
ઘણું સિઉ ભણુઉ પિંડ પાપિઇં મ ભારઉ;
જગન્નાથ જીરાઉલુ જઇ જુહારઉ. ૯

ક્ષમા આદરઉ એક મનિ કોપઉ;
હીઉં ધીખી ધીખી ધ્યાનિ રોપઉ;

મયા મોહ મૂકી અહંકાર વારઉ;
જગન્નાથ જીરાઉલુ જઈ જુહારઉ. ૧૦

ઇસિઉં છંદિ આણુંદિસિઉં દીહ રાતિઇં,
પઢઉ એક ભાવિઇં ભુજંગ પ્રયાતિઇં,
મયા મોહ સંસારના પાસ છુટઉ;
કહઈ સત્ય જાણી ઇસિઉં જ્યોતિ બૂટઉ. ૧૧

ઇતિ શ્રી જિરાઉલા પાર્શ્વનાથ વિનતી.

° ° °

વિવરણ

જીરાવલા પાશ્ર્વનાથ વિશે કવિ જયશેખરસૂરિએ જુદાં જુદાં પદોની જે રચના કરી છે તેમાંનું આ પણ એક મહત્ત્વનું પદ છે. કવિ કહે છે કે દેવાધિદેવ પ્રભુનાં ચરણો પામીને હું સેવા કરું છું, મસ્તક નમાવીને નમસ્કાર કરું છું. હે ભવ્યજનો ! હું સત્ય કહું છું કે જગતના નાથ જીરાવલા પ્રભુને નમસ્કાર કરવાથી ભવ કૃતાર્થ થાય છે.

દુર્લભ એવા, દુઃખ અને દારિદ્રને હંમેશાં દૂર કરનારા, સંસારરૂપી સમુદ્રથી પાર ઉતારનારા એવા શ્રી જીરાવલા જગતનાથને જઈને નમસ્કાર કરો. નકામી વાતોમાં મનુષ્યજન્મ શા માટે ગુમાવવો ?

વિષયવાસનાને છોડીને કામદેવનાં બાણોને જીત્યાં છે. લોકમાં વિખ્યાત એવા માનમોહાદિને પણ જીત્યા છે. હવે ચિદાનંદ-સ્વરૂપ મોક્ષગતિનો વિચાર કરો.

સર્વ દેવતાઓ પોતાનું દેવત્વ છોડીને જીરાવલા તીર્થમાં આનંદથી પ્રેમ ધારીને રહે છે. ફક્ત એક નવકારમંત્રનો જાપ જપીને કર્મને ખપાવો. કૂડ-કપટનો તમે શા માટે વિચાર કરો છો ? પાપના નામનો જ નાશ કરો. અલ્પ પણ સત્ય બોલો.

સર્વ જીવો પ્રત્યે દયા ચિંતવો. જિનધર્મનું પાલન કરો.

સુગુરુએ જે કહ્યું તે જ નિહાળો. જીવવધ કરનારા ચાંડાલ લોકનો સંગ ત્યજીને પ્રથમ વ્રતનો–પ્રાણાતિપાત વિરમણનો સ્વીકાર કરો.

શ્રી જીરાવલા જગન્નાથને જુહાર કરીને વંદના કરો. વાદ-વિવાદનો ત્યાગ કરો. ઘણી તકલીફ પડે તો પણ ધર્મને અનુસરવાનું ન ચૂકો. પરદ્રોહ અને પારકાની નિંદાનું નિવારણ કરો.

નિરંજન નિરાકાર બનવા માટે રાગરહિત થાઓ. નિર્મોહી બનો. હૃદયમાં મોક્ષનો ઉત્સાહ લાવીને ગુરુ અને ગણાધીશોની–પૂજ્યોની સેવા કરો, અને સત્કાર કરો.

શ્રી જગતનાથ જીરાવલા પ્રભુને જુહાર કરીને દીન જનોને જોઈ દયાળુ બનો. અનુકંપા દાન આપી સરલ અને માયાળુ બનો. પ્રભુ-ભક્તિ અને શ્રુતજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરો. પિંડેષણાના પાપથી ભારવાળા ન બનો.

હે ભવ્યજનો ! ક્રોધ આવવા છતાં પણ મનમાં એક ક્ષમાને આદરો. વળી હૃદયને ધીમે ધીમે પ્રભુધ્યાનમાં સ્થાપન કરો. માયા, મોહને મૂકીને અહંકારનું નિવારણ કરો.

'ભુજંગ પ્રયાતિ' છંદના લય અને તાનની જેમ દિવસ અને રાત આનંદમાં રહો. મોહમાયારૂપી સંસારના પાશથી છૂટો. સત્ય જાણીને કહું છું કે આવા પ્રકારની જ્યોત જીવનમાં પ્રગટાવો.

'ભુજંગ પ્રયાતિ' છંદમાં લખાયેલા આ કાવ્યની ધ્રુવપંક્તિ છે 'જગન્નાથ જીરાઉલુ જઈ જુહારઉ'. આ પ્રકારના ઉદ્બોધન સાથે કવિએ પોતાને અને અન્ય જીવોને માટે સાચી ભક્તિના પ્રાથમિક ઉપાય તરીકે કરવાં જેવાં કર્તવ્યો દાન, દયા, ક્ષમા, નવકારમંત્રનો જાપ, ધ્યાન ઇત્યાદિ દર્શાવ્યાં છે અને માયા, મોહ, અહંકાર, પરનિંદા, પરદ્રોહ વગેરેનો ત્યાગ કરવાનું જણાવ્યું છે.

(૧૦) શ્રી ચોરૂઆડમંડન શ્રી પાર્શ્વનાથ વિનતી

સોરઠ દેસ મઝારિ ચોરૂઆડ નયર વષાણીઇએ;
તિહાં પ્રભુ પાસુ જુહારિ હરિષિ હિઇં હીયડઉં ઉલટઇએ. ૧

રૂપિ મણિ મંડિતસ્યામિ પેષંતાં રુલીયામણઉ,
દુરિય પણાસઇ નામિ સહજિહિં સુલલિત પાસજિણુ. ૨

દીઠઉ પાસ જિણિંદા પૂનિમચંદ સોહામણઉ,
ભવિયણ મનિ આણંદ સાયરુ લહરે જાઈ જિમ. ૩

આસસેણ મલ્હારુ વામાનંદણ જાણિયઇ,
ત્રિભુવન તારણહારુ તૂંઅ જિ સ્વામી પાસજિણ. ૪

સેવ કરઇ ધરણિંદ, પય પૂજઇ પદમાવતીય;
તિહુયણિ ભવિયણવૃંદ ચિંતિય પૂરઇ પાસજિણ. ૫

ચિંતામણિ અવતારુ, સાચઉ સુરતરુ જાણીયઇ;
કામધેનુ જગિસાર જગનાયક તું પાસજિણ. ૬

ચોરૂઆડિ મંડન સ્વામિ વીનતડી અવધારીયઇ,
નિતુ અમ્હ હીયડા ઠામિ વસિ જે વંછિત રિધિકર. ૭.

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા ચોરૂઆડ મંડન શ્રી પાર્શ્વનાથ વિનતી.

° ° °

વિવરણ

કવિશ્રી જયશેખરસૂરિએ સૌરાષ્ટ્રના ચોરવાડ નગરના શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનાં દર્શન કરીને પોતાનો ભાવોલ્લાસ આ વિનતીમાં ગાયો છે. કવિ કહે છે કે સોરઠદેશમાં ચોરુઆડ (ચોરવાડ) નગર પ્રખ્યાત છે. ત્યાં શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુને વંદન કરવાથી હૈયડામાં હરખ સમાતો નથી.

રૂપિ અને મણિથી યુક્ત એવા રળિયામણા સ્વામી દેખાય છે. તેમના નામસ્મરણથી પણ પાપ નાશ પામે છે. પૂર્ણિમાના ચંદ્ર

જેવા સોહામણા શ્રી પાર્શ્વજિણંદ દેખાય છે. ભવ્યજનોનાં મનમાં સાગરની લહેરીઓની જેમ આનંદની લહેરીઓ ઊઠે છે.

અશ્વસેન રાજા અને વામારાણીના પુત્ર હે પાર્શ્વનાથ પ્રભુ! આપ ત્રિભુવનના તારણહાર છો. દેવ ધરણેન્દ્ર આપની સેવા કરે છે. દેવી પદ્માવતી આપના પગ પૂજે છે.

હે પાર્શ્વપ્રભુ! આપ ત્રિભુવનમાં ભવ્યજનોનાં મનોવાંછિત પૂર્ણ કરો છો એટલે જાણે સાચે જ ચિંતામણિરત્ન જેવા અથવા કલ્પવૃક્ષ અથવા કામધેનુ જેવા જણાઓ છો!!

હે જગતના નાયક શ્રી પાર્શ્વજિન! ચોરુઆડમંડન સ્વામી! અમારી એક વિનતી અવધારો. હમેશાં અમારાં હૈયાંમાં વાસ કરીને અમને વાંછિત રિદ્ધિ-સમૃદ્ધિ આપજો.

કવિની અન્ય પ્રકારની વિનતીઓની જેમ આ વિનતીમાં પણ કવિએ તીર્થનાં દર્શનનો ઉલ્લાસ શુભ ભાવનાઓ સહિત વ્યક્ત કર્યો છે.

(૧૧) શ્રી નવપલ્લવ શ્રી પાર્શ્વનાથ વિનતી

સુરઠ મંડલ મંડણ એકલઉં, નગર મંગલ પત્તન એભલઉં;
જિહાં છઇ નવપલ્લવ દેવતા, નિધિ નવઇ લહીઇં પગ સેવતાં. ૧
જખ ટલી તુઝ કુંડલિ અંગુલી, તવ ફલી કલિકાલ તણી રુલી;
તિમઇ તુઉ મહિમા સ નવી હુઈ, ગયઉ તે કલિકાલ સુહુ થઈ. ૨
પશુ તુલાં અહિલઉ ભવ નીગમી, દિવસ એક તુઝ કન્હઇ વીસમી;
અવગમી હિવ તત્વકલા હીયઇ, વિષય વિભ્રમિ તુ નવિ વાહીઈ. ૩
રજ તણી પરિ રાહુ નિરાકરી, તૃણ સમી રમણી હિયડઇ ધરી;
સુગતિ નીતઇં વાહી વાટડી, મદન તુ ન સકઇ તુઝ સું ભિડી. ૪
નિત નિતૂ નવ પલ્લવ જે નમઇં, વલી વલી ભવરાનિ ન તે ભમઇ;
કિમઇ શાસનિ તે ઘડી ઠરમઇં, સિવવધૂ કન્હઇ તે વહિલા ગમઇં. ૫

તુઝ ઘણુઉ મહિમા જગિ જાણીઇં, નિજ સભાં નરનાથિ વખાણીઇં;
તઇં નમી મનુ માનઇં એતલઉં, અવતરિયા ભવમાહિ અમ્હે ભલઉં. ૬

સંસાર ભાવઠિ વિહંડણુ વિશ્વનાથ,
વિખ્યાત નામ નવપલ્લવ પાર્શ્વનાથ;
દઇ દીસરાતિ નિજ સું તુઝ પાય સેવ,
મઇં માગિવઉ તુઝ વસી પણિ દાન દેવ. ૭

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા નવપલ્લવ શ્રી પાર્શ્વનાથ વિનતી.

° ° °

વિવરણ

શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનાં ચમત્કારિક તીર્થોનો મહિમા સવિશેષ છે. કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિએ આ વિનતીમાં નવપલ્લવ પાર્શ્વનાથનો મહિમા ગાયો છે.

સોરઠદેશના અલંકારરૂપ, મંગલપત્તન નામનું સુંદર નગર છે. ત્યાં નવપલ્લવ પાર્શ્વનાથ પ્રભુ બિરાજમાન છે. એમનાં ચરણકમળની સેવા કરનાર ભવ્યજીવો નવનિધાન મેળવે છે.

હે સ્વામી! જ્યારે આપે કાનથી કુંડલ અને હાથેથી વીંટી ઉતાર્યાં અર્થાત્ જ્યારે આપ સ્વયં દીક્ષિત થયા ત્યારે તે કુંડલ અને વીંટી પ્રાપ્ત કરવા કળિકાળ રાજી રાજી થઈ ગયો, પરંતુ આપનો સાચો મહિમા એને જ્યારે સમજાયો ત્યારે કલિકાલ શરમાઈને મુખ ફેરવી, વ્યર્થ બનીને ચાલી ગયો.

હે પ્રભુ! અત્યાર સુધી પશુની જેમ મારો ભવ નિરર્થક પસાર થઈ ગયો, પરંતુ એક દિવસ આપના આશ્રયે વિશ્રામ કર્યો છે કે જેથી હવે હૈયામાં તત્ત્વની કલા અને અભિરુચિ પ્રગટી છે, તેથી હવે વિષયવિભ્રમ બાધા પમાડતો નથી.

આપે રાજ્યસંબંધી શોભાનો ત્યાગ કર્યો છે અને હૃદયમાં રમણીને તૃણ સમાન માની છે. હે પ્રભુ! આપે મુક્તિનો માર્ગ

ધારણ કર્યો છે કે જેથી કામદેવ પણ હવે આપની સાથે લડી શકતો નથી.

જે શ્રી નવપલ્લવ પાર્શ્વપ્રભુને નિત્ય નમે છે તે ભવરૂપી અરણ્યમાં ફરી ભમતો નથી. જે કોઈ ઘડીભર આપના શાસનમાં રમે છે તે શિવવધૂની પાસે એટલે કે મોક્ષગતિની પાસે વહેલો પહોંચી જાય છે.

પોતાની સભામાં જેમ રાજા વખણાય છે તેમ જગતમાં આપનો ઘણો મહિમા છે. આપને નમસ્કાર કરીને મારું મન તો એટલું જ જાણે છે કે આ ભવમાં અમે અવતર્યા અને આપનાં દર્શન કર્યાં એ સારું થયું.

હે વિશ્વનાથ! સંસારરૂપી ભાવઠનો વિચ્છેદન કરનારા શ્રી નવપલ્લવ પાર્શ્વનાથ પ્રભુ! આપનું નામ પ્રખ્યાત છે. અહોનિશ આપનાં ચરણોની સેવા મને મળજો. હે પ્રભુ! આપનામાં મારું મન વસે એવું ધ્યાન હું માગું છું.

આ વિનતીમાં કવિ શ્રી નવપલ્લવ પાર્શ્વનાથનાં દર્શનથી પોતે અનુભવેલી ધન્યતા અને મળેલા મનુષ્યભવની કૃતાર્થતા વ્યક્ત કરી પ્રભુની કૃપાથી પોતાને વહેલી વહેલી મુક્તિ મળે એવી શુભ અભિલાષા વ્યક્ત કરે છે.

કવિ આ કાવ્યમાં પ્રમાણિકપણે સ્વીકાર કરે છે કે 'હે પ્રભુ! મનુષ્યજન્મ મળવા છતાં અત્યાર સુધીનો મારો સમય એક પશુની જેમ પસાર થઈ ગયો, પરંતુ એક દિવસના આપના દર્શનમાત્રથી મારા હૃદયમાં તત્ત્વની કલા વિકસવા લાગી છે અને સાંસારિક વિષયો હવે બાધા કરતા નથી. માટે જ કવિ ઉલ્લાસથી ગાય છે:

"પશુતુલાં અહિલઉ ભવનીગમી, દિવસ એક તુઝ કન્હઈ વીસમી;
અવગમી હિવ તત્વકલા હીયઇં, વિષય વિભ્રમિ તુ નવિ વાહીઇ."

કવિએ આ કાવ્યમાં કલિકાલ માટે કરેલી કલ્પના પણ મનોહર

છે. પાર્શ્વપ્રભુ જ્યારે દીક્ષિત થાય છે ત્યારે તેમણે ઉતારેલાં કુંડલ અને વીંટી મળવાની આશાએ કલિકાલ રાજી થાય છે, પરંતુ પ્રભુનો જ્યારે મહિમા જુએ છે ત્યારે તે લીધા વિના મુખ ફેરવી ચાલ્યો જાય છે. કવિ લખે છે:

"જબ ટલી તુઝ કુંડલિ અંગુલી, તવ ફલી કલિકાલ તણી રુલી;
તિમઇ તુઉ મહિમા સ નવી હુઇ, ગયઉ તે કલિકાલ સુહુ થઇ."

(૧૨) શ્રી સ્તંભતીર્થ વિનતી

જુ પરમેશ્વરુ પૂજિઉ વાસવે, ગુણુ જિહાં ઉદયાવસિ વાસવે,
સુગતિ વાટ જુ ધર્મકથા ભણુઇ, કઇય દેખિસુ પાસુ સુથાંભણુઇ. ૧

ઝલહલિઉ કમઠાસુર આમલઇ, જુ કિરકામ તણાં સર આમલઇ;
ઇંડુ સુદેવુ સદૈવ સિલાહીયઇ, નવુહટઇ જિમ પાપ સિલાયઇ. ૨

તઇં મહઇં જઇ જાઇ તણી કલી, દુરિત સંતતિ જાઇ તિનીકલી;
રમઇં રંગિ જિ આગમિ તાહરઇ, મનુ ન તીહ તણું મમતા હરઇ. ૩

અવગણી સુખ જે ભવવાસનાં, અવગમઇ તુઝ શાસનુ વાસનાં,
સકલ જીવ ભણીતિ કૃપા ધરઇં, શિવપુરી પુહચઇ પથિ પાથરઇં ૪

પ્રકટ સંકટ કોડિ નિરાકરી, સુચિર રોગિય વેગિ નિરાકરી;
સિવ લગઇ સવિ સંપદ દાષવી, તઇં કુનાયકુ કીર્ત્તિ સદાખવી. ૫

નરકિ જીવ અનેકિ રમાડીઇ, જિણિ ન સાર કરઇં કિરિ માડિયઇ,
મલિન મોહઇંસિઉ પરિવારિસિઉં, પ્રભુ પસાઇ ભલીપરિવારિસિઇં. ૬

પૂહવિ માડિસિ મતિ માનતા, સ્મર ચુડઇ ગુણુએ મતિ માનતા,
અછવ વાત પરીસહ સાહરી, લઇન લોભલુ કીસહ સાહરી. ૭

અરિરિ આપહણી મઙુ મૂંકિસિઉ, તિમ્હ વરાંક તણુઉ ભઉ મૂંકિસિઉ;
હિવ સુમઇં નિતુ નાયકુ પૂજિયઇ, જસુ કદાપિ તુમ્હે નવિ પૂજિઇ. ૮

કુમતિ ગઇ સવિ સામિય આકલી, જનિ જરા નીચ પામિય આકલી;
વિપદવેલિ વસી વિસમી હિયઇ, તઉ તમ્હારીય સેવ સામી હિયઇ. ૯

અનુભવી ભમતે જિન વિનવી, મદન વેદન તે જિન વિનવી;
તુઝ દયા જન ચિત્તિ નિતૂ વસી, કરિ મયા હિવ વાહર તૂ વસી.૧૦

વિભવિ વેભવિ જીવ ભવે ભમઇં,
યુવતિ રંગ તુરંગ ન મૂ ગમઇં;
તુઝ કૃપા વનિ પાવનિ હું રહું,
રહ રહઇં મનિ એતલડું સ્પૃહું ..૧૧

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી સ્તંભતીર્થ વીનતી..

o o o

વિવરણ

ખંભાતના સ્થંભન પાર્શ્વનાથનો મહિમા પ્રાચીન સમયથી અપાર ગણાયો છે. કવિ જયશેખરસૂરિએ પણ એક કરતાં વધુ પદો એ વિશે લખ્યાં છે. આ વિનતીમાં કવિ કહે છે કે 'જે પરમેશ્વરને ઇન્દ્રે પૂજ્યા છે, જેમાં સર્વ ગુણો વસેલા છે અને જેમણે મોક્ષ-માર્ગની ધર્મકથા કહી છે એવા શ્રી સ્થંભનપુર પાર્શ્વપ્રભુનાં અમે ક્યારે દર્શન કરીશું ?'

દેદીપ્યમાન એવો કમઠાસુર આપને આવીને મળે છે અને આપે કામદેવનાં બાણને તોડી નાખ્યાં છે. ઇક્ષુ સમાન મધુર શ્રી પાર્શ્વનાથની હમેશાં પ્રશંસા થાય છે. હૃદયમાંથી જ્યારે પાપશિલા હટે છે ત્યારે નવું માધુર્ય ઉત્પન્ન થાય છે.

હે પ્રભુ ! જાઈનાં પુષ્પની સુવાસ જેમ મઘમઘે છે તેવી રીતે કલિયુગમાં પાપનો સમૂહ વિસ્તાર પામે છે. પરંતુ જે જીવો આપની આજ્ઞામાં આનંદથી રમે છે તે ભવ્યજીવોની આપ મોહમાયારૂપી મમતાના પાપને હરો છો.

હે સ્વામી ! જે જીવો ભવવાસ સંબંધી સુખની અવહેલના કરીને આપના શાસનમાં વસે છે એટલે કે આપના શાસનના રસને જાણે છે તે સર્વ જીવો આપની કૃપાને ધારણ કરીને શિવપુરમાં સરળ-

તાથી પહોંચવા સમર્થ બને છે.

હે નાથ ! આપની કૃપા કરોડો દેખીતાં સંકટોને દૂર કરે છે, વળી ચિરકાલના રોગીને જલદીથી નીરોગી કરે છે. હે પ્રભુ ! મોક્ષ-સંબંધી સર્વ સંપત્તિને આપે દેખાડી છે અને કુનાયકની કીર્તિને હંમેશાં નષ્ટ કરી છે

હે પ્રભુ ! આપના કલ્યાણક સમયે નારકીના અનેક જીવો આનંદ પામે છે તે સમયે આપના કૃપાપ્રસાદથી મલિન મોહ પણ કામક્રોધાદિ પરિવાર સાથે સૂઈ જાય છે અર્થાત્ શાંત થઈ જાય છે.

આ જગતમાં કામ, પરીષહ, લોભ ઈત્યાદિ આત્માને નીચે પાડનારાં છે, પરંતુ ગુણવાન વ્યક્તિએ તેને વશ ન થવું જોઈએ.

અહો ! ! હું જેમ જેમ મારા મદને છોડી દઈશ તેમ તેમ એ મદનો ભય નહિ રહે. હવેથી હું સુમતિપૂર્વક પ્રભુની નિત્યપૂજા કરીશ.

હે સ્વામી ! આ ક્ષણે મારી બધી કુમતિ ચાલી ગઈ. હૃદયમાં વિપત્તિરૂપી વેલડી નિત્ય વસે છે, તો પણ આપની જ સેવા હૃદયને શાંત કરે છે.

જે નવી નવી કામવેદનાઓનો અનુભવ કરીને ભવભ્રમણ કરે છે તે માણસ જિનને વિનવે છે, જિનની ઉપાસના કરે છે. આપની દયા બધાના ચિત્તમાં નિત્ય વસે છે. હે સ્વામી ! હવે મને વચન આપો કે આપ મારા હૃદયમાં પણ વાસ કરશો.

અભવિ જીવ ભવના વૈભવમાં ભમે છે, પરંતુ મને યુવતીઓના રંગતરંગ ગમતા નથી આપની કૃપાથી હું પવિત્ર બનીને રહેવા ઇચ્છું છું. હે સ્વામી ! વારંવાર હું મનમાં એ જ સ્પૃહા રાખું છું.

આ કાવ્યમાં કવિએ સ્તંભન પાર્શ્વનાથ પ્રભુનો મહિમા વર્ણવ્યો છે. શ્લેષાલંકાર સહિત, યમકસાંકળીયુક્ત, વર્ણાનુપ્રાસાદિ શબ્દાલંકારની પણ મનોહર સંકલના કરી છે.

(૧૩) શ્રી શાંતિનાથ વીનતી

સોલસમઉ જિણુરાઉ સંતીકરુ, સિરિ સંતિ જણુ હિયઇ ધરે;
વિણુ ભાઉ પણુમઉ, ભવિય હરિસભરે. ૧

કરુણોદય જે સંતિ જિણુ તુહં જોયઇં મુહ-કમલો;
તે સિવસુખ લહંતિ ભવસાયરુ દુત્તરુ તરિઉ. ૨

ભમિઉ સયલુ સંસારુ દુઃખ લક્ખ ચઉગઇ સહિય;
સેવિયદેવ અસાર હરિહર, બંભતિ દંભ હુય. ૩

મોહિય મણુ મિચ્છત્તિ આણુ વિરાહિય તુહ તણીય;
તિણિ પલિપત્તિ વિપત્તિ છેયણુ ભેયણુ પમુહ બહુ. ૪

ગિરિ સિરિ પૂરિ વહંતુ, નાવ તુલાં તૂં પામિયઉં,
તઉ હુઉ હરિસુ મહંતુ કિરિ ચિંતામણિ કરિ ચહિઉ ૫

જિમ મરુ મંડલિ નીરુ તીર મહન્નવિ દોહિલઉ;
ધમ્મધુરંધર ધીર તિમ તુહ દંસણુ પુન્નવસે. ૬

આસ કરી તુહબારિ આવિઉ, સામિઉ સંતિ જિણુ;
ભવસાયરુ મઇં તારિ તે ભાવારિ નિવારી પહુ. ૭

વણુસિવ સિવપુર રાઉ, વિશ્વસેણુ નિવકુલય તિલય;
સુરનર વંદિય પાય, ધન્નતિ જે તઇં ઓલગઇ. ૮

નવિ વંછઉ તુહ પાસિ, રાજરમણિ વર ભોગ ભર;
નિય પય મૂલિ નિવાસિ, જિમ ભવિ ભવિ સેવા કરું. ૯

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી શાંતિનાથ વિનતી.

વિવરણ

વર્તમાન ચોવીસીના સોળમા તીર્થંકર તે શાંતિનાથ ભગવાન વિશે સ્તુતિ લખતાં કવિ જયશેખરસૂરિ કહે છે કે શાંતિને કરનારા હે શાંતિનાથ ભગવાન !! હૃદયમાં હર્ષ ભરેલો એવો હું હૃદયમાં ભાવને ધારણ કરીને આપને પ્રણામ કરું છું.

હે કરુણાસાગર શાંતિનાથ ભગવાન ! આપનું મુખકમળ જેઓ જુએ છે તેઓ શિવસુખને લહે છે અને દુસ્તર એવા ભવ-સાગરને તરે છે.

હરિ, હર, બ્રહ્મા એ ત્રણ અસારદેવને સેવીને, સકલ સંસારમાં ચારે ગતિમાં ભમીને લાખો દુઃખો મેં સહન કર્યાં છે.

મિથ્યાત્વી જીવો, મોહનીય કર્મથી આક્રાન્ત મુગ્ધ થયેલા મનવાળા અને આપની આજ્ઞાની વિરાધના કરનારાઓ છેદન, ભેદન ઇત્યાદિ ઘણી વિપત્તિઓ ભોગવે છે.

ગિરિના શિખર ઉપરથી નીકળી પૂરથી વહેતી નદીમાં પાર ઉતારનાર નૌકાતુલ્ય આપને જો પ્રાપ્ત કરું તો જાણે ચિંતામણિરત્ન હાથમાં આવી ન ચડ્યું હોય ! આપનાં દર્શનથી મારા હૈયામાં મહાન હર્ષ થાય છે.

મરુભૂમિમાં જેમ પાણી દુર્લભ હોય, મહાસાગરનો જેમ કિનારો દુર્લભ હોય, તેમ હે ધર્મની ધુરાને ધારણ કરનારા પ્રભુ ! આપનાં દર્શન દુર્લભ અને બહુ પુણ્યથી પ્રાપ્ત થાય એવાં છે.

હે શાંતિનાથ પ્રભુ ! આશા સાથે હું તમારા દ્વારે આવેલો છું. ભાવરૂપી શત્રુને નિવારીને હે પ્રભુ ! મને ભવસાગરથી પાર કરો.

સુંદર વર્ણવાળા હે શિવપુરના રાજા ! વિશ્વસેન રાજાના કુલના હે તિલક ! જેનાં ચરણકમળો સુરનરથી વંદિત છે એવા હે શાંતિ-નાથ પ્રભુ ! આપને જે ઓળખે છે તે ધન્ય છે.

રાજ્ય, રમણી આદિ શ્રેષ્ઠ ભોગાતિશયને હું આપની પાસેથી ઇચ્છતો નથી. હું તો એટલું ઇચ્છું છું કે આપના ચરણમાં મને વસાવો કે જેથી ભવોભવ હું આપની સેવા કરું.

શાંતિનાથ ભગવાન પરમ કરુણાની મૂર્તિ સમા છે. કવિ એમની પાસે પ્રાર્થે છે કે પોતાને કોઈ ભૌતિક સુખની અભિલાષા નથી, પરંતુ ભવસાગરથી પાર ઉતરવાની એક માત્ર અભિલાષા છે. એ માટે કવિએ ઉપમા, રૂપક, ઉત્પ્રેક્ષા ઇત્યાદિ અલંકારથી સભર

એવી નીચેની સરસ પંક્તિઓ પ્રયોજી છે :

"ગિરિ સિરિ પૂરિ વહંતુ, નાવ તુલાં તૂં પામિયઉં;
તઉ હુઉ હરિસુ મહંતુ ફિરિ ચિંતામણિ કરિ ચડિઉ."
"જિમ મરુ મંડલિ નીરુ, તીર મહન્નવિ દોહિલઉ;
ધમ્મ ધુરંધર ધીર તિમ તુહ દંસણુ પુન્ન વસે."

० ० ०

(૧૪) શ્રી વિસવિહરમાન વિનતી

જય જણિય સુક્ખ, જય કપ્પહ રુક્ખ, ઉવલદ્ધ સુક્ખ, ભવભય પરુક્ખ;
વન્નેમિ સુરાસુર વિહિય સેવ, વિહંરંત વીસ અરિહંત દેવ. ૧

સીમંધર જિનવર પય નમામિ, મણુ રહિઉં જુગંધર સામિ નામિ;
સિરિબાહુ મુક્ક સંસારદાહુ, સિવસત્થવાહુ એક જિસુ બાહુ. ૨

ગુણગણહં ઠાઉ સમરઉ સુજાઉ, જિણરાઉ સયંપહુ સુદ્ધભાઉ;
રિસહાણણુ આણણુ જણિય ચંદે, વંદે અણંતવીરિય જિણંદ. ૩

સૂરપ્પહ કપ્પહ તિમિરસૂર, જિણવરુ વિસાલુ હય પાવપૂર;
વિજ્જહર ગુહિર વરકાણુ વાણિ, ચંદાયણુ આણુઇ ચિત્ત ઠાણિ. ૪
પુરપરિહ બાહુ સિરિચંદ બાહુ, બહુગુણ ભયંગ ભુવણેગ નાહુ;
વીસરઇ નઇસિર એક પાલ, નેમ્મિપ્પહ નિમ્મલ ગુણવિસાલ. ૫

ધ્યાયંતિ ધીર સિરિ વીરસેણુ, મહભદ્દદેવુ હય મોહસેણુ;
વંદામિ દેવુ જસિ જગહસાર, અરિહંત અજિયંવીરિય ઉદાર. ૬

કપ્પદુમ ચિંતામણિ સમાણુ, નિમ્મહિય મોહમહ સુહડમાણુ;
નામીય નરિંદ અમરિંદ સીસ, એ જિણ નમામિ નિસિ દિસ વીસ.. ૭

આઇલ્લ ચઉરજિણ જંબુદીવિ, તઉ અટ્ઠય ધાઇયસંડિ દીવિ,
તત્તોય અટ્ઠ પુક્ખરવરદ્ધિ, સવ્વેવિ દેવ મહદિંતુ સિદ્ધિ. ૮

વિહરંતા સંપઇ દંતા સંપઇ વીસઇ જિણવર મઇં થુણીય;
તે કેવલ નાણિય જગગુરુ જાણિય ઉલગ માનઉ મહ તણીય. ૯

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા વીસવિહરમાન વિનતી.

વિવરણ

આ કાવ્યમાં સીમંધર, જુગમંધર વગેરે વીસ વિહરમાન તીર્થંકરની સ્તુતિ કરવામાં આવી છે. કવિ કહે છે કે ઉપાર્જન કરેલું છે શાશ્વત સુખને જેમણે એવા આપ વિહરમાન જિનેશ્વરો જય પામો ! મોક્ષને મેળવ્યું છે એવા આપ જય પામો !

ભવરૂપી ભયને પારખ્યો છે એવા તથા સુરાસુરથી સેવા કરાયેલા એવા વીસ વિહરમાન અરિહંત દેવનું હું વર્ણન કરું છુ.

શ્રી સીમંધર જિનવરનાં ચરણોને હું નમું છું. માનથી રહિત એવા જુગમંધર સ્વામીને નમું છું, સંસાર-દાવાનલથી મુક્ત એવા શ્રી બાહુજિન તથા મોક્ષમાર્ગના એક સાર્થવાહ શ્રી સુબાહુ જિનના ચરણકમળોને નમસ્કાર કરું છું.

ગુણોના સમૂહના સ્થાન સમાન શ્રી સુજાત જિનને હું સ્મરું છું. શુદ્ધ ભાવવાળા સ્વયંપ્રભ જિનરાજને તથા જેમનું મુખ ચંદ્ર સમાન છે એવા ઋષભાનનને તથા અનંતવીર્ય જિનને હું વંદન કરું છું.

અજ્ઞાનરૂપી અંધકારને કાપનારા સૂરપ્રભ પ્રભુને, પાપસમૂહ જેનો નષ્ટ થઈ ગયો છે એવા વિશાલ જિનવરને, શ્રેષ્ઠ જ્ઞાનયુક્ત ગંભીર વાણીવાળા શ્રી વજ્રધર સ્વામીને અને ચંદ્રાનન જિનનું હું ચિત્તમાં ધ્યાન ધરું છું.

નગરદ્વારની અર્ગલા જેવા વિશાળ છે બાહુ જેના એવા શ્રી ચંદ્રબાહુ સ્વામીને, બહુ ગુણોથી યુક્ત શ્રી ભુજંગ સ્વામીને, એક પળ પણ જે વિસરાતા નથી એવા ઈશ્વરજિનને અને વિશાળ નિર્મલ ગુણથી યુક્ત શ્રી નેમિપ્રભુને હું વંદન કરું છું.

ધીર એવા શ્રી વીરસેન પ્રભુનું હું ધ્યાન કરું છું. મોહરૂપી સેનાને હણનારા મહાભદ્ર સ્વામીને, જગતના સારરૂપ દેવજસા સ્વામીને અને ઉદાર એવા શ્રી અજિતવીર્ય અરિહંતને હું વંદન કરું છું.

કલ્પવૃક્ષ અને ચિંતામણિરત્ન સમાન, નિર્મોહિત, મોહ-મદરૂપી સુભટને હણનારા, દેવો અને દેવેન્દ્રો જેમના ચરણમાં મસ્તક ઝુકાવે છે એવા એ વીસ તીર્થંકરોને રાતદિવસ હું નમન કરું છું.

આ વીસ જિનેશ્વરમાંથી પ્રથમનાં ચાર જિનેશ્વરો જંબૂદ્વીપમાં છે. ત્યારપછીનાં આઠ જિનેશ્વરો ઘાતકીખંડમાં છે અને પછીનાં આઠ જિનેશ્વરો પુષ્કરવર દ્વીપમાં એ વીસ અરિહંત દેવો મને સિદ્ધિ-ગતિને આપો.

વર્તમાનમાં વિચરતા એવા આ વીસ જિનેવરોની મેં સ્તુતિ કરી છે કેવલજ્ઞાની એવા તેઓ આપણા જગદ્ગુરુ છે એ વાતનો બહુ આનંદ માનો !

કવિ જયશેખરસૂરિએ નવ કડીની આ લઘુ કાવ્યકૃતિમાં વીસ વિહરમાન જિનેશ્વરોની સ્તુતિ કરી છે. તે પ્રત્યેકના નામોલ્લેખ સાથે અને તેઓના એકાદ વિશિષ્ટ મોટા ગુણલક્ષણ સાથે કૃતિની રચના કરી હોવાથી પ્રત્યેક વિહરમાન જિનેશ્વર માટે કાવ્યનું અડધું ચરણ લખાય તે સ્વાભાવિક છે એટલે આ કાવ્યકૃતિ વીસ જિનેશ્વરના નામસ્મરણરૂપે બહુ ઉપયોગી છે.

° ° °

(૧૫) શ્રી આદિનાથ વિનતી

સિરિ રિસહેસરુ નાભિરાય મરુદેવી સંભવુ;
ધનુસય પંચ પમાણુ, વસહિ સોહિઉ અપુણબ્ભવુ. ૧
જિણુ વિજયા જિયસત્તુ પુત્તુ સિરિ અજિય અંગજિઉ;
ચઉસય સઢ્ઢ ધણુચ્ચ વન્નુ ધોરિય કરિ વંજિઉ. ૨
અંકિઉ આસિ જિયારિ નિવસેણા સુઉ ગયમાણુ;
સંભવ ભવભય હરણુ ચઉસય ધણુ પરિમાણુ. ૩
વાનર હુઉ સંવર નરિંદ સિદ્ધત્થા નંદણુ;
સદ્દતિસય ધણુમાણુ નાણિ નિમ્મલુ અભિનંદણુ. ૪

તિસય ધણૂસિય દેહુ મેહમંગલ મણુ રંજણુ;
હું વિકલિઉ સિરિ સુમઇ સામિ નિતૂ સ્તુતિ રંજણુ. ૫

પઉમપ્પહુ ધર ધરણિ ધવદેવિ સુસીમા પુત્તુ;
કમલં કિઉ કમલા નિકઉ સઢહુસય ધણુમાણુ. ૬

વહરહુ પુહઇ પઈટ્ઠ પુત્તુ લંછણિ વંસત્થિઉ;
સો સુપાસુ સિવવાસુ દુસય ધણુ તણુ સિવ સત્થિઉ. ૭

ધનુસય સઢ સરીરુ મહસેણુ મહીપહુ;
લક્ખણુ રાણી જણિઉ ચંદિ જાણિઉ ચઇપ્પહુ. ૮

સયધણુ તણુ સુગ્ગીવ નિવ રામાકુલિ આકલંકુ.
સુવિહિય જણુ આણંદણુઉ સિરિ સુવિહી મયરંકુ. ૯

દઢરહ નંદાદેવિ વચ્છસિરિ વચ્છ સમન્નિઉ;
સિરિ સીયલુ નઉઇ ધણુ નરસુરવર વણ્ણિઉ. ૧૦

અસિઈ ધણુતણુ વિહુ રાયવિણુ અંગબ્ભવુ;
ગલ્લકેઉ સેયંસ દેઉ નિરુવહિ જગબંધવુ. ૧૧

જયાદેવી વસૂપૂજ્ય નિવ સુઉ સત્તરિ ધણુ દીહુ;
મહિહંકિઉ જિણુ નમઉ વાસુપૂજ્જ નિસિ દીહુ. ૧૨

સટ્ઠિધણુહુ કયવમ્મરાય સામાસુત સૂવલુ;
સૂયરા લંછિઉ કેવલિઉત્થિ કલિઉ સિરિવિમલુ. ૧૩

જિણેસરુ સિંહાસણુ સુજસા સુપુત્તુ પણ્ણાસ ધણૂસિઉ;
સેણાવલિક્ખિઉ જિણુ અણંત ગુણપતિ વિભૂસિઉ. ૧૪

વજ્જંકિઉ પણયાલ ધણુતણુ ઉન્મૂલિય કમ્મુ;
તિજયભાણુ સિરિ ભાણુ નિવ સુવ્વય સંભવધમ્મુ ૧૫

ધણુ ઉચ્ચઉ ચ્યાલીસ, વીસસેણુહ કુલ મંડણુ;
અઇરાસુઉ સિરિ સંતિ, હરિણુ લંછઉ દુહ ખંડણુ. ૧૬

કુંથુનાહુ પણતીસ ધણુહ છગેણ પયાસિઉ;
સૂરરાય સિરિદેવી જાઉ, ભવવાસિ ન વાસિઉ. ૧૭

અરુ જિણુ તીસ ધણુસિયઉ દેવિ સુદંસણુ જાઉ;
નંદાવત્તંકિય ચલણો સિવપુરિ પામિય ઠાઉ. ૧૮

કુમ્ભાંકિઉ કિયકમ્મ અંતુ, પ્રભાવઇ કુંભિ અવસિઉ ગુણાયરુ;
પંચવીસ ધણુ માણુ મલ્લિલદ્ધીઉ ભવસાયરુ. ૧૯

ધણુવીસઇ પરિમિઉ સુમિત્ત નિવ પઉમા મણુહરુ,
કુમ્મંકિઉ કિયકમ્મ અંતુ, મુણિસુવ્વય જિણુવરુ. ૨૦

નમિ નીલુપ્પલિ કલિઉ ધણુ પનરસહી હર દેહુ;
વિજયરાજ વિપ્રા તણુઉ નર પાયવ નવ મેહુ. ૨૧

સંખલિંગુ દસધણુહ તુંગ નેમિ જિણુ પુંગવુ;
સમિ દમિ સામ સમુદ્રવિજય સિવદેવિ સમુબ્ભવુ. ૨૨

નવકર પરિમિઉ આસસેણુ વામાસુઉ નિમ્મસુ;
સમહિસુ અહિ અહિનાણુ, પાસ જિણુ જણુ કથાદસુ. ૨૩

સત્તકરુ મિઉ વીર જિણુ સિંહ સહિઉ સરિદેઉ;
સિદ્ધત્થહ તસલાઇ સુઉ સયલ સંઘ સુહુ હેઉ. ૨૪

યે ચઉવીસઇ જિટ્ઠાવરિંહુ અટ્ઠાવય સંઠિય;
ભરહેસરિ કારિય સમગ્ર, સયમેવ પઇટ્ઠિય;
સિવપુરિ પત્તા સામિસાલ ભવ પંજર મોડિય;
જોઇ વિન્નત્તા મણુહરંગિ કર દુન્નિવિ જોડિય. ૨૫

માગઉ રાણિમ રમણિ નવિ અલજઉ એહુ જિ દેવ;
પરમેસર પામઉ કિમઉ ભવિ ભવિ તુમ્હ પય સેવ. ૨૬

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી આદિનાથ વિનતી.

વિવરણ

શ્રી નાભિરાજા અને મરુદેવી માતાના પુત્ર, પાંચસો ધનુષ્ય પ્રમાણવાળા, અપુનર્ભવયુક્ત, વૃષભ લાંછનથી શોભિત એવા શ્રી ઋષભદેવ પ્રભુ છે.

જિતશત્રુ રાજા અને વિજયા રાણીના પુત્ર, અંગદેશના રાજા, ચારસો પચાસ ધનુષ્ય પ્રમાણવાળા, ગૌરવર્ણવાળા અને હાથી લંછનની પ્રગટિત શ્રી અજિતનાથ પ્રભુ છે.

જિતારી રાજા અને સેનાદેવીના પુત્ર, ચાલ્યો ગયો છે માન જેમનો, ઘોડો જેમનું લાંછન છે, ચારસો ધનુષ્ય પ્રમાણવાળા, ભવ-રૂપી ભયને હરણ કરેલ છે જેમણે, એવા શ્રી સંભવનાથ પ્રભુ છે.

સંવર રાજા અને સિદ્ધત્થા દેવીના નંદન, વાનરલંછનવાળા ૩૫૦ ધનુષ્ય પ્રમાણવાળા, જ્ઞાનમાં નિર્મલ એવા અભિનંદનપ્રભુ છે.

મેઘરથ રાજા અને મંગલા રાણીના મનને આનંદ પમાડનારા, ક્રૌંચ પક્ષીથી યુક્ત, ત્રણસો ધનુષ્ય દેહ પ્રમાણવાળા, શ્રી સુમતિ-નાથ સ્વામીની સ્તુતિ નિત્ય આનંદ આનંદ આપનારી છે.

ધર રાજા અને સુસીમા રાણીના પુત્ર, કમલ લંછનવાળા, રાતા વર્ણવાળા, અઢીસો ધનુષ્ય પ્રમાણવાળા શ્રી પદ્મપ્રભ ભગવાન લક્ષ્મીનાં સ્થાનરૂપ છે.

સુપ્રતિષ્ઠિત રાજા અને પૃથ્વી માતાના પુત્ર સ્વસ્તિકના લાંછન-વાળા, બસો ધનુષ્ય પ્રમાણવાળા, મોક્ષમાં વસનારા, એવા મોક્ષ પંથના સાર્થવાહ શ્રી સુપાર્શ્વનાથ પ્રભુ છે.

મહાસેન રાજા અને લક્ષ્મણા રાણીના પુત્ર દોઢસો ધનુષ્ય પ્રમાણવાળા, ચંદ્રથી જે ઓળખાય છે (ચંદ્રના લાંજનવાળા) એવા શ્રી ચંદ્રપ્રભુ છે.

સુગ્રીવ રાજા અને રામા રાણીના કુળમાં વિશુદ્ધ (રત્ન), એકસો ધનુષ્યના પ્રમાણવાળા, મગરમચ્છ લાંછનવાળા, સુવિહિત લોકોને આનંદ આપનારા શ્રી સુવિધિનાથ પ્રભુ છે.

દૃઢરથ રાજા અને નંદાદેવીના પુત્ર, શ્રી વત્સના લાંછનવાળા નેવું ધનુષ્ય પ્રમાણવાળા, નરેન્દ્રો અને દેવેન્દ્રોથી વર્ણિત શ્રી શીતલ-નાથ પ્રભુ છે.

વિષ્ણુ રાજા અને વિષ્ણુમાતાના પુત્ર, ગેંડાના લાંછનવાળા, એંસી ધનુષ્ય પ્રમાણુવાળા, વિશુદ્ધ, જગતના બાંધવ શ્રી શ્રેયાંસનાથ ભગવાન છે.

વસુપૂજ્ય રાજા અને જયાદેવીના પુત્ર, સિત્તોર ધનુષ્યના દેહ પ્રમાણુવાળા, પાડાના વાંછનથી અંકિત, એવા શ્રી વાસુપૂજ્ય જિનને હું અહોનિશ નમું છું.

કૃતવર્મા રાજા અને શ્યામા રાણીના પુત્ર, સાઠ ધનુષ્ય પ્રમાણુ-વાળા, વરાહના લંછનવાળા, કેવલ રિદ્ધિથી યુક્ત શ્રી વિમલનાથ પ્રભુ છે.

સિંહાસન રાજા અને સુયશા રાણીના પુત્ર, પચાસ ધનુષ્ય પ્રમાણુવાળા, સિંચાણા(બાજપક્ષી)ના લાંછનવાળા, એવા શ્રેષ્ઠ ગુણોથી વિભૂષિત શ્રી અનંતનાથ પ્રભુ છે.

ભાણુ રાજા અને સુવ્રતા રાણીના પુત્ર, વજ્રના લાંછનવાળા, પિસ્તાલીસ ધનુષ્ય પ્રમાણુવાળા, કર્મને જેમણે ઉખેડી નાખ્યાં છે એવા, ત્રણ જગતના સૂર્ય સમાન શ્રી ધર્મનાથ પ્રભુ છે.

વિશ્વસેન રાજાના કુલમંડન, અચિરા રાણીના પુત્ર, ચાલીસ ધનુષ્ય પ્રમાણુવાળા, હરણના લાંછનવાળા, દુઃખનું ખંડન કરનારા એવા શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુ છે.

સૂરરાજા અને સિરિદેવીના પુત્ર, બોકડાના લાંછનથી પ્રકાશિત, પાંત્રીસ ધનુષ્ય પ્રમાણુવાળા, ભવવાસમાં વાસ નથી કર્યો જેમણે એવા કુંથુનાથ પ્રભુ છે.

સુદર્શન રાજા અને દેવી રાણીના પુત્ર, ત્રીસ ધનુષ્ય પ્રમાણુ-વાળા, જેમના ચરણમાં નંદ્યાવર્ત અંકિત છે એવા, શિવપુરના સ્થાનને મેળવનારા શ્રી અરનાથ પ્રભુ છે.

કુંભના લાંછનથી અંકિત, કર્મનો અંત કરનારા, કુંભરાજા અને પ્રભાવતી માતાના પુત્ર, પચીસ ધનુષ્ય પ્રમાણુવાળા, ભવસાગરને

ઓળંગનારા, ગુણોના ખાણુ એવા શ્રી મલ્લિનાથપ્રભુ છે.

સુમિત્ર રાજા અને પદ્મારાણીના મનોહર પુત્ર, કૂર્મના લાંછન-વાળા, કર્મોનો અંત કરનારા, વીસ ધનુષ્ય પ્રમાણુવાળા શ્રી મુનિ-સુવ્રત પ્રભુ છે.

વિજય રાજા અને વિપ્રા રાણીના પુત્ર, પંદર ધનુષ્ય પ્રમાણુ દેહવાળા, નીલકમળના લાંછનવાળા, નરરૂપી વૃક્ષને માટે નવા મેઘ સમાન શ્રી નમિનાથ પ્રભુ છે.

શાન્ત, દાન્ત અને સાંત્વનાયુક્ત, સમુદ્રવિજયં અને શિવા-દેવીના પુત્ર, શંખના લાંછનવાળા, દસ ધનુષ્ય પ્રમાણુવાળા, જિનોમાં શ્રેષ્ઠ એવા નેમિનાથ ભગવાન છે.

અશ્વસેન રાજા અને વામા રાણીનાં પુત્ર, નવ હાથ પ્રમાણુ દેહવાળા, અવધિજ્ઞાનથી સર્પને બચાવનારા, સર્પના લાંછનવાળા શ્રી પાર્શ્વપ્રભુ છે.

સિદ્ધાર્થ રાજા અને ત્રિશલા રાણીના પુત્ર, સિંહના લાંછન-વાળા, સાત હાથ દેહવાળા, સકલ સંઘને સુખ આપનારા શ્રી વીરપ્રભુ છે.

આ ચોવીસ જિનેશ્વરોની તેઓના દેહના માપના પ્રમાણુવાળી પ્રતિમાઓ ભરતેશ્વર રાજાએ અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર પ્રતિષ્ઠિત કરાવી છે.

હે શાલવૃક્ષ સમાન પૂજ્ય! આપે ભવરૂપી પિંજરાને તોડીને શિવપુરમાં વાસ કર્યો છે. મનમાં આનંદ લાવીને બે હાથ જોડીને એ બધાની વિનતી મારા વડે કરાઈ છે.

હે પ્રભુ! હું રાજ કે રમણીઓને માંગતો નથી, પરંતુ હે પરમેશ્વર! ભવોભવ સુધી આપનાં ચરણોની સેવાને પ્રાપ્ત કરું એટલું મને આપજો.

આ કાવ્યરચના અત્યંત સરળ અને ભાવવાહી છે. કવિએ

આ વિનતીમાં પ્રત્યેક કડીમાં એક એક તીર્થંકરને વંદન કરવા સાથે તેમનાં માતાપિતા, લાંછન, દેહપ્રમાણ, ઇત્યાદિની માહિતી પ્રાસાનુપ્રાસયુક્ત, લયબદ્ધ, સરસ પદાવલિમાં ગૂંથી લીધી છે. આમ આ કાવ્યકૃતિ માહિતીસભર છે, પરંતુ સાથે સાથે કવિની શબ્દવિન્યાસની શક્તિ જોતાં તે એટલી જ લાલિત્યસભર અને મધુર બની છે.

આ વિનતીનું નામ ત્રણ જુદી જુદી હસ્તપ્રતોમાં જુદું જુદું મળે છે : (૧) શ્રી આદિનાથ વિનતી, (૨) શ્રી અષ્ટાપદ સ્તુતિ અને (૩) શ્રી ચોવીશ જિન વિનતી. આ ત્રણમાં શ્રી અષ્ટાપદ સ્તુતિ વિશેષ સાર્થક લાગે છે, કારણ કે તેમાં અષ્ટાપદ તીર્થનો અને તેની રચના કરાવનાર ભરતેશ્વર ચક્રવર્તીનો ઉલ્લેખ છે. અષ્ટાપદ તીર્થ ઉપર ચોવીસે તીર્થંકરોની પ્રતિમા હોવાથી ચોવીસ જિન વિનતી તરીકે આ કૃતિને ઓળખાવવામાં આવે તે પણ યોગ્ય જ છે. આ સ્તુતિમાં પ્રથમ કડી શ્રી આદિનાથ ભગવાનની સ્તુતિથી શરૂ થાય છે માટે એને 'શ્રી આદિનાથ વિનંતી' તરીકે કોઈ લહિયાએ ઓળખાવી હોવાનો સંભવ છે.

° ° °

(૧૬) શ્રી પંચ તીર્થંકર સ્તુતિ

તૂં એક કલ્પદ્રુમ આદિનાથ, તઈં એકલઇં લોક સવે સનાથ,
સદા સદાચાર વિવેકસાર, તૂ પાય પૂજઈં સુકૃતાવતાર. ૧

જે માન માયા મદ માચઇં, તે દેવ સેવઉં ચિત્તિ સાચઈં;
જાનઉં જગન્નાથ યુગાદિદેવ, સંસારિ સારી તુઝ એક સેવ. ૨

જે ભવ્યજીવા ભવભીડ ભાગા, શ્રી દેવ પદ્મપ્રભ નામિ લાગા,
વિચ્છેદિ તે છેદિય મોહપાસ, લહઇં સદા સિદ્ધિપુરી નિવાસ. ૩

જો દેવ પદ્મપ્રભ તૂં ન દીઠઉ, તાં એઉ હૂતઉ ભવથાસુ મીઠઉં;
જઈ દેવ તૂ શાસનિ ચિત્તુ જાગઈ, તઉ જીવડુ નિવૃત્તિ સૌખ્ય માગઈ. ૪

વાસુપૂજ્ય વસુધા તુમ્હારડઇ, વિશ્વપૂજ્ય ગુણરૂપ હારડઇ;
જે મહાકવિ અહો અલંકરિયા, સિદ્ધિ સુંદરિય વેગિ તે વરિયા. ૫
તૂં ચડાવઇ જિ ફૂલ પાંખુડી, તીહ પાપ ઝટકઇં પડિયાંખુડી;
જે વિચારઈં ચરિત્તુ તાહરઉ, ધન્ય માહિ ધુરિ તે ઉદાહરઉં. ૬
વિષય કસાયતઈં મન માહિલી, શમ સુધારસિ ધોઈં આહિલી,
ઇણુઈં પ્રભુ શાન્તિ જુહારિયઇ, વિફ્લુ માણુસુ જમ્મુ ન હારિયઇ. ૭
સહસ ચઉસઠિ નારી નિરાકરી, વ્રત વિષઇ મનસા પ્રભુ તઈં ધરી,
નગર લક્ષ સમક્ષ સવે ત્યજી, શિવપુરી પરમેશ્વર નઇં ભજી. ૮
પાર્શ્વનાથ તુ જે પાદ પૂજઇ, તીહનઇં સુકલ સંપદ પૂગઇ;
તઇં જિ ભેટઈં અનાહત રંગિઈ, તે ન વાહિયઇં મોહ તરંગિઈં. ૯
વ્યાધિ વાહિન વિષ વૈરિ નિવારઇ, ચોર ચારહટ માઠ વિડારઈ;
શોક સંકટ ભલિ પરિ ભાંજઇ, તૂ પ્રભાવુ ભુવન ત્રયિ ગાજઇ. ૧૦
એ પાંચ તીર્થંકર હાથ જોડી, મઇ વીનવ્યા મચ્છર માન મોડી;
નહીં સ્પૃહા રાજિ ન ભોગિ ભાઉ, સ્વ સેવતાં નિં કરિવુ પસાઉ. ૧૧

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા પંચ તીર્થંકર સ્તુતિ.

વિવરણ

આ કાવ્યમાં ઋષભદેવ, પદ્મપ્રભુ, વાસુપૂજ્ય સ્વામી, શાંતિનાથ અને પાર્શ્વનાથ પ્રભુ એ પાંચ તીર્થંકરની સ્તુતિ કરવામાં આવી છે.

કવિ કહે છે કે હે આદિનાથ પ્રભુ ! આપ જ એક કલ્પવૃક્ષ સમાન છો. આપનાથી લોકો સર્વે સનાથ બને છે. હે સુકૃતાવતાર ! આપનાં ચરણોની અમે સદાચાર અને વિવેકયુક્ત હંમેશાં પૂજા કરીએ છીએ.

જે દેવ માન, માયા અને મદથી મુક્ત છે તે દેવની સાચા ચિત્તની હું સેવા કરું છું. હે જગતનાથ યુગાદિદેવ ! હું આ સંસારમાં એક તમારી સેવાને જ શ્રેષ્ઠ માનું છુ.

હે ભવ્યજીવો! ભવરૂપી ભીડને ભાંગવી હોય તો શ્રી પદ્મપ્રભુને નમસ્કાર કરો કે જેમણે મોહરૂપી પાશને છેદીને શિવપુરીમાં હંમેશાંને માટે નિવાસ કર્યો છે.

હે પદ્મપ્રભુજિન! જ્યાં સુધી આપનાં દર્શન થતાં નથી ત્યાં સુધી આ ભવ મીઠો લાગે છે. હે દેવાધિદેવ! જે જીવોનું ચિત્તમાં આપનું શાસન વસે છે તે જીવોની પાસે મુક્તિસુખ આવે છે.

હે વાસુપૂજ્ય સ્વામી! આ પૃથ્વી આપની છે. હે વિશ્વપૂજ્ય! આપ ગુણરૂપી હાર સમાન છો. જે મહાકવિ આપને સુંદર (ધર્મરૂપી) અલંકારોથી અલંકૃત કરે છે તે સિદ્ધિવધૂને જલદી વરે છે.

જે આપને ફૂલો ચડાવે છે તેઓ પાપના પડિયાને ઝાંટકી નાંખે છે. જે આપના ચારિત્રને વર્ણવે છે તેઓ ધન્ય જનોમાં અગ્રગણ્ય સ્થાન મેળવે છે.

મનમાં રહેલા વિષયકષાયોને શાંત સુધારસથી ધોઈ નાંખ્યા છે જેમણે એવા પ્રભુ શ્રી શાંતિનાથને નમસ્કાર કરીએ જેથી મનુષ્ય-જન્મને નિષ્ફળ બનાવી હારી ન જઈએ.

ચોસઠ હજાર રમણીઓનો ત્યાગ કરીને આપે વ્રતોનો મનથી સ્વીકાર કર્યો. લાખો નગરજનો સમક્ષ સર્વનો ત્યાગ કરીને હે શાંતિનાથ પ્રભુ! આપે શિવપુરમાં વાસ કર્યો છે.

હે પાર્શ્વપ્રભુ! આપનાં ચરણોની જે પૂજા કરે છે તેને સર્વ સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે આપને જે નિર્મળ આનંદથી ભેટે છે તે મોહના તરંગોમાં તણાઈ જતા નથી.

હે પાર્શ્વપ્રભુ! આપનો પ્રભાવ ત્રિભુવનમાં ગાજે છે તેથી વ્યાધિ, બંધ, વિષ, વૈરનું નિવારણ થાય છે. ચોર-ચરડનું વિદારણ થાય છે. શોક અને સંકટનો સારી રીતે નાશ થાય છે.

માત્સર્ય અને માનને મોડીને, અને કર જોડીને આ પાંચ

તીર્થંકરોની મેં વિનતી કરી છે. મને ભોગપભોગોમાં રસ નથી અને રાજ્યની સ્પૃહા નથી માટે આપ પોતાના આ સેવક ઉપર કૃપા કરો.

સામાન્ય રીતે પાંચ મુખ્ય તીર્થંકરોમાં ઋષભદેવ, શાંતિનાથ, નેમિનાથ, પાર્શ્વનાથ અને મહાવીર સ્વામીની ગણના થાય છે. 'કલ્યાણકંદમ્' સ્તોત્રમાં પણ આ પાંચ તીર્થંકરોનો ઉલ્લેખ છે. કવિ જયશેખરસૂરિએ એ પાંચને બદલે ઋષભદેવ, પદ્મપ્રભુ, વાસુપૂજ્ય, શાંતિનાથ અને પાશ્ર્વનાથ એ પાંચ તીર્થંકરોની સ્તુતિ કરી છે. આ પાંચની પસંદગી કરવામાં કોઈ વિશેષ કારણ જણાતું નથી. પરંતુ સંભવ છે કે કોઈ તીર્થમાં આ પાંચ તીર્થંકરોની પ્રતિમા હોય અને તે સમયે તેમણે એ પાંચની સ્તુતિની રચના કરી હોય.

° ° °

(૧૭) શ્રી મલ્લિનાથ વિનતી

મલ્લિનાથ મનિ દેઉ સંચિયઇ, મલ્લિકા કુસુમ લેઉ અંચિયઈ;
કામના સકલ તીણિ પામિયઈ, કામના સર વિચ્છેદિઇં નામિયઈ. ૧

દૃખિ દીવિય તમિસ્ર વારતી, સિદ્ધિ બુદ્ધિ બહુ દેઇ વારતી;
કદ્દપવલ્લિ ભય ભીડ નીગમઇ, મારિ નામિ તિમ મલ્લિસૂંગમઈ. ૨

દેવતઈ બહુ અનન્તુ આદરી, સ્રી તણી અબલતા નિરાકરી;
'સિદ્ધિ સોધિ થિરવાસ માંડતઇં', હણિઓ અથિર ભાવુ માંડતઇં. ૩

વઇરિ મોટઇ ન નારિ મારિયઇ, એય વાત મનિ તઇં વિચારિયઇ;
દૃખિ મોહદલ્લુ રોસિ આવતઉં, તઉ હૂઉ રમણિ રૂપ દેવ તૂં. ૪

પંક સંકટિ નિતં નિતં બિની પડી કાઢતાં નર ન લાહૂ વાપડી;
મોહ પંકિયણુ રાઉ તે કલિયા, તાહરા પગ પસાઇં નીકલિયા. ૫

કુંભ નારીય વહઇં સિરિ લીધઉ, તઈ સુકુંભ પગ હેઠલિ કીધઉ;
એતલઇં અવરનારિ સરિખઉં, તૂં ચરિત્તુ મનમાહિ ન લેખઉ. ૬

નારિપંથિ પગબંધન પૂરઉ, સ તનું કરઈ ધ્યાન અધૂરઉ;
તીણિ રૂપિ ઋષિમંડલિ ધ્યાઇં, તઈ ગયા સિવપુરી સવિ ધાઇ. ૭

તઈં શ્રી તણી જ્ઞાતિ પવિત્ર કીધી, તઈં ભાવિયા રહઈં સિવ સિદ્ધિ દીધી;
હું ભક્તિ ભોલઇં મતિ તઈં જુહારઉં મૂં દેવ દેજે ફલ સર્વ સારઉં. ૮

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી મલ્લિનાથ વિનતી.

વિવરણ

શ્રી મલ્લિનાથ પ્રભુ ઓગણીસમા તીર્થંકર છે. એમની સ્તુતિ કરતાં કવિ લખે છે કે જેમણે કામદેવનાં બાણોને તોડી નાંખ્યાં છે અને મોક્ષરૂપી એકમાત્ર કામનાને પ્રાપ્ત કરી છે એવા શ્રી મલ્લિનાથ પ્રભુને મનમાં ભાવથી ધારણ કરીને, મલ્લિકા પુષ્પોથી અમે પૂજા કરીએ છીએ.

દૃષ્ટિથી અંધકારને નિવારતી, સિદ્ધિ, બુદ્ધિ, બળ અને રતિ-(સુખ)ને આપનારી કલ્પવેલીરૂપ એવા શ્રી મલ્લિનાથ પ્રભુનાં દર્શનથી ભયથી ભીડ ચાલી જાય છે અને એમના નામસ્મરણથી મારિ રોગ પણ ચાલ્યો જાય છે.

હે મલ્લિપ્રભુ ! દેવતાઓના અનંત બળને આદરીને, સ્ત્રી સંબંધી અબળાનું બિરુદ દૂર કરીને, અને ઉત્પન્ન થયેલા અસ્થિર ભાવોને હણીને સિદ્ધિરૂપી મહેલમાં સ્થિર વાસને આપે મેળવ્યો છે.

હે દેવ ! મોટા વૈરીઓ પણ સ્ત્રીઓને મારતા નથી. આ વાત આપે મનમાં વિચારી લઈને મોહના સુભટોને રોષથી આવતા જોઈને આપે રમણીનું રૂપ કરી લીધું હતું.

સતત તારુણ્યમાં રહેનારી એવી તે મલ્લિકુમારી જ્યારે પંક-રૂપી સંકટમાં પડી હતી ત્યારે તે બિચારીને મનુષ્યો ત્યાંથી ન કાઢી શકયા. તે રાજાઓ પણ મોહરૂપી પંકમાં પડયા પણ છેવટે તેઓ પણ આપનાં ચરણોની કૃપાથી નીકળી શકયા.

નારીઓ મસ્તક ઉપર કુંભને ધારણ ,કરે છે પરંતુ સુંદર કુંભને તમે પગની નીચે અંગલક્ષણ તરીકે ધારણ કરો છો. (મલ્લિ-નાથ પ્રભુનું લાંછન કુંભ છે.) એટલું જ બીજી નારીઓ સાથે આપનું

સરખાપણું છે. પરંતુ આપના ચારિત્રની તોલે તો તેઓ કોઈ આવી શકે તેમ નથી.

મોક્ષમાર્ગમાં નારી પગબંધનરૂપ બને છે અને સંતો પણ નારીના આકર્ષણથી પોતાનુ ધ્યાન અધૂરું છોડી દે છે. આપના રૂપનુ છ રાજાઓ (ઋષિમંડલો) ધ્યાન કરવા લાગ્યા. આપ શિવપુરમાં ગયા ત્યારે બધા આપની પાછળ શિવપુરી તરફ દોડવા લાગ્યા.

હે મલ્લિનાથ પ્રભુ ! આપે સ્ત્રીની જ્ઞાતિને પવિત્ર અને કૃતાર્થ કરી. આપની ભાવના ભાવતાં ભવ્યજીવોએ શિવરિદ્ધિને મેળવી છે. અલ્પ બુદ્ધિવાન એવો હું આપને નમસ્કાર કરું છું. હે દેવ ! આપ મને સર્વસારરૂપ ફળ એવી મોક્ષગતિ આપજો.

જૈન શ્વેતામ્બર માન્યતા પ્રમાણે ઓગણીસમા તીર્થંકર શ્રી મલ્લિનાથ ભગવાન સ્ત્રી હતા. (દિગંબરો માને છે કે મલ્લિનાથ પુરુષ હતા.) સ્ત્રી તરીકે માયાદિ કષાયોને જીતી કર્મક્ષય કરી તીર્થંકરપણું પામવું લગભગ અશક્ય છે. મલ્લિકુંવરીએ એ સિદ્ધ કરી બતાવ્યું. એ ઘટના પણ આશ્ચર્યકારક (અચ્છેરા) જેવી ગણાય છે. આ કાવ્યમાં કવિએ મલ્લિનાથ ભગવાનની સ્તુતિ કરતાં સરસ મૌલિક કલ્પના કરી છે કે મોહના સુભટોને આવતા જોઈને આપે સ્ત્રીનું રૂપ ધારણ કરી લીધું કે જેથી સ્ત્રીને હણવાનુ પાપ તેઓ ન કરે. કવિ બીજી સરસ કલ્પના કરતાં કહે છે કે અન્ય સ્ત્રીઓ તો માથે કુંભ ધારણ કરે છે જ્યારે આપે તો પગમાં કુંભ ધારણ કર્યો હતો. (અર્થાત્ પગમાં કુંભનું લક્ષણ-લાંછન હતું.) વળી કવિએ મલ્લિનાથને બિરદાવતાં કહ્યું છે કે આપે તો સ્ત્રીઓની સમગ્ર જ્ઞાતિને પવિત્ર અને કૃતાર્થ કરી છે. આ રીતે આપે મોક્ષમાર્ગ ઉપર સ્ત્રીને પણ સમાન અધિકાર અપાવ્યો છે.

મૌલિક કલ્પનાઓથી સભર અને મલ્લિનાથનો મહિમા ગાતી આ કૃતિ મલ્લિનાથ વિશેના પદસાહિત્યમાં વિશિષ્ટ સ્થાન ધરાવે છે.

० ० ०

(૧૮) શ્રી મુનિસુવ્રત સ્વામી વિનતી

નગર જાંબૂ તાં જગિ જાણીયઇ, ભલપણુઇ ભૂ પીઠિ વખાણીયઇ;
પ્રભુ તિહાં મુનિ સુવ્રત ભેટિઇ, દુરિત બંધન વેગિ વિછૂટીયઇ. ૧

પ્રકટ સામિય તૂ ગુણ જેતલા, જલનિધિઇં જલબિંદુ ન તેટલા;
તિલ તણુઇ તુચ્છિમૂં મતિ છઇ મવી, કિમ સકઉં ગુણ તૂં સવી વર્ણવી. ૨

કમલ લોચન તૂં મુખ ચન્દ્રમા, અમૃત વાણિય ચંદનની ક્ષમા.
દશન પંક્તિ દાડિમની કલી, તુજ કન્હઇ તુ તાપ ગયા ટલી. ૩

કુમતિની ધુરિ વાત સુહામણી, પુણ સવે પરિણામિહ સામણી;
કહિઉ ધસુ જિકો તઇં કેવલી, વિઘટતઉ નવિ દીસઇ તે વલી. ૪

ભવસમુદ્ર ચલૂ જિમતઇં ગણિઉ, સમરિ મોહ મહાભડુ તઇં હણિઉ;
વિમલ કેવલ સંપદ તઇં કલી, ઇતરુ કાઇ સકઇં કિમ તૂં મિલી. ૫

તુરગ કાજિ મહાપથુ આગમી, રયણિ યોજન સાઠિ અતિક્રમી;
નગરિ તૂં ભરુઅત્થિ સમોસરિઉ, જુગતિ બોલિ યાગુ નિરાકરિઉ. ૬

તઇં જિ કીધીય વાજિ વિષય જિસી, મુઝ ભણી કરુણા કરિમૂંતિસી;
અમ્હ અનેરુ કોઇ નથી ધણી, દઇન તૂ પદવી હિવ આપણી. ૭

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી વિનતી.

વિવરણ

મુનિ સુવ્રતસ્વામીને સંબોધીને લખાયેલી આ વિનતીમાં કવિ જયશેખરસૂરિ કહે છે કે જગવિખ્યાત જાંબૂ નામના નગરની સુંદરતા પૃથ્વીપીઠ ઉપર વખણાય છે. ત્યાં મુનિ સુવ્રતપ્રભુને ભેટીને દુષ્કર એવાં બંધનોથી જલદીથી છૂટી જઈએ.

હે નાથ ! સમુદ્રનાં જલબિંદુઓથી પણ અધિક આપનામાં પ્રગટ ગુણો રહેલા છે. તલ જેવી તુચ્છ (અલ્પ) અમારી મતિ છે, જેથી આપના સકલ ગુણોને હું કેવી રીતે વર્ણવી શકું ?

હે પ્રભુ ! આપનાં નેત્રો કમલ સમાન છે અને મુખ ચંદ્રમા સમાન છે. આપની વાણી ચંદન સમાન શીતલ અને અમૃતમય છે. આપની દાંતની પંક્તિઓ જાણે દાડમની કળી છે. આપના ગુણોનું વર્ણન કરતાં મારા સર્વ તાપ ટળી જાય છે.

કુમતિની વાતો તો સોહામણી લાગે, પરંતુ તેનાં સર્વ પરિણામો હાસ્યાસ્પદ હોય છે. કેવલી ભગવંતે જે કાંઈ ધર્મ કહ્યો છે તેથી સર્વ તાપ નાશ પામે છે અને ફરીથી ઉત્પન્ન થતા નથી.

હે મુનિ સુવ્રતસ્વામી ! આપ ભવસમુદ્રને ખાબોચિયા સમાન માનીને તરી ગયા અને મોહરૂપી મહાસુભટને યુદ્ધમાં હણી નાંખ્યો. તેથી આપને વિમલ એવી કેવલલક્ષ્મી પ્રાપ્ત થઈ. એનાથી વિશેષ શું મળી શકે ? શું મેળવવાનું હોય ?

હે સ્વામી ! ઘોડાને પ્રતિબોધવા માટે આપ એક રાતમાં સાઠ યોજનનો વિહાર કરીને આવ્યા અને ભૃગુકચ્છ નગરમાં સમોસર્યા. તર્કયુક્તિપૂર્વક વચનો બોલીને આપે યજ્ઞનું નિરાકરણ કર્યું હતું. (અર્થાત્ યજ્ઞને અટકાવ્યો હતો.)

હે સ્વામી ! આપે જેમ ઘોડાને વૈરાગ્ય પમાડચો તેમ મારી ઉપર કરુણા કરો. આપના સિવાય અમારા કોઈ નાથ નથી. હે સ્વામી ! હવે અમને આપનું પદ - મોક્ષપદ અપાવજો.

સાત કડીની પ્રાસાનુપ્રાસયુક્ત આ રચનામાં કવિ મુનિસુવ્રત સ્વામીએ ઘોડાને વૈરાગ્ય પમાડવા માટે એક રાતમાં સાઠ યોજનનો જે વિહાર કર્યો હતો તે ઘટનાનો નિર્દેશ કર્યો છે અને એવી કરુણા પોતાના ઉપર વરસાવવા માટે પ્રાર્થના કરી છે.

० ० ०

(૧૯) શ્રી વર્ધમાન વિનતી

નગરુ ત વઢવાણુ વિશેષિઇ, વલીય વીરુ જિણેસરુ દેખિઇ;
અમીયએકિ રહેમ કચોલડઈ, મિલિઉં માણિકુ કાંચણુ સુંદ્રડઈ. ૧

નગર નઉં ગુરુએ પુરુતઇં કરી, મનુ રહિઉં થિરુ પાખલિ તૂં ફિરી;
નિરખતા તુઝ રુપ નિતૂ નવઉ, કિસઉં મૂરખ માણુસુ હઉં કવઉં. ૨

ફુડસ જે પુણુ લેઉ કપૂરની, કિરણિ ચંદ્રતણે કિરિ નીપની;
ઇસીય મૂરતિ દેખીય નિમ્મલી, મન તણી હિવ પૂરિસુ હઉં રુલી. ૩

પગ ન પૂજઇ પુષ્પ તણી કલી, જિ ન જિનેશ નિહાલઇં તઇં વલી;
અપર પામર લોક જઇ મિલિયા, સવિ સહી ભવસાયરુ તે રુલિયા. ૪

ઝગમગઇ સુખ પૂનિમ ચન્દ્રમા, કમલ કોમલ તૂ નયનોપમા;
વિપુલ બેઉ કપોલ નિકાસલા, હૃદય દેખીઉં થાઉં નવેસલા. ૫

ભુજ વિમ્હઇ ભોગલસિઉં ભિડી, નખશિખા કિર વેઉલ પાંખુડી;
ચરણ ચંગિમ તૂ નિતુ જોઇસિઉં, અવર આસણુ નતિથય જોઇસિઉં. ૬

સકલ વિભ્રમ ટાલીય વેગલા, દઇંતિ સીકઇ તત્વતણી કલા;
જિમ કષાય ન આવઇં આસના, મણિ વસઇ તુઝ આસ ન વાસના. ૭

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી વર્ધમાન વિનતી.

વિવરણ

વઢવાણ શબ્દ 'વર્ધમાન' પરથી આવ્યો છે. વર્ધમાન એટલે ભગવાન મહાવીર સ્વામી. સૌરાષ્ટ્રના વઢવાણ શહેરમાં મહાવીરસ્વામીનું મંદિર છે એનાં દર્શન કરતાં કવિ લખે છે કે વઢવાણ નગરમાં અમે શ્રી વીરપ્રભુનાં દર્શન જયારે કર્યાં ત્યારે સુવર્ણના કટોરામાં જેમ અમૃત હોય અથવા સોનાની વીંટીમાં જેમ માણેક જડેલા હોય તેવો ઉત્તમ અનુભવ થયો.

આપના વડે આ વઢવાણ નગર ગુરુ કરાયું છે. (અર્થાત્ આપના થકી વઢવાણ શહેરનો મહિમા વધ્યો છે.) આપના દર્શનથી અસ્થિર એવું અમારું મન ફરી સ્થિર બની ગયું છે. આપના નિત્ય નવાં નવાં રૂપો જોતાં મને લાગે છે કે હું મૂર્ખ માણસ આપનું કેટલું વર્ણન કરી શકીશ?

આપના સ્વરૂપમાં કર્પૂરનું ચૂર્ણ, ચંદ્રનાં કિરણો અને કદંબના સૌરભનો સમન્વય થયો છે. આવી આપની નિર્મળ મૂર્તિ જોઈને હું મારા મનના મનોરથને પૂર્ણ કરું છું.

હે જિનેશ્વર દેવ ! જેઓ આપનાં ચરણોની પૂજા પુષ્પોથી કરતા નથી કે આપનાં દર્શન પણ કરતા નથી તેઓ ભવસાગરમાં ડૂબી રહ્યા છે.

આપનુ મુખ પૂનમના ચંદ્ર સમાન ઝગમગે છે. આપનાં નયનોને કોમલ કમલની ઉપમા આપવામાં આવી છે. આપના બન્ને કપોલ ચમકે છે તે જોઈ હૃદયથી આનંદિત બનું છું.

આપની સુંદર બે ભુજાઓ ભીડેલી ભોગળ જેવી લાગે છે. આપની નખશિખા બકુલ પુષ્પની પાંખડી જેવી શોભે છે. આપનાં ચરણોની સુંદરતા હું નિત્ય જોયા કરું છું એટલે અન્યનું કશું જોવાની મને કોઈ સ્પૃહા થતી નથી.

હે સ્વામી ! સકલ વિભ્રમને જલદીથી ટાળી શકીએ એવી કોઈ તત્ત્વની કળા મને શિખવાડો કે જેથી મનમાં તમારો જ વાસ રહે અને ભૌતિક વાસનાઓ ન રહે.

આ કાવ્યમાં કવિ વઢવાણ નગરમાં બિરાજમાન શ્રી વર્ધમાન સ્વામીનાં દર્શન કરી ભાવોલ્લાસપૂર્વક પ્રભુનાં મુખ, નયન, ભુજા, ચરણ ઇત્યાદિનાં ગૌરવ અને મહિમા વર્ણવી, કષાયરહિત થવા માટે તથા તત્ત્વની કળા આપવા માટે પ્રભુને પ્રાર્થના કરે છે. પ્રાસાનુપ્રાસ-યુક્ત આ રચના સરળ અને આસ્વાદ્ય છે.

० ० ०

(૨૦) શ્રી સંખીશ્વર પાર્શ્વનાથ વિનતી

સયલ સુર અસુર નરનાહ વંદિય કમો,
ઇટ્ઠ સુક્ખાણ દાણમ્મિ કપ્પદુમો;
દુટ્ઠ દુચ્ચાર ભાવારિ ભયખંડણો;
જયઉ સિરિપાસ પહુ સંખપુર મંડણો. ૧

અજ્જ મહ કપ્પતરુ ફલિય ગેહંગણે;
અજ્જ સુર સુરહિ મઇ દુધ્ધ સુહિ અપ્પણે।;
અજ્જ ચિંતામણિ કરયલે પામિઓ;
દિટ્ઠ સિરિપાસ જઇ સંખપુર સામિઓ. ૨

જવ જરાસંધ વિજ્જાઈ હરિ સિન્નયં;
સમરભરિ કિધ્ધુ પરિગિલીય ચેયન્નયં;
નામ કણ્હેણુ ઉવવાસિ નિયવ્વયં;
બિંબ તુહ ભૂમિ ભિત્તૂણુ પયડિકયં. ૩

તસ્સ ન્હાણોદયં દલિય ઉવસ્સગ્ગયં,
જાણુ દેહમ્મિ અમયં વ કિર લગ્ગયં;
સુહડ ગય તુરય તે દાહજર જ જ જરા,
અત્તિ સંજાઇ બલવંત ગતરિઉ જરા. ૪

વયણુ જિયચંદ અરવિંદ સમલોયણા;
મતગઇ મગેન નિય રમણુ મણુ મોહણા;
કમલ સમચરણુ વર કરણુ જણુ રંજણા;
દેવતુહ ભૂયણિ નિચ્ચંતિ અમરગણા. ૫

પોસ વદિ દસમિ જિણુ જન્મ કલ્લાણુયં,
સુણિય કારંતિ સમુદાય તુહ ન્હવણુયં;
મેરુ સિહરમ્મિ અમરત્વ ઉચ્છવભરે,
જે ય ન પડંતિ તે ભીમભય સાયરે. ૬

મનુષ્ય ભવ લધ્ધુ જઈ સુદ્ધ સાવયકુલં,
સુણિય ગુરુ વયણુ જઇ અત્થિ પાયહબલં;
બિંબ લંબેસિતા પિકિખઉં જીવ રે,
સંખપુર પાસ પહુ પાયઇં દીવ રે. ૭

ખાસ ખસ સાસ જર સૂલ દુટ્ઠવ્વણા,
હરસ સિર કુચ્છિ મુહ અચ્છિ બહુ વેયણા;

તુજઝ નામેણ નાસંતિ તહ દૂરઓ,
જેમ તિમિરાઇં દિનનાહ કર પૂરઓ. ૮

કુટ્ટ દવ દહણ પરિદ્દ સવ્વંગયા,
ગલિય કર ચરણ ગય રમણિ મણ રંગયા;
લોઇ લજ્જાઇ પરિચત્ત નિય ગેહિયા,
તુહ પસાએણ પુણ હુંતિ નવ દેહિયા. ૯

વારિ – વેયાલ – વિસ – વાહિ વેસાનરા,
ચોર હરિ હત્થિ ગહ ભૂયવણ–વાનરા;
દુટ્ઠ અન્નોવિ તા કોવિ નહુ લગ્ગએ,
જામ તુહ નામ વરમંત મણિજગ્ગએ. ૧૦

સહસ પણસટ્ઠિ સયપંચ છત્તીસએ,
ઇગ મુહત્તેણ પૂરંતુ ભવઇત્તિએ;
હા, નિગોએસુ કાલં અનંત જીઓ,
ભમિય ભુવનમ્મિ તુહ ધમ્મ પરિવજ્જિઓ. ૧૧

પુઢવિ જલ-જલણ માઇસુ તુહ સાસણં,
મુત્ત પત્તેય જીવેસુ ધુમ્મઇ ઘણં;
ઠાણ ઠાણમ્મિ છિજ્જંતુ ભિજ્જંતઓ,
કાલ ચક્કાઇં અસંખ અઇ પૂરંતઓ. ૧૨

વિગલ જોણીસુ જિણિ નાહ કિમિ કીડિયા,
તિમિ તિમાઇસુ જિય પાવ ભરિ પીટ્ઠિયા;
મચ્છ મિય, મોર, અહિમાઇં જં મેયણે;
નમઇં પઇં સુવ્વુ પંચિંદિયત્તણે. ૧૩

નરયવાસેસુ બહુ છેયણા ભેયણા,
તિરિય જાઇસુ ખુહ તિન્હ ભય વેયણા;
હીણ સુરુમણુય ભાવમ્મિ પરિભવસએ,
લહઇ સો જસ્સ તુહ પાસિ મણ નવસએ. ૧૪

ભૂરિ ભવ ભમિય કહ કહવિ તું સામીઓ,
દસહિ દિટ્ઠંતુ જોએહિં મઇં પામીઓ;
તઇં વિમુત્તૂણુ કો અવરૂ સેવિજ્જએ;
સાર કરિ સાર કરિ હેવઇ મહુજ્જએ. ૧૫

એઉ મહમંગલ એત્થ મહ ઉસવો;
એઉ નિવ્વાણુ સુક્ખાણુ મહ અણુ;
એઉ મહયાલુ એયં વ પરમામયં,
પવ્વુત્તહ તાતુ જં દેવ અભિરામયં. ૧૬

પવર ધરણિદ્ધિ ધણુ લદ્ધિ બહુ બુદ્ધિઓ,
અણિમ મહિમાઇ માહિ સુજલા સિદ્ધિઓ,
ભોગ સંયોગ અવિયોગ સો પાવએ,
તુમ્હ ગુણુ ઇક્ક ભાવેણુ જો ભાવએ. ૧૭

અધણુ ધણુવંત અધવચ્ચ સુયવંતયા,
પંગુ ચલ્લંત જરચંધ નિરક્ખતયા,
હુંતિ મઇ મૂઢ સુય નીર નિહિ પારયા,
નાહ નિર પાય તુહ પાય સેવારયા. ૧૮

તરણિ પાસમ્મિ ખજ્જોય કિં દિપ્પએ,
સુત્તુ વેરુલિય કોકાયમમિં ધિપ્પએ,
કપ્પતરુ પાસિ કિકયરુ મણુ મોહએ,
હંસણે તુમ્હ કો અવરુ સુર સોહએ. ૧૯

અવર દેવાણુ સેવાઇ જં રજ્જયં,
તેણુ પરિણામ વિરસેણુ નો કજ્જયં;
તુજઝ સેવાઇ જં કિંપિ સત્યજ્જએ.
દેવ તેણેવ અમ્હાણુ મણુ રંજએ. ૨૦

સંખીસર સંઠિય અયઉક્કંઠિય,
સિરિ જયશેખરસૂરિ કય બહુભત્તિ,

પઉત્તિય એ વિજાત્તિય,
પાસ જિણેસર કરિ સફલ. ૨૧

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી સંખીશ્વર પાર્શ્વનાથ વિનતી.

વિવરણ

શ્રી શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ ભગવાનનો મહિમા અપરંપાર છે. જૈનોમાં એવી માન્યતા છે કે શંખેશ્વરમાં આવેલા તીર્થમાં પાર્શ્વનાથ ભગવાનની જે પ્રતિમા છે તે ગઈ ચોવીસીમાં દામોદર તીર્થંકરના સમયમાં ભરાવેલી છે. એથી આજે પણ આ તીર્થ અત્યંત ચમત્કારિક મનાય છે અને પ્રતિદિન અનેક જૈનો એની યાત્રાએ આવે છે. આ તીર્થ વિશે કેટલાયે કવિઓએ પોતાની રચના કરી છે. કવિ જયશેખરસૂરિએ પણ એ વિશે ત્રણ વિનતીની રચના કરી છે.

આ વિનતીમાં કવિ કહે છે કે સકલ સુર, અસુર, નરનાથથી વંદિત છે ચરણકમળ જેમનાં તથા ઇષ્ટસુખોને આપવામાં જે કલ્પવૃક્ષ સમાન છે તથા દુષ્ટ દુરાચારી ભવરૂપી શત્રુના ભયનો જે નાશ કરનારા છે એવા શંખપુરમંડન શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાન વિજયવંતા હો ॥

શ્રી શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ પ્રભુનાં દર્શન કરવાથી આજે મારા ઘરઆંગણે કલ્પવૃક્ષ ફળ્યું છે; આજે કામધેનુનું દૂધ મારા મુખમાં પડ્યું છે; હાથમાં જાણે મેં ચિંતામણિરત્ન મેળવ્યું છે.

જ્યારે જરાસંઘે પોતાની વિદ્યાના બળથી ભર્યા સંગ્રામમાં હરિની સેનાના ચૈતન્યનો નાશ કર્યો ત્યારે કૃષ્ણે અટ્ઠમ વ્રતની આરાધના કરીને, ભૂમિને ભેદીને (પાતાળમાંથી) આપના બિંબને પ્રકાશિત કર્યું હતું.

શ્રી શંખેશ્વર પાર્શ્વપ્રભુના નમણ જલથી (ન્હવણ જલથી) જરાસંઘનો આ ઉપસર્ગ દૂર થઈ ગયો. એ નમણથી જાણે દેહ પર અમૃત લગાડ્યું હોય તેવો દેહ થઈ જતો. દાહજ્વરથી પીડાતા સુભટો, હાથીઓ, ઘોડાઓ વગેરે જલદીથી બળવાન થઈ ગયા અને જરારૂપી શત્રુ ચાલી ગયો.

હે પ્રભુ ! આપનું મુખ ચંદ્ર સમાન છે. આપનાં લોચનો કમળ સમાન છે. આપનો દેહ જાઈનાં પુષ્પ સમાન અત્યંત સુગંધથી મઘમઘે છે. આપ રમણીઓના મનને મોહ પમાડનારા, કમળ સમાન ચરણોવાળા, શ્રેષ્ઠ સુવર્ણવર્ણ દેહવાળા અને ભવિજનોનાં હૈયાંને આનંદ આપનારા છો. હે દેવ ! દેવતાઓનો સમૂહ પણ પૃથ્વીતલ ઉપર આવીને આપને નમે છે.

પોષ વદ દસમનો દિવસ એ પાર્શ્વપ્રભુ જિનેશ્વરનું જન્મકલ્યાણક છે. તે દિવસે ભવિજનો શ્રી પ્રભુને સ્નાન કરાવે છે. દેવતાઓ પણ મેરુશિખર ઉપર જન્મમહોત્સવ કરે છે. અને પુણ્યોપાર્જન કરી ભયંકર ભવસાગરમાં ડૂબતા બચી જાય છે.

હમણાં પ્રચુર પુણ્યથી મનુષ્યભવને પ્રાપ્ત કર્યો અને શુદ્ધ શ્રાવકકુળ મળ્યું. વળી પાપરૂપી બળનો નાશ કરનારા સદ્‌ગુરુનાં વચનો મળ્યાં અને જિનબિંબોનાં દર્શન કરવા મળ્યાં છે. હે જીવ ! શ્રી શંખેશ્વર પાર્શ્વપ્રભુનાં ચરણોને પામીને જીવનને પ્રકાશિત કર.

હે પ્રભુ ! જેમ અંધકાર સૂર્યનાં કિરણોથી નાશ પામે છે તેમ ઉધરસ, ખસનું દર્દ, શ્વાસ (દમ), જરા, સૂલ તથા હાથ, મસ્તક, પેટ, મુખ, આંખમાં થતી બહુ વેદનાઓ વગેરે આપના નામમાત્રથી જ નાશ પામે છે.

કુષ્ઠરોગરૂપી દાવાનલથી જેઓનાં સર્વ અંગો બળી ગયાં છે, જેઓના હાથપગ ગળી ગયા છે, રમણી વિષેનો આનંદ જેમનો ચાલ્યો ગયો છે અને એ રોગને કારણે લોકલજ્જાથી પોતાના ઘરનો જેમને ત્યાગ કરવો પડયો છે તેઓ પણ આપની કૃપાથી ફરીથી નવા દેહવાળા થઈ જાય છે.

હે પ્રભુ ! જ્યાં સુધી આપના નામરૂપી શ્રેષ્ઠ મંત્રમણિ જાગ્રત છે ત્યાં સુધી પૂર, વેતાલ, વિષ, વ્યાધિ, વૈશ્વાનર, ચોર, સિંહ, હાથી, ગ્રહ, વાણવ્યંતર, વાનરો તથા અન્ય દુષ્ટો લાગતા નથી.

આપના ધર્મથી રહિત જીવો, અનંત કાલ સુધી ભુવનમાં ભમીને નિગોદમાં એક મુહૂર્તમાં ૬૫૫૩૬ ભવોને પૂરા કરે છે.

આપના શાસનથી રહિત એવા પૃથ્વી, જલ, અગ્નિ આદિમાં રહેતા પ્રત્યેક જીવો ઘણું ઘણું ભમે છે અને સ્થાને સ્થાને છેદાતાં-ભેદાતાં અસંખ્ય કાલચક્રો પૂરાં કર્યા કરે છે.

હે નાથ! હું વિકલેન્દ્રિયમાં કૃમિ, કીડી તરીકે અવતર્યો, મત્સ્ય, માખી, મચ્છર, મોર, સાપ આદિ ભવોમાં પાપથી પૂર્ણ એવો હું પીડા પામ્યો, પરંતુ હવે પંચેન્દ્રિયપણું પ્રાપ્ત કરીને આપને નમસ્કાર કરું છું.

હે સ્વામી! નરકાવાસમાં મેં બહુ છેદન અને ભેદનોને સહન કર્યાં. તિર્યંચ યોનિમાં ક્ષુધા અને તૃષા તથા ભયની વેદનાને સહન કરી; હીન દેવોના ભવમાં પરાભવનું દુઃખ સહન કર્યું. હવે હે પ્રભુ! આપની પાસે આ મનુષ્યપણું પામ્યો છું.

હે સ્વામી! ઘણા ભવોમાં ભમીને કોઈક પુણ્યોદયે દસ દૃષ્ટાંતથી દુર્લભ એવા મનુષ્યભવમાં મેં આપને આજે પ્રાપ્ત કર્યા છે. તેથી હે વિભુ! આપને છોડીને બીજા કોને સેવીએ? જેથી આપ મારા ઉપર સાર કરો, કૃપા કરો.

'આ મહામંગલ છે, અહીં મહા ઉત્સવ છે અને નિર્વાણસુખનો અનુભવ છે. આ અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ અને પરમ છે.' આ રીતે હે દેવ! મને આપના તરફ પ્રવૃત્તિ કરાવો.

હે સ્વામી! જે આપના ગુણોની સ્તવના એકાગ્રભાવથી કરે છે તે શ્રેષ્ઠ લબ્ધિઓ, ઋદ્ધિ, બહુ બુદ્ધિ, અણિમા અને મહિમાદિ ઉજ્જવળ સિદ્ધિઓ, ભોગ, સંયોગ, અવિયોગ ઇત્યાદિ પ્રાપ્ત કરે છે.

હે પ્રભુ! જે આપનાં ચરણોની સેવા કરવામાં શુદ્ધ હૃદયથી રક્ત રહે છે તે નિર્ધન હોય તો ધનવંત બને છે, અપુત્રવાન હોય તો પુત્રવાન બને છે, પાંગળો હોય તો ચાલતો થઈ જાય છે, આંધળો હોય તો દેખતો થાય છે અને મતિથી મૂઢ હોય તો શ્રુતસાગરનો પારગામી બને છે.

શું સૂર્યની પાસે ખદ્યોત દીપે છે? વૈડૂર્યમણિને છોડીને કાચની સ્પૃહા કોણ કરે છે? કલ્પવૃક્ષ પાસે હોય તો કોણ અન્ય વૃક્ષથી મોહે? તેમ આપનાં દર્શન થયા પછી બીજા કયા દેવો કોઈને ગમે?

અવર દેવોની સેવાથી જો રાજ્ય મળે એમ હોય તો પણ પરિણામવિરસ એવા તે રાજ્યથી મને કોઈ પ્રયોજન નથી. આપની સેવામાં જો કાંઈ ત્યાગ કરવો પડે તો પણ હે દેવ! તે ત્યાગથી જ અમારું મન આનંદિત થાય છે.

શંખેશ્વર નગરમાં રહીને અત્યંત ઉત્કંઠિત એવા મેં શ્રી જયશેખરસૂરિએ બહુ ભક્તિથી કરેલી આ વિનંતી હે પાર્શ્વ જિનેશ્વર! સફળ કરો.

કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિએ શંખેશ્વર તીર્થમાં રહીને રચેલી જૂની ગુજરાતી ભાષાની આ વિનતીમાં અપભ્રંશ ભાષાની છાંટ સવિશેષ જણાય છે. શંખેશ્વર તીર્થનો મહિમા કેવો છે તે તાવ, ઉધરસ વગેરે રોગો દૂર કરવા ઉપરાંત લબ્ધિસિદ્ધિઓ કેવી કેવી પ્રાપ્ત થાય છે તે દર્શાવવા સાથે પોતાને મળેલા દુર્લભ એવા મનુષ્ય-ભવને સાર્થક કરવા કવિ પાર્શ્વપ્રભુને વિનંતી કરે છે. પ્રાસાનુપ્રાસ-યુક્ત આ રચનામાં કવિના શબ્દપ્રભુત્વની વિશેષ પ્રતીતિ થાય છે. ઉ. ત. 'વારિ, વેયાલ, વિસ, વાહિ, વેસાનરા; ભૂરિ ભવ ભમિય; અધણ-ધણવંત; બહુભત્તિ પઉત્તિય, એ વિન્નત્તિય' ઇત્યાદિ ચરણ-ખંડોમાં કવિનું શબ્દપ્રભુત્વ જોઈ શકાય છે.

० ० ०

(૨૧) શ્રી આદિનાથ વિનતી

ચુગાદીશુ સેત્રુજનઇ શૃંગિ બઇઠઉ,
કરિ કાઢિયા તેર તે દૂરિ દીઠઉ;
મહારંગિ સંઘિહિં જગન્નાથુ જો તઇં,
ફલિયા સામટા જે અછઇં પુણ્યવઇં યોગઇં. ૧

સખે સૂકતઇ ખેત્રિએ મેહુ વૂઠઉ;
દલિદ્રી કિંહિંએ મહાદેવુ તૂઠઉ;
અઢિઉં રાંકનઇ હાથિ એરવન્નુ સારઉં;
વસિઉં નાસુ મોરઈ હિયઇ જં તમ્હારઉં. ૨

પડિઉ પાપનઈ પૂરિહઉં પુણ્ય પાખઇ;
ભમિઉ જન્મના લાખ સંસારિ આખઇ;
ઘણી વંદના મોહનઉં સેન સાધી;
કુણુઇ કાલિમઈં માણુસી યોનિ લાધી. ૩

કૃપા-તાહરી શ્રાવકુ ધર્મ પામી,
ખરઉ ઉલખિઉ તું ત્રિહું લોક સ્વામી;
હિયડું હેવ તઉં ભેટિવા એઉમાહિઉં,
રહઇ હેલ દેતઉં ને વારિઉં ન સાહિઉં. ૪

કરી પાંખ પામઉ કિમઇ સ્વામિ ભેટ,
ઇસિઉં ઉલટિઇં ચાલતઉ તીર્થવાટ;
ન વીજઉં ન ખીજઉં ન ભાજઉં પીયાણે,
અમીકુંડિ માડી અછઇ કેલિ જાણે. ૫

ચડી પાજડી પાથરે રુપ મૂલે,
મિલી લોકિ પૂજિઉ પ્રભુ ફારિ ફૂલે;
ગુણાલી તુમ્હ બોલતા બોધિ દીપઇ,
મુખ જેઅતાં લોચને ત્રિસ ન છીપઇ. ૬

નરનારિ નાચઇં હિયારંગિ સાચઇ;
ઇહા વિણુ ન વેચતાં હાથ ખાંચઇ;
ઇસિઉં જાણિયઇ જે પુણુ ઇણિ થાણઇ,
કલિકાલ નઉં કોઇ નામૂં ન જાણઇ. ૭

ફલુ પુણ્યવાડી તણુઉં મુક્તિ નામઈ,
અચછઇ મૂકિમઇ તે અમ્હ આપિ સામી;

ત્રિહું લોકના તાત તૂં પાઇ લાગી,
અમ્હે એતલી સૂખડી આજુ માગી. ૮
અતિ અલજજઇ પામીઇ તિહૂઅણુ સામી,
સેવ કરઇં તે તુઝ તણીય,
મનવંછીય સિદ્ધી નિમ્મલ બુધી,
તીહં દેજે સેત્રુજ ધણીય. ૯
ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી આદિનાથ વિનતી.

વિવરણ

શ્રી યુગાદિદેવ આદિનાથ શત્રુંજય નદીની પાસેના ગિરિરાજ શ્રી શત્રુંજય ઉપર બિરાજમાન છે. તેર પ્રકારના કઠિયારાને દૂર કરીને જગતનાથ જિનરાજની સાથે અત્યંત આનંદ અને ઉત્સાહથી જે મન જોડે છે તેઓની સર્વ ઇચ્છાઓ એમની કૃપાપ્રસાદથી ફળે છે.

સૂકા ખેતરમાં મેઘની વૃષ્ટિ થાય, દરિદ્ર માણસ ઉપર મહાદેવ પ્રસન્ન થાય કે રંક મનુષ્યને ઉત્તમ રત્ન મળે તો તેને જેવો આનંદ થય તેવો આનંદ મારા હૈયામાં આપનું પવિત્ર નામ ધારણ કરવાથી અનુભવું છું.

પુણ્યના અભાવે પાપનદીના પૂરમાં હું પડ્યો છું. સમગ્ર સંસારમાં લાખો વાર જન્મ લઈને ભમ્યો છું. આપની ઘણી કૃપાથી મોહરાજાની સેનાને વશ કરી છે અને કેટલાયે કાળ પછી હે પ્રભુ! મેં મનુષ્યયોનિ મેળવી છે.

હે આદિનાથ પ્રભુ! આપની કૃપાથી શ્રાવકધર્મ મળ્યો છે. મેં જાણ્યું છે કે આપ ત્રણ લોકના સ્વામી છો. મને હૈયામાં આપને ભેટવા માટે ઘણો જ ઉત્સાહ છે. આપ હવે સહાય કરો કે જેથી માથેથી પાણીની હેલ જેવો જન્મમરણનો ભાર હું ઉતારી શકું.

હે ઋષભદેવ સ્વામી! હું પાંખને મેળવું તો હમણાં જ આપને ભેટવા આવું. આપની પાસે આવવા હું ઉમંગથી તીર્થનો રસ્તો

લઉં છું. આપ તો કોઈના પર રીઝતા કે ખીજતા નથી. પરંતુ આપના દર્શનથી જાણે અમૃતકુંડમાં રમતા હોઈએ એવો આનંદ થાય છે.

આ લઘુ રચનામાં કવિએ સિદ્ધાચલ પર બિરાજમાન આદિનાથ પ્રભુને જન્મમરણનો ભાર ઉતારી આપવા એટલે કે મુક્તિ અપાવવા વિનંતી કરી છે. બીજી કડીમાં પોતાના આનંદને વ્યક્ત કરવા આપેલી સૂકા ખેતરમાં વૃષ્ટિ વગેરેની ઉપમાઓ મનોહર છે.

° ° °

(૨૨) વાયડ શ્રી મુનિસુવ્રત વિનતી

પામિય ઘણુ અણુરાઉ, વાયડિ વાંદઉ વીસમઓ,
મુણિ સુવ્વય જિણરાઉ ભવ ભાગા તુમ્હિ વીસમઓ. ૧
નાસઈં જેહનઇં નામિ કલિમલ પાણિય પંક જિમ,
જોતા જીવતસામિ નયણે ત્રિસત્થી પઇ નહિય. ૨
વચ્છર લક્ષ અગ્યાર ખ્યાસી સહસા અગ્ગલય,
ઇણિ થાનકિ અવતારુ નિહયણ બંધવ તુઝ હુઇ. ૩
આગલિ આદિ જિણેસુ કેસર કુસુમિહિં પૂજિય,
એ મન માનિસિ મનરેસુએ સિરિ પૂરઇ પૂજતિય. ૪
તું ચંદપ્પહનાહુ ચંદકિરણ જિમ ઊજલઉ,
ફેડઇ ભવદુહ દાહુ ભાવિહિંઇ ભવિયણિ ભેટિયઉ. ૫
પાસઇ પાસજિણિંદુ ઇંદ નરિંદિહિં વંદિયએ,
દીઠઇ મણિ આણંદુ ભરિયસર જિમ ઉલટઇએ. ૬
પાછઇ પણમિસુ નેમિરાય મઇ પરિહરણ પહુ,
પંગુલઇં ખેમિ ચાલિસુ સિવપુરિ વાટડિય. ૭
હિવ જિણહર મઝારિ, જાઇ જોઉ વીરપહુ,
સફલુ હુયઉ સંસારિ, મનુય જમારુ આહુ મહ. ૮

હરિહર ઇંદુ દિણિંદુ દેવયવાયડિ અવયરિય,
તીહમાહિ વીર જિણિંદ, તૂ તારાયણિ ચંદુ જિમ. ૯

જિમ જિમ રંગિહિં વીર દીસઇ લોયણિ લેપમઓ,
તિમ તિમ ત્રિસીએ નિરુ જિમએ જાઇ ન મેલ્હણુઓ. ૧૦

તિહ ઘરિ નવઇ નિધાન, તિહ કરિ ચિંતામણિ રયણુ,
જે મૂંકી અભિમાનુ નિસિ દિનુ, સેવઇ વીર જિણુ. ૧૧

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા વાયડ શ્રી મુનિસુવ્રત વિનતી.

વિવરણ

વાયડમાં આવેલા વીસમા તીર્થંકર ભગવાન શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીના મંદિરની યાત્રા કરતાં કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિ કહે છે કે....

"ઘણો અનુરાગ પામીને વાયડમાં પ્રતિષ્ઠિત વીસમા શ્રી મુનિસુવ્રત જિનને વંદન કરીને વિષમ એવા ભવને ભાંગું છું.

જળથી જેમ પંક નાશ પામે છે તેમ એમના નામમાત્રથી જ કલિરૂપી મલ્લ નાશ પામે છે. ઇંદ્ર દ્વારા પૂજિત એવા શ્રી જીવંતસ્વામીને નયણે નીરખીએ !

અગિયાર લાખ છયાસી હજાર વર્ષ પૂર્વે હે ત્રિભુવનબ ધવ ! આપનો અવતાર આ સ્થાનમાં થયો છે.

શ્રી આદિનાથ પ્રભુ આગળ બિરાજિત છે તેમની કેસર-પુષ્પો વડે પૂજા કરીએ. પ્રભુને જે મનમાં આણે છે ને તેમની પૂજા કરે છે તેને રાજ્યલક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે.

હે ચંદ્રપ્રભુસ્વામી ! આપ ચંદ્રકિરણ જેવા ઉજ્જવળ છો અને ભવરૂપી દાવાનલનો નાશ કરનારા છો. હે ભવિજનો ! ભાવપૂર્વક એમને ભેટો.

ઇંદ્રો અને નરેન્દ્રો વડે વંદિત એવા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ ચંદ્રપ્રભુ ભગવાનની પાસે રહેલા છે. જેમ ભરતીના દિવસે સાગરમાં

મોજાંઓ ઊછળે છે તેમ શ્રી પાર્શ્વપ્રભુને જોતાં મનમાં આનંદ ઉભરાય છે.

એ પછી શ્રી નેમિનાથપ્રભુને પ્રણમીશું. તેઓ પાપને હરનારા છે. શિવપુરના માર્ગે ચાલવામાં પાંગળા એવા આપણે એમની કૃપાથી હવે કુશળતાથી ચાલીશું.

આ બધા જિનેશ્વરોની મધ્યમાં રહેલા એવા શ્રી વીરપ્રભુનાં હવે હું દર્શન કરું છું, કે જેથી આ સંસારમાં મારો મનુષ્યજન્મ સફળ થાય.

વાયડ નગરમાં હરિ, હર, ચંદ્ર અને સૂર્યાદિ બધા દેવતાઓ અવતર્યાં છે. હે વીર જિનેન્દ્ર! તે બધામાં આપ તારાગણમાં ચંદ્રમા સમાન છો.

હે વીર પ્રભુ! જેમ જેમ આનંદથી આપનાં દર્શન કરું છું તેમ તેમ આપ જાણે નેત્રોમાં જ લેપાઈ જાવ છો. [હૈયામાં આલેખાઈ ગયા છો.] આપનાં દર્શનની તૃષા છીપતી નથી.

જે અભિમાનનો ત્યાગ કરીને દિવસ-રાત શ્રી વીરપ્રભુની સેવા કરે છે તેના ઘરે નવે નિધાનો પ્રગટે છે અને હાથમાં ચિંતામણિ-રત્ન મળે છે.”

કવિએ જે તીર્થ વિશે આ રચના કરી છે તે તીર્થ વાયડ તરીકે પ્રસિદ્ધ હતું. આ તીર્થ તે ભૃગુકચ્છ અથવા ભરૂચ છે. પ્રાચીન સમયમાં આ તીર્થનાં અનેક જીર્ણોદ્ધાર થયા હતા છેલ્લે કુમારપાળ ભૂપાલના મંત્રી ઉદયનના પુત્ર અંબડમંત્રીએ પિતાના શ્રેયાર્થે જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો હતો. અંબડમંત્રીના મોટાભાઈ કવિ વાગ્ભટે શત્રુંજય તીર્થનો ઉદ્ધાર, ગિરનારના માર્ગની સુગમતા, એવાં અનેક ઉત્તમ કાર્યો કર્યાં હતાં.

કવિ શ્રી વાગ્ભટના નામ ઉપરથી કદાચ ‘વાયડ’ શબ્દ આવ્યો હશે.

* આ વાયડ તીર્થ વિશે 'અષ્ટોત્તરી તીર્થમાલા'માં શ્રી મહેન્દ્રસૂરિ લખે છે:

વાયડનયરે મુણિસુવ્વયસ્સ, જીવંત સામિ પડિમમહં ।
વંદે તહ વીરજિણું, સત્તર સંવચ્છર સયા જસ્સ ॥૧૦૧॥

[હું વાયડનગરને વિષે જીવતાં છતાં સ્થાપન કરેલી એવી મુનિ સુવ્રતસ્વામીની પ્રતિમાને વંદન કરું છું તથા તે જ વાયડ નગરને વિષે વીરજિનને હું વંદન કરું છું, જેને સ્થાપન કર્યાંને સત્તરસો વર્ષ થયાં છે.]

આ વિનતીમાં જે તીર્થનુ વર્ણન છે તેમાં મૂળ નાયક તરીકે શ્રી મુનિ સુવ્રતસ્વામી છે. કવિએ વર્ણન કર્યું છે તે પ્રમાણે મૂળ-નાયકની આસપાસ શ્રી આદિનાથ, શ્રી ચંદ્રપ્રભુ, શ્રી પાર્શ્વનાથ અને શ્રી નેમિનાથ ભગવાનનાં પ્રતિમાજી છે.

આ તીર્થમાં કવિએ વર્ણવ્યા પ્રમાણે અન્ય ગભારામાં મૂળનાયક તરીકે શ્રી મહાવીરપ્રભુની પ્રતિમા છે. કવિએ આ પદમાં શ્રી મુનિ સુવ્રતસ્વામી માટે આરંભની ત્રણ કડી લખી છે અને શ્રી મહાવીર-સ્વામી માટે અંતિમ ચાર કડી લખી છે. એ ઉપરથી પણ આ તીર્થમાં શ્રી મુનિ સુવ્રતસ્વામી ઉપરાંત શ્રી મહાવીર સ્વામીનો મહિમા પણ મોટો હતો એમ જણાય છે. વળી શ્રી અચલગચ્છેશ્વર શ્રી-મન્મહેંદ્રસૂરિની રચના ઉપરથી પણ જણાય છે.

એકંદરે, કાવ્યગુણની દૃષ્ટિએ આ રચના સાધારણ કક્ષાની છે.

० ० ०

* જુઓ શ્રી વિધિપક્ષ(અચલ)ગચ્છીય શ્રાવક પંચપ્રતિક્રમણ સૂત્ર [વિધિસહિત] સંશોધક: પ. પૂ. આ. ભ. શ્રી ગુણસાગરસૂરીશ્વરજી મ. સા., વિક્રમ સં. ૨૦૪૦, અષ્ટોત્તરી તીર્થમાલા, પાના નં. ૯૧, ગાથા નં. ૧૦૧

(૨૩) શ્રી પંચાસરા શ્રી પાર્શ્વનાથ વિનતી

સખે પાસુ પંચાસરા ધીસ પેખઉં,
હુયઉં હર્ષકેતુ ન જાણુઉં સુલેખું;
કિયા પાછિલઇ જન્મિ જે પુણ્યકાજ,
ફલ્યાં સામટાં દેવ દીઠઇ તુ આજ. ૧
ભમઇં ભૂતલે કાંઇ તે ભૂરિ ભામઇં,
કિમઇ કુગતિ ગઇં તૂં કિહિ કોટ નામઇં.
હસીઉલ્લસઇં તુ તિમ્હઇ રિદ્ધિ સારી,
કરાલંબિની સંપજઇ સિદ્ધિનારી. ૨
નિહાલિઉ નિત્તૂ ભાવિએ ભાગ્ય પૂરઇ,
પ્રભો પાસ પંચાસરઉ આસ પૂરઇ,
મહાવ્યાધિની વેદના વેગિ વારઇ,
પડિયા પ્રાણીયા પાપનઇ પૂરિ તારઇ. ૩
જિસી નીપની હોઇ કાચઇ કપૂરિં,
વધારી જિસી સાર પીયૂષ પૂરઈ,
ઇસી મૂત્તિ તૂ દેખતા જે ન ભાવિયા,
કૃપાખાણિ પાષણિ તે નિપજાવ્યા. ૪
સદા ઈંદ્ર ચઉસટ્ઠિ પાસું ન છાંડઈ,
અનઇ દેવની કોડિ તૂં સેવ માંડઇ,
ઇસ્યુ જોયતાં જીહ તૂં ચિત્તુ ડોલઇ,
મતિમૂઢ તે માનિ તિર્યંચ તોલઇ. ૫
અદેખા પસઇં આપણઇં એકિ બાધા,
કરઇં તાહરા ઓલગૂ ચિત્તિ બાધા,
અજી ભારજી ભારતે કમ્મંકેરા,
વહી માંડિસિઇં માંડ સંસાર ફેરા. ૬
કિહાં ભીલવાડા કિહાં રાજધાની,
કિહાં ધાતુરી રી કિહાં હેમવાની,

કિહાં દેવ બીજા તણી મોહનિદ્રા,
કિહાં તાહરી જાગતી યોગમુદ્રા. ૭

જગન્નાથ જોતાં યશોરાશિ દીપઇ,
જગન્નાથ જોતાં મહામહી મોહુ જીપઇ,
ઇસઇ સોહિલઇ જેહુ આ દેવ પાછા,
ભવાંભોધિ તે માણુસઇં રૂપિ માચ્છા. ૮

ભવે દેવને ભોગવઇ ભોગપૂરિ,
રચઇં રાજ પામી ઘણી મારિ ચૂરિ,
ભિડઇ ભૂપિસિઉં જે અહંકાર આખઇં,
પડઇ તે ભવાવર્ત્ત તૂં નાથ પાખઇ. ૯

દયાવંતિ તઇં દાઝતઉ સર્પ્પ દીઠઉ,
કઢાવી પઢાવી મહામંત્ર મીઠઉ,
ચઢાવિઉ ભવઇ જન્મિ મોટઇ પ્રમાણિ,
મયા તૂં ભણી તે તિસી ચિત્તિ આણિ. ૧૦

નથી કીજતી એતલઇ કાજિ માયા,
કિમઇ પૂજિવા પામીઇ પાસ પાયા,
હિવઇ ઉલટઇ તીણિ આનંદુ તે તુ નરા,
મામ રિદ્ધિઇં નવા રાજિ તે તુ નિતુ. ૧૧

નવ નવ ભગિઇં જે હિયા રંગિ સારઇં,
જિન દિન મુખિ ઉઠી તાહરી સેવ સારઇં,
દુરિત પટલ ભેદી પુણ્ય પોતઇંતિ આણુઇં;
નરસુર સુખ પામી મોક્ષનાં સૌખ્ય માણુઇં. ૧૨

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા પંચાસરા શ્રી પાર્શ્વનાથ વિનતી.

વિવરણ

શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનનાં કેટલાંક તીર્થો સુપ્રસિદ્ધ અને મહિમાવંત મનાય છે. એ તીર્થોમાં પાટણનુ પંચાસરા પાર્શ્વનાથનુ મંદિર પણ સુવિખ્યાત છે. એ વિશે લખતાં કવિ કહે છે :

"હે સખે ! શ્રી પાર્શ્વનાથ પંચાસરાના નાથને જોઈને હૈયામાં હર્ષ કેટલો બધો થયો તે હુ જાણી શકતો નથી. કે તેની ગણતરી પણ કરી શકતો નથી. પૂર્વજન્મમાં પુણ્યકાર્ય કર્યાં હશે તે આજે હે દેવ ! આપને જોઈને સામટાં ફળ્યાં છે.

આપના નામ-સ્મરણથી ભૂતલમાં ભવભ્રમણ અટકી જાય છે; દુર્ગતિનો નાશ થાય છે; પ્રસન્નતા અને ઉલ્લાસ સહિત સહેલાઈથી સર્વ રિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે અને સિદ્ધિરમણી તેના હાથનું આલંબન લેનારી બને છે.

હે પ્રભુ ! ભાવથી નિત્ય દર્શન કરનારાઓનાં ભાગ્યને તમે પૂરો છો હે. પંચાસરા પાર્શ્વપ્રભુ ! વળી આપ ભક્તોની આશાને પણ પૂર્ણ કરો છો. મહા વ્યાધિની વેદનાને આપ જલદીથી નિવારો છો અને પાપરૂપી નદીના પૂરમાં પડેલા જીવોને પાર કરો છો.

કાચ અને કર્પૂરથી બનેલી મૂર્તિમાં શ્રેષ્ઠ અમૃતરસ પૂરેલું છે. આવી મૂર્તિના જે ભાવિકો દર્શન કરતા નથી તેઓ એ કૃપા-રૂપી ખાણમાંથી માત્ર પાષાણને મેળવે છે.

હંમેશાં ચોસઠ ઈંદ્રો આપની પાસેથી દૂર જતા નથી તથા અન્ય કરોડો દેવોએ પણ આપની સેવાને આરંભી છે. આવું દૃશ્ય જોવા મળે છતાં પણ જેનું ચિત્ત પ્રભુમાંથી ચલાયમાન થાય છે તેવા મૂઢમતિ જીવો તિર્યંચોની તોલે છે.

જેઓ મનથી આપનાં દર્શન કરવાને ઈચ્છતા નથી તેવા જીવો કર્મસંબંધી ભારે ભારને વહન કરીને ફરીથી સંસારના ફેરાને માંડશે.

ક્યાં ભીલવાડા અને ક્યાં રાજધાની ? ક્યાં અન્ય ધાતુઓ

અને ક્યાં સુવર્ણ ધાતુ? ક્યાં બીજા દેવોની મોહનિદ્રા અને ક્યાં આપની જીવંત યોગમુદ્રા?

હે જગન્નાથ! આપના દર્શનથી યશની રાશિ પ્રકાશિત થાય છે. વળી આપનાં દર્શનથી બળવાન મોહ પણ જિતાય છે. જેઓનાં મનમાં આપ બિરાજમાન નથી તેવાં મનુષ્યો ભવરૂપી સમુદ્રમાં મનુષ્યરૂપે હોવા છતાં મત્સ્ય સમાન છે.

દેવના ભવમાં ભોગોને ભોગવીને તથા આ લોકમાં ઘણાને મારી-ચૂરીને જે રાજ્યમાં રાચ્યોમાચ્યો રહે છે અને અભિમાનથી રાજા સાથે પણ યુદ્ધ કરે છે એવા જીવો ભવરૂપી આવર્ત્તમાં પડે છે. હે પ્રભુ! આવા જીવોને પણ આપ પાર કરો છો.

દયાવંત એવા આપે બળતા સર્પને જોયો અને તેમાંથી બહાર કઢાવીને મધુર એવો નવકાર મહામંત્ર સંભળાવ્યો અને એને ઉચ્ચ-ગતિ અપાવી. હે નાથ! મારા પ્રત્યે પણ એવી કૃપા ચિત્તમાં લાવજો.

હવે હું કોઈ ઉપર પણ માયા કે પ્રેમ જો નથી કરી શકતો તો હે પાર્શ્વનાથ પ્રભુ! આપનાં ચરણોને મેળવી બીજાની પૂજા કેવી રીતે કરી શકું? આપના દર્શનથી મને હૈયામાં ઘણો જ આનંદ ઉત્પન્ન થાય છે. મને નથી જોઈતી રિદ્ધિ કે રાજ્ય, બસ એક જ આપની ચરણસેવા જોઈએ છે.

હે પ્રભુ! સવારના જ ઊઠીને જે નવા નવા પ્રકારે હૃદયમાં આનંદ ધારણ કરીને આપની સેવાને કરે છે તે દુરિતરૂપી કર્મપટલને ભેદીને પુણ્યરૂપી વહાણને લાવે છે. મનુષ્યના સુખને પામીને મોક્ષના સુખને તે માણે છે."

આ વિનતીમાં કવિએ પંચાસરા પાર્શ્વનાથનાં દર્શનભક્તિનો પોતાનો ઉલ્લાસ પ્રગટ કર્યો છે અને મનુષ્યભવમાં સાંપડેલી આ ભક્તિની તક માટે ધન્યતા વ્યક્ત કરી છે. જેઓ તે પામી નથી શકતા તેના મનુષ્યભવની નિરર્થકતા પણ કવિએ દર્શાવી છે. પ્રાસાનુ-પ્રાસયુક્ત આ રચનામાં કવિની વાણી અસ્ખલિત વેગથી વહે છે.

° ° °

(૨૮) શ્રી શાંતિનાથ વિનતી

તિહૂયણુ મણુવંછિય દાયગ, સતકુરુ મંડલ મંગલ કારગ;
ઓલ્લવિય દુક્ખ દંદોલ દાહ, પાએ નમામિ તુહ સંતિનાહ. ૧

પણુવીસ વીર સમૂહ સે કુમાર, પણુવીસ સહસ્સ તુહ રજ્જતાર,
ચક્કવઇ કાલ તિત્તિય પમાણુ, તિણિ માણિ ચારુ ચારિત્ત ઠાણુ. ૨

તા ભમઇં ભૂમિ બહુલોગ કજ્જિ કોઉલતાં પર રમણુરજ્જિ;
તાં પુજ્જઇં નહુ મણુ મજ્જ, સરણિ તઉં સામિસાલ. ૩

ચઉસઠિ સહસ્સ રમણી વિલાસ ગય તુરય રંગ નવનિવાસ;
જસ સ કારણિ મુક્કા ઇક્કવાર, તે સિદ્ધિ દિખાડિન સંવસાર. ૪

વિહરઇ ગિરિવર ગરુય વજ્જ, કિરિ કુંજર કેસરિ નાહર સજ્જ;
જિમ બહુલ પત્ત તરુ પંથએઉ, તિમ ફેડઇ દુહ સય સંતિ દેઉ. ૫

જિમ સરવરુ સોહઇ રાયહંસિ, નરનાહ સીસરયણુ વયંસિ;
જિમ નયણિ વયણુ જિમ ગયણુ ચંદિ,
સોહઇ તિમ તિહુયણુ તઇં જિણિંદિ. ૬

સંભારઇ જલહરુ જેમ મોરુ, રવિ ઉગ્ગમુ જિમ હિમ રયણિ રોરુ;
જિમ ભમરુ જાઇ, જિમમાઇપુત્તુ, તુહ દંસણુ તહમહનાહ ચિત્તુ. ૭

ઇય પણુય સારસર સંતિ જિણેસર, મહ વિજાત્તીય સાંભલીય;
તિમ કરિજે સામીય, તુહ પય પામિય, જિમ હું પામઉં સુક્ખભર. ૮

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી શાંતિનાથ વિનતી.

વિવરણ

શ્રી શાન્તિનાથ ભગવાનને વિનતી કરતાં કવિ કહે છે :

"ત્રિભુવનના લોકોને મનવાંછિત ફળ આપનારા, સો કુરુદેશોનું મંગલ કરનારા હે શાંતિનાથ પ્રભુ ! દુઃખસમૂહથી ઉત્પન્ન થયેલા દાહનો નાશ કરનાર એવાં આપનાં ચરણોને હું નમું છું.

પચીસ હજાર વર્ષ કુમારપણામાં, પચીસ હજાર વર્ષ રાજ્યકાલમાં,

તેટલો જ કાળ ચક્રવર્તીપણામાં અને તેટલો જ કાળ આપના સુંદર ચારિત્રપણામાં પસાર થયો.

બાલ્યાવસ્થામાં આપે ઘણી ભૂમિ ઉપર ભમીને ભોગોને ભોગવ્યા; રાજ્યકાલમાં કૌતુકથી રમણ કર્યું; ચક્રવર્તી કાલમાં ત્રિભુવનમાં પૂજિત થયા અને હે સ્વામી! પચીસ હજાર વર્ષ સુધી આપ મોક્ષમાર્ગમાં રહ્યા.

ચોસઠ હજાર રમણીઓનો વિલાસ, આનંદ પમાડે તેવા હાથી, ઘોડાનાં નવાં નવાં નિવાસો ઇત્યાદિનો આપે એક જ કારણ માટે, એક જ વખતમાં ત્યાગ કરી દીધો. સર્વ વસ્તુઓમાં સારભૂત એક માત્ર સિદ્ધિ ગતિ જ છે એ આપને સ્પષ્ટ સમજાઈ ગયું.

જેમ ઘણાં પાંદડાંઓથી યુક્ત ઘટાદાર વૃક્ષ પથિકોનો થાક દૂર કરે છે તેમ હે શાંતિનાથ પ્રભુ! ભૂંડ, હાથી, કેસરીસિંહ અને વાઘથી યુક્ત પર્વત ઉપર વિચરનારા આપ સેંકડો દુઃખોનો નાશ કરો છો.

જેમ સરોવર રાજહંસોથી શોભે છે, જેમ રાજા રત્નના મુગટથી શોભે છે, જેમ મુખ નયનોથી શોભે છે, જેમ આકાશ ચંદ્રથી શોભે છે, તેમ હે જિનેન્દ્ર! આપના વડે ત્રિભુવન શોભે છે.

મોર જેમ જલધરને યાદ કરે છે, હેમન્તની રાત્રિમાં ઠંડીથી થરથરતા લોકો સૂર્યોદયને યાદ કરે છે, જેમ ભમરાઓ માલતી પુષ્પને યાદ કરે છે, જેમ માતા પુત્રને યાદ કરે છે, તેમ હે નાથ! મારું ચિત્ત આપનાં દર્શનને સંભારે છે.

પ્રણુત ભક્તજનરૂપી સારસપક્ષી માટે સરોવરરૂપ એવા હે શાંતિનાથ પ્રભુ! મ્હારી આ વિનંતીને સાંભળો હે સ્વામી! હું આપનાં ચરણોની સેવા પ્રાપ્ત કરીને અત્યંત સુખને પ્રાપ્ત કરું છું."

શ્રી શાંતિનાથ તીર્થંકર માટેની આ લઘુ રચનામાં કવિએ એમના જીવનની સ્થૂલ માહિતી વણી લેવા સાથે એમનો મહિમા

રૂપકાદિ અલંકારો વડે વર્ણવ્યો છે અને એમનાં ચરણોની સેવા પોતાને પ્રાપ્ત થાય એ માટે પ્રાર્થના કરી છે.

° ° °

(૨૫) શ્રી ઋષભદેવ વિનતી

સિરિ ચુગાદિ જિણેસરુ જોઇયઇ, સકલ ધન્ય તણુઇ ધુરિ હોઇયઇ;
નિતુ નવી પરિએ પ્રભુ પૂજિયઇ, ન ભવસંભવ સંકટ ધૂણીયઇ. ૧

બહુય દેવ સવે મહિમા ઘણી, ધરઉ ધીરઠ મોટિગ આપણી;
પુણુ કૃપાકર તૂં પગ સેવતાં, ગમઇ કોઇ ન દેવ ન દેવતા. ૨

ઇસીય વાત મ માનિસિ બાડિમી, લહઇ સુયડલઉ જઇ દાડિમી;
તઉ ન દેવતિ વાર લગઇ કિમઇ, અવર રુંખડલઇ મન વીસમઇ. ૩

નરકની ગતિ મઇં પરિભોગવી, પસુ તણી પણિ દોહલિ જોગવી;
અમરનઇ ભવિ વાર ઘણી ભમ્યુ, મનુયજન્મ પુનિ નિષ્ફલુ નિગમિઉ. ૪

ચહુગતિ મઇં દુક્ખ સહ્યાં બહૂ, કહીય તે ન સકઉં હવડાં સહૂ;
તિમ કરે કરુણા કર કેવલી, જિમ ન આવઇ આવઇ તે વલી. ૫

ઘડી પૂરઇં પુણિસ પામીઇ, દિવસ તેહ સકે ફિર કામીયઇ;
સફલ પાખ સમા સવિ લેખીઇ, રિસહનાહ નિતૂ જિણિ દેખીઇ. ૬

તૂ ભવ તારણુ સિવસુહ કારણુ, દુરિય નિવારણુ રિસહ જિણુ;
તુહ ગુણુ ગાયંતાં સેવ કરંતાં સહ સંપજ્જઉ સયલ સુહ. ૭

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી ઋષભદેવ વિનતી.

વિવરણ

આદિ તીર્થંકર શ્રી ઋષભદેવ પ્રભુને વિનતી કરતાં કવિ કહે છે કે :

“જે શ્રી ચુગાદિ જિનેશ્વરનાં દર્શન કરે છે તે સકલ પુણ્યવાનોમાં અગ્રેસર થાય છે. જે નિત્ય નવી નવી રીતે પૂજા કરે છે તે ભવસંકટોમાં ધ્રૂજતો નથી.

બીજા દેવો ઘણા છે અને તેમનો મહિમા પણ ઘણો છે, છતાં પણ હું ધીરતાને ધારણ કરું છું. હે પ્રભુ! આપ પણ કૃપા કરો. આપનાં ચરણોની સેવામાં લીન બનેલા અમને અન્ય દેવદેવીઓ ગમતાં નથી.

શુક બીજાં વૃક્ષો ત્યજીને દાડમના વૃક્ષ ઉપર બેસી તરત ફળ પ્રાપ્ત કરે છે એ વાત ઘણી મહત્ત્વની છે. હે પ્રભુ! બીજાં વૃક્ષો સમાન અન્ય દેવોમાં મારું મન વિમાસણ પામે છે. મેં નરકગતિને ભોગવી છે; તિર્યંચગતિ પણ દોહિલી રીતે ભોગવી છે. દેવભવમાં પણ હું ઘણું ઘણું ભમ્યો છું. અને વળી મેં મનુષ્યજન્મ પણ નિષ્ફળ બનાવ્યો છે. આપના સિવાય અન્ય દેવતાઓની સેવા કરવાથી મારા બધા જ જન્મો નિષ્ફળ ગયા છે.

હે પ્રભુ! ચારે ગતિમાં મેં ઘણાં ઘણાં દુઃખોને સહન કર્યાં છે. તે બધાંને કહેવા માટે હું શક્તિમાન નથી. હે કરુણાસાગર! આપ એવી કૃપા વરસાવો કે જેથી ફરી આવી આપત્તિઓ આવે નહીં.

ફરી ફરી તે જ ઘડી સફલ માનીએ, તે જ દિવસને ઇચ્છીએ અને તે જ પક્ષને સફલ માનીએ, તે જ મહિનો સફલ માનીએ કે જેમાં નિત્ય ઋષભદેવનાં દર્શન કરીએ.

હે ઋષભદેવ પ્રભુ! આપ જ ભવસમુદ્રથી તરાવનારા છો; આપ જ શિવસુખનાં કારણ છો; આપ જ પાપનુ નિવારણ કરનારા છો. હે પ્રભુ! આપના ગુણોને ગાતાં અને આપની સેવા કરતાં સકલ સુખ પ્રાપ્ત થાય છે.”

શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનને સંબોધીને લખાયેલી આ વિનતીમાં કવિ પોતાના અત્યાર સુધી નિરર્થક ગયેલા ચાર ગતિના ફેરાનો નિર્દેશ કરી, હવે પ્રાપ્ત થયેલ પ્રભુભક્તિના શુભ અવસર માટે પ્રસન્નતા વ્યક્ત કરે છે. અને ભવસાગરમાંથી તારવા માટે અને શિવ-સુખ આપવા માટે પ્રભુને પ્રાર્થના કરે છે.

◦ ◦ ◦

(૨૬) શ્રી શાંતિનાથ દેવ વિનતી

જય જય મણુ વંછિય કપ્પરુક્ખ, જય જય ભવતારણુ લદ્ધ લક્ખ;
જય જય જગ પહાણુ, જય સંતિ જિણેસર ભુવનભાણુ. ૧

મઈં ઇણિ અણાદિ નિગોદિ તિક્ખ, બહુ સહીય જન્મમરણુ દુક્ખ;
પુઢવી જલ તેઉ વાઉ રુક્ખ, ભવિ પામીય વેયણુ ભેગ લક્ખ. ૨

બિતિ ચઉ પંચિદિય ભવમઝારિ, તિરિયત્તણિ ભમડીઉ બહુ પયારિ,
નારય ભવિ વીનડીઉ લક્ખ પાર, તિમ કરિ જિમ પામઉ દુક્ખ પારુ. ૩

હૂં હીણુ હીણુ હૂ પાવિખીણુ, ઇણિ કારણિ તુહ પય પઉમિ લીણુ;
હિવ કરિ પસાઉ દઇ સોમ દિટ્ઠિ, મહ અંગિ હોઇ જિમ અમિય વુટ્ઠિ. ૪

તાં રોગ–સોગ તાં દુટ્ઠ જોગ, તાં હુંતિ હાણિ તાં પિય વિઓગ;
જાં સયલ મનોરહ સિદ્ધિ હેઉ, પામિજ્જઇ નાહુ ન સંતિ દેઉ. ૫

મન વંછિય દાયગ તિહુયણુ નાયગ, રિદ્ધિ વૃદ્ધિ મંગલ કરણુ;
સિરિ સંતિ જિણેસર ભુવણુ દિણેસર, ભવિ ભવિ મહ પય સરણુ. ૬

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી શાંતિનાથ દેવ વિનતી.

વિવરણ

સોળમા શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુને વિનતી કરતાં કવિ કહે છે:

"મનોવાંછિત ફળને આપવામાં કલ્પવૃક્ષરૂપ, શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુ જય પામો ! જય પામો ! ભવને તરી જવાથી લક્ષ્યને મેળવનારા આપ જય પામો ! જગતપ્રધાન આપ જય પામો ! ત્રિભુવનમાં સૂર્ય સમાન આપ જય પામો !

અનાદિ નિગોદમાં જન્મમરણનાં ઘણાં ભયંકર દુઃખોને મારા વડે સહન કરાયાં, પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેઉકાય, વાઉકાય, વનસ્પતિ-કાયમાં લાખો વેદનાને મેં અનુભવી છે.

બેઇન્દ્રિય, તેઇન્દ્રિય, ચઉરિન્દ્રય, પંચેન્દ્રિયના ભવોમાં અને તિર્યંચપણામાં પણ ઘણા પ્રકારે હું ભમ્યો છું. નરકભવમાં પણ

પારાવાર વિડંબના હું પામ્યો છું. તેથી હે પ્રભુ! હવે એવું કરો કે હું અપાર દુઃખનો પાર પામું.

હે સ્વામી! હું હીનહીન છું; હું પાપી છું; હું ક્ષીણ છું; એ કારણથી જ આપનાં ચરણોમાં લીન છું. હમણાં કૃપા કરીને મને સૌમ્ય દૃષ્ટિ આપો જેથી મારા અંગમાં અમૃતની વૃદ્ધિ થાય.

જ્યાં સુધી સકલ મનોરથની સિદ્ધિના હેતુરૂપ શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુ પ્રાપ્ત થતા નથી ત્યાં સુધી રોગ, શોક, દુષ્ટ યોગ, હાનિ અને પ્રિયનો વિયોગ થાય છે.

મનોવાંછિત ફળને આપનારા, ત્રણ ભુવનના નાયક, રિદ્ધિ–સિદ્ધિ અને મંગલના કારણરૂપ, ત્રણ ભુવનમાં સૂર્ય સમાન હે શ્રી શાંતિ જિનેશ્વર! આપના ચરણનું આ ભવમાં મને શરણ પ્રાપ્ત થાઓ."

શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુને વિનતી કરતાં કવિ પોતાના અનંતકાળના ભવભ્રમણ માટે, નિગોદ તથા એકેન્દ્રિયથી માંડીને પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ અને નરકગતિનાં દુઃખોના અનુભવ માટે સંતાપ અને પશ્ચાત્તાપ વ્યક્ત કરે છે અને પ્રભુના શરણ માટે પ્રાર્થના કરે છે.

° ° °

(૨૭) શ્રી મથુરાનગર શ્રી પાર્શ્વનાથ વિનતી

મહુરુંહ કય અવયારુ સારુ સિરિપાસ જિણેસરુ;
સમરઉ સયલ તિલ્લોય લોય પડિબોહ દિણેસરુ;
તુહ દંસણિ મેહ દેહ ગેહિ આણંદુ ન માઈઉ;
આહિ વાહિ દેવાહિ દેવ સવિ દૂરિ પલાઇય. ૧

જે તુહ પણમઈ પાય પહુ અહરિય સુરતરુ સાર,
તે મહિ મંડલિ મંડણા અવર કરઈં પુણુભાર ૨

અમિય વાણિ વક્ખાણિ દાણિ સુરસાલ સમાણઉ;
ગમણિ ગઈં દહ લીલ સીલિ નિરુપમુ પુણ જાણઉ;

સસિ સરિસઉ સીયલઉ કંતિ ઝલકંતુ દિવાયરુ;
ગિરિવર ગુરુયઉર હિઉ ગવ્વિ ગુહિરિ મ ગુણિ સાયરુ. ૩

એરિસુ સામિઉ પામિયઉ હિવઇ હુયઉ બહુ ભાઉ;
વાગઉ સિવપુર વાટડિયા ભાગઉ ભવ ભડવાઉ. ૪

ભમિઉ સયલુ સંસારુ સારુ પુણુ કિંપિ ન ચાહિઉ,
જંહિ પત્તઉ તહિં દેવ જન્મ જર મરણુણિહિં વાહિઉ;
સેવિય દેવહં કોડિ સવિહું લહડિઇં હું વાહિઉં;
દીણુ ચવિઉ નિલ્લજ્જિ કજ્જુ પુણુ કિંપિ ન સાહિઉ. ૫

હિવ આયઉ તુહ પાસપહુ મનિ છઇ મોટી આસ;
જં તુહ જીત્તઉં કારુણિય તં કરિ સામી પાસ. ૬

આજુ માઇ પિય ભાઇ સામિ ગુરુદેવહં સંગમુ;
તૂં ચિંતામણિ કામધેનુ સુરપાયવુ જંગમુ;
કેવલ કમલા કેલિ કલિઉ કરુણારસિ રતઉ;
પહુ તિહુયણુ ઉવયાર ભરિ ધોરિય જિમ જીત્તઉ. ૭

નવિ ઇછઇ સાસય સુહવિ તુહ સેવા આસત્ત;
અવર નરામર સુહ તનિય કવણુ કરેસિઇ વત્ત. ૮

અસરણુ ચઉગઇ માહિ નાહ હઉ કમ્મિ ભમાડિઉ;
જે જાણઇ જિણુરાઉ સયલ જે દુક્ખ પમાડિઉ;
દિવ્વ–જોગિ હિવ લધ્ધુ સુધ્ધુમાણુ સઉ જમારઉ;
સાવય કુલિઉ જમ્મુ ધમ્મુ સંભલિઉ તુહારઉ. ૯

પાએ પસાઇ દેવ તુહ મહ હુય એવડ રિદ્ધિ;
આધિય ચિંતા તુય જિ પહુ માહરઇ પાડિન સિદ્ધિ. ૧૦

સિદ્ધિ ગમણુ સંસારિ લોક સવિ સામિય ઇહઇં;
સવે નિરંતરુ અંતરંગ વઇરિય ભઇ બીહઇં;
ભવભાગા સવિ અવર દેવ સેવારસિ લાગઇં,
તાહં પાસિ સંસાર ઠામિ સાસય સુહ માગઇં. ૧૧

નવિ જાણુઈં તે બાપુડા જિમ પામિજ્જઈ મુત્તિ,
ભત્તિકરં તા પાસ પહુ હુઇ વંછિય સંપત્તિ. ૧૨
દેવુ એઉ જે રાગ–રોસ દોસિંહિં નવિ ગંજિઉ,
દેવુ એઉ મહિલા વિલાસી જસુ ચિત્તુ ન રંજિઉ;
દેવુ એઉ જિણિ મોહરાઉ હેલાઈ વિણાસિઉ;
દેવુ એઉ કેવલપાયાસિ જિણિ–ધમ્મુ પયાસિઉ. ૧૩
લોકમિલી સવિ સંભલઉ, હું બોલઉં ચઉસાલુ;
વીતરાગુ મેલ્હી સવે અવર દેવ જંજાલ. ૧૪
જઇત્તિઉ વીનવઉ એક ઉત્તરુ તસુ દીજઈ,
સામી તેજે ભીડ પીડ સેવકની લીજઇ;
એક વચનિ તાહરઇં તરઈં ભવસાયરુ માણુસુ.
વચન તનઉ કહિ કાંઈ નાહ ! તુહ એવડુ આલસુ. ૧૫
ઘણઉં કિસઉ હઉં સામી સામલવન્ન,
મઈં સિવકારણિ દેવ તુહ ચરણુ સરણિ પડિ પન્ન. ૧૬

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી મથુરાનગર શ્રી પાર્શ્વનાથ વિનતી.

વિવરણ

મથુરા હાલ મુખ્યત્વે વૈષ્ણવોનાં તીર્થ તરીકે સુપ્રસિદ્ધ છે, પરંતુ પ્રાચીન સમયમાં મથુરા જૈનોનુ મહિમાવંત તીર્થ રહ્યું હતું. ત્યાંના શ્રી પાશ્વર્નાથ ભગવાનને વિનતી કરતાં કવિ કહે છે:

"મથુરામાં જેમણે વિહાર કર્યો હતો અને જેમની પ્રતિમાજીની પ્રતિષ્ઠા થઈ છે એવા, સકલ ત્રિભુવનના જનોને પ્રતિબોધ આપનારા એવા, શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનું હું સારી રીતે સ્મરણ કરું છું. હે દેવાધિદેવ ! આપનાં દર્શનથી મારા દેહરૂપી ઘરમાં આનંદ સમાતો નથી. મારાં આધિ, વ્યાધિ, સર્વ દૂર નાસી જાય છે.

હે પ્રભુ ! કલ્પવૃક્ષના પ્રભાવને તિરસ્કૃત કરનારા એવા આપના

ચરણોને જે પ્રણામ કરે છે તે પૃથ્વીમંડલની શોભારૂપ પુણ્યના સમૂહને પ્રાપ્ત કરે છે.

શ્રી પાર્શ્વપ્રભુ અમૃત સમાન મધુર વાણીથી દેશના આપનારા, દાન આપવામાં કલ્પવૃક્ષ સમાન, ગજેન્દ્રની લીલા સમાન ગતિવાળા, શીલમાં અનુપમ, ચંદ્રમા સમાન શીતલ અને સૂર્ય સમાન ઝળહળતી કાંતિવાળા, પર્વત સમાન ગુરુતર વક્ષસ્થળવાળા, જેમની હૃદયરૂપી વિશાલ ગુફામાં ગુણવાનો વસે છે એવા.

આવા પ્રકારના સ્વામીને પ્રાપ્ત કરીને હૃદયમાં જો ઘણા ઉત્તમ ભાવો ધારણ કરીને શિવપુરના માર્ગ ઉપર આવી જઈએ તો ભવરૂપી યોદ્ધાઓ ભાગી જાય છે.

સમગ્ર સંસારમાં ભમીને પણ મેં સારભૂત કાંઈ જોયું નહિ. જ્યાં પહોંચ્યાં ત્યાં હે દેવ! જન્મ, જરા, મરણથી હું પીડાયો. કરોડો દેવોને સેવ્યા અને સર્વ વ્યાધિઓ સામે લડ્યો. દીનતાને છોડી હું નિર્લજ્જ બન્યો છતાં કોઈ પણ કાર્યની સિદ્ધિ ન પામ્યો.

હે પ્રભુ! મનમાં મોટી આશા લઈને હમણાં આપની પાસે આવ્યો છું. હે કરુણાસાગર પાર્શ્વપ્રભુ! જેમ આપને યોગ્ય લાગે તેમ કરો.

આર્યા (દાદી), માતા, પિતા, ભાઈ, સ્વામી, ગુરુદેવ એ બધાંનો સંગમ હે પ્રભુ! આપ જ છો. આપ ચિંતામણિ છો, કામધેનુ છો, કલ્પવૃક્ષ છો, કેવલજ્ઞાનરૂપી લક્ષ્મીની ક્રીડાથી યુક્ત છો અને કરુણારસથી સભર છો. હે પ્રભુ! ત્રિભુવનમાં ઉપકારના ભારને વહન કરવામાં આપ ઋષભ સમાન છો.

શાશ્વત સુખ માટે આપની સેવામાં આસક્ત રહેનારાઓ અન્ય દેવો દ્વારા કે મળતા ભૌતિક સુખની ઇચ્છા પણ કેમ કરે?

હે નાથ! ચાર ગતિમાં હું અશરણ રહ્યો છું અને કર્મ વડે ભમાડેલો છું. હું જે સકલ દુઃખ પામ્યો છું તે હે જિનરાજ! આપ પોતે જાણો છો. દૈવયોગે હમણાં મનુષ્યજન્મ મળ્યો છે. શ્રાવક

કુળમાં જન્મ થયો છે અને આપનો ધર્મ પણ સાંભળવા મળ્યો છે.

હે દેવાધિદેવ ! આપના ચરણોની કૃપાથી મને આટલી રિદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ છે. હવે મને સિદ્ધિ આપજો. એ ચિંતા હે પ્રભુ ! આપ જ કરજો. હે સ્વામી ! બધા સંસારી જીવો આપની પાસેથી સિદ્ધિ-રૂપી શાશ્વત સુખને ઇચ્છે છે.

સર્વ લોકો નિરંતર અંતરંગ શત્રુઓના ભયથી ડરે છે અને ભયથી ભાગેલા તેઓ બીજા દેવોની સેવામાં રસ લે છે અને સંસારથી તપેલા તેઓ તેમની પાસે શાશ્વત સુખને માંગે છે. પરંતુ બિચારા તેઓ જાણતા નથી કે મુક્તિ કેમ મેળવાય ? શ્રી પાર્શ્વ-પ્રભુની ભક્તિ કરતાં સર્વ વાંછિત સંપત્તિ મળે છે.

રાગદ્વેષાદિ દોષોથી જેઓ જિતાયેલા નથી તેઓ જ દેવાધિદેવ છે. વળી દેવાધિદેવ એ જ છે કે સ્ત્રીઓનો વિલાસ જેમના ચિત્તને આનંદ પમાડતો નથી, જેમણે મોહરાજાનો સહેલાઈથી વિનાશ કર્યો છે અને કેવલજ્ઞાનના પ્રકાશમાં જેમણે ધર્મને પ્રકાશ્યો છે.

હું ચોકમાં ઊભો રહીને બોલું છું તે સર્વ લોકો ભેગા થઈને સાંભળો. શ્રી વીતરાગદેવે અવર દેવની સર્વ જંજાળને મૂકી દીધી છે.

હે નાથ ! આપને તે પ્રકારે વીનવું છું તેનો એક જ ઉત્તર આપો. હે સ્વામી ! સેવકની તે ભીડ અને પીડ લઈ લો. આપના એક જ વચનથી મનુષ્યો ભવસાગર તરી જાય છે. તો હે નાથ ! મારા માટે એક વચન બોલવામાં આપને આટલી આળસ કેમ ?

હે શ્યામ વર્ણવાળા સ્વામી ! હું અત્યંત દુઃખી છું તેથી મોક્ષ માટે સહાયરૂપ એવા આપના ચરણનું શરણ સ્વીકાર્યું છે.

મથુરાના શ્રી પાર્શ્વપ્રભુને વિનતીરૂપ લખાયેલા આ કાવ્યમાં કવિએ એક બાજુ શ્રી પાર્શ્વપ્રભુનો ગુણસંકીર્તન સહિત મહિમા ગાયો છે, તો બીજી બાજુ ભવભ્રમણના પોતાના દુઃખને વ્યક્ત કર્યું છે. વળી કવિએ મિથ્યાત્વને કારણે અન્ય બિચારા લોકો ભૌતિક

સુખ માટે અન્ય દેવદેવીઓની આરાધના કરે છે તે માટે પણ પોતાનો સંતાપ વ્યક્ત કર્યો છે અને સાચા મુક્તિસુખ માટે દેવાધિદેવ તીર્થંકર પરમાત્માની આરાધના માટે આગ્રહ સેવ્યો છે. કવિનો સંતાપ એટલો બધો છે કે તેઓ પોતે ચોકમાં ઊભા રહીને જાહેરમાં કહે છે એવો નિર્દેશ કાવ્યમાં કર્યો છે. જુઓ :

"લોક મિલી સવિ સંભલઉ, હું બોલઉં ચઉસાલુ;
વીતરાગુ મેલ્હી સવે અવરદેવ જંજાલ."

° ° °

(૨૮) શ્રી શાંતિનાથ વિનતી

પામી અછઇ બોધિ ભમી ભમી જઇ,
શ્રી શાંતિ નામિઇં જિનતઉ નમીજઇ;
જે સેવતા મી સવિ આસ પૂરઇ, ભવારિ ભાવ વિવેગિ ચૂરઇ. ૧

જેતા હૂયા તૂ ઘરિ સામયોનિ, તેતી ભમિઉ હઉં ભવમાહિ યોનિ;
તઇં તે સવે મૂકિય મુક્તિ પાસી, મઇં યોનિના જાલ વિછોહિ સામી. ૨

માયા મયા મચ્છરિયે વધારી, જીણું ચડાવી નિતુ નાહિ નારી:
તે મૂલ સંસાર તણુઉં વિચારી, તઇં ઉગતી મોહણુ વેલિ વારી. ૩

જે ભોગનઈં લોભિ ન તઈં જુહારઇં, કઉડી તણુ ઇ કાજિ તિરી જુહારઇં;
સૂંપઇં સવે સંપદુ તૂ પ્રણામૂ, લીલા લલાડઇં વર સિદ્ધિ ઠામુ. ૪

ગાઢા જિ વઇરીમઈં તે વધારિયા, સાચા સગા તે સવિ દૂરિ વારિયા;
ભંડારિઆ ખઇ હૂં ભીડ ભાગઉ, પ્રભુત્વ છાંડી પર પૂઠિ લાગઉ. ૫

એ આપણુા મર્મ કહઉંત લાજઉં, કરઉ તિસાં કામ અજી ન ભાજઉં;
ઠાહઈં દયાલૂ તઈં સ્વામિ તૂવઈં, લાગઉ હિવહઉ ઘરસૂત્ર પૂઢિઇં. ૬

સૂર્ય સમરઇં જઇં કિઅછીક મૂઠી, તાર ભુજિઇં જઇ નઇ પૂરિ વૂઠી;
તાઢિયા સહી પાવક વાટ જોઇં, પંકિઇં ભરિયા પાણી દેહ ધોઇં. ૭

રોગે રહિયા રંગિ રસાંગુ માગઇં, સંસાર ભાગા તુઝ પાય લાગઇં;
તઇં જંઇ ન ભાજઈં ભવરાન ફેરઉ, તઉ સેવિવઉ કોઇ નથી અનેરઉ. ૮

હૂં તઉ રહિઉ છઉ તુઝ પાય સાહી, મ મેલ્હિ મઇં સ્વામીય વાતિ વાહી;
તૂં માહરી સાર સદા કરે જે, ભવાંતરી શાસનિ બોધિ દેજે. ૯

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી શાંતિનાથ વિનતી.

વિવરણ

શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનને વિનંતી કરતાં કવિ કહે છે:

"ભવભ્રમણ કર્યા પછી શ્રી શાંતિનાથ જિનને નમસ્કાર કરવાથી નિર્મળ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થાય છે. એવા શ્રી જિનને નમસ્કાર કરીએ છીએ કે જે એમને સેવે તેની બધી આશાઓ પૂર્ણ થાય છે. શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનની ભાવના ભાવવાથી ભાવ-શત્રુના ચૂરેચૂરા થાય છે.

હે નાથ! આપે જેટલી યોનિઓ દેખાડી તેટલી યોનિઓમાં હું ભમ્યો છું. અનંતા જીવોને આપે મુક્તિની પાસે મૂકી દીધા છે. તો હે પ્રભુ! મને જીવાયોનિની ભવજાળમાંથી હવે છોડાવો.

માયા, મદ, ઇર્ષ્યાથી હું નારીના સંગે ચઢચો હતો એવી મોહવેલડીયુક્ત સંસારનું મૂળ બતાવીને આપે મારી તે મોહરૂપી વેલને નિવારી દીધી છે.

જેઓ ભોગોના લોભથી જ આપને નમસ્કાર કરે છે તેઓ કોડીને માટે તિર્યંચોને પણ જુહારે છે. પરંતુ આપને પ્રણામ કરવાથી તો સર્વ સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે અને સિદ્ધિસ્થાનમાં શ્રેષ્ઠ સુખનો અનુભવ પણ કરાવો છો.

કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહાદિ જે આભ્યંતર શત્રુઓ હતા તેમને મેં વધાર્યા છે. સાચાં સગાં તે સર્વને દૂર કર્યાં. વાસ્તવિક સંબંધોને દૂર કર્યા. ભીડને ભાંગવા માટે ભંડારેલા પુણ્યને પણ હું ખાવા લાગ્યો અને પ્રભુત્વને છોડી અન્યની પાછળ લાગ્યો.

એવા મારા મર્મને કહેતાં હું લજ્જા પામું છું આજે પણ આ કાર્યોથી વિરક્ત થયો નથી. આપ દયાળુ દેવ છો. હમણાં સુધી હું સંસારની જંજાળમાં રક્ત છું એ વાત મને ખટકે છે.

અંધકારથી દુઃખી જીવ સૂર્યનું સ્મરણ કરે છે; નદીનાં પૂરમાં ડૂબતો જીવ હોડીનો સહારો લે છે; અસહ્ય ઠંડીમાં અગ્નિનો સહારો લે છે. પંકથી મલિન દેહને જળથી ધોવે છે. રોગી રાસાયણનું ચિંતન કરે છે, તેમ સંસારરૂપી દાવાનલથી તપ્ત થયેલો જીવ આપના શરણે આવે છે. તે ભવિકના ભવસંબંધી ફેરાને આપ ભાંગી નાંખો છો. આપનો આવો મહિમા જોઈ હવે હું કોઈ બીજાને સેવવાને ઇચ્છતો નથી.

આપનાં ચરણોને સાધીને હું લાભમાં જ રહું છું. હે સ્વામી ! મને રસ્તામાં (સંસારમાં ભટકતો) મૂકી ન દેતા. આપ સદા મારી સાર કરજો અને ભવાંતરમાં પણ આપનું શાસન અને બોધિ-બીજ આપજો."

કવિએ આ અને અન્ય કેટલીક વિનતીઓમાં જીવ સંસારમાં કેવી કેવી જીવાયોનિઓમાં ભટકે છે તે સચોટતાથી દર્શાવ્યું છે. એમાં જૈન ધર્મ અને સિદ્ધાંતની પાયાની માન્યતા વર્ણવાઈ છે. 'વૈરાગ્યશતક' નામની કૃતિમાં લખ્યું છે :

न सा जाई न सा जोणी, न तं ठाणं न तं कुलं;
न जाया न मुआ जत्थ, सव्वे जीवा अणंतसो. २३

એવી કોઈ જાતિ નથી, એવી કોઈ યોનિ નથી, એવું કોઈ સ્થાન નથી અને એવું કોઈ કુળ નથી કે જ્યાં સર્વ જીવો અનંતી વાર જન્મમરણને પામ્યા ન હોય.

આ વિનતીમાં વિવિધ ગતિનાં ભવભ્રમણનાં દુઃખોનો નિર્દેશ કરી, તીર્થંકર પરમાત્માનું શરણ મળતાં તે દુઃખો કેવી રીતે દૂર થાય છે તેનું વર્ણન કવિએ કર્યું છે. પ્રભુનું શરણ કેવું અને કેટલું

બધું ઉપકારી બને છે તે કવિએ વિવિધ ઉપમાઓ દ્વારા સચોટ રીતે દર્શાવ્યું છે.

o o o

(૨૯) શ્રી અરિહ્નનેમિનાથ વિનતી

અરિહ્નનેમિ પ્રભુ પટ્ટણુ ભિંતરિ, ભવિયણુ પૂજઉ ભાવિ નિરંતરિ;
મ કર કોઈ વિલંબ નમિ નિરવાણિ, ગયા બિહુ સહસ્સે બાવીસાઈ;
બિહુ સય વરિસેએ નીપનું બિંબ, વિક્રમ સમય વરિસ સય સત્તય;
બ્યાસી સમઇ જઈય પુહત્તય, તઈન પટ્ટણુ નામ. ૧
કાલં ભારખીય વનિ વહતી, સરસતિ નામિ નદી ગહગહતી;
તડિવનુ લાખારામુ યક્ષ નામિ વિનજારુ આવિઉ,
બાલ હિઅણુ દેખી દોહિલાવિઉ, હૂઇ અંબિકિ આદેસો તક્ષણિ હરિખઉ;
નયણિ નિહાલીય નાયકુ વસહસંવે સંભાલિય કાનનિ કરઇ પ્રવેસો. ૨
'બિમ્બા તરુ તલિ ગાઇ ઝિરંતી ઈણિ, અહિ નાણિઈં કજ્જલ કંતી દિટ્ઠઉ;
નેમિ જિણિંદો પાસઇ પાસનાહ, સુપઇટ્ઠિય સાસણુ સામિણિ;
અંબિકિ દિટ્ઠિય પામીય પરમાનંદો. ૩
વનભિંતરિ તિણિ કારીય જિણહર, બાવત્તરિ દેહરી મનોહર;
થાપીઉ દેવ અરાણુ હેમકલસ જિણહર સિરિ ઝંકઇ પુણ્યકિરણુ;
જાણેઉ મલકઈં પ્રકટઇ સિવપુર માર્ગ. ૪
પ્રભુ પૂજીય નાયક નવ અંગઇં, કર જોડી જંપઇ નવ રંગિઇં;
સુનિ વિન્નતી દેવ, વરિસ સરિસ એ માસ વખાણુ;
દિવસ અવસુ તે ઉત્તમ જાણુઉં, જિણિ તુહ પામીય સેવ. ૫
તઈં જે જીતા અંતર વયરી, તેહિ વમડસિઉં માંડઇં ખયરી,
જાણી અબલ અસારુ તું પણિ, કેવલસિરિ પરિવરિયઉ;
સુખ ભોગવિ નિવરઈ જઈ, રહીઉ મૂં કુણુ કરિસિઇ સાર. ૬
તઈં જિમ બંધ ન છોડીય હરિણા, તે મૂં કારણિ કરિ પ્રભુ કરુણા;
જગબંધવ જગનાહ અમ્હ અનેરઉ કોઈ ન સ્વામી,
તૂંઈ જિ માઇ બાપ ગો સામી, ઓલ્હવિ સવિ ભવદાહ. ૭

માગસિરી પૂનમ તૂં થપ્પિઉ, જિણુ તે હુત્તા દિવસ એકપીઉ;
તિણિ દિણિ ચઉવિહુ સંઘ, તૂ મંદિરિ મંડાવઇ રંગ;
ધન વેચંતા લહરિ તરંગ, નિર્મલ ભાવિ અભંગ. ૮

ભવ ભાવઠિ કિમ લાગટ ભણીઇ, નિતૂ વિનવતાં પ્રભુ મનુચ્છણીઇ;
સંભાલિ સુક્ખ નિવાસ, તૂં કરુણાનિધિ કેવલનાણી,
પર પરિભવ આપ હણી જાણી, પૂરિ અમ્હારી આસ. ૯

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી અરિઠનેમિનાથ વિનતી.

વિવરણ

પાટણ તીર્થમાં ઘણાં બધાં જિનમંદિરો આજે પણ વિદ્યમાન છે. કવિશ્રી પાટણના અરિષ્ઠનેમિ ભગવાનના મંદિરની યાત્રા કરતી વખતે કહે છે કે :

"પાટણની અંદર બિરાજેલા શ્રી અરિષ્ટનેમિ પ્રભુને હે ભવ્યજનો! ભાવપૂર્વક નિરંતર પૂજો. તેમાં જરા પણ વિલંબ કરશો નહીં".

શ્રી નેમિનાથ પ્રભુના નિર્વાણ પછી ૨૨,૨૦૦ વર્ષે તથા વિક્રમ સંવત ૭૮૨ વર્ષનો સમય ગયો ત્યારે પાટણ નામના ગામમાં આ બિંબ પ્રગટ થયું હતું.

કાલ સમાન ભયંકર વનમાં સરસ્વતી નદી કલ્લોલ કરતી વહે છે. એ નદીના તટ ઉપર લાખારામ નામનો એક વણઝારો આવ્યો અને યક્ષને નમ્યો. એણે બાલ દિનકર જેવા યક્ષનાં દુર્લભ દર્શન કર્યાં અને ત્યાં જ અંબિકાદેવીએ આદેશ કર્યો. તે જ ક્ષણે હર્ષિત થઈને નજરે જોવાને માટે વણઝારના નાયકે સર્વ વાત સાંભળીને એ પ્રમાણે જંગલમાં પ્રવેશ કર્યો.

ત્યાં એક વૃક્ષની નીચે, જ્યાં ગાય પોતાની મેળે જ દૂધ ઝરતી હતી ત્યાં અવધિજ્ઞાન વડે શ્યામ વર્ણવાળા નેમિજિન તે વણઝારાને દેખાયા. સાથે સુપ્રતિષ્ઠિત પાર્શ્વનાથ ભગવાન તથા શાસનસ્વામિની

અંબિકાદેવી દેખાયાં. તે જોઈને તેને પરમાનંદ થયો.

એણે વનમાં મનોહર એવું ૭૨ દહેરીવાળું જિનાલય કરાવ્યું અને તેમાં વીતરાગદેવને પ્રતિષ્ઠિત કર્યા. પુણ્યનાં કિરણો જાણે ઝળહળતાં ન હોય અને શિવપુરના માર્ગને જાણે બતાવતા ન હોય! તેમ દેરાસરની ઉપર સોનાનો કળશ ઝળહળતો હતો.

મૂળનાયક પ્રભુને વિવિધ પ્રકારે ભાવથી નવ અંગે પૂજા કરીને હાથ જોડીને કહું છું કે હે દેવ! મારી આ વિનતી સાંભળો. જે સમયે આપની સેવાને પ્રાપ્ત કરી તે સેવાને હે દેવ! વરસ પણ મહિના સમાન લાગે છે. એ દિવસ પણ અવશ્ય ઉત્તમ જાણવો કે જે દિવસે આપની મને સેવા મળી.

હે પ્રભુ! આપે આંતરશત્રુને જીતી લીધા છે. તેને નિર્બળ અને અસાર જાણીને તેનો નાશ કર્યો છે. આપ કેવલલક્ષ્મીને વર્યા છો. આપ મોક્ષમાં રહીને નિરવદ્ય સુખને ભોગવો છો તો હે પ્રભુ! મારી સાર કોણ કરશે?

હે જગતબંધવ! હે જગતનાથ! આપે જેમ હરણોનાં બંધનને છોડાવ્યાં છે તેમ મને પણ ભવરૂપી બંધનથી મુક્ત કરો. અમારા અન્ય કોઈ સ્વામી નથી. આપ જ માતાપિતા છો. હે ઇંદ્રિયોને જીતનારા!! મારા ભવરૂપી સર્વ દાવાનલને ઓલવી નાંખો.

માગસર શુદિ પૂનમના દિવસે આપની સ્થાપના કરાઈ તે દિવસ મને પ્રિય છે. તે દિવસે ચતુર્વિધ સંઘ આપના જિનમંદિરમાં ઉત્સવ કરે છે. નિર્મળ ભાવથી નિરંતર તરંગોની જેમ ભક્તો ધનને ઉછાળે છે.

હે સુખનિવાસ પ્રભુ! આપ મને સંભાળો. હે કરુણાનિધિ પ્રભુ! આપ કેવલજ્ઞાની છો. બીજાના પરાભવને આપ પોતાનો પરાભવ જાણો છો. તેથી અમારી આશાને પૂર્ણ કરો.

આ વિનતીમાં કવિએ પાટણના અરિષ્ટનેમિના મંદિરની યાત્રા કરતી વખતે તેની ચમત્કારિક ઐતિહાસિક ઘટનાનું નિરૂપણ કર્યું

છે. પ્રાચીન જૈન પ્રતિમાઓ વારંવાર જમીનમાંથી નીકળી આવે છે, કારણ કે ધરતીકંપ, યુદ્ધ કે અન્ય વિપત્તિ વખતે જિનપ્રતિમાને વિધિપૂર્વક જમીનમાં ભંડારી દેવાની પરંપરા પ્રાચીન સમયથી ચાલી આવે છે. અહીં નેમિનાથ ભગવાનની પ્રતિમા, શાસનદેવી અંબિકાની પ્રતિમા સહિત કેવી રીતે મળી આવી છે તે અને તેની ફરીથી પાટણમાં સુવર્ણકળશયુક્ત ભવ્ય જિનમંદિરના નિર્માણ પછી કયા દિવસે પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી તેનું પણ વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

અન્ય વિનતીની જેમ આ વિનતીમાં પણ કવિએ ઐતિહાસિક માહિતી વર્ણવવા સાથે પ્રભુ પાસે મોક્ષપ્રાપ્તિ માટે પ્રાર્થના કરી છે.

० ० ०

(૩૦) શ્રી આદિનાથ વિનતિ

સેત્રુંજિ મંડણુ સામિ, સુણિ અમ્હારીય વિન્નતીય,
નાભિરાયકુલ કેઉ, મરુદેવિ – નંદણુ આદિ જિણ. ૧

તૂં માયા, તૂં તાત, તૂં બાંધવ, તૂં સુગ્ર ગુરો,
તૂં જિણુ તિહુયણિ નાહુ, તૂ સુવિમગ્ર પયાસિ કરો. ૨

ઇણિ કારણિ જગનાહ કરું, વિનત્તીય જિણપવર,
તુમ્હ આગલિ અબાહ વિણીય નયરિ અવયંસુ વર. ૩

નરય તણા મઇં દુખ પામ્યા પાપ પસાઇં,
ઘણા તોહં કુ જાણુઇ સંખ જાણુઇં જે હુઇં નાણુધરો. ૪

તિરિય તણી મઇ જોનિ લાધ્ધી, લામીય અતિ ઘણીય,
ભૂખ તિણ્હ નહિં તાપુ છેયણ ભેયણ સવિ સુણિય. ૫

અહ્મ જમ્મુ મણુયાલ વલિવલિય પામીય વિવિહ પરે,
કરીઉ પાવઇં ચંડુ, પુણુ પુણુ પુહતઉ નરયપુરે. ૬

સહિયાં દુક્ખ અણુંત પુણરવિ આવીઉ મણુયભવે,
કુણુહઇ કુધમ્મ પભાવિ, દેવરિદ્ધિ ભોગવિય ભવે. ૭

ચઉરાસી જીવજોનિ, લક્ખમાહિ ઇમ હિંડિયઉ,
ભમિઉ ભમિઉ સંસારિ સુકુલ જમ્મુ મઇં પામીયઉ. ૮
ગંગઉવલ નાએણુ હિવ તું સામીય રિસહ જિણુ,
દીઠઉ ઇણિ ભવિ દેવ, વારિ વારિ ચઉગઇ ગમણુ. ૯
કંચણુવન્ન સરીર રિસહેસર તુહ પય-કમલ;
વંદિસુ પૂજિસુ ભાવિ, ધમ્મ ધુરંધર ધૂરિ ધવલ. ૧૦
ધણુસઈ પંચપમાણુ વસહઈં લંછીય મયમહણુ;
ચઉરાસી પુવ્વ લક્ખ આઉખૂં સિરિ રિસહ જિણુ. ૧૧
ઉસભસેણુ પામુક્ખ, સહસ ચઉરાસી મુણિ કલીય;
અજ્જા તિન્નિય લક્ખ, મયણુ દહણુ બંભી સહીય. ૧૨
સાવય સેયંસ આદિ, લક્ખ તિન્નિ પણુસહુય;
લક્ખ પંચ ચઉપન્ન સહસા સાવિય સુભદ્રજુય. ૧૩
કુગુરિ કુદેવિહિં દેવ ! ભવસાયરિ હું ફિરિયઉ;
તિહુયણુ તારણુહારુ તરિસમાણુ હૂં પામીયઉ. ૧૪
જગમંડણુ જગનાહ, વલિવલિ માગઉ ભવભ્રમણુ;
જમ્મણુ મરણુ નિવારિ કરુણા સાયર સિવકરણુ. ૧૫
મુણિ રયણાયર ચંદ મોહ મહણુ મહ વિન્નત્તીય;
સામીય સફલ કરે જિનવર સુરવર હરિ મહીય. ૧૬

ઈતિ શ્રી આદિનાથ વિનતી.

વિવરણ

શ્રી આદિનાથ પ્રભુને વિનતી કરતાં કવિ કહે છે :

"નાભિરાજાના કુલમાં ચંદ્રસમાન, મરુદેવી માતાના નંદન, શત્રુંજયમંડન હે આદિ જિન ! હે સ્વામી ! અમારી વિનતીને સાંભળો.

આપ માતા છો, પિતા છો, બંધુ છો, મારા ગુરુ છો, જિનેશ્વર છો. ત્રિભુવનના હે નાથ ! આપ મોક્ષમાર્ગ પ્રાપ્ત કરવામાં મારા

ઉપર કૃપા કરો.

હે જગતનાથ! અબાધ વિનીતા નગરીના શ્રેષ્ઠ અલંકાર! આપની પાસે એ કારણથી હું વિનંતી કરું છું.

પાપના ફળસ્વરૂપે હું નરકનાં ઘણાં દુઃખોને પામ્યો. પંચમ-જ્ઞાનને ધારણ કરનારા આપ તે સર્વ જાણો છો.

હે સ્વામી! મેં તિર્યંચગતિમાં ભૂખ અને તરસને સહન કરીને છેદનભેદનને પણ સહન કર્યાં.

વિવિધ પ્રકારે ભમીભમીને અમે મનુષ્યજન્મને પામ્યા. તેમાં પણ અત્યંત ઉગ્ર પાપ કરીને ફરી ફરી નરકાવાસમાં પહોંચી ગયા હતા.

ક્યારેક ધર્મના પ્રભાવે દેવની રિદ્ધિસિદ્ધિ પણ ભોગવી હશે. આમ અનંત દુઃખોને સહન કરીને ફરીથી મનુષ્યભવને પામ્યા છીએ. ચોર્યાસી લાખ જીવાયોનિમાં આમ અનેક વાર ભમીભમીને સર્વ જન્મોને હું પામ્યો.

વારંવાર ચતુર્ગતિમાં ગમન કરીને હમણાં ગંગોપલ (ગંગામાં પથ્થર)ના દૃષ્ટાંતથી હે સ્વામી એવા ઋષભજિન! આપને આ ભવમાં પ્રાપ્ત કર્યા છે. તેથી હવે હે ધર્મધુરંધર, ધવલધુરાને ધારણ કરનારા સુવર્ણવર્ણ દેહવાળા! આપનાં ચરણકમળને ભાવથી વંદન કરીશું અને પૂજીશું.

હે મદમથન શ્રી ઋષભજિન! આપનો દેહ ૫૦૦ ધનુષ્યપ્રમાણ હતો. આપનું લંછન વૃષભ હતું અને આયુષ્ય ચોર્યાસી લાખ પૂર્વનું હતું.

મદનને બાળનારા અને બ્રહ્મચર્યવ્રત સહિત ઉસભાદિ પ્રમુખ ૮૪ હજાર મુનિઓ અને ત્રણ લાખ સાધ્વીજીઓ આપના સંઘમાં હતાં. આપના સંઘમાં શ્રેયાંસકુમાર આદિ ત્રણ લાખ પાંચસો શ્રાવકો અને સુભદ્રા સહિત પાંચ લાખ ચોપન હજાર શ્રાવિકાઓ હતાં.

હે દેવાધિદેવ! કુગુરુ અને કુદેવ વડે હું ભવસાગરમાં રખડ્યો.

હે ત્રિભુવનના તારણહાર! હવે તરીને આપની તુલ્યતાને પામવાની મારી અભિલાષા છે.

હે જગતમંડન! હે જગતનાથ! ફરી ફરી મારી ભવભ્રમણાને ભાંગો. હે કરુણાના સાગર, હે મોક્ષમાર્ગને આપનારા! મારા જન્મમરણનું નિવારણ કરી મને મુક્તિ અપાવો.

ચંદ્રને જોઈને સાગર આનંદ પામે તેમ મુનિરૂપ રત્નાકરને માટે ચંદ્રરૂપ એવા, તથા મોહનું મથન કરનારા, સુરેન્દ્રાદિથી પૂજિત એવા શ્રી આદિનાથ જિનવર! મારી વિનતીને સફલ કરો.”

શત્રુંજય તીર્થના મંડનરૂપ શ્રી આદિનાથ ભગવાનને વિનતી કરતાં કવિએ આ રચનામાં આદિનાથ ભગવાનના જીવનની કેટલીક મહત્ત્વની વિગતો (દેહપ્રમાણ, લાંછન, આયુષ્ય, સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા ઇત્યાદિ) પણ વણી લીધી છે. કવિનો ચારગતિના નિરર્થક અને દુઃખમય પરિભ્રમણ માટેનો સંતાપ ઉત્કટ વાણીમાં વ્યક્ત થયો છે, અને પ્રભુના શરણ માટે તથા મોક્ષગતિની પ્રાપ્તિ માટે તાલાવેલી પણ વ્યક્ત થઈ છે.

• • •

(31) શ્રી આદિનાથ વિનતી

ચડઈ વેગિ વિણ્ણુ ભણી ભવ્ય ચાલઈ, સુગાહીશુ દેખી કરી પાઇ પાલઈં;
હિયઇ ઊપજઇં હર્ષના રંગ જેતા,
નથી વારિધિઇં વારિના બિંદુ તેતા. ૧

મુખે જીભ એકઇ જિમૂં દેવિ દીધી, અનઇ બુદ્ધિ પાષાણ તઉ કુંઠ કીધી;
કિસી આદિ તઉ નાહ તૂ વર્ણવે થામઇં,
ઇણિ માડી અચ્છઇ સામિ સેવા. ૨

સખે સાર સેડી નદી પાર પામી, સદાચાર સાચઉ ધરી ધ્યાન ધામી;
શુભી ભાવનાં જે પ્રભો પાય પેખઈં, વલી આવલી દુઃખની તે ન દેખઇં. ૩

મયા તાહરી પાહરી લોકિ દીસઇ,
ઘણુઉં દુઃખિય ઉહૂ અછઉં રાતિ દીસઇં;
વસી ચિત્તિ મૂં વારુ તૂઉં પાય સેવ, હુયઉ હેતુ કેહા ઉદાસીન દેવ. ૪
પડઇં પ્રાણુ પાખઇ મહામોહ ખાગઇ, સહી વેદના જે જગ્ગન્નાથ આગઇ;
સહૂં બોલતાં તે ઘણીવાર લાગઇ, હિવં કેવલઉં જીવ એ મોક્ષ માગઇં. ૫
ન કો ઘોરિ સંસારિ તૂ દેવ પાખઇ,
અણુ ભાવતી આવતી ભીડ રાખઇં;
ઇસઉં જાણુતા જાણુ તૂ આણુ માણુઇં,
લહી સિદ્ધિનઇં સિદ્ધિને ઇણિ વાણુઇં. ૬
ઘણાકાલ પામી અરછઇ પુણ્યવેલા, ન કીજઇ દેવ અહો સેવા વહેલા;
ઇસઉં સીખવી મઇં હીયઉં ઠાણિ આણિઉં,
પમાડી પ્રભો પાસિ પાછઇ વખાણિઉં. ૭
ઘડી ઘડી પુન્યનઇં સારિસાવઇં, સલૂણિ કલા તે કલાવંત વાચઇં;
ત્યજી પાપ આરંભ નઇ દંભ છાંડી, જિહાં શ્રી યુગાદીશની સેવ માંડી. ૮
ન હેલા મહેલા તણુ ચિત્ત દીજઇ, નિતૂ નાથના પાય પાસઇં વસીજઇં;
ઇસી રુચઠા રંગુ પૂજઇં સવ્હારી, કરઇ જઇ મયા એ જગન્નાથ સીરી. ૯

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી આદિનાથ વિંનતી

વિવરણ

શ્રી શત્રુંજય મહાતીર્થની યાત્રા પ્રસંગે શ્રી આદિનાથ પ્રભુનાં દર્શન કરી કવિ ભાવોલ્લાસપૂર્વક ગાય છે કે :

"સમુદ્રની અંદર પાણીનાં એટલાં બિંદુઓ નથી જેટલાં મારા હૃદયમાં હર્ષના તરંગો ઉત્પન્ન થાય છે. ભવ્યજીવો જલદીથી ગિરિરાજ શ્રી શત્રુંજય ઉપર ચઢીને, યુગાદિદેવ શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનનાં દર્શન કરીને પાપને બાળે છે.

અરે દૈવે મારા મુખમાં એક જ જીભ આપી અને મારી બુદ્ધિને પાષાણુથી પણ કઠોર કરી છે. તો હે નાથ! આપનું વર્ણન

કેવી રીતે કરી શકું ? તેથી હે સ્વામી ! મેં આપની સેવા કરવાની ભાવના કરી છે.

હે મિત્ર ! પવિત્ર શેત્રુંજી નદીને પાર પામીને, ઉજ્જવલ ધ્યાન ધરીને, સદાચારને સાચવું છું. જે ભવ્યજીવો શુભ ભાવનાથી પ્રભુનાં ચરણોને જુએ છે તેઓ દુઃખની પંક્તિને જોતા નથી.

હે પ્રભુ ! આપની અત્યંત કૃપા લોકમાં દેખાય છે. અહીં હું અત્યંત દુઃખી છું તેથી રાત્રી જ દેખાય છે; પ્રકાશ દેખાતો નથી. હે પ્રભુ ! આપ મારા ચિત્તમાં વસવા કૃપા કરો. હું આપના ચરણોની સેવા ઇચ્છું છું. હે દેવ ! મારા પ્રત્યે કેમ ઉદાસીન થઈ ગયા છો ?

પ્રાણો જાય છતાં આ જીવ મહામોહમાં ડૂબે છે. ભવોભવ જે અનેક વેદનાઓ મેં સહન કરી છે તે બધીનુ વર્ણન કરતાં ઘણી વાર લાગે એમ છે. હે પ્રભુ ! હવે જીવ માત્ર મોક્ષની માંગણી કરે છે.

આ ઘોર સંસારમાં હે દેવાધિદેવ ! આપના સિવાય અન્ય કોઈ અણુગમતાં દુઃખોમાંથી બચાવી શકે એમ નથી એમ જાણ્યા પછી જીવ આપની આજ્ઞાને માને છે.

ઘણા કાળ પછી પુણ્યની વેળાને હું પામ્યો છું. હે દેવ ! પૂર્વભવોમાં મેં આપની સેવા કરી નથી. હે પ્રભુ ! મને આપના હૃદયમાં સ્થાન આપી એવું શીખવો કે જેથી પછી પ્રશંસાને પાત્ર થાઉં એવું હું આપની પાસેથી પામી શકું.

ઘડી ઘડી આવું પુણ્ય પ્રાપ્ત થતું નથી. આપની રમ્ય કલાઓને કલાવંત જ જાણી શકે છે. પાપારંભ અને દંભને છોડીને હવે શ્રી યુગાદીશની સેવાનો મેં આરંભ કર્યો છે.

અન્ય વસ્તુઓમાં હવે ચિત્ત ન પરોવતાં, હંમેશાં નાથનાં ચરણોની પાસે વસીએ. શ્રી જગન્નાથ મારા ઉપર કૃપા કરો કે જેથી સવાર થતાં જ આપની રૂડી પ્રતિમાની ઉલ્લાસથી હું પૂજા કરું.”

શ્રી શત્રુંજય તીર્થ વિશેના આ કાવ્યમાં કવિએ અસ્ખલિત પ્રવાહમાં વહેતી પંક્તિઓમાં શ્રી આદિનાથ પ્રભુનાં દર્શન પામવાના પોતાના ઉલ્લાસને હર્ષવિભોર થઈ ગાયો છે. અન્ય ગતિનાં અનેક દુઃખો સહન કર્યાં પછી આ મનુષ્યભવ પ્રાપ્ત થયો છે તેને કૃતાર્થ કરવા કવિ પ્રભુને વિનંતી કરે છે. આ શત્રુંજય તીર્થનો અને યુગાદિદેવ શ્રી આદિનાથનો મહિમા લોકોમાં કેટલો બધો છે તે પણ કવિએ કાવ્યમાં વર્ણવ્યો છે.

° ° °

(૩૨) શ્રી સંભવનાથ વિનતી

બુદ્ધિ અહ્મારી હિયઇ ધરીજઇ,
ત્રીજઉ તીર્થંકરુ સમરીજઇ, પ્રતિ ઉગમતઇં સૂરે;
સંભવ જિણવર ચલણ જિ પૂજઇં,
તીહં મનવાંછિત સંપદ પૂજઇં, સંકટ નાસઇં દૂરે. ૧

સત્તમ ગ્રૈવેયક સુવિમાણિંહિં,
ઇગુણ ત્રીસ સાગર પ્રમાણિંહિં, પૂરી આઉ પવિત્તુ,
સાવત્થી નયરી અવતરીઉ,
રાય જિતારિ વંસુ અલંકરીઉ, સેના રાણી પુત્ત. ૨

સંભવ નામિહિં વાધઇ દિણુદિણુ,
પનર લક્ષ પૂરવ કુમરપ્પણિ રમલિ કરઇ નવરંગુ;
ચઉયાલીસ લાખ પ્રભુ પાલઇ,
રાજુ ભુજાબલિ અરિદલઇ, જાણે રુપિ અનંગુ. ૩

છાંડી રાજુ હણુઇ અરિ અંતર;
ચઉદ વરસ તપ તપઇ નિરંતર, પાછઇ કેવલનાણુ;
નિસુણઇં નરસુર અસુર સુરંગા,
નિસુણઇં હય–ગય–કરહ–કુરંગા, જિણવર કરઇં વખાણુ. ૪

તિણિ અવસરિ જઇ પાસઇં હોયત,
પાપપંક તઉ સઘલાં ધોયત, ભમત ન હુઉં સંસારે;

એ અવરત્તઓ હિવ મનિ વહિયઇ,
કર જોડી તઉં આગલિ કહિયઈ, પ્રભુ વીનવી અવધારો. ૫
વારિ દયાલૂ ચઉગતિ ફેરા,
તૂં વિણુ આહિ ન કુણુ હઈ અનેરા, હઉં ભાગઉ ભવવાસુ;
પીડચાં પ્રતિ પીહર ગોસામી,
પુણ્ય વસઇં પરમેસર પામી, પૂરિ અમ્હારી આસા. ૬
સાઠિ લક્ષ પૂરવ જેહ જીવીય;
કણુયકંતિ ઝલકઇં જિમ દીવીય, લંછણિ તુરગિ વિસાલ;
ત્રિમુખ દેવ દેવી દુરિતારી,
શાસણિ સાર કરઇજ સંસારી, કરઇ મંગલમાલ. ૭

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી સંભવનાથ વિનતી.

વિવરણ

ત્રીજા તીર્થંકર શ્રી સંભવનાથ વિશેની આ વિનતીમાં કવિ કહે છે: અમારી બુદ્ધિને હૃદયમાં ધારણ કરી પ્રત્યેક દિવસે ઊગતા સૂર્યે ત્રીજા તીર્થંકર પ્રભુનું સ્મરણ કરીએ. જે સંભવનાથ જિનેશ્વરને પૂજે છે તેને મનવાંછિત સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે અને તેનાં સંકટ પણ દૂર નાસી જાય છે.

સાતમા ગ્રૈવયકનાં ઉત્તમ વિમાનમાં ઓગણત્રીસ પ્રમાણ સાગરોપમનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી પવિત્ર એવી શ્રાવસ્તી નગરીમાં અવતરીને રાજા જિતશત્રુ અને સેના રાણીના પુત્ર તરીકે શ્રી સંભવનાથ પ્રભુએ તેમના વંશને અલંકૃત કર્યો.

સંભવનાથ દિવસે દિવસે વૃદ્ધિ પામે છે. અનુક્રમે પંદર લાખ પૂર્વ કુમારપણામાં વિવિધ ક્રીડાઓ કરતાં કરતાં પસાર કર્યા. ચુમ્માલીસ લાખ પૂર્વ વર્ષ સુધી પ્રભુએ રાજ્યનું પાલન કર્યું. સૌંદર્યથી જાણે કામદેવ ન હોય એવા પ્રભુ બાહુબળથી શત્રુઓનો નાશ કરે છે.

ત્યારપછી સત્તાનો ત્યાગ કરીને તેઓ આંતરશત્રુને હણે છે.

ચૌદ વર્ષ સુધી નિરંતર તપ તપે છે અને કેવળજ્ઞાન મેળવે છે. શ્રી જિનેશ્વર પ્રભુ દેશના આપે છે. નર, સુર, અસુર ઉપરાંત ઘોડા, હાથી, ઊંટ, હરણો વગેરે પણ તેઓની દેશના સાંભળે છે.

તે અવસરે જો પ્રભુની પાસે હું હોત તો મેં સઘળાં પાપ-પંકને ધોઈ નાખ્યાં હોત, અને આ સંસારમાં ન ભમત. આ પશ્ચાત્તાપને તો મનમાં જ વહન કરું છું. કર જોડીને વિનયપૂર્વક કહું છું કે હે પ્રભુ! મારી આ વિનતીનો સ્વીકાર કરો.

હે દયાળુ પ્રભુ! આપના વિના આ કાર્ય બીજા કોઈ કરી શકતા નથી. મારા ચાર ગતિના ફેરાને હવે નિવારો કે જેથી હું ભવવાસને ભાંગું. હે સ્વામી! આપ પીડિતોની પીડાને હરનારા છો. પુણ્યવશથી અમને પ્રાપ્ત થયેલા હે પરમેશ્વર! અમારી આશાને પૂર્ણ કરો.

સાઠ લાખ પૂર્વ વર્ષનું એમનું આયુષ્ય હતું. દીપક સમાન એમની સુવર્ણમય કાન્તિ ઝળહળે છે. એમનું લંછન વિશાળ ઘોડો છે. એમના યક્ષ ત્રિમુખ અને યક્ષિણી દુરિતારિ છે. જિનશાસનની સારસંભાળ કરો. અને સંસારી જીવોનું આનંદમંગળ કરો”

શ્રી સંભવનાથ ભગવાન વિશેની આ લઘુ રચનામાં કવિએ એમના જીવનની માહિતી—પૂર્વનો દેવનો ભવ, માતાપિતા, આયુષ્ય, કુમારાવસ્થા, રાજ્યકાળ, દીક્ષા, સાધનાકાળ, એમનાં યક્ષ-યક્ષિણી, લાંછન ઇત્યાદિ વિશેની માહિતી સંક્ષેપમાં વણી લીધી છે અને પોતાનો ઉદ્ધાર કરવા માટે પ્રાર્થના કરી છે.

° ° °

(૩૩) શ્રી જીરાઉલ્લા વિનતી

જુહારિ જીરાઉલિ પાર્શ્વનાથ, તઇં દેવ સંખીસર અછઇ સનાથ,
સેરીસકેતૂ મહિમા અપાર, ચારુપ તૂં રૂપ લહું ન પાર. ૧
તઉં થાંભણુઇ થાવર સિદ્ધિ ઠાણું, જાલઉરિ જોગીસર તઇં વખાણુઉં;
અજાહુરે શ્રીપુરિ અંતરિક્ષ, મહેંદ્રની સા ત્રય દેવ રક્ષ. ૨

શ્રી પર્વતે શ્રી કલિકુંડ વંદઇ, તદેઇ વિજેતે ચિરકાલુ નાંદઈ;
વાણારસી તઉં મથુરાહિ છત્ર, કરહેટકે પાસ નમઇં પવિત્ર. ૩
નાગદ્રહે સામિય નામિ ગામિ, ઉજ્જેણુ લીંબોડઇ પાસ સામિ;
તઉં ઉપલોટઇ જિણુહા વિહારિ, તઉં સામલઉ પાલ્હ વિહારતારિ. ૪
તઉં સિંધુ દેસે વલહીપુરમ્મિ, પંચાસરે પંથા વાહિગમિ;
આરાસણે લોડણુ તઉં ડભોઈ, તંબાહરી વાલવણુમ્મિ જોઈ. ૫
સમી ફલઉધી હથિણાઉરમ્મિ, ટીમાણુકે પાલિયતાણુ ગમ્મિ;
ત્રંબાવતી તે જલમંગલાહિ પુરે, પ્રભાવાકર પાસચંદ્ર. ૬
તે તઉં જગન્નાથ જગિ પ્રભાવ, તૂં માહિતે તઉં સગલૂસભાવુ;
જં તુજ્ઝ દેવાતન એકુ જાગઇ, તૂં પાસિ તઉ લોકુ સમૃદ્ધિ માગઇ. ૭
ભલઉં સહૂ ભૂતલમાહિ દીઠઉં, એલ્હી ન જીરાઉલિ કંપિ મીઠઉ;
જિહાં અચ્છઇ પાસુ જિણિંદ સામી, પીડચા તણુઉં પીહર સિદ્ધિગામી. ૮
તાં દુખ દૌર્ભાગ્ય દરિદ્ર રોગુ, તાં સોગ-સંતાપુ જરા વિજોગુ;
તાં ભીડ પીડકુ જન પાપ રાસિ, ન જાઉ જીરાઉલિ પાપ પાસિ. ૯
ભમી ભમી જઈ ભવ માહિ ભાગઉ, આવી તુમ્હારઈ હિવ પાય લાગઉ;
દયા કરી શાંતિ સમૃદ્ધિ દાખઉ, વલી વલી તઇં મુઝ ફેરુ રાખઉ. ૧૦

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી જિરાઉલ્લા વિનતી.

વિવરણ

જીરાવલા પાર્શ્વનાથ ભગવાનનું તીર્થ આબુ–સિરોહી પાસે રાજસ્થાનમાં આવેલું છે. તેનો મહિમા આજે પણ ઘણો મોટો છે. એની યાત્રા પ્રસંગે કવિ લખે છે:

"હું શ્રી જિરાવલા પાર્શ્વનાથનાં દર્શન-વંદન કરું છું. હે પાર્શ્વનાથ પ્રભુ! તમારા વડે શંખેશ્વર તીર્થ સનાથ છે; સેરિસા ગામમાં આપનો મહિમા અપાર છે. અને ચારુપમાં આપના સૌંદર્યનો કોઈ પાર નથી.

સ્થિર સિદ્ધિને આપનારા એવા આપ સ્થંભન તીર્થ(ખંભાત)-માં બિરાજો છો. હે જોગીશ્વર ! જાલોરમાં બિરાજેલા એવા આપની હું સ્તુતિ કરું છું. ઇન્દ્ર વડે પ્રતિષ્ઠિત અજાહરા, શ્રીપુર અને અંતરિક્ષમાં બિરાજેલા આપ અમારી રક્ષા કરો.

શ્રીપર્વત ઉપર શ્રી કલિકુંડ પાર્શ્વનાથ પ્રભુને વંદન કરું છું. અને વિજેતમાં રહેલા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુને પણ હું ચિરકાળ વંદન કરું છું. પવિત્ર એવી વારાણસી નગરીમાં, મથુરામાં, અહિછત્રામાં તથા કરહેટક ગામમાં રહેલા પાર્શ્વનાથ પ્રભુને હું નમું છું.

સમી, ફલોધિ, હસ્તિનાપુર, ત્રિમાણક, પાલિતાણા, ત્રંબાવતી, તેજલપુર, મંગલપુર વગેરે તીર્થોમાં શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનનો પ્રભાવ અનેરો છે.

નાગદ્રહ ગામમાં, ઉજ્જૈનીમાં, લીંબોડીમાં, તથા ઉપલેટામાં, પાર્શ્વનાથ સ્વામી જિનચૈત્યોમાં બિરાજે છે. હે શ્યામળા પાર્શ્વનાથ પ્રભુ ! ત્યાં વિચરનારાઓનુ તમે રક્ષણ કરો છો.

સિંધુદેશ, વલ્લભીપુર, પંચાસરા, વાડિગ, આરાસણ, લોઢણ, ડભોઈ, ત્રંબાવતી, બાલવણ આદિ ગામોમાં આપનાં મેં દર્શન કર્યાં છે. હે જગતનાથ ! જગતમાં જેટલો પ્રભાવ છે તેટલો પ્રભાવ તમારા એકમાં જ છે. આપ હાજરાહજૂર છો. જેથી લોકો આપની પાસેથી સમૃદ્ધિની યાચના કરે છે.

પૃથ્વીતલ પર ભલે બધા પ્રભુને જોયા છતાં પણ જીરાવલાને છોડીને બીજે કયાંય પણ મીઠાશ નથી. પીડિતોની પીડાને હરનારા જ્યાં આપ પાર્શ્વજિન છો ત્યાં લોકો સિદ્ધિગામી બને છે.

ત્યાંસુધી જ દુઃખ, દૌર્ભાગ્ય, દરિદ્રતા, રોગ, શોક, સંતાપ, જરા, વિયોગ, વિપત્તિ, પીડા આવે છે અને લોકોમાં પાપરાશિ રહે છે કે જ્યાંસુધી જીરાવલા પાર્શ્વપ્રભુનાં દર્શન કર્યાં નથી.

ભમીભમીને મારી ભવભ્રમણા હજુ ભાંગી નથી, જેથી હવે આપની પાસે આવીને પગે લાગું છું. દયા કરીને હે પ્રભુ ! આપ

શાંતિ અને સમૃદ્ધિનો માર્ગ દેખાડો અને મને આપનાથી અભિન્ન બનાવો.”

આ વિનતીમાં કવિએ આરંભમાં શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનનાં સુપ્રસિદ્ધ અને મહિમાવંત ગણાતાં તીર્થોનો નિર્દેશ કર્યો છે અને ત્યારપછી જીરાવલા ભગવાનનો મહિમા ગાયો છે. કવિની પ્રાસાનુપ્રાસયુક્ત વાણી દ્રુતગતિથી લયબદ્ધ વહે છે અને એના પ્રવાહમાં આપણને આકર્ષી જાય છે.

o o o

(૩૪) શ્રી નેમિનાથ વિનતી

હવુ માઇ ન હીયડઇ કિમઇ, મુજ મનઉં ગિરિનરિ ઘણુઉં રમઇ;
લઠહુ લોચનુ નેમિ નમસ્કારઉં, જિમ ન ચઉગઇ માહિ વળી ફિરઉં. ૧

સહજિ સોહગસુન્દર સામલઉ, કુસુમબાણુ તણુઇ કુલિ આમલઉં;
સુમંઝ દીઠઉ ઠાકુર આમલઉ, નહીય કો મુઝ તુહવ પાપનઉ. ૨

કરીઉ કુંડિ સનાનુ ગયંદમઇ, ભરીય ભાવિ ભૃંગાર સુવણ્ણમઇ;
ન્હવણુ નેમિ જિનેશ્વર રહઈં કરી, શિવવધૂહ વસઈં વરમઈં વરી. ૩

સઘણુ સૂકડિ કુંકુમ કેવડી, બકુલ ચંપક વઉલિ નિમાલડી;
કુસુમબાલ વિસાલ રમાઉલી, કરીય પૂજ હુઈ મનસું રલી. ૪

દઇ ન લીલવિલાસ સકઇ કલા, કરઉં સેવ જિસઇં તુઝ સામલા;
અલજયઉં ભવભંજણુ ભામણા, કરસિ તૂ નિત નેત્ર સોહામણા. ૫

તુઝ સમઉ જગિ ચોર ન કોહઉ, ભવિકના મન ચોરીનઇ રહિઉ;
કહિ કિસિઉં કરિસિઇ કુડી બાપુડી, મઝ મનુ ગિરનારિ રહિઉં ચડી. ૬

એક સુડુંગરડઉ રલીયા મનઉ, અનઇ તું જગદીસ સુહામનઉ;
અમૃત્તમઇ તુઝ નેત્ર નિહાલીયઇ, ભવતણાં સવિ સંકટ ટાલીયઈ. ૭

ગહગહિઇં ગિરિ કિન્નર-કિન્નરી, રિસહ રાસ રમઇં સુરસુંદરી;
સુર કરઇ નિતુ નાટક ભાવના, ગુણુ થુણુઇં પરમેસરુ નેમિના. ૮

નમનિ ચંદનિ નંદનિ રઇ કરઇં, મન મનોહર સૌખ્ય ન સંભરઇ;
ઇમ કિમઈ મુઝ તઇં મનુ મોહીઉં, જિમ તુઝઇ જિ કન્હઇ સવિ હીરહિઉં. ૯
વિષય વઇરી નઉ મહુ મિઉગલી, જિસઉ આવઇં પાસિ નમૂ વલી,
મયણમલ્લ તણઉં મુઝ ભઉ કિસિઉ, નિતુ જિનેસરને પગિહુ વસિઉ. ૧૦
દેવી સિવાનંદણુ નેમિનાથ, રાજીમતી વલ્લભ વિશ્વનાથ;
માંગઉ નહી શ્રાસુ ન સિદ્ધિવાસ, સું દેવ દેજે નિય પાય વાસુ. ૧૧

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી નેમિનાથ વિનતી.

વિવરણ

ગિરનાર પર્વત ઉપર બાવીસમા તીર્થંકર શ્રી નેમિનાથ ભગવાન નિર્વાણ પામ્યા હતા. એથી એ તીર્થ ઉપર નેમિનાથ ભગવાનનું ભવ્ય જિનાલય છે. એ તીર્થની યાત્રાના પ્રસંગે કવિશ્રી નેમિનાથ પ્રભુને વિનંતી કરતાં કહે છે :

"ક્રમે કરીને મારા હૈયામાં હર્ષ સમાતો નથી. મારું મનડું શ્રી ગિરનાર પર્વત ઉપર રમી રહ્યું ને ચાર ગતિમાં ફરી ન ભમું તે માટે મારાં નયનો શ્રી નેમિનાથ પ્રભુને નમસ્કાર કરવા તલસી રહ્યાં છે.

હે સ્વામી ! આપ સ્વભાવથી જ શ્યામલ, સુભગ અને સુંદર છો. તેથી જાણે આપના સૌંદર્યથી આકર્ષાઈને કામદેવ આપના કુળમાં આવ્યો. સુમતિ અને નિર્મલ એવા હે પ્રભુ ! આપનાં મને દર્શન થયાં. મારાં પાપને દૂર કરનારા આપના જેવા બીજા કોઈ નથી.

ભવ્યજીવો ગજેન્દ્રમદ નામના કુંડમાં સ્નાન કરીને, સુવર્ણમય ઝારી ભરીને નેમિજિનને સ્નાન કરાવીને કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શિવવધૂ પાસે વસે છે.

ઘસેલું સુખડ, કુંકુમ, કેવડો, બકુલ, ચંપક; વેઉલ, માલતી આદિની સુંદર મોટી પુષ્પમાળા બનાવીને પ્રભુની પૂજા કરીને મનમાં આનંદ થયો.

લીલાવિલાસ કે કલા કાંઈ હું કરી શકતો નથી, કારણ કે મારી પાસે તે કાંઈ નથી. હે ભવભંજન ! આપ મારા પ્રત્યે કૃપા-દૃષ્ટિ રાખો જેથી હું ભવભ્રમણોને જીતી શકું.

હે પ્રભુ ! તમે ભવિકજનોના ચિત્તને ચોરી રહ્યા છો, જેથી જગતમાં તમારા સમાન અન્ય કોઈ ચોર નથી. પણ એ બિચારા મારા ચિત્તને તમે કેવી રીતે ચોરશો ? કારણ કે મારું ચિત્ત તો અત્યારે ગિરનાર ચઢવામાં જ લાગેલું છે.

એક તો રળિયામણો સુંદર પર્વત છે અને બીજી બાજુ આપ સોહામણા છો. અમૃતમય આપનાં નેત્રને જોઈને ભવસંબંધી બધા સંકટોને દૂર કરી દઈએ.

એ ગિરિ ઉપર કિન્નર અને કિન્નરીઓ આનંદમગ્ન થાય છે. રિસહ (ઋષભ) સ્વરમાં સુરસુંદરીઓ રાસ રમે છે. દેવતાઓ નિત્ય ભાવના અને નાટક કરે છે અને પરમેશ્વર નેમિનાથના ગુણોને સ્તવે છે.

નંદનવનનાં ચંદનોદ્યાનમાં પણ મારું મન આનંદ પામતું નથી. મનોહર સુખને પણ મારું મન સંભારતું નથી. તમે આ રીતે મારા મનને કેમ મોહિત કર્યું છે ? કે જેથી મારું મન હંમેશાં આપની પાસે જ રહેવા લાગ્યું છે. બીજે તે જતું નથી

નિત્ય જિનેશ્વરનાં ચરણોમાં વસવાથી મદનરૂપી મલ્લનો પણ મને ભય ક્યાંથી ? વળી વિષયરૂપી વૈરીઓ પણ પાસે આવતાં કોમળ બની જાય છે અને નમે છે.

હે શિવાદેવીના નંદન ! નેમિનાથ પ્રભુ ! રાજિમતીના સ્વામી વિશ્વનાથ ! આપની પાસે હું ખાવાનું પણ કાંઈ માંગતો નથી અને અત્યારે સિદ્ધિવાસને પણ માંગતો નથી. હે દેવ ! મને નિત્ય આપનાં ચરણોની પાસે વાસ આપજો એટલું અત્યારે માંગું છું."

આ વિનતી કવિ એજારો ગિરનાર પર્વત પર ચડતાં ચડતાં

લખી હોય એવું જણાય છે, કારણ કે કવિ લખે છે કે "મુઝ મનુ ગિરનાર રહિઉ ચડી"....કવિ સરસ કલ્પના કરીને નેમિનાથ પ્રભુને કહે છે કે તમે બધાના ચિત્તને ચોરનારા છો, પરંતુ મારા ચિત્તને ચોરી નહિ શકો, કારણકે એ બિચારું ગિરનાર ચડવામાં મગ્ન છે.' પરંતુ એમ કહીને કવિએ આડકતરી રીતે સૂચિત કરી દીધું છે કે મારું ચિત્ત ગિરનારના આરોહણ દ્વારા નેમિનાથ ભગવાનમાં જ મગ્ન છે.

કવિએ આ રચનામાં ગિરનારના વર્ણન સાથે ત્યાંના પવિત્ર વાતાવરણને પણ સચોટ શબ્દો દ્વારા ઉપસાવ્યું છે.

° ° °

(૩૫) શ્રી આદિનાથ વિનતી

કઇય આબુય ડૂંગરિ જાઈસિઉં, રિસહ–નેમિ તણા ગુણ ગાઇસિઉ;
નમિય સામિય નિમ્મલિ ભાવિસિઉં,
પુણ્ય તણી સુણિનાં અમ્હિ આવિસિઉં. ૧

વઉલ વેઉલ ચંપક માલતી, મહમહઇં ફૂલ ફૂલિ વનસ્પતી;
અમરસાલ તણી તુલના લહી, જિન બિન્હઇં તીહં માહિ રહ્યા સહી. ૨

કનક કાંતિ કલઇ રિસહેસરો, તિણિ ગુણિ પ્રભુ સોહગ સુંદરો;
જલદ જામલિયદેવ સામલઉ, ભવિક કેકિય આસભલુ વઉ. ૩

રિસહ લંચ્છનિ ધોરિય ઉલ્લસઈ, સુભવપંકિ કલ્યા જણ તારિસિઈ;
અવરસંખધરઇ રુલિયામણઉ, દેવનિ કરી સિવપંથિ સુહામણઉ. ૪

રિસહિ રાજ્યકલા ધુરિ આદરી, અવરિમૂલ લગઈ સનિરાકરી,
બિહુ બિમ્હઈ તિમ વાહિય વાટડી, તિહાં પડઇ જિમ કોઇ ન આખુડી. ૫

રિસહુ થપ્પિઉ જેણ સુનિર્મલો, વિમલનામુ બહઇ ગુણિ ઉજ્જલો,
ઠવિઉ નેમિ જિણિઇં જગ વલ્લહઉ, પરમ તેજિહિં તેજલુ તે કહઉ. ૬

ધનિઉ સેત્રુજિ શ્રી રિસહેસરો, ધનિઉ રેવતિ નેમિ જિણેસરો,
બિન્હઈ તીરથનાથ ઇહાં મિલિયા, અમ્હ મનોરથ આજુ સવે ફલિયા. ૭

સુગુરુ સાધિય વિણુ ઘણું ભમિયા, વિષમ વાટ કિહાંઇં ન વિસમિયા,
વસઇં જે જિનમંદિરિ સીયલઈ, બિહુ પરે તીહ તાપુ સહી ટલઇ. ૮
સકલ જાણુઈ તૂ ગુણુકેવલી, કિમે અમ્હાસિવ બોલઇં તે વલી,
ઇણિ પરિઇં જગદીશ્વરુ ધ્યાઇયઇ, સ્તવન નઇં મસિ ઉલગ લાઇઇ. ૯

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી આદિનાથ વિનતી.

વિવરણ

આબુ પર્વત ઉપર વિમલમંત્રીએ અને વસ્તુપાલ-તેજપાલે બંધાવેલાં સુપ્રસિદ્ધ દેલવાડાનાં દહેરાં છે. એ તીર્થયાત્રાના પ્રસંગે તીર્થનો મહિમા વર્ણવતાં અને પોતાની અનુભૂતિ વ્યક્ત કરતાં કવિ કહે છે:

"ક્યારે આબુ પર્વત ઉપર જઈશું અને ઋષભદેવ તથા નેમિનાથ ભગવાનના ગુણોને ગાઈશું ? નિર્મલ ભાવોની સાથે સ્વામીને નમસ્કાર કરીશું. પુણ્યનો વિસ્તાર કરવા અમે ત્યાં આવીશું. અર્થાત્ ગુણવાનો જે પુણ્ય મેળવે છે તે મેળવવા અમે આવીશું.

બકુલની વેલડીઓ, ચંપક અને માલતી વગેરે વનસ્પતિ મઘમઘે છે અને કલ્પવૃક્ષની તુલનાને ધારણ કરે છે. બન્ને જિનેશ્વર જાણે સાક્ષાત બિરાજમાન છે.

સુવર્ણ કાંતિવાળા શ્રી ઋષભજિન શોભી રહ્યા છે. ત્રણ ગુણથી પ્રભુ મનોહર શોભાયુક્ત હતા. વાદળાં સમાન જામલી રંગના નેમનાથ પ્રભુ શોભે છે. તેઓ ભવિકજનરૂપી મોરની આશાને પૂર્ણ કરનારા છે. શ્રી ઋષભદેવ બળદના લાંછનથી શોભે છે, જાણે ભવરૂપી દવમાં ફસાયેલા જીવોને તારશે. બીજા શ્રી શામળાપ્રભુ શ્રી નેમિનાથ રળિયામણા શંખના લંછનને ધારણ કરે છે, જાણે સોહામણા શિવ-માર્ગે જવા માટે ધ્વનિ કરે છે.

શ્રી ઋષભદેવ પ્રભુએ રાજ્યકળાની ધુરા સ્વીકારી હતી. જ્યારે શ્રી નેમિનાથ પ્રભુ તો પ્રથમથી જ રાજ્યનો ત્યાગ કરી, સંયમ-

માર્ગે જોડાયા હતા. આ બન્ને જિનેશ્વર સંયમરૂપી વાટ ગ્રહણ કરીને ત્યાં પહોંચે છે કે જયાંથી કોઈને પણ પાછા ફરવાનુ નથી.

ઘણા ગુણોથી ઉજ્જવળ એવા વિમલશા નામના મંત્રીએ સુનિર્મલ એવા શ્રી ઋષભદેવની સ્થાપના કરી હતી. જગવલ્લભ એવા શ્રી નેમિજિનને પરમ તેજ વડે જેમણે સ્થાપ્યા તે તેજપાલ હતો. શ્રી શત્રુંજયના ધણી શ્રી ઋષભદેવ પ્રભુ અને રેવંતગિરિના ધણી શ્રી નેમિ જિનેશ્વર એમ બન્ને તીર્થના નાથ આબુ પર્વત ઉપર એકસાથે અહીં મળ્યા છે, તેથી અમારા મનોરથો આજે સર્વ રીતે ફળ્યા છે.

સદ્‌ગુરુને પામ્યા વિના (સાથી કે ભોમિયા વિના) ડુંગરમાં અમે ઘણું ઘણું ભમ્યા. વિષમ વાટમાં કયાંય પણ વિસામો ન ન મળ્યો. શીતલ એવા જિનમંદિરમાં જે વસે છે તેના તનના અને મનના બન્ને પ્રકારના તાપ ટળી જાય છે.

હે નાથ! સકલ ગુણને જાણનારા ગુણકેવલી છો, છતાં પણ આપ પૂજ્ય અમારી સાથે કેમ બોલતા નથી? વળી આપની સ્તુતિના નિમિત્તે હું ઉલ્લાસ લાવીને આપનું ધ્યાન ધરું છું."

આ રચના કવિએ આબુની તીર્થયાત્રાના સ્વાનુભવ પછી કરી છે. એટલે જ કવિ જિનમંદિરમાં પહોંચતાં પર્વતની વિષમ વાટ ચડવાનો થાક ઊતર્યાનો આનંદ વ્યક્ત કરે છે.

કવિએ આ કાવ્યમાં આબુતીર્થનો ઐતિહાસિક મહિમા પણ વર્ણવ્યો છે.

° ° °

(૩૬) શ્રી ચુવીસ જિણવર ચઉપઈ

નાભિનરેસરુ નન્દનુ નાહુ, ફેડઈ સામી ભવ દાહુ;
રિસહ જિણેસર પહિલઉં નમઉં, મોહ મહાભડુ લીલઇં દમઉ ૧

બીજઉ અજિય જિણેસરું દેઉ, જિણિ મય રંગિ સંજમુ લેઉ;
મોડી મદ-નુમહીપતિમાણુ, પામિઉં સ્વામી કેવલનાણુ. ૨

ત્રીજુ સંભવ સામિ જુહારિ, સુહિયાં માનવભવ મનહારિ;
મોટઉ મહિમા જસ જગમાહિ, ફેડઇ વઇર મહાભય વાહિ. ૩
ચઉથઉ અભિનંદણુ જિનરાઉ, સેવિઉ ભાંજઈ ભવભડવાઉ;
મોખતણી જિણિ પ્રકટી વાટ, લોપ્યા કમ્મં તણા આઘાટ. ૪
પંચમુ જિનપતિ સુમતિ નિહાલિ, પય પ્રણમી ભવ સંકટ ટાલિ;
જીહનઇ કમ્મં નિકાચિત ઘણાં, તે નવિ સેવઈં પગ પ્રભુ તણાં. ૫
છટ્ઠઉ છઈલમાહિ મૂલગઉ, જિનવરુ પદ્મપ્રભુ ઓલગ્ગઉ,
છાંડી હાથ તણુઉં હથિયારુ, જિણિ કિઉ કમ્મં તણુઉ સંહારુ. ૬
સમરઉ પ્રભુ સાતમઉ સુપાસુ, જિણિ મેલ્હી ભવચારક વાસુ,
કેવલ કરતલિ કરી સિવનગરી વાસિવા આદરી. ૭
ચંદ્ર સરિખઉ જેહનઉં ભાલુ, ચંદ્રપ્રભુ પ્રણમઉં ચિરકાલુ,
આઠઇ મદ આઠમઉ જિણિંદુ, તિમ ફેડઇ જિમ તિમિર દિણિંદુ. ૮
નવમઉ નિતુ નિતુ નવ નવ રંગિ, પરમેસરુ પૂજઉ નવ અંગિ,
સુવિધિ પ્રસિદ્ધઉ ગુણિ અભિરામુ, પુષ્પદંત પુણુ બીજઉં નામુ. ૯
દસમઉ દરિસણિ દીઠઇં દેઉ, દુહ દંદોલિણ આણુઈ છેહુ,
સીતલુ સહજિઈં સુખ દાતારુ, સિવરમણી કીધઉ હંસુ. ૧૦
અગ્યારમઉ ગુણ અગુણિત ધરઈ, જે પ્રણમઇં તે ભવ ઉતરઇ. ૧૧
બારસમઉ જિણુ બહુ બલવંતુ, આઠ કમ્મં આણુઇ અંતુ,
વાસુપૂજ્ય વાસવિ પૂજિયઉ, કેવલ સિરિસિઉં સિવપુરિ ગઉ. ૧૨
મનિ સુહિયાં ભવુ વાતે ગમઉ, જિનમઇં વિમલનાથ તેરમઉ,
સિદ્ધિ વધૂસિઉં નર તે રમઉ, જે પુણુ ન નમઇં તે તે રમઉ. ૧૩
ચઉદસ મઉ ચિહુદિસિ જાણિયઇ, અનંતનાહુ નિયમણિ આણિયઈ,
ચઉપટ મલ જિણિ ચરડ પ્રચંડ, મનમથ વીરુ કિયઉ શતખંડ. ૧૪
પનરસ મઉ પ્રભુ પૂરઇ આસુ, તરતર ત્રોડઇ પાતક પાસુ,
સધર ધુરંધર જિણવરુ ધમ્મું, નિતુ બોલઇ બિહુ ભેદે ધમ્મું. ૧૫

સોલસમઉ સ્વામી સિરિસંતિ, ભાંજઇ ભવિક તણી ભવિભ્રંતિ,
ગભિં થકઇં કુરુમંડલ તણી, મારિ નિવારી જિણુ અતિ ઘણી. ૧૬
સતરસમઉ સુણિયઇ જિણુ કુંથુ, પ્રકટ કિયઉ જિણિ સિવપુર પંથુ,
ગિરિવર તઉ ગુરુઆ ગુણુ જાસુ, દિનકર અધિકઉ જ્ઞાન પ્રકાસુ. ૧૭
અઢારમઉ અઢલક દાતારુ, અરુ જિણુતિશયિ સહજિ સુફારુ,
મેલ્હીયરાજ તણૂ ઊપભોગ, જિણુ આદરિય સંયમ યોગુ. ૧૮
અગણિત ગુણુ તણુઉઇ ગુણી, સમઉ મલ્લિનાથ મન રંગિઇ નમઉ,
પરમારથિ જસુ જગહ વિદુતુ, બાલકાલ લગ લાગઉ ચીતુ. ૧૯
મુનિસુવ્રત જિણુવર વીસણુઉ, પૂજી ભવભિંતરિ મન ભમઉ,
પ્રતિબોધી અતિ તરલ તુરંગ, જિનમતિ જીણિ રહાવિઉ રંગુ. ૨૦
એકવીસમઉ એકહી વાર નમિ, જિતુ જિનમઈં ગુણુ ભંડારુ,
ભવપંજરુ ભાંજી તે વીર, સિવસુખ સાધઇ સાહસ ધીર. ૨૧
બાવીસમઉ જિણેસરુ નેમિ, ઉતરિયઉ ભવસાયર ખેમિ,
પસુ કારિણિ જિણિ ત્યજી કુઆરિ, નવ ભવ-નેહ નિબદ્ધી નારિ. ૨૨
જિણિ દિણિ દીસઇ દાનવ રાહુ, સુરવર કોઈ ન સારઈ કાહુ,
ત્રેવીસમઉ જિણેસરુ પાસ, તિણિ દિણિ ભુયણિ રહાવઇ વાસુ. ૨૩
સકલુ સબલુ સિદ્ધત્થ નરિંદુ, વસુકુલ નહિયલ અમલદિણિંદુ,
ચુવીસમઉ જિણેસરુ દેઉ, વીરસમારુઉ અમ્હ ભવ ભેઉ. ૨૪
સાવધાન જે માનવ હુઈ, ચુઉવીસઈ જિણુવર ચઉપઈ,
પઢઈ પઢાવઈ નિર્મલ ધ્યાન, તીહ ઘરિ વિલસઈ નવઈ નિધાનુ. ૨૫

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા ચુવીસ જિણુવર (વિનતી)ચઉપઇ.

વિવરણ

આ વિનતીમાં કવિએ ચોવીસ તીર્થંકરોની સ્તુતિ કરી છે. કવિ કહે છે :

"નાભિરાજાના પુત્ર, જેમણે ભવરૂપી દાવાનલના દાહનો નાશ

કર્યો છે, વળી મોહરૂપી મહાસુભટનું સહેલાઈથી દમન કર્યું છે એવા પ્રથમ જિનેશ્વર શ્રી ઋષભદેવપ્રભુને હું નમસ્કાર કરું છું.

બીજા શ્રી અજિતનાથ જિનેશ્વરદેવ કે જેઓ પોતાના જીવનમાંથી મદનો નાશ કરીને કેવલજ્ઞાન પામ્યા હતા તેમની સેવામાં હું મારા ચિત્તને પરોવું છું.

જગતમાં જેમનો મહિમા મોટો છે એવા ત્રીજા શ્રી સંભવનાથ ભગવાનને અમે નમસ્કાર કરીને સુખી થઈએ છીએ અને માનવ-ભવને મનોહર બનાવીએ છીએ. વળી તેમની કૃપાથી વૈર, મહાભય અને વ્યાધિનો નાશ થાય છે.

ચોથા જિનેશ્વર શ્રી અભિનંદન જિનરાજને સેવતાં ભવરૂપી સુભટ ભાગી જાય છે. શ્રી અભિનંદન સ્વામીએ મોક્ષમાર્ગને પ્રકાશ્યો છે અને કર્મતણા સમૂહનો નાશ કર્યો છે.

પાંચમા જિનેશ્વર શ્રી સુમતિનાથ પ્રભુને નિહાળીને એમનાં ચરણોમાં નમસ્કાર કરીને ભવસંકટને ટાળીએ છીએ. જેઓનાં ઘણાં નિકાચિત અશુભ કર્મો છે તેઓને પ્રભુનાં ચરણોની સેવા કરવા મળતી નથી.

હાથ તણા હથિયારને છોડીને જેમણે કર્મોનો સંહાર કર્યો છે એવા છઠ્ઠા જિનેશ્વર શ્રી પદ્મપ્રભુ કે જેઓ મૂળથી કર્મનો સંહાર કરવામાં નિપુણ છે તેમનાં દર્શન કરીએ.

જેમણે ભવરૂપી કારાવાસનો ત્યાગ કર્યો છે, વળી જેમણે હાથમાં કેવલલક્ષ્મી મેળવીને શિવનગરીમાં વાસ કર્યો છે એવા સાતમા શ્રી સુપાર્શ્વનાથ પ્રભુનું સ્મરણ કરીએ.

જેમ સૂર્ય અંધકારનો નાશ કરે છે તેમ આઠમા જિનેશ્વરશ્રી ચંદ્રપ્રભુસ્વામીએ આઠ મદનો નાશ કર્યો છે. વળી જેમનું ભાલ ચંદ્રમા સમાન છે એવા શ્રી ચંદ્રપ્રભુ જિનને ભવોભવ સુધી પ્રણામ કરીશ.

જેમનું બીજું નામ પુષ્પદંત જિન છે એવા, ગુણોમાં જે સુંદર છે અને જેઓ શ્રી સુવિધિનાથ તરીકે પ્રખ્યાત છે એવા નવમા પ્રભુનું નિત્ય નવા નવા રંગોથી નવાંગી પૂજન કરું છું.

સહજ સુખના દાતાર, શિવરમણીના ભરતાર, દશમા શ્રી શીતલનાથ પ્રભુનાં દર્શન કરવાથી દુઃખની જંજાળનો અંત આવે છે. અગણિત ગુણોને ધારણ કરનારા, દેવતાઓ દ્વારા સેવિત એવા અગિયારમા શ્રી શ્રેયાંસજિનને જે સેવે છે તે ભવપાર ઊતરે છે.

બળવાન એવા શ્રી બારમા વાસુપૂજ્યસ્વામીએ આઠ કર્મોનો અંત આણ્યો છે. ઇન્દ્ર દ્વારા પૂજિત શ્રી વાસુપૂજ્ય ભગવાન કેવલલક્ષ્મી સાથે શિવપુરમાં ગયા.

સંસારસંબંધી વાતોમાં ભવને પસાર કર્યો છે જેમણે એવા તેરમા શ્રી વિમલનાથ ભગવાનને જે નમસ્કાર કરે છે તે નર સિદ્ધિવધૂની સાથે ક્રીડા કરે છે (અર્થાત્ મોક્ષ મેળવે છે). અને જે નમતો નથી તે ભવમાં રમે છે (અર્થાત્ ભવમાં ભટકે છે.)

ભયંકર ચોર એવા ચાર કષાયરૂપી મલ્લોને જેમણે ચોપટ કર્યા છે અને વીર એવા કામદેવને શતખંડ કર્યો છે, ચારે દિશામાં જે વિખ્યાત છે એવા ચૌદમા શ્રી અનંતનાથ પ્રભુને નિત્ય મનમાં લાવીએ.

પાપરૂપી પાશને જેમણે તડતડ તોડ્યો છે એવા ધર્મધુરંધર પંદરમા શ્રી ધર્મનાથ પ્રભુ સહુની આશા પૂરે છે. તેઓ હંમેશાં ધર્મના બે ભેદ (સર્વવિરતિ અને દેશવિરતિ) વર્ણવે છે.

પોતે જ્યારે માતાના ગર્ભમાં રહ્યા હતા ત્યારે કુરુમંડલમાં જે મારિ રોગ ફેલાયેલો હતો તેને જેમણે શાંત કર્યો હતો એવા સોળમા શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુ ભાવિકોની ભવભ્રાંતિને ભાંગે છે.

જેમના ગુણો ગિરિસમાન મહાન છે અને જેમના જ્ઞાનનો પ્રકાશ સૂર્ય કરતાં પણ અધિક છે અને જેમણે શિવપુરનો માર્ગ

પ્રગટ કર્યો છે એવા સત્તરમા શ્રી કુંથુ જિન છે.

રાજ્ય સંબંધી ઉપભોગોને છોડીને જેમણે સંયમયોગને આદર્યો છે, વળી ચોત્રીસ અતિશયથી જેઓ યુક્ત છે એવા અઢારમા શ્રી અર જિન અઢળકના દાતાર છે.

જેમનું ચિત્ત બાલ્યકાળથી જ પરમાર્થવૃત્તિમાં લાગેલું હોવાને લીધે જગતમાં વિખ્યાત થયા હતા તથા જેમના બીજા અગણિત ગુણો હતા એવા શ્રી મલ્લિનાથ પ્રભુને મનમાં આનંદ લાવી હું નમસ્કાર કરું છું.

જેનું અત્યંત ચંચલ મન ભવની અંદર ભટકતું હતું એવા ઘોડાને પ્રતિબોધીને જેમણે જિનમતમાં સ્થાપિત કર્યો એવા વીસમા જિનવર શ્રી મુનિસુવ્રત પ્રભુને પૂજીએ.

ગુણના ભંડાર એવા એકવીસમા શ્રી નેમિનાથ પ્રભુને જે એક-વાર ભાવથી નમે છે તે ભવરૂપી પિંજરાને ભાંગે છે અને તે સાહસિક ધીર પુરુષ શિવસુખને મેળવે છે.

નવ નવ ભવોના સ્નેહથી બદ્ધ એવી રાજિમતી કુમારીનો જેમણે પશુઓના વધના કારણે ત્યાગ કર્યો અને ભવસાગરને કુશળતાથી પાર કર્યો એવા બાવીસમા જિનરાજ શ્રી નેમિનાથ પ્રભુ છે.

જે દિવસે દાનવ રાજા દેખાય છે ત્યારે કોઈ દેવો પણ તેમને અટકાવી શકતા નથી, પરંતુ ત્રેવીસમા શ્રી પાર્શ્વનાથ જિનેશ્વર તે દિવસે તેમને ભુવનમાં વાસ રખાવે છે.

કળાવાન અને બળવાન સિદ્ધાર્થરાજાનાં કુળરૂપી નભસ્થળમાં નિર્મળ સૂર્યરૂપી ચોવીસમા જિનેશ્વર શ્રી મહાવીર પ્રભુ ! અમારા બન્ને ભવ(આલોક અને પરલોક)ને સુધારો.

જે ભવ્યજીવો સાવધાન થઈને ચોવીસ જિનવરની ચોપાઈ ભણશે, ભણાવશે અને તેનું નિર્મળ ધ્યાન ધરશે તેમના ઘરે નવ નિધાન વિલસશે.

આ વિનતીને કવિએ અંતિમ કડીમાં ચોપાઈ તરીકે ઓળખાવી છે. સામાન્ય રીતે મધ્યકાલીન જૈન સાહિત્યમાં 'ચોપાઈ' પ્રકાર એવી કૃતિ માટે રૂઢ થયો છે કે જેમાં કોઈક કથાનકનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું હોય. આ વિનતીમાં એવું કોઈ કથાનક નથી. પરંતુ તે ચોપાઈ છંદમાં લખાઈ હોવાથી કવિએ તેને ચોપાઈ તરીકે ઓળખાવી છે, જે યોગ્ય છે. આ કૃતિમાં પ્રત્યેક કડીમાં એક એક તીર્થંકરનો મહિમા વર્ણવ્યો છે. ચોવીસ કડીમાં એ રીતે અનુક્રમે ચોવીસ તીર્થંકરનો મહિમા વર્ણવીને અંતિમ કડીમાં કવિએ પોતાની આ ચોપાઈની ફલશ્રુતિ દર્શાવી છે. કવિની રચના પ્રાસબદ્ધ, અલંકાર-યુક્ત અને પ્રાસાદિક, ભાવવાહી પદાવલિથી યુક્ત છે.

° ° °

(૩૭) શ્રી નેમિનાથ ક્રીડા ચઉપઈ

સમુદ્રવિજય સિવાદેવિ મલ્હારૂ, સ્વામી સોહગસુન્દર સારૂ;
કજ્જલ વણ્ણુ કરૂણા ધારૂ, નિશિદિનુ નમિસિઉ નેમિ કમારૂ. ૧

યાદવકુલિ જાયઉ જિણચંદુ, રમલિ કરંતુ નેમિ જિણિંદુ;
નાહ નિરક્ખિય નરસુરવૃંદુ, કિન્નર મનિ હૂઆ આનંદૂ. ૨

ધ્રુપદ

બાલપણા લગ બુદ્ધિનિધાન, જાનઇ મન પવન સંધાનુ;
નિપુણુ ન મૂકઇ નિમ્મલ ધ્યાન, મોહ મદન મહાભડ માનુ. ૩

સુરનઇ અસુર નમઈં નિતુ નેમિ, ખેચરણુ નિહાલઇ ખેમિ;
યાદવ જોતાં અતિ આનંદુ, બલિ ધૂણાવિઉ સિરૂ ગોવિંદુ. ૪

ધનુષ ચડાવી જિણિ સારંગુ. અલવેસરિ મનિ અણિઉ રંગુ;
કૃષ્ણ તણઈ જઇ આયુધ ભવનિ, પૂરિઉ સંખુ સુપૂરઇ પવનિ. ૫

મોહરવ સ્ફુંલેતુ વાદુ, દસ દિસિ પસરિઉ શંખહ નાદુ;
નાદુ રહિઉ તેજગિષા હરીયું, તીનાદિ પાડયાં પાહરી. ૬

ગઢમઢ ગાજઈં ભાજઈં કુંભ, થરથર કંપઈ નિશ્ચલ થંભ;
ધ્રસઈ પાલિ ધૂજઈં પ્રાકાર, પડઇ કાસીસાં વિણુ અંધારુ. ૭

તરુ ડોલઈ ત્રૂટઇ ગિરિ ઢોલ, શિશિવિણુ સાગર કરઇ કલ્લોલ;
જલચર થલચર ખેચર જાતિ, પુહતી માનઈં મરણુહ રાતિ. ૮

તે સવિ સુંકી ચુણિનઇ ચારિ, લુકી રહિયા જલથલ આધારિ;
રાય રાણા ખૂટી પારસી, ગ્યાં ગયવર મૂંકી સારસી. ૯

ત્રોડઈ બંધુ તુરંગ ઉચ્છલી, ભાજઇં રથરથિસિઉં આફલી;
રડઇં કૂડઇં બાલક ઘરબારિ, પ્રિયકરી સારવ વઇં ઇમ નારિ. ૧૦

કંપઇ સભાં સિહાસણુ પીઠ, રઢતઉ રહિઉ રમાપતિ નીઠ;
નયરિ કુલાહલ હુયઉ અનંતુ, ચમકિઉ હિયઇ રૂકમણિ કંતુ. ૧૧

શંખનાદુ ક્ષણિ ખૂટઉ જામ, તેવા હરી પહૂંતા તામ;
તં વીનવઇ સવે મનમેલિ, નરવરએ નેમીસર કેલિ. ૧૨

આવિઉ નેમિ કરંતઉ રમલિ, કૃષ્ણ ભણઇ સાહી કરકમલિ;
સામલવન્ના ગુણિ તીપંખુ, તઇ જે હિવડાં પૂરિઉ શંખુ. ૧૩

તેહનુ નાદ ન માહરઇ પાડિ, બાંધવ ભુજબલ હિવ દેખાડિ;
તીણિ વયણિ નેમીસરિ હસિઉં, બોલઇ કૃષ્ણિ ભણિઉં એ કિસિઉં ૧૪

એ ગુણસાગર એ ગુણવંત એ લીલાપતિ લક્ષણવંત;
એ નવજુવ્વણુ ભરિ તવરંગ, એ દણેસરૂ દસ ધણુ તુંગ. ૧૫

સાવસલૂણા ગજગતિ ગામિ, એ પહુતા રેવયગિરિ રામિ;
તિહાં મનોહરુ તરૂ સહકારૂ, કોકિલિ કુણુસ તણાં કુલકાર. ૧૬

વડ જાડ નિબિડ નવી નારંગિ, રાયણિ રમણિ રમાડઇં રંગિ;
જિણિ સિરિ તુલહ–લહઇ અશોક; વેઉલ બકુલ તણી વનિ રોક. ૧૭

રૂયડા રાતે કુસુમિ પલાસ, કેલિહ કરઇં વર તરૂણિ વિલાસ;
પીપલ પલ્લવ સહજિ ઇ ચપલ, દિસિ દિસિ પાડલ પરિમલિ બહુલ.૧૮

કઉઠીના ફૂલ કઠિન અનેક, કરમંદી કરખાલઇ છેક;
સુરિ મંડવિ દીસઇ દ્રાખ, રાખે ચંપકિ લાગઈ ચાખ. ૧૯
જાઇ જૂહી સેવંત્રી સોડ, કામી કેલિ કરંતા કોડ;
કેતકિ કરણી કુંદ કદંબ, પરિમલિ રમલિ કરઇ રોલંબુ. ૨૦
ઉંબર લચ્ચઇ વિંસમઇ કાલિ, બીજઉરી ફૂલ ભાંજઇ ભારી,
તાડ ખજૂરી ગયણુ પ્રમાણિ, જાંબૂ જોતા છભ ન ઠાણિ. ૨૧
સુહિ સુલા વ્યાગમઇં જંબીર, વહઇ સદાફુલુ બિરદુ કરીર;
બીલ બહેડાં ખઇર અખોડ, ધવ ધામણુ ગોરડિયા જોડ. ૨૨
નેમાલી નાલીયરિ નિકુંજ, કંચણુ રે કંપારિ કરંજ;
સરલા સીંબલિ સરથૂસાગ, ચંદ ગોઢ ન મૂંકઇ નાગ. ૨૩
ઇણિ ગુરૂઇ ગિરિમાલા ફૂલી, હરિ હરિખિઉ દેખી આમલી,
કુમર કોડિ વિણુ તેડા મિલી, ખેચર રમલિ નિરિક્ખણિ રલી. ૨૪
ભણુઇ સુણુઇ સુરાણિ ઘણુકં મ વિમાસિ, બંધવ નિજભુજ શક્તિ,
પ્રકાસિ, તવુ ઉપન્ની નહચલિ વાચ, કાઇ નારાયણુ નિજ મહિમાચ. ૨૫
એ આંગલુ ચલાવઇ મેરૂ, ધરઇ ધરાતલુ કરિ નહી કેરૂ,
કૂંક ઊડાડઇ શશિનઇ સુરૂ, પગતલિ સાહઇ ગંગા પુરૂ. ૨૬

"આંચલી"

અતુલ મહાબલ સવિ જિણુચંદ, બલિહીણા હરિહર ગોવિંદ;
રાખે રઢકર રૂક્મિણિ નાહ, તુમ્હિ બલ જોયઉ મોડી બાંહ;
અવર કિમઇ તૂં માગિસિ ઝૂઝ, તું તૂં સરિસુ ન કોઇ અબૂઝ. ૨૭
કાલિય કેસિ કંસનુ કાલુ, તીન વચણિ ચમકિઉ ગોપાલ;
પઇઠઉ ખુરલી બંધવ લેઉ, વિસ્તારઇ જુજબલ આજેઉ. ૨૮
કોડિ સિલા લીલાં જિણિ ધરઇ, અસૂર રાયરણિય સિરિ વરિય;
કેસવ ભુજ જિમ કુંઅલી વેલિ, નેમિ ન માંડઇ કરતુ ગેલિ. ૨૯
વલતી નેમિ એ સારઇ બાહ, ત્રિહું જગ વાલ્હી જેહની છંહ;
બલ બંધવ બલ કિંપિ ન ફૂલઇ, વજ્જદંડ જિમ બાહ ન વલઇ ૩૦

હરિ વિલગઉ બિહું કરનઇ પ્રાણિ, ભુજ ઉપાડિઉ નેમિ સુજાણિ;
વાનરડઉ જિમ તરવરૂ ડાલિ, તિમ હીંડઇ કંસાર કાલુ. ૩૧
હરષિ કોલાહલુ કરઈ કુમાર, ગાજઈ ગુહિર ગુફા અગિરિમાર;
કરઈ સુરાસુર જયજયકારૂ, સિરૂવરિ વરિસઇ કુસુમ અપાર. ૩૨
તઉં ચિંતાવિઉ લક્ષ્મીકંતુ, આ આવિઉ તૂં મૂં બલઅંતુ;
મઈ મેલિઉં જે દોહિલઉં રાજુ, એવે સિઇ લીલાં તે આજુ. ૩૩
ત્રિભુવન જીપઇ ઇણિ ભુજ પ્રાણિ, નેમિ ક્ષમાપુર વંતે વિનાણિ;
થોડઉ બોલઇ જે ગંભીરૂ, અવસરિ પસરૂતિ મંડઇ વીરૂ. ૩૪
સંઘરૂ એક વલી વાલઇ આસુ, ગોત્રીનઉ કેહઉ વીસાસુ;
રાજમૂલિ એહના બાપનૂં તેહનૂં દીધઉં મૂં સંપન્નૂ. ૩૫
જે પુન નેમિ મહીમાં સહઇ, કૃષ્ણુ ભણઇ એ ગાઢઉં દહઈ;
દેવી પભણઈ મધુરી વાણિ, અરઇ મ ધરસિ સારંગપાણિ. ૩૬
નેમીસર એ બાલકુમાર, પહિલઉ લેસિઇ સંજમભારૂ;
એ ભોગ વિસિઇ સિવપુર રાજુ, ઇણિ તુમ્હારઇ રાજિ ન કાજુ. ૩૭
તરૂણી તૃણુ જિમ એહનઇ ચીતિ, ધણિ કણિ કંચણિ રયણિ ન પ્રીતિ;
રસલિ કરંતુ ન મૂકઇં ઈંદુ, ઘડસઇ વ્હડાઇ ન લાગઇ બિંદુ. ૩૮
આણંદિઉ તિણિ વચનિ મુરારિ, બંધવસિઉ ગિઉ નગર મઝારિ;
આણંદિયા સવિ યાદવરાય, નિતૂ નમઇં નેમીસર પાય. ૩૯
જીતઉ ભુજબલિ જિણિ શ્રીરંગુ, ધ્યાનહ બલિ અવગણિઉ અણંગુ;
નેમીસર યાદવ નઉરાઉ, ચઉવિહુ સંઘ કરઉ પસાઉ. ૪૦

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા નેમિનાથ ક્રીડા ચઉપઈ સંપૂર્ણ.

વિવરણ

શ્રી નેમિનાથ ભગવાન તેવીસમા તીર્થંકર છે. જૈન પરંપરા પ્રમાણે તેઓ શ્રીકૃષ્ણના પિતરાઈ ભાઈ થાય. નેમિનાથના પરાક્રમ-

બળ અને અન્ય પ્રસંગોનું નિરૂપણ આ ચોપાઈમાં કવિએ કર્યું છે. કવિ કહે છે:

"સમુદ્રવિજય રાજા અને શિવાદેવી રાણીના મનને હરનારા, સૌભાગ્યવાન, સુંદર અને શ્રેષ્ઠ કરુણાવંત, કાજલવર્ણવાળા એવા સ્વામી નેમિકુમારને હું નિત્ય નમસ્કાર કરું છું.

મનુષ્યો, દેવો, કિન્નરોના સમૂહો, યાદવકુલમાં ઉત્પન્ન થયેલા ક્રીડા કરતા શ્રી નેમિનાથ જિનચંદ્રનાં દર્શન કરીને મનમાં આનંદિત થયા.

તેઓ બાળપણથી જ બુદ્ધિના નિધાન, પવન સમાન ચંચલ મનને વશ કરવાનું જાણનારા, વિપુલ નિર્મલ ધ્યાનને ક્યારેય પણ ન મૂકનારા, મોહ અને કામદેવરૂપી મહાભટને હરાવનારા હતા.

દેવતાઓ અને અસુરો નિત્ય શ્રી નેમિનાથ પ્રભુને નમે છે; વિદ્યાધરો પણ પ્રભુ પાસેથી કલ્યાણને ઇચ્છે છે; યાદવો પણ પ્રભુને જોઈને આનંદિત થાય છે; વળી બળવાન એવા કૃષ્ણે પણ એમની સામે મસ્તક ધુણાવ્યું છે.

શ્રી નેમિજિને કૃષ્ણ વાસુદેવના સારંગ ધનુષ્યને ચઢાવ્યું અને કૃષ્ણના આશ્ચર્યચકિત મનમાં રંગ લાવ્યા. વળી કૃષ્ણની આયુધ-શાળામાં જઈ પંચજન્ય શંખને પવનથી પૂર્યો.

તે શંખનો નાદ મેઘારવને પણ સ્ખલના પમાડતો દસે દિશામાં પ્રસરી ગયો અને હરિ–કૃષ્ણ પણ તે નાદથી તેજરહિત બન્યા. તે નાદે અસ્ત્રાગારના પ્રહરીઓને પણ પાડી નાખ્યા.

ગઢમઢ મંદિરો ગાજવા લાગ્યાં; કુંભો તૂટવા લાગ્યા; નિશ્ચલ એવા થાંભલાઓ થર થર કાંપવા લાગ્યાં; કિલ્લાઓ કંપવા લાગ્યા; સૈન્યો દોડવા લાગ્યા; અંધકાર વિના પણ લોકો પડવા લાગ્યાં.

વૃક્ષો ડોલવા લાગ્યાં; પર્વતોના શિખરો તૂટવા લાગ્યાં; ચંદ્ર વિના પણ સાગર કલ્લોલ કરવા લાગ્યો; જલચર, સ્થલચર, ખેચરાદિ

જાતિ જાણે કાલરાત્રિ પાસે પોતે પહોંચ્યાં છે એમ માનવા લાગી.

તે જલચર, સ્થલચર, ખેચરાદિ સર્વે ચૂર્ણ અને પાણી વિના સુકાઈ ગયાં. જલથલના આધારે છુપાઈને રહ્યાં. રાજાઓ ક્ષોભ પામી ગયા. ગજેંદ્રોએ આલાન-સ્તંભનું ઉન્મૂલન કરીને શંખલા તોડી નાખી.

ઘોડાઓ લગામો તોડીને ઉછળવા લાગ્યા. રથીઓ રથ સાથે અકળાઈને ભાગવા લાગ્યા. ઘરના લોકો, બાળકો રડવા-કૂટવા લાગ્યાં. નારીઓ પોતાના પ્રિયજનના હાથ પકડીને બૂમો પાડવા લાગી.

સભામાં સિંહાસનની પીઠ કંપવા લાગી. તે સમયે કૃષ્ણ વિસ્મય પામી વિચારવા લાગ્યા. નગરીની અંદર અત્યંત કોલાહલ થવા લાગ્યો. આ જોઈ રુક્મણિના કંથ (કૃષ્ણ) હૈયામાં ચમકયા.

શંખનાદ ક્ષણમાં ઓછો થયો તેટલામાં જ કૃષ્ણ ત્યાં પહોંચી ગયા. તે સમયે શ્રીકૃષ્ણને સર્વજનોએ મન મૂકીને વિનંતીપૂર્વક કહ્યું કે હે નરનાથ! આ (શંખનાદ) નેમીશ્વરકુમારની રમત છે.

ત્યાંતો ક્રીડા કરતા નેમિનાથ પ્રભુ આવ્યા. તેમનો હાથ પકડીને કૃષ્ણે ભાઈને કહ્યું કે 'હે ગુણવાન! શ્યામ વર્ણવાળા ભાઈ! તમે હમણાં શંખ પૂર્યો છે? (શંખ વગાડયો છે?)

તે શંખનાદનો પ્રભાવ હજી મારા ઉપર પડયો નથી. હે ભાઈ! હવે તમે તમારા બાહુબળને દેખાડો.' આ વચનો સાંભળીને શ્રી નેમિકુમાર હસ્યા. ભોળા એવા કૃષ્ણે પૂછયું કે 'તમે કેમ હસો છો?'

કૃષ્ણ અને નેમિકુમાર બન્ને ગુણોના સાગર છે; બન્ને બળવંત છે; બન્ને લીલાપતિ છે; બન્ને લક્ષણવંત છે; બન્ને નવયુવાન છે; બન્ને નવા નવા આનંદથી ભરેલા છે; બન્ને દાનેશ્વર છે; બન્ને દસ ધનુષ્યની ઊંચાઈવાળા છે.

સર્વ ગુણોથી મનોહર, ગજગતિથી ગમન કરનારા, બન્ને જણા રૈવંતગિરિના ઉદ્યાનમાં પહોંચ્યા કે જ્યાં આમ્ર, સોપારી, કૃણસાદિ

ફૂળવાળાં મનોહર વૃક્ષો હતાં.

ત્યાં ઘણાં વટવૃક્ષો હતાં; નારંગી અને રાયણનાં વૃક્ષો હતાં કે જેમાં રમણીઓ રંગથી રમતી હતી. વળી અશોકવૃક્ષ તથા વેઉલ, બકુલનાં વૃક્ષો પણ તે વનમાં હતાં.

રાત્રિના સમયે પલાશનાં સુંદર ફૂલો શ્રેષ્ઠ તરુણીના વિલાસને માટે ક્રીડાઘર બને છે. પીપળાનાં પાન સ્વાભાવિક રીતે ચંચળ હોય છે. પાટલ અને બકુલનો ઘણો પરિમલ દશે દિશામાં પ્રસરે છે.

કઠણ એવા કોઠીનાં ફળો ઘણાં હતાં. ચતુર માણસો કરવંદાનાં વૃક્ષને વાળે છે. (કરવંદાના વૃક્ષમાં કાંટા ઘણા હોય જેથી હોશિયાર હોય તે જ તેના ફળને તોડી શકે છે.) દેવમંડપ સમાન દ્રાક્ષની લતાઓ દેખાય છે. ચંપાનાં ફૂલોને જોઈને જાણે તેનો આસ્વાદ લેવાનું મન થતું હતું.

ત્યાં જાઈ, જુઈ, સેવંત્રીનાં ઘણાં જ સુગંધિત પુષ્પોનાં વૃક્ષો છે. ત્યાં કામીઓ કોડથી ક્રીડા કરે છે. કેતકી, કરણી, કુંદ, કદંબનાં પુષ્પોના પરિમલમાં ભમરાઓ રમે છે.

વિષમ કાળમાં ઉદુંબરનાં ફૂલો ખીલે છે; બીજોરાનાં ભારે ફળો જાણે વૃક્ષોને તોડે છે; તાડ અને ખજૂરીનાં વૃક્ષો ગગનને જાણે ચુંબતાં હોય એટલા ઊંચાં છે. જાંબુને જોઈને જીભ સ્થાનમાં રહેતી નથી. આસ્વાદ કરવાનું મન થાય છે.

જંબીરનાં વૃક્ષો બધાને ગમે છે, કરીરનાં વૃક્ષો હંમેશાં પ્રશંસાપાત્ર બને છે. બિલ્વ, બહેડાં, ખદિર, અખરોટ, ધવ, ધામણ અને બિજ્રબીફળનાં વૃક્ષોની જોડ શોભે છે.

ત્યાં નાળિયેરીની સુંદર નિકુંજ છે. કંચનમય કાંતિવાળા કંપારિ અને કરંજ વૃક્ષો શોભે છે. સરલ શ્રીપર્ણી, સરયૂ, સાગ વગેરે અનેક વૃક્ષો છે અને ચંદનનાં વૃક્ષોને નાગ મૂકતા નથી.

આવા પ્રકારની વિશાળ પર્વતમાળામાં ફળેલાં આંબળાનાં વૃક્ષોને

જોઈને હરિ હરખે છે. આમંત્રણ વગર જ કરોડો કુમારો પહોંચી આવ્યા છે અને આ રમત જોવા માટે વિદ્યાધરો પણ ઉત્સુક બન્યા છે.

દેવતાઓ પરસ્પર વાર્તાલાપ કરે છે તેથી ઘણા વિમાસણમાં પડયા છે કે શ્રી નેમિકુમાર પોતાના ભુજાબળને પ્રકાશિત કરી શકશે કે કેમ? તે સમયે આકાશવાણી થઈ, "હે કૃષ્ણ! તમે આવી રીતે અહમાં આવીને કેમ વાત કરો છો?'

તેઓ (નેમિકુમાર) તો એક આંગળીથી મેરુપર્વતને ચલાયમાન કરી શકે એમ છે; વિના પ્રયત્ને તે આખી પૃથ્વીને હાથમાં ધારણ કરી શકે છે; સૂર્ય અને ચંદ્રને ફૂંકથી જ ઉડાડી દેવાની તેમનામાં શક્તિ છે; પગના તળિયાથી ગંગાના પૂરને સમાવી શકે છે.

બધા જ જિનેશ્વરો અતુલ બળવાળા હોય છે. એમનાથી બળદેવ, વાસુદેવ, પ્રતિવાસુદેવ બધા જ બળમાં ઊતરતા હોય છે.

"હે રૂક્મણિના કંથ! તમારા બાહુને સ્થિર રાખજો. તમારા બાહુ બળશે તો તમારું બળ જોઈશું. બીજું શું પ્રમાણ ઇચ્છો છો? કારણ કે તમારા જેવો અબૂઝ બીજો કોઈ નથી."

કાલિય રાક્ષસ, કેશી અને કંસના કાળ એવા ગોપાલકૃષ્ણ આવા પ્રકારનાં વચનો સાંભળીને ચમકયા. પછી બાંધવ સાથે મેદાનમાં પ્રવેશ્યા. ત્યાં શ્રી નેમિકુમારે પોતાના અજેય ભુજાબળને પ્રકાશિત કર્યું.

કોટિ શિલાને જેમણે લીલાપૂર્વક ધારણ કરી છે, વળી અસુર રાજાની સર્વ લક્ષ્મીને જેમણે પ્રાપ્ત કરી છે એવા શ્રી નેમિનાથ ભગવાન કૃષ્ણની ભુજાને વાળવામાં, કોમળ વેલડીને વાળવાની જેમ, જરા પણ વિલંબ કરતા નથી.

ત્યારપછી ત્રિભુવન જેમની છાયામાં રહે છે એવા શ્રી નેમિનાથ પ્રભુએ પોતાની બાહુને પ્રસારી પરંતુ બળદેવના બંધુ શ્રીકૃષ્ણના બળનું કાંઈ પણ પરિણામ આવતું નથી. નેમિનાથ ભગવાનની ભુજા વજ્રદંડની જેમ વળતી નથી.

સુજ્ઞાની એવા નેમિપ્રભુની ભુજાને વાળતા કૃષ્ણે પોતાના બન્ને

હાથ લંબાવ્યા, પરંતુ વાંદરો જેમ વૃક્ષની ડાળી પર ચોંટી જાય તેમ કંસના કાળ એવા કૃષ્ણ નેમિપ્રભુના હાથ પર ચોંટી ગયા.

હર્ષિત થઈને કુમારો કોલાહલ કરે છે; એથી ગિરનાર પર્વતની ગુફાઓ ગાજે છે; સુરો અને અસુરો જયજયકાર કરે છે અને મસ્તક ઉપર ઘણી પુષ્પવૃષ્ટિ કરે છે.

ત્યારે કૃષ્ણ વિચારવા લાગ્યા કે આ મારા બંધુ મારાથી અધિક બલવંત છે. દુર્લભ એવું રાજ્ય મેં ઘણા પરિશ્રમથી મેળવ્યું છે તે આ કુમાર લીલામાત્રથી જ મેળવી લેશે.

શ્રી નેમિનાથ પ્રભુ ક્ષમાવંત અને વિશેષ જ્ઞાની છે. વળી આ ભુજા વડે ત્રિભુવનને પણ જીતી લેશે. વળી તે ગંભીર અને અલ્પભાષી છે. એ વીર પુરુષ અવસરે પોતાના પ્રભાવને પ્રગટ કરશે.

એક જ ચિનગારી રૂના ઢગલાને બાળી નાખે છે, માટે ગોત્રીઓનો કેવો વિશ્વાસ? વળી નેમિકુમારના પિતાનું જ આ સામ્રાજ્ય છે. એમણે જ મને સૌથી ગુણવાન અને બળવાન સમજીને આપ્યું છે.

જો કદાચ નેમિનાથ ભગવાન પૃથ્વીમાં આસક્ત થાય તો? આ વાત મને બહુ બાળે છે. શ્રીકૃષ્ણ એમ કહે છે ત્યારે આકાશવાણી દ્વારા દેવી મધુર વચનોથી કહે છે કે "હે સારંગપાણિ કૃષ્ણ! તમે અરતિને ધારણ ન કરો.

"એ બાલકુમાર નેમિપ્રભુ તે પહેલાં જ સંયમના ભારને ધારણ કરશે અને શિવપુરનું રાજ્ય ભોગવશે. તેમને તમારા રાજ્યનુ કોઈ પ્રયોજન નથી.

"એમના ચિત્તમાં તરુણી તૃણ સમાન છે, ધન-કણ-કંચન અને રત્નોમાં એમને કોઈ પણ જાતની પ્રીતિ નથી. સો ઘડાથી ન્હાવા છતાં તેમને એક બિંદુ પાણી પણ લાગતું નથી"

આ વચનો સાંભળીને મુરારિ આનંદિત થયા. નેમિનાથ બંધુ સાથે નગરમાં ગયા. સર્વ યાદવ રાજાઓ આનંદિત થયા અને નિત્ય

નેમીશ્વરના ચરણકમળને નમવા લાગ્યા.

જેમણે ભુજાના બળથી શ્રીકૃષ્ણને જીત્યા છે, વળી ધ્યાનસ્થ બળથી કામદેવને અવગણ્યો છે એવા યાદવોના રાજા હે નેમિનાથ પ્રભુ! ચતુર્વિધ સંઘ ઉપર કૃપા કરો."

આ કૃતિને કવિએ 'શ્રી નેમિનાથ ક્રીડા ચોપાઈ' તરીકે ઓળખાવી છે તે યોગ્ય છે, કારણ કે તેમાં શ્રી નેમિનાથ ભગવાનની પરાક્રમક્રીડાનું વર્ણન છે. નેમિનાથ અતુલ બળવાળા, પરાક્રમી હતા. તેમણે કોઈ ન વગાડી શકે એવો શંખ વગાડચો હતો. શ્રીકૃષ્ણ સાથેની ભુજાબળની સ્પર્ધામાં નેમિનાથે શ્રીકૃષ્ણની ભુજાને ક્ષણવારમાં વાળી દીધી હતી, જ્યારે કૃષ્ણ, નેમિનાથની ભુજાને વાળી શકયા નહોતા. શ્રી નેમિનાથની આવી શક્તિ જોઈ કૃષ્ણને પોતાના રાજ્ય માટે સંશય થાય છે, પરંતુ તે સમયે આકાશવાણી થાય છે કે નેમિનાથને રાજ્યસત્તામાં રસ નથી. એમને કંચન અને કામિનીમાં રસ નથી. એ સાંભળી શ્રીકૃષ્ણને મનથી રાહત થાય છે. આ કાવ્યમાં કવિએ ગિરનાર પર્વતનું અને ત્યાંના ઉદ્યાનનું મનોહર વર્ણન કર્યું છે.

કવિએ આ કાવ્યમાં શ્રી નેમિનાથ પ્રભુનું કથાનક રસિક શૈલીએ ઉપમાદિ અલંકારો સહિત વર્ણવ્યું છે જે કવિની ઉચ્ચ કવિત્વશક્તિની પ્રતીતિ કરાવે છે.

° ° °

(૩૮) શ્રી ઋષભદેવ ચઉપઈ

પહિલઉ ભવિ ધન સારથવાહ, ઘૃતરસિ વરસઇ જિમ જલવાહુ;
બીજઉ ભવિ પુણ્ણિ ઝુગલ ધમ્મિં ત્રીજઇ ભવિ સુરવરૂ સૌધમ્મિં. ૧

રિસહેસરૂ ગુણ પઢત ગુણંત;
પામઇ સંપદ ભવિક અનંત. આંકણી.

ચઉથઇ જન્મિ મહાબલ રાઉ, અમરપુરી પંચમ ભાવિ ઠાઉ;
છઠઇ વઈરજંઘ નરનાહુ, શ્રીમતિ કુમરી મનિ ઉછાહુ. ૨

રિસહેસરૂ...૦

પામઈ.. ૦ આંકણી.

સત્તમ ભવિ પ્રભુ યુગલિ મઝારી, અમર હુયઉ અઠમ અવતારી;
નવમઇ કેસવુ વિદ્યા ગેહુ, નિપુણુ પડી ગઇ મુણિવર દેહુ. ૩
રિસહેસરૂ.

દસમઈ ભવિ અચ્યુત સુરલોગિ, વીરસુવિલસઇ નવ નવ ભોગિ,
ભવ એકાદશમુ મનિ આણિવઇ, વઇર નાહુ ચક્કાહિવ જાણિ. ૪
રિસહેસરૂ.

ચઉદહ રત્ન નવનિધિ આધારૂ, ચઉસહિ સહસ રમણિ ભરતારુ;
બારસમઈ ભવિ પુણ્ય પ્રમાણિ, પ્રભુ પુહતઉ સવ્વટ્ઠ વિમાણિ. ૫
રિસહેસરૂ.

મતિ ઉપજઇ રાગુ ન રીસ, સાગર પૂરઇ તહિ તેત્રીસ;
ભાવભલી પરિ ભવિક વધારિ, તેરસમઉ ભવુ હિવ અવધારિ. ૬
રિસહેસરૂ.

જિણિ દિણિ સ્વામિ ન સેવકુ કોઇ, જિણુ દિણિ
મઠ ગઢ ગેહન હોઇ;
જિણિ દિણિ નગર ન ગ્રામ વિભાગ, તિણિ દિણિ
ભૂમિ ભણુઉ ઇકખાગુ. ૭
રિસહેસરૂ.

તહિં કુલગુર સિરિ નાભિ પ્રસિદ્ધ;
મરૂદેવી તસુ ઘરણિ વિસુધ્ધ;
તસુ ઉવરિહિં અરિહંત અવતાર,
ત્રિભુવન જનમનિ જય જય કારુ. ૮

ધન્ય ધરાતલિ નાભિ નરિંદુ,
જિણુ જાયઉ સિરિ રિસહ જિણિંદુ. આંકણી.

ચૈત્ર બહુલ અટ્ઠમિ જિણુ જમ્મુ,
કુમરિ કરઇં છપ્પન નિય કમ્મુ,
મિલિય મેરૂગિરિ અમરહં કોડિ,
રહવહ કરઇ મોટઇ મન કોડિ. ૯ ધન્યધરા.

પઉઢઇ ઝોલી ઝલહલ મલ્લ,
હસઇ હસાવઇ અરિયણુ સલ્લ,
બઇસઇ બાપ તણઇ અચ્છંગિ,
આલિંગનુ દિઇ અંગોઅંગિ. ૧૦ ધન્યધરા.

સ્વામી સમો પીમાડી હાથિ,
અમરાધિપતિ ચલિઉ સુર સાથિ,
બહુ ગુણુવંતઉ બુધિ વિસાલુ,
દિનિ દિનિ વસધા વાધઇ બાલુ. ૧૧ ધન્યધરા.

લડથડ તે પગિ ચાલઇ ચપલ,
બઇઠી માઇ પલાણુઇ સબલ,
અવિક્ત વચનિ વધારઇ મોહ,
તે ન ગમઇ જે માંડઇ દ્રોહ. ૧૨ ધન્યધરા.

આડઇ ચડી દિખાડઇ દંભ, ઝલફલ તઉ ઢોલઇ જલકુંભ;
ઉન્નતા મૃગ પૂઢિઇં જાઈ, ઉડત પંખી ધારવી ધાઈ. ૧૩
ધન્યધરા.

તેઇં જિકરઇ જં મનહ સુહાઇ, ભમઇ સુખીજા બાલક માહિં;
બાલક રૂપી આવ્યા મનમેલી, સુરવર કુંયર કરાવઇં કેલિ. ૧૪
ધન્યધરા.

નાચઇ એકુ હુઇ નવમોર, મલ્લ કલાંકે કૂંજઇ ઘોર,
ગાયણુ રૂપિ ધરઇ તે તાલ, વાનર વેસિહી ડોલઇ ડાલ. ૧૫
ધન્યધરા.

મહિષ હુઇ તે ડોહઇં નીર, તરૂસિરિ બઇઠા બોલઈં કીર,
મંથર ગતિઈં ચાલઇ તે હંસ, ભમર ભણીઇ કિકોરઈં વંસ. ૧૬

ધન્યધરા.

જીહ સાહમી સ્વામી દિઇ દ્રષ્ટિ, અમૃત તણી તે માનઇ દૃષ્ટિ;
રમલિ કરંતઉ દેખી માય, રિસહેસરૂ મનિ હરિખુ ન માઇ. ૧૭

ધન્યધરા.

ઇણિ પરિ વીતઉ બાલક કાલ, મદન મહિપતિ માંડિઉ તાલ,
જિણવર યૌવનિ વાધિઉ પ્રાણુ, પંચ ધનુષ શતદેહ પ્રમાણુ. ૧૮

ધન્યધરા.

જગપતિ યૌવન જાણી, દેવત ક્ષણુ કરિવા આવઇ;
સવ પરિણુઈ સ્વામિ સુમંગલા નંદા, ધવલ દિવારઇં દેવીવૃંદ. ૧૯

ધન્યધરા.

નયન સલૂણુઉ નિરખિય નારિ, નવરસ નાવઇં નાભિ દુઆરિ;
માડી મરૂદેવી દિઇ આસીસ, સઇ સાખે પસરે સવિ દીસ. ૨૦

ધન્યધરા.

લાડકોડ પૂરી પુરૂહૂત, પ્રભુ પ્રણુમી નિય ઠામિ પહૂત;
બાલપણા લગ અંગિ ન રોગ, ભુંજઇ નાથુ નિરંતર ભોગ. ૨૧

ધન્યધરા.

ભરહ પમુહ જાયા સઉપુત્ર, જેહઇ–કેકા ગુરુય ચરિત્ર;
બંભી સુંદરી બેટી બેઉ, ઇણિ પરિ પસરિઉ દેવહ્નંદેવ. ૨૨

ધન્યધરા.

અવસરિ આવઇ અમરહં રાઉ, ચાલઇ નવલ નીસાણે ધાઉ;
છત્ર ધરઇ સિરિ ઢાલઈ ચમર, રિસહરાઉ સેવઇ સવિ અમર. ૨૩

કલ્પદ્રુમ ને દેતા સહૂય, સસુરઇં દીઠઇં જિમ ફુલ વહૂય;
તે સવિ થાકા હુઇ ઉદાસ, તઉ પરમેસર પૂરઉ આસ. ૨૪

ધન્યધરા.

પ્રકટી વર્ણું અડારહં રીતિ, પ્રકટી પાયક નાયક નીતિ;
પ્રકટિયાં શિલ્પકલા વિજ્ઞાન, તઉ સંવચ્છર દીધઉં દાનુ. ૨૫
ધન્યધરા.

બેટા વહિંચી આપ્યુ રાજ, લોક તણા સવિ કીધા કાજ;
તઉ ઉપાડિઉ સંયમ ભારૂ, વરિસ દિવસિ પામિઉ આહારૂ. ૨૬
ધન્યધરા.

વરિસ સહસિ પુણુ કેવલનાણુ, બિહુ પરિ બોલઇ ધર્મ્મ સુજાણુ;
ચઉરાસી થાપ્યા ગણુધાર, કરઇ સુદેસિ વિદેસિ વિહારુ. ૨૭
સચરાચરિ જગિ અતિ આણુંદુ, ઉદયઉ નાહુ નવલ્લઉ ચંદુ. આંકણી.
તિન્નિ રચઇ સુરવર પ્રાકાર, બઇસઇં હરખિત પરિષદ બાર,
જિનવર વરિસઇ નવરસ વાણિ, લોક તણાં મન આણુઇ ઠાણિ. ૨૮
ભાંજઇ ભવિકતણુા સંદેહ, વિસમ પવન જિમ ટાલઇ મેહ,
મોહમદ ન મિહુ મોટઇ માનુ, સસિ તારા જિમ સૂર વિમાનુ. ૨૯
જિહાં વિહરઇ તિહા વારઇ ઈતિ, ગજસિંહ માંડઇ નવલી પ્રીતિ,
વઇર વિરોધ ન વાધઇ વ્યાધિ, ડમરિ દુકાલિ ન કઇ અસમાધિ. ૩૦
વાઇ શીતલ સુરભિ સમીર, માગ્યા મુકઇ જલધર નીર,
ઋતુ અવિરત સુખાવઇ લોક, જગગુરુ નામિઇં નાસઇં શોક. ૩૧
અણુવાયા વાજઇં નીસાણુ, પુષ્પવૃષ્ટિ પુણુ ગુડાં જાણુ,
સિરિ છત્ર ત્રય ચમર અપાર, ધર્મચક્ર ધયવડ વિસ્તાર. ૩૨
પ્રભુ નવકમલિ નિવેસઇ પાય, સેવઇ ચઉવિહુ દેવ નિકાય,
તરૂવર નમઇ સવે સુવિહિત, ફિરઇ પ્રદક્ષિણા વિહગ વિનીત. ૩૩
હુઇ નિકંટક સઘલી વાટ, પઢઇ પવાડી હરિ જિમ ભાટ,
ભય વારણુ ભૂતલિ ભગવંત, કરઇ વિહારૂ નિતુ અરિહંત. ૩૪
વિશતિ પૂરવ લક્ષ કુઆર, ત્રિસઠિ લક્ષ નરપતિ વ્યાપાર,
સંયમુ એકુ જિ પૂરવ લક્ષ, પાછઇ પુહતઉ મુક્તિ અલક્ષ. ૩૫

મદન દહન જે હુઈ ઇસાણુ લક્ષ્મિપતિ જે પુરુષ પુરાણુ,
સૃષ્ટિ કરઇ બ્રહ્મા સવિવેકુ, દેવ કહુ તે એહુ જિ એકુ. ૩૬
સિરિ રિસહેસરુ તણુઉં ચરિત્રુ, પઢઇ ગુણઇ જે નિશ્ચલ ચિંતુ,
વિપદ સવે તસ નાસઇં દૂરિ, વિલસઇં સંપદ પગિપગિ પૂરી. ૩૭

ઇતિ શ્રી જયસેખરસૂરિકૃતા શ્રી ઋષભદેવ ચઉપઈ.

વિવરણ

કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિએ જે ચોપાઈઓની રચના કરી છે. તેમાં શ્રી ઋષભદેવ વિશેની ચોપાઈ પણ મળે છે. આ ચોપાઈમાં કવિ કહે છે :

"શ્રી ઋષભદેવ પ્રભુ પ્રથમ ભવમાં ધના સાર્થવાહ હતા. જેમ મેઘ વરસાદ વરસાવે તેમ તેમણે સુપાત્રને ઘીનું દાન આપ્યું હતું. બીજા ભવમાં તેઓ યુગલિક હતા. ત્રીજા ભવમાં સૌધર્મ દેવલોકમાં શ્રેષ્ઠ દેવતા થયા.

શ્રી રિસહેશ્વરના ગુણોને જે ભણે છે, ગણે છે તે ભવ્ય જીવો અનંત સંપદ અર્થાત્ સુખને પામે છે.

ચોથા ભવમાં પ્રભુ મહાબલ રાજા હતા. પાંચમા ભવમાં સ્વર્ગપુરીમાં દેવ હતા. છઠ્ઠા ભવમાં વજ્રજંઘ નરનાથ થયા. તે ભવમાં તેમના પ્રત્યે શ્રીમતી કુમારીનાં મનમાં અત્યંત સ્નેહ થયો હતો.

સાતમા ભવમાં પ્રભુ યુગલિક હતા. આઠમા ભવમાં તેઓ દેવ થયા. નવમા ભવમાં કેસવ વૈદ્ય થયા. તે ભવમાં રોગયુક્ત મુનિવરના દેહની તેમણે વૈયાવચ્ચ કરી હતી.

દસમા ભવમાં તેઓ અચ્યુત દેવલોકમાં હતા અને નવા નવા ભોગવિલાસમાં રક્ત હતા. અગિયારમા ભવમાં તેઓ વજ્રનાથ ચક્રવતી થયા. તેઓ ચૌદ રત્ન અને નવ રત્નોના આધાર હતા. ૬૪ હજાર રમણીઓના ભરતાર હતા. બારમા ભવમાં પોતાના પુણ્ય અનુસાર તેઓ સર્વાર્થ વિમાનમાં પહોંચ્યા.

રાગદ્વેષરહિત બુદ્ધિવાળા તેઓએ આયુષ્યના તેત્રીસ સાગરોપમ પૂર્ણ કર્યાં. તેઓ વિશુદ્ધ ભાવવાળા હતા. હવે તેમનો તેરમો ભવ જોઈએ.

જે દિવસે સ્વામી-સેવક-ભાવ ન હતો, જે દિવસે ગઢમઢ મંદિર કાંઈ ન હતું, જે દિવસે નગર, ગામ કે વિભાગ ન હતા તે દિવસે ભૂમિ ઉપર ઈક્ષ્વાકુઓ હતા. ત્યાં કુલકર તરીકે નાભિરાજા પ્રસિદ્ધ હતા. તેમનાં ધર્મપત્ની શીલવાન એવા મરુદેવી હતાં. તેમની કુક્ષિમાં અરિહંત પ્રભુનો અવતાર હતો. તેમના જન્મથી ત્રિભુવનમાં જય-જયકાર થયો.

પૃથ્વીતલ ઉપર નાભિરાજા ધન્ય થયા, કારણ કે તેમના ઘરે શ્રી ઋષભપ્રભુનો જન્મ થયો.

ચૈત્ર વદ આઠમના દિને પ્રભુજી જન્મ્યા તે જાણી છપ્પન દિક્ કુમારિકાઓ પોતપોતાનાં કાર્યો કરવા આવી પહોંચી. મેરુપર્વત ઉપર કરોડો દેવતાઓ ભેગા થયા અને તેઓએ ઘણા કોડથી પ્રભુજીને સ્નાન કરાવ્યું.

શ્રી ઋષભકુમારને હાથમાં લઈને ઇન્દ્ર દેવો સાથે ચાલ્યા. બહુ ગુણવંત અને વિશાલ બુદ્ધિમાન બાળક એવા શ્રી ઋષભકુમાર પૃથ્વી ઉપર દિવસે દિવસે વધવા લાગ્યા.

દેદીપ્યમાન પારણામાં તેઓ પોઢે છે. શત્રુઓના શલ્યને તેઓ હસે છે અને હસાવે છે. પિતાના ખોળામાં બેસે છે ત્યારે પિતા અંગેઅંગમાં આલિંગન આપે છે.

ચપલ એવા બાલપ્રભુ લડથડતે પગે ચાલે છે, છ ધાવમાતા વડે પાલનપોષણ કરાય છે, અસ્પષ્ટ વચનો (કાલીઘેલી ભાષા) વડે તેઓ મોહને વધારે છે. જે દ્રોહ રાખે છે તે એમને ગમતો નથી. તેઓ રીસ કરીને દંભ દેખાડે છે; જળથી પૂર્ણ કુંભને ઢોળી નાંખે છે; દોડતા એવા મૃગની પાછળ દોડે છે; ઊડતા પંખીઓને પકડવા માટે દોડે છે.

તેઓ જે કાંઈ કરે છે તે બધાંને ગમે છે; બીજાં બાળકો સાથે

ભમે છે. બાળક બનીને દેવતાઓ પણ આવે છે અને કુંવર ઋષભ સાથે મુક્ત મનથી રમે છે.

'ક્યારેક કોઈ દેવ મયૂર બનીને નાચે છે; મલ્લોની કળા કરી ધરાને ધ્રુજાવે છે, ગીતો ગાવા સાથે તાલ પણ આપે છે. વળી કોઈક દેવ વાનર બનીને ડાળ ઉપર ડોલે છે. કોઈક ભેંસ બનીને નિર્મળ જળને ડહોળું બનાવી નાંખે છે; વૃક્ષો ઉપર બેસીને મધુર અવાજ કરે છે; હંસ બનીને ધીમી ધીમી ગતિએ ચાલે છે; ભમરા બનીને ગુંજારવ કરે છે.

જે હસીને સ્વામી શ્રી ઋષભ તરફ દૃષ્ટિ કરે છે તેમને તે અમૃતમય દૃષ્ટિથી જુએ છે. રમતા એવા ઋષભકુમાર જોઈને માતાના મનમાં હર્ષ સમાતો નથી.

આ રીતે પ્રભુ શ્રી ઋષભકુમારનો બાલ્યકાળ પસાર થઈ ગયો. તેથી કામદેવે પોતાના તાલનો પ્રારંભ કર્યો. યૌવનમાં પ્રભુનું બળ વધ્યું અને પાંચ સો ધનુષ્યપ્રમાણ દેહવાળા તેઓ થયા.

જગતપતિ જિનેશ્વરનાં યૌવનને જાણીને દેવતાઓ ઉત્સવ કરવા આવે છે સુમંગલા અને સુનંદાની રાતદિવસ દેવીઓ સેવા કરે છે, અને સુનંદા શ્રી ઋષભકુમારને પરણે છે.

સુંદર એવાં નયનોથી નારીઓ જુએ છે, જાણે નાભિરાજાના દ્વારે નવ રસ પ્રગટ્યા છે. મરુદેવી માતા આશિષ આપે છે. સર્વ-'દિશાઓના લોકો આનંદિત થાય છે.

પ્રભુના લાડકોડ પૂર્ણ કરીને, પ્રભુને પ્રણામ કરીને ઇંદ્ર પોતાને સ્થાને જાય છે. બાલપણથી જ અંગમાં રોગ નથી તેથી નાથ નિરંતર ભોગોને ભોગવે છે.

ચારિત્રાદિ ગુણોથી મહાન એવા ભરતરાજાદિ સો પુત્રો થયા. વળી બ્રાહ્મી અને સુંદરી નામની બે પુત્રીઓ થઈ. આ શ્રી પ્રભુજીનો પરિવાર હતો.

અવસરને જાણીને દેવોના રાજા ઇન્દ્ર સુંદર ધ્વનિ કરતાં ત્યાં આવ્યા. પ્રભુના મસ્તક ઉપર છત્રને ધારણ કર્યું અને બન્ને બાજુ ચામર વીંઝવા લાગ્યા. આમ બધા દેવો શ્રી ઋષભપ્રભુની સેવા કરવા લાગ્યા.

જ્યારે કલ્પવૃક્ષો ફળો આપતાં બંધ થયાં અને દેવદેવીઓ કુળવધૂઓની જેમ દેખાવા લાગ્યાં; સર્વે જનો થાકીને ઉદાસ થઈ ગયા. ત્યારે પરમાત્માએ તેમની આશાઓને પૂર્ણ કરી.

અઢાર પ્રકારની જાતિ પ્રગટ થઈ. રક્ષણ કરનારા શ્રી ઋષભદેવ પ્રભુની નીતિ પ્રગટ થઈ. શિલ્પકલા અને વિજ્ઞાન પણ પ્રગટ થયાં ત્યારપછી પ્રભુએ સંવત્સર દાન આપ્યું.

તેમણે પુત્રોને રાજ્યલક્ષ્મી વહેંચી આપી. સર્વ જનોનાં સર્વ કાર્યો કરી આપ્યાં. પછી પ્રભુએ સંયમના ભારને ઉપાડયો. એક વરસ પછી પ્રભુએ આહાર ગ્રહણ કર્યો.

એક હજાર વર્ષ પછી પ્રભુને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. કેવલ-જ્ઞાની પ્રભુએ બે પ્રકારે (દેશતઃ અને સર્વતઃ) ધર્મોપદેશ આપ્યો. ચોર્યાસી ગણધરોની સ્થાપના કરી અને સ્વદેશ તથા વિદેશમાં વિહાર કરવા લાગ્યા.

સચરાચર જગતને અત્યંત આનંદ થયો, જાણે નાથ નવા ચંદ્રરૂપે ઉદિત થયા. ઈંદ્રે ત્રણ ગઢની રચના કરી. તેમાં બાર પર્ષદા હર્ષિત થઈને બેસે છે. નવા નવા રસથી યુક્ત વાણી પ્રભુ વરસાવે છે ભવ્યજીવોનાં ચંચલ મનને સ્થિર કરે છે.

જેમ પ્રચંડ પવન વાદળાંને વિખેરી નાંખે છે, તેમ પ્રભુએ ભવિકોના સંદેહને દૂર કર્યા છે. જેમ સૂર્ય વિમાનમાં ચંદ્ર અને તારા પ્રગટ દેખાતા નથી, તેમ હવે ભવ્યજનોમાં મોહ અને મદ મોટા પ્રમાણમાં રહેતા નથી.

પ્રભુ જ્યાં જ્યાં વિચરે છે ત્યાં ત્યાં ઈતિ (મરકી વગેરે)નું નિવારણ થાય છે. હાથી અને સિંહ નવી પ્રીતિનો આરંભ કરે છે.

વિરોધ અને વ્યાધિઓ વધતા નથી. યુદ્ધ અને દુષ્કાળથી લોકોમાં કોઈ પણ પ્રકારની અસમાધિ–અશાંતિ થતી નથી.

શીતલ અને સુગંધિત વાયુ વાય છે. જ્યારે લોકો ઇચ્છે ત્યારે વાદળાંઓ જળ આપે છે. છયે ઋતુઓ નિરંતર લોકોને સુખ ઉપજાવે છે. જગતગુરુના નામના પ્રભાવથી જ શોક નાશ પામે છે. વગાડવામાં આવ્યાં ન હોય છતાં વાજિંત્રો વાગે છે. પ્રભુ જ્યાં જ્યાં વિચરે છે ત્યાં ત્યાં ઘૂંટણ સુધી પુષ્પવૃષ્ટિ થાય છે. એમના મસ્તક ઉપર ત્રણ છત્ર શોભે છે અને ચામરો વીંઝાય છે. ધ્વજપટ ઉપર ધર્મચક્ર વિસ્તાર પામે છે.

નવકમલો પર પ્રભુ ચરણોને સ્થાપિત કરે છે. ચારે નિકાયના દેવો પ્રભુને સેવે છે. વૃક્ષો પણ પ્રભુની પાસે નમે છે તે વાત સર્વ જાણે છે. વિનીત પક્ષીઓ પણ પ્રભુને પ્રદક્ષિણા આપે છે.

પ્રભુ જે માર્ગે વિચરે છે તે માર્ગ નિષ્કંટક બને છે, ભાટચારણની જેમ ઇંદ્ર પ્રભુનો સ્તુતિપાઠ કરે છે. ભયવારણ અરિહંત ભગવંત ભૂતલ ઉપર નિત્ય વિહાર કરે છે.

વીસ લાખ પૂર્વ કુમારપણામાં, ૬૩ લાખ પૂર્વ રાજકાર્ય કરવામાં અને એક લાખ પૂર્વ સંયમમાં એમણે પસાર કર્યાં. પછીથી અલક્ષ એવી મુક્તિમાં તેઓ પહોંચ્યા.

શંકર મદનને બાળે છે, લક્ષ્મીપતિ પુરાણપુરુષ અર્થાત્ વિષ્ણુરૂપે જગતનું રક્ષણ કરે છે. બ્રહ્મા વિવેકયુક્ત સૃષ્ટિનું સર્જન કરે છે. આ એક જ દેવ છે જે ત્રણેનુ કાર્ય કરે છે.

શ્રી ઋષભદેવના ચરિત્રને જેઓ ભણે છે, નિશ્ચલ ચિત્તથી જેઓ ચિંતન કરે છે તેમની સર્વ વિપત્તિઓ નાશ પામે છે, પ્રભુના પગલે પગલે તેમને સુખ પ્રાપ્ત થાય છે.”

૩૭ કડીની આ ચોપાઈમાં કવિએ આરંભ ઋષભદેવના પૂર્વ ભવોથી કર્યો છે. તીર્થંકર પરમાત્માના સમકિતની પ્રાપ્તિ પછીના

ભવની મુખ્યત્વે ગણના થાય છે. એ પ્રમાણે ઋષભદેવના બાર ભવનું કવિએ આરંભની છ કડીમાં વર્ણન કર્યું છે અને સાતમી કડીથી ઋષભદેવનાં ભવનું વર્ણન ચાલુ થાય છે. એમાં કવિએ ચ્યવન, જન્મ, દીક્ષા, કેવલજ્ઞાન અને નિર્વાણ એ તીર્થંકર ભગવાનનાં પાંચ મુખ્ય કલ્યાણકોનાં વર્ણન સાથે ઋષભદેવનાં માતા-પિતા, પત્નીઓ, સો પુત્રો, બે પુત્રીઓ ઇત્યાદિનો નિર્દેશ પણ કર્યો છે. બાલ ઋષભકુમારને રમાડવા માટે દેવો કેવાં કેવાં બાલસુલભ ક્રીડાયોગ્ય રૂપો ધારણ કરે છે તેનું ૧૪ થી ૧૭ કડીમાં મનોહર કલ્પનાયુક્ત નિરૂપણ થયું છે. શ્રી ઋષભકુમારના ગૃહસ્થ જીવનની વિગતો પણ કવિએ સંક્ષેપમાં વર્ણવી છે, જેમાં એમણે માનવજાતને શિલ્પાદિ કલાઓ, સામાજિક નીતિ તથા અસિ, મસિ, કૃષિ શીખવ્યાં તથા લોકોને સુસંસ્કૃત બનાવ્યા તેનો નિર્દેશ પણ થયેલો છે. દીક્ષા, સમવસરણમાં દેવો દ્વારા થતાં પ્રાતિહાર્યો, તીર્થંકરના અતિશયો તથા કેવલજ્ઞાન-નિર્વાણના નિરૂપણ પછી અંતિમ કડીઓમાં કવિએ આ ચારિત્રના શ્રવણકીર્તનનો મહિમા દર્શાવ્યો છે.

આમ, ઋષભદેવ ભગવાનના લઘુ ચરિત્ર જેવી પ્રાસાનુપ્રસયુક્ત, પ્રસાદગુણથી સભર આ ચોપાઈ માહિતીસભર અને આસ્વાદ્ય બની છે.

° ° °

(૩૯) ત્રોટક બંધેન શ્રી નેમિ સ્તુતિ:

ઋતુરાયઉ પુહત્તઉ પુહવિતલે, પરિપૂરિય પાયવ કુલ્લિ ફ્લે;
વણિય પક્ષિય કોઇણિ કેલિરસં, મણિ મુક્કઇ માણિણિ મણિ વિસં. ૧

અલવેસર તરુતલિ રમઇ જણો, ઝંકારિહિ મોહઇ ભમર ગણો,
નારંગી કરણી કેલિ ઝલી, વનિ વિહસઇ વેઉલ વઉલ કલી. ૨

નરનારિ મિલી ગિરિનાર તલે, સવિ ખિલ્લઇં ખડોખલીય ઝલે;
હરિ રમણિ રમાડઇ નેમિ જિણં, પુણ નેમિ ન ભજ્જઇ વજ્જમણું. ૩

જલિ ગલતઇ અંગિસુ તીર ગયઉ, ઘણુ ઉચ્છવ યાદવ હીયઇ ભયઉ,
સત્યભામા રુપિણિ રંભ જંબવતી, બહુ બુદ્ધિ બોલઇ શાંબવતી. ૪

તુઝ બંધવ તરૂણી સહસ ઘણી, નવિ ઇછઇ પામિય તઇ રમણી,
વિણુ ઘરણી ઇછઇ લાજ નહી, હિવ દેવર માનિ વિવાહ સહી. ૫

ઇમ બુલ્લીય અંતેઉરીય બહૂ, મન્નાવઇ માંડ વિવાહુ પહૂ,
ધૂયા ઉગ્રસેનહ રાયતણી, હરિમગ્રહઇ રાજુલ નેમિ ભણી. ૬

આભરણુ ઝમાલિઇં દેહુ જડી, પરણેવા ચાલિઉ રત્થિ ચડી,
માડીમનિ પૂગી રંગુરલી, યાદવ કુલ છપ્પન કોડિ મિલી. ૭

ગુણુ કિન્નર ગાઇં નેમિતણા, સવિ મિલીય પુરંદર ઇકમણા,
નહિ નચ્ચઇં અપ્સર નિપ્પસરં, સિરિ સોહઇ સ્વામીય છત્તવરં. ૮

કરિસિક્કિરિ થોરંધાર ભરે, આરીસા દીસઇ વિજ્જવરે,
જિમ જલહર વરસઇ કલયજલં, દરિદ્ર દાવાનલ નઠુવલં. ૯

નિસુણિ નિનદ્દહ ડંબરયં, ગુહિરઇ સરિ ગવ્યિક અંબરયં,
સોહો ગિહિરુવિહિ રંભજ્જિસી, વર પિખિય રાજલ હરિખિ હસી. ૧૦

નવ જુવ્વણુ જલહર સામલઓ, નેમિસર નિમ્મલ ગુણુ નિલઓ,
સંપતઉ સામી સમી સસુર ઘરે, પસુ પક્ખિય વિલવઇ કરૂણુ સરે. ૧૧

તે જંપઇ નિય નિય ભાસ, ગ્રહી વિન્નંતી સંભલિ અમ્હરહી,
પોકારઇ સાહલિ સવિ હરિણા, દઇ જીવિય જિણુવર કરિ કરૂણા. ૧૨

વનિ વસઇં વિણુાસન કુણુહ કરઇં, જઇ લહઇ તુ સુકકીય ચારિ ચરઇ;
વિણુ પાણિય પવનિહિં પ્રાણુ ધરઇ,
કુણિ દૂષણિ સામીય હરિણુમરઇં. ૧૩

રમણિ રલિ રન્ના જીવ સવે પર પિ ડિઇંહિ પોસઇ અપ્પભવે,
તીહઇં નરય પડંતા કુણુ સરણું,
ઇમ ચિંતઇ નિયમણિ નેમિ જિણું. ૧૪

મનિ કરૂણા આણીય અતિહિં ઘણી, મૂંકાવઇ મૃગ સવિ સુક્તિ ઘણી,
રહુવાલિય ચલ્લિઉ નેમી પહૂં, મન્નાવઇ જોડી હત્થ સહું. ૧૫

પગિલગ્ગા કદ્દવ જિમ સવિ જદ્દવ છંડીય સયલ સંસારિ,
નવિ હિયડઇ સલ્લિય નેહ ગહિલ્લિઉ રાઇમઈ વરનારિ. ૧૬
ઉમાહઉ અંગિઇહિં હિયડા રંગિહિ, સિવ ઉપ્પરિ સંધાણુ,
મણિ મૂંકિઉ મચ્છર દિઈ સંવચ્છર, સ્વામિ નિરંતર દાન. ૧૬
સુરનર વરિ જુત્તઉ જિણુવર પત્તઉ ગિરિ ગિરનારહ શ્રૃંગિ,
ભવવાસ વિખોડિય મનમથ મોડિય, લિઇ સંજમ મણુ રંગિ;
તપ તેજિ ઝલક્કઈં ઝાણિ ન ચુક્કઇ ઉલક્ખઇ અપ્પાણુ,
દિનિ ચઉપનિ પામીય, ગજગતિ ગામીય, સ્વામી કેવલનાણુ. ૧૭
તવ મિલિય સુરેસરુ સવિ અલવેસર, સમ્મોસરણુ કરંતિ,
ઉસીસાં કંતિહિ દિણુયર ત્રંતિહિ, નિસિ તિમિર ન ઢુક્કંતિ,
નિસાણા હનિનદ્દહિં, ભેરિય સદ્દહિં ગજ્જિય ગયણુ વિભાગ,
વેમાણિય વંતર નમઈં નિરંતર, સુર પરમેસર પાગ. ૧૮
વંદિય ગોવિંદિહિ મન આણુંદિહિ, સિંહાસણિહિ બઈઠુ,
નવનવ રસ વાણિય અમિય સમાણિય, જલહર જિમ જિણુ વુટ્ઠુ,
સિઉં સહિય સમાણિય રાજલ રાણિય લેઈ સંજમભાર,
પ્રીય વયણિ નિસત્તીય વિસય વિરત્તીય, તિણિ તજ્યો સંસાર. ૧૯
સોરીપુરિ જિસુ જમ્મ વરિસ સય તિન્નિ કુઆરો,
પરિણેવા ચાલ્યો દિટ્ઠ સંસાર અસારો,
ગયઉ સગિરિવર શૃંગિ રંગિ સંજમ સિરિ માણિય,
સંવચ્છર સયસત્ત હૂઉ સો કેવલ નાણિય,
રાજલ્લદેવિ અગ્રલિ કરિય, સિદ્ધિનયરિ વિલસંતિહુ સહુ,
દિઉ દેઉ દુક્ખદલ નિદ્દલણુ સિરિ સમગ્ર સિરિ નેમિ પહુ. ૨૦
ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી ત્રોટકબંધેન શ્રી નેમિસ્તુતિ.

વિવરણ

કવિ જયશેખરસૂરિ નેમિનાથ ભગવાનની સ્તુતિ વસંતઋતુના ર્ણનથી કરે છે, કારણ કે તેવી માદક ઋતુમાં પણ નેમિનાથ કામા-

સક્ત થતા નથી. કવિ લખે છે :

"વસંતઋતુ પૃથ્વીતલ ઉપર આવી પહોંચી. વૃક્ષો ફૂલ અને ફળથી ફલિત થઈ ગયાં. કોકિલ પંખીનો કેલિરસ વખાણવાલાયક થાય છે. માનવતી સ્ત્રીઓ મનમાંથી માનરૂપ વિષનો ત્યાગ કરે છે.

કલ્પવૃક્ષની છાયામાં લોકો રમે છે. ભમરાઓ ગુંજારવ વડે મનને મોહે છે, નારંગી અને કરણી કેલિમાં મસ્ત છે, અને વનમાં વેઉલ, બકુલની કળીઓ ખીલે છે.

ગિરનાર પર્વતની તળેટીમાં નરનારીઓ ભેગાં મળે છે. ઝરણાં-ઓના જળમાં સર્વ રમે છે. કૃષ્ણની રમણીઓ રુક્મિણી આદિ નેમિ-કુમારને રમાડે છે, છતાં પણ નેમિકુમારનું મન વજ્રસમાન ચલિત થતું નથી.

જલક્રીડા કરવાથી અંગોમાંથી ટપકતા જલ સાથે તેઓ કિનારે ગયા. યાદવોનાં હૈયાંમાં ઘણો ઉત્સવ થયો. સત્યભામા, રુક્મિણી, રંભા, જાંબવતી, શાંબવતી વગેરે રાણીઓ બહુ ચાતુર્યથી બોલવા લાગી :

'હે દિયર ! તમારા ભાઈ હજાર સ્ત્રીઓના સ્વામી છે. તમે એક પણ રમણીને પ્રાપ્ત કરી નહીં. ગૃહિણી વિના એકલા માણસની કોઈ પ્રતિષ્ઠા નથી. માટે હે દેવર ! હમણાં તમે વિવાહ માટે માની જાઓ.'

આ પ્રમાણે કહીને અંતપુરની રાણીઓ પ્રભુને વિવાહને માટે મનાવે છે. ત્યારપછી ઉગ્રસેન રાજાની કુંવરી રાજુલને નેમિકુમાર સાથે વિવાહ માટે કૃષ્ણે સ્વીકારી.

ઝળકતાં આભરણોને દેહ ઉપર ધારણ કરીને, રથ ઉપર ચડીને નેમિનાથ પરણવા ચાલ્યા. માતાના મનમાં આનંદનો રંગ ઉભરાયો, એ અવસરે છપ્પન કરોડ યાદવો એકત્ર થયા.

કિન્નરો નેમિનાથ ભગવાનના ગુણો ગાય છે. બધા ઈંદ્રો એક મનવાળા થઈને મળે છે. આકાશમાં અપ્સરાઓ નૃત્ય કરે છે.

સ્વામીના મસ્તક ઉપર સુંદર છત્ર શોભે છે.

સાત્વિક ભાવના ઉદયથી હાથમાં જલકળો શોભે છે. દર્પણો વિદ્યુત જેવા દેખાય છે. જાણે મેઘ સુવર્ણરૂપી જળને વરસાવે છે અને દરિદ્રતારૂપી દાવાનલનું બળ નાશ પમાડે છે.

વાજિંત્રોનો આડંબરપૂર્વક અવાજ ચારે બાજુ ફેલાય છે. બે ગાઉ સુધી આકાશમાં અને ગુફાઓમાં એ શબ્દ ફેલાતો હતો. ગૃહસ્થાવાસમાં શોભતા નેમિકુમારને જોઈને રંભા સમાન સુંદર રાજુલ હરખે છે.

નવયૌવનથી યુક્ત, મેઘ સમાન શ્યામ વર્ણવાળા અને નિર્મળ ગુણોના સમૂહથી યુક્ત, શ્રી નેમિનાથ પ્રભુ સમીપમાં રહેલા સસરાના ઘરે પહોંચે છે, ત્યાં પશુપક્ષીઓ કરુણ સ્વરે વિલાપ કરે છે.

તે પશુઓ પોતપોતાની ભાષામાં કહે છે કે 'હે પ્રભુ ! અમારી વિનંતીને સાંભળો.' બધાં હરણો વ્યાકુળ થઈને પોકાર કરે છે કે 'હે જિનવર ! કરુણા કરીને અમને જીવિતદાન આપો.'

હરણો વનમાં વસે છે અને કોઈને પણ હાનિ પહોંચાડતાં નથી. જો મળે તો સૂકું ઘાસ ચરે છે. નિર્દોષ એવાં તેઓ હમણાં પાણી અને પવન વિના પ્રાણોને ધારણ કરે છે. આ જોઈ નેમિપ્રભુ વિચારે છે કે કયા દોષોના કારણે આ હરણોને મારવામાં આવશે ?

સર્વ જીવો રમણીરસમાં રક્ત રહીને આ સંસારમાં પરપિંડો વડે પોતાનું પોષણ કરે છે. નરકમાં પડતા જીવોને કોણ શરણરૂપ બનશે ? આ પ્રમાણે શ્રી નેમિ જિનેશ્વર પોતાના મનમાં ચિંતવે છે.

મનમાં અત્યંત કરુણા લાવીને મુક્તના સ્વામી શ્રી નેમિનાથ ભગવાન સર્વ પશુઓને મુક્ત કરાવે છે. રથને વાળીને પ્રભુ પાછા ફરે છે ત્યારે સર્વ લોકો એમને હાથ જોડીને મનાવે છે.

સંસારી એવા સર્વ યાદવોનો પગમાં ચોંટેલા કાદવની જેમ એમણે ત્યાગ કર્યો. રાજિમતી સમાન સુંદર રમણીનો સ્નેહ પણ

હવે હૃદયમાં કોઈ પણ પ્રકારનું શલ્ય આપતો નથી. હૃદયના ઉત્સાહથી શ્રી નેમિપ્રભુએ મોક્ષપુરી સાથે સંધિ કરી. મનમાંથી મત્સરાદિનો ત્યાગ કરી શ્રી નેમિપ્રભુએ નિત્ય સંવત્સર દાન આપ્યું.

શ્રી નેમિપ્રભુ સુરનરથી યુક્ત ગિરનાર પર્વતના શિખર ઉપર પહોંચ્યા. ત્યાં તેઓ ભવવાસની નિંદા કરીને (અર્થાત્ સંસારને અસાર જાણીને) મનરૂપી મેઘને મોડીને, આનંદથી, ઉત્સાહથી સંયમ સ્વીકારે છે. શ્રી નેમિનાથ પ્રભુ ત્યારપછી તપના તેજથી ઝળહળે છે. તેઓ ક્યારેય ધ્યાનથી ચલિત થતા નથી અને નિત્ય આત્મલક્ષી બને છે. ચોપનમા દિવસે ગજગામી પ્રભુ કેવલજ્ઞાનને ઉપાર્જન કરે છે.

અલવેશ્વર શ્રી નેમિપ્રભુના કેવલજ્ઞાનને જાણીને બધા ઈંદ્રો ભેગા મળીને સમવસરણની રચના કરે છે. સૂર્ય અને ચંદ્રની કાંતિથી રાત્રિમાં પણ અંધકાર પ્રવેશ કરતો નથી. વાજિંત્રોના નાદ વડે અને નગારાના શબ્દો વડે ગગનમંડલ ગાજતું હતું. વૈમાનિકો, વ્યંતરદેવો પરમેશ્વરના ચરણકમળને નિરંતર નમે છે.

મનમાં આનંદથી શ્રીકૃષ્ણ પ્રભુને વંદન કરે છે. પ્રભુ સિંહાસન ઉપર બેસે છે. નવા નવા રસયુક્ત અમૃત સમાન વાણીથી જલધરની જેમ શ્રી જિનેશ્વર વરસ્યા. સખીઓ સહિત આવેલી રાજુલરાણીએ ત્યાં સંયમ ગ્રહણ કર્યું. પ્રિય વચનોમાં આસક્ત અને વિષયોમાં વિરક્ત તેમણે સંસારનો ત્યાગ કર્યો.

શ્રી નેમિનાથ પ્રભુનો સૌરીપુરીમાં જન્મ થયો. ૩૦૦ વર્ષ કુમારપણામાં પસાર કર્યાં. પછી પરણવા જતાં તે સમયે સંસારને અસાર જાણી ગિરનારના શિખર ઉપર જઈને આનંદથી સંયમલક્ષ્મી મેળવીને ૭૦૦ વર્ષ તેઓ કેવલજ્ઞાની રહ્યા. રાજુલદેવીને અગ્રણી કરીને મોક્ષનગરીમાં શ્રી નેમિનાથ પ્રભુ આદિ સહુ વિલાસ કરે છે.

દુઃખસમૂહનું વિદારણ કરનારા હે નેમિનાથ પ્રભુ! સમગ્ર

લક્ષ્મીને આપો ! !”

આ સ્તુતિમાં કવિએ નેમિનાથ ભગવાનના જીવનના મહત્ત્વના પ્રસંગો સંક્ષેપમાં લાક્ષણિક શૈલીએ વર્ણવ્યા છે. નેમિનાથ ભગવાન પોતાના લગ્ન નિમિત્તો જમણવાર માટે વાડામાં પૂરવામાં આવેલાં હરણો વગેરે જોઈ અનુકંપાથી દ્રવિત થઈ જાય છે અને લગ્ન કર્યા વિના પાછા ફરે છે.

કવિએ આ કાવ્યમાં હરણો કેટલું નિર્દોષ જીવે છે અને તેથી તેઓ હત્યાને પાત્ર નથી તે પણ એક કડીમાં સરસ વર્ણવ્યું છે.

શ્રી નેમિનાથ પ્રભુ સંસારનો ત્યાગ કરે છે, કૌટુમ્બિક સંબંધો છોડી દે છે એ માટે કવિએ સરસ ઉપમા પ્રયોજી છે કે પગમાં લાગેલા કાદવને માણસ જેમ છોડી દે તેવી રીતે એ સંબંધો તેમણે છોડી દીધા. જુઓ :

“ પગિ લગ્ગા કદ્દવ જિમ સવિ જદ્દવ છંડીય સયલ સંસારિ ”

કવિની વાણી પ્રસંગાનુસાર લાઘવ ધારણ કરે છે. એમની સહજ અને પ્રાસાદિક વાણી અસ્ખલિત વહે છે.

° ° °

(૪૦) શ્રી જીરાઉલિ પાર્શ્વનાથ વિનતી

જિરાઉલિ અવતારુ ચારૂ ચરિઉ ગુણુ નિલઉ,
મહિયલિ મહિમા સારૂ, સારય સસહર નિમ્મલઉ. ૧
કમલાકેલિ નિવાસ આસસેન નિવ નંદણુઉ,
પણુમિસુ જિનવર પાસુ, સામિય સિવપુર સંદણુઉ. ૨
હીયઇ ધરીજઇ ભાઉ જોયઉ જીરાઉલિ ધણીય,
તઉ લીધઉ સુહ ઠાઉ, ભાગીય ભોગલ ભવ તણીય. ૩
ચમકઇ ચોરચષા સભ્રમ ભાગુ ચરઠહ તણુ,
કલિજુગિ જગ આધારૂ, જીરાઉલી મહિમા ઘણુઉ. ૪

માંઠ મેલ્હાવઇ માણમનિ, જે વિરૂઉ ચિંતાવઈણિ,
સમહિમ સીહ સમાન, જાગંતઉ જીરાઉલુએ. ૫
જં જસુ વલ્લહ હોઇ તં તસુ પૂરઇ પાસપહુ,
સચરાચરિ જિય લોઇવુ જીરાઉલિ જાણિયએ. ૬
જે સુરવર સુરલોઇ, જે પુન્નગ પાયાલિપુણ,
જે નરવર નર લોઇ આણુતિ માનઇ દેવ તુહ. ૭
વયરી વિસહર વાહિ ખલ નાહલ જલ ભય નઈ,
તૂઠઇ જિણનાહિએ એત્થ પ્રભવઇ નહીંય. ૮
જલધરૂ જિમદાતારૂ હરિસણિ હુરિય વિહુંડણઉ,
સેવક જન સાધારૂ, જીરાઉલિ સુહ મંડણ. ૯
કામધેનુ કલિકાલ તૂં સુરતરુ ચિંતારયણુ,
મૂં સવિ સંકટ ટાલિ કરુણાકર કરુણા કરીય. ૧૦
પાસજિણેસર સામિ કિસી કરૂં હૂં વીનતીય,
લાગઉચ્છઉં તુઝ નામિ, સાર કરેવી માહરીય. ૧૧

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી જીરાઉલિ શ્રી પાર્શ્વનાથ વિનતી.

વિવરણ

શ્રી જિરાવલા પાર્શ્વનાથને વિનતી કરતાં કવિ લખે છે કેઃ

"ચારુ ચારિત્રવાળા, ગુણોના સ્થાન, પૃથ્વીતલ ઉપર જેમનો મહિમા વિસ્તર્યો છે એવા, શરદઋતુના ચંદ્ર સમાન નિર્મળ એવા શ્રી પાર્શ્વપ્રભુ ! આપ જીરાવલા નગરમાં પ્રતિષ્ઠિત છો. લક્ષ્મીદેવીના ક્રીડાના નિવાસરૂપ, અશ્વસેન રાજાના પુત્ર, શિવપુરમાં જવા માટે સ્યંદન(રથ)રૂપ શ્રી જીરાવલા પાર્શ્વ જિનેશ્વરને આપણે પ્રણમીશું.

ભવસંબંધી ભોગોને ભાંગીને સુખના સ્થાનને જેમણે પ્રાપ્ત કર્યું છે એવા શ્રી જીરાવલા પાર્શ્વપ્રભુના હૃદયમાં ભાવ ધરીને દર્શન કરો.

ચોર અને ચરડો પ્રભુના ચમત્કારથી ભ્રમ સહિત ભાગી જાય છે. કલિયુગમાં જગતના આધારરૂપ શ્રી જીરાવલા પાર્શ્વપ્રભુનો મહિમા અપાર છે. તેઓ ભવ્યજીવોનાં મનમાંથી માન અને વિરૂપ ચિંતવન મુકાવે છે. સિંહ સમાન શ્રી જીરાવલા પાર્શ્વપ્રભુનો મહિમા જીવતોજાગતો છે.

જેને જે જે પ્રિય હોય તેને તે તે પાર્શ્વપ્રભુ પૂર્ણ કરે છે. સચરાચર લોકમાં એ જીરાવલા પાર્શ્વપ્રભુ પ્રસિદ્ધ છે.

સુરલોકમાં સુરવરો, પાતાલમાં પુન્નાગ દેવો અને મનુષ્ય-લોકમાં નરવરો, 'હે પ્રભુ! આપની આજ્ઞાને માને છે.'

શ્રી જીરાવલા પાર્શ્વપ્રભુ જેમના પર પ્રસન્ન હોય તેને વૈરી, વિષધર, વ્યાધિ, ખલ, વાઘ, જલનો ભય કે પ્રભાવ થતો નથી.

જલધર (મેઘ) જેમ દાતાર છે તેમ હે જીરાવલામંડન શ્રી પાર્શ્વપ્રભુ! આપનાં દર્શનથી સર્વ પાપોનો વિનાશ થાય છે. તેથી આપ સેવકજનના આધારરૂપ છો.

આ કલિકાલમાં આપ કામધેનુ, કલ્પવૃક્ષ કે ચિંતામણિરત્ન સમાન છો. હે કરુણાકર પ્રભુ! કરુણા કરીને મારા સર્વ સંકટોને દૂર કરો.

હે પાર્શ્વનાથ પ્રભુ! હું કેવી રીતે વિનંતી કરું? આપના ચરણોને નમસ્કાર કરું છું. હે પ્રભુ! મારી સાર કરજો.

• આ લઘુ વિનતીમાં કવિએ જીરાવલા તીર્થમાં બિરાજમાન પાર્શ્વપ્રભુનો મહિમા ગાયો છે. શ્રદ્ધા અને નિષ્ઠાપૂર્વક પ્રભુની ભક્તિ કરનારને વિવિધ પ્રકારના ભય સતાવતા નથી અને તેમની શુભ ઇચ્છા કે માનતા પૂર્ણ થાય છે તે કવિએ સ્પષ્ટ બતાવ્યું છે. કવિએ પોતે લખ્યું છે કે જીરાવલા પાર્શ્વપ્રભુનો મહિમા જીવતોજાગતો (જાગંતઉ) છે.

° ° °

(૪૧) શ્રી શત્રુંજયમંડન શ્રી આદિદેવ વિનતી

પુણ્વયોગિ વિમલાચલુ પામી,
આદિદેવુ ભજિજસિઉં સિરુ નામી;
પાપભાર ટલિયા જઈ આગઇ,
તઉ સુખિઇં પ્રભુ પગે સિરુ લાગઇં. ૧

મોહ માન મદ મચ્છર ઢાલિઇં,
નીગમ્યા ભવ ઘણા મઈ આલિઇં;
એહૂ એકુ ભવસારુ વિચારઉ,
જીણિ રંગિ રિસહેસુ જુહારઉ. ૨

તાહરાં વચન દુર્ગતિ તારઈં,
રોગ સોગ ભય તાવઢિ વારઈં;
તઉ રિષીશ્વર નમઇં તુઝ પાયા,
ધ્યાઈં દેવ સવિ મૂંકી માયા. ૩

કાચિ રાચિ મનમાણિ કિ દીઠઈં;
ક્ષાર વારિમ ભજે જલિ મીઠઇં;
મૂઢ રે, રિસહનાયક સેવી,
સેવિવઉ અવર દેવુ ન દેવી. ૪

એઉ દેવુ હીયડઇ જઈ આવઇ,
છાંડિવઉ તસુ ભવૂ અમ્હ ભાવઇં;
સ્વામિની કિમ્હઇ ઓલગ પામઉં,
ભુક્તિ મુક્તિ બિંહુ કિંપિ ન કામઉં. ૫

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શત્રુંજયમંડન શ્રી આદિદેવ વિનતી.

વિવરણ

શ્રી શત્રુંજય તીર્થમાં બિરાજમાન ઋષભદેવ ભગવાનની સ્તુતિ કરતાં કવિ લખે છે :

"પુણ્યયોગે વિમલાચલ(શત્રુંજય)ને પામીને શ્રી આદિદેવ

પ્રભુને શિશ ઝુકાવીને ભજીશું. એમની પાસે જવાથી પાપરૂપી ભાર ટળી ગયો છે. પ્રભુના ચરણુનો મસ્તક દ્વારા સ્પર્શ કરવાથી શાશ્વત સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે.

મોહ, માન, મદ, મત્સરમાં મારા ઘણુા ભવો વ્યર્થ પસાર થયા છે. હવે આ ભવને ઉત્તમ માનું છું, કારણુ કે પ્રભુ શ્રી ઋષભજિનનાં મને દર્શન થયાં છે.

હે પ્રભુ ! આપનાં વચનો દુર્ગતિથી બચાવે છે. રોગ, શોક, ભય, તાપને આપની આજ્ઞા નિવારે છે. હે ઋષભેશ્વર ! અન્ય સર્વ માયાને મૂકીને હું આપનું ધ્યાન ધરું છું અને આપના ચરણોને નમસ્કાર કરું છું.

માણેક મેળવ્યા પછી કાચ જોઈને કોણુ મનમાં રાચે ? મીઠા પાણીને છોડીને ખારા પાણીને કોણુ પીવે ? હે મૂર્ખ ! અન્ય દેવ-દેવીઓની સેવાનો ત્યાગ કરી પ્રભુ શ્રી ઋષભજિનની સેવા કર.

જો આ દેવ હૈયામાં આવી જાય તો અમારી ભવરૂપી ભાવઠ દૂર થઈ જાય. હે સ્વામિન્ ! આપની ઓળખ કેમ કરીને પામીએ ? ભુક્તિ (ભોગવિલાસ) અને મુક્તિ એ બન્નેનું અત્યારે કાંઈ પણુ કામ નથી, હાલ આ પાંચમા આરામાં તો હે પ્રભુ ! આપનો વાસ અમારા હૈયામાં રહે એટલું પણુ બસ છે,

આ સ્તુતિમાં કવિએ પોતાના નિરર્થક ગયેલા પૂર્વના ભવો માટે પશ્ચાત્તાપ વ્યક્ત કરી, મળેલા વર્તમાન માનવભવને સાર્થક અને સફળ બનાવવા માટે શ્રી આદિનાથપ્રભુની ભક્તિ ઉપર ભાર મૂકયો છે.

○ ○ ○

(૪૨) શ્રી પાર્શ્વનાથ વિનતી

સકલ સહાકુલ સોહાગ સુન્દર, તૂ પય પૂજઇ સયલા પુરન્દર;
મંદર ગિરવર ધીર, પાસ સામિ તિયલોય દિવાયરૂ;
ગુણુતુ ગેલિહિં ગાયઇ નાયરુ, સાયર જિમ ગંભીર. ૧

જે આરાહઇ આનાવાડઈ, સિદ્ધિ તણું સુખ તીહ દિખાડઇ;
સંપાડઇ બહુ બહુ લાહ, સિવરમણી વિલસઇ અલવેસરૂ;
સવિહું દેવ એહુ જિ દેહરા-સુર-ભાસુર જિમ દિનનાહુ. ૨

તઇ ભડુ ભાગઉ ભુયબલિ વમ્મહુ, કીધઉ મોહુ નિરિંદુ;
પરમ્મુહુ કમ્મહણી બલવંત, તઉ સિર નામી સુરનર શચા;
તુહ સેવઇ પરમેસર પાયા, છાયા તરૂ જિમ સંત. ૩

ભૂલાઉ ભવિ ભવિ ભમિઉ નિરંતરૂ, દેવ કુદેવ ન જાણુઉં અંતર;
વંતર ધૂરિ મૂ લીહ, હિવઉ જાગિઉ સુહ ગુરુ વયણિહિં;
તઉમઇ જોયઉં અંતર નયણિહિં, રયણિ મોહ તૂં દીહ. ૪

વાણારસિ નયરી મણુહરણી, આસસેણુ નિંવુ તે જિહિં તરુણી,
ધરણી વામા નામી, નિય અવવારઇં તઇં સંભાવિય;
વિન્નવિ ગુરુય પ્રમાણિ, ચડાવીય વાવી જિમ આરામિ. ૫

અવરદેવ દીપતિ જિણુ ભાજઇં, તિણિ દિણિ તોરઉ મહિમા ગાજઇં,
વાજઈં જગિ જય ભંભં, નવકર નીલવણું તણુ કંતી,
તઉ દિટ્ઠિ તુ સેવ કરંતી, વહુપંતી વિણુદંભ. ૬

કહિઉ જલણિ જલંતુ ભયંગમુ,
તઈં તસુ કારિઉ સુરપુર સંગમ,
જંગમ તૂં સુરસાલ;
કેરિ કરિ અહમ ઉપરી તે કરૂણા,
કિમ અવગણીઇં સેવક ધરણા,
શરણાગત પ્રતિપાલ. ૭

કેહા કાલ આજ તૂં ધ્યાયઉ,
તઇં કરૂણાકરૂ જાણી ધ્યાયઉ,
કાયઉ હૂં ઘણુમોહિ;
એ વિનત્તી મનિ અવધારી,

આસ અમ્હારી પૂરિ સવહારી
ભવતારી દઈ બોહિ. ૮

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી પાર્શ્વનાથ વિનતી.

૦ ૦ ૦

વિવરણ

તેવીસમા શ્રી પાર્શ્વપ્રભુને વિનતી કરતાં કવિ કહે છે : "હે પાર્શ્વપ્રભુ ! સર્વ કળાઓથી યુક્ત, હંમેશાં ફળ આપનારા, મનોહર સુંદર એવા આપના ચરણોને સર્વ ઇંદ્રો પૂજે છે. આપ મંદર પર્વત જેવા ધીર છો. ત્રણુ લોકને પ્રકાશિત કરવામાં સૂર્યરૂપ એવા હે પાર્શ્વપ્રભુ ! સાગર જેવા ગંભીર એવા આપના ગુણોને નગરજનો ઉત્સાહથી ગાય છે.

આપની આજ્ઞા પ્રમાણે જે આરાધના કરે છે તેને આપ સિદ્ધિ સંબંધી સુખો દેખાડો છો અને ઘણા ઘણા લાભો આપો છો. શિવરમણીની સાથે આપ વિલાસ કરો છો. મોટે ભાગે સર્વ જિન-મંદિરમાં આપ બિરાજમાન છો અને સૂર્ય સમાન તેજસ્વી છો.

આપે ભૂત, બલિ અને કામદેવના સુભટોને ભાંગ્યા છે અને મોહરાજાને આપે પરાઙ્મુખ કર્યો છે. બલવંત એવા આપે કર્મોને હણ્યાં છે. આપની આગળ સુરેન્દ્રો અને નરેન્દ્રો શીશ ઝુકાવે છે. જેમ સંત, વૃક્ષની છાયાને સેવે છે તેમ તેઓ, હે પરમેશ્વર ! આપના ચરણોને સેવે છે.

અજ્ઞાની એવા અમે ભવોભવમાં નિરંતર ભમ્યા અને સુદેવ તથા કુદેવના અંતરને ન જાણ્યું. હું અન્ય ધર્મમાં લેપાતો રહ્યો. હવે હું સુગુરુનાં વચનોથી જાગ્રત થયો છું. આંતરચક્ષુથી આપને નિહાળું છું તેથી હે પ્રભુ ! રત્નત્રયી મને આપજો.

મનનું હરણ કરનારી એવી મનોહર વારાણસી નગરી છે. ત્યાં અશ્વસેન રાજા રાજ્ય કરે છે. તેમને સુંદર એવી વામા નામની રાણી

છે. તેમની કુક્ષીથી હે પાર્શ્વપ્રભુ! આપ અવતર્યા. ઉદ્યાનમાં જેમ વાવડી શોભે તેમ મોટા કુળમાં આપ શોભવા લાગ્યા.

અન્ય દેવોનું તેજ તે દિવસથી ઓછું થયું. જગતમાં આપનો મહિમા ગાજી ઊઠ્યો અને જય જયની ભંભા વાગવા લાગી. નીલકમળ જેવી આપના દેહની કાંતિ છે. દંભ વિના જ લોકો આપની સેવા કરે છે.

અગ્નિમાં બળતા એવા સાપને આપે બહાર કાઢ્યો અને ત્યાં સ્વર્ગનો (સુરપુરનો) સંગમ કરાવ્યો. આપ જંગમ કલ્પવૃક્ષ સમાન છો. હે શરણાગત પ્રતિપાળ! આપ સેવકની ધારણાને કેમ અવગણો છો? અમારા ઉપર કરુણા કરો!

આજસુધી હું મોહનાં ઘણાં કાર્યો કરતો રહ્યો. કેટલા સમય પછી આજે હું આપને કરુણાકર જાણીને આપનું ધ્યાન ધરું છું!

અમારી આ વિનંતીને મનમાં અવધારીને અમારી આશાને પૂર્ણ કરો. હે પ્રભુ! બોધિબીજ આપીને અમને ભવથી તારો.

આઠ કડીની આ લઘુ રચનામાં કવિ જયશેખરસૂરિએ પાર્શ્વનાથ પ્રભુનો મહિમા વર્ણવ્યો છે. પાર્શ્વપ્રભુ પાસે 'બોધિલાભ' માટે પ્રાર્થના પરાપૂર્વથી થતી આવી છે. ભદ્રબાહુસ્વામીકૃત 'ઉવસગ્ગહરં સ્તોત્ર'માં છેલ્લે 'તા દેવ દિજ્જ બોહિં, ભવેભવે પાસ જિણચંદ' એમ કહેવાયું છે. કવિએ આ પ્રાસાનુપ્રાસયુક્ત વિનતીમાં પણ એ રીતે પોતાના નિરર્થક વેડફાઈ ગયેલા પૂર્વ ભવો માટે પશ્ચાતાપ વ્યક્ત કરી પ્રભુ પાસે બોધિબીજની પ્રાર્થના કરી છે.

• • •

(૪૩) શ્રી પાર્શ્વનાથ વિનતી

સુથિર થાનક નાણી જાણીઇ જિહાં, જિણેસર પાસ વખાણિયઇ;
તસ તણે ચલણે શિર નામિયઇ, ફલ સમીહિત તતક્ષણ પામીઇ. ૧

અતિઘણી તુઝ ભાલિ વિસાલતા, મંનન લોલ કપોલ નિહાલતા;
કલમ ચંગિમ લોચનિ તૂ વસી, મુખ ભલક જિમ પૂનિમઉ સસી. ૨

સહજિ કંઠ અનંત સોહામણઉ, રદય દેસ સદા રલિયામણુ;
જિસી ભોગલ બાહ બિન્હઇ તિસી, ભવિક ભાવહિ પાણિ તલે વસી. ૩

નખ સવે કરિ વેઉલની કલી, ઉદર પાતલડુ કડિ મોકલી;
ચગિ વસઇ તન સંપદ એકઠી, પરમ જોગી તૂં દૃઢ પાલડી. ૪

ઇસીઉ જોઇ રૂપ અમ્હારડી, કિમઇ તૃપ્તિ ન પામઇ આંખડી;
હીઈ અચ્છઇ નિતુ એહ જિ વાસના, કહિયં પાપ નિહાલિ સુપાસના. ૫

દુરિત દેવતણી લિપિ લોપીઇ, સિવતણાં સુખ તઇ જિન રોપીઇ;
સકલ ભૂતલિ ભાવહિ ભંજણા, અમ્હ મનોરથ પૂરિ ઘણા ઘણા. ૬

સિરિપાસ જિણેસર પણયઇ, સુરેસર મહ વિનતી સાંભલીય;
તિહુયણ આણંદ પાપ સાર(ય) કરે સેવક તણીય. ૭

ઇતિ શ્રી પાર્શ્વનાથ વિનતી.

વિવરણ

કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિએ શ્રી પાશ્ર્વનાથ પ્રભુ વિશે જે વિવિધ રચનાઓ કરી છે તેમાં આ રચના પ્રભુના દેહવર્ણનને લીધે જુદી ભાત પાડે છે. કવિ કહે છે :

“શ્રી પાશ્ર્વપ્રભુ સુસ્થિર સ્થાન(મોક્ષ)ના જ્ઞાની છે એમ જાણીને સ્તુતિ કરીએ. તેમના ચરણોમાં શીશ નમાવીએ અને સાચું ફળ તત્ક્ષણ પામીએ.

હે પ્રભુ! આપ અત્યંત વિશાળ ભાલવાળા છો, આપનું મન નિશ્ચલ છે, કપોલ દર્શનીય છે, આપનાં નેત્રોમાં કમલની મનોહરતા વસેલી છે; પૂર્ણિમાના ચંદ્રની જેમ આપનું મુખ શોભે છે. આપનો કંઠ સ્વાભાવિક જ સોહામણો છે; આપનું વક્ષસ્થળ રળિયામણું છે; આપનાં બન્ને બાહુ ભોગળ જેવાં સુદૃઢ છે, આપના હાથથી ભવિક જનનાં દુઃખો વશ થઈ જાય છે.

આપના હાથના નખો ફૂલની કોમળ કળી સમાન શોભે છે.

આપ કૃશોદર છો, આપની કટિમેખલા શોભે છે, આપની શરીરની સંપત્તિ જાણે પગમાં જ એકત્ર થઈને વાસ કરતી હોય તેમ જણાય છે. પરમ યોગી એવા આપ નિશ્ચયથી જ પાલનહાર છો.

આપના આવા સૌંદર્યને જોઈને અમારી આંખો કેમ તૃપ્તિ પામે ? હૃદયમાં નિત્ય એ જ ભાવના રહે છે કે ક્યારે શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનાં દર્શન કરીએ.

આપે દુરિતરૂપી દેવોની (અર્થાત્ કુદેવોની) પ્રણાલિકાનો લોપ કર્યો. હે જિન ! આપે મોક્ષ–સુખના બીજને રોપ્યું છે. પૃથ્વી ઉપર રહેલાં બધાં દુઃખોનો નાશ કરી ઘણા ઘણા અમારા મનોરથને પૂર્ણ કરો.

ઇંદ્રોથી વંદન કરાયેલા હે શ્રી પાર્શ્વ-જિનેશ્વર ! મ્હારી વિનંતીને સાંભળીને ત્રિભુવનમાં જીવોને જે રીતે આનંદ થાય તે રીતે કૃપા કરો.”

આ વિનતીમાં કવિએ પ્રથમ કડીમાં શ્રી પાર્શ્વપ્રભુનો મહિમા વર્ણવી, પછીની ત્રણ કડીમાં એમનાં ભાલ, કપોલ, નેત્ર, કંઠ, બાહુ, નખ, કટિ વગેરે અંગાંગોનું મનોહર વર્ણન કર્યું છે, અને છેલ્લી એ કડીમાં પોતાનાં દુઃખો દૂર કરવા પ્રાર્થના કરી છે.

° ° °

(૪૪) શ્રી શત્રુંજયમંડન શ્રી આદિદેવ વિનતી

મૂં ગમઇ અમૃતની પરિતાઢઉં,
ખેત્રુ સેત્રુ તણઉં અતિ ગાઢઉં;
જિણિ લોચન તણુઇ પથિ પામઇં,
નાસિપઇ નિખિલ પાતક થામઈં. ૧

સ્નાનિ જે સુકૃત હો ન દીસઇ,
તેઉ પુણ્યુ જઈ સેત્રુજ દીસઈ;
એતલુ અપર શાસન બોલઈં,
તોઇ જે કુમતિ તે મુનિ જેલઈં. ૨

ઇણિ ડૂંગરિ ચડિયા મન રંગિઇં,
દેવ સેવકરણા નવ ભંગિઇં;
જીવ જં દુરિત રીસણુ હૂંતા,
તે સવે અમર ઠાણિ પહૂંતા. ૩

જે વસઇં ભવન તૂ નિતુ માલી,
પક્ખિ જાતિ ગુણિ તેઉ હૂં આલી;
સંઘ રંગજ ભલી પરિ દેખી,
ઠાઇં નિશ્ચલ જિસી હુંઇ રેખી. ૪

પંક સંકટિ પડિઉ જણુ જાણી,
ઘોર દોર જિમ આપિય વાણી;
જીણી તીણી રિસહેસરિ દીઠઇં,
પાપ તાપ નવ નિશ્ચિઇં નીઠઇં. ૫

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી શત્રુંજયમંડન શ્રી આદિદેવ વિનતી.

વિવરણ

શ્રી શત્રુંજય તીર્થ ઉપર બિરાજમાન શ્રી ઋષભદેવને વિનતી કરતાં કવિ કહે છે :

"શત્રુંજયક્ષેત્ર અતિ ગાઢ (જંગલોવાળું) છે. મને અમૃતની જેમ તે ટાઢક કરાવે છે. માર્ગમાં જે નજરે પડે છે એવાં સર્વ પાપ એમના દર્શનથી નાશ પામે છે.

સ્નાનમાં જેટલું સુકૃત (પુણ્ય) દેખાતું નથી તેટલું પુણ્ય શેત્રુંજી નદીમાં સ્નાન કરવાથી થાય છે. આટલી વાત તો અન્ય શાસનમાં પણ બતાવાઈ છે. વળી એથી કુમતિ પણ નાશ પામે છે.

મનમાં ઉત્સાહથી અમે આ ગિરિરાજ ઉપર ચડચા. હે દેવ, વિધ વિધ પ્રકારે હું સેવા કરવા ઇચ્છું છું. જે જીવોનાં શત્રુંજય-ગિરિનાં દર્શનથી સર્વ પાપો હણાયાં તેવા સર્વે જીવો અમર—અક્ષય સ્થાને પહોંચ્યા છે.

રેખા પ્રમાણે નિશ્ચલ થઈને જેઓના વડે સંઘનો ઉત્સાહ સારી રીતે જોવાય છે એવા માળીઓ અને પક્ષીઓ જેઓ આપના ભવનમાં વાસ કરે છે તેઓ અધિકે ગુણવાન (પુણ્યશાળી) છે.

જગતને ઘોર પાપરૂપી કાદવના સંકટમાં પડેલા જાણીને બચાવવા માટે દોરડા સમાન આપની વાણી તેઓના ઉદ્ધાર માટે થાય છે. જેમણે શ્રી ઋષભપ્રભુનાં દર્શન કર્યાં છે તેઓનાં નવ કોટિનાં [મન, વચન અને કાયાથી કરવું, કરાવવું અને અનુમોદવું] પાપના તાપનો અવશ્ય નાશ થાય છે.

શ્રી શત્રુંજય તીર્થ વિશેની આ લઘુ વિનતીમાં કવિએ અનુક્રમે શત્રુંજય તીર્થના ક્ષેત્રનો, શેત્રુંજી નદીના સ્નાનનો, ડુંગર ઉપર ચડવાનો અને આદિનાથ ભગવાનનાં દર્શનનો એમ આનંદ વ્યક્ત કર્યો છે. છેલ્લી કડીમાં કાદવરૂપી સંકટમાં પડેલા જગતને બચાવવા માટે પ્રભુની વાણી દોરડાનું કામ કરે છે એવું કવિએ પ્રયોજેલું રૂપક વાસ્તવિક; મૌલિક અને મનોહર છે.

° ° °

(૪૫) શ્રી સાહિલામંડન શ્રી આદિનાથ વિનતી

સાહિલા નગરિ ભાવિ અભંગિઇ, આદિ દેવુ નમસિઇ મન રંગિઉ;
ગાઇસ્યુ જિણ ભણી ગુણ સાચા, એતલઇ ફલુ હુસિઇં મુખિ વાચા. ૧
જે કિયાં દુરિત તે ન કહાઇ, ચીતવ્યાં પુણ હિયઇ ન સમાઇ;
હૂં ભવિઇ ભવુ ભમીહિવ ભાગઉ, નાથની ચરણુઉ લગ લાગઉ. ૨
આજ મૂં સકલ ભાવઠિ નીઠી, મૂર્તિ તૂ મનતણુઇ રસિ દીઠી;
સિદ્ધ સંપદ સહી સિવ પામી, ઉલગિઉ પ્રભુ કિમઇ સિવગામી. ૩
સહરૂ ન કિરની પરિ દીપઇ, રાગરોસ તિમિરે નવિ છીપઇં;
તઇં જોઇં જીહતિ દ્દષ્ટિ સરોસી, જીવમાનિ ભવરાનિ તિ કોસી. ૪
જે પડયા અતિ ઘણુઇ ઘર ધંધઇ, ચીકણા કલુષ કમ્મ તિ બાંધઇ;
પાપપંક સઘલા ઇતિ ધોયઇ, ભાવના ભરિ જિ કેતઇ જોયઇ. ૫

આપણુઇ મનિ ઇસ્યું જિ વિચારઉ, માણુસુ ભવ હુઉ હિવ સારઉ,
પાછિલા દિન ગયા સવિ આલિઇ, માચ્છુલા જિમ પડિયા ભવ જાલિઇં. ૬

તું કન્હઇ કુશલરિદ્ધિ ન યાચઇં, કામિની મન ઘણુ ન વિમાચઇ;
આસ એટલી ચિત્તિ ધરીજઇ, તાહરી કિમઇ સેવ કરીજઇ. ૭

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા સાહિલામંડન શ્રી આદિનાથ વિનતી.

વિવરણ

સાહિલા નગરના શ્રી આદિનાથ પ્રભુને વિનતી કરતાં કવિ કહે છે:

"સાહિલા નગરમાં શ્રી આદિનાથ પ્રભુને ઉલ્લસિત મનથી ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારે અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ. શ્રી જિનેશ્વર પ્રભુના સાચા ગુણોને અમે ગાઈશું. એટલી સુખ અને વચનની સફળતાને જાણીશું.

જે પાપ કર્યાં તે પાપ કહેવાતાં નથી. જે અસદ્ ચિંતન હતું તે પણ હૈયામાં સમાતું નથી. પરંતુ હું હવે ભવોભવની ભ્રમણાને ઉમંગથી તોડી શ્રી આદિનાથ પ્રભુના ચરણોમાં પ્રીતિ કરું છું.

આજે મારું સર્વ દુઃખ નાશ પામ્યું. આપની મૂર્તિનાં દર્શન કરતાં મનમાં રસ ઉત્પન્ન થાય છે. હે પ્રભુ! હું શિવગામી ક્યારે થઈશ?

સૂર્યનાં હજારો કિરણ ચોતરફ પ્રકાશે છે. છતાં પણ તે સૂર્ય રાગદ્વેષના તિમિરને જીતતો નથી. આપને જોવાથી જ જીવ રાગદ્વેષને જીતે છે અને તેનો સંસાર પરિમિત બની જાય છે.

જેઓ અત્યંત ઘરધંધામાં પડેલા છે તેઓ ચીકણાં કલુષિત કર્મો બાંધે છે. પૂર્ણ ભાવનાથી જેઓ આપનાં દર્શન કરે છે તેઓ સકલ પાપપંક ધુએ છે. પોતાના મનમાં જ હું વિચારું છું કે હમણાં પ્રાપ્ત થયેલા મનુષ્યભવને સારવંત બનાવવો જોઈએ. પૂર્વેના

બધા જ દિવસો વ્યર્થ (ફોગટ) ગયા છે. હું માછલાંની જેમ ભવરૂપી જાળમાં પડેલો છુ.

આપની પાસે હું કુશળ રિદ્ધિની યાચના કરતો નથી. કામિનીમાં પણ મારું મન રાચતું નથી. આપની સેવાને હું કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરું એટલી જ ચિત્તમાં આશાને ધારણ કરું છું."

આ વિનતી કવિએ સાહિલા નગરના શ્રી આદિનાથ ભગવાનને સંબોધીને લખી છે. આ સાહિલા નગર ક્યાં આવ્યું ? તે છે કે નષ્ટ થઈ ગયું છે ? અને હોય તો તેનું અર્વાચીન નામ શું છે ? આ સંશોધનનો વિષય છે. એ નગરની યાત્રાએ જતાં કવિનું મન ગાઈ ઊઠ્યું છે. પ્રભુનાં દર્શન કરી કવિ કેવી કૃતાર્થતા અનુભવે છે તે આ વિનતીમાં વર્ણવ્યું છે.

° ° °

(૪૬) શ્રી નેમિનાથ ધઉલ

દ્વારિકા ઘરિ ઘરિ મંગલ ચારૂ, સમુદ્રવિજય નરવર તણઉએ;
સિવાદેવિ માડિય તણઉ મલ્હારૂ, નેમિ કુમરવર પરિણીઇએ. ૧

ઉગ્રસેન રાય તણીય કુમારિ, રાજુલ રૂપિ રલીયામણીએ;
નિસુણિય નેમિ વર નિરુપમ નારિ, આપણુઇ મનિ કલિરવ કરઇએ. ૨
આંચલી૦

આવઉ આવઉ યાદવ કુલિ જાણઉં, દેવ અકલુએ પરિણવઉં માનિસિઇએ;
માહિ મલી કરઉ ઉત્સવ હેવ, તેમ કરઉ જેમ કેસવ ભણઇએ. ૩

મિલીય સુહાગણિ ન્હાવરઇ નાથુ, ઈંદ્રાણી હુઇ ધોલણીએ;
સ્વામિ શ્રૃંગારઇં સુરપતિ, સાધિ હરિ હરિખિ તુ કરિ સાખિઉએ. ૪
ઉગ્રસેન૦

સિરૂવરિ કેવડી આલઉ, ખૂપઓ મણિ મઇ મઉડ મોતી જડિઉએ,
કાને કુંડલ ઝલહલિઉં રુપું, બહરખા બહિડીઓ લગઇએ. ૫
ઉગ્રસેન૦

લહકઇ હીયડલઇ મોતીય હાર, ગયણુગગા કિરિ ઉતરઇંએ,
કરિ બિકણુ કડગ શૃંગાર, ઉલટી અંગિ ચંદન તણીએ. ૬
ઉગ્રસેન૦

ચમર ચંચલ કરિ વાલવઇ નારિ, છત્રહિં રવિકરચ્છાઈયાંએ,
હય ગય રહ ભડ પ્રભુ પરિવારિ, જોયત પાર ન પામીઇએ. ૭
વાજિંત્ર વાજઇ ગુહર ગંભીર, ગિરિવર શૃંગ ગાંજી રહિયાંએ,
વિણુ મણિ મોતીય કંચણુ ચીર, અવર ન દૃષ્ટિ ગોચરિ પડઇએ. ૮
ઉગ્રસેન૦

હરિખિઇંહિં ગહબરી ધઉલ હી માહિ, સિવાદેવિ ધઉલ દેવા ટલીય,
નયણું નિરંતર નીર પ્રવાહ, વરુહુ દેવતા દોહિલઉએ. ૯
ઉગ્રસેન૦

ઘરિ ઘરિ ગૂડીય વંદરવાલિ, તોરણે તલીય તે જાગલીય જોયએ,
સહૂ ચડી માલિ અટાલિ, વરુ જલધર જિમ સામલુએ. ૧૦
ઉગ્રસેન૦

નિરખિય નવ ભવ નેહુલઈ, બાલ ગઉખિ રહી ગોરડીય,
જાણુ પહૂં મિલઉં દેઇય, ફાલ યાદવરાય સામ્હી જઇય. ૧૧
ઉગ્રસેન૦

જાણુએ પિઉ ઉપાડિય નાહુઈ, મઇ કિમત્ર સત્થી પસિઇએ,
ઉડી ન સકઇ એહુ જિ દાહુ, પંખવિહૂણી તડફડઇએ. ૧૨
ઉગ્રસેન૦

અવર નારાયણુ યાદવ કોડિ, વરૂ મોરૂ રવિ જિમ તપઇએ,
હૂં નહી આણિસુ નિજકુલિ ખોડિ, નિરતુ ચિત્તિ ચાલિસુ એહનઈ. ૧૩
ઉગ્રસેન૦

રાણિ રાજલિ તણુઉ આણુ દુ, કવિજણુ કેતલઉ કેવલઇએ,
જય જય જગ ગુરુ નેમિ જિણિંદુ, જીણે નેહઇ જઇ પૂરીઉએ. ૧૪

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી નેમિનાથ ધઉલ.

વિવરણ

કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિએ ધઉલના પ્રકારની આ રચના શ્રી નેમિનાથ પ્રભુ વિશે લખી છે. કવિ કહે છે :

"દ્વારિકા નગરીમાં ઘરઘરમાં મનોહર માંગલિક કાર્યો થઈ રહ્યાં છે. સમુદ્રવિજય રાજા અને શિવાદેવી માતાના પુત્ર નેમિકુમાર પરણવા ચાલ્યા છે.

ઉગ્રસેન રાજાની પુત્રી રાજુલ રૂપમાં અત્યંત રૂપાળી છે. નેમિરાજકુમાર શ્યામ છે. તે સાંભળીને દ્વારિકા નગરીની સ્ત્રીઓ પોતાના મનમાં કલરવ (ચર્ચા) કરવા લાગી.

હે યાદવકુલમાં જ્ઞાત ! આવો, આવો. આપને પરણાવવા માટે જ બધા દેવો માંહોમાંહે ઉત્સવ કરવા તૈયાર થયા છે. જેમ કૃષ્ણે કહ્યું તે પ્રમાણે આપ કરો.

સુહાગણ સ્ત્રીઓ સાથે મળીને નેમિકુમારને નવરાવે છે. ઇંદ્રાણીઓ પણ સ્નાપિકા બની છે. હર્ષિત ઇંદ્ર મહારાજા નેમિકુમારને સારી રીતે શણગારે છે.

કોમળ કેવડાથી સુગંધિત એવા મસ્તક ઉપર મોતી અને મણિઓથી જડેલો મુગટ રાખ્યો છે. કાનમાં અત્યંત ઝળહળતાં કુંડલો શોભે છે. બાહુ પર બાજુબંધ બંધાયેલા છે.

હૃદય ઉપર મોતીનો હાર ચમકે છે, જાણે આકાશગંગા નીચે ઉતરી આવી ન હોય ! કંકણ-કડાથી પ્રભુનો શૃંગાર કર્યો છે અને અંગો ઉપર ચંદનનો લેપ કર્યો છે.

નારીઓ હાથમાં ચંચલ ચામરને વીંઝે છે. સૂર્યનાં કિરણોને છત્ર વડે આચ્છાદિત કરે છે. હાથી, ઘોડા, રથ સુભટો આદિ પ્રભુનો પરિવાર જોતાં અમે પાર પામતા નથી.

ગંભીર ધ્વનિથી યુક્ત વાજિંત્રો વાગે છે. પર્વતોનાં શિખરો પણ ગાજી રહ્યાં છે. મણિ, મોતી, કંચન, ચીર સિવાય બીજું

કાંઈ દૃષ્ટિગોચર થતું નથી.

શિવાદેવી અને અન્ય ગોત્રનારીઓ હર્ષિત થઈને ધવલ ગીતો ગાય છે. નયનોમાંથી નિરંતર હર્ષાશ્રુ વહે છે. દુર્લભ એવા નેમિકુમાર સૌનાં મનમાં વસ્યા છે.

ઘરઘરમાં વંદનાવલી ગુંજે છે. તોરણની નીચે રહેલા તે નેમિકુમાર શોભે છે. જલધર જેવા શ્યામવરને સહુ નરનારીઓ પોતપોતાની અટારી પર ચઢીને જુએ છે.

નવ ભવના સ્નેહને જોઈને ગૌર વર્ણવાળી રાજિમતી ગોખમાં પતિને જોવા ઊભી છે. પ્રભુને મળવા તે ઉત્સુક જણાય છે. યાદવ-રાજને મળવા તે સામે જાય છે.

જાણે શીઘ્રતાથી પિયુને મળવા ઇચ્છા કરે છે પરંતુ રાજિમતી શક્તિવિહોણી અબળા છે. પાંખ વિના ઊડી ન શકવાના દાહથી તે તરફડે છે.

બીજા નારાયણ અને કરોડો યાદવોની વચ્ચે મારા સ્વામી સૂર્યની જેમ તપે છે. હું મારા કુળમાં ખોટ નહીં લાવું. નિત્ય એમના ચિત્ત પ્રમાણે જ વર્તન કરીશ.

રાણી રાજુલના આનંદનુ કવિ કેટલું વર્ણન કરી શકશે? જેમના સ્નેહમાં આખું જગત સમાય છે એવા જગદ્ગુરુ શ્રી નેમિ-જિનનો જય થાઓ."

ધઉલ(ધવલ–ધોળ)ના પ્રકારની આ કાવ્યકૃતિમાં કવિએ નેમિ-નાથ પરણવા જાય છે એટલા પ્રસંગનું જ ભાવવાહી નિરૂપણ કર્યું છે. કવિએ આરંભમાં નેમિનાથને સ્નાન કરાવતાં ઇન્દ્ર–ઇન્દ્રાણીઓ, નેમિનાથનો દેહ-શણગાર, લગ્નગીતો ગાતી યાદવ નારીઓ અને પછીથી રાજિમતીના મનોભાવનુ રસિક નિરૂપણ કર્યું છે.

° ° °

પ્રકરણ ૧૧

અન્ય લઘુ રચનાઓ

(૧) દ્વાત્રિંશિકાઓ

શ્રી જયશેખરસૂરિએ (૧) તીર્થાધિરાજ શ્રી શત્રુંજયતીર્થ સ્તુતિ ગર્ભિતા દ્વાત્રિંશિકા, (૨) શ્રી ગિરનાર તીર્થ સ્તુતિ ગર્ભિતા દ્વાત્રિંશિકા અને (૩) શ્રી મહાવીર જિન સ્તુતિ ગર્ભિતા દ્વાત્રિંશિકા – એમ ત્રણ દ્વાત્રિંશિકાઓની રચના કરી છે. એ ત્રણ દ્વાત્રિંશિકાઓનો સંગ્રહ 'દ્વાત્રિંશિકાત્રયી' તરીકે પણ પ્રચલિત છે.*

જૈન સંસ્કૃત સાહિત્યના મહર્ષિ સિદ્ધસેન દિવાકરે બત્રીસ દ્વાત્રિંશિકાઓ લખી છે. દ્વાત્રિંશિકા એટલે બત્રીસ શ્લોકની રચના. સિદ્ધસેન દિવાકરે એવી બત્રીસ બત્રીસીઓની રચના કરી છે માટે એ સંગ્રહ 'દ્વાત્રિંશદ્–દ્વાત્રિંશિકા'ના નામથી સુપ્રસિદ્ધ છે. આજ દિવસ સુધી સંસ્કૃત સાહિત્યમાં સંખ્યા અને ગુણવત્તાની દૃષ્ટિએ સિદ્ધસેન દિવાકરની દ્વાત્રિંશિકાની બરાબરી કરી શકે એવી દ્વાત્રિંશિકાની રચના થઈ નથી. સંસ્કૃત ભાષામાં મહાન જૈન કવિઓ માટે એથી જ સિદ્ધસેન દિવાકર પ્રેરણારૂપ રહ્યા છે.

સિદ્ધસેન દિવાકરને અનુસરીને મહાકવિ હેમચંદ્રાચાર્યે બે દ્વાત્રિંશિકાઓની રચના કરી છે: (૧) અન્ય યોગ વ્યવચ્છેદ દ્વાત્રિંશિકા, (૨) અનન્યયોગ વ્યવચ્છેદ દ્વાત્રિંશિકા. પોતાની આ દ્વાત્રિંશિકાઓ લખતી વખતે હેમચંદ્રાચાર્ય જેવા મહાન આચાર્યે પણ પોતાની વિનયપૂર્વક લઘુતા દર્શાવતાં કહ્યું છે કે સાચી દ્વાત્રિંશિકાઓ તો સિદ્ધસેન દિવાકરની કહેવાય; મારી દ્વાત્રિંશિકાઓ તો અશિક્ષિત માણસના આલાપ જેવી છે:

---

* આ દ્વાત્રિંશિકાઓ જૈન આત્માનંદ સભા, ભાવનગર તરફથી પ્રતાકારે પ્રકાશિત થયેલી છે
વળી, જુઓ 'જૈન સંસ્કૃત સાહિત્યનો ઇતિહાસ' ખંડ ૨, પૃ ૧૬૩

क्व सिद्धसेनस्तुतयो महार्था अशिक्षितालापकला क्व चैषा ।
तथापि यूथाधिपतेः पथस्थः स्खलद्गतिस्तस्य शिशुर्न शोच्यः ॥

જૈન સંસ્કૃત સાહિત્યમાં હેમચંદ્રાચાર્ય પછી આપણને કવિ જયશેખરસૂરિ તરફથી ત્રણ દ્વાત્રિંશિકાઓ સાંપડે છે. હેમચંદ્રાચાર્યની જેમ જયશેખરસૂરિ પણ સંસ્કૃત ભાષાના મહાન પંડિત અને કવિ હતા. એટલે એમના જેવા સમર્થ કવિને દ્વાત્રિંશિકા લખવામાં પોતાનું સામર્થ્ય જોવાની ભાવના થાય એ સ્વાભાવિક છે.

શ્રી જયશેખરસૂરિની આ ત્રણ દ્વાત્રિંશિકાઓની રચનાસાલ કે એના રચનાસ્થળ વિષે કશી માહિતી મળતી નથી, પરંતુ કવિની પરિણત પ્રજ્ઞાની આ કૃતિ હોવાનુ એટલે કે એમની મધ્યવયે કે પછીથી લખાયેલી હોવાનુ અનુમાન કરી શકાય છે. ભવિષ્યમાં વધુ માહિતી ઉપલબ્ધ થતાં, એકેએક એમની કૃતિઓના પૌર્વાપર્ય નક્કી થતાં આ કૃતિના રચનાકાળ વિષે વિશેષ માહિતી સાંપડી શકે.

પોતાની દ્વાત્રિંશિકાઓ માટે કવિ જયશેખરસૂરિએ વિષયોની પસંદગી સ્તુતિને અનુરૂપ એવી કરી છે. એમાંની બે દ્વાત્રિંશિકાઓ તો શત્રુંજય તીર્થ નિમિત્તે પ્રથમ તીર્થંકર શ્રી ઋષભદેવ ભગવાન અને ગિરનાર તીર્થ નિમિત્તે બાવીસમા તીર્થંકર નેમિનાથ ભગવાનની સ્તુતિ કરવામાં આવી છે. અને ચોવીસમા તીર્થંકર શ્રી મહાવીર સ્વામીની સ્તુતિ ત્રીજી દ્વાત્રિંશિકામાં કરવામાં આવી છે. આ ત્રણે દ્વાત્રિંશિકાઓ એમણે કયા ક્રમે કરી હશે અને તેની વચ્ચે સમયનો ગાળો વીત્યો હશે કે નહીં એની માહિતી આપણને સાંપડતી નથી. પરંતુ તેની હસ્તપ્રત તીર્થંકરોના ક્રમાનુસાર (ઋષભદેવ, નેમિનાથ અને મહાવીર સ્વામી) સાંપડે છે.

આમ ઋષભદેવ ભગવાન, નેમિનાથ ભગવાન અને મહાવીર સ્વામી ભગવાન એમ ત્રણ તીર્થંકરો માટે સ્તુતિરૂપ આ ત્રણ દ્વાત્રિંશિકાની રચના થયેલી છે.

કવિ જયશેખરસૂરિએ શત્રુંજય, ગિરનાર, આબુ, તારંગા, પાટણ વગેરે તીર્થોની વારંવાર યાત્રા કરેલી હતી એવું એમની વિનંતીઓ વાંચતાં પ્રતીત થાય છે એટલે સંભવ છે કે શત્રુંજયની કોઈ યાત્રાના પ્રસંગે સ્થિરતા મળતાં અને ભાવોલ્લાસ જન્મતાં એમણે તે વિશેની દ્વાત્રિંશિકા લખી હોય અને તેવી જ રીતે ગિરનારની યાત્રા પ્રસંગે ગિરનારની દ્વાત્રિંશિકા લખી હોય.

o o o

૧. તીર્થાધિરાજ શ્રી શત્રુંજયતીર્થ સ્તુતિગર્ભિતા દ્વાત્રિંશિકા

આ દ્વાત્રિંશિકામાં તીર્થાધિરાજ શત્રુંજય ઉપર બિરાજમાન પ્રથમ તીર્થંકર ઋષભદેવ ભગવાનની સ્તુતિ કરતાં આરંભના ત્રણ શ્લોકમાં કવિ આવી સ્તુતિ કરવા માટે પોતાની અલ્પ શક્તિ અને છતાં ઘણા ભક્તિભાવનો નિર્દેશ કરે છે. કવિ લખે છે કે 'આવી સ્તુતિ કરવામાં મને પ્રેરણા આપનાર તે આપની ભક્તિ જ છે.' જુઓ :

क्व ते स्तुति ? कुंठितशक्रशक्तिः, क्व चाऽहमज्ञेपु धुरीणरेखः ?
स्तुतेर्मिषादेष जनः सुमेरु-मारोढुमुद्यच्छति पङ्गुकल्पः ॥ २ ॥
परं भवद्भक्तिभरेरितः सन्नवं नवं कर्तुमहं यतिष्ये ।
अत्येति नेतः ! कियतीमपि क्ष्मां, यतः परप्रेरणयोपलोपि ॥ ३ ॥

[જે સ્તુતિ કરવામાં ઇંદ્રની શક્તિ પણ કુંઠિત થઈ જાય છે એવી આપની સ્તુતિ ક્યાં ? અને અજ્ઞજનોમાં અગ્રેસર હું ક્યાં ? સ્તુતિના બહાનાથી પાંગળા જેવો આ જન સુમેરુ ઉપર ચઢવાને ઇચ્છે છે. જેમ પાંગળો મેરુપર્વત ચઢવામાં અસમર્થ છે તેમ હું આપની સ્તુતિ કરવામાં અસમર્થ છું.]

[આપની ભક્તિથી પ્રેરિત થયેલો હું નવી નવી સ્તુતિ કરવા માટે પ્રયત્ન કરીશ. પથ્થર પોતે જઈ શકતો નથી, પણ બીજાની પ્રેરણાથી, સહાયથી તે જાય છે તેમ આપની સહાયથી હું સ્તુતિ કરીશ.]

આરંભમાં કવિ શત્રુંજય પર્વતનો મહિમા બતાવતાં એક અપેક્ષાએ મેરુ પર્વત કરતાં પણ તેને ચઢિયાતો દર્શાવે છે. જુઓ :

सुपर्वशैलादपि पर्वतोऽयं, स्वामिन्महीयानिति मे वितर्कः ।
नो चेदवापुः किमु मंक्षु मोक्षं, मुमुक्षवोऽमुष्य शिरोधिरुह्य ? ॥६॥

[હે સ્વામી ! આ પર્વત મેરુપર્વત કરતાં મહાન છે એમ મારો વિતર્ક છે. જો એમ ન હોત તો મુમુક્ષુઓએ આ ગિરિરાજ પર ચઢીને શીઘ્ર મોક્ષ કેવી રીતે પ્રાપ્ત કર્યો ?

સિદ્ધાચલ તીર્થાધિરાજ ઉપર અનેક મહાત્માઓએ મોક્ષગતિ પ્રાપ્ત કરી છે. પર્વત ભારે હોવા છતાં સંસારસમુદ્ર તરી જવામાં સહાયરૂપ છે એ વિશે કવિએ નીચેના શ્લોકમાં સરસ કવિત્વમય વિરોધાભાસ દર્શાવ્યો છે :

अमुं महद्भ्योऽपि महान्तमद्रिं, श्रयन्ति महात्म्यघना जनाये ।
भवाब्धिमस्तावमदभ्रपारं, तरन्ति ते मंक्षु तदीश चित्रम् ॥ १० ॥

[મહાન કરતાં પણ મહાન એવા પર્વતને જે મહાન વ્યક્તિઓ આશ્રય કરે છે તેઓ શીઘ્ર સંસારરૂપી સમુદ્રને તરી જાય છે. આશ્ચર્યની વાત એ જ છે ! કારણ કે ભારે વસ્તુ સાથે હોય તો સમુદ્રમાં બૂડી જવાય, પણ આ તો ભારે પર્વત હોવા છતાં લોકોને તે તારે છે]

કવિએ કોઈ કોઈ શ્લોકમાં અહીં શ્લેષાલંકારથી તીર્થનો મહિમા દર્શાવ્યો છે. ઉ. ત., નીચેના શ્લોકમાં કૌશિક શબ્દ પર શ્લેષ રહેલો છે. જુઓ :

केचित्त्वोपास्तिविधौ प्रमोदं, परे प्रमादं च दधत्यऽधन्याः ।
द्वयेऽपि ते कौशिकता लभन्ते, स्वर्गे विनैनं गिरिमद्रिदुर्गे ॥२०॥

[આપની ઉપાસનાનાં કાર્યમાં કેટલાક આનંદ ધારણ કરે છે. તેઓ પણ ધન્ય છે અને બીજા જેઓ પ્રમાદને ધારણ કરે છે તેઓ

અધન્ય છે, છતાં બંને કૌશિકપણાને પ્રાપ્ત કરે છે. (કૌશિક શબ્દના બે અર્થ થાય છે. જેઓ ધન્યતા મેળવે છે તેઓ સ્વર્ગમાં કૌશિક એટલે કે ઇન્દ્ર બને છે અને અધન્ય લોકો સામાન્ય પર્વતના શિખરો પર કૌશિક એટલે કે ઘુવડ બને છે.)

આ દ્વાત્રિંશિકાના ઉત્તર ભાગમાં કવિ ઋષભદેવ ભગવાનની સ્તુતિ કરતાં કરતાં પોતાની મોક્ષગતિની પાત્રતા ક્યારે થશે એ વિશે વિવિધ દૃષ્ટાંતો સહિત પ્રશ્ન કરે છે અને અંતિમ શ્લોકમાં શ્લેષથી પોતાના ગુરુ અને પોતાનું નામ વણી લઈને પ્રભુ પાસે એમના ચરણકમલની સેવાની, શરણાગતિની યાચના કરે છે :

एवं सर्वसुपर्वसंहतियुत श्रीमन्महेन्द्रार्चित ।
श्री शत्रुञ्जयशेखर । प्रियकर । श्रीमद्युगादीश्वर ।
वाचो मार्गमुपेतया स्तुतिमिषाच्चेतः स्थभक्तयाऽनया,
चेत्तुष्टोसि तदा सदा निजपदाभ्यर्णे स्थितिं देहि मे ॥ ३२ ॥

[આ સર્વ દેવોના સમૂહથી યુક્ત, દેવેન્દ્રથી અર્ચિત શ્રી શત્રુંજયના મુગટ સમાન, હે પ્રિયકર યુગાદીશ્વર ! સ્તુતિના બહાનાથી વાણીરૂપી માર્ગ પર મારા ચિત્તમાં આવેલી ભક્તિ વડે જો આપ પ્રસન્ન છો તો મને હંમેશાં આપના ચરણકમળની પાસે નિવાસ આપો.]

० ० ०

૨. શ્રી ગિરનાર તીર્થ સ્તુતિગર્ભિત દ્વાત્રિંશિકા

ગિરનાર તીર્થની સાથે ભગવાન નેમિનાથનું નામ વિશિષ્ટ રીતે સંકળાયેલું છે. નેમિનાથ ભગવાન ગિરનાર પર્વત પર નિર્વાણ પામ્યા હતા. વર્તમાન ચોવીસીના તીર્થંકરોમાં મલ્લિનાથ ભગવાન-(મલ્લિકુંવરી)ની જેમ નેમિનાથ ભગવાન પણ બાળ બ્રહ્મચારી હતા. એટલે કવિએ આ દ્વાત્રિંશિકાના પ્રથમ શ્લોકમાં જ ગિરનાર પર્વત અને કામદેવને જીતનાર નેમિનાથ ભગવાન એ બન્નેને માટે સરસ

અનુપ્રાસયુક્ત પદાવલીની રચના કરી છે. જુઓ :

शृङ्गारयन्तं गिरिमुज्जयन्तं, पंचेषु चक्रम् धुतमुजयन्तम् ।
श्री नेमिनं नौमि निरस्तमोह, व्यपोहितुं भक्तिपरस्तमोऽहम् ॥१॥

[ઉજ્જયંત ગિરિના શણગારરૂપ, કંપિત કામદેવના ચક્રને જીતનાર, મોહથી રહિત એવા શ્રી નેમિનાથ ભગવાનની ભક્તિમાં તત્પર એવો હું અજ્ઞાનનો નાશ કરવા માટે સ્તુતિ કરું છુ]

આ દ્વાત્રિંશિકામાં પણ કવિ પ્રભુની સ્તુતિ કરવા માટેની પોતાની શક્તિ અલ્પ છે તેમ દર્શાવે છે અને છતાં પોતે નિંદ્ય નથી તે ઉદાહરણથી સમજાવે છે. જુઓ :

स्तुतं श्रुतज्ञैः समतोदधे, त्वा स्तुवन्नविद्वानपि नास्मिनिन्द्यः ।
निम्बः स्फुटन्मासि मधौ विकासि-रसालसंशालिनि किं विगेयः ? ॥२॥

[હે સમતાના સાગર ! આપ વિદ્વાનોથી સ્તવાયેલા છો. છતાં પણ આપની સ્તુતિ કરતો અવિદ્વાન એવો હું નિન્દ્ય નથી, કારણ કે આમ્રથી યુક્ત ચૈત્ર મહિનામાં વિકસિત લીબડો શું નિન્દ્ય છે ?]

નેમિનાથ ભગવાનના માતાપિતાનાં નામ સમુદ્રવિજય અને શિવાદેવી છે. એ બન્નેનાં નામની સાર્થકતા કેવી છે તે શબ્દજ્ઞાનના પંડિત કવિ નીચેના બે શ્લોકમાં સરસ રીતે દર્શાવે છે. જુઓ :

नृपः समुद्रो विजयात् पयोधे-र्जातो जगन्नाथ ! यथार्थनामा ।
लोकद्वयास्तोकसुखोपनेता, चिन्तामणिः प्रादुरभूयतस्त्वम् ॥४॥
आदस्थ सिंहासनमुग्रनाद दुर्वादिदन्तीन्द्रनिराकरिष्णुम् ।
याऽजीजनत्त्वा महिला बलाढ्यं, चित्रं ! शिवेति श्रुतिमापसापि ॥५॥

[હે જગતનાથ ! સમુદ્રવિજય રાજા યથાર્થ નામવાળા થયા, કારણ કે લોકદ્વયમાં પુષ્કળ સુખને આપનાર આપ ચિંતામણિ રત્ન પ્રગટ થયા છો હે ભગવન્ ! જે સ્ત્રીએ ઉગ્ર શબ્દવાળા દુર્વાદિરૂપી હસ્તિશ્રેષ્ઠને હરાવનાર સિંહાસન ઉપર બેસીને બળવાન એવા આપને જન્મ આપ્યો તે સ્ત્રી 'શિવા' નામે પ્રખ્યાત થઈ તે આશ્ચર્ય છે.]

રૂપક અને ઉત્પ્રેક્ષા અલંકાર કવિને અત્યંત પ્રિય છે. કવિની વાણી સહજ રીતે રૂપકાદિ અલંકારો સહિત વહે છે. કવિ શ્લોક બાર, તેર અને ચૌદમાં તો ઉપરાઉપરી રૂપકો પ્રયોજતા જાય છે. જુઓઃ

पपात पूरे पतितं यदीये, त्रिलोकमन्तर्भववार्द्धि तस्यां ।
कृष्णानुजः कृष्णतनुश्च कृष्ण-चित्रोऽभवस्त्व प्रमदापगायाम् ॥१२॥
भवन्मतेन्दोर्मम हृच्चकोरे, शमामृतं साधुहितं विपासौ ।
अदभ्रविश्रोतसिकाभ्ररेखा, सैषान्तरुत्थाय करोति विघ्नम् ॥ १३ ॥
नीतं फलाशा मम चारुचेतः क्षेत्रे त्वदाज्ञामृतसारणीभिः ।
कुतोऽप्युपेतो बत बोधिबीजम् , प्रमादकोलः सकलं निहन्ति ॥ १४ ॥

[આ સંસારરૂપી સમુદ્રમાં આખો ત્રિલોક પડી ગયો છે, પરંતુ પ્રમદારૂપી નદીમાં તમે કૃષ્ણના નાનાભાઈ, કૃષ્ણ શરીરવાળા, કૃષ્ણ ચિત્ર થયા અર્થાત્ તમે તેમાં ન ડૂબ્યા પણ તરી ગયા. આપના મતરૂપી ચંદ્રના સારા અને હિતકર શમામૃતને પીવાને માટે ઇચ્છા-વાળા આ હૃદયરૂપી ચકોરને આ અજ્ઞાનરૂપી મેઘપંક્તિ આ અંતરમાં ઉત્પન્ન થઈને વિઘ્ન કરે છે. મારા સુંદર ચિત્તરૂપી ખેતરમાં વપન કરેલ છે બોધિબીજ તે આપની આજ્ઞારૂપી અમૃતની નીકથી ફળની આશાને પ્રાપ્ત કરે છે, પરંતુ ક્યાંકથી આવેલો આ પ્રમાદરૂપી સૂકર બધાને હણી નાખે છે]

કવિની વાણી ક્યારેક ઉપાલંભનું રૂપ પણ ધારણ કરે છે. નેમિનાથ ભગવાને કામરૂપી શત્રુને વિવશ કર્યો છે તો તેઓ તેવી કળા પોતાને પણ કેમ શીખવતા નથી એવો પ્રભુને ઉપાલંભ કવિ એક નહીં પણ ત્રણેક શ્લોકમાં દર્શાવે છે. જુઓ :

युधि त्वया त्रासित एष कामो, मच्चित्तदुर्गं विवशो विवेश ।
तत्रापि वीरस्त्वमुपागतोऽसि, तद्दूरय क्रूरममुं निगृह्य ॥ १९ ॥
अपायतः पासि कथं त्रिलोक-मोकस्तवैवातिक्लिशं भृशं सः ।
मच्चेत एतत्त्वयि मध्यगेऽपि, यत्साम्प्रतं लुम्पति कामचौरः ॥२०॥

यद्वा स्वसद्मापि समत्वसार !, नाऽरिरक्षितं रक्षितुमुद्यमस्ते ।
अयं शमः कस्य न विस्मयाय, पुनः प्रभो ! न प्रभुधर्म एषः ॥२१॥

[હે ભગવાન્ ! યુદ્ધમાં તમારાથી ત્રાસ પામેલો આ કામદેવ વિવશ થયેલો મારા ચિત્તરૂપી દુર્ગમાં વસેલો છે. ત્યાં પણ વીર એવા તમે આવી ગયા છો માટે ક્રૂર એવા તેને ખેંચીને મારાથી દૂર કરો. અત્યંત નાના તમારા ઘર સ્વરૂપ મારા ચિત્તમાં તમે રહ્યા છતાં પણ હમણાં આ કામરૂપી ચોર લૂંટે છે તો લોકનું નાશથી કેમ રક્ષણ કરો છો ? અથવા હે સમત્વસાર ! અંતરશત્રુથી વિનષ્ટ પોતાના ઘરને પણ રક્ષણ કરવામાં તમારો ઉદ્યમ નથી. આ તમારી શાંતિ કોને વિસ્મય ન કરાવે ? પરંતુ હે પ્રભુ ! આ પ્રભુનો ધર્મ નથી.]

પોતાના આંતરશત્રુઓ ઉપર વિજય મેળવવા માટે કવિ અંતિમ શ્લોકમાં નેમિનાથ ભગવાનને વારંવાર પ્રાર્થના કરે છે. જુઓ :

सम्भूय भावारिभिरेवमर्घमानं स्वयं शाश्वत सौख्यलीनः ।
उपेक्षसे मां यदि तद्वराकी, निराश्रया नाथ ! दया क्व यातु ? ॥३१॥
उत्सार्य मात्सर्यमदादिवेत्रिव्रातं निरातङ्कतया कथञ्चित् ।
विश्वेश ! विश्वासुखपीडितोऽहं, प्राप्तोऽस्मि ते दृष्टिमतः प्रसीद ॥३२॥

[હે ભગવન્ ! શાશ્વત સૌખ્યમાં લીન એવા આપ જો ભાવરૂપી શત્રુથી પિડાતા એવા મારી ઉપેક્ષા કરો છો તો હે નાથ ! આશ્રયરહિત બિચારી દયા ક્યાં જાય ? હે વિશ્વેશ ! કોઈ પણ પ્રકારે માત્સર્યમદાદિ દ્વારપાળને દૂર કરીને નિર્ભયરૂપે સંસારના દુઃખથી પીડિત થયેલો આપની સમક્ષ આવ્યો છું, તે કારણથી આપ પ્રસન્ન થાઓ.]

આ દ્વાત્રિંશિકામાં બત્રીસ શ્લોક ઉપરાંત એક વધુ શ્લોક લખીને કવિએ તેમાં પોતાનુ નામ પણ ગૂંથી લીધું છે. કવિઓની એવી પરંપરા છે.

० ० ०

૩. શ્રી મહાવીર જિન સ્તુતિગર્ભિતા દ્વાત્રિંશિકા

શ્રી મહાવીર સ્વામીની સ્તુતિ માટે લખાયેલી આ દ્વાત્રિંશિકા અગાઉની બે દ્વાત્રિંશિકા કરતાં જુદી છાપ પાડે છે. આમાં કોઈ તીર્થના મહિમાનું વર્ણન નથી. ભગવાન મહાવીરસ્વામીના ગુણ-લક્ષણોને કવિએ સરસ રીતે બિરદાવ્યાં છે. આ દ્વાત્રિંશિકામાં કવિએ જેમ અર્થની દૃષ્ટિએ સ્વયંપર્યાપ્ત એવા શ્લોકની રચના કરી છે. તેમ પોતાના ભાવ કે વિચારને અભિવ્યક્ત કરવા માટે ક્યાંક સળંગ બે શ્લોક અથવા ત્રણ શ્લોક અથવા સળંગ ચાર કે પાંચ શ્લોકનો પણ ઉપયોગ કર્યો છે. પદ્યરચના અને શબ્દ ઉપરના કવિના પ્રભુત્વની એ પ્રતીતિ કરાવે છે. છઠ્ઠા અને સાતમા શ્લોકનુ યુગ્મ, આઠમા અને નવમા શ્લોકનું યુગ્મ, અગિયારમા અને બારમા શ્લોકનુ યુગ્મ, એકવીસથી ચોવીસ સુધીના ચાર શ્લોકનું 'કલાપકમ્' તથા ચૌદથી અઢાર સુધીના પાંચ શ્લોકનુ 'કુલકમ્' એવી રચના કવિએ આ દ્વાત્રિંશિકામાં કરી છે.

છઠ્ઠા અને સાતમા શ્લોકના યુગ્મમાં કવિએ ભગવાન મહાવીર સ્વામી માટે કેવાં કેવાં વિવિધ વિશેષણો પ્રયોજ્યાં છે તે જુઓ :

अहोनिरासं करुणानिवासं, ससंवरं साररमाविलासम् ।
आयासदूरं महिमोरुपूरं, सन्देहमन्देहसमूहसूरम् ॥ ६ ॥
असंपराय नवहेमकायं, विभिन्नभावारिबलं विमायम् ।
महोमहोल्लासभवं भवन्तं, सन्तो नमन्तो मुदमावहन्ति ॥ ७ ॥
[युग्मम्]

[પાપને દૂર કરનાર, દયાના ઘર, સંવર સહિત શ્રેષ્ઠ લક્ષ્મીના વિલાસ સ્વરૂપ (આયાસ), ખેદથી રહિત, મહિમાના વિશાલ પૂર સમાન, સંદેહમુક્ત, મૂર્ખ સમૂહને સમજાવવામાં પંડિત સમાન, પુનર્જન્મરહિત, નવા સોના સમાન કાયાવાળા, ભાવશત્રુનો નાશ કરનાર, માયારહિત, તેજથી મહાન, ઉલ્લાસને જન્મ આપનાર,

એવા આપને નમન કરતાં લોકો આનંદને વહન કરે છે]

ચૌદથી અઢાર સુધીના શ્લોકમાં રમણીઓ ઉપર ભગવાન રાગવાળા ન થયા તેનું સરસ શબ્દચિત્ર કવિએ રમણીઓના વિશેષણોનો પ્રયોગ કરીને દોર્યું છે. તે જુઓ :

सलीलहासालयहावभाव-विलासहेलारसमंथरासु ।
अकुण्ठवाणी कलकण्ठ कण्ठ-रोलम्बजायाजयलालसासु ॥ १४ ॥
अमन्दमन्दारमरन्द बिन्दु-मत्तालिझंकाररवाकुलासु ।
आपीड ताडकललाममंजु-मजीरहारावलिभासुरासु ॥ १५ ॥
रम्भोरुदण्डासु सरोजनाल-सोमालबाहाचलकंकणासु ।
बिम्बी फलाभाधरपल्लवासु, कपोलपालीकलकुण्डलासु ॥ १६ ॥
विभावरी वल्लभभित्तिभाल-विलोल कालच्छविकुन्तलासु ।
अभगुराडम्बर पंचबाण तूर्णीरधम्मिलमनोरमासु ॥ १७ ॥
सम्पन्नरागाभरमारदारा हंकारसंहारपरायणासु ।
आसीर ह्रो संगमदेवमाया-सिद्धासु रामासु विभो ! न रागी ॥१८॥
॥ कुलकम् ॥

[લીલાપૂર્વક હાસ્ય–કટાક્ષ–હાવભાવ કરવાવાળી, વિલાસ હેલા-રસથી મંદ ગતિવાળી, અકુંઠ વાણી એવા કોયલના મધુર સ્વરથી ભ્રમરોને જીતવાની ઇચ્છાવાળી, વિકસિત મંદાર પુષ્પરસના બિંદુથી મત્ત, ઝંકાર શબ્દથી વ્યાપ્ત, મુગટ, કર્ણાભૂષણ, અતિશય સુંદર નૂપુર હારની આવલિઓથી શોભિત, કેળના દંડ સમાન જંઘાવાળી, કમલની નાલયુક્ત કોમળ બાહુ પર ચંચલ છે કંકણ જેનાં એવી, બિમ્બફળ તુલ્ય હોઠના પલ્લવવાળી, મનોહર ગાલ પર મનોહર લટકતા કુંડલોવાળી, અર્ધ ચંદ્રમા તુલ્ય લલાટ ઉપર ચંચલ કાળા વાળવાળી, સફલ અડંબરવાળા કામદેવના ભાથા સમાન અંબોડાથી મનોહર, સંપન્ન રાગસમૂહથી યુક્ત, કામદેવની પત્નીના

અહંકારનો સંહાર કરવામાં તત્પર એવી સંગમ કરવામાં દેવ-માયા તુલ્ય સિદ્ધ એવી રમણીઓ ઉપર હે વિભુ! આપ રાગવાળા ન થયા.]

કવિની અન્ય દ્વાત્રિંશિકાઓની જેમ આ દ્વાત્રિંશિકા પણ રૂપકાદિ અલંકારથી પ્રચુર છે. એવી પોતાની ગંભીર વાણી વડે કવિ ભગવાન મહાવીર સ્વામીનાં ચરણકમળની સેવા પોતાને જન્મોજન્મ મળે એવી ભાવના વ્યક્ત કરે છે. કવિએ વૃક્ષ અને પક્ષીનું રૂપક પ્રયોજીને પોતાની ભાવના ચિત્રાત્મક શૈલીએ દર્શાવી છે. જુઓ:

कामो न कामे न चिरं रिरंसा, महे महेलासु ममावहेला ।
विहंगमोहं समयद्रुमे ते, भवामि मे केवलमेवमीहा ॥ ३१ ॥

[મને કામમાં પ્રીતિ નથી, લાંબા કાળ સુધી સંસારમાં રમવાની ઇચ્છા નથી. મને સ્ત્રીઓ પ્રત્યે અનાદર છે. તમારા સમયરૂપી (શાસનરૂપી) વૃક્ષમાં હું પક્ષી બનું–કેવલ એ જ મારી ઇચ્છા છે.]

આમ ત્રણે દ્વાત્રિંશિકાઓમાં કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિ તીર્થંકર પરમાત્માની સ્તુતિ કરે છે અને ક્યારેક પ્રાર્થનારૂપે, તો ક્યારેક ઉપાલંભરૂપે પરમાત્માને વિનંતી કરતાં, પરમાત્માના ચરણની સેવા પોતાને મળી રહે અને મોક્ષગતિ માટે પોતે અધિકારી બને તેવી ભાવના વ્યક્ત કરે છે. ઉપજાતિ છંદમાં લખાયેલી આ ત્રણે દ્વાત્રિંશિકાઓમાં કવિ જયશેખરસૂરિનાં અસાધારણ પાંડિત્ય અને કવિત્વનાં જેમ દર્શન થાય છે તેમ એમના ઉચ્ચ જ્ઞાન અને ભક્તિભાવનાં પણ દર્શન થાય છે.

સંસ્કૃત સાહિત્યમાં દ્વિાત્રિંશિકાઓના ઇતિહાસમાં કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃત આ 'દ્વાત્રિંશિકાત્રયી' પણ સીમાચિહ્નરૂપ બની ગઈ છે.

o o o

'સમ્યક્ત્વ કૌમુદી'ની હસ્તપ્રતિનું પ્રથમ પૃષ્ઠ
[એલ. ડી. ઇન્સ્ટિટ્યૂટ – અમદાવાદની હસ્તપ્રતિ]

वीक्षणात्खवृत्ता॥ अपरे पि बहवः भव्या अवगतजिनवृषतत्वावबोधं बंधुराधर्मधुरां धुरंधराः ॥ अजनिरा एवं श्री आनंदसुंदरसिंधुरसंव
दनारविंदमकरंदबिंदुसंदोहमंदमादधानाधर्मदेशनां सम्यक् निशम्य श्रीसंघपतिनरपतिः विशेषसम्यग् दर्शनेष्ट
र्नमाधत्तः मज्जा जिननाममाहात्म्यमेदिनी तुंगं जिनभवनाभरणविभूषिता वितनोतिस्म। अनार्यप्रदेशे तुरंगविशेषं श्री
मद्धर्मं प्रवर्त्तयामास। तत्प्रभावात् अद्यापि सकलसुखसंपन्नाजनतत् सम्यक्त्वप्रतिपादिकामिमां कौ
मुदीं प्रवणां कृतोपमां तत्वतस्त्या जिनधर्मनिर्मला। यथास्फटिकशार्थसमृद्ध्योऽखिला॥ नन्दत्वेषु लोकसंग्र
हे श्रेष्ठे सूरि श्रीजयशेखर॥ श्रीमदंचलगच्छेसुंदरकेसरे॥ म्यक्त्व कौमुदी॥ इति श्री सम्यक्त्व कौमुदी समाप्तं
॥ ग्रंथाग्र ॥ १५०० ॥ वसमदीयग्रंथाग्र॥ संवत् १५५५ वर्षे रंगपुरग्रामे लिखिता हीरसुंदरगणसु परोपकारा
य ॥ छ ॥ श्रीरस्तु लेखक स्य ॥ छ ॥

'સમ્યક્ત્વ કૌમુદી'ની હસ્તપ્રતિનું અંતિમ પૃષ્ઠ.
[એલ. ડી. ઇન્સ્ટિટ્યૂટ – અમદાવાદની હસ્તપ્રતિ]

(૨) સમ્યક્ત્વ કૌમુદી

કવિ જયશેખરસૂરિએ સંસ્કૃત ભાષામાં જે કેટલીક રચનાઓ કરી છે તેમાં અદ્યાપિ અપ્રકાશિત રહેલી એક રચના તે 'સમ્યક્ત્વ કૌમુદી' છે. આ કૃતિની રચના એમણે વિ. સં. ૧૪૫૭માં કરી છે, જેમાં એમણે પોતાના નામનો નિર્દેશ પણ કર્યો છે. જુઓ :

हयेषुलोक १४५७ सव्येदे, सूरीः श्री जयशेखरः ।
संक्षिप्यसंदधर्मेमा कथां सम्यक्त्व कौमुदी ॥ २ ॥*

'સમ્યક્ત્વ કૌમુદી'ના નામથી સંસ્કૃત ભાષામાં જુદા જુદા કેટલાક કવિઓએ રચનાઓ કરી છે, જેની માહિતી નીચે પ્રમાણે છે.

(૧) ચૈત્ર ગચ્છના ગુણાકરસૂરિએ વિ. સં. ૧૫૦૪માં 'સમ્યક્ત્વ કૌમુદી કથા' નામની કૃતિની રચના કરી છે. આ કૃતિની રચના ૧૪૮૮ જેટલા શ્લોકમાં થયેલી છે.[1]

(૨) આગમ ગચ્છના સિંહદત્તસૂરિના શિષ્ય સોમદેવસૂરિએ 'સમ્યક્ત્વ કૌમુદી' નામની રચના વિ. સં. ૧૫૭૩માં કરી છે. આ કૃતિની રચના ૩૩૫૨ શ્લોકમાં થઈ છે.[2]

(૩) જયચંદ્રસૂરિના શિષ્ય જિનહર્ષગણિએ વિ. સં. ૧૪૮૭માં 'સમ્યક્ત્વ કૌમુદી'ની રચના કરી છે. આ રચના ૨૮૫૮ શ્લોકમાં કરવામાં આવી છે.[3]

---

* જુઓ: 'જૈન સંસ્કૃત સાહિત્યનો ઇતિહાસ', ખંડ ૨, પૃ. ૧૫૬.

૧ જુઓ: 'જૈન સાહિત્યનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ', પૃ. ૫૧૪ અને 'જૈન સંસ્કૃત સાહિત્યનો ઇતિહાસ', ખંડ ૨, પૃ ૧૫૭

૨. જુઓ: જૈન સાહિત્યનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ', પૃ. ૫૨૮ તથા 'જૈન સંસ્કૃત સાહિત્યનો ઇતિહાસ', ખંડ ૨, પૃ. ૧૫૭

૩ જુઓ: 'જૈન સંસ્કૃત સાહિત્યનો ઇતિહાસ', ખંડ ૨, પૃ. ૧૫૬.
આ ગ્રંથ જૈન આત્માનંદ સભા તરફથી વિ. સં. ૧૯૭૦મા છપાયો છે. અને એનુ ભાષાંતર એ જ સંસ્થા તરફથી વિ. સં. ૧૯૭૩મા છપાયું છે.

(૪) સોમદેવસૂરિના શિષ્ય જયચંદ્રસૂરિએ સોળમા સૈકામાં 'સમ્યક્ત્વ કૌમુદી'ની રચના કરી છે.[૧]

(૫) 'સમ્યક્ત્વમાઈ ચઉપઈ' સં. ૧૩૩૧ પછી, લે. જિનેશ્વરસૂરિના શિષ્ય જગડુ.[૨]

(૬) 'સમ્યક્ત્વ રાસ'(અષ્ટ ભાષામાં), સં. ૧૫૦૫ માગશર, તલવાડામાં સંઘકલશ ગણિ. (તપગચ્છ–રત્નશેખરસૂરિ–ઉદયનંદિના શિષ્ય)[૩]

(૭) 'સમ્યક્ત્વ કૌમુદી રાસ'–સં. ૧૬૨૪ મહા સુ પુનમ બુધવાર, સવાલખ દેશમાં, લે. હીરકલશ. (ખરતરગચ્છ દેવતિલક. ઉ. હર્ષપ્રભુના શિષ્ય.)[૪]

(૮) 'સમ્યક્ત્વ કૌમુદી રાસ' – સં. ૧૬૪૨ માઘ સુદ પાંચમ ગુરુવાર, ત્રંબાવતી (ખંભાત)માં–લે. વચ્છરાજ [પાર્શ્વચંદ્રસૂરિ–સમરચંદસૂરિ–રત્નચંદ (ચારિત્ર) શિષ્ય.][૫]

(૯) 'સમક્તિના ષટસ્થાન સ્વરૂપની ચોપઈ' યશોવિજયજીકૃત અર્થ (ટબ્બા) સહિત, સં. ૧૭૩૩ ચોમાસું ઈદલપુરમાં.[૬]

આ ઉપરાંત ધર્મકીર્તિ, મંગરાસ, મલ્લિભૂષણ, યશઃકીર્તિ, યશઃસેન, વત્સરાજ (ઋષિ) અને વાદિભૂષણ નામના કવિઓએ દરેકે 'સમ્યક્ત્વ કૌમુદી' નામની કૃતિની રચના કરેલી મળે છે તથા એ નામની ત્રણ જુદી જુદી કૃતિઓ પણ સાંપડે છે જેમાં એના કર્તાનું નામ નથી.[૭]

આમ 'સમ્યક્ત્વ કૌમુદી' નામની સંખ્યાબંધ કૃતિઓ પંદરમા-

૧. 'જૈન સાહિત્યનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ', પૃ. ૪૬૫
૨. 'જૈન ગૂર્જર કવિઓ', પ્રથમ ભાગ, પૃ ૮
૩ 'જૈન ગૂર્જર કવિઓ', પ્રથમ ભાગ, પૃ. ૪૪
૪ 'જૈન ગૂર્જર કવિઓ', પ્રથમ ભાગ, પૃ ૨૩૪
૫. 'જૈન ગૂર્જર કવિઓ', પ્રથમ ભાગ, પૃ ૨૬૯
૬. 'જૈન ગૂર્જર કવિઓ', દ્વિતીય ભાગ, પૃ ૩૪
૭ જુઓ : 'જૈન સંસ્કૃત સાહિત્યનો ઇતિહાસ', ખંડ ૨, પૃ ૧૫૭

સોળમા સૈકામાં લખાયેલી આપણને મળી આવે છે. આ બધી કૃતિઓમાં સમયાનુક્રમની દૃષ્ટિએ જોઈએ તો સૌથી પ્રથમ કૃતિ જયશેખરસૂરિની જણાય છે. એથી પૂર્વેની 'સમ્યક્ત્વ કૌમુદી' નામની કોઈ કૃતિ હજુ સુધી ઉપલબ્ધ જણાતી નથી. જો કે સમ્યક્ત્વનો વિષય એટલો પ્રાચીન છે કે આ નામની અન્ય કોઈ કૃતિ સાંપડે તો તે સ્વાભાવિક છે. વળી સમ્યક્ત્વનો વિષય એ પાયાના સિદ્ધાંતનો વિષય હોવાથી એના વિશેનું સાહિત્ય અન્ય નામથી પણ પ્રાચીન સમયમાં ઉપલબ્ધ રહ્યું છે.

કવિ જયશેખરસૂરિએ આ ગ્રંથની રચના ગદ્યપદ્યમાં કરી છે અને તેનું શ્લોકપ્રમાણ કૃતિને અંતે જણાવ્યું છે તે પ્રમાણે ૯૯૭ જેટલું છે એના ઉપર ખરતરગચ્છના કવિ ગુણવિનયે ટીકા લખેલી છે.[1]

કવિ જયશેખરસૂરિનો જન્મ વિ. સં. ૧૩૯૮માં થયો હતો. એટલે આ કૃતિની રચના એમણે ૫૯ વર્ષની ઉંમરે કરી છે. વિ. સં. ૧૪૩૬માં 'ઉપદેશચિંતામણિ' જેવો આકરગ્રંથ એમણે લખ્યો તે પછી એકવીસ વર્ષે આ ગ્રંથની રચના કરી છે.

કવિ જયશેખરસૂરિએ આ કૃતિના અંતિમ શ્લોકમાં પોતાના નામનો અને કૃતિની રચનાસાલનો નિર્દેશ કર્યો છે. વળી, હસ્તપ્રતમાં શ્લોકસંખ્યાનો પણ ઉલ્લેખ થયો છે એટલે કૃતિની રચનાસાલ વિશે કોઈ સંદેહ રહેતો નથી. એમણે કયા સ્થળે રહીને રચના કરી હશે તે વિશે હજી સુધી માહિતી મળતી નથી.

કવિ જયશેખરસૂરિકૃત 'સમ્યક્ત્વ કૌમુદી' નામની આ કૃતિ હજી સુધી અપ્રકાશિત રહી છે. એની એક હસ્તપ્રત અમદાવાદના સંવેગી ઉપાશ્રયમાં ઉપલબ્ધ છે. (નં. ૩૪૩૧)

કવિએ આ ગ્રંથની શરૂઆત વર્ધમાન સ્વામીને નમસ્કાર

૧ જુઓ. ગુણવિનયકૃત 'નલદવદંતી પ્રબંધ'ની પ્રસ્તાવના, લે સં. ડૉ. રમણલાલ શાહ.

કરીને કરી છે. ગ્રંથારંભમાં જ એમણે પોતાનું પ્રયોજન જણાવ્યું છે. તે પ્રમાણે પોતે આ વિષયનું નિરૂપણ સંક્ષેપમાં કરે છે અને તે પણ પોતાના શિષ્યોને સમજાવવાને માટે. જુઓ:

श्री वर्धमानमानम्य जिनत्रिजगदीश्वरं वक्ष्ये
संक्षिप्य शिष्याणां कृते सम्यक्त्व कौमुदी ॥ १ ॥

'સમ્યકત્વ કૌમુદી'ના વિષયનું નિરૂપણ આર્યસુહસ્તિસૂરિ અને સંપ્રતિ મહારાજાના નિમિત્તે થયું છે. શ્રી આર્યસુહસ્તિસૂરિ કોઈક સમયે વિહાર કરતાં કરતાં ગૌડદેશના પાટલીપુત્ર નગરમાં પધાર્યા ત્યારે દેશભ્રમણના વિનોદથી વિચરતા ત્યાં આવેલા સંપ્રતિ-મહારાજા આર્યસુહસ્તિસૂરિને વંદન કરીને ધર્મદેશના સાંભળવા બેઠા. ગુરુભગવંત ધર્મદેશના આપતાં કહે છે કે મનુષ્યભવ, આર્યક્ષેત્ર, ઉત્તમ કુળ, સંપૂર્ણ ઇન્દ્રિઓ આદિ સામગ્રીનો લાભ હોવા છતાં જીવને સમ્યકૃત્વ રત્ન દુર્લભ છે. વળી સમ્યકૃત્વયુક્ત જીવો પ્રાયે વૈમાનિક દેવ થાય છે. આ પ્રમાણે ધર્મદેશના સાંભળી રાજા સંપ્રતિ આર્યસુહસ્તિસૂરિને પ્રશ્ન કરે છે કે 'સમ્યકૃત્વ યોગ્ય કયો જીવ હોય ? વળી પૂર્વે કયા ભાગ્યશાળી આત્માએ સમ્યકૃત્વનું પાલન કર્યું હતું અને તેનું શું ફળ પ્રાપ્ત થયું હતું ? આ વાત સદૃષ્ટા-ન્ત કહેવા દ્વારા મારા પર કૃપા કરો.'

ત્યારપછી આર્યસુહસ્તિસૂરિએ સમ્યકૃત્વને પ્રકાશિત કરનારી અર્હન્દાસ શ્રેષ્ઠીની કથા કહી.

રાજગૃહી નગરીના શ્રેણિક મહારાજાના રાજ્યમાં અત્યંત ધર્માનુરાગી અર્હન્દાસ નામના શ્રેષ્ઠી વસતા હતા. તેઓને આઠ પત્નીઓ હતી. તેમની સાથે વિષયસુખને અનુભવતા નિરતિચાર શ્રાવકપણાને પાલન કરતા તેઓ સુખે દિવસો પસાર કરતા હતા. એવામાં કોઈક સમયે મહાવીર પરમાત્મા વૈભારગિરિ પર સમવસર્યા અને સમ્યકૃત્વનુ મહત્ત્વ સમજાવતી ધર્મદેશના આપી. અર્હન્દાસ શ્રેષ્ઠી-

એ પણ પર્વતિથિમાં સમસ્ત જિનમંદિરોનાં દર્શન–મહાન તિથિએ ચૈત્યમાં દેવપૂજા–સ્નાત્રાદિ પૂજા કરવી એવો નિયમ ગ્રહણ કર્યો.

તે નગરમાં કોઈક સમયે કૌમુદી મહોત્સવ થયો. સર્વ નગર-જનોએ એ મહોત્સવમાં ભાગ લીધો પરંતુ અર્હન્‌દાસ અને તેમની પત્નીઓએ ધર્મક્રિયામાં જ રાત્રિદિવસ પસાર કર્યો. અર્હન્દાસે આઠે પત્નીઓને સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું. તે માટે તેઓ વચ્ચે વિવિધ દૃષ્ટાંતોની ચર્ચા પણ થઈ. અર્હન્દાસની આઠમી પત્ની કુંદ-લતા નાસ્તિક જેવી હતી. પરંતુ, તે પણ સમ્યક્ત્વનો પ્રત્યક્ષ પ્રભાવ જોઈ પ્રતિબોધ પામી. પછી તેણે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. આમ, સમ્ય-ક્ત્વથી ધર્મ-આરાધનામાં લીન બનેલા અર્હન્દાસ શ્રેષ્ઠી કષ્ટમાંથી મુક્તિ મેળવે છે. સમ્યક્ત્વનો પ્રગટ પ્રભાવ જોઈ ઘણાં નગરજનો જૈનધર્મનો સ્વીકાર કરે છે. અંતે સંયમ સ્વીકારી અર્હન્દાસ મોક્ષ-પદ મેળવે છે.

'સમ્યક્ત્વ કૌમુદી'ની રચના સરળ ગદ્યપદ્યમાં કરી છે. કવિની ભાષા અને શૈલી કેવી છે તે એમની આરંભની નીચેની કંડિકા વાંચવાથી સમજાશે :

वंदामहे महेच्छंतं सूरिमार्यसुहस्तिनं यस्मादजनि सम्यक्त्वा कं प्रः संप्रति भूपतिः ॥ ३ ॥ तथाहि । भगवंतः श्री वीरविभोरन्वये दुर्धर मकरध्वज वीर विजयः जनितयशः समुदय धवलित धरावलय श्री स्थूल-भद्रमुनींद्र शिष्यादश पूर्वा कूपारपारगम पटु प्रज्ञावज्ञात पुरुहूत सूरय । श्री आर्यसुहस्तिसूरयः कदाचिन्निर्विकल्प नवकल्प विहारोद्यता गौड-देशे पाटलिपुत्रपुरं सपरिवाराः प्राप्ता । प्रासुके वनप्रदेशेष्व तस्थिरे । तदा च देशचर्याविनोदेन विचरतस्तत्रयातस्य त्रिखंड भरता तर्वर्त्तिभूपाल-मालापालितशासनस्य श्री संप्रति भूपस्य यथाविधि वंदित्वा निषण्णस्य पुरत एवं ते । धर्मदेशना व्यधुः । भो महाराजनरजन्मार्यक्षेत्र सुकुल सकल करण पाटवादि समग्र सामग्री लाभेपि दुर्लभं खलु सम्यक्त्व

रत्नं जीवानां। तदेवदेवं गुरुं धर्मं च सम्यगूलक्ष्यति। समस्त क्लेश प्रहाणरूपांमुक्ति च ददाति। यतः पिधानं दुर्गति द्वारो, निधानं सर्व संपदां,

विधान मोक्ष सौख्यानां, पुण्यैः सम्यक्त्वमाप्यते ॥ १ ॥
सम्यक्त्व मित्रादपरं न मित्रं,
सम्यक्त्व बंधो न परोस्तिबंधुः,
सम्यक्त्व रत्नादपरं न रत्नं,
सम्यक्त्व लाभान् न परोस्ति लाभः ॥ २ ॥

तिर्यग्नरकयोर्द्वारदृढा सम्यक्त्वमर्गला देवमानव निर्वाण सुख-द्वारैक कुंचिकारं। भवेद् वैमानिकादवश्यं, जंतुः सम्यक्त्व वासितः। यदि नौघात सम्यक्त्वो, वधायुर्नापि वैपुरा ॥ ४ ॥ तदाकर्ण्य भूपतिः पप्रच्छ। भगवान् सम्यक्त्व योग्यः कीदृशः स्यात्। गुरुभिरुक्त। भाषाबुद्धि विवेक वाक्य कुशलः। शंकादि दोषो तो गंभीरः प्रशम-श्रियापरिगतौ वश्येंद्रियोधैर्यवान्। प्राचीर्ण्यं यदि निश्चिय व्यवहृतौ भक्तिश्च देवगुरा। वौचित्यादि गुणैरलंकृततनुः सम्यक्त्व योग्यो भवेत ॥ १ ॥ पुनः राज्ञाविज्ञप्तं भगवन् पुराकेन भाग्यवता सम्यक्त्वमेव-यंत्पालितां। तस्य च किं फलं जातमिति कथानक कथनेन मयि प्रसीद। ततो गुरुर्जगाद् यद्वेवं नरदेवत सम्यक्त्व द्योतिनीमर्हदास श्रेष्ठिनः कथामवहितः श्रुणु ॥ तथाहि ॥

આમ, 'સમ્યક્ત્વ કૌમુદી' ગ્રંથમાં સમ્યક્ત્વના સ્વરૂપની તથા સમ્યક્ત્વના પ્રકારની વિચારણા કરવામાં આવી છે. તેમાં કવિએ સમ્યક્ત્વના મહિમા વિશે કેટલીક ઉત્તમ પદ્ય પંક્તિઓ આપી છે. જેમ કે:

सम्यक्त्व मित्रादपरं न मित्रं, सम्यक्त्व बंधोर्न परोस्तिबंधुः।
सम्यक्त्व रत्नादपरं न रत्नं, सम्यक्त्व लाभान्न परोस्ति लाभः ॥ २ ॥

पिधानं दुर्गति दारो निधानं सर्वसंपदां ।
विधानं मोक्षसौख्याना, पुण्यैः सम्यक्त्वमाप्यते ॥ १ ॥
होई चउथोवासस्स, जं फलं चिंतिएणमणसावि ।
पुउवगरणगहणे छट्ठोवासस्स लहइ फलं ॥ १ ॥
गमणारंभे जायइ, अठमभत्तोववास जं पुणं ।
गमणे पुण दशम कयं दुचाल संजिणहर पवेसे ॥ २ ॥

આમ 'સમ્યક્ત્વ કૌમુદી' એ સમ્યક્ત્વનો વિષય સમજાવવા માટે, કથાના આલંબન સહિત તત્ત્વવિચારણાનો સરલ સંસ્કૃત ભાષામાં લખાયેલો એક ઉત્તમ ગ્રંથ છે. આ ગ્રંથ સંક્ષેપમાં લખાયેલો હોવાને કારણે થોડા સમયમાં જ ખરતરગચ્છના કવિ ગુણવિનય જેવા સમર્થ પંડિતને એના ઉપર ટીકા લખવાનું મન થાય એ જ આ ગ્રંથની મહત્તા દર્શાવવા માટે પૂરતું છે.

° ° °

(૩) આત્માવબોધ કુલક

કુલક શબ્દ જૈન સાહિત્યમાં વિશેષ અર્થમાં વપરાયો છે. कुलक સંસ્કૃત શબ્દ છે. 'કુલ' શબ્દ ઉપરથી તે આવેલો છે. 'કુલ' એટલે કુટુંબ. કુલક એટલે કુટુમ્બ કરનાર. એકલદોકલ વ્યક્તિને આપણે કુટુંબ કહેતા નથી, પરંતુ માતાપિતા, દીકરા-દીકરી ભાઈ-બહેન વગેરે મળીને એક કુટુમ્બ થાય છે. ત્રણચાર પેઢીનાં વિશાળ કુટુમ્બમાં તો ઘણા બધા સભ્યો હોય છે. તે દરેકનાં વય, જાતિ, સ્વભાવ ઇત્યાદિની લાક્ષણિકતા ભિન્ન ભિન્ન હોવા છતાં તેઓ બધાં સંબંધથી જોડાયેલાં હોય છે અને તેઓ બધાંમાં કેટલુંક સમાન તત્ત્વ રહેલું હોય છે.

જેમ જીવનમાં તેમ સાહિત્યમાં કેટલાક શ્લોકો કે કેટલીક પંક્તિઓ એક કુટુમ્બનાં સભ્ય હોય તેવા પરસ્પર સંકળાયેલાં હોય છે. આથી એક જ વિષય ઉપરના કેટલાક શ્લોકો કે ગાથાઓના

સમુદાયને 'કુલક' કહેવામાં આવે છે.

'કુલક' શબ્દના જુદા જુદા અર્થ સંસ્કૃત કોશમાં આપવામાં આવ્યા છે. તે અનુસાર કુલક એટલે (૧) સારા કુટુમ્બનો, (૨) સમુદાયના ઉપરી, (૩) વિશિષ્ટ કુલના સમર્થ કલાકાર, (૪) કીડીઓનો રાફડો, (૫) સંગ્રહ, (૬) આઠ શ્લોકનો સમુદાય, (૭) પાંચથી પંદર સુધીના શ્લોક પરસ્પર અનુક્રમે એવી રીતે સંકળાયેલા હોય જેમાં વ્યાકરણની દૃષ્ટિએ માત્ર એક જ વાક્ય રહેલું હોય. આમ કુલક શબ્દના જુદા જુદા અર્થ થાય છે. સાહિત્યમાં કુલક શબ્દનો અર્થ થાય છે – 'એક જ વિષય ઉપરનાં પાંચ અથવા આઠથી વધુ શ્લોક કે ગાથાનો સમુદાય.'

સંસ્કૃત 'કુલક' શબ્દ ઉપરથી પ્રાકૃત 'કુલય' શબ્દ આવેલો છે અને જૈન પ્રાકૃત સાહિત્યમાં 'કુલક' અથવા 'કુલય' શબ્દ સારા પ્રમાણમાં વપરાયેલો જોવા મળે છે.

કુલ અથવા કુટુમ્બના જુદા જુદા સભ્યો મળીને એક સમુદાય થાય છે, પરંતુ દરેક વ્યક્તિનું પોતાનું સ્વતંત્ર અને સ્વયંપર્યાપ્ત, અસ્તિત્વ અને વ્યક્તિત્વ હોય છે. એથી તેના ક્રમમાં ફેરફાર કરવાથી ખાસ કાંઈ ફરક પડતો નથી, જેમ કે 'માતપિતા' ને બદલે 'પિતામાતા' બોલીએ અથવા 'ભાઈ-બહેન'ને બદલે 'બહેન-ભાઈ' બોલીએ અથવા 'દીકરાદીકરી'ને બદલે 'દીકરીદીકરા' બોલીએ તો અર્થની દૃષ્ટિએ કાંઈ ફરક પડતો નથી. એવી જ રીતે કુલકમાં પ્રત્યેક શ્લોક અથવા ગાથા સ્વતંત્ર અને સ્વયંપર્યાપ્ત હોય છે. એટલે ગાથાઓનો ક્રમ આગળપાછળ કરવાથી ખાસ કોઈ ફરક પડતો નથી, કારણ કે પ્રત્યેક શ્લોક અથવા ગાથામાં એક સ્વતંત્ર વિચાર-બિંદુ હોય છે. જેમ કુટુમ્બનાં સભ્યોને વય અથવા જાતિ કે એવા કોઈ ક્રમાનુસાર ગોઠવી શકાય છે, તેમ કુલકના શ્લોકને અથવા ગાથાને પણ કોઈક ક્રમાનુસાર ગોઠવી શકાય છે. પરંતુ એ ક્રમ હંમેશાં એ જ પ્રમાણે આવવો જોઈએ કે રહેવો જોઈએ તે અનિવાર્ય નથી.

આઠ કે તેથી વધુ શ્લોકની વર્ણનાત્મક કે અન્ય પ્રકારની રચના હોય અને જેના શ્લોકો આગળપાછળ કરી શકાય તેવા ન હોય તો તેવી રચનાને 'કુલક' કહેવામાં આવતી નથી. કુલકમાં તો પ્રત્યેક શ્લોક અથવા ગાથા એક મુક્તક જેવી બને છે. એક જ વિષય ઉપરનાં એવાં કેટલાંક મુક્તકોનો સમુદાય કુલક બને છે. એટલે કે કુલક એવા પ્રકારની રચના છે કે જેમાં બે-ચાર શ્લોક ઉમેરવા હોય તો ઉમેરી શકાય છે અને તેમાંથી બે-ચાર શ્લોક કાઢી નાખવા હોય તો કાઢી નાંખી શકાય છે. એમ કરવાથી કવિતાની કલાત્મકતા કે સર્જનાત્મકતાને ખાસ કશી હાનિ પહોંચતી નથી.

મનુષ્યજીવન સ્થૂલ અને સૂક્ષ્મ પ્રકારના અનેક અનુભવોથી સમૃદ્ધ બને છે. જ્ઞાની મહાત્માઓના અનુભવમાં વિશિષ્ટ પ્રકારનો પ્રકાશ હોય છે. વળી તેઓ મનીષી કે મહર્ષિ હોવાથી તેમનું કથન શ્લોક કે ગાથારૂપે કવિતામાં અવતરે છે તેમની અનુભૂતિમાંથી અને પ્રતિભામાંથી પ્રત્યેક શબ્દ અર્થગર્ભિત બનીને અવતરે છે. અને એ બધા શબ્દો પરસ્પર ગૂંથાઈને એવી ચમત્કૃતિભરેલી રમ્ય રચના બને છે કે વાંચનાર કે સાંભળનારનાં ચિત્તને તે જ્ઞાન-પ્રકાશ સાથે અતિશય આનંદ આપે છે. બધા જ શ્લોક કે ગાથાનું સામર્થ્ય એકસરખું ન હોઈ શકે. પરંતુ જેમ શ્લોક કે ગાથાનું સામર્થ્ય વિશેષ તેમ એવી રચનાને પોતાની પાસે સાચવી રાખવાનું માનવજાતને વિશેષ ગમે છે. એટલે કેટલીયે એવી રચનાઓ હોય છે જેમાં અનુભવોનો ભંડાર અને જ્ઞાનનો પુંજ એવી ઉચ્ચ કોટિનો હોય છે અને એની શબ્દસંકલના એવી સરસ હોય છે કે માનવજાત એને પોતાના હૈયામાં અને જીહ્વાગ્રે સંગ્રહી રાખે છે. કેટલાય એવા શ્લોક કે ગાથા માત્ર બેચાર સૈકા નહીં પણ પાંચપંદર હજાર વર્ષથી પણ વધુ સમય સુધી માનવજાત પાસે સચવાઈ રહે છે. માનવજાતનો એ અમૂલ્ય વારસો છે, અમૂલ્ય ખજાનો છે. મનુષ્યજીવનને ઘડવા-સંસ્કારવાનું, પતન થતાં અટકાવવાનું અદ્ભુત બળ આવી ચિરંતન

પંક્તિઓમાં રહેલું હોય છે.

જૈન સાહિત્યમાં તીર્થંકર પરમાત્મા, ગણધર ભગવંતો અને ત્યારપછી અનેક સમર્થ જ્ઞાની-મહાત્માઓએ પોતાની જ્ઞાનપ્રસાદી આપેલી છે. એવા વિપુલ સાહિત્યમાં 'કુલક'નો પણ એક વિભાગ છે. જૈન સાધુભગવંતોમાં નિયમિત વ્યાખ્યાન આપવાની પરંપરા અવિરતપણે ચાલી આવી છે. વ્યાખ્યાનમાં આવા કુલકો, સુભાષિત પ્રકારના શ્લોકો બહુ ઉપયોગી થાય છે, કારણ કે આવા માર્મિક શબ્દોથી શ્રોતાઓના મન ઉપર ઘણી સચોટ અને પ્રબળ અસર થાય છે. એટલા માટે પ્રાચીન સમયમાં સ્વાધ્યાય કરનારા, સાધુ-ભગવંતો પાસે જુદા જુદા વિષયના કુલકોનો સંગ્રહ સચવાયેલો રહેતો. કુલકસંગ્રહની પ્રાચીન હસ્તપ્રતોમાં ક્યાંક ક્યાંક જુદા જુદા વિષયની બેપાંચ હજાર જેટલી ગાથાઓ નવી રચવામાં આવી હોય અથવા સંગ્રહિત કરવામાં આવી હોય એવું પણ જોવા મળે છે.

કુલકનો રચનાપ્રકાર એવો છે કે જે પ્રકારના રસિક વાચક-વર્ગમાં ઝડપથી પ્રચલિત બની જાય છે. એક સ્થળેથી બીજે સ્થળે ઝડપથી એ ગતિ કરે છે. એટલે કુલકના શ્લોકોમાં કવિનું કર્તૃત્વ છે તેનું બહુ મહત્ત્વ રહેતું નથી, પરંતુ તેનું કથયિત્વ બહુ મહત્ત્વ-નું બની જાય છે. પરિણામે જૈન કુલકસાહિત્યમાં કેટલીયે એવી ગાથાઓ છે જેના કર્તાના નામની આપણને ખબર નથી. વળી ત્યાગી જૈન સાધુ-મહાત્માઓ આવી ગાથાઓ ઉપરના પોતાના કર્તૃત્વના અધિકાર માટે સભાન હોતા નથી. તેઓ તો છૂટે હાથે, મોકળા મનથી, જ્ઞાનદાન દેવામાં જ નિમગ્ન હોય છે. એટલે કુલક સાહિત્ય-માં એકની એક ગાથા એક કરતાં વધારે કુલકમાં જોવા મળે એમ બનવું સ્વાભાવિક છે.

જૈન કુલકસાહિત્ય, પ્રાકૃત કે અર્ધમાગધી ભાષામાં વિશેષ-પણે લખાયેલું સાંપડે છે. દાનકુલક, શીલકુલક, તપકુલક, ભાવ-કુલક, પુણ્ય-પાપકુલક, કર્મકુલક, વૈરાગ્યકુલક, સાધુયોગ્ય નિયમકુલક,

ગુણાનુરાગ કુલક, ગૌતમ કુલક, દશ શ્રાવક કુલક, અભવ્યકુલક, ખામણા કુલક, જીવાનુશાસ્તિ કુલક. ઇન્દ્રિયાદિ વિકાર નિરોધ કુલક, સાર સમુચ્ચય કુલક, ઇત્યાદિ અનેક પ્રકારનાં કુલક લખાયેલાં પ્રકૃત સાહિત્યમાં મળે છે.

સમર્થ કવિ જયશેખરસૂરિએ સંસ્કૃત, પ્રાકૃત અને ગુજરાતી ભાષામાં વિવિધ પ્રકારની રચનાઓ કરેલી છે. વળી એમની રચનાઓમાં અસંખ્ય એવા શ્લોકો મળે છે જે મુક્તક કે સુભાષિતના પ્રકારના બની ગયા છે. એટલે કુલકની રચના કરવી એમની કવિ-પ્રતિભાને માટે સાવ સરળ વાત છે. વસ્તુતઃ કુલકની એમણે રચના ન કરી હોય તો આપણને આશ્ચર્ય થાય.

શ્રી જયશેખરસૂરિએ 'આત્માવબોધકુલકમ્' નામની રચના કરી છે જે ઉપલબ્ધ છે. જુઓ :

इय जाणिऊण तत्त, गुरुवईठ्ठं परं कुण पयत्तं;
लहिउण केवलसिरिं, जेणं जयसेहरो होसि. ४३

[આ પ્રમાણે ગુરુશ્રીએ ઉપદેશેલા શ્રેષ્ઠ તત્ત્વને જાણીને હે જીવ ! તેમાં તું પ્રબળ પ્રયત્ન કર, કે જેથી કેવલશ્રી (કેવલજ્ઞાન) પામીને જયશેખર (આઠ કર્મનો જય કરનારો) થઈશ... ૪૩.]

કવિશ્રી જયશેખરસૂરિએ અન્ય કોઈ 'કુલક'ની રચના કરી હોય તો તેના કોઈ સંદર્ભ, અદ્યાપિ ઉપલબ્ધ નથી. 'આત્માવબોધ કુલક'ની રચના અન્ય કવિઓના કુલકોની રચનાની અપેક્ષાએ સુદીર્ઘ છે. એમાં પ્રાકૃત ભાષામાં ૪૩ જેટલી ગાથાઓ આપવામાં આવી છે.

निअविन्नाणे निरया, निरयाइ दुहं लहंति न कयावि;
जो होइ मग्गलग्गी कहं सो निवडेइ कूवम्मि ? ५

[જે જીવ નિરંતર આત્મવિજ્ઞાનમાં રક્ત રહે છે તે નરક, તિર્યંચ, મનુષ્ય અને દેવતાનાં દુઃખો કદાપિ પણ પામતો નથી, કારણ કે જે (વીતરાગકથિત માર્ગરૂપી) સીધે માર્ગે જાય છે તે

જીવ (નરકાદિ જેમાં છે એવા સંસારરૂપી) કૂવામાં ક્યાંથી પડે ?]

ચિત્તની ચપલતાના ત્યાગ વિશે તેઓ લખે છે :

दुक्खाण खाणी खलु रागदेसा, ते हुंति चित्तंमिचलाचलंमि
अज्झप्पजोगेण चएइ चित्तं, चलत्तमालाणिअकुञ्जरुव्व. १२

[દુઃખોની ખાણ જેવા રાગદ્વેષો ચલાચલ ચિત્તમાં હોય છે. જેમ સ્થંભ સાથે બાંધેલો હાથી ચપલપણાનો ત્યાગ કરે છે, તેમ અધ્યાત્મ-યોગથી ચિત્ત ચપલતાનો ત્યાગ કરે છે.]

કવિએ અહીં સુંદર ઉપમા આપી છે, તેવી જ રીતે વાદળાંથી ઢંકાયેલા સૂર્યની ઉપમા આપતાં તેઓ કહે છે :

जीव ! सयं चिअ निम्मिअ, तणुघणरमणी कुटुंब नेहेणं;
मेहेण व दिणनाहो, छाइज्जसि तेअवतो वि. १५

[જેમ વાદળાંઓથી તેજસ્વી સૂર્ય પણ ઢંકાઈ જાય છે તેમ હે જીવ ! તારી મેળે જ ઉત્પન્ન કરેલા શરીર, ધન, સ્ત્રી અને કુટુંબ-સ્નેહથી તું પણ શક્તિરૂપે લોકાલોક પ્રકાશક જ્યોતિરૂપ હોવા છતાંય આચ્છાદિત થાય છે]

વળી કવિ શરીરના શૃંગારની નિરર્થકતા દર્શાવતાં લખે છે :

वरमत्तपाणण्हाय य, सिंगार विलेवणेहिं पुठ्ठो वि;
निअपहुणो विहडंतो, सुणएण वि न सरिसो देहो. १७

[ઉત્તમ જાતિનાં ભોજન, પાન, શૃંગાર અને વિલેપનથી પોષણ મેળવ્યા છતાં આ શરીર પોતાના માલિકને છોડી દે છે. શ્વાન જેટલી કૃતજ્ઞતા પણ તેનામાં નથી]

મનુષ્ય શરીરમાં પોતાના આત્મા પ્રત્યે શ્વાન જેટલી કૃતજ્ઞતા પણ નથી. વળી અભિલાષા એક પ્રકારની અને વર્તન અન્ય પ્રકારનું ધરાવનાર માટે તેઓ કહે છે :

सहिलसंसि चित्तसुद्धि, रज्जसि महिलासु अहह मूढत्तं;
नीलीमिलिए वत्थंमि, धवलिमा किं चिरं ठाई ? २१

[મન શુદ્ધિની અભિલાષા રાખે છે અને સ્ત્રીઓ વિષે આસક્ત થાય છે. અહા ! શું તારું મૂઢપણું ! ગળીની સાથે મળેલા વસ્ત્રમાં ધોળાશ કેટલો વખત ટકી શકશે ?]

મનુષ્યનાં સાચાં કુટુંબીજનો કોણ કોણ છે તે રૂપક શૈલીએ વર્ણવતાં તેઓ કહે છે :

धम्मो जणओ करुणा, माया भाया विवेगनामेणं;
खंते पिआ सुपुत्तो, गुणो कुटुंबं इमं कुणसु. २३

[હે આત્મન્ ! તું આવું અંતરંગ કુટુંબ કર કે ધર્મ એ જ પિતા, કરુણા એ જ માતા, વિવેક એ જ ભ્રાતા, ક્ષમા એ જ પત્ની અને જ્ઞાન–દર્શન–ચારિત્રાદિક ગુણ એ જ સુપુત્ર.]

મનુષ્યના ભવભ્રમણ માટે કર્મપ્રકૃતિરૂપી સ્ત્રી કેવો ભાગ ભજવે છે તે દર્શાવતાં તેઓ કહે છે :

अइपालिआहिं पगइत्थिआहिं, जं भामिओसि बंधेउं;
संते वि पुरिसकारे, न लज्जसे जीव ! तेणंपि. २४

[અતિ લાલનપાલન કરાયેલી કર્મ–પ્રકૃતિરૂપી સ્ત્રીએ હે જીવ ! તારામાં પુરુષાર્થ છતાં તને બંધનોથી બાંધીને ચાર ગતિમાં રખડાવ્યો છે, તેથી શું તને જરા પણ લાજશરમ નથી આવતી ?]

વળી કવિ પાંચ ઇન્દ્રિયોરૂપી ચોર જીવની કેવી દુર્ગતિ કરી નાખે છે તે બતાવી તેનાથી ચેતતા રહેવા માટે બોધ આપતાં કહે છે :

पंचिंदियपरा चोरा, मणजुवरन्नो मिलित्तु पावस्स;
निअनिअअत्थे निरता, मूलठिइइ तुज्झ लुंपंति. २७
हणिओ विवेगमंती, भिन्नं चउरंगधम्मचक्कंपि;
लुठ्ठं नाणाइधणं, तुमंपि छूढो कुगइकूवे. २८

[હે આત્મન્! પોતપોતાના વિષયમાં આસક્ત આ પાંચ ઇન્દ્રિય-રૂપ મહાન ચોર, પાપી મનરૂપ યુવરાજની સાથે મળી તારી (જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર દિ) મૂળ સ્થિતિને અર્થાત્ તારા આત્મગુણરૂપ મૂળ ધનને લૂંટી લે છે.

એઓએ આ વિવેકરૂપી મંત્રીને હણી નાખ્યો, ચતુરંગ ધર્મ-ચક્રને (મનુષ્યજન્મ, ધર્મશ્રવણ, શ્રદ્ધા અને સંયમવીર્ય રૂપને) પણ ભેદી નાખ્યું, જ્ઞાનાદિ ધનને લૂંટ્યું અને તને પણ દુર્ગતિ કૂપમાં નાખ્યો.]

મિથ્યાત્વરૂપી રાક્ષસ અને મમત્વરૂપી દુર્ગમ શિલાને પણ ધ્યાનના બળથી સહજમાં તોડી શકાય છે એ દર્શાવતાં કવિએ કેવું સરસ ઉદ્બોધન કર્યું છે :—

रयणिअरो मिच्छत्त, मणदुक्कडओ सिला ममत्तं च;
तं भिंदसु भवसेलं, झाणासणिणा जिअ सहेलं. ३५

[જ્યાં રાક્ષસ જેવું મિથ્યાત્વ રહે છે, અને જ્યાં મનના પાપથી ઉત્પન્ન થયેલ મમત્વરૂપી શિલા છે, તે સંસારરૂપી કઠિન દુર્ગમ પર્વતને ધ્યાનરૂપી વજ્ર વડે સહજતાથી હે જીવ! તું ભેદી નાંખ.]

મહાત્મા હોવાનો, ઉપદેશક હોવાનો દંભ કરનારા ઉપર પ્રહાર કરતાં તેઓ સરસ દૃષ્ટાંત પ્રયોજે છે :

अप्पाणमबोहंता, परं विबोहंति केइ तेवि जडा;
भण परियणंमि छुहिए, सत्तागारेणः किं कज्जं. ३८

[આત્માને બોધ કર્યા વગર કેટલાક બીજાને વિશેષ બોધ કરવા જાય છે. તેઓ ખરેખરા જડ છે. એક બાજુ પોતાનો પરિવાર ભૂખ્યો છે. છતાં તેઓને દાનશાળા માંડવાનું શું પ્રયોજન છે તે તું કહે?]

'આત્માવબોધ કુલક'ને અંતે કવિ ગાથમાં શ્લેષથી પોતાના નામને વણી લઈ ઘાતી કર્મનો ક્ષય કરી કેવળજ્ઞાન કેવી રીતે પામી

શકાય તે દર્શાવતાં કહે છે :

इय जाणिऊण तत्तं, गुरुवईट्ठं पर कुण पयत्तं;
लहिऊण केवलसिरिं, जेण' जयसेहरो होसि. ४३

[આ પ્રકારે ગુરુશ્રીએ ઉપદેશેલા તત્ત્વને જાણીને પ્રયત્ન કર, કે જેથી કેવલશ્રી (કેવલજ્ઞાન) પામીને જયશેખર (આઠ કર્મનો જય-કરનારો) થઈશ]

આમ આ 'આત્માવબોધ કુલક' માં કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિએ આત્મહિત કેવી રીતે થાય, ચાર પ્રકારની ગતિના પરિભ્રમણમાંથી કેવી રીતે નીકળી શકાય અને કેવળજ્ઞાન તથા મુક્તિ કેવી રીતે પામી શકાય તેનુ તત્ત્વગર્ભિત અને રસિક કવિત્મય વાણીમાં નિરૂ-પણ કર્યું છે.

० ० ०

(૬) બૃહદ્ અતિચાર

જૈન ધર્મમાં આત્મવિશુદ્ધિ માટે જે વિવિધ પ્રકારના ઉપચારો બતાવવામાં આવ્યા છે તેમાંનો એક મહત્ત્વનો પ્રકાર તે અતિ-ચારનો છે.

ભગવાન મહાવીરે જીવને સંયમમાં રાખવાને માટે જુદા જુદા પ્રકારનાં વ્રતો દર્શાવ્યાં છે એમ કરવામાં એમણે ત્યાગી સાધુ-સાધ્વીઓ અને ગૃહસ્થો શ્રાવક-શ્રાવિકાઓના કક્ષાભેદને લક્ષમાં રાખ્યો છે. કોઈ પણ જીવ જે કક્ષાએ હોય ત્યાંથી આત્મવિશુદ્ધિના માર્ગે ઉપર ચડે એ જ આ વ્રતો પાછળનો મહત્ત્વનો આશય છે. પોતે ધર્મની આરાધના માટે જાતિ, કુલ, વય, અભ્યાસ વગેરેને કારણે અપાત્ર છે અને પોતાનો મનુષ્યજન્મ નિષ્ફળ ગયો છે એવી નિરાશા કોઈપણ જીવને ન અનુભવવાની આવે એ દૃષ્ટિએ વ્રતો ફરમાવવામાં આવ્યાં છે કે જેથી પ્રત્યેક આરાધક જીવ પોતાની વર્તમાન કક્ષાથી પોતાની પાત્રતા અને શક્તિ અનુસાર આત્મવિશુદ્ધિ માટે પુરુષાર્થ

કરી મોક્ષમાર્ગ ઉપર આરૂઢ થાય.

ભગવાન મહાવીરે મોક્ષમાર્ગને માટે સમ્યક્‌દર્શન, સમ્યક્‌જ્ઞાન, અને સમ્યક્‌ચારિત્રની આરાધના સહિત પાંચ મુખ્ય વ્રતો બતાવ્યાં છે : (૧) અહિંસા, (૨) સત્ય, (૩) અસ્તેય, (૪) બ્રહ્મચર્ય અને (૫) અપરિગ્રહ.

આ પાંચ મહાવ્રતોનું પરિપાલન ત્યાગી સાધુ-સાધ્વીએ સવિશેષ-પણે કરવાનું હોય છે. એટલા માટે એમનાં વ્રતોને મહાવ્રત કહેવામાં આવે છે. એ પાંચ વ્રતો ગૃહસ્થ શ્રાવક-શ્રાવિકાઓએ પોતાના ગૃહસ્થ જીવનની મર્યાદાને લક્ષમાં રાખી આચરવાનાં હોય છે. એટલા માટે ગૃહસ્થોનાં આ પાંચ વ્રતો [અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય અને અપરિગ્રહ] ને અણુવ્રત કહેવામાં આવે છે.

ગૃહસ્થોએ મહાવ્રતોને બદલે અણુવ્રત આચરવાનાં હોવાથી એમના જીવનને સંયમ અને મર્યાદાવાળુ બનાવવા ભગવાન મહાવીરે બીજાં સાત વ્રતો ઉમેર્યાં છે તે સાત વ્રતમાં ત્રણ ગુણવ્રત અને ચાર શિક્ષાવ્રત છે. આમ ગૃહસ્થોએ નીચે પ્રમાણે કુલ બાર વ્રત ધારવાનાં હોય છે :

પાંચ અણુવ્રત :

(૧) સ્થૂલ પ્રાણાતિપાત વિરમણ વ્રત
(૨) સ્થૂલ મૃષાવાદ વિરમણ વ્રત
(૩) સ્થૂલ અદત્તાદાન વિરમણ વ્રત
(૪) શીલ વ્રત
(૫) પરિગ્રહ પરિમાણ વ્રત

ત્રણ ગુણ વ્રત :

(૬) દિગ્‌ પરિમાણ વ્રત
(૭) સાતમું ભોગોપભોગ વિરમણ વ્રત
(૮) અનર્થદંડ વિરમણ વ્રત

॥ अथ वृद्ध अतिचार लिख्यते ॥ इच्छाकारेण संदिसह भगवन् गुरु पर्व नणी ॥ पाखिस विशे-
ष अतिचार आलोउं ॥ इछं नमो अरिहंताणं ॥ इछं श्रावक तणे धर्मे ॥ श्रीसम्यक्त्व मूल ॥ बा-
रव्रत तणी [illegible] ॥ इछं अरिहंत देव ॥ सुसाधु गुरु ॥ जिन प्रणीत धर्म ॥ जावतो समकित प्रतिपा-
ल्युं ॥ इम तो लौकिक लोकोत्तर देवगत ॥ गुरुगत पर्वगत ॥ मिथ्यात्व चतुर्विध नणिइ हरि
हर ब्रह्मा सूर्य इंद्र चंद्र ग्रह ॥ गोत्र गणेश आदि दिग्पाल ॥ क्षेत्रपाल स्कंद कपिल बुद्ध हनुमंत ॥
यक्ष नाग ॥ मुक्ति दायक नणी आराधीइं ॥ ते लौकिक देवगत मिथ्यात्व ॥ चरक परिव्रा-
जक ॥ कौलिक पालिक द्विज ॥ तापस संसारतारक नणी मानीइं ॥ ते लौकिक गुरुगत मिथ्या-
त्व ॥ परपरिग्रहीत ॥ जिनबिंब वैरुड्य ॥ ब्रह्म शांति प्रमुख ॥ जैन देवदेवी तणुं देवद्रव्य पू-
जन ॥ ते लोकोत्तर देवगत मिथ्यात्व ॥ पासत्था ॥ उसन्ना ॥ कुशील संसक्त ॥ आहाछंद ॥ निह्न-
व ॥ बोटिक ॥ इम लिंगी तणें जे विशेष गुरु बुद्धि ॥ ते लोकोत्तर गुरुगत मिथ्यात्व ॥ ए चतुर्विध मि-
थ्यात्व अशातना परिहरी ॥ श्रीसमकित तणा पांच अतिचार सोधुं ॥ शंका कंखा ॥ वि-
तिगिच्छा ॥ परपासंडी प्रसंसा ॥ परपासंडी संथुओ ॥ शंका जीवादिक नवतत्त्व आदि केतल-

‘અતિચાર’ની હસ્તપ્રતિનું પ્રથમ પૃષ્ઠ
[શ્રી અનંતનાથજી જૈન જ્ઞાનભંડારની હસ્તપ્રતિ]

नकायाइंकरीणरीवन अनुमतिकरीसमाचसुंदोइं तेसविंहंमनवचनकायाइंकरीमि
छामिदुक्कडं॰ पडिसिद्धाणकरणे कीच्चाणमकरणेपडीकमणे असद्दहणेयतहा विव
रायपरीरूवणाए य १ देशावगासियंउवभोगंपरिभोगपच्चखामि अन्नत्थणाभोगेणं सह
स्सागारेणं महत्तरागारेणं सव्वसमाहिवत्तियागारेणं वोसीरामि इतिश्रीमद्धिवद्दग
च्छश्रृंगारहूज्यश्रीजयश्रीजयघोषसूरीकृतश्रावकवृहदतिचारसंपूर्ण ।

'અતિચાર'ની હસ્તપ્રતિનું અંતિમ પૃષ્ઠ

ચાર શિક્ષા વ્રત :

(૯) સામાયિક વ્રત
(૧૦) દેશાવગાશિક વ્રત
(૧૧) પૌષધ વ્રત
(૧૨) અતિથિ સંવિભાગ વ્રત.

બધા જીવો માટે રોજેરોજ બધા જ વ્રતોનું સંપૂર્ણ પરિપાલન કરવાનું અઘરું છે. અજ્ઞાન કે પ્રમાદને કારણે કે તેવા પ્રકારના સંયોગોને કારણે વ્રતપાલનમાં ક્યારેક શિથિલતા આવી જવાનો સંભવ છે. એવો શો ઉપાય વિચારીએ કે જેથી વ્રતપાલનમાં ઓછામાં ઓછી શિથિલતા આવે ? એ માટે જૈન શાસ્ત્રકારોએ વ્રતપાલનમાં આવતા દોષોના નીચે પ્રમાણે ચાર સૂક્ષ્મ પ્રકાર પાડ્યા છે: (૧) અતિક્રમ, (૨) વ્યતિક્રમ, (૩) અતિચાર અને (૪) અનાચાર. આ ચાર પ્રકાર અનુક્રમે ઉત્તરોત્તર વધુ ગંભીર દોષરૂપ છે. અને એટલા માટે આરંભમાં જ જો એ દોષને વધતો અટકાવવામાં આવે તો મનુષ્ય મોટા પાપમાંથી બચી જઈ શકે.

અતિક્રમ એટલે વ્રતભંગ માટે મનમાં વિચાર ઉદ્ભવવો કે ઇચ્છા જન્મવી.

વ્યતિક્રમ એટલે તેવી ઇચ્છા પાર પાડવા માટે શરીરના હલન-ચલનરૂપી ક્રિયા શરૂ થવી.

અતિચાર એટલે તેવી વ્રતભંગરૂપ ક્રિયા કરવા માટે દેહથી તૈયાર થવું અને આગળ વધવું.

અનાચાર એટલે તેવા દોષરૂપ, વ્રતભંગરૂપ, પાપરૂપ, ક્રિયા કરવી. ઉદા૦ તરીકે કોઈને રાત્રે ભોજન ન કરવાનું વ્રત હોય. તેવી વ્યક્તિને રાત્રે ભોજન કરવાની મનમાં ઇચ્છા થાય તો તે અતિક્રમ છે તેવી ઇચ્છા માટે તે જો ઊભો થાય તો તે વ્યતિક્રમ છે અને

ત્યારપછી તે જો હાથમાં ખાવાનુ લે તો તે ક્રિયા અતિચાર છે અને ખાવાનું મોઢામાં મૂકી ખાઈ જાય તો તે અનાચાર છે, વ્રતભંગ છે. વ્રતભંગ ન થાય એ માટે આગળના ત્રણે તબક્કા ઉપર અને તેમાં પણ અતિચાર ઉપર વિશેષપણે ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે જેથી વ્યક્તિ વ્રતભંગમાંથી બચી જાય. અલબત્ત, કેટલીક ક્રિયાઓમાં અતિ· ચાર અને અનાચાર વચ્ચે બહુ ફરક રહેતો નથી, માટે કેટલાક અતિચાર અનાચારરૂપ હોય છે.

જૈન શાસ્ત્રકારોએ સાધુ-સાધ્વીજી માટે તેમજ ગૃહસ્થો માટે જુદા જુદા અતિચાર લખ્યા છે. એ અતિચારમાં પણ રોજેરોજ દિવસ–રાતના ચિંતન માટે સંક્ષેપમાં અતિચાર રાખ્યા છે અને પર્વતિથિ [પાક્ષિક, માસિક, ચાતુર્માસિક, સાંવત્સરિક પર્વતિથિ] માટે બૃહદ્ અતિચાર લખ્યા છે.

જૈનધર્મની શ્વેતામ્બર અને દિગમ્બર એવી બે મુખ્ય પરંપરા છે, તથા શ્વેતામ્બરમાં મૂર્તિપૂજક, સ્થાનકવાસી, તેરાપંથી એવી વિભિન્ન શાખાઓ છે. મૂર્તિપૂજકમાં તપગચ્છ, અચલગચ્છ, ખરતર-ગચ્છ એવા વિવિધ ગચ્છો છે. આમ વિભિન્ન શાખાઓ અને ગચ્છોના પૂર્વાચાર્યોએ પોતપોતાની શાખા-પ્રશાખાના અનુયાયીઓ માટે પોતપોતાની શૈલીથી સૂત્રો અને અતિચારોની રચના કરેલી છે. સૂત્રો પ્રાયઃ અર્ધમાગધી ભાષામાં કે સંસ્કૃતમાં છે. પંદરમા–સોળમા સૈકાની આસપાસ તત્કાલીન લોકભાષા [એટલે કે જૂની ગુજ-રાતી ભાષા]ને લક્ષમાં રાખી તેઓએ અતિચાર જૂની ગુજરાતી ભાષામાં ગદ્યમાં લખેલા છે.

વિભિન્ન શાખાઓના જે 'અતિચાર' મળે છે તેમાં વિધિપક્ષ અચલગચ્છના કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિએ પણ શાસ્ત્રાનુસાર ગુજરાતી ગદ્યમાં અતિચાર લખ્યા છે. એ અતિચાર સંક્ષેપરૂપે અને બૃહદ્‌રૂપે એમ બન્ને રીતે ઉપલબ્ધ છે. વસ્તુતઃ બૃહદ્ અતિચારમાં સંક્ષિપ્ત અતિચાર સમાવિષ્ટ જ છે. આ બૃહદ્ અતિચાર કેવા છે અને તેની

ભાષા કેવી છે તે નીચેના કેટલાક નમૂના ઉપરથી જોવા મળશે.

વ્રતભંગ અનેક રૂપે સંભવિત છે પરંતુ સર્વસામાન્ય એવા મુખ્ય મુખ્ય અતિચારો પૂર્વાચાર્યોએ પોતાનાં સૂત્રોમાં દર્શાવ્યાં છે અને તેને અનુસરીને ગુજરાતી 'અતિચાર'ના કર્તાઓએ તે તે અતિચારમાં તત્કાલીન ગદ્યમાં દર્શાવ્યા છે.

જૈન ધર્મમાં સમ્યગ્દર્શન, સમ્યક્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર ઉપર અત્યંત ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે પાપ એ પાપ છે એવી જ્યાં સુધી જીવને ખબર ન પડે ત્યાં સુધી અજ્ઞાન જીવ પાપને પણ ઇષ્ટ ધર્મ સમજી બેસે તેવો ભય રહે છે. એટલા માટે સમ્યગ્દર્શન, સમ્યક્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્રની આવશ્યકતા રહે છે આ ત્રણેને માટે જૈનધર્મમાં સંક્ષેપરૂપે એક જ શબ્દ વપરાય છે. તે છે 'સમ્યક્ત્વ' અથવા 'સમક્તિ'.

અતિચારોનુ પરિશોધન કરવામાં આવે તે પૂર્વે મનુષ્યને સમક્તિનો ખ્યાલ હોવો જરૂરી છે એટલા માટે વ્રતોના અતિચાર લખવાનો આરંભ કરતાં પૂર્વે સમક્તિના અતિચાર ન લાગે તે ઉપર ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે.

કવિ જયશેખરસૂરિએ એટલા માટે આ બૃહદ્ અતિચારનો આરંભ નીચે પ્રમાણે સમક્તિના અતિચારથી કર્યો છે. [અહીં પ્રાચીન હસ્તપ્રત અનુસાર પાઠ આપ્યો છે.]

"અથ બૃહ અતિચાર લિખ્યતેઃ ઇચ્છાકારેણ સંદિસ્સહ ભગવન્ ગુરુ પર્વ ભણી પાખિ સવિશેષ અતિચાર આલોઉ ઇચ્છં. 'નમો અરિહંતાણં ઇચ્છં શ્રાવકતણે ધર્મે શ્રી સમ્યક્ત્વ મૂલ બારવ્રત ભણીઇ. ઇચ્છં અરિહંત દેવ શ્રુસાધુગુરુ જિન પ્રણિત ધર્મભાવતો સમક્તિ પ્રતિપાલું', દ્રવ્યતો લૌકિક લોકોત્તર દેવગત, ગુરૂગત, પર્વગત મિથ્યાત્વ ચતુર્વિધ ભણિઇ. હરિહર બ્રહ્મા સૂર્ય ઇંદ્ર ચંદ્ર ગ્રહ ગૌત્ર ગણેશ દિગ્પાલ ક્ષેત્રપાલ સ્કંદ કપિલ બુદ્ધ હનુમંત યક્ષ ભક્તિ મુક્તિ દાયક ભણી આરાધીઇં તે લૌકિક દેવગત મિથ્યાત્વ ચરક પરિવ્રાજક કૌલ કપાલિક

દ્વિજ તાપસ સંસાર તારક ભણી માનીઇં તે લૌકિક ગુરુગત મિથ્યાત્વ અપર પરિગૃહીત જિનબિંબ ચૈત્ય બ્રહ્મશાંતિ પ્રમુખ જૈન દેવદેવી તણું દેવબુધ્ધે પૂજન તે લોકોત્તર દેવગત મિથ્યાત્વ પાસત્થા ઉસન્ના કુશીલ સંસક્ત આહાછંદ નિન્હવ બોટિક દ્રવ્યલિંગી તણે જે વિષે ગુરૂબૂદ્ધિ તે લોકોત્તર ગુરુગત મિથ્યાત્વ એ ચતુર્વિધ મિથ્યાત્વ યથાશક્તિં પરિહરું એ શ્રી સમક્તિ તણાં પાંચ અતિચાર શોધું. શંકા કંખા વિતિગીચ્છા પરપાસંડી પરસંસા પરપાસંડી સંશુઓ. શંકાજીવાદિક નવતત્ત્વમાંહિ એકે તત્ત્વ માંહિ એકે તત્વ તણો મન સંદેહ ધર્યો હોઈ. કાક્ષા અપરધર્મતણો અભિલાષ ધર્યો હોઇ. અથવા સર્વે ધર્મ સરખા લેખવ્યા હોઇં વિતિગિચ્છા ધર્મતણો ફલ પ્રતેં મન સંદેહ ધર્યો હોઇં અથવા મલ મલિન ગાત્ર તપોધન તપોધના દેખી દૂગંછા કીધી હોઇં. પરપાસંડી પરસંસા પરદર્શની તણો અતિશય વિદ્યાખ્યાત દેખી પ્રસંસા કીધી હોઇં પરપાસંડી સંશુઓ પરદર્શનીશુ સંસ્તવ પરિચય ઇષ્ટ ગોષ્ટ અંતરગત પ્રીતી ભક્તિ દાન આલાપાદિક કીધા કરાવ્યા હોઇં. પરતિર્થે સ્વવસપણે ગયા હોઇં. સ્નાન દાનહોમ મહોત્સવ કીધા કરાવ્યા હોઇં તથા સંક્રાંતિ ગ્રહણ સ્નાન દાનાદિક કર્મ સમાચર્યાં હોઇં તથા હોલી પડલી પૂજી હોઇં. પીપલ તુલસી પાંણી ઘાલ્યા હોઇં, નદી કુંડ પ્રમુખ લૌકિક તિર્થે ધર્મબુધ્ધે સ્નાન કીધુ હોઇં, આદિત્યવારે એકાદસી ભણી તપ કીધો હોઇં, લોક પ્રવાહે દેવદેવી ભણી યાત્રા ઉજાંણી માંની હોઇં પાંણીગ્રહણુ દિને જિહાં સુધી કન્યાદાંન ન દીધૂં હોઇં તિહાં સુધી કંન્યાના માવિત્ર ઉપવાસ કરે કન્યાહલ લીધું હોઇં નીલ તુલસી પરણાંવ્યાં હોઇં શ્રાદ્ધ સંવત્સરિ જિમ્યા હોઇં અજાપડવે બલેવ ભાવબીજ આખત્રીજ વિણાયગ ચોથ નાગપાંચમ ઝીલણા છઠ્ઠિ શીલ સાતમી દ્રો આઠમી મહિનોમ અહવદશમિ વિજયદસમી ભીમ એકાદસી, વચ્છ બારસી ધનતેરસી સિવચતુર્દસી પિતૃદી અમાવાશ્યા માહિપૂંનમિ તથા સંક્રાંતિ ગ્રહણ વિતિપાત વૈધૃતી પ્રમુખ લૌકિક પર્વ અને અષ્ટમી ચતુર્દસી પૂર્ણિંમા અમાવાશ્યા અને

પજૂષણ પર્વ તણી ત્રીજ ચોથ પાંચિમ ટાલી અનેરે દિવસે પર્વબુધ્ધે તપ કીધો હોઈં અનેરું જે કોઈ જિનવચન વિરાધ્યું હોઇં અનેરું સમ્યક્ત્વ વિષે પક્ષ દિવસ માંહિ જિકો કોઈ અતિચાર હૂઓ હોઈં તે સવિહું મનવચન કાયાઈં કરી મિચ્છામિ દુક્કડં."

લઘુ અતિચાર શ્રાવકો રોજેરોજ સવાર-સાંજ પ્રતિક્રમણમાં બોલે છે અને બૃહદ્ પાક્ષિક અતિચાર પાક્ષિક પ્રતિક્રમણમાં બોલાય છે. જૈન પાઠશાળાઓમાં વિદ્યાર્થીઓને જૈન ધાર્મિક સૂત્રો અને અતિચારો કંઠસ્થ કરાવાય છે કે જેથી પ્રતિક્રમણ વગેરે રોજેરોજની ક્રિયાઓમાં હાથમાં ગ્રંથ રાખવાની જરૂર ન રહે. સૂત્રો અર્ધમાગધીમાં છે અને તેમાં સમયાનુસાર કોઈ ભાષાકીય ફેરફારો થયા નથી પરંતુ અતિચાર તત્કાલીન ગદ્યમાં લખાયેલા હોવાને કારણે તેમાં કાલાનુસાર કેટલાક ભાષાકીય ફેરફારો થયા છે, પરંતુ તે ફેરફારો અર્થને બાધા કરે એવા નથી. આજે અચલગચ્છમાં શ્રી જયશેખરસૂરિએ લખેલા અતિચારો જે રીતે છપાય છે અને કંઠસ્થ કરાય છે તેમાં ભાષાનુ કેટલુંક અર્વાચીન સ્વરૂપ જોવા મળે છે. હાલ ગ્રંથોમાં છપાયેલા અતિચારનો નમૂનો હસ્તપ્રતના નમૂના સાથે સરખાવતાં આ તફાવત જોઈ શકાય છે. સમક્તિના અતિચાર વિષે હસ્તપ્રતમાંથી આપેલી ઉપરની કંડિકાઓ સાથે વર્તમાન સમયમાં મુદ્રિત થયેલી નીચેની કંડિકાઓને સરખાવો.

સમક્તિનાં અતિચાર પછી કવિ બાર વ્રતનાં અતિચાર અનુક્રમે આપે છે અને ત્યારપછી જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર, ચારિત્રાચાર, તપાચાર, વીર્યાચાર અને સંલેખનાના અતિચાર આપી બૃહદ્ અતિચાર પૂરા કરે છે.

ઇચ્છં શ્રાવકતણે ધર્મે શ્રી સમ્યક્ત્વમૂળ બારવ્રત ભણીએ. ॥ઇચ્છં॥ અરિહંત દેવ, સુસાધુ ગુરુ, જિનપ્રણીત ધર્મ, ભાવતઃ સમક્તિ પ્રતિપાલું દ્રવ્યતો લૌકિક લોકોત્તર દેવગત, ગુરુગત, પર્વગત, મિથ્યાત્વ ચતુર્વિધ ભણીએ. હરિ, હર, બ્રહ્મા, સૂર્ય, ઈંદ્ર, ચંદ્ર, ગ્રહ, ગોત્રજ, ગણેશ, દિક્પાલ, ક્ષેત્રપાલ, સ્કંદ, કપિલ, બુદ્ધ, હનુમંત, યક્ષ, રાક્ષસ,

ભક્તિ મુક્તિદાયક ભણી આરાધીએ. તે લૌકિક દેવગત મિથ્યાત્વ. ચરક, પરિવ્રાજક, કૌલ, કાપાલિક, દ્વિજ, તાપસ સંસારતારક ભણી માનીએ તે તો લૌકિક, ગુરુગત મિથ્યાત્વ, પરપરિગ્રહીત જિનબિંબ વૈરોટયા બ્રહ્મ શાંતિ પ્રમુખ જૈન દેવદેવીતણું જે દેવબુદ્ધે પૂજન તે લોકોત્તર દેવગત મિથ્યાત્વ, પાસત્થા, ઉસન્ના, કુશીલ, સંસક્ત, આહાછંદ, નિન્હવ, બોટિક, દ્રવ્યલિંગીતણે વિષે જે ગુરુબુદ્ધિ પૂજન તે લોકોત્તર ગુરુગત મિથ્યાત્વ. એ ચતુર્વિધ મિથ્યાત્વ યથાશક્તે પરિહરું. એ શ્રી સમકિત તણા પાંચ અતિચાર શોધુ.

"શંકા, કંખા, વિતિગિચ્છા, પરપાસંડિ પરસંસા, પરપાસંડિ-સંથુઓ. શંકા, જીવાજીવાદિક નવતત્ત્વમાંહે એકૈતત્ત્વતણો મન સંદેહ ધર્યો હોય. કાંક્ષા – અપર ધર્મ તણો અભિલાષ ધર્યો હોય, અથવા સર્વે ધર્મ સરખા લેખવ્યા હોય, વિતિગિચ્છા – ધર્મતણા ફલ પ્રત્યે મન સંદેહ ધર્યો હોય, અથવા મલમલીન ગાત્ર તપોધન, તપોધના દેખી દુગંછા કીધી હોય. પરપાસંડિ પરશંસા પરદર્શનીતણી અતિશય વિદ્યાખ્યાત દેખી પ્રશંસા કીધી હોય, પરપાસંડિ સંથુઓ – પરદર્શનીશું સંસ્તવ પરિચય ઇષ્ટ ગોષ્ટી અંતરંગ પ્રીતિ ભક્તિ દાન આલાપાદિક કીધાં કરાવ્યાં હોય, પરતીર્થે સ્વવશપણે ગયા હોઈએ. સ્નાન, દાન, હોમ, મહોત્સવ કીધાં–કરાવ્યા હોય, તથા સંક્રાંતિ-ગ્રહણસ્નાન દાનાદિક કર્મ સમાચર્યાં હોય, હોલી, પડલી પૂજી હોય. પીપલ તુલસી, પાણી ઘાલ્યાં હોય. નદી, કુંડ, પ્રમુખ લૌકિક તીર્થે ધર્મ બુદ્ધે સ્નાન, કીધું હોય, આદિત્યવારે દેવદેવી ભણી યાત્રા ઉજાણી માની હોય, કન્યાહલ લીધું હોય, નીલ તુલસી પરણાવ્યાં હોય, શ્રાદ્ધ સંવત્સરી જમ્યા હોઈએ, અજાપડવો, બલેવ, ભાઈબીજ, અખાત્રીજ, વિણાયગચોથ, નાગપાંચમ, ઝીલણાછઠ્ઠ, શીલસાતમ, ધ્રુ આઠમ, માહીનોમ, અહ્‌વદશમી, વિજયાદશમી, ભીમએકાદશી, વચ્છબારશી, ધનતેરશી, શિવચતુર્દશી, પૈતૃકી અમાવાશ્યા માહીપૂનમ, તથા સંક્રાંતિ, ગ્રહણ, વ્યતિપાત, વૈધૃત પ્રમુખ લૌકિક-પર્વ, અને અષ્ટમી, ચતુર્દશી, પૂર્ણિમા, અમાવાસ્યા તથા પર્યુષણ

પર્વ તણી ત્રીજ, ચોથ, પાંચમ, ટાળી અનેરે દિવસે પર્વબુદ્ધે તપ કીધું હોય, અનેરું જે કોઈ જિનવચન વિરાધ્યું હોય અનેરો સમ્યક્ત્વ વિષે પક્ષ દિવસમાંહે જિકો કોઈ સુક્ષ્મ, બાદર, અતિચાર હુઓ હોય તે સવિ હું મને વચને કાયાએ કરી મિચ્છામિ દુક્કડં."

જૈનધર્મની વિવિધ શાખાઓમાં પ્રતિક્રમણ વગેરે વિધિમાં કેટલોક ફરક જોવા મળે છે. સામાયિક, ચૈત્યવંદન, દેવવંદન, પ્રતિક્રમણ વગેરે ક્રિયાઓ એક પ્રકારની સામાચારી છે. સમાચારીમાં વખતોવખત ફેરફાર થતા રહે છે. સમર્થ પૂર્વાચાર્યો પોતાના દેશ-કાળને અનુલક્ષીને જો એમાં ફેરફાર કરે છે તો વિશાળ અનુયાયી વર્ગ તેને અનુસરે છે. પ્રતિક્રમણની ક્રિયામાં વિધિપક્ષ (અચલગચ્છ) અને તપગચ્છના અતિચારોમાં કેટલોક તફાવત જોવા મળે છે. ભગવાન મહાવીરે ગૃહસ્થોને માટે જે બાર વ્રતોનો ઉપદેશ આપ્યો છે તે બાર વ્રતોમાં અદ્યાપિ પર્યંત કોઈ ન્યૂનાધિકતા થઈ નથી એટલે કે બારને બદલે અગિયાર કે તેર વ્રતની વાત ક્યારેય થઈ નથી. પરંતુ પૂર્વાચાર્યોએ સૂત્રોમાં લખેલા વ્રતના અતિચારોનું ગદ્યમાં અવતરણ કરવામાં ગચ્છ કે સમુદાય અનુસાર કેટલોક ફરક અવશ્ય જોવા મળે છે. કોઈ એક વ્રતના અતિચારને સરખાવવાથી આ તફાવત સ્પષ્ટ થશે. ઉદા. તરીકે પાંચમું પરિગ્રહ પરિમાણવ્રત લઈએ. એના અતિચાર અચલગચ્છના જયશેખરસૂરિ અનુસાર નીચે પ્રમાણે છે :

પાંચમું પરિગ્રહ પરિમાણવ્રત નવવિધ ખિત્ત, ઘર, હટ્ટ, વાડિય, કુવિય, ધણ ધન્ન, હિરણ્ણ, સુવણ્ણ અઇ પરિમાણ, દુપ્પય ચઉપ્પયમિય નવવિહ પરિગ્ગહ વયંતુ એ પાંચમા પરિગ્રહ પરિમાણ વ્રત-તણાં પાંચ અતિચાર શોધું. ખિત્તવત્થુપ્પમાણાઇક્કમ્મે, હિરણ્ણ સુવણ્ણપ્પમાણા ઇકમ્મે, ધણધન્નપ્પમાણાઇક્કમે, દુપ્પયચઉપ્પયપ્પમણા ઇકમ્મે, કુવિયપ્પમાણાઇકમ્મે, ક્ષેત્રવાસ્તુ, હિરણ્ણ, સુવણ્ણ ધણ ધાન્ય દ્વિપદ ચતુષ્પદ, રીછ પીછ તણો પ્રમાણાતિક્રમ કીધો હોય

અથવા પરિગ્રહ તણે કારણે મોટા આરંભ કઠમર્દ માંડયા હોય, આહટ્ટ દોહટ્ટ ધર્યો હોય, આપણો પરિગ્રહ પુત્ર પૌત્રાદિક તણો કરી આપણે કાજે અણાવ્યો હોય. પરિગ્રહ પ્રમાણ લીધું ન હોય, લેઈને પઢિઉં ન હોય, પઢીને વિસાર્યું હોય, વિસારીને સંભાર્યું ન હોય, અનેરું એ પાંચમાં પરિગ્રહ પરિમાણ વ્રત વિષે પક્ષદિવસમાંહે જિકો કોઈ સૂક્ષ્મ બાદર અતિચાર હુઓ હોય તે સવિહું મને વચને કાયાએ કરી મિચ્છામિ દુક્કડં.

તપગચ્છ અનુસાર આ અતિચાર નીચે પ્રમાણે આપવામાં આવ્યા છે :–

પાંચમે પરિગ્રહ પરિમાણવ્રતે પાંચ અતિચાર, ધણધન્ન, ખિત્ત વત્થૂ૦ ધન ધાન્ય, ક્ષેત્ર, વાસ્તુ, રૂપ્ય, સુવર્ણ. કુપ્ય, દ્વિપદ, ચતુષ્પદ એ નવવિધ પરિગ્રહ તણા નિયમ ઉપરાંત વૃદ્ધિ દેખી મૂર્છા લગે સંક્ષેપ ન કીધો, માતા, પિતા, પુત્ર સ્ત્રીતણે લેખે કીધો, પરિગ્રહ પ્રમાણ લીધું નહીં, લઈને પઢિઉં નહીં, પઢવું વિસાર્યું અલીધું મેલ્યું. નિયમ વિસાર્યા પાંચમે પરિગ્રહ પરિમાણવ્રત વિષઇઓ અનેરો જે કોઈ અતિચાર પક્ષ દિવસમાંહિ સૂક્ષ્મ બાદર જાણતાં અજાણતાં હુઓ હોય તે સવિ હું મને વચને કાયાએ કરી મિચ્છામિ દુક્કડં.

ખરતરગચ્છ અનુસાર આ અતિચાર નીચે પ્રમાણે આપવામાં આવ્યા છે :–

પાંચમે પરિગ્રહ પરિમાણ વ્રતે પાંચ અતિચાર, ધણ ધન્ન ખિત્ત વત્થુ. ॥ ધન, ધાન્ય, ક્ષેત્ર, વસ્તુ, રૂપ્ય, સુવર્ણ, કુપ્ય, દ્વિપદ, ચતુષ્પદ નવવિધ પરિગ્રહ તણા નિયમ ઉપરાંત વૃદ્ધિ દેખી મૂર્છા લગે સંક્ષેપ ન કીધો. પરિગ્રહ પરિમાણ લેઈ પઢયો નહી, પઢી વીસારીઓ, નિયમ વીસાર્યા. પાંચમે પરિગ્રહ પરિમાણ વ્રત વિષઇઓ અનેરો જે કોઈ અતિચાર પક્ષ દિવસ માંહે સૂક્ષ્મ બાદર જાણતાં અજાણતાં હુવો હોય તે સહુ મન વચન કાયાએ કરી મિચ્છામિ દુક્કડં.

તપગચ્છ અને ખરતરગચ્છના અતિચાર મુખ્યત્વે વંદિત્તુસૂત્રને આધારે લખાયા છે. વંદિત્તુસૂત્રમાં પદ્યમાં અર્ધમાગધી ભાષામાં અતિચાર આપવામાં આવ્યા છે. અને તેમાં તે ઉપરાંત પણ બીજી કેટલીક ગાથાઓ પણ છે. ગૃહસ્થ માટેનાં આ પ્રાચીન સૂત્રોનો પ્રભાવ ઘણો મોટો રહ્યો છે. તપગચ્છ અને ખરતરગચ્છમાં રોજેરોજનાં પ્રતિક્રમણમાં અતિચારસ્વરૂપ આ વંદિત્તુસૂત્ર બોલાય છે, જ્યારે અચલગચ્છમાં વંદિતુસૂત્રને બદલે રોજેરોજના પ્રતિક્રમણમાં શ્રી જયશેખરસૂરિકૃત લઘુ અતિચાર બોલાય છે.

કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિએ પોતાના સમયને અનુસરીને લોકો સમજી શકે એ રીતે તત્કાલીન ગુજરાતી ગદ્યમાં અતિચારની રચના કરી છે. ચાર સૈકા પછી પણ એમણે લખેલા અતિચાર આજ દિવસ સુધી રોજેરોજ અચલગચ્છનાં પ્રતિક્રમણમાં બોલાતા રહ્યા છે એ એમના પવિત્ર વ્યક્તિત્વનો અને સમર્થ લેખનનો પ્રભાવ અનુયાયીઓ ઉપર કેવો રહ્યો છે તેની આપણને પ્રતીતિ કરાવે છે.

o o o

(૫) શ્રી પાર્શ્વનાથ કળશ

કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિએ સંસ્કૃત-પ્રાકૃત અને જૂની ગુજરાતી ભાષામાં જે કેટલીક લઘુ રચના કરી છે તેમાં સંસ્કૃત ભાષામાં રચેલી શ્રી पार्श्वनाथ कळश નામની કૃતિ ઉપલબ્ધ છે. આ કૃતિ અદ્યાપિ અપ્રકાશિત છે.*

જૈનોમાં તીર્થંકરના જન્મનો મહોત્સવ ઘણો મોટો ગણાયો છે. તીર્થંકર પરમાત્માનો જીવ પ્રાયઃ એની આગળના ભવમાં દેવગતિમાં હોય છે. ત્યાંથી મનુષ્યરૂપે માતાના ઉદરમાં આવે છે અને જ્યારે જન્મ થાય છે ત્યારે જૈન માન્યતા પ્રમાણે, ઇન્દ્ર અવધિજ્ઞાનથી તીર્થં-

* આ કૃતિની એક હસ્તપ્રતિ એલ ડી ઇન્સ્ટિટ્યૂટના હસ્તપ્રત ભંડારમા છે. આ શોધનિબંધના પરિશિષ્ટમા આ આખી કૃતિ ભવાર્થ સાથે આપેલી છે

કરતાં જન્મસ્થળ અને દિશા જાણે છે. તે દિશામાં આઠદસ પગલાં ચાલીને ઇન્દ્ર તીર્થંકર ભગવાનની સ્તુતિ કરે છે. અને ત્યારપછી બીજા દેવોની સાથે તીર્થંકર પરમાત્માની માતા પાસે આવી બાળ તીર્થંકરને લઈને મેરુશિખર ઉપર જઈ તેમને સ્નાન કરાવે છે. અને ત્યારપછી એ બાળ તીર્થંકરને માતાની ગોદમાં પાછા મૂકી જાય છે. આથી જૈનોની આ ક્રિયાવિધિને 'સ્નાત્ર' અથવા 'સ્નાત્રકળશ' તરીકે ઓળખાવવામાં આવે છે. બધાં જૈનમંદિરોમાં દરરોજ સવારના આ સ્નાત્ર કળશવિધિ કરવામાં આવે છે. તીર્થંકરો ચોવીસ છે. તેમાંથી કોઈ પણ એક તીર્થંકરની પ્રતિમા લઈને સ્નાત્રકળશ વિધિપૂર્વક કરવામાં આવે છે.

સ્નાત્રકળશના પ્રકારની રચનાઓ સંસ્કૃત, પ્રાકૃતમાં લખાયેલી છે. વર્તમાન સમયમાં, વીરવિજયજીકૃત ગુજરાતીમાં લખાયેલી છે તે 'સ્નાત્રપૂજા' સવિશેષ પ્રચલિત છે. અચલગચ્છમાં યતિ શ્રી ક્ષમાલાભજીકૃત ગુજરાતીમાં લખાયેલી સ્નાત્રપૂજા પ્રચલિત છે.

કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિએ સંસ્કૃત ભાષામાં પચીસ શ્લોકપ્રમાણ 'શ્રી પાર્શ્વનાથ કળશ' નામની રચના કરી છે. એટલે એમાં અન્ય સામાન્ય વિગતો ઉપરાંત શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનની વિશિષ્ટ-વિગતોનો નિર્દેશ પણ સ્વાભાવિક રીતે થયેલો છે. આ કૃતિનો આરંભ-કવિ નીચે પ્રમાણે કરે છે :

भो भो भविकलोका भाग्यालोकादिह देव ।
सद्मनि समुदिता निरंजन जिनपूजन प्रमुदिताः ॥
निवार्य सकल कलंकमलमविकल प्रभाव भवनस्य ।
श्री पार्श्वनाथस्य श्रणुत जन्माभिषेक "कलशं" ॥ १ ॥

[હે ભવિકલોકો ! ભાગ્યના પ્રકાશથી જ આ દેવમંદિરમાં એકઠા થયેલા, નિરંજન એવા જિનેશ્વરદેવના પૂજનથી આનંદિત-થયેલા, સકલ કલંકમલનું નિવારણ કરીને અને સંપૂર્ણ પ્રભાવના આશ્રયરૂપ એવા શ્રી પાર્શ્વનાથનાં જન્માભિષેક કળશને સાંભળો.][1]

ત્યારપછી કવિએ કાશી નગરી, ત્યાં રાજ્ય કરતા અશ્વસેન રાજા, એમની રાણી વામાદેવી, વામાદેવીએ જોયેલાં ચૌદ સ્વપ્ન, પોષ વ. ૧૦ની રાત્રીએ થયેલો પાર્શ્વપ્રભુનો જન્મ વગેરે ઘટનાઓનું વર્ણન કર્યું છે.

તીર્થંકરોનો જન્મ-દિવસ કલ્યાણક તરીકે મનાય છે. તીર્થંકરોનો જન્મ થતાં જ ચારે બાજુ હર્ષ અને આનંદનુ વાતાવરણ પ્રસરી જાય છે. આધિ, વ્યાધિ દૂર થાય છે અને લોકોનું કલ્યાણ થાય છે માટે એમના જન્મદિવસને કલ્યાણક તરીકે ઓળખાવવામાં આવે છે.

કવિ એ પ્રસંગનુ વર્ણન કરતાં લખે છે:

अनुषन्न(षग)दाता मुदितमाता दिवस इव वर कोकः ।
सितरुचि विशाखा माजिशाखा वित्त विदेखिल लोकः ॥
अध ऊर्द्ध तिर्यग् रुचक वर्मस्थितिर संगत माय ।
मिह दिक्कुमारी ततिरुदारीकृत निमूषमियाय ॥ ६ ॥

[ચંદ્રમા જ્યારે વિશાખા નક્ષત્રમાં હતો ત્યારે ભગવાનનો જન્મ થયો હતો. તે સમયે બધા લોકો આનુષંગિક દાન આપતા હતા. જેમ ચક્રવાક પક્ષીઓનો દિવસે આનદ માતો નથી તેમ લોકોનો પણ આનંદ સમાતો નહોતો. લોકો નક્ષત્રશાખા વિષે જ્ઞાન ધરાવતા હતા. અધો, ઊર્ધ્વ, તિર્યક્ રુચક્ પ્રદેશમાંથી, આભૂષણોથી, અલંકારોથી સજ્જ થઈને શુદ્ધ હૃદયવાળી છપ્પન દિક્કુમારિકાઓ આવી]

તીર્થંકર ભગવાનનો જન્મ અવધિજ્ઞાનથી જાણીને એમના અભિષેક માટે ઇંદ્ર અને દેવો જે તૈયારી કરે છે તેનું વર્ણન ત્યારપછીના પાંચ શ્લોકમાં કરવામાં આવ્યું છે. ઇન્દ્ર દેવોસહિત વામા માતા પાસે જાય છે અને બાળ તીર્થંકરને લઈને પાંચ રૂપ ધારણ કરીને મેરુ પર્વતના શિખર ઉપર જાય છે તેનું સરસ વર્ણન તેરમા શ્લોકમાં કરવામાં આવ્યું છે. જુઓ:

निद्रामसुद्रा मुदित तंद्रामेष मातुरदत्त।
पच प्रपंचित वसु पुरुदं वितपाणि जिनमादत्त ॥
सत्त्र चामर कुलिश डामर विहित भक्ति रंवं च।
क्रोडस्थ भगवाने व मघवा मेरुगिरि मानं च ॥ १३ ॥

[ઇંદ્રે માતાને અવસ્વાપિની નિદ્રા આપીને, પ્રભુનું પ્રતિબિંબ માતા પાસે રાખીને, એક રૂપથી પ્રભુને પોતાના ખોળામાં બેસાડીને, બે રૂપથી પ્રભુને બે બાજુ ચામર ઢાળવા લાગ્યા, એક રૂપથી પ્રભુ ઉપર છત્ર ધારણ કર્યું અને એક રૂપથી આગળ વજ્ર ઉછાળવા લાગ્યા એમ પાચ રૂપ ધારણ કરીને ભક્તિ કરતા તેઓ મેરુપર્વતના શિખર ઉપર ચાલવા લાગ્યા.]

મેરુપર્વત ઉપર પાંડુકવનમાં દક્ષિણ બાજુ આવેલી શિલા ઉપર ઇંદ્ર પ્રભુને ખોળામાં રાખીને સિંહાસન ઉપર બેસે છે તે સમયે બધા દેવો અભિષેક કરવા માટે વિવિધ જાતિના જે કળશ ભરી લાવ્યા છે તેનું નિરૂપણ કરવામાં આવ્યું છે. ઇંદ્ર પોતે ચાર વૃષભનું રૂપ લઈ આઠ શિંગડામાંથી આઠ જળધારા વડે પ્રભુનો અભિષેક કરે છે તેમનું નિરૂપણ કેટલું મનોહર થયું છે તે જુઓ :

समधिगतचारः सुकृतसारः प्रथमहरिरविकार।
ऋषभानशेष प्रीतलेखश्चतुर एव चकार ॥
तच्छृंग मुक्ता घृसृण युक्ता वारिधारा अष्ट।
जिनसिरसि पतिता वीक्ष्य वितता मनसि कोहि न हृष्टः ॥ १९ ॥

[પારંપરિક આચારોને જાણનારા, પ્રકૃષ્ટ પુણ્યાત્મા, સર્વ બીજા દેવોને પ્રસન્ન કરનારા, અવિકારી એવા પ્રથમ ઇન્દ્ર સૌધર્મેન્દ્રે ચાર વૃષભનાં રૂપ લઈને તેનાં આઠ શિંગડાંમાંથી પડેલા કુંકુમ સુગંધિત પદાર્થોથી યુક્ત એવી આઠ જલધારાઓ વડે પ્રભુનો અભિષેક કર્યો એ જોઈને મનમાં કોણ પ્રસન્ન ન થાય ?]

આ કળશના અંતે કવિ કહે છે કે ઇંદ્ર મહારાજે પાર્શ્વનાથ

પ્રભુનો સ્નાત્ર મહોત્સવ આવી રીતે કર્યો. ત્યારપછી કવિ અનુરોધ કરે છે કે 'હે ભવ્યજનો! તમે પણ આ રીતે પ્રભુનો સ્નાત્રવિધિ કરો.' જુઓ :–

श्री वामेयममेय गुणमिंद्र स्नपयामास।
येन तेन विधिना सुजनः स्नपयतु शुभ सवास॥ २४॥

[અપરિમિત ગુણવાળા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનો ઇંદ્રે સ્નાત્ર-મહોત્સવ કર્યો તે જ વિધિ વડે 'હે ભવ્યજનો! તમે પણ પ્રભુનો સ્નાત્રવિધિ કરો.']

અંતિમ શ્લોકમાં કવિએ શ્લેષથી પોતાનું નામ વણી લીધું છે. પાર્શ્વનાથ ભગવાન શેખર-સુંદર છે, કારણ કે તેમના મસ્તક ઉપર ફણા છે. એવા 'શેખર-સુંદર જય પામો, જય પામો–' એમ કવિએ કહ્યું છે શ્લેષથી એવો અર્થ લઈ શકાય કે દેવો દ્વારા પાર્શ્વપ્રભુના થયેલા સ્નાત્ર મહોત્સવનું સુંદર વર્ણન કરનાર જય-શેખરસૂરિ જય પામો. જુઓ :–

जय जयशेखर सुंदर सुर निकर स्नापित पार्श्वजिनरज।
तेंपि च जयतु तस्मिन् समये येनार्थं दृष्टोसि॥ २५॥

આમ પચીસ શ્લોકની 'પાર્શ્વનાથ કળશ નામની આ રચનામાં કવિ જયશેખરસૂરિએ પાર્શ્વનાથ પ્રભુના જન્મ સમયનાં સ્નાત્ર-મહોત્સવનું શાસ્ત્રીય પરંપરાનુસાર અને શાસ્ત્રીય વિધિ અનુસાર સવિગત નિરૂપણ કર્યું છે. આમાં કવિની વિશેષ શક્તિ એમના શબ્દ-પ્રભુત્વમાં રહેલી જોઈ શકાય છે. કવિ સંસ્કૃત ભાષામાં શ્લોક-રચના જાણે પોતાની માતૃભાષા હોય તેમ સહજ અને સરળ રીતે કરે છે. અનુપ્રાસયુક્ત પદાવલી કે યમક-રચના આ કાવ્યમાં સ્થળે સ્થળે જોવા મળે છે.

કવિના ભાષાસામર્થ્યની અને કવિની પ્રતિભાની ઉત્તમ પ્રતીતિ કરાવે એવી આ એક મનોરમ રચાના છે.

આ કૃતિ કવિ જયશેખરસૂરિની છે એવું આ અંતિમ શ્લોક ઉપરથી પ્રતીત થાય છે સામાન્ય રીતે આવી લઘુ રચનાઓની બાબતમાં એની ઉપલબ્ધ હસ્તપ્રતિમાં પ્રત્યેક કૃતિને અંતે 'જયશેખરસૂરિ કૃતા' એમ સ્પષ્ટ નિર્દેશ મળે છે. આ કૃતિને અંતે હસ્તપ્રતિમાં ઇતિ 'શ્રી પાર્શ્વનાથ કળશ' એટલો જ માત્ર નિર્દેશ થયેલો છે, પરંતુ જયશેખરસૂરિની અન્ય લઘુ કૃતિઓની સાથે વચ્ચે આ કૃતિ આપેલી હોવાથી તે જયશેખરસૂરિની કૃતિ છે એમ એના અંતિમ શ્લોક પરથી જણાય છે. ભવિષ્યમાં અન્ય કોઈ હસ્તપ્રતો મળી આવે અને આ કૃતિની પુષ્પિકાની પંક્તિમાં જયશેખરસૂરિનો સ્પષ્ટ નિર્દેશ મળે તો આટલી સંદિગ્ધતા પણ ટળે. હાલ તો આ કૃતિ અન્ય કોઈ કવિની છે એવું પ્રમાણ ન મળે ત્યાં સુધી જયશેખરસૂરિની એ રચના છે એમ માનવું જ વધુ ઉપયુક્ત છે.

० ० ०

(૬) શ્રી બૃહદજિત શાન્તિ સ્તવન

કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિએ 'શ્રી બૃહદજિત શાંતિ સ્તવન' નામની, સંસ્કૃતમાં કરેલી શ્લોકબદ્ધ રચના મળે છે. અચલગચ્છના કવિઓએ રચેલી 'અજિત શાંતિ સ્તવ' નામની બે રચનાઓ મળતી હોવાના કારણે શ્રી વીરગણિકૃત 'અજિત શાંતિ સ્તવ' કદમાં આઠ શ્લોક જેટલી નાની રચના હોવાથી તે 'લઘુ અજિતશાંતિ સ્તવ' તરીકે ઓળખાય છે અને કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃત રચના ૧૭ શ્લોક જેટલી મોટી રચના હોવાથી તે 'બૃહદજિત શાંતિ સ્તવ' તરીકે ઓળખાય છે.

જૈનોના વર્તમાન ચોવીસીના ચોવીસ તીર્થંકરોમાં પ્રત્યેકની સ્તવના જેમાં કરવામાં આવી હોય એવી સ્વતંત્ર રચનાઓ સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, અપભ્રંશમાં અનેક થયેલી છે. વળી જેમાં ચોવીસેચોવીસ તીર્થંકરની સ્તુતિ કરવામાં આવી હોય એવી પણ કેટલીક રચનાઓ થયેલી છે. એમાં હેમચંદ્રાચાર્યકૃત 'સકલાર્હત્ સ્તોત્ર' સુપ્રસિદ્ધ છે.

કેટલીક રચનાઓં કે જેમાં પાંચ મુખ્ય તીર્થંકરો શ્રી ઋષભદેવ, શ્રી શાંતિનાથ, શ્રી નેમિનાથ, શ્રી પાર્શ્વનાથ, શ્રી મહાવીરસ્વામીની સ્તુતિ કરવામાં આવી હોય એવી પણ લખાયેલી છે. 'કલ્લાણ કંદં,' 'સર્વજ્ઞાઃ સર્વ દ્રષ્ટારો' વગેરે સ્તુતિઓ એ માટે સુપ્રસિદ્ધ છે. એક જ તીર્થંકરની સ્તુતિ કરતી કેટલીક મહત્ત્વની દીર્ઘ રચનાઓ પણ થયેલી છે, જેમાં શ્રી ઋષભદેવ માટે 'ભક્તામર સ્તોત્ર' અને શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાન માટે 'કલ્યાણ મંદિર' સ્તોત્ર અત્યંત સુપ્રસિદ્ધ છે. આ ઉપરાંત બીજાં કેટલાંયે સ્તોત્ર જુદા જુદા તીર્થંકરોને માટે લખાયેલાં છે, જેની સવિગત માહિતી 'જૈન સાહિત્યનો સંક્ષિપ્ત-ઇતિહાસ', 'જૈન સંસ્કૃત સાહિત્યનો ઇતિહાસ' અને 'જૈન સાહિત્યકા બૃહદ્ ઇતિહાસ'માં સાંપડે છે. વળી એવી કેટલીયે રચનાઓ પોતપોતાના ગચ્છમાં સુપ્રચલિત બનેલી પણ છે. ઉદાહરણ તરીકે 'જીરિ-કાપલ્લી પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર' અચલગચ્છમાં સુપ્રચલિત છે અને નવ સ્મરણમાં તેને સ્થાન અપાયેલું છે

જૈન સંસ્કૃત-પ્રાકૃત સાહિત્યમાં સૂત્ર અને સ્તોત્રના પ્રકારની અનેક કૃતિઓ લખાયેલી છે. એમાં કેટલીયે કૃતિનો મહિમા આપો-આપ લોકોમાં વધી જતો હોય છે. કેટલીક કૃતિઓના સ્મરણથી કે મુખપાઠથી લોકોને કે સંઘને ચમત્કારિક લાભ થયા હોવાના પ્રસંગો પણ ઇતિહાસમાં સાંપડે છે. સમય જતાં એવી મહિમાવંત કૃતિઓ પ્રાતઃસ્મરણીય બની જાય છે. જૈનોના જુદા જુદા ગચ્છમાં આવી કેટલીક કૃતિઓ પ્રાતઃસ્મરણીય બનેલી છે. આવી નવ કૃતિઓના સમૂહને 'નવસ્મરણ' કહેવામાં આવે છે અને કેટલાયે સાધુ–સાધ્વીઓ તથા ગૃહસ્થો આ નવસ્મરણનું રોજ સવારના નિયમિત પઠન કરતાં હોય છે પર્વના દિવસે એવા નવ અથવા એમાંથી કેટલાંક સ્મરણ ઉપાશ્રયમાં ગુરુ ભગવંતના મુખે શ્રવણ કરવાની પરંપરા પણ ચાલી આવી છે

ચોવીસ તીર્થંકરોમાંથી કોઈ પણ બે તીર્થંકરોની એક જ કૃતિમાં એક જ સ્તોત્રમાં સાથે સ્તવના કરવામાં આવી હોય અને એવી રચના

લોકપ્રચલિત બની હોય તો તે 'અજિતશાંતિ-સ્તવ' છે. કોઈકને પ્રશ્ન થાય કે ચોવીસ તીર્થંકરોમાંથી એકસાથે બે તીર્થંકરોની સ્તવના માટે શ્રી અજિતનાથ અને શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનની જ પસંદગી કેમ ? બીજા તીર્થંકરોની કેમ ન થઈ? એનો ખુલાસો એ છે કે શાશ્વત ગણાતા મહાતીર્થ શ્રી શત્રુંજય પર્વત ઉપર ચાતુર્માસ કરનાર તીર્થંકરોમાં શ્રી અજિતનાથ અને શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુ છે.

તેઓ ગુફામાં ચાતુર્માસ રહ્યા હતા. પછીના કાળમાં તેઓ દરેકની પ્રતિમાવાળાં બે ચૈત્યો થયાં હતાં. પ્રાચીન સંદર્ભ મળે છે તે પ્રમાણે નેમિનાથ ભગવાનના વચનથી એમના ગણધર શ્રી નંદિષેણ શત્રુંજય તીર્થયાત્રાએ પધાર્યા હતા અને ત્યાં તેમણે આ બન્ને તીર્થંકરોની સાથે સ્તુતિ કરી 'અજિત શાંતિ સ્તવ' રચના કરી હતી.

'અજિત શાંતિ'ની રચનામાં અજિતનાથ અને શાંતિનાથ એ બે તીર્થંકરોની સાથે સ્તુતિ કરવામાં એક તાત્ત્વિક અર્થ એવો પણ ઘટાવવામાં આવે છે કે માણસ જ્યાં સુધી અજિત થતો નથી ત્યાં સુધી શાંતિ પામી શકતો નથી અને માણસ જ્યાં સુધી શાંત થતો નથી ત્યાં સુધી અજિત થઈ શકતો નથી.

અન્ય એક મત પ્રમાણે મહર્ષિ નંદિષેણ નેમિનાથ ભગવાનના શાસન દરમ્યાન નહીં પણ ચરમ તીર્થંકર મહાવીર સ્વામીના શાસન દરમ્યાન થયા હતા. એટલું તો નિર્વિવાદ છે કે અત્યંત પ્રાચીન સમયથી 'અજિતશાંતિ સ્તવ' નામની મહર્ષિ નંદિષેણે રચેલી કૃતિ આપણને મળે છે અને એના ઉપર ભૂતકાળમાં લખાયેલી કેટલીક ટીકાઓ પણ સાંપડે છે.

અર્ધમાગધી ભાષામાં વિવિધ છંદમાં સાલંકાર, પદલાલિત્યયુક્ત, એવી અપૂર્વ આ રચના છે કે એક વખત ભાવથી અર્થ સહિત જે એની અનુપ્રેક્ષા કરે છે તેના હૃદયમાં એ સ્તુતિ વસી જાય છે. વળી આ સ્તુતિનો ચમત્કારિક મહિમા-પણ અનેક લોકોથી શ્રદ્ધાપૂર્વક મનાતો આવ્યો છે અને એથી આ સ્તુતિનો

સમાવેશ પર્વના દિવસોની પ્રતિક્રમણાદિ ક્રિયામાં પણ કરવામાં આવ્યો છે અને પ્રાતઃસ્મરણીય નવસ્મરણમાં પણ એને સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે.

મહર્ષિ નંદિષેણની આ રચના કાવ્યગુણથી પણ એટલી બધી સભર, સમૃદ્ધ છે કે એના અનુકરણ કે અનુસરણરૂપે 'અજિત શાંતિ સ્તવ' નામની રચના કરવાનું અન્ય અનુગામી કવિઓને મન થયા વગર રહે નહીં. આ સ્તોત્ર ઉપરથી શ્રી વીરગણિએ અપભ્રંશ ગાથામાં 'લઘુ અજિત શાંતિ સ્તવ'ની રચના કરી છે. શ્રી જિન-વલ્લભગણિએ પણ 'લઘુ અજિત શાંતિસ્તવ' નામની પ્રાકૃતમાં સત્તર ગાથાની રચના કરી છે. શ્રી ધર્મઘોષગણિએ પ્રાકૃતમાં સત્તર ગાથાની મંત્રગર્ભિત રચના કરી છે. શ્રી ઉપાધ્યાય મેરુનંદન કવિએ પણ 'અજિત શાંતિ સ્તવની રચના કરી છે અને તેવી રીતે શ્રી જયશેખરસૂરિએ સંસ્કૃત ભાષામાં સત્તર શ્લોકની 'બૃહદજિત શાંતિ સ્તવ' નામની રચના કરી છે.

શ્રી જયશેખરસૂરિએ 'અજિત શાંતિ સ્તવ'નો આરંભ નીચેના બે શ્લોકથી કર્યો છે. તે દરેકમાં અનુક્રમે અજિતનાથ ભગવાન અને શાંતિનાથ ભગવાનને નમસ્કાર કર્યો છે.

सकलसुख निवहदानाय सुरपादपं ।
पादपंकजनतानेकनाकाधिपम् ॥
अचलशिव निलयमप्रलय गुणशोभितम् ।
नौमि जिनमजितमहमजितमुदितोदितम ॥ १ ॥

[સર્વ સુખોના સમૂહને આપવામાં જે કલ્પવૃક્ષ સમાન છે, જેમના ચરણકમળમાં અનેક ઈંદ્રો નમેલા છે, જેમનો અચલ મોક્ષમાં વાસ છે, જે અક્ષય ગુણોથી શોભાયમાન છે, જે ઉત્તરોત્તર ઉદય-વાળા છે અને જે રાગાદિથી અજિત છે એવા શ્રી અજિતનાથ

ભગવાનને હું નમસ્કાર કરું છું.]

शांतिमुपशांतभवभूरिभय परिभवं ।
भुवनवन सुघन घन वारिवर वैभवम् ॥
परमशर्मिदुसमम सममहि मोदघे–
र्नेतुमीहामनंतामहं संदधे ॥ २ ॥

[સંસારના ઘણા ભય દ્વારા થતો પરાભવ જેમનો શમી ગયેલો છે, જગતરૂપી વનમાં સઘન મેઘના જળ જેવો જેમનો ઉત્તમ વૈભવ છે, જેમની સમતા ઉત્કૃષ્ટ છે, અપાર મહિમારૂપી સમુદ્રને માટે જે ચંદ્ર સમાન છે એવા શાંતિનાથ પ્રભુને નમસ્કાર કરવાને હું અનંત ઈચ્છા ધારણ કરું છું]

ત્યાર પછીના ત્રણ શ્લોકમાં શ્રી અજિતનાથ અને શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનનો મહિમા દર્શાવી મોક્ષરૂપી સંપદ પોતાને આપવા માટે કવિ પ્રાર્થના કરે છે છઠ્ઠા અને સાતમા શ્લોકમાં કવિએ અનુક્રમે અજિતનાથ અને શાંતિનાથ ભગવાનનાં માતાપિતા, લાંછન અને શરીરપ્રમાણ, દેહકાંતિ ઇત્યાદિનુ વર્ણન કર્યું છે.

જન્મ–નિર્દેશ પછી કવિએ એ બન્ને તીર્થંકરોનાં રાજ્યાવસ્થા દીક્ષા અને કેવળજ્ઞાનનું વર્ણન કર્યું છે. કેવળજ્ઞાન થતાં દેવતાઓએ પ્રાતિહાર્યયુક્ત રચેલા સમવસરણનું વર્ણન પણ કરવામાં આવ્યું છે. પંદરમા શ્લોકમાં કવિએ અજિતનાથ અને શાંતિનાથ ભગવાનની ભાવપૂર્વક સ્તવના કરનારને કેવા લાભ થાય છે તેનો મહિમા દર્શાવ્યો છે. જુઓ :

द्विपरिपुव्यालवेताल रोगानला ।
नीर चौरादयोऽन्येऽति सकलाः खलाः ॥
तं न लुपति कंचुकिन इव वंजुलं ।
नमति यो विमदमिदमेव जिनयामलम् ॥ १५ ॥

[મદરહિત અજિતનાથ તથા શાંતિનાથના યુગલને જે નમે

છે તેને વંજુલ વૃક્ષને જેમ સર્પ લોપી શકતો નથી, તેમ હાથી, શત્રુ, સર્પ, વૈતાલ, રોગ, અગ્નિ, જળ, ચોર અને બીજા પણ દુર્જનો તેને લોપી શકતા નથી.]

મહર્ષિ નંદિષેણ કવિએ પોતાની 'અજિત શાંતિ' રચનામાં પર્વતિથિએ એના પઠન ઉપર જેમ ખાસ ભાર મૂક્યો છે તેમ કવિ જયશેખરસૂરિએ પણ પાક્ષિક, ચાતુર્માસિક અને સાંવત્સરિક પર્વના દિવસે આ સ્તોત્ર બોલવાનો મહિમા ફલશ્રુતિ તરીકે દર્શાવ્યો છે. જુઓ :

पाक्षिके किल चतुर्मासिके वार्षिके ।
पर्वणि प्रकृतवर पुण्यनर नायके ॥
योऽमुमति सौममति रजित शांति स्तव ।
पठति निश्रुणोति लभते सुख स ध्रुवम् ॥ १६ ॥

[પાક્ષિક, ચોમાસી, અને સંવત્સરી પર્વ કે જેમાં નર અને નરનાયકોએ ઉત્તમ પુણ્ય આરંભ્યાં છે, એવા શ્રેષ્ઠ પર્વમાં જે સૌમ્ય બુદ્ધિવાળા જનો આ 'અજિત શાંતિ સ્તવ'નો પાઠ કરે છે અને જે સાંભળે છે તે નિશ્ચય સુખ પામે છે.]

છેલ્લા શ્લોકમાં અજિતનાથ અને શાંતિનાથ ભગવાન સંઘને હર્ષ ઉત્પન્ન કરો એવી મંગલ ભાવના કવિએ દર્શાવી છે. જુઓ :

गुणराजिविराजितमरिपुपराजित ।
मजितशांतिजिन युगलमिदम् ॥
मतिशुभ्रसभाजनमतिशयभाजन ।
मुपजनयतु संघस्य मुदम् ॥ १७ ॥

[ગુણોની શ્રેણીથી સુશોભિત, શત્રુથી નહિ પરાજય પામેલું, અતિ નિર્મળ બુદ્ધિવાળા સભાજનવાળું અને અતિશયોના પાત્રરૂપ શ્રી અજિતનાથ તથા શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનનું યુગલ સંઘને હર્ષ ઉત્પન્ન કરો.]

કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિ સમર્થ કવિ હતા, જ્ઞાની હતા, સંયમી હતા, અને વિશાળ સાહિત્યના રચયિતા હતા. એટલે એમણે રચેલું આ સ્તોત્ર પણ મહિમાવંત, નિત્ય સ્મરણીય બની રહે એ સ્વાભાવિક છે. આ સ્તોત્રમાં સંસ્કૃત ભાષા ઉપરનું કવિનું અસાધારણ પ્રભુત્વ પદે પદે જોવા મળે છે. કવિની રચના લયબદ્ધ અને અલંકારયુક્ત છે. કવિના કલ્પનાવૈભવની પ્રતીતિ અગિયારમા શ્લોકમાં સવિશેષ આપણને થાય છે. જુઓ :

यत्पदांभोजभजनाय जातत्वरैः ।
संघसघट्टघन घृष्ट भूषणभरैः ॥
व्यूढमपि रुचिर चिर रूढ रस निर्भरैः ।
पाणितलमानमभवन्न भो निर्जरैः ॥ ११ ॥

[પ્રભુજીનાં ચરણકમળને ભજવા જેમને ઉતાવળ થયેલી છે, સંઘના અથડાવાથી જેમનાં આભૂષણોનો સમૂહ અત્યંત ઘસાઈ ગયેલો છે અને જેઓ લાંબા કાળથી ઉત્પન્ન થયેલા સુંદર ભક્તિરસથી ભરપૂર છે એવા દેવતાઓથી વિશાળ આકાશ પણ હથેલી જેવડું થયું હતું]

આ સ્તોત્રરચનામાં કવિએ સમાસનો ઉપયોગ કરી, અર્થગર્ભ શબ્દોને પ્રાસાનુપ્રાસની દૃષ્ટિએ એવી સરસ રીતે પાસે ગોઠવ્યા છે કે જેનુ પઠન કરતાં પણ આહ્લાદ અનુભવાય છે. ઉ. ત., રાજિવિરાજિત, મતિરજિત, ચતુર્માસિકે વાર્ષિકે, નિલયમપ્રલય, જિનમજિતમહજિત-મુદિતોદિતમ, સુઘનઘન, ભવભૂરિભય, સમમસમઃહિમોદધે. કવિનું પ્રશસ્ય શબ્દપ્રભુત્વ અહીં નિહાળી શકાય છે. કવિ જાણે કે શબ્દોને યથેચ્છ રમાડતા, લાડ લડાવતા હોય એવું અનુભવાય છે.

'અજિત શાંતિ સ્તવન' કવિની પ્રતિભાશીલ રચના છે. માટે જ એનો નિત્યસ્મરણ તરીકેનો મહિમા આજે પણ એટલો જ રહ્યો છે.

o o o

આરાધના સ્તબક

કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિએ સંસ્કૃત, પ્રાકૃત અને પ્રાચીન ગુજરાતી ભાષામાં જે અનેક રચનાઓ કરી છે તેમાં સંસ્કૃત ભાષામાં 'આરાધના સ્તબક' નામની ૩૭ શ્લોકની એક રચના પણ પ્રાપ્ત થાય છે.*

આ કૃતિમાં એની રચનાસાલ કે એના રચનાસ્થળનો ઉલ્લેખ મળતો નથી, પણ વિ.સં. ૧૪૩૬થી વિ.સં. ૧૪૬૨ સુધીના કવિના જીવનકાળ દરમિયાન આ કૃતિની રચના થઈ હશે એ તો નિશ્ચિત છે. કવિની અન્ય કૃતિઓની પ્રશસ્તિમાં આ નાનકડી કૃતિનો ક્યાંય નિર્દેશ થયેલો જોવા મળતો નથી.

કવિએ કૃતિના અંતિમ શ્લોકમાં પોતાનું નામ ગૂંથી લીધું છે અને જણાવ્યું છે કે માણસ રાત્રિએ આ સ્તોત્રપાઠ કરીને શયન કરે છે તેને દેવપદ અથવા મોક્ષપદ અવશ્ય સાંપડે છે. જુઓ:

आराधनास्तवक एष कृतः क्रमेण ।
साम्यस्थितेन गुरुणा जयशेखरेण ॥
एता विभाव्य निशियः शयनं विधत्ते ।
तस्मै महोदयपदं नियतं प्रदत्ते ॥ ३७ ॥

આ 'આરાધના સ્તબક'માં કવિ જયશેખરસૂરિ પ્રથમ શ્લોકમાં પંચ પરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરીને, સ્વ અને પરનો ઉપકાર કરનારા દશ પ્રકારની આરાધના વિશે સંક્ષેપમાં કહે છે. જુઓ:

परमं परमेष्टिपञ्चकं प्रणिपत्यात्मपरोपकारकम् ।
विदधामि समासतः स्फुटं, दशधाराधनसूत्रसंग्रहम् ॥ १ ॥

* જુઓ શ્રી વિધિપક્ષગચ્છીય અણગારસ્ય સાર્થાનિ વિધિ સહિતાનિ પંચ પ્રતિક્રમણ સૂત્રાણિ' નામના ગ્રંથમાં આ કૃતિ છપાયેલી જોવા મળે છે પ્રકાશક: શા સોમચંદ ધારશી કચ્છ અંજારવાળા. વીર સં. ૨૪૫૧ માગશર વદ ૦॥. વિ સં ૧૯૮૧ પ પૂ ગૌતમસાગરજી મ.સા.ના સદુપદેશથી... પૃ. ૪૦૪.

વૈરાગ્યના તરંગોથી વ્યાપ્ત કોઈ બાલમુનિ પોતાના ગુરુભગવંતને વિનંતી કરતાં કહે છે કે 'મને સંસારરૂપી સમુદ્રથી પાર ઉતારો.' ગુરુભગવંત પણ મધુર, કોમળ, મનોહર અને જૈનસિદ્ધાંતને અનુસરતાં વચનો વડે બાલમુનિને ઉત્સાહ પમાડવા કહે છે કે 'હે બાલમુનિ ! જે પ્રાણીઓનો જન્મ થાય છે તેનું મરણ પણ અવશ્ય જ છે. માટે તું પંડિતમૃત્યુ થાય એવું આચરણ કર.' કવિ લખે છે:

जननं यदि जातमंगिना, मरणं तन्नियतं भविष्यति ।
इति निश्चयतः प्रमोदभाक् तदिमं पंडितमृत्युमाचर ॥ ६ ॥

બાલમુનિને ત્યાર પછી ગુરુભગવંત દસ પ્રકારની આરાધના કઈ કઈ તે બતાવે છે. જુઓ:

अतिचार विशोधनं व्रतोच्चरणणं क्षामणमागसा कुरु ।
त्यज पातक कारणानि वैश्रय चत्वारि निनिन्द दुःकृतम् ॥७॥
सुकृतान्यनुमोदयात्मनः, शुभभावं कुरु चाशन त्यज ।
स्मर पंचनमस्कृतीर्मुदा शिवसौख्यानि लभस्व भो यथा ॥ ८ ॥

(૧) અતિચારની આલોયણા લેવી, (૨) ગુરુભગવંત પાસેથી વ્રતોનું ઉચ્ચારણ કરવું, (૩) ચોર્યાશી લાખ જીવાયોનિને ખમાવવાં, (૪) અઢાર પાપસ્થાનકોને વોસિરાવવાં, (૫) ચાર શરણોનો સ્વીકાર કરવો, (૬) દુષ્કૃત્યોની નિંદા કરવી, (૭) સુકૃત્યોની અનુમોદના કરવી, (૭) શુભ ભાવને ધારણ કરવો, (૯) અનશનનો સ્વીકાર કરવો અને (૧૦) નવકારમંત્રનું સ્મરણ કરવું. શુભગતિની આરાધના કરવા માટે આ દસ અધિકારો જણાવ્યા છે. આ દશ અધિકારોને જે આરાધે છે તે મોક્ષસુખને જલદી મેળવે છે.

ગુરુભગવંતનો ઉપર મુજબ ઉપદેશ ગ્રહણ કરી બાલમુનિ કહે છે કે 'જ્ઞાનદિક પાંચ આચારમાં મને જે કોઈ સૂક્ષ્મ અતિચાર લાગ્યો હોય તે સર્વને મન, વચન, કાયાથી શુદ્ધ કરીને દેવગુરુની સાક્ષીથી આલોવું છું. અકાલમાં અભ્યાસ કર્યો હોય અને કરાવ્યો

હોય, વિધિથી અભ્યાસ કરનારને વિઘ્ન કર્યું હોય, અપમાન કર્યું હોય અથવા અભ્યાસ કરવાથી અભિમાન આવ્યું હોય. વળી જ્ઞાનાભ્યાસીને વસ્ત્ર, ભોજન અને પુસ્તકોથી મારી શક્તિ પ્રમાણે સહાય ન કરી હોય તથા જ્ઞાનોપકરણની આશાતના કરી હોય તે સર્વ મિથ્યા થાઓ. ફળની શંકા વગેરે કારણોથી શુભ એવા સમ્યક્ત્વને મલિન કર્યું હોય અથવા જિનેશ્વરનું હર્ષથી પૂજન ન કર્યું હોય તેમજ જિનેશ્વરની આજ્ઞા સારી રીતે પાળી ન હોય. મેં કોઈ વખતે ગુરુદ્રવ્ય, દેવદ્રવ્ય વાપરી લીધું હોય અથવા શક્તિ છતાં નાશ પામતાં તે દ્રવ્યની ઉપેક્ષા કરી હોય તો તે સર્વ દર્શનાચાર વિશેનું મારું પાપ મિથ્યા થાઓ. પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિ સહિત ચારિત્રને જો મેં સારી રીતે પાળ્યું ન હોય અથવા એકેન્દ્રિય, બેઇન્દ્રિય, તેઇન્દ્રિય, ચૌરેન્દ્રિય અને પંચેન્દ્રિય જીવોની મેં અભિઘાતાદિ દશ પ્રકારે કરીને વિરાધના કરી હોય તો તે ચારિત્રાચાર વિશેનું મારું પાપ વૃથા થાઓ.'

વળી બાલમુનિ કહે છે, 'ક્રોધાદિકથી હું જૂઠું બોલ્યો હોઉં', અદત્ત એવી પારકી વસ્તુ પોતાની કરી ગ્રહણ કરી હોય, મનુષ્ય, દેવ, તિર્યંચ સંબંધી ત્રણ પ્રકારનું મૈથુન સેવ્યું હોય, નવ પ્રકારનાં ધન-ધાન્યાદિક વિશે મમતા કરી હોય તેમજ રાત્રિભોજન-ત્યાગના નિયમમાં જે અતિચાર લાગ્યો હોય તે સર્વ મિથ્યા થાઓ. શક્તિ છતાં બાર પ્રકારનું તપ કર્યું ન હોય, તેમજ મોક્ષસાધનના ધર્મકાર્યમાં ઉદ્યમ ન કર્યો હોય તે સર્વની હું નિંદા કરું છું.'

શિષ્ય આ પ્રમાણે પોતાના અતિચારની આલોચના કરે છે ત્યારે ગુરુભગવંત તેને કહે છે કે.... 'ભાવથી ધારણ કરેલાં તે વ્રતોને ફરીથી કહે કે જેથી તે વ્રતોનું અતિચાર રહિત પાલન કરી શકાય. પ્રાણીઓના અપરાધને સહન કર. સર્વ સાથે મૈત્રીની બુદ્ધિને ધારણ કર; ક્રોધને તજી દે અને સમતારૂપી વૈરાગ્યના અમૃતરસનું પાન કર; અઢાર પાપસ્થાનકોને તજી દે; અરિહંતોના

શરણે જા; જિનમંદિરોમાં રહેલા અરિહંત બિંબોને ભાવથી નમસ્કાર કર.' પછી શિષ્ય કહે છે કે 'અરિહંત પ્રભુનું, સિદ્ધ ભગવંતોનુ, ક્ષમાધારક સાધુઓનું અને કેવલી-ભાષિત દસ પ્રકારના ધર્મનું શરણુ હું સ્વીકારુ છું. વળી લોકમાં કુમતની પ્રરૂપણા કરી હોય, ગુણવંતોના ગુણ ઉપર મત્સર કર્યો હોય, પુણ્યકાર્યમાં અંતરાય અને પાપકાર્યમાં પ્રેરણા કરી હોય, પ્રમાદથી વિકથા કરી હોય તો તે સઘળાં પાપકર્મની હું નિંદા કરું છું. વળી મેં જે જે પુણ્યકાર્ય કર્યું હોય તેની અનુમોદના કરું છું.' ત્યારપછી ગુરુભગવંત શિષ્યને બાર ભાવનાનું સ્મરણ કરવાનું, અશનાદિ ચાર આહારનો ત્યાગ કરવાનું અને અંતે પંચ પરમેષ્ઠી નવકાર મંત્રનુ સ્મરણ કરવાનું કહે છે.

આમ, આ લઘુ કૃતિમાં કવિ જયશેખરસૂરિએ સરળ સંસ્કૃત ભાષામાં પ્રાસાદિક શૈલીએ દસ પ્રકારની આરાધના વિશે ગુરુશિષ્યના સંવાદ દ્વારા સંક્ષેપમાં આરાધક મનુષ્યોને ઉપયોગી થાય એવું નિરૂપણ કર્યું છે. નાની કૃતિઓમાં પણ કવિ જયશેખરસૂરિની શબ્દપસંદગી કેવી વર્ણાનુપ્રાસયુક્ત મધુર હોય છે તે 'સુકૃતસ્ય કૃતસ્ય', 'વસનૈરશનૈશ્ચ', 'સંસૃતિસંશ્રિતા', 'પ્રકૃતાસુકૃતાન્તરાયતા', 'વિકથાકથિતા' વગેરે શબ્દપ્રયોગોમાં જોઈ શકાય છે.

° ° °

સંબોધ સિત્તરિ

શ્રી જયશેખરસૂરિએ પ્રાકૃત ભાષામાં જે કેટલીક પ્રકીર્ણ પ્રકારની નાની નાની રચનાઓ કરી છે તેમાંની એક સંબોધ સપ્તતિકા "સંબોધ સિત્તરિ" (સંબોધ શત્તરિકા) નામની રચના છે. આ કૃતિનું નામ સૂચવે છે તે પ્રમાણે 'સંબોધ' એટલે કે સમ્યક્બોધ આપવાને માટે તેમાં સિત્તેર જેટલી ગાથાઓનું સંકલન કરવામાં આવ્યું છે.

ए८॥ नमिऊण तिलोयगुरुं लोयालोयप्पयासयं वीरं संबोहसत्तरिमिणं रएमि उद्धारगाहाहिं॥१॥ सेयंब
रो य आसंबरो य बुद्धो य अहव अन्नो वा समभाव भाविअप्पा लहइ मुक्खं न संदेहो॥२॥ अट्ठदसदोसरहि
ओ देवो धम्मो य निउणदयसहिओ सुगुरू य बंभयारी आरंभपरिग्गहा विरओ॥३॥ अन्नाण कोह मय माण लोह मा
या रई य अरई य निद्दा सोग अलियवयण चोरिया मच्छर भया य॥४॥ पाणिवह पेम कीला पसंग हासाय जस्स ए दोस
अट्ठारस वि पणट्ठा नमामि देवाहिदेवं तं॥५॥ सव्वाओ वि नईओ कमेण जह सायरंमि निवडंति तह भगवई अहिंसा
सव्वधम्मा समिल्लंति॥६॥ ससरीरे वि निरीहा बज्झ तरपरिग्गह विमुक्का धम्मोवगरणमज्झे वि धुरं निच्चारि
त्तसकहा॥७॥ पंचिंदियदमणपरा जिणुत्तसिद्धंत गहियपरमत्था पंचसमिया तिगुत्ता सरणं मह एरि
सा गुरुणो॥८॥ पासत्थाओसन्ना होइ कुसीला तह य संसत्ता अहछंदा विय एए अवंदणिज्जा जिणमय
म्मि॥९॥ पासत्थाई वंदमाणस्स नेव कित्ती न निज्जरा होइ जायइ कायकिलेसो बंधइ कम्मस्स आणाई॥१०॥
जह लोहसिला अप्पं पि बोलए तह विलग्ग पुरिसं पि इय सारंभो य गुरू परमप्पाणं च बोलेइ॥११॥ किय कम्मं
च पसंसा सुहसीलजणम्मि कम्मबंधाय जे जे पमायठाणा ते ते उववूहिया हुंति॥१२॥ अरिहंतो देवो गुरुणो सु
साहुणो जिणमयं मह पमाणं इच्चाइ सुहो भावो सम्मत्तं बिंति जगगुरुणो॥१३॥ लब्भइ सुरसामित्तं लब्भ
इ पहुत्तणं न संदेहो इक्कं नवरि न लब्भइ दुल्लहरयणं व सम्मत्तं॥१४॥ सम्मत्तंमि य लद्धे विमाणवज्जं न बंध

'संबोधसित्तरी'नी हस्तप्रतिनुं प्रथम पृष्ठ

[એલ. ડી. ઇન્સ્ટિટ્યૂટ – અમદાવાદની હસ્તપ્રતિ]

'સંબોધસિત્તરી'ની હસ્તપ્રતિનું અંતિમ પૃષ્ઠ
[એલ. ડી. ઇન્સ્ટિટ્યૂટ – અમદાવાદની હસ્તપ્રતિ]

કૃતિનો આરંભ કવિ ત્રિલોકના ગુરુ તથા લોકાલોક પ્રકાશક ભગવાન મહાવીર પ્રભુને નમસ્કાર કરીને કરે છે. કવિ લખે છે:

नमिऊण तिलोअगुरुं, लोआलोअप्पयासयं वीरं ।
संबोहसत्तरिमहं, रएमि उद्धार गाहाहिं ॥ १ ॥

આ ગાથામાં કવિએ પોતે જણાવ્યું છે તે પ્રમાણે ગાથાઓનું ઉદ્ધરણ કરીને પોતે આ કૃતિની રચના કરી છે. એનો અર્થ એ થાય કે આ કૃતિમાં જે સિત્તેર જેટલી ગાથાઓ સમ્યક્બોધને માટે આપવામાં આવી છે તે ગાથાઓની રચના કવિએ સ્વયં કરી નથી, પરંતુ આગમો અને પૂર્વાચાર્યોએ રચેલા ગ્રંથોમાંથી સુપ્રસિદ્ધ, સુપ્રચલિત અને આત્માવબોધને માટે ઉપકારક એવી ગાથાઓની પસંદગી કરવામાં આવી છે. આગમ સાહિત્ય અને તત્પશ્ચાત્ રચાયેલી અનેક અધ્યાત્મિક કૃતિઓમાં આપવામાં આવેલી ગાથાઓની સંખ્યા તો લાખોની થવા જાય, પરંતુ સમ્યક્ચારિત્રના માર્ગે વળેલા ભવ્યાત્માઓની બધાની સ્મરણશક્તિ અને ગ્રહણશક્તિ એકસરખી ન હોય. એટલે થોડીક પણ અત્યંત મહત્ત્વની ગાથાઓનું નિયમિત પારાયણ જો થાય તો તે પણ સંયમના માર્ગે વળેલા કેટલાય જીવોને માટે પરમ ઉપકારક થાય, એ દૃષ્ટિબિંદુને લક્ષમાં રાખી શ્રુતસાહિત્યમાં પારંગત એવા કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિએ પોતાની વિશિષ્ટ દૃષ્ટિથી પસંદ કરેલી સિત્તેર જેટલી ગાથાઓ આ કૃતિમાં આપવામાં આવી છે.

'સંબોધ સિત્તરિ'માં સમ્યક્દર્શન, સમ્યક્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્રને લક્ષમાં રાખી કવિશ્રીએ જે વિવિધ વિષયો ઉપરની ગાથાઓની પસંદગી કરી છે તેમાં તીર્થંકર ભગવાનનો મહિમા, તેમનામાં અઢાર પ્રકારના દોષોથી રહિતપણું, સદ્ગુરુનો મહિમા, દર્શનથી ભ્રષ્ટ એવા આત્માઓ, શિથિલાચારી અને અવંદનીય એવા પાર્શ્વસ્થ, અવસન્ન, કુશીલ, સંસક્ત અને યથાછંદી પ્રકારના સાધુઓ, સમભાવ અને સામાયિકનો મહિમા, આચાર્યના ૩૬ ગુણ, સાધુના ૨૭ ગુણ, શ્રાવકના ૨૧ ગુણ, જિનાગમનો મહિમા, સંઘનું સ્વરૂપ અને લક્ષણ,

વીતરાગદેવની આજ્ઞાનો મહિમા, આજ્ઞારહિત અને અવિધિથી કરેલા ધર્મની નિરર્થકતા, દ્રવ્યસ્તવ અને ભાવસ્તવ વચ્ચેનો તફાવત, ગચ્છનું સ્વરૂપ અને તેની ઉપયોગિતા, દાન, શીલ, તપ અને ભાવની મહત્તા, સત્સંગ અને યતના (જયણા), કષાયો અને તેનાથી થતી દુર્ગતિઓ, શ્રાવકની અગિયાર પ્રતિમાઓ, બ્રહ્મચર્યની ઉપાસના, વ્રતભંગનું પાપ, જિન-પ્રવચન અને જિનદ્રવ્યના રક્ષણનું ફળ, જ્ઞાન અને ક્રિયાની આવશ્યકતા, દુષ્કૃત મિથ્યા, અને મિચ્છામિ દુક્કડંનું શાબ્દિક રહસ્ય, દ્રવ્યતીર્થ અને ભાવતીર્થ, અહિંસા અને સંયમ, પૌષધનો મહિમા, કર્મના પ્રકારો અને તેના ફળનો વિપાક એવા એવા ઘણા જુદા જુદા વિષયોનો સમાવેશ થાય છે.

આ કૃતિમાં જે ગાથાઓ આપી છે તે વાંચતાં જ ગમી જાય એવું એનું અર્થ-રહસ્ય છે. વળી કંઠસ્થ કરવાનું મન થાય અને કંઠસ્થ કરવાનું સરળ લાગે એવી આ ગાથાઓની શબ્દરચના છે. આ બધી નીવડેલી ગાથાઓ છે, એટલે કે અનેક સૈકાઓથી સમય સમયની પ્રજાઓએ પોતાનાં અમૂલ્ય કંઠાભરણની જેમ પોતાના કંઠમાં કંઠસ્થ કરીને આ ગાથાઓને સાચવી રાખી છે. સમયની કસોટીમાંથી પાર પડેલી આ ગાથાઓ આત્મસંયમમાં રહેનારા અને આરાધના કરનાર જીવોને માટે અત્યંત પ્રિય થઈ પડે એવી છે.

આ ગાથાઓમાંની કેટલીયે ગાથાઓ અત્યારે પણ સુપ્રસિદ્ધ છે. કવિએ કેવી કેવી ગાથાઓનુ ઉદ્ધરણ કર્યું છે તે નીચેની થોડીક નમૂનારૂપ ગાથાઓ જોવાથી જણાશે.

सेयंवरो य आसंवरो य, बुद्धो अ अहव अन्नो वा ।
समभाव भाविअप्पा, लहेइ मुक्खं न संदेहो ॥ २ ॥

[શ્વેતાંબર હો કે દિગંબર, બૌદ્ધ હો કે અન્ય કોઈ, જે સમભાવથી ભાવિત આત્મા છે તે નિઃસંદેહ મોક્ષ મેળવે છે]

दंसण भठ्ठो भठ्ठो, दंसणभठ्ठस्स नत्थि निव्वाणं ।
सिज्झंति चरणरहिआ, दंसणरहिआ न सिज्झंति ॥ १२ ॥

[દર્શનથી ભ્રષ્ટ આત્મા ભ્રષ્ટ છે. દર્શનથી ભ્રષ્ટ આત્માની મુક્તિ નથી. ચારિત્રથી રહિત આત્માઓ સિદ્ધિપદ પામે છે પરંતુ દર્શનથી રહિત આત્માઓ સિદ્ધિ પામતા નથી.]

दिवसे दिवसे लख, देइ सुवण्णस्स खंडियं एगो ।
एगो पुण सामाइयं, करेइ न पहुप्पए तस्स ॥ २४ ॥

[પ્રતિદિન લાખ ખાંડીનુ દાન કરનાર એક વ્યક્તિ, સામાયિક કરનાર એક વ્યક્તિ ઉપર પ્રભુત્વ ન મેળવી શકે]

जहिं नत्थि सारणा, वारणा, पडिचोयणा य गच्छंमि ।
सो अ अगच्छो गच्छो, संजमकामीहि मुत्तव्वो ।। ४८ ॥

[જે ગચ્છમાં સારણા, વારણા, ચોયણા અને પડિચોયણા નથી, તે ગચ્છ ગચ્છ નથી; સંયમના અર્થીઓએ તે ગચ્છ ત્યજવા યોગ્ય છે.],

कोहो पीइं पणासेई, माणो विणय नासणो ।
माया मित्ताणि नासेई, लोहो सव्व विणासणो ।। ६९ ।।

[ક્રોધ પ્રીતિનો નાશ કરે છે, માન વિનયનો નાશ કરે છે. માયા મિત્રોનો નાશ કરે છે અને લોભ સર્વનો નાશ કરે છે.]

हयं नाणं कियाहीणं, हया अन्नाणओ किया ।
पासतो पगुलो, दड्ढो धावमाणो अ अंधओ ।। ७५ ।।
संजोग सिद्धिअ फल वयंति, नहु एग चक्केण रहो पयाइ ।
अंधो य पगुय वणे समिच्चा, ते संपणट्ठा नगरं पविठ्ठा ।।७६॥

[દેખતો પંગુ દાઝયો અને દોડતો આંધળો દાઝયો તેમ ક્રિયા વિનાનું જ્ઞાન હણાયું અને અજ્ઞાનથી ક્રિયા હણાઈ.

બન્નેના સંયોગની સિદ્ધિથી ફળની પ્રાપ્તિ છે તેમ પ્રાજ્ઞ પુરુષો કહે છે. એક ચક્રથી રથ ગતિમાન નથી થતો. અંધ અને પંગુ

વનમાં મળ્યા અને પરસ્પર મળેલા તેઓ નગરમાં પ્રવેશ્યા.]

जहा खरो चंदणभारवाही, भारस्य भागी नहु चंदणस्स ।
एवं खु नाणी चरणेण हीणो, भारस्स भागी न हु सुग्गईए ॥८१॥

[ચંદનનો ભાર વહન કરનાર ગર્દભ જેમ ભારનો ભાગી છે પરંતુ ચંદનનો ભાગી નથી તેમ ચારિત્રથી રહિત જ્ઞાની ભારનો ભાગી છે પરંતુ સદ્‌ગતિનો ભાગી નથી.]

जं दुक्कड ति मिच्छा, तं मुज्जो कारणं अपूरंतो ।
तिविहेण पडिक्कंतो, तस्स खलु दुक्कडं मिच्छा ॥ १०९ ॥

[દુષ્કૃતને જે મિથ્યા કરે છે અને તે દુષ્કૃતનુ કારણ ફરી નહિ સેવીને, મન, વચન અને કાયાથી ત્રણે પ્રકારે જે પ્રતિક્રમણ કરે છે તેનું દુષ્કૃત સાચે જ મિથ્યા થાય છે.]

जं दुक्कडं ति मिच्छा, चेव निसुणइ पुणो पावं ।
पच्चक्ख मुसावाई, माया नियडिप्पसगो अ ॥ ११० ॥

[જે દુષ્કૃતને મિથ્યા કરીને તે જ પાપનું ફરીને જે સેવન કરે છે, તે પ્રત્યક્ષમૃષાવાદી અને માયાકપટના પ્રસંગવાળો છે.]

'સંબોધ સિત્તરિ' નામની આ કૃતિની રચના વિધિપક્ષઅચલગચ્છના કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિએ કરેલી છે એ વિષે બે મત નથી, કારણ કે કૃતિને અંતે આવતી બે ગાથાઓમાં એની સ્પષ્ટતા થઈ જાય છે. એ બે ગાથાઓ નીચે પ્રમાણે છે:

धन्नाणं विहिजोगो विहिपक्खाराहगा सया धन्ना ।
विहि बहुमाणा धन्ना, विहिपक्ख अदूसगा धन्ना ॥१२४॥

[વિધિનો યોગ ધન્ય પુરુષોને થાય છે. વિધિપક્ષના આરાધકો સદા ધન્ય છે. વિધિનું બહુમાન કરનાર ધન્ય છે. અને વિધિપક્ષમાં દૂષણ નહિ લગાડનાર ધન્ય છે.]

संवेगमणो संबोहसत्तरिं जो पढेइ भव्वजिओ ।
सिरिजयसेहर ठाणं सो लहई नत्थि स देहो ॥ १२५ ॥

[જે ભવ્યજીવ સંવેગયુક્ત મનથી સંબોધસત્તરિને ભણે તે શ્રી જય-શેખરસ્થાનને પામે છે એમાં સંદેહ નથી.]

આ પ્રકારની ગાથાઓના ઉદ્ધરણની કૃતિની રચના કરવાનું કામ અઘરું નથી, એટલે જયશેખરસૂરિએ રચના કરી છે તેમ અન્ય કોઈ કવિ પણ આવી રચના કરી શકે. એવી અન્ય રચનાઓ થઈ હોવાનો સંભવ છે, કારણ કે નાગપુરીય નામના તપગચ્છના શ્રી જયશેખર-સૂરિના શિષ્ય શ્રી રત્નશેખરસૂરિએ 'સંબોધસત્તરિ' નામની કૃતિ રચી હોવાનો ઉલ્લેખ પણ મળે છે. આવી જ એક કૃતિને અંતે સંસ્કૃત ભાષામાં રચેલા નીચેના બે શ્લોક અપાયા છે તે ઉપરથી એમ માની શકાય.

श्रीमन्नागपुरीयाह्व, तपोगणक जारुणाः ।
ज्ञानपीयूषपूर्णांगाः, सूरीन्द्रा जयशेखराः ॥ १ ॥
तेषा पत्कजमधुपाः, सूरयोरत्नशेखराः ।
सारं सुत्रात् समुध्धृत्य चक्रुः संबोधसप्ततिम् ॥ २ ॥

[શ્રી નાગપુરીય નામના તપગચ્છરૂપી કમળ માટે સૂર્ય સમાન અને જ્ઞાનામૃતથી પૂર્ણ એવા શ્રી જયશેખરસૂરીન્દ્રના પાદપંકજને વિષે ભ્રમર સમાન શ્રી રત્નશેખરસૂરીશ્વરજીએ સૂત્રોમાંથી સાર સમૃદ્ધૃત કરીને સંબોધસત્તરિની રચના કરી.]

'સંબોધ સિત્તરી'માં બોધની સિત્તેર ગાથાઓ ઉપરાંત આરંભની ગાથા સહિત એકોતેર ગાથાની કૃતિ અથવા આરભ અને અંતની બેત્રણ ગાથાઓ મળીને ૭૨ કે ૭૩ ગાથાની રચના પણ મળે છે. વળી પ્રત્યેક ગાથા સ્વતંત્ર રીતે વાંચી શકાય એવી અને અર્થની દૃષ્ટિએ સ્વયંપર્યાપ્ત હોવાથી ગાથાઓના ક્રમમાં પણ જુદી જુદી હસ્તપ્રતોમાં ફેરફાર જોવા મળે છે. વળી કૃતિના વિષયોનો

અનુક્રમ પણ એક વિષયમાંથી બીજો વિષય આગળ ચાલે એવો ક્રમિક ન હોવાથી અર્થાત્ વિષયોની પસંદગી પણ સ્વૈરપણે થયેલી હોવાથી જુદી જુદી હસ્તપ્રતોમાં ગાથાઓનો અનુક્રમ એકસરખો ન રહે તે પણ સ્વાભાવિક છે. વળી કોઈ કોઈ લહિયા અથવા વાંચનાર સાધુ-ભગવંતોને પોતાને રુચિ અનુસાર એવી કોઈ કોઈ ગાથાઓ પોતાના અને શિષ્યોના સ્વાધ્યાય માટે જો ઉમેરવાનું યોગ્ય લાગે તો તેવું ઉમેરણ પણ આવા પ્રકારની કૃતિમાં થઈ શકે તેમ છે અને થયું પણ છે. એ રીતે 'સંબોધ સિત્તરિ' કૃતિમાં સિત્તેરને બદલે સવાસો જેટલી ગાથાઓ હોય એવું પણ બન્યું છે.*

આ કૃતિ ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે "જૈન આત્માનંદ સભા"-ભાવનગર તરફથી પણ ઈ. સ. ૧૯૨૨માં પ્રસિદ્ધ કરાઈ છે. આ કૃતિ ઉપર 'ખરતર' ગચ્છના ગુણવિનયે વિ. સં. ૧૬૫૧માં વૃત્તિ રચી છે, એ પણ સાથે છપાવાઈ છે.×

० ० ०

ધર્મસર્વસ્વાધિકાર

શ્રી જયશેખરસૂરિએ જૈન શાસ્ત્રગ્રંથોના અભ્યાસ ઉપરાંત અન્ય દર્શનના ગ્રંથોનો પણ ઊંડો અભ્યાસ કર્યો હશે એ એમની કેટલીક કૃતિઓ ઉપરથી જોઈ શકાય છે. 'જૈન કુમારસંભવ' નામના મહાકાવ્યની એમણે જે રચના કરી છે તે ઉપરથી પણ મહાકવિ કાલિદાસકૃત 'કુમારસંભવ'નો એમણે ઘણો ઊંડો અભ્યાસ કર્યો હશે તેની પ્રતીતિ થાય છે.

પ્રાચીન કાળમાં ગ્રંથો હસ્તપ્રતરૂપે ઉપલબ્ધ હતા. મુદ્રણકલા ત્યારે આવી ન હતી. એટલે કોઈ એક ગ્રંથની હજારો નકલો છપાય અને ઘરે ઘરે તે સુલભ બને તેવી ત્યારે સ્થિતિ ન હતી

* જુઓ... 'વિજયપ્રસ્થાન', પૃષ્ઠ ૧૪૮ થી ૧૭૮.
× જુઓ... 'જૈન સંસ્કૃત સાહિત્યનો ઇતિહાસ', ખંડ ૨, હીરાલાલ કાપડિયા-કૃત, પૃષ્ઠ ૧૬૪.

હસ્તપ્રતોની નકલ કરાવવાનું કાર્ય ઘણું કઠિન અને ખર્ચાળ હતું એટલે પોથીઓને લોકો જીવની જેમ સાચવતા. કેટલીક વાર બહુ મોટા ગ્રંથો હોય તો તેમાંથી સારરૂપ પોતાને કામ લાગે તેવી કેટલીક ગાથાઓ લોકો કે સાધુ-મહાત્માઓ લહિયાઓ પાસે ઉતરાવી લેતા.

જૈન અને અન્ય દર્શનોના ગ્રંથોમાં અનેક શ્લોકો એવા છે કે જે સમ્યક્ જીવન જીવવા માટે દીવાદાંડી સમાન છે. આવી કેટલીય સુભાષિતરૂપ ગાથાઓ કંઠસ્થ કરવાનો મહિમા પ્રાચીન સમયમાં સવિશેષ હતો. જૈન સ્તોત્રો અથવા શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતાના અધ્યાયો કંઠસ્થ કરનાર માણસો આજે પણ જોવા મળે છે. પોતાને પ્રિય એવા સુભાષિતરૂપ પ્રચલિત શ્લોકોનું તારણ કરીને પોતાને માટે કે અન્યને માટે સંચય તૈયાર કરવા–કરાવવાની પ્રવૃત્તિ પણ સારી રીતે ચાલતી.

કવિ જયશેખરસૂરિ જૈન શાસ્ત્રોના પ્રખર જ્ઞાતા હતા અને જૈનોના કેટકેટલાય સિદ્ધાંતોનું અને સમાચારીનું સમર્થન હિન્દુ ગ્રંથોમાં ક્યાં ક્યાં જોવા મળે છે તે પણ તેઓ બતાવતા. અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય વગેરે પંચ મહાવ્રત તથા દાન, દયા, વિનય, મદ્યમાંસનો ત્યાગ કે રાત્રિભોજનનો ત્યાગ અન્ય દર્શનીયોને પણ અભિમત છે, એ એમના જ ગ્રંથોમાંથી શ્લોકો ટાંકીને બતાવી શકાય તેમ છે.

શ્રી જયશેખરસૂરિએ આવા કોઈક આશયથી 'ધર્મસર્વસ્વાધિકાર' નામની કૃતિની સંકલનરૂપે રચના કરી છે. આ કૃતિમાં ૨૦૦ જેટલા સંસ્કૃત શ્લોક આપવામાં આવ્યા છે. આ શ્લોકસંગ્રહમાં જયશેખરસૂરિએ પોતે રચેલા કોઈ શ્લોક નથી પરંતુ મહાભારત, પુરાણો, ભગવદ્ગીતા વગેરેમાંથી ઉદ્ધરેલા શ્લોકો છે આ કૃતિમાં આમુખ કે ગ્રંથની માંડણી જેવું કશું નથી. સીધા શ્લોકથી જ નીચે પ્રમાણે શરૂઆત થાય છે.

श्रूयतां धर्मसर्वस्वं, श्रुत्वाचैवावधार्यताम् ।
आत्मनः प्रतिकूलानि, परेषां न समाचरेत् ॥ १ ॥

[ધર્મનું રહસ્ય સાંભળો, તથા તે સાંભળીને ધારણ કરી રાખો, પોતાને જે બાબતો પ્રતિકૂળ હોય તે પરપ્રતિ આચરવી નહીં.

એવી જ રીતે કૃતિને અંતે વિશેષ કાંઈ પરિચય આપવામાં આવ્યો નથી. છેલ્લો શ્લોક નીચે પ્રમાણે લખવામાં આવ્યો છે.]

यस्तु वृंताककालिंग, तलकालंबुमक्षक. ।
अंतकाले स मूढात्मा, नरकंगो युधिष्ठिर ॥ २०० ॥

[જે માણસ વંતાક (રીંગણાં), કાલિંગ, તલ અને કલાંબુનું ભક્ષણ કરનારો છે, તે મૂઢ માણસ, હે યુધિષ્ઠિર! અંતકાલે નરકમાં ગમન કરે છે]

આ શ્લોક પછી પુષ્પિકારૂપે માત્ર આટલી જ પંક્તિ લખેલી જોવા મળે છે:

इत्याचार्य श्री जयशेखरसूरिणोद्धृतो धर्मसर्वस्वाधिकारः समाप्तः ।

ગ્રંથના અંતે જો ઉપર પ્રમાણે અંતિમ પંક્તિ ન હોય તો આ ગ્રંથસંકલન જયશેખરસૂરિએ કરેલું છે કે અન્ય કોઈએ તેનું પ્રમાણ મળે નહીં. આવું સંકલન અન્ય કોઈ વ્યક્તિ પણ કરી શકે. પરંતુ જયશેખરસૂરિનો એ માટે વિશેષ અધિકાર છે, કારણ કે તેઓ શાસ્ત્રજ્ઞાતા છે અને એમણે અન્ય દર્શનોના પણ અનેક ગ્રંથોનુ અધ્યયન કરેલું છે.

'ધર્મસર્વસ્વાધિકાર'માં એમણે જૈનધર્મનુ સર્વ તત્ત્વ આવી જાય એવી રીતે હિન્દુ ધર્મગ્રંથોમાંથી બસો જેટલા ઉત્તમ શ્લોકોનુ ચયન કરીને અહીં આપ્યું છે એમાં નીચે પ્રમાણે પંદર જેટલા વિષયો લેવામાં આવ્યા છે:

(૧) અહિંસાનો મહિમા	શ્લોક ૧ થી ૩૯
(૨) માંસભક્ષણનાં દૂષણો	૪૦ થી ૫૧
(૩) બ્રાહ્મણોનુ લક્ષણ	૫૨ થી ૫૮
(૪) મૈથુનનાં દૂષણો	૫૯ થી ૬૮

(૫) બ્રહ્મચર્યના ગુણો શ્લોક ૯૯ થી ૯૫
(૬) ક્રોધનું સ્વરૂપ ૯૬ થી ૯૯
(૭) ક્ષમાનું સ્વરૂપ ૧૦૦ થી ૧૧૨
(૮) રાત્રિભોજનનાં દૂષણો ૧૧૩ થી ૧૧૭
(૯) તીર્થોનો અધિકાર ૧૧૮ થી ૧૨૭
(૧૦) અણુગળ પાણી વાપરવાનાં દૂષણો ૧૨૮ થી ૧૨૯
(૧૧) તપનો મહિમા ૧૩૦ થી ૧૫૭
(૧૨) દાનનું માહાત્મ્ય ૧૫૮ થી ૧૮૭
(૧૩) અતિથિનું સ્વરૂપ ૧૮૮ થી ૧૯૩
(૧૪) મદ્યભક્ષણનાં દૂષણો ૧૯૪ થી ૧૯૬
(૧૫) કંદમૂલ-ભક્ષણનાં દૂષણો ૧૯૭ થી ૨૦૦

આ શ્લોકોમાંથી નમૂનારૂપ કેટલાક શ્લોક જોઈએ.

ધર્મનું માહાત્મ્ય :

सत्येनोत्पद्यते धर्मो, दयादानेन वर्धते ।
क्षमया च स्थाप्यते धर्मः, क्रोधलोभाद्विनश्यति ॥ ४ ॥

[સત્યથી ધર્મની ઉત્પત્તિ થાય છે, દયા અને દાનથી તેની વૃદ્ધિ થાય છે, ક્ષમાથી તે સ્થિર થાય છે તથા ક્રોધ અને લોભથી ધર્મનો નાશ થાય છે.]

અહિંસાનો મહિમા :

यथा मम प्रियाः प्राणास्तथा तस्यापि देहिनः ।
इति मत्वा प्रयत्नेन, त्याज्यः प्राणिवधो बुधैः ॥ १४ ॥

[જેમ મારા પ્રાણ મને વહાલા છે, તેમ તે પ્રાણીને પણ તેના પ્રાણ વહાલા છે એમ માનીને પ્રયત્નપૂર્વક પંડિતોએ જીવહિંસાનો ત્યાગ કરવો]

અભયદાનની મહત્તા :

यो ददाति सहस्राणि, गवामश्वशतानिवा ।
अभयं सर्वसत्त्वेभ्यस्तदानमतिरिच्यते ॥ २८ ॥

[જે માણુસ હજારો ગાયો તથા સેંકડો ઘોડાઓ આપે છે, પરંતુ જે માણુસ સર્વ પ્રાણીઓને અભયદાન આપે છે તે દાન સર્વથી શ્રેષ્ઠ ગણાય છે]

માંસભક્ષણનું પાપ :

देवानामग्रतः कृत्वा घोरं प्राणिवधं नराः ।
ये भक्षयंति मासं च, ते व्रजंत्यधमां गतिम् ॥ ४३ ॥

જે માણુસો દેવોની આગળ ભયંકર એવાં પ્રાણીઓનો વધ કરીને માંસભક્ષણ કરે છે તે માણુસો નરકાદિ અધમ ગતિમાં જાય છે.]

બ્રાહ્મણનું લક્ષણ :

ब्रह्मचर्यतपोयुक्ताः, समानलोहकांचनाः ।
सर्वभूतदयावंतो, ब्राह्मणाः सर्व जातिषु ॥ ७३ ॥

[જેઓ બ્રહ્મચર્ય અને તપથી યુક્ત છે તથા જેઓને માટીનું ઢેકું અને સુવર્ણ બન્ને સરખાં છે તથા જેઓ સર્વ પ્રાણીઓમાં દયાવાળા છે એવા માણુસો સર્વ જાતિઓમાં પણ બ્રાહ્મણો કહેવાય છે.]

બ્રહ્મચર્યનું લક્ષણ :

शीलानामुत्तम शीलं, व्रतान्तमुत्तमं व्रतम् ।
ध्यानानामुत्तमं ध्यानं, ब्रह्मचर्यं सुरक्षितम् ॥ ९४ ॥

[ઉત્તમ રીતે પાળેલું બ્રહ્મચર્ય, સર્વ શીલોમાં ઉત્તમ શીલ છે તથા સર્વ વ્રતોમાં ઉત્તમ વ્રત છે અને સર્વ ધ્યાનોમાં ઉત્તમ ધ્યાન છે.]

ક્રોધનું સ્વરૂપ :

क्रोधो मूलमनर्थानां क्रोधः संसारवर्धनः ।
धर्मक्षयकरः क्रोधस्तस्मात्क्रोधं विवर्जयेत् ॥ ९७ ॥

[ક્રોધ અનર્થોનું મૂળ છે, તથા સંસારને વધારનાર છે અને ધર્મનો ક્ષય કરનારો છે. માટે તેનો ત્યાગ કરવો.]

ક્ષમાનું માહાત્મ્ય :

क्षमाश्रेयः क्षमापूजा, क्षमादेवः क्षमाहितम् ।
क्षमादानं पवित्रं च, क्षमामागल्यमुत्तमम् ॥ १०४ ॥

[ક્ષમા છે તે કલ્યાણ, પૂજા, દેવ, હિત, પવિત્ર, દાન તથા ઉત્તમ માંગલ્ય છે.]

રાત્રિભોજનના ત્યાગથી થતો લાભ :

करोतिविरतिं धन्यो, यः सदानिशि भोजनात् ।
सोऽर्धं पुरुषायुषस्य, स्यादवश्यमुपोषितः ॥ ११५ ॥

[જે ધન્ય માણસ હંમેશાં રાત્રિભોજનથી વિરતિ પામે છે તે માણસને પોતાના અર્ધા આયુષ્યનું ઉપવાસનુ ફળ મળે છે.]

અણગળ પાણી વાપરવાથી થતું પાપ :

संवत्सरेण यत्पापं कैवर्तस्यहि जायते ।
एकाहेन तदाप्नोति अपूतजलसंग्रही ॥ १२८ ॥

[જે પાપ એક વર્ષે પારધિને થાય છે તે જ પાપ એક દિવસ અણગળ પાણી પીનારને થાય છે.]

મધભક્ષણનો ત્યાગ :

मेदमूत्रपुरीषाद्यैं, रसाद्यैर्विधृतं मधु ।
छर्दिलामुखश्रावैं, त्वभक्ष्यं ब्राह्मणैर्मधु ॥ १९६ ॥

[ચરબી, મૂત્ર તથા વિષ્ટા આદિના રસથી મેળવેલું તથા માખોના મુખથી ઝરેલું એવા મધનું બ્રાહ્મણોએ ભક્ષણ કરવું નહીં.]

કંદમૂળ-ભક્ષણથી લાગતું પાપ :

नीलिका वापयेद्यस्तु मूलकं भक्षयेत्तु यः ।
न तस्य नरकोत्तारो, यावत्चंद्रदिवाकरौ ॥ १९७ ॥

[જે માણસ ગળી વાવે છે તથા કંદમૂળનું ભક્ષણ કરે છે તે માણસ ચંદ્રસૂર્યની સ્થિતિ સુધી પણ નરકથી નીકળી શકતો નથી.],

'ધર્મસર્વસ્વાધિકાર' નામનો આ ગ્રંથ શ્રાવક ભીમશી માણેકે ઈ. સ. ૧૯૦૦માં છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્યો છે. આ ગ્રંથમાં આપેલા શ્લોકોનું ગુજરાતી ભાષાંતર જામનગરનિવાસી પંડિત હીરાલાલ હંસરાજે કર્યું છે.

શ્રાવક ભીમશી માણેકે કઈ હસ્તપ્રત ઉપરથી એ કૃતિ છપાવી છે એનો નિર્દેશ કર્યો નથી. આ કૃતિની એક હસ્તપ્રત કચ્છમાં કોઢિઆ ગામના ભંડારમાં છે. [ભંડારનો ક્રમાંક ૪૦, પત્રસંખ્યા ૧૨]

ઉપસંહાર

આમ, જયશેખરસૂરિનાં જીવન અને સાહિત્ય વિશે ઉપલબ્ધ સમગ્ર સામગ્રી આપણે વિગતે જોઈ ગયા. ત્રીજા પ્રકરણમાં આપણે જોયું તેમ જયશેખરસૂરિના જીવન વિશે અત્યારસુધી અનુપલબ્ધ રહેલી કેટલીક મહત્ત્વની માહિતી હસ્તપ્રતોમાંથી હવે પ્રાપ્ત થઈ છે. એ પ્રમાણે જયશેખરસૂરિનાં જન્મવર્ષ, દીક્ષાવર્ષ અને આચાર્યની પદવીના વર્ષની નિશ્ચિત માહિતી આપણને સાંપડે છે. એટલે એ વિષયમાં હવે કોઈ અનિશ્ચિતતા રહેતી નથી. તદુપરાંત જયશેખરસૂરિનાં સંસારી માતાપિતાનાં નામો પણ આપણને સાંપડે છે તથા એમની આચાર્યપદવીના પ્રસંગે પાટણમાં 'સંઘાધિપે' કરેલા મહોત્સવની વિગત પણ મળે છે. આમ છતાં જયશેખરસૂરિના જન્મનામ વિશે તથા એમના કાળધર્મનાં વર્ષ, તિથિ તથા સ્થળ વિશે માહિતી આપણને સાંપડતી નથી.

જયશેખરસૂરિની, 'ઉપદેશચિંતામણિ', 'સમ્યક્ત્વકૌમુદી', 'પ્રબોધચિંતામણિ', 'ધમ્મિલકુમાર ચરિત્ર' એ ચારેક કૃતિઓમાં એની રચનાસંવત મળે છે અને એના રચના સ્થળની માહિતી પણ સાંપડે છે, પરંતુ 'જૈન કુમારસંભવ' જેવા મહાકાવ્ય તથા અન્ય લઘુ કૃતિઓમાં એની રચના સાલ સાંપડતી નથી. જયશેખરસૂરિનો સંવત ૧૪૩૬થી સં. ૧૪૬૨ સુધીનો નિશ્ચિત કવનકાળ જાણવા મળે છે. સંભવ છે કે એથી પૂર્વે અને પછી કેટલાંક વર્ષ એમણે સાહિત્યની રચના કરી હશે એ કવનકાળ દરમ્યાન અન્ય કૃતિઓની રચના થઈ હશે એમ સ્પષ્ટપણે જાણી શકાય છે.

શ્રી જયશેખરસૂરિએ કયા કયા સ્થળે ચાતુર્માસ કર્યાં હશે તેની નિશ્ચિત માહિતી આપણને મળતી નથી, પરંતુ પાટણ, ખંભાત, આબુ, તારંગા, ગિરનાર, જિરાવલ્લા પાર્શ્વનાથ, શત્રુંજય વગેરે સ્થળે તેઓ વિચર્યાં હતા એટલે કે ઉત્તર ગુજરાત, સૌરાષ્ટ્ર અને

રાજસ્થાન તરફ એમનો વિહાર સવિશેષ રહ્યો હશે. શ્રી જયશેખરસૂરિ વિશે ભવિષ્યમાં અપ્રકાશિત હસ્તપ્રતોમાંથી અન્ય સંદર્ભો દ્વારા વિશેષ પ્રકાશ પડવાનો સંભવ છે.

કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિએ જે કૃતિઓની રચના કરી છે તે જોતાં આપણે તેમને એક મહાકવિનું બિરુદ જરૂર આપી શકીએ. હેમચંદ્રાચાર્યથી ઉપા. યશોવિજયજી સુધીના સમયગાળાના તેજસ્વી મહાકવિઓમાં જયશેખરસૂરિને આપણે પ્રથમ સ્થાન આપી શકીએ. હેમચંદ્રાચાર્યે સંસ્કૃત, પ્રાકૃત અને અપભ્રંશ એ ત્રણે ભાષામાં વિપુલ સાહિત્યની રચના કરી છે. તેવી જ રીતે ઉપાધ્યાય યશોવિજયજીએ પણ સંસ્કૃત, પ્રાકૃત અને જૂની ગુજરાતી ભાષામાં ઘણું સાહિત્ય લખેલું છે. એ બેની વચ્ચેના કાળમાં જયશેખરસૂરિ એક એવા સમર્થ મહાકવિ જોવા મળે છે કે જેમણે સંસ્કૃત, પ્રાકૃત અને જૂની ગુજરાતી ભાષામાં ઉત્તમ સાહિત્યની રચના કરી છે. માત્ર સંસ્કૃત, માત્ર પ્રાકૃત કે માત્ર ગુજરાતી ભાષામાં ઉત્તમ સાહિત્યની રચના કરનારા જૈન કવિઓ તો અનેક છે, પરંતુ આ ત્રણે ભાષાઓ ઉપર એકસરખું પ્રભુત્વ ધરાવી સાહજિકતાથી, એટલે કે કૃત્રિમતા કે આડંબરરહિત, સાહિત્યની રચના કરનાર કવિઓમાં જયશેખરસૂરિ ઊંચું સ્થાન ધરાવે છે.

હેમચંદ્રાચાર્ય માત્ર કવિ નહોતા. મહાકવિની પ્રતિભા ધરાવવા સાથે તેમણે તત્ત્વચિંતનના ગ્રંથો પણ લખ્યા છે. ઉપાધ્યાય યશોવિજયજી પણ શ્રેષ્ઠ કવિપ્રતિભાની સાથે પ્રખર તત્ત્વચિંતકની, દાર્શનિક પ્રતિભા ધરાવનાર છે. તેવી જ રીતે જયશેખરસૂરિમાં પણ એક મહાકવિની પ્રતિભા જેમ જોવા મળે છે તેમ 'ઉપદેશચિંતામણિ', 'પ્રબોધચિંતામણિ', 'સમ્યક્ત્વકૌમુદી' જેવા ગ્રંથો વાંચતાં એમની ઉત્તમ દાર્શનિક પ્રતિભાનો પરિચય પણ આપણને થાય છે. શબ્દ ઉપરનું પ્રભુત્વ જેમ હેમચંદ્રાચાર્ય અને યશોવિજયજીમાં જોવા મળે છે તેમ જયશેખરસૂરિમાં પણ આપણને જોવા મળે છે. જો કે

'સિદ્ધહેમશબ્દાનુશાસન' જેવા વ્યાકરણની રચના, 'અભિધાનચિંતામણિ' વગેરે કોશ, 'ત્રિષષ્ઠિશલાકાપુરુષચરિત્ર' જેવા પુરાણકાવ્યનું સર્જન, 'યોગશાસ્ત્ર' જેવા યોગ વિષયના ગ્રંથની રચના ઇત્યાદિ હેમચંદ્રાચાર્યની બહુમુખી પ્રતિભાનો પરિચય કરાવે છે અને એમને એવા ઉચ્ચ સ્થાને બેસાડે છે કે એમની બરાબરી કરવાનું સામર્થ્ય આ ૯૦૦ વર્ષના સાહિત્યના ઇતિહાસમાં બીજા કોઈમાં હજુ આપણને જોવા મળ્યું નથી. ઉપાધ્યાય યશોવિજયજીએ સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત ભાષામાં અનેક સમર્થ ગ્રંથોની રચના કરવા ઉપરાંત ગુજરાતી ભાષામાં રાસ, સ્તવન, સજ્ઝાય વગેરે પ્રકારની એટલી બધી અને એટલી સમર્થ કૃતિઓ આપી છે કે જે એમને મધ્યકાલીન ગુજરાતી જૈન સાહિત્યના ઇતિહાસમાં ઘણા ઊંચા સ્થાને બેસાડે છે. કવિ જયશેખરસૂરિની ગુજરાતી રચનાઓ આપણને મળે છે, પરંતુ તે ઉપાધ્યાય યશોવિજયજીની સરખામણી, સંખ્યા અને ગુણવત્તાની દૃષ્ટિએ તુલના કરી શકાય એવી તો ન કહેવાય. અલબત્ત એક 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ' જેવી રચના જયશેખરસૂરિને મધ્યકાલીન ગુજરાતી સાહિત્યમાં અનોખું સ્થાન અપાવે એવી છે એમ અવશ્ય કહી શકાશે.

શ્રી જયશેખરસૂરિનો 'વિનતીસંગ્રહ' અદ્યાપિ અપ્રકાશિત રહ્યો છે. એ પ્રકાશિત થતાં અને ભવિષ્યમાં એના ઉપર વિવરણ-વિવેચન થતાં સાહિત્ય-જગતને એમની કવિપ્રતિભાના એક વધુ ઉન્મેષનો પરિચય થશે.

શ્રી જયશેખરસૂરિનું કેટલુંક સાહિત્ય હજુ પણ અનુપલબ્ધ રહ્યું છે. 'જૈન સાહિત્યનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ', 'જૈન સંસ્કૃત સાહિત્યનો ઇતિહાસ', 'અંચલગચ્છ દિગ્દર્શન' વગેરે કેટલાક ગ્રંથોમાં જયશેખરસૂરિની 'નલ-દમયંતી ચમ્પૂ', 'છંદશેખર,' 'પ્રબંધકોશ' 'કલ્પસૂત્ર સુખાવબોધ વિવરણ,' 'ન્યાયમંજરી' વગેરે કૃતિઓનો નિર્દેશ થયો છે, પરંતુ તે કૃતિઓની ભાળ હજી સુધી ક્યાંયથી

લાગતી નથી. આ કૃતિઓ ખરેખર જયશેખરસૂરિની હશે કે સરતચૂકથી એમના નામે ચડી ગઈ હશે તે વિશે પણ કશી માહિતી સાંપડતી નથી. તે સમયનાં સામયિકોના આધારે તેવી માહિતી એકત્ર થયેલી જણાય છે. પરંતુ તેની હસ્તપ્રતો ક્યાં છે તે વિશે કશું જાણવા મળતું નથી. સંભવ છે કે મૂળ લખનારના લખાણમાં જ કાંઈક સરતચૂક થઈ હોય અથવા એ હસ્તપ્રતો આઘીપાછી થઈ ગઈ હોય. જયશેખરસૂરિની મનાતી આ અનુપલબ્ધ કૃતિઓ વિશે ભવિષ્યમાં અધિક અધિકૃત સંશોધન થવાની આવશ્યકતા રહે છે.

'ઉપદેશચિંતામણિ' જેવા ગ્રંથની રચના જોતાં જયશેખરસૂરિ કવિ ઉપરાંત કેવા સમર્થ જ્ઞાની અને તત્ત્વવેત્તા હતા તેની આપણને સહજ પ્રતીતિ થાય છે. પ્રમાણમાં યુવાન વયે એ ગ્રંથની રચના એમણે કરી છે, પરંતુ તે સમયે પણ એમણે જૈન શાસ્ત્રોનો કેટલો ઊંડો અભ્યાસ કરી લીધો હશે તે આ ગ્રંથ ઉપરથી જણાય છે. 'ઉપદેશચિંતામણિ' જૈન ધર્મનો એક આકર ગ્રંથ છે એમ કહી શકાય. જૈન ધર્મના કેટલા બધા વિષયો એમણે એમાં સમાવી લીધા છે, તેનો વિચાર કરીએ છીએ ત્યારે આપણું મસ્તક એમના તરફ ઝૂકે છે. શાસ્ત્રોનું અધ્યયન કરવું, તેની વિગતોમાં ઊતરીને તેની છણાવટ કરવી, તેને પોતાની ભાષામાં પદ્યમાં મૂકવું અને તેમાં તત્ત્વજ્ઞાન, છંદ, કવિતા વગેરેની દૃષ્ટિએ કોઈ સ્ખલના ન રહી જાય તે જોવું એ ઘણી મોટી વાત છે. સમર્થ પાંડિત્ય અને સમર્થ કવિત્વશક્તિ વિના આવી કૃતિની રચના સંભવી શકે નહીં. આ એક જ કૃતિ જયશેખરસૂરિને જૈન તત્ત્વજ્ઞાનને લગતા સાહિત્યમાં મહત્ત્વનું સ્થાન અપાવે એવી છે.

સાહિત્ય એ જીવનનું પ્રતિબિંબ છે. જ્ઞાન અને આચારના કેટલાયે વિષયો એવા છે કે જે જીવનમાં જો ચરિતાર્થ ન થયા હોય તો સાહિત્યમાં તે આવે નહીં અને આવે તો ભાવકને એની

પ્રતીતિ ન થાય. 'ઉપદેશચિંતામણિ'નું ઝીણવટથી અધ્યયન કરતાં સમજાય છે કે જયશેખરસૂરિ પોતે કેવું નિર્મળ અને નિરતિચાર સાધુજીવન જીવ્યા હશે. ૨૨–૨૩ વર્ષની યુવાન વયે, આટલી નાની ઉંમરે એમને આચાર્યની પદવી મળી એ જ બતાવે છે કે એમના ગુરુભગવંતને એમનામાં કેટલો બધો દૃઢ વિશ્વાસ બેઠો હશે! આચાર્યની પદવી મળ્યા પછી પણ એમણે પોતાના ગુરુમહારાજ, વડીલ ગુરુબંધુઓ તથા પોતાના શિષ્યોનો કેટલો બધો પ્રેમ મેળવ્યો હશે! એમના વિશે અંજલિરૂપે કાવ્ય લખાયાં છે એ જ એમના પવિત્ર અને ઉદાત્ત વ્યક્તિત્વનો પરિચય કરાવી જાય છે.

જયશેખરસૂરિ ઊંચી કોટિના સાધક પણ હોવા જોઈએ. 'જૈન કુમારસંભવ'ની ટીકામાં એમના શિષ્ય ધર્મશેખરગણિએ જે નિર્દેશ કર્યો છે તે પ્રમાણે તો જયશેખરસૂરિને સરસ્વતીદેવી પ્રસન્ન થયાં હતાં અને મહાકાવ્ય લખવા માટે પ્રારંભનું પદ પણ આપ્યું હતું. ઊંચી સાધના વિના દેવીની આવી પ્રસન્નતા સાંપડવી શક્ય નથી. જયશેખરસૂરિના સમગ્ર સાહિત્યનું અધ્યયન કરતાં એમની ઊંડી સાધનાની વાત પણ આપણને સમજાય એવી છે.

આપણા મધ્યકાલીન સાહિત્યના આ ધુરંધર જ્યોતિર્ધરનાં વિપુલ સાહિત્યનું જેમ જેમ વધુ ને વધુ અધ્યયન આપણે કરતાં જઈએ છીએ તેમ તેમ તેમાંથી નવો નવો અર્થ-પ્રકાશ આપણને સાંપડતો રહે છે. આવા પરમવંદનીય આચાર્ય ભગવંત, સમર્થ મહાકવિ અને પ્રખર તત્ત્વવેત્તાનું સાહિત્ય આપણે માટે પ્રેરણા-સ્રોત બની રહે એ જ અભ્યર્થના!

પરિશિષ્ટ

આ પરિશિષ્ટમાં એલ. ડી. ઇન્સ્ટિટ્યૂટની 'વિનતીસંગ્રહ'ની હસ્તપ્રતિમાં જે થોડી વધુ લઘુ કૃતિઓ જોવા મળે છે તે આપવામાં આવી છે. એમાં કેટલીક કૃતિઓ કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિએ સંસ્કૃત કે અર્ધમાગધીમાં લખેલી છે; કેટલીક કૃતિઓ જયશેખરસૂરિ વિશે એમના કોઈ શિષ્યે–પ્રશિષ્યે લખેલી છે; અને એક કૃતિ ગુરુબંધુ મુનિશેખરસૂરિ વિશેની છે; કેટલીક કૃતિઓ ગુરુબંધુ મેરુતુંગસૂરિ વિશેની છે. છેલ્લી કૃતિમાં જયશેખરસૂરિ વિશેની પ્રકીર્ણ ગાથાઓ આપવામાં આવી છે. ઘણીખરી કૃતિઓની ભાષામાં કેટલીક અશુદ્ધિ અને અસ્પષ્ટતા પણ જણાય છે. આ પરિશિષ્ટમાં કૌંસમાં આપવામાં આવેલો અનુક્રમ હસ્તપ્રતિ અનુસાર છે. તથા કૃતિઓની ભાષા-જોડણી યથાતથ રાખવામાં આવી છે.

પરિશિષ્ટનો અનુક્રમ :

૧ (૪૭)* શ્રી ગુરુભાસ (ગુજરાતીમાં – જયશેખરસૂરિ વિશેની કૃતિ)

૨ (૪૮) શ્રી જયશેહરસૂરિ ગુરુતલહરઉ (ગુજરાતીમાં – કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિ વિશેની કૃતિ)

૩ (૪૯) શ્રી પાર્શ્વનાથ કલશ (સંસ્કૃતમાં – જયશેખરસૂરિકૃત)

૪ (૫૦) શ્રી પાર્શ્વનાથ કલશ (અર્ધમાગધીમાં – જયશેખરસૂરિકૃત)

૫ (૫૧) શ્રી ગુરુચ્છંદ (સંસ્કૃતમાં – જયશેખરસૂરિ વિશેની કૃતિ)

૬ (૫૨) શ્રી નેમિનાથચ્છંદ (સંસ્કૃતમાં – જયશેખરસૂરિકૃત)

૭ (૫૩) શ્રી પાર્શ્વનાથ છંદાસિ (સંસ્કૃતમાં – જયશેખરસૂરિકૃત)

૮ (૫૪) શ્રી છંદાસિ (સંસ્કૃતમાં – જયશેખરસૂરિ વિશેની કૃતિ)

૯ (૫૫) શ્રી ગુરુ છંદાસિ (સંસ્કૃતમાં – ગુરુબંધુ મેરુતુંગસૂરિ-વિશેની કૃતિ)

* આ પરિશિષ્ટમાં કૌંસમાં આપવામાં આવેલો અનુક્રમ હસ્તપ્રતિ અનુસાર છે.

૧૦ (૫૬) શ્રી નેમિનાથ છંદાસિ (સંસ્કૃતમાં – પ્રાયઃ મેરુતુંગસૂરિ-
કૃત)
૧૧ (૫૭) શ્રી ગુરુછંદાસિ (સંસ્કૃતમાં – ગુરુબંધુ મુનિશેખર
વિશેની કૃતિ)
૧૨ (૫૮) શ્રી ગુરુણાં છંદાસિ (સંસ્કૃતમાં – જયશેખરસૂરિ
વિશેની કૃતિ)
૧૩ ૫૯ શ્રી નવિનાની કૃતાનિ શ્રી ગચ્છેશ
(સંસ્કૃતમાં – ગુરુબંધુ મેરુતુંગસૂરિ વિશેની કૃતિ)
૧૪ ૬૦ શ્રી ગુરુ છંદાસિ (અર્ધમાગધીમાં – જયશેખરસૂરિ વિશે
પ્રકીર્ણ ગાથાઓ)

o o o

(૪૭) શ્રી ગુરુભાસ*

આગમશાસ્ત્ર વખાણુએ જાણુએ સુપરિસુવિચારુ;
અમોઘવાણી દેસણા કરઇ વરણુંએ સહુઈ સંસાર;
અંચલગચ્છ સિંગારો સીલગુણ ભંડારો.
શ્રી જયશેખરસૂરિ ગણધારો....૧

ધ્રુપદ

બાલ બ્રહ્મચારી બહુ બુદ્ધિ રિદ્ધિ સંજમિ સહજિ સુજાણ;
અનંગ મહાભડ ભંજણ શાસનિ પ્રગટ પ્રમાણ....૨ અંચલગચ્છ૦
ઘણ જિમ જીભડી વરસએ સરિસએ અમૃતવાણિ,
ભવિક જન તરુવર સીંચતી કીરતિ મેરૂ સમાણ ..૩ અંચલગચ્છ૦
સુરઠ મંડલ સહૂ જાણુએ, સરસત્તર સહીસ ગુજરાત;
સિંધુ સવાલાખ માનવઈ, અપૂરવ એ તીય વાત...૪ અંચલગચ્છ૦
ગીતિ કવિતિઇ ગાઇઇ વિધિપક્ષ કીઉ સવિ સેસુ;
શશિરવિ જિમ જસો જગમગએ જાણિવા તણુઉ નિવેસ.. ૫ અંચલ૦

* એલ. ડી ઇન્સ્ટિટ્યૂટની 'વિનતીસંગ્રહ'ની હસ્તપ્રતિમા આ કૃતિનો ક્રમાંક ૪૭ છે.

તેર અઠાણુવઇ જાઇઉ રાણુહરિ મુનિરાઉ;
રતનલકૂખિઇ રતનજિમ ઝલહલઈ જગિ જસવાઉ...૬ અચલગચ્છ૦
મહેન્દ્રપ્રભસૂરિરાઉ ગુરુ કરકમલિ ચઉદ પંચોતરઇ લીધી દીખ;
બાલપણઇ જિમ દીધીય તે સવે લાગીય સીખ...૭ અંચલગચ્છ૦
પદિ ઠવણુઉં વીસોતરઈ અણહિલપુરિ સુવિશાલ;
કીધઉં ઉચ્છવ અતિ ભલઉ સંગાહિવ નરપાલિ ..૮ અંચલગચ્છ૦
જીહ વિહરઇ તીહ સંપજઈ, સાવય સયલ આણુંદુ;
સિલાહિવા નંદન ગુરુ જયઉ સંઘપતિ જેઠાણુંદુ. ૯ અંચલગચ્છ૦
ગિરિ ગિરિનારહ તલહટી ભોલાઇતિ કીધી ભાસ;
જેઉ પઢઇં ગુણઇં સાંભલઇં તેહિં મનિ પૂરઇ આસ. ૧૦

ઇતિ શ્રી ગુરુભાસ

વિવરણ

આગમશાસ્ત્રનું વ્યાખ્યાન આપનારા, સુપુરુષોના વિચારોને જાણનારા, અમોઘ વાણીથી દેશના દેનારા, સર્વ સંસારનું વર્ણન કરનારા, અચલગચ્છના શણગાર, શીલગુણના ભંડાર એવા શ્રી જયશેખરસૂરિ ગણના (સમુદાય) ધારક છે.

બાલબ્રહ્મચારી, અત્યંત બુદ્ધિશાળી, સંયમજીવન વિષે જાણનારા, અનંગરૂપી મહાભટ્ટને ભાંગનારા, શાસન વિષે પ્રગટ પ્રમાણવાળા, જેમની કીર્તિ મેરુ સમાન છે એવા શ્રી જયશેખરસૂરિની વાદળ જેમ વરસતી અમૃતમય વાણી ભવિક જનોરૂપી તરુવરોનું સિંચન કરે છે.

સૌરાષ્ટ્રમાં બધા જ એમને જાણે છે. ગુજરાતમાં સત્તર હજાર અને સિંધુ દેશના સવાલાખ માનવો એમને જાણે છે આ વાત અપૂર્વ છે.

જેમની કવિતા અને ગીતો લોકો ગાતા હતા એમણે વિધિપક્ષને સૌથી વિશિષ્ટ બનાવ્યો. સૂર્ય અને ચંદ્રમા સમાન એમનો

યશ સર્વત્ર ઝગમગતો હતો. તેઓ જ્ઞાનના અનુપમ અવિકલ આશ્રય હતા. સં. ૧૩૯૮માં રાણિંગ પિતા અને રતનલદે માતાની કુક્ષીમાં રત્ન સમાન ઉત્પન્ન થયા. જગતમાં એમનો યશ ઝળહળે છે.

મહેન્દ્રપ્રભુસૂરિ ગુરુવરના કરકમલ વડે ૧૪૦૫માં દીક્ષા લીધી. બાલ્યાવસ્થામાં જે જે શાસ્ત્રોની શિક્ષા અપાઈ હતી તે સર્વ શાસ્ત્રો એ ભણી ગયા.

દીક્ષાથી વીસ વરસ પછી સુવિસાલ અણહિલપુર પટણમાં એમને પદવી આપવામાં આવી હતી. ત્યારે સંગાહિવ રાજાએ મહામહોત્સવ કર્યો હતો. તેઓ જ્યાં જ્યાં વિચરતા હતા ત્યાં ત્યાં શ્રાવકોને આનંદ થતો હતો. તે સમયના આનંદશ્રેષ્ઠિ સંઘપતિ હતા. જેમની પ્રશંસા કરવાથી ભવ્યજનો આનંદ પામે છે એવા શ્રી ગુરુ જય પામો.

ગિરનારની તળેટીમાં વસેલા ભદ્રપરિણામી, સરલ ચિત્તવાળા અથવા ભોલા નામના ભગતે શ્રી ગુરુભાસ કર્યો છે. જે આ ગુરુભાસને ભણે છે, ગણે છે અને સાંભળે છે તેના મનની સર્વ આશાઓ પૂર્ણ થાય છે.

o o o

(૪૮) શ્રી જયશેહરસૂરિ ગુરુ તલહરઉ *

અમીય રસ સરિસ વરવયણ, સુણિ ભવિય જણ બૂજવઇએ;
સાર સંજમ સિરિ સુહુગુરો સયલ જગુ રંજવઇએ. ૧
સિરિ જયશેહરસૂરિ ગુરુ ગુરુય ગણિ ગહગહએ;
તાસુ પય નમઇ આણંદિ જો સયલસુખ સોલહઇએ. ૨ આંચલી.
રાણિંગ વિમલકુલ કમલિ જો હંસ જિમ અવતરિઉએ,
સાર સંજમસિરિ હરિસ વસિ સઇંવરો વરૂ વરિઉએ. ૩ સિરિ જય૦

* એલ ડી ઇન્સ્ટિટ્યૂટની 'વિનતીસ ગ્રહ'ની હસ્તપ્રતિમાં આ કૃતિનો ક્રમાક ૪૮ છે.

રતનલ ઉયરવર સરવર હંસ જિમ મંડણુઉએ;
ભવતત્તિ સચિત્ત દુરિત દવ જલદ જિમ ખંડણુઉએ. ૪ સિરિ જય૦
ગુરુય સુયસાયરા માહિ જલકેલિ એહુ નિતુ કરઇએ;
તરણુ તુરુ તરણિ જિમ સયલ તિમ તિમિર ભલ અપહરઇએ. ૫
સંજમ સમરભરિ સધર જિણિ મોહ હેલાં હણિઉએ;
નિમ્મલ સીલ સમ્મ મોહવલિ, મયણુ ભડુ અવગણિએ. ૬ સિરિ જય૦
ચારૂ ચારિત્ર ચૂડામણિ, જાસુ જાગિ ઝલહલઇએ;
મહિમા મંદિર મેરુ જિમ સોહ એ મહિં વલઇએ. ૭

ઇતિ શ્રી જયશેહરસૂરિ ગુરુ તલહરઉ સંપૂર્ણ.

વિવરણ

અમૃતરસ સમાન એમનાં શ્રેષ્ઠ વચનો સાંભળીને ભવિકજનો આત્મકલ્યાણ કરવા તત્પર બને છે. ગુરુની ઉત્કૃષ્ટ સંયમરૂપી લક્ષ્મીથી સકલ જગત આનંદિત થાય છે.

જે તેઓના ચરણકમળને આનંદથી નમે છે તે સકલ સુખ પ્રાપ્ત કરે છે. અમારા ગુરુવર શ્રી જયશેખરસૂરીશ્વરજી મહારાજ ગુરુજનોના સમૂહમાં દેદીપ્યમાન બને છે.

રાણિંગ પિતાનાં નિર્મલ કુલરૂપી કમળમાં હંસની જેમ અવતર્યા. તેઓ આનંદથી ઉત્કૃષ્ટ સંયમરૂપી શ્રી વધૂને સ્વયં જ વર્યા.

તેઓ શ્રેષ્ઠ સરોવરમાં હંસની જેમ રતનલદેવીના ઉદરને અલંકૃત કરનારા હતા. વાદળાંઓ જેમ દાવાનલને શાંત કરે તેમ ભવથી તપેલા જીવોનાં પાપનું ખંડન કરનારા હતા.

ગુરુદેવના શ્રુતસાગરમાં નિત્ય જલક્રીડા કરનારા, સૂર્યની જેમ સર્વ અંધકારને સારી રીતે હણનારા શ્રી જયશેખરસૂરીશ્વરજી ગુરુગણમાં ગહગહે છે.

સંયમરૂપી યુદ્ધમાં એમણે અનાયાસે જ સુભટ જેવા મોહને

હણ્યો છે. બળવાન એવા કામદેવ સુભટને એમણે નિર્મળ શીલ અને સમ્યક્ત્વના બળથી અવગણી નાખ્યો.

જગતમાં મનોહર ચારિત્રરૂપી ચુડામણિ એમનો ઝળહળે છે. ભૂમંડલમાં એમનો મહિમા મંદિરના મેરુશિખરની જેમ શોભે છે.

° ° °

(૪૯) શ્રી પાર્શ્વનાથ કળશ *

ભો ભો ભવિકલોકા ભાગ્યાલોકાદિહ દેવ;
સજ્ઞનિ સમુદિતા નિરંજન જિનપૂજન પ્રમુદિતા;
નિવાર્ય સકલ કલંકમલમવિકલ પ્રભાવ ભવનસ્ય;
શ્રી પાર્શ્વજિનસ્ય શ્રણુત જન્માભિષેક "કલશ". ૧

કલશ ઇવ ચારુવૃત્ત કમલોલ્લાસંદિશન દિનેશ ઇવ,
જલદ ઇવ નીલદેહો જયતિ શ્રી પાર્શ્વનાથ જિનઃ. ૧

ભુવિભરત ભૂષણ મસ્ત(સ્ક) દૂષણ મસ્ત નગરી કાસિ;
સોલ્લસતિ સતતં યત્ર સુકૃતં ચતુરચિત્ત વિકાસિ;
રણરંગ બંધુર ધીર સિંધુરમશ્વસેન નૃપાલઃ,
પાલયતિ વૈભવમત્ર પરિભવકારિ વૈરિષુ કાલઃ. ૨

ગુણધામ વામા વિશદકામા તસ્ય રામારત્નં,
ઉત્તમ તપસ્યા જયતિ યસ્યા ગુરુ નમસ્યો યત્નઃ,
ઘન સુખ વિપાકં દશમનાકં નિશિ વિહાય બભાજ,
તત્કુક્ષિકમલં સહજ વિમલં હંસવજ્જિનરાજઃ. ૩

કુંભિ, વૃષ, ગજ, વૈરિવારીજ વસતિ દામ નિશેશ,
દિનપતિ પતાકા ઘટ તટાકાંબુજીવી વનદીશઃ;
સુરભવન વાસર રત્નાભાસુર રત્નરાશિ શિખીતિ,
સ્વપ્નનાનનીર્ષ્યા નિશિ નિરીક્ષ્યાનંદ માપ સુરીતિ. ૪

* એલ ડી. ઇન્સ્ટિટ્યૂટની 'વિનતીસંગ્રહ'ની પ્રતિમા ક્રમાંક ૪૯ છે.

અથ કિંચિદધિકં માસ નવકં યાવદતિ ચક્રામ,
જિન જન્મ તાવદ ભૂતભાવ દસમ ભવ દુત્સવધામ,
સા પોશદસમી રજનિ રસમીભૂત સંતમસાપિ,
રાકાવદાતા જગતિ તા જન્મ સહસા સાપિ. ૫

અનુષન્ન (ષંગ) દાતા મુદિત માતા દિવસ ઇવ વર કોક,
સિતરુચિ વિશાખા ભાજિ શાખા વિતત વિદખિલ લોક :,
અધઊર્ધ્વ-તિર્યંક્ રુચક્ર વર્ગ સ્થિતિર સંગત માય,
મિહ દિગ્કુમારી તતિ કુદારીકૃત વિભૂષમિયાય. ૬

ઘન પવન પાવન તમ ઘનાઘન મુકુરકર ભૃંગાર,
વીજનક ચામર દીપિકા વરમાતૃ સુત શૃંગાર;
કૃત્વાતિ નિજ નિજ કર્મ્મ સધ્વજ દિવ્યયાન્ નિકાય,
મારહ્ય ધવલિત ભુદ્ધિરચલત્ દિક્કની સમુદાયઃ. ૭

આસન કંપેન તદા વિતત ભૂભંગ ભીમ ભાલ તલઃ,
ક્ષણમેકં પ્રીતિપદે સૌધર્મ્મેન્દ્રો દધૌ કોપં. ૮

અથ જન્મ જિનસ્ય તૃતીય વિદા, બુબુધિ વિબુધ પ્રભુણા મુદધ,
બહુધાર સુધારસ ધૌતઇવા, જનિ નિવૃત્ત સર્વ તનુમંઘવા. ૯

નૈકક્ષ શાલી હરે હરે વાલી દાસ દિશી સંન્યસ્ત,
દમેમાશુ શક્રસ્તવમચકઃ સિરસિ યોજિત હસ્તઃ;
પ્રલિગઘ ગૌર પ્રેમપૂરઃ સપદિપત્તિ લેશ,
મહમુક્ત બંધન વિબુધ બોધન કર્મ્મણે દિનિદેશ. ૧૦

તત્કૃત સુઘોષા સુઘનઘોષાત્ અવહિતં સમકાલઃ,
મસ્વપ્નમંડલ મૌલિ માલિ ચચાલ;
અન્યેડપિ દેવાધિદેવ સેવા રસિક હૃદયા મેરુઃ,
મૌલૌ વિહંગાઇવ સરંગા અગ્રગિરસ્યેત્ ૧૧

સંભ્રમ ચચાલ કપાલિ પાલક રચિત યોજનલક્ષ,
માનં વિમાનં નિરુપમાનં હરિ રુપાસ્ય સપક્ષ;

આગત્ય હરપુર હાર સુંદર જન્મમન્દિર મીશઃ;
કૃત્વા પ્રદક્ષિણમુત્તમક્ષણમત્તરા શુચિવેશ. ૧૨

નિદ્રામમુદ્રા મુદિત તન્દ્રામેષ માતુરદત્ત,
પંચ પ્રપંચિત વસુપુરુદં વિતપાણિ જિનમાદત્ત;
સતત્ર ચામર કુલિશ ડામર વિહિત ભક્તિ રવં ચ,
કોડસ્થ ભગવાને વ મઘવા મેરુગિરિ માનં ચ. ૧૩

અતિ પાંડુકં બલમિતિ શિલાતલમમલ ગૌરેગભસ્તિ;
તદધિન્ય કાથા ચૂલિકાયાં દક્ષિણેન સમસ્તિ;
તદુપરિ ચ સિંહાસન મનંગા હરિ રશિ શ્રિય દેવ,
નિધાય પ્રભુ મમાય ત્રિદશ દર્શંતિ સેવઃ ૧૪

અથભવનપતિ જ્યોતિષ્યંતર–વૈમાનિકાઃ;
અપરેપિતત્ર હરચરિત્ર ષષ્ટિ રીશુસ્તદૈવ તદા. ૧૫

યોજનમુખાનનિ મિખામણિ કાંચનરજત મૃન્મયાન્ વિધ્યુઃ,
કલશા નવિ કલશોભા નષ્ટ સહસ્રાં ચતુઃ ષષ્ટિમ્. ૧૬

સૌમનસ નંદન વનજ ચંદન કુસુમ સુરભિસુવસ્તુ,
પદ્માદિ પીવર નદ નદીવર નિર્ઝરાદિ પયસ્તુ;
આદાયતે મણિ કલશ ધોરણિ મભિભરુ ભવરંગ;
રણઝુણિત મધુકર નિકર પુષ્કર વિહિત વદનામંગ. ૧૭

ભગવાન વાદિભિ રચ્યુતાદિભિરસ્તવિ ક્રમમ શોભિઃ,
હરિભિ પ્રમોદિત્ લોચનોદિત દકવિવૃદ્ધિ પયોભિઃ;
ઇશાન સુરપતિ રથ જગત પતિમાનિનાય નિજાંક;
મસિતં સરંગં કિલ કુરંગં પર્વણીય મૃગાંકઃ. ૧૮

સમાધિગતચારઃ સુકૃતસારઃ પ્રથમહરિ રવિકાર,
ઋષભાનશેષ પ્રીતલેખશ્ચતુર એવ ચકાર;

તચ્છૃંગ મુક્તા શૃસણુ ચુક્તા વારિધારા અષ્ટ;
જિન સિરસિ પતિતા વીક્ષ્ય વિતતા મનસિ કોહિ ન હૃષ્ટઃ. ૧૯

રણુરણિતિ તાલામુખે વિશાલા ભિરિરિ ભેરિનામ,
નિવલી ચંદ્રો હો ધુંધુંમિ ધોં ધોં સુરજઇત્યભિરામઃ;
ઠાં ઠાં ચઙ કાહુમિતિ ઢક્કા શંખઓમિતિ ચિત્ર,
નૂરાણિ દેવા યુગપદ્દે વાદીવદિન્નિતિ તત્રઃ. ૨૦

વ્યધુઃ કેપિ સંગીતકં ભક્ત્યા મયા વિભોઃ
કેપ્ય ગાયન ગુણાનાદિતયોઃ; દદુઃ કેપિ હલ્લિસકં લોલહારાઃ;
પરોપતરુત્યૈ તુરાનન્દ સારાઃ. ૨૧

ઇતિ સજ્જિતિ સજ્જન મજ્જનકં, વરપુષ્પ વિભૂષણુ પૂજનકમ્;
વિરચૈટય યથાગતમેવગતા, ભુભવો વિભુનામ નિકામરતાઃ. ૨૨

ત્રિદશપતિ રથકાસિમાગત્ય મુકત્વા, જિનમુપજનનિ રજનિજાનિકર ચારુચેતાઃ; કૃત્વા ઘનવૃષ્ટિમિહ નિજમવોપપદ મયવજેતા; શ્રી વામેય મમેય ગુણુમિન્દ્રઃ સ્નપયામાસ; યેન તેન વિધિના સુજનઃ
સ્નપયતુ શુભસંવાસઃ. ૨૪

જય જયશેખર સુંદર સુરનિકર સ્નપિત પાર્શ્વજિનરાજ;
તેઙપિચ જયંતુ તસ્મિન્ સમયે યે નાથ દૃષ્ટોઙસિ. ૨૪

ઇતિ શ્રી પાર્શ્વનાથ કલશઃ

ભાવાર્થ

હે ભવિક લોકો! ભાગ્યના પ્રકાશથી જ આ દેવમંદિરમાં એકઠા થયેલા, નિરંજન એવા જિનેશ્વરદેવના પૂજનથી આનંદિત થયેલા, સકલ કલંકમલનું નિવારણુ કરીને અને સંપૂર્ણ પ્રભાવના આશ્રયરૂપ એવા શ્રી પાર્શ્વજિનના જન્માભિષેક કળશને સાંભળો.

કળશ જેમ સુંદર ગોળાકાર છે તેમ શ્રી પાર્શ્વપ્રભુ સુંદર ચારિત્રવાળા છે. સૂર્ય કમળોને ઉલ્લાસ આપે છે તેમ શ્રી પાર્શ્વપ્રભુ લક્ષ્મીને આપનારા છે. મેઘ સમાન નીલવર્ણવાળા શ્રી પાર્શ્વનાથ

પ્રભુ વિજયને પ્રાપ્ત કરે છે.

આ લોકમાં ભરતક્ષેત્રના અલંકારરૂપ, દોષરહિત એવી કાશી નગરી છે, એ નગરીમાં ચતુર લોકોના ચિત્તને વિકસિત કરનારું પુણ્ય ઉલ્લસિત છે. એ નગરીમાં પરિભવકારી વૈરીઓનાં કાલરૂપ, જેમની પાસે રણરંગમાં સુંદર અને ધીર હાથીઓ છે એવા અશ્વસેન રાજા વૈભવ ધરાવે છે.

ગુણોના ધામ સમી, નિર્મળ શીલવાળી, ઉત્તમ છે તપસ્યા જેની તથા જે અશ્વસેન રાજાની સ્ત્રીરત્ન છે એવી વામારાણી જય પામો. જેમનો યત્ન મહાન લોકો વડે નમનીય છે. ઘણા સુખના વિપાકરૂપ, દશમા સ્વર્ગને છોડીને રાત્રિના વામારાણીની કુક્ષિકમલને, નિર્મળ એવા કમળને હંસની જેમ તે જિનરાજ સેવવા લાગ્યા.

સુંદર છે રતિ જેની એવી વામારાણી ગજ, વૃષભ, સિંહ, લક્ષ્મી, ફૂલની માળા, સૂર્ય, ચંદ્ર, ધ્વજ, કુંભ, પદ્મસરોવર, સાગર, દેવવિમાન, રત્નરાશિ અને અગ્નિશિખા એમ ચૌદ સ્વપ્નને રાત્રીમાં જોઈને આનંદને પ્રાપ્ત કરે છે.

નવ માસથી કાંઈક અધિક દિવસ પસાર થયા ત્યારે ઉત્સવના ધામ અને અદ્ભુત ભાવને આપનારા દસમા ભવમા શ્રી જિનેશ્વર પ્રભુનો જન્મ થયો. તે પોષ દશમીની રાત્રી અત્યંત અંધકારવાળી હોવા છતાં પ્રભુના જન્મના પ્રભાવથી નિર્મળ અને પ્રકાશિત થઈ.

પ્રભુના જન્મસમયે ચંદ્રમા વિશાખા નક્ષત્રમાં હતો. તે સમયે નગરજનો આનુષંગિક દાન આપવા લાગ્યા. જેમ ચક્રવાક પક્ષી સૂર્યને જોઈ આનંદિત થાય છે તેમ લોકો પ્રભુને જોઈ આનંદિત થયા. અધો, ઊર્ધ્વ, તિર્યક્, રુચક્ પ્રદેશમાંથી આભૂષણોથી, અલંકારોથી સજ્જ થઈને શુદ્ધ હૃદયવાળી છપ્પન દિક્કુમારિકાઓ આવી.

જોજન ક્ષેત્રની ભૂમિને શુદ્ધ કરી, પૃથ્વીને જળ-કુસુમ વરસાવતી વીંજણા, ચામર, દર્પણ અને દીપક લાવી માતા અને કુમારનું સૂતિકર્મ કરી માતા અને પુત્રને શણગારી, પોતપોતાનું કર્મ

કરીને દેવજાસહિત વિમાન ઉપર ચઢીને વિશુદ્ધ મતિવાળી દિક્-કુમારીનો સમુદાય ચાલ્યો.

વિસ્તૃત ભ્રકુટિથી ભયાનક ભાલાવાળા શ્રી સૌધર્મેન્દ્રે પોતાનુ આસન કંપવાથી આનંદનો અવસર હોવા છતાં એક ક્ષણ માટે કોપને ધારણ કર્યો.

પછી સૌધર્મેન્દ્રે ત્રીજું જ્ઞાન–અવધિજ્ઞાનના બળથી જાણ્યું કે શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનનો જન્મ થયો છે. બહુ ધારાવાળા અમૃતરસથી જાણે ધોવાયેલા હોય તેમ તેમના રોમેરોમમાં સુખ પ્રગટ થયું.

ઉત્તરાસંગ–વસ્ત્રમાળાદિથી શોભતા ઈંદ્રે જિનેશ્વર ભગવાનની જન્મની દિશા સામે આઠદસ પગલાં ચાલીને મસ્તક ઉપર હાથ જોડીને, તરત સ્તુતિ કરી. વિશુદ્ધ પ્રેમથી પૂર્ણ, સેનાથી રહિત અને પાપથી રહિત એવા દેવોના સમૂહને બોધ કરવા માટે આજ્ઞા આપી.

ત્યારપછી ઇન્દ્ર દ્વારા કરાયેલા સુઘોષા ઘંટના અવાજથી સાવધાન થઈને તે જ સમયે દેવોના સમૂહના મુગટરૂપ શ્રી સૌધર્મેન્દ્ર પણ ચાલ્યા તથા તેમના આદેશથી બીજા દેવો પણ ચાલ્યા. દેવાધિદેવની સેવામાં રસિક એવા બીજા દેવો પણ ઉત્સાહિત પક્ષીઓની જેમ મેરુપર્વતના શિખરના અગ્રભાગ ઉપર ઊતર્યા.

કપાલિપાલક દેવ દ્વારા રચિત એક લાખ યોજનના પ્રમાણ-વાળા નિરૂપમ વિમાનમાં આશ્રય કરીને જાણે ઇન્દ્ર પાંખવાળા ન હોય તે રીતે ઉતાવળથી ચાલ્યા. ઇન્દ્રે ગંગાનદીથી પણ સુંદર એવા પ્રભુના જન્મમંદિરમાં આવીને પ્રભુને પ્રદક્ષિણા આપી.

ઈંદ્રે માતાને અવસ્વાપિની નિદ્રા આપીને, પ્રભુનુ પ્રતિબિંબ માતા પાસે રાખીને, એક રૂપથી પ્રભુને પોતાના ખોળામાં બેસાડીને, બે રૂપથી પ્રભુને બે બાજુ ચામર ઢાળવા લાગ્યા. એક રૂપથી પ્રભુ ઉપર છત્ર ધારણ કર્યું અને એક રૂપથી આગળ વજ્ર ઉછાળતા એમ પાંચ રૂપ ધારણ કરીને ભક્તિ કરતા મેરુપર્વતના શિખર ઉપર ચાલવા લાગ્યા.'

મેરુપર્વત ઉપર પાંડુકવનમાં દક્ષિણ બાજુ આવેલ નિર્મળ અને સફેદ કિરણોવાળી શિલા ઉપર દેવો વડે કરાયેલ છે સેવા જેમની એવા ઇંદ્ર વિશુદ્ધ ભાવથી પ્રભુને ખોળામાં રાખીને પૂર્વ-દિશા સન્મુખ સિંહાસન પર બેઠા.

હવે ભુવનપતિ, વ્યંતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક અન્ય ૬૩ ઇન્દ્રો પણ સપરિવાર ત્યાં ગયા.

આ સમયે ચોસઠ ઇન્દ્રો સોનાના, રૂપાના, સોના-રૂપાના, સોના-રત્નના, રત્ન અને રૂપાના, સોના, રત્ન–રૂપાના તથા માટી-મિશ્રિત એવા એક હજાર અને આઠ કળશાઓ એક યોજનના મુખવાળા ત્યાં લાવ્યા.

સૌમનસ નંદનવનમાં ઉત્પન્ન ચંદન, પુષ્પથી સુરભિત, સુગંધી પદાર્થો તથા કમલાદિ વસ્તુથી પુષ્ટ એવા ગંગા વગેરે મહાનદીઓનાં પાણી, શ્રેષ્ઠ ઝરણાંઓનાં નિર્મળ પાણી લઈને, ચોસઠ ઇન્દ્રોએ નવ-રંગ રુણઝુણ એવો અવાજ કરતા મધુકરોના સમૂહથી શોભિત કમળોથી બંધ મુખવાળા એવા મણિકળશોની પરંપરાને ભર્યા.

જેનાં પરાક્રમો નિરસ્ત કરવામાં આવ્યાં છે એવા અચ્યુતાદિ દેવો દ્વારા આનંદિત નયનોથી ઉત્પન્ન (હર્ષાશ્રુ) જળથી અધિક જળવાળા ઇન્દ્રોથી પ્રભુ શોભવા લાગ્યા. પૂર્ણિમાનો ચંદ્ર જેમ શ્યામ હરણને ધારણ કરે છે તેમ અશિત એવા જગતપતિ શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુને ઇશાનેન્દ્રે પોતાના ખોળામાં બેસાડચા

પારંપારિક આચારોને જાણનારા, પ્રકૃષ્ટ પુણ્યાત્મા, સર્વ બીજા દેવોને પ્રસન્ન કરનારા, અવિકારી એવા પ્રથમ ઇન્દ્ર સૌધર્મેન્દ્રે ચાર વૃષભનાં રૂપ લઈને તેના આઠ શિંગડામાંથી પડેલા કુંકુમ સુગંધિત પદાર્થોથી યુક્ત એવી આઠ જલધારાઓ વડે પ્રભુનો અભિ-ષેક કર્યો. એ જોઈને મનમાં કોણ પ્રસન્ન ન થાય ?

રણરણ કરતા તાલ, મુખમાં વિશાળ એવી ભિરિરિ વાગતી

ભેરી, દાં દાં એવો દુંદુભિનો અવાજ તથા ધોં ધોં એવો મનોહર મૃદંગનો અવાજ, ઠાં ઠાં ચડ કાં હુમ એવો શંખનો અવાજ થતો હોય એ રીતે દેવોએ અભિષેક સમયે એકી સાથે ભિન્ન ભિન્ન વાદ્યોનો નાદ કર્યો.

કેટલાક દેવતાઓ ભક્તિથી સંગીતના સૂરો પૂરવા લાગ્યા. કેટલાક પ્રભુના ગુણગાન ગાવા લાગ્યા. કેટલાક દેવતાઓ રાસડા રમવા લાગ્યા. કેટલાક આનંદમગ્ન દેવતાઓ પ્રભુના ચરણોમાં નમવા લાગ્યા.

આ રીતે તૈયાર કરેલા સુગંધિત જલ વડે સ્નાન કરાવીને ઉત્તમ જાતિનાં ફૂલો અને અલંકારો વડે પ્રભુની પૂજા કરીને પ્રભુના નામમાં અત્યંત લીન બનેલા દેવો જેમ આવ્યા તેમ ગયા.

ચંદ્ર સમાન નિર્મળ ચિત્તવાળા સૌધર્મેન્દ્ર કાશી નગરીમાં આવીને માતા પાસે પ્રભુને મૂકીને, ધનની વૃષ્ટિ કરીને, સ્વર્ગમાં પોતાને સ્થાને ગયા.

અપરિમિત ગુણવાળા શ્રી પાર્શ્વપ્રભુનો ઇન્દ્ર સ્નાત્ર મહોત્સવ કર્યો, તે જ વિધિ વડે ભવ્યજનો! તમે પણ પ્રભુની સ્નાત્રવિધિ કરો.

શેખર સુંદર (એટલે કે મસ્તકાલંકારથી સુંદર, કારણ કે પાર્શ્વનાથ ભગવાનના મસ્તક પર ફણા રહેલી છે) અને દેવતાઓના સમૂહથી સ્નપન કરાયેલા એવા હે.... શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ! વિજયવંતા વર્તો! જય પામો! જય પામો! તેઓ પણ જય પામો કે જેઓએ તે સમયે જે પ્રભુનાં સાક્ષાત્ દર્શન કર્યાં છે.

[શ્લેષથી - જેમણે પોતાની રચનામાં શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના દેવતા દ્વારા થયેલ સ્નાત્ર મહોત્સવનું સુંદર વર્ણન કર્યું છે એવા શ્રી જયશેખરસૂરિ જય પામો, વિજયને પ્રાપ્ત કરો.]

o o o

(૫૦) શ્રી પાર્શ્વનાથ કલશ:*

પાસજિણિંદં વંદિય તસ્સઇ જંપેમિ જમ્મણભિસેયં;
જહ પુવ્વં સુરપવ્વય સિરમ્મિ સુવઇ ગુણે કાસી. ૧

કાસીપુરિ ગંગાલહરિ સરંગા આસસેણુ નરનાહુ;
તસુરાણી રામા સુહ વહિવા માતાસુ ઉયરિ જગનાહુ. ૨
અવયરિઉ પાણુય કપ્પ વિમાણહુ ચિત્તહ બહુલ ચઉત્થિ;
સા પિક્ખઇ તક્ખણિ સુવિણુ વિયક્ખણિ ચઉદસ તીહં ધુરિ હત્થિ. ૩

તીહ ફલુ આયન્નિઉ બહુજિણિ વન્નિઉ વહઇ ગબ્બુ નવમાસ;
પોસાસિય દસમીય જગદુહ પસમીય જાયઉ જિનવર પાસુ. ૪

છપ્પન દિસિકુમારી આવઇ અમરી કરંઇતિ નિયનિય કમ્મુ;
અહ જિણવર જમ્મણુ સિવસિરિ કમ્મણુ જાનઇ હરિસાહમ્મુ. ૫
પાઇક્કદલે સિંહિં ઇંદાએસિહિં જાણાવિય સિવ દેવ;
સુરગિરિ સિરિ પત્તા સુરસકલત્તા કરિવા સામી સેવ. ૬
આરુહિય વિમાણિહિસ્યું પરિહિં હરિપત્તઉ જિણગેહિ;
દીઇ માડી લોયણિ નિદ્દવ સોયણિ નમિય સામિ કરિ લેઇ. ૭

પણુસવિ પુરંદરુ પત્તઉ મંદર સિરિ જિણુ લેઉચ્છંગિ;
ઇમ હરિ તેવટ્ઠી સુરિસિઉં પટ્ઠિય તહિં ઇતિમણરંગિ. ૮
સહસટ્ઠ સસુજ્જલ ચઉસહિ અથલ કલસભરી વરચીરી,
અચ્ચુય પમુહિંદા પરમાણુંદા ન્હાવઇં સહ પરિવારિ. ૯
ઢમઢમતિ ઢક્કા ડાં ડાં ડક્કા ધોં ધોં મદ્દલસદ્દ;
ભિરિ ભિરિરિ ભિર કંઇ ભેરિ ત્રટક્કઇં કાહલ ભૂંગલ ભદ્દ. ૧૦
ઝબઝબ કંસાલા રણકંઇ તાલા, ઓં ઓં મંગલ શંખ;
ગયણંગણું ગજ્જિજયઇ મસુર સક્ષિય વજ્જિય તૂર અસંખ. ૧૧
અહ ઇસાણે સરુ વહઇ જિણેસરુ નિય ઉચ્છંગિ સુચંગિ;
ચઉવસહ વિઉવ્વઇ સોહમ સુખઇ મણિમય તીહસિગગ્ગિ. ૧૨

* એલ ડી ઇન્સ્ટિટ્યૂટના 'વિનતીસંગ્રહ'ની હસ્તપ્રતિમાં આ કૃતિનો ક્રમાંક ૫૦ છે.

જલધાર પડંતી અઠ્ઠ મિલંતી ઙહવઇંસીસિ સિરિપાસુ;
ઇમ તુમ્હિ જિણુ ઙહાવઉ ભાવણુ ભાવઉ પામઉ લચ્છિ વિલાસુ. ૧૩

ઇતિ શ્રી પાર્શ્વનાથ કલશઃ

વિવરણ

આ કાવ્યમાં કવિ જયશેખરસૂરિ પાર્શ્વપ્રભુના જન્માભિષેકનું વર્ણન કરે છે. કવિ કહે છે :

"શ્રી પાર્શ્વપ્રભુને વંદન કરીને, મેરુપર્વતના શિખર ઉપર ગુણોથી શોભાયમાન એવા પ્રભુના જન્માભિષેકનું વર્ણન કરું છું.

ગંગાના તરંગોથી ઉલ્લસિત એવી કશી નગરી છે. તેમાં અશ્વસેન રાજા છે. તેમને સુહામણી રમણીય એવી વામારાણી છે. તેમના ઉદરમાં શ્રી પાશ્વર્પ્રભુ જગતનાથ અવતર્યા છે.

પ્રાણુત કલ્પવિમાનથી ચૈત્ર કૃષ્ણ ચોથના પ્રભુ અવતર્યા. તે જ ક્ષણે વિચક્ષણ વામારાણીએ ચૌદ મહાસ્વપ્ન જોયાં. તેમાં પ્રથમ હાથીને જુએ છે.

વિદ્વાનોથી વર્ણિત સ્વપ્નફળને સાંભળીને વામામાતા નવ માસ સુધી ગર્ભને વહન કરે છે. પોષ વદ દસમીના દિવસે જગતનાં દુઃખોને શાંત કરનારા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનો જન્મ થયો.

છપ્પન દિક્કુમારિકાઓ સૂતિકર્મ કરવા આવે છે અને તે દેવીઓ પોતપોતાનાં કાર્યોને કરે છે. મોક્ષલક્ષ્મીને સંપાદન કરનાર એવા જિનેશ્વરના જન્મને તેઓ જાણે છે.

ઇંદ્રના આદેશથી બીજા દેવોને પણ પ્રભુનો જન્મવૃત્તાંત જણાવાયો. તેથી દેવીઓ સહિત દેવો પ્રભુની સેવા કરવા માટે સુરગિરિના શિખર ઉપર આવ્યા.

વિમાન ઉપર આરૂઢ થઈને આકાશમાર્ગે શ્રી જિનેશ્વરપ્રભુના જન્મગૃહમાં પ્રભુ પાસે પહોંચ્યા. માતાના નેત્રમાં અવસ્વાપિની નિદ્રા આપીને પ્રભુ તથા પ્રભુની માતાને નમસ્કાર કરીને હાથમાં બાલપ્રભુને

ગ્રહણ કરે છે.

સૌધર્મેન્દ્ર પંચ રૂપ ધારણ કરીને શ્રી જિનેશ્વરપ્રભુને ખોળામાં લઈ મેરુપર્વતના શિખર ઉપર ગયા. આ રીતે સૌધર્મેન્દ્રની પાછળ ૬૩ ઇંદ્રો અને ઇંદ્રાણીઓ મનમાં ઉલ્લસિત થતાં મેરુપર્વત પર ગયા.

એક હજાર આઠ કળશો ઉત્તમ જળથી ભરીને, સુંદર વસ્ત્રોથી સુસજ્જિત અચ્યુતાદિ પ્રમુખ ચોસઠ ઇંદ્રો પરમાનંદથી પરિવાર સાથે પ્રભુને અભિષેક કરે છે.

ઢમઢમ ઢક્કા એવો ઢોલનો અવાજ, ધ્રોં ધ્રોં એવો મૃદંગનો શબ્દ, ભિરિ ભિરિ એવો ભેરિનો અવાજ થાય છે. ભૂંગલ માંગલિક શબ્દને પ્રકાશિત કરે છે.

ઝબ ઝબ કાંસા તથા તાલા રણઝણ કરે છે. શંખ માંગલિક ધ્વનિ કરે છે. મધુર ધ્વનિથી ગગનાંગણ ગાજે છે. એમ અસંખ્ય વાજિંત્રો વાગે છે.

હવે ઇશાનેન્દ્ર પવિત્ર એવા પોતાના ખોળામાં આનંદથી શ્રી બાલ જિનેશ્વરને બેસાડે છે. સૌધર્મેન્દ્ર વૃષભનાં ચાર રૂપ કરીને પોતાનાં આઠ મણિમય શિંગડાંથી પ્રભુને અભિષેક કરે છે.

શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના મસ્તક ઉપર ભેગી આઠ જલધારા પડે છે. એમ તમે પણ જિનેશ્વરનો જન્માભિષેક ભાવના ભાવીને કરો અને લક્ષ્મીવિલાસને પામો."

જૈન પરંપરામાં તીર્થંકર ભગવાનના જન્માભિષેકનો મહિમા મોટો છે. જૈન માન્યતા પ્રમાણે જ્યારે તીર્થંકરનો જન્મ થાય છે ત્યારે દેવો બાળપ્રભુને મેરુપર્વત ઉપર લઈ જઈ, સુગંધી દ્રવ્યોથી યુક્ત એવા ક્ષીર સમુદ્રના જળથી ભગવાનને અભિષેક કરે છે. આથી જૈન મંદિરોમાં રોજ પ્રાતઃકાળે પ્રભુને જન્માભિષેક કરાવવાની—સ્નાત્ર-પૂજાની વિધિ કરવામાં આવે છે. આ કાવ્યમાં કવિએ શાસ્ત્રાનુસાર આ જન્મની અને જન્માભિષેકની ઘટનાની વિધિ વર્ણવી છે.

○ ○ ○

(૫૧) શ્રી ગુરુછંદ*

ઉદ્દામ દ્યુતિ ડંબર પ્રતિહત ધાંતારિ ભામન્ડલ,
ક્રીડા નિર્જિત વાદિ કુન્જર ઘટઃ કાવ્યાલિ પાટૂપટઃ;
શ્રીમાનંચલ ગચ્છ સાગર શશી સોઽયં ચિરં સદ્ગુરુઃ,
સૂરિઃ શ્રી જયશેખરઃ સુર સરિતપ્રેંખદ્યશો રાજતે. ૧

નત્વા શ્રી જિનપદયુગમમલં નરસુર મુકુટ સિતચ્છદ કમલમ્;
બુદ્ધિ વિનિર્જિત સૂરિ કવયે શ્રી જયશેખરસૂરિમ્. ૨

જય જય સકલીકૃત મુનિમણ્ડલ, જય જય રંજિત વિબુધા ખણ્ડલ,
જય જય ભવિક કેકિ વરજલધાર,
જય જય શેખર ગુણ(ગણ) ગણધર. ૩

જય જય જિનવર શાસનશેખર,
જય જય ગુણ મિત્રિત હરશેખર,
જય જય મકરકેતુ શશિશેખર, જય જય સૂરીશ્વર જયશેખર. ૪

શિખરીશ સિન્દુર મલ્લબન્ધુર, કીર્તિ ધોરણિ સુન્દરમ્;
દરકુસુદ દિનકર મતુલરુચિ ભરભૂરિ ગુણમણિ મન્દિરમ્;
મધુ મધુ સુધાકર શર્કરોત્કર વચનલહરી સાગરમ્;
વન્દે કવીન્દ્રં મુનિવરેન્દ્રં સૂરિ ગુરુ જયશેખરમ્. ૫

નયરત્ન મંડલ રોહણાચલ મચલ ચિન્ત મનોહરં,
હરહાસ પીવર રોહિણી વરજયનશીલ યશોભરમ્;
દુર્વાદિ મદતરુ ભંજનોદ્ધુર ધીર વિક્રમ સિંધુરં;
વન્દે કવીન્દ્રં મુનિવરેન્દ્રં સૂરિ ગુરુ જયશેખરમ્. ૬

દશ વિષ્ણુ શંકર સુરનરેશ્વર મકરકેતુ વિજિત્વરં,
સંસાર સાગર પૂર ગત્વર તારણૈક કૃપા પરં;
ભવભીતિ હરણં કમલવરણં ચરણ ભાર ધુરંધરં;
વન્દે કવીન્દ્રં મુનિવરેન્દ્રં સૂરિ ગુરુ જયશેખરમ્. ૭

* એલ. ડી. ઇન્સ્ટિટ્યૂટની 'વિનતીસંગ્રહ'ની હસ્તપ્રતિમાં આ કૃતિનો ક્રમાંક ૫૧ છે.

શતકોટિ દુર્દ્દર ભારતીભર દલિત દુર્મત ભૂધરં;
કૈલાસ નિર્મલ બુદ્ધિ મન્જુલ સાધુ જલનિધિ શશધરમ્;
ભુવિ ભવિક કલ્પિત દાન સંતનવ્ય સુરતરુ ડંબરં;
વન્દે કવીન્દ્રં મુનિવરેન્દ્રં સૂરિ ગુરુ જયશેખરમ્. ૮
વિબુધ મૌલિ મણિ મુકુટ કિરણ પિંજર પાદામ્બુજ;
પરમ બ્રહ્મ કૃપાણુ કલન તર્જિત મકરધ્વજ;
અચલગચ્છ વિશાલ માણિક્ય મુનીશ્વર;
સુન્દર શશિ ધવલ વિમલ વિસ્તીર્ણ યશોભર;
ભૂર પ્રભાવ જય ભવિક કલ્પદ્રુમ કવિ ચક્રધર,
પરવાદિ દપ્પભંજન ચતુર જયશેખરસૂરીંદ્ર. ૯

ઇતિ શ્રી ગુરુ છન્દ

ભાવાર્થ

ઉત્કટ એવી કાન્તિના સમૂહ વડે – સૂર્યના ભામંડલને હણનારા, તિરસ્કૃત કરનારા, કાવ્યોની રચના કરવામાં અત્યંત પટુ, વાદીઓને સહેલાઈથી જ જીતનારા, આ અચલગચ્છરૂપી સાગરમાં ઉત્પન્ન થયેલા આકાશગંગામાં ચંદ્રરૂપ, પ્રસ્ફુરિંત યશવાળા સદ્ગુરુ શ્રીમાન જયશેખરસૂરીશ્વરજી શોભે છે.

નરેન્દ્રો અને સુરેન્દ્રોના મુગટરૂપ, સફેદ કમળોથી શોભિત નિર્મળ એવા શ્રી જિનેશ્વરપ્રભુના ચરણયુગલને નમીને બુદ્ધિ વડે જેમણે અન્યને જીત્યા છે એવા શ્રી જયશેખરસૂરિને હું વર્ણવું છું.

મુનિમંડળોને કલાવિભૂષિત કરનાર, પંડિતેન્દ્રોને પ્રસન્ન કરનારા, ભવિકોરૂપી મોરને માટે મેઘ સમાન, ગુણોથી યુક્ત એવા શિષ્યસમુદાયને ધારણ કરનારા હે પ્રભુ જયશેખરસૂરિ ! આપ જય પામો !

જિનેશ્વરદેવોનાં શાસનમાં શેખરરૂપ આપ જય પામો. ચંદ્ર-સમાન ઉજ્જવલ ગુણવાળા, ચંદ્રને ગુણથી મિત્ર બનાવનારા, કામ-

દેવને બાળવા માટે શંકર સમાન એવા જયશેખરસૂરીશ્વરજી જય પામો!

હિમાલય અને ઐરાવત હાથી જેવી જેમની સુંદર ઉજ્જવલ કીર્તિ છે, ભયરૂપી કુમુદને દૂર કરવામાં સૂર્ય સમાન, અનુપમ કાંતિવાળા, પ્રચુર ગુણોના આશ્રયરૂપ, સાકરસમૂહ જેવી મધુર વચન-લહેરીઓ, તરંગોના આશ્રયરૂપ સાગર સમાન, મુનિવરોમાં ઇન્દ્ર અને કવિઓમાં શ્રેષ્ઠ એવા શ્રી જયશેખરસૂરીશ્વરજીને હું વંદન કરું છું.

નૈગમાદિ નયરૂપ રત્નમંડલ માટે રોહણાચલ રૂપ, [રોહણાચલ પર્વતરત્નોને આપે તેમ આ કવિ નયરૂપ રત્નો જનસમૂહને આપનારા] મનને વશમાં રાખનાર માટે મનોહર, શંકરનું અટ્ટહાસ્ય, પરિપુષ્ટ ચંદ્રસમાન જીતવાના સ્વભાવવાળા, ઉજ્જવલ યશથી શોભિત, દૂરવાદીઓના મદરૂપી વૃક્ષને ભાંગવામાં કુશળ એવા ધીર વિક્રમવાળા, હાથી જેમ વૃક્ષને તોડી નાંખે તેમ મદરૂપી વૃક્ષને તોડનારા હાથીસમાન એવા કવીન્દ્ર મુનિવરેન્દ્ર શ્રી જયશેખરસૂરિ ગુરુને હું વંદન કરું છું.

દશ વિષ્ણુઓ, શંકર, સુરેન્દ્ર, નરેન્દ્ર, કામદેવ બધાને જીતનારા, ગમનશીલ એવા સંસારરૂપી સાગરપૂરથી તરવા માટે અદ્વિતીય, કૃપાશાળી, ભવભયને હરનારા, કમલપત્ર જેવા નિર્લેપ ચારિત્રના ભારને વહન કરવામાં ધુરંધર એવા કવીન્દ્ર મુનિવરેન્દ્ર શ્રી જયશેખર-સૂરીશ્વરજી ગુરુને હું વંદન કરું છું.

દુર્ધર વચનાતિશયરૂપ વજ્રથી પરવાદી સિદ્ધાંતરૂપ પર્વતોને દલિત કરનારા, કૈલાસ પર્વત જેવી નિર્મલ બુદ્ધિથી મનોહર, ભવિકોને આપેલા જ્ઞાનદાનથી ભૂતલ ઉપર નવા કલ્પવૃક્ષને કરનારા એવા કવીન્દ્ર મુનિવરેન્દ્ર શ્રી જયશેખરસૂરિ ગુરુને હું વંદન કરું છું.

ઇન્દ્રના મણિમય મુગટનાં કિરણોથી યુક્ત ચરણકમળ શોભે છે જેમનાં અને વિશુદ્ધ શીલરૂપ, તલવારના પ્રહાર કરવાથી કામદેવને દૂર કરનારા, એવા શ્રી જયશેખરસૂરીશ્વરજી જય પામો.

વિશાળ એવા અચલગચ્છમાં માણિકયસુંદર મુનીશ્વરના સુંદર

યશથી શોભિત, ભાવિકોને માટે કલ્પવૃક્ષ સમાન, ઘણા પ્રભાવશાળી, કવિચક્રધર, પરવાદિઓનાં અભિમાનનું ભંજન કરવામાં ચતુર એવા શ્રી જયશેખરસૂરીશ્વરજી વિજયવંતા બનો !

o o o

(૫૨) શ્રી નેમિનાથછંદ*

અભિલષિત દાન દક્ષં રક્ષિત મર્યાદ યાદવમપક્ષં;
લક્ષિત લક્ષણ લક્ષં નમન્તં શ્રી નેમિ મવિપક્ષં. ૧

પક્ષાવસાન્ ક્ષામ શશધર મિત્ર તાર પરાભવં,
ભવભુવન પર્વત ગર્વ તર્જિત કીર્તિ ધવલિમ કલરવમ્;
કન્દર્પ દર્પચ્છેદ મેદર મદુર મવિદર દૂરિતં,
શ્રી નેમિમંચત જિનમનેન સમેન માનત દૈવતમ્ ૨

સ્ફટિક ગિરિ બદ્ધરંગ પ્રકટ જટાજૂટ કોટિ ધૃત ગંગમ્;
ભુજગ ભયંકર કાયં જિગાયજઃ શંભુમધિ જાપમ્ ૩

જાયન્ત એતે ભક્ત ભોગાયસ્ય તોષાદિ વિરતં;
તમકષદ્ દિક્પટ મટ્ટહાસપ્સ્યાઢ પાટિત પર્વતં;
પણુતિરતસુર ભટ કોટિ દુર્ઘટ કાલકૂટ નિષુદનં;
ચિરકુપિત ચંડી ચાટુકારમ્ યશ્ચકાર કપર્દિનમ્. ૪

પ્રલયોધૃત ભૂગોલં દાનવકુલ કેલ કવલ ને વિલોલં,
યેન સમં મધુમથનં કથયામિ કથં રુચિરાપઘનં. ૫

ઘનરુપ ગાઢ વિમૂઢર ગર્વ ગ્રન્થિ ગોપી રંજનં,
નિસ્ત્રાસ કંસવ્યાલકાલિય ભૌમ ભુજબલ ભંજનં;
ધનનાથ નિર્મિત નવ્યનગરી નિત્ય નિવસન્ લાલસં;
ચક્રે ચતુર્ભુજમપિ ચિરંજય સંપ્રહારક લાલસં. ૬

આરુઢ હેમ હંસ દિન રજની જાત સૃષ્ટિ વિધ્વંસમ્,
જો વેદ વચન સદનવ્યધત્ત વશ્યં ચતુર્વદનમ્;

* એલ. ડી ઈન્સ્ટિટ્યૂટની 'વિનતીસંગ્રહ'ની હસ્તપ્રતિમા આ કૃતિમો ક્રમાંક ૫૨ છે.

સુદનભરિ નાભિકોઠ . નિર્ગત કમલ કુડમલ નિશ્ચલમ્,
સુરપક્ષ પન્નગ પુરુષ યેષિત દુર્ગસર્ગ નિરર્ગલન્. ૭
રુચિ નિચિત વદન ચતુષ્ક, પરિચય રુચિરવેદ ચતુષ્ટયમ્;
જિત્વા વિરંચિ જો જનેંધ, રચય તિસ્મ સવિસ્મયમ્. ૮
તં સુલલિત રતિ કલિતં, વિજયે ભુવનત્ર્યાંતરાસ્ખલિતમ્.
વિષમપઘન વિષમસરં, કૃત સુખવૃત સુખસુખા શશિરમ્. ૯
સુર મૌલિ મૌલિ મરાલમાલા, લાલિતક્રમ પંકજં નિજયોધ;
યેષિત લોલ લોચન મિત્ર મીનમય ધ્વજં,
કંદર્પમય હતદર્પ માયાવારિ,
વર્જ્યં સનાથનં, યઃ સૂરિ કેશરિ બિરુદ માપન મમત પ્રભુ નેમિનં. ૧૦
જગતિ સુગતિ સંગતિ નિદાન, નિજગતિ જિન સુન્દર,
યદુકુલ કમલ મરાલ સજ્જલ જલદરવવી સુંદર,
સેવક જન સુરસાલ, કાલ કવલિત જન રક્ષણુ,
ખલ પરિકલ્પિત ફૂટ ફૂટ તિમિર ક્ષપણુ;
રતિ સુખ વિમુખ ઋષિ સમૂહ સન્નત્ ચરણુ,
પાદાબ્જલગ્નસૂરિ પ્રણુત નેમિનાથ જય ગૌરગુણુ. ૧૧
ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃત શ્રી નેમિનાથચ્છંદઃ

ભાવાર્થ

યાચકોને ઇચ્છિત વસ્તુઓનું દાન આપવામાં કુશળ, બધા યાદવોને પોતાની મર્યાદામાં રાખનારા, લાખો લક્ષણોથી પ્રકાશિત, જેમના રાગદ્વેષરૂપી શત્રુઓ ચાલી ગયા છે એવા વીતરાગશ્રી નેમિનાથ પ્રભુને નમસ્કાર કરો.

પક્ષના અંતે ક્ષીણુ એવા ચંદ્ર, સૂર્ય અને તારાઓને પરાભવ આપનારા, શંકર, ભુવન, પર્વતના ગર્વને તિરસ્કૃત કરનારી એવી કીર્તિની ધવલતાના કલરવથી શોભિત, કંદર્પના દર્પનું છેદન કરવાથી અતિશય હર્ષવાળા, અજ્ઞાનને દૂર કરનારા, દેવતાઓ વડે નમસ્કૃત

નિષ્પાપ એવા શ્રી નેમિનાથ જિનને પૂજો.

કૈલાસપર્વત પર આનંદથી રહેનારા, પ્રગટ જટાજૂટના અગ્રભાગમાં ગંગાને સ્થિર રાખનારા, અલંકારભૂત, સર્પોથી ભયંકર શરીરવાળા, તથા પાર્વતીથી યુક્ત એવા શંકરને જેમણે જીત્યા છે એવા નેમિનાથ પ્રભુ છે.

જેમને પ્રસન્ન કરવાથી ભક્તોને નિરંતર ભોગો પ્રાપ્ત થાય છે, પ્રૌઢ અટ્ટહાસથી પર્વતને પાડનારા, પ્રણામમાં તત્પર એવા કરોડો સુભટોને દુઃખ પહોંચાડનાર વિષ(કાલકૂટ)નો નાશ કરનાર, ચિરકાલથી કોપિત એવી ચંડીના ચાટુકાર શંકરને બતાવ્યા.

પ્રલયકાળમાં ભૂગોલનો ઉદ્ધાર કરનારા, ભૂમંડલને ખેંચીને બહાર લાવનારા, દાનવકુળના વિલાસનો વિનાશ કરવામાં ચંચલ એવા વિષ્ણુને પણ હું કેવી રીતે સુંદર કહું ?

ઘનશ્યામ, અત્યંત વિમૂઢ ગાઢ મોહવાળા, ગર્વની ગ્રંથિવાળા, ગોપીઓને આનંદ આપનારા, નિર્ભય કંસ, અત્યંત ગર્વિષ્ઠ, કાલિયનાગ તથા નરકાસુરના ભુજબલને ભાંગનારા, કુબેરથી નિર્મિત એવી નવ્યનગરી દ્વારિકામાં નિત્ય વસવા ઇચ્છનારા કૃષ્ણને વિજય-યુદ્ધની કલામાં નેમિનાથ પ્રભુએ પ્રમાદી બનાવ્યા હતા.

સુવર્ણમય હંસ ઉપર ચઢેલા, જેના દિવસથી સૃષ્ટિકાળ અને રાત્રિથી પ્રલયકાળ ગણાય છે એવા, વેદવાણીનાં આશ્રયભૂત એવા બ્રહ્માજીને જેમણે વશ કર્યા, વિષ્ણુના નાભિકોઠમાંથી નીકળેલા કમલની કળીમાં નિશ્ચલતાથી રહેનારા એવા બ્રહ્મા, દેવોના પક્ષપાતી એવા શેષનાગ દંપતી તેને માટે નિરર્ગલ દુર્ગની રચના કરનારા એવા બ્રહ્માને નેમિ-પ્રભુએ વશ કર્યા.

જેના ચાર મુખના પરિચયથી ચાર વેદ સુરક્ષિત મનોહર છે એવા બ્રહ્માજીને નેમિપ્રભુએ જીતીને લોકસમુદાયને આશ્ચર્યચકિત કર્યો. અત્યંત સુંદર રતિથી શોભિત, ત્રણ ભુવનના વિજયમાં

અસ્ખલિત, વિસ્મય એવા ઘન વિષમ બાણુવાળા, યજ્ઞસુખને પ્રાપ્ત કરનારા દેવોના પ્રમુખ, ઇંદ્રને માટે પણ સંતાપ આપનારા, ઈંદ્રોના મુગટરૂપી મરાલમાલાથી શોભિત ચરણકમળવાળા, પોતાના ભટરૂપ સ્ત્રીઓના ચંચલ નેત્ર સમાન માછલીને મિત્ર બનાવનારા એવા કંદર્પને હણનારા, પોતાના પ્રભાવાતિશયથી અભિમાનને હણનારા, સનાથ, સૂરિકેશરી બિરુદને પ્રાપ્ત કરનારા શ્રી નેમિનાથ ભગવાનને નમસ્કાર કરો.

જગતમાં સુગતિ-પ્રાપ્તિના કારણરૂપ, પોતાની મોક્ષગતિ વડે જનસમુદાયોમાં સુંદર, યદુકુલરૂપી કમળમાં આપ મરાલરૂપ, સત્ પુરુષરૂપી જલને આપનારા વાદળા સમાન, પૃથ્વીને નિર્મળ કરનારા સેવકજન માટે કલ્પવૃક્ષ, કાલગ્રસ્ત લોકોનું રક્ષણ કરનારા, મિથ્યાવાદરૂપ તિમિરનો નાશ કરનારા, કામદેવ સમાન સુંદર એવા નેમિનાથ પ્રભુ રતિસુખથી વિમુખ એવા ઋષિઓના સમૂહથી સારી રીતે નમન કરાયેલા છે ચરણો જેમનાં, પ્રશસ્તગુણી એવા હે નેમિનાથ પ્રભુ! આપ વિજયને પ્રાપ્ત કરો.*

• • •

(૫૩) શ્રી પાર્શ્વનાથ છંદાસિ ×

અશ્વસેન કુલકમલ મરાલં, ન મદન સુરાસુર નર મનરાલં;
ભજ ભુજગ ધ્વજ મિનમિવ ચલનં, કુશલ કદંબક નિશ્ચલ ભવનં;
ભુવન પ્રભુમેકં મથિતારેકં, સ્વજિત કેકં કલિ હરણં;
વિબુધા ભવિકં વસિતચ્છેકં સુકૃત નિષેકં પ્રતિ નિપુણં;
જિત પરમત ભેકં શાંતમુનેકં, વિપદુદેકં ધર્મધનં;
ચેહિચ્છસિરેકં પ્રણમતદેકં, તં મનસ્યેકં પાર્શ્વજિનં. ૧

* આ કૃતિની હસ્તપ્રતિમાં કેટલાક શબ્દોની બાબતમા અશુદ્ધિ જણાય છે. તેથી સંપૂર્ણ અર્થ બેસાડવાનું કઠિન છે. અહી અર્થ બેસાડવા શક્ય તેટલો પ્રયાસ કર્યો છે.

× એલ. ડી ઇન્સ્ટિટ્યૂટની 'વિનતીસંગ્રહ'ની હસ્તપ્રતિમા આ કૃતિનો ક્રમાંક ૫૩ છે.

રતિ કરણુ કુરંગ તરલ તુરંગં, વિષય તુરંગ ગેહનલં;
હિત્વા બૃહદંગં શવસિદ્રંગં, પ્રતિ ધૃતરંગં ધૌતમલં;
યશસાજિત ગંગં ભવભય ભંગં, સુચરિત ચંગં મહસિ ઘનં;
શિત મોહ નિષંગં સુરગિરિતુંગં, નમનિઃસંગં પાર્શ્વજિનં. ૨

જીરાઉલિ નિલયં પાપપ્રલયં ધૃત ભૂવલયં લય નિરતં;
ગોપુર હૃદયં દેહિષુ સદયં, વિભ્રતુ સુદયં ભુવિ વિદિતં;
કુંઠીકૃત કુનયં કલ્પિત વિનયં, વામા તનયં નય ભવનં;
સંપત્તાતિસયં સુઘટિત સમયં, નમ નિર્વિષયં પાર્શ્વજિનમ્. ૩

સુરમણિસંવાદં દલિત વિવાદં, દિત પરવાદં વિહિતદયં;
નવનીરદ નાદં શલદુન્માદં, ગતપરિવાદં ગુણુ નિલયં;
હતમોહ નિષાદં મુક્તવિષાદં, ધુ ધુત ભવસાદં, શશિદવનં,
કમલોપમપાદં, તધૃમર્યાદં નમ કમલાદં પાર્શ્વજિનમ્. ૪

કલ્યાણુ કલાપં કુશલાલાપં, કૃત્ન વિલાપં વૈરહરં;
દુઃશીલ દુરાપં દુરિતચાપં, દિવિકૃત તાપં જયતતરં;
તમસામલાપં તક્ષિત તાપં, શુભ તરુવાપં ભય શમનં;
શિવ કમલાવાપં પરિહતશાપં, નમ નિષ્પાપં પાર્શ્વજિનં. ૫

કવલિત કલમાનં બહુમહિમાનં, શુભ નામાનં મુનિ મહિતં;
ગુણુહેમ નિધાનં કુમતિપિધાનં વિદિશ વિધાનં જન્તુહિતં;
વર વત્સર દાનં સુગતિ નિદાનં લસદવદાનં સમસદનં;
સુર શાખિસમાનં નવકરમાનં, નમ નિર્માનં પાર્શ્વજિનમ્. ૬

પરિપાલિત વિધુરં ગિરિ મધુ મધુરં;
વિદ્ધતસુદ્ધરં મોહબલં, નિખિલાગમ વિદુરં ગતમદમદુરં;
જલધર વદરં દાનકલં સંશયઘન સમિરં ચારિત સમરં,
જગદવનં પ્રણુતા સુરખચરં ધનરુચિચિરં,
પૂજ્ય સુચિરં પાર્શ્વજિનમ્. ૭

આજનુ રવિકાર' કરુણાગાર' ગિરિમાધાર' ધીરનતં;
પરિભવ પરિહાર' વિહિત વિહાર', ભૂતલહાર' ભૂરિમતં;
દૂરિકૃત દાર' દુરિત વિદાર', સુહિરો દાર' નિતું જિનં;
નમ વાર' વાર' વૈર નિવાર' પાર્શ્વજિનમ્. ૮

સતત તા જનિતા જનિતા નંદન;
જગતિ વિરતિ તતિ ધર્મધુરંધરા,
યવનાધિપ પરિવસિત લસિત મહિમોદય બંધુર,
શેષ સંખાસિત સુગુણ પૂત પાતક તરુ કુંજર રમણીય રૂપ
રિપુભય દમન મુનિ વિમાન માનસ સદન સૂરિ વર્ણ્ય
જય પાર્શ્વજિનં. ૯

ઇતિ શ્રી જયશેખરસૂરિકૃતા શ્રી પાર્શ્વનાથ છંદાસિ

ભાવાર્થ

અશ્વસેન રાજાના કુલરૂપી કમળના હંસ, નિરંતર સુરાસુર મનુષ્યોથી વંદાયેલા વિશુદ્ધ સર્પ લાંછનવાળા, સૂર્યસમાન તેજસ્વી કુશલોના સમૂહો માટે નિશ્ચલ ભવનરૂપ એવા શ્રી પાર્શ્વજિનને ભજો.

શંકાનુ મંથન કરનારા, ત્રણ ભુવનમાં અદ્વિતીય પ્રભુ, મધુર વાણી વડે મોરને જીતનારા, પાપનો નાશ કરનારા, જેમની પાસે અભવ્ય જીવો વિલખા પડી ગયા છે એવા, વિદ્વાનોને વશમાં કરનારા, પુણ્ય વાણીને આપવામાં નિપુણ, પરમતરૂપી દેડકાને જેમણે જીત્યા છે, વિપત્તિનો વિનાશ કરનારા, ધર્મરૂપી ધનને ધારણ કરનારા, જો કલ્યાણને ઇચ્છો છો તો મનમાં એક પાર્શ્વજિનને પ્રણામ કર.

ઇન્દ્રિયસંબંધી વિષયોને દૂર કરવામાં ઘોડા સમાન, મનને ચંચલ કરનારા, સંપત્તિને તૃણ સમાન તુચ્છ માનનારા, વિશાળ અંગોવાળા, ઘર જેના માટે ઘાસરૂપ છે, સર્વ શ્વેત એવા નગરોને છોડીને પ્રતિકૂળ વિષયોને કામાદિને ઉલ્લાસપૂર્વક દૂર કરનારા, કર્મરૂપી મલને પક્ષાલન કરનારા, યશથી ગંગાને પણ જીતનારા,

ભવરૂપી ભયને ભાંગનારા, સુંદર ચારિત્રવાળા, તેજરૂપ ધનથી પરિપૂર્ણ, મોહરૂપી શત્રુને છેદનારા, સુમેરુ પર્વત જેવા ઉન્નત, એવા આસક્તિથી રહિત નિર્મોહી શ્રી પાર્શ્વજિનને નમસ્કાર કરો.

જીરાવલા નગર છે જેમનું, પાપનો નાશ કરનારા, કર્મક્ષયમાં લીન, [કારણ ચાર ઘાતી કર્મ ખપ્યાં છે, હજી અઘાતી કર્મ તો ખપાવવાના બાકી છે], વિશાળ હૃદયવાળા, ખરાબ નીતિ અને અવિનયનો નાશ કરનારા, કુતીર્થિકોને વિફલ બનાવનારા, નીતિનો આશ્રય કરનારા, ચોત્રીસ અતિશયોથી યુક્ત, સ્યાદ્વાદરૂપી સિદ્ધાંત જેમનો યોગ્ય છે એવા વિષયવિકારરહિત વામારાણીના પુત્ર શ્રી પાર્શ્વજિનને નમો.

ચેતન ચિંતામણિરૂપ, સ્વર્ગ-મોક્ષાદિ વિષયના વિવાદનો વિનાશ કરનારા, પરવાદીઓનું ખંડન કરનારા, સર્વ લોકમાં વિહિત છે દયા જેની, નવા વાદળાની ગર્જના સમાન મધુર અવાજવાળા, જેને જોવાથી લોકોના ઉન્માદો નાશ પામે છે, આપની સેવા કરવાથી પરિવાદ ચાલ્યો જાય છે, ગુણોના આશ્રયસ્થાન મોહરૂપી શત્રુને હણનારા, જેમની સેવાથી લોકો વિષાદમુક્ત બને છે, ભવસંબંધી દુઃખોનો અંત કરનારા, ચંદ્ર સમાન મુખવાળા, જેમના ચરણો કમલની ઉપમાને ધારણ કરે છે, મર્યાદાપાલક, મોક્ષલક્ષ્મીને આપનારા એવા શ્રી પાર્શ્વજિનને નમસ્કાર કરો.

કલ્યાણના સમૂહ, કુશલ, આલાપ કરનારા, મોક્ષનો ઉપદેશ આપનારા, વૈરને દૂર કરનારા, આભ્યંતર કામાદિ શત્રુના આક્રમણને દૂર કરનારા, દુઃશીલો માટે દુર્લભ, પાપનો નાશ કરવા માટે બાણ જેવા, મોક્ષ માટે તપ કરનારા, અજ્ઞાનરૂપી અંધકારને દૂર કરનારા, જ્યોતિ સમાન, શુભ કર્મરૂપી વૃક્ષને વાવનારા, સંતાપનું છેદન કરનારા, ભયને શાંત કરનારા, મોક્ષરૂપી લક્ષ્મીને આપનારા, શાપને હણનારા એવા વિષયવિકારરહિત પાર્શ્વજિનને નમસ્કાર કરો.

કલિના અંધકારનો નાશ કરનાર, ઘણા મહિમાવાળા, શુભ

નામવાળા, મુનિઓમાં મહાન, ગુણરૂપી સુવર્ણના ભંડાર સમાન, નરકાદિ ગતિનાં દ્વારને બંધ કરનારા, જેમનાં અહિંસાદિ વિધાનો લોકમાં વિદિત છે, પ્રાણીમાત્ર માટે કલ્યાણકારી, સાંવત્સરિક દાન આપનારા, સુંદર ગતિના નિધાન, સુંદર કર્મોથી શોભિત, કલ્પવૃક્ષ સમાન, સમતાને ધારણ કરનારા, નવ હાથ પ્રમાણવાળા, માન સહિત એવા શ્રી પાર્શ્વજિનેશ્વરને નમસ્કાર કરો.

દુઃખી લોકોનું રક્ષણ કરનારા, અત્યંત મધુર, મોહરૂપી મલ્લને વેધનારા, સમગ્ર આગમને જાણનારા, સત્ત્વહીનને સત્ત્વ આપનારા, જલધર સમાન દાન આપવાની કળાવાળા, સંશયરૂપી વાદળા માટે પવન સમાન, યુદ્ધને રોકનારા, જગતનું રક્ષણ કરનારા, જેમને વિદ્યાધર અને દેવો નમે છે અને જેની કાંતિ વાદળા સમાન શ્યામ છે એવા શ્રી પાર્શ્વજિનને લાંબા સમય સુધી પૂજો.

જન્મથી જ અવિકાર, કરુણાના ઘર, ગુરુત્વના આધાર, ધીરો વડે નમસ્કારાયેલા, ભક્તોના પરિભવને દૂર કરનારા, વિચરનારા, ભૂમિના અલંકારરૂપ, ઘણાં જનો માટે ઇષ્ટ, પત્નીનો ત્યાગ કરનારા, પાપને દૂર કરનારા, વિદારણ કરનારા, મેઘ સમાન ઉદાર, વૈરનું નિવારણ કરનારા એવા શ્રી પાર્શ્વજિનને વારંવાર નમો.

સતત લક્ષ્મીને જન્મ આપવાથી લોકમાં આનંદને જન્મ આપનારા, જગતમાં વિરતિના વિસ્તારથી ધર્મની ધુરાને ધારણ કરનારા, યવનાધિપતિથી પણ પૂજાયેલા, મહિમાના ઉદયથી મનોહર, શેષનાગ અને શંખ જેવા અશ્વેત, શુભ ગુણોથી પવિત્ર થયેલા, પાપરૂપી વૃક્ષનો નાશ કરવામાં હાથી સમાન, રમણીય આકૃતિવાળા, આભ્યંતર કામાદિ શત્રુના ભયનો નાશ કરનારા, મુનિઓના નિર્મળ મનમાં વાસ કરનારા શ્રી જયશેખરસૂરિ દ્વારા વર્ણવવાલાયક એવા શ્રી પાર્શ્વજિનેશ્વર જય પામો.

o o o

(૫૪) શ્રી છંદાસિ*

વચનસુધા જિત ધૂર્જટિ મુકુટં, કીર્તિ કલાપ હસિત શશિમુકુટમ્,
શ્રી જયશેખર ગણધર મુકુટં, કવયે પટુ પટલશ્રિત નિકટમ્ ૧
પટુ ઘટિત દુર્ઘટ ઘિકટ સંકટ કપટ પાટન કુટ્ટનં;
કટુ કોટિ કંટક કટક કોટિ વિમોટનં,
જિતભટ ઘટોદ્ભવ નટ બહુ સ્મરન ટન પાટૂ પટનરં;
શ્રી સૂરિમુખ્યં શુદ્ધ પક્ષં નૌમિ ગુરુ જયશેખરમ્. ૨
કુત નિકટ કોત્કટ રટત સિતપટુ સુઘટ ગુણકુટ ઘટ્ટનં,
કલિકૂટ નાયક કૂટધર તટ કૂટ પૂટ પવિઘટ્ટનં;
ભવ સંકટાટન કરિ વિઘટ્ટન કઠિન કંઠીરવવરં;
શ્રી સૂરિમુખ્યં શુદ્ધ પક્ષં નૌમિ ગુરુ જયશેખરમ્. ૩
ચટુ નટિતહિ કપટ સપટ કપટિત સજટ ધૂર્જટિ જટિ જગત;
ઘટન પટુ શકટારિ ચેષ્ઠિદ કુંઠ કટક પ્રકટ વત્ હઠં;
બઠરિતોત્પટ પાઠ કંટક કુમત કટકં સ્ફૂટતરં;
શ્રી સૂરિમુખ્યં શુદ્ધ પક્ષં નૌમિ ગુરુ જયશેખરમ્. ૪
શઠ કુટિલ કોટિ શટિત તટપુટ કટ કુટીર વિલોઠને,
ટતિ ઝટિતિ તટિની ઘટ્ટંક સ્ફટિક પટિમાનંજને;
પ્રકટોલ્લટત્પુટુર સઘય ઘટ સુઘટ ઘંટા સુરવરં,
શ્રી સૂરિમુખ્યં શુદ્ધ પક્ષં નૌમિ ગુરુ જયશેખરમ્ ૫
ત્રિભુવન પૂજનન લક્ષ્યવર્ણં વર્ણિત વર્ણવ્રજ;
કવિ કોટિર ગંભીર ધીર વંદિત પદ પંકજ;
શ્રી જિનધર્મ સમુદ્ર ચન્દ્ર ચન્દ્રાંશુ યશોભર;
વિનિરુપમ સમતમ પરમ ગરિમ સુમહિમ રત્નાકર;
શ્રી મહેન્દ્રસૂરીન્દ્ર ગુરુ શિષ્ય દક્ષ લક્ષ પ્રવર;
જય જય જયા ત્રિજગતી વિજય જયશેખરસૂરીન્દ્રવર. ૬

ઇતિ છંદાસિ

* એલ. ડી ઇન્સ્ટિટ્યૂટની 'વિનતીસંગ્રહ'ની પ્રતિમાં આ કૃતિનો ક્રમાંક ૫૪ છે.

ભાવાર્થ*

વાણીના અમૃતથી, શંકરના મુગટ ચંદ્રને જીતનારા, શંકરજીના અટ્ટહાસથી પણ અધિક જેમનો ધવલ કીર્તિકલાપ છે એવા ઉજ્જવલ કીર્તિવાળા, વિજયરૂપ મસ્તકાલંકારથી શોભિત ગણધરોના મુગટસ્વરૂપ, વિદ્વાનોના સમૂહથી જેનુ સામીપ્ય સુશોભિત છે એવા શ્રી જયશેખરસુરીશ્વરજીને હું વર્ણવું છું.

દુર્ઘટ એવાં કાવ્યોને ચતુરાઈથી રચનારા, વિકટ સંકટ અને ધૂર્તો વડે આચરેલ કપટનું વિદારણ કરનારા, કઠવા એવા પ્રતિવાદીરૂપી ક્ષુદ્રશત્રુઓ અને તેઓના કરોડો સેનાઓના અગ્રભાગમાં આગળ રહેનારાઓને મોડનારા (નિરુત્તર કરનારા) જિતાયેલા છે ભટો જેના, તેઓના નટો વડે આચરેલ અનેક કામદેવના વિલાસને પાડનારા, શુદ્ધપક્ષના મુખ્ય સૂરિ એવા ગુરુ શ્રી જયશેખરસૂરિને હું નમસ્કાર કરું છું.

નિકટમાં ઉત્કટ અભ્યાસ વિશેષ કરનારા એવા શ્વેતામ્બર સાધુઓને માટે યોગ્ય ગુણરૂપ ઘટને રચનારા, નદીના કાંઠે, પર્વતના શિખરે જ્યાં ત્યાં રહેનારા, કલિયુગમાં કપટ નાટકના સમૂહનો વિનાશ કરનારા, સંકટકારી ભવભ્રમણરૂપ હાથીઓના વિઘટ્ટન કરવામાં કઠોર અવાજ કરનારા સિંહ જેવા વિશુદ્ધ સિદ્ધાંતના સંસ્થાપક સૂરીશ્વર શ્રી જયશેખર સુગુરુને હું નમું છું.

કપટ આચરણમાં કુશળ, શિવ અને બીજા જટાધારીઓના સંરક્ષણમાં કુશલ એવા વિષ્ણુની પત્ની લક્ષ્મીનાં અપ્રતિહત કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહાદિ કટકોને દૂર કરવામાં પ્રકટ હઠને ધારણ

---

* આ કૃતિમા છ શ્લોક છે. તેમાં વચમાના ચાર શ્લોક એક જ છંદમા છે અને તે દરેકને અંતે આવતું ચરણ એકસરખુ છે પહેલો અને છેલ્લો શ્લોક એનાથી જુદો પડે છે. એ જોતાં સંભવ જણાય છે કે કદાચ બે જુદી જુદી રચનાઓ આ કૃતિમાં એકત્ર થઈ ગઈ હોય કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિના અભિવાદન રૂપે બધા શ્લોક છે માટે પણ એમ બન્યું હોય

કરનારા, તેઓની કુમતિરૂપ કંટકને દૂર કરવામાં કુશલ એવા શ્રી સૂરીઓમાં મુખ્ય વિશુદ્ધ પક્ષના સ્થાપક શ્રી જયશેખરસૂરીશ્વરજીને હું નમસ્કાર કરું છું.

કરોડો શઠ અને કુટિલ એવા પરવાદીઓના વિકલ્પનો વિનાશ કરનારા, અત્યંત શીઘ્ર પ્રકાશિત પરવાદીઓની વિકલ્પોરૂપ નદીઓનો વિનાશ કરવામાં સ્ફટિક જેવી નિર્મલ બુદ્ધિથી સુશોભિત, જેના વિજયસૂચક ઘંટાનાદનો સ્વર પ્રગટ અને ઉલ્લસિત થાય છે એવા શ્રી સૂરિઓમાં મુખ્ય શુદ્ધ પક્ષપાતી શ્રી સુગુરુ જયશેખરસૂરિની હું સ્તુતિ કરું છું.

ત્રિભુવનમાં પ્રસિદ્ધ, અનેક વર્ણોથી વર્ણિત છે યશસમૂહ જેનો, કવિઓમાં શ્રેષ્ઠ ગંભીર, ધીર એવા જેમના ચરણો વંદિત છે, શ્રી જિનધર્મરૂપી સમુદ્રને વધારવામાં ચંદ્ર સમાન, સૂર્ય સમાન યશથી પરિપૂર્ણ, નિરુપમ, ઉત્કૃષ્ટ સમતાવાન, પરમ ગુરુત્વ અને વિશાલ મહિમાના રત્નાકર સમાન એવા શ્રી મહેન્દ્રસૂરીશ્વર ગુરુના શિષ્ય, લાખો (લક્ષ) કુશલ કવિઓમાં શ્રેષ્ઠ એવા ત્રણ જગતમાં શ્રી જયશેખરસૂરિ જય પામો.

• ॰ ॰

(૫૫) શ્રી ગુરુચ્છંદાસિ*

કવિકુલ કોકિલ કેલિ રસાલં, સુલલિત ઘન સજ્જન સુરસાલં;
મેરુતુંગ સદ્દગુરુ ભૂપાલં, કવયે નિરુપમ મહિમ વિશાલં. ૧
શાલિત ગુણમાલંઘન સુકુમાલં, નિમ્મલ ભાલં ભુવનરતં,
શુભ વૃક્ષાવાલં હુત કલિકાલં, ધૃત જયમાલં કવિ મુદિતં;
છિત કલિ સેવાલં સૂરિ તમાલં, હિત ભવજાલં નૌમ્ય પરં;
બોધિત બુધમાલં સુપ્રજ્ઞાલં, મેરુતુંગસૂરીંદ્ર ગુરું. ૨
આબાલ નૃપાલં પ્રણુતમમાલં, દલિત સજાલં ગચ્છવિભું,
જિનવચન રસાલં હિત ખલ હાલં, સુકૃતસ્થાલં વિશદવિભું;

* એલ ડી ઇન્સ્ટિટ્યૂટના 'વિનતીસંગ્રહ'ની પ્રતિમા આ કૃતિનો ક્રમાંક ૫૫ છે.

હત દુરિત વ્યાલં ભાસુર ભાલં, રંજિતમાલં ધીરવરં;
ક્ષતરતિ જમ્બાલં નમતા બાલં મેરુતુંગ સૂરીન્દ્રગુરું. ૩

સુકૃત્વા ભવબાલં વજ્રવિશાલં, ભુવિ સમકાલં ગરિમરમાઃ,
વલ્લી ઘનકાલં દમકરવાલં, કૃતમદ જાલં દલિત તમાઃ;
પરકરિ હરિકાલં વ્યથિત વ્યાલં, ભાવેનાલં વિહિત મહં;
વન્દે હૃદયાલં જગતિ દયાલં, મેરુતુંગસૂરીન્દ્ર ગુરું. ૪

મુદિત શ્રદ્ધાલં મહદુત્તાલં, ચિરમનરાલં કમલકરં;
ગતભવ પતયાલુ મુનિમાબાલં, નિરતિશયાલુ કુશલકરં;
શિવપથિ જંઘાલં શ્રુંગગારાલં શુભનિકરં;
સફ્લોત્તરકાલં નમ કૃપાલં, મેરુતુંગસૂરીન્દ્ર ગુરું. ૫

ગુરુતર મુનિવર નિકરનાઈન મરુ નંદન કાનન;
જગદાનંદક સુગુણ સુકલશ ધર સકલાનન;
નિજ રુચિ વંચિત ચન્દ્રચૂડ કેશવ ચતુરાનન;
મદન મહોદ્ભટ વિકટ કર વિપાટ ન પંચાનન;
ગચ્છાધિરાજ વર રાજનત જિનમતસર નિજદિઠ સફર;
શ્રી મેરુતુંગસૂરીન્દ્ર વર, ધર્મચન્દ્ર કલ કીર્તિભર. ૬

ઇતિ ગુરુચ્છંદાસિ

o o o

(૫૬) શ્રી નેમિનાથ છંદાસિ*

સિદ્ધિવધૂ હૃદયસ્થલ હારં, ભૂષિત સુરતરુ ગિરિ ગિરનારં;
જિત રાગાદિક રિપુ સંભારં, વર્દ્ધિત સુર દ્રુમ વિતરણ ભારં. ૧

યદુકુલ શૃંગારં સુગુણાગારં, વિશદાચારં સઘન ઘનં;
સંહૃત સંસારં સુરગિરિ સારં, ત્રિભુવન સારં જ્ઞાન ધનમ્. ૨
નિહતાહંકારં વિગતિ વિગતિ વિકારં, સુભગાકારં ગત વૃજિનં;
કૃત દુઃકૃત મારં મર્દિતમારં, નેમિકુમારં નમત જિનમ્. ૩

* એલ. ડી ઇન્સ્ટિટ્યૂટની 'વિનતીસંગ્રહ'ની આ હસ્તપ્રતિમા કૃતિનો ક્રમાંક ૫૬ છે.

ઇન્દ્રિય દમદક્ષં મદન વિપક્ષં સિતગુણ લક્ષં મુક્તમદં;
વિશદોભય પક્ષં જલ દુર્લક્ષં, મહિમ વલક્ષં પુણ્ય પદં. ૪

સુકૃત પ્રત્યક્ષં, જલદ સદૃક્ષં, નત નર યક્ષં નય ભવનં;
જિત પાતક કક્ષં ભુવિ સુર વૃક્ષં, સર્વ સમક્ષં નમત જિનમ્. ૫

અધિગત ભવતીરં કૃષ્ણ શરીરં, જલધિ ગભીરં ભુવન ગુરું;
રેવતગિરિ હીર ભવદવ નીરં, દુઃખ સમીરં ગરિમ ગુરું. ૬

હિત કુમત કરીરં, ગિરિવર ધીરં, હતમદ વીરં પ્રચુરદયં;
માયાવનિ સારં સિવવનિ કીરં, હરિવદ ભીરં વિગત ભયમ્. ૭

સુરકૃત સંગાનં વિમલ ધ્યાનં સિદ્ધિવરં;
વિહિતા ભયદાનં કુશલ નિદાનં, લસદવ દાનં દોષહરં,
જિતમેન સમાનં ઘન મહિમાનં, ગુણૈરમાનં ભક્તજનાઃ,
નત્વાનુપમાનં શર્મ નિધાનં મુક્તિ સ્થાનં ભજતજનાઃ. ૮

મદિર દુરિત પયોદ પટલ પાટન પવન પ્રભ,
રુચિર તાલ દલનીલ કમલ કજ્જલ કાય પ્રભ,
તુંગ તરલ તર તરુણ મોહતરુ મર્દન કુંજર,
ગણનાતિ ગમન ગણ ગરિષ્ઠ નિખિલ ખંડિત ભવ પંજર,
ષટ્પદ પટિષ્ટ પાદ પ્રથમ વર્ણ વિહિત સૂરિ પ્રણત,
જય જગતિ નેમિ જિનવર વિમલ કીર્તિ સકલ લોક પ્રથિત. ૯

ઇતિ શ્રી ગચ્છેશ ગુરુકૃતાનિ શ્રી નેમિનાથ છંદાસિ

o o o

(૫૭) શ્રી ગુરુ છંદાંસિ*

શ્રી આદીશ્વર જિનમભિ નત્વા, જન્મ નિજં સફલં કિલ મત્વા,
કવયે ભવિક કેલિવન હંસં, શ્રી મુનિશેખરસૂરિ વતંસમ્. ૧
સૂરીશવતંસં વિગુણિતહંસં મુક્તિરિરંસં બુદ્ધિ ગુરુમ્,
કિર્તિ વિલાસં વિદ્યાવાસં, બહુગુણ વાસં શુદ્ધતરમ્,

* એલ ડી. ઇન્સ્ટિટ્યૂટની 'વિનતીસ ગ્રહ'ની હસ્તપ્રતિમા આ કૃતિનો ક્રમાક ૫૭ છે.

કૃત દુરિત ત્રાસં, મહિમ વ્યાસં, પરમત તાસં, સફલતરમ્,
તત સુકૃતોલ્લાસં મંજુલભાસં, શ્રી મુનિશેખરસૂરિ ગુરુમ્. ૧

રંજિતજન લક્ષં, શિક્ષિત દક્ષં, શ્રિતવિધિ પક્ષં, મુનિ મહિતં,
હત ભાવ વિપક્ષં નિરુપમ શિક્ષં મદરહિતં,
હુત સમર સસક્ષં કીર્તિ વલક્ષં વૃત જન રક્ષં વિગતપરં,
સૂરીશ્વર મુખ્યં નિર્મલ પક્ષં, શ્રી મુનિશેખરસૂરિ ગુરુમ્. ૨

હિત વિજિત ક્ષીરં, જલધિ ગભીરં, ભવદવ નીરં, નિપુણ નતં;
ક્ષત મન્મથ વીરં, મોહિત ધીરં, વન્દે ધીરં, વિમલમતમ્,
શિવ સાધન ધીરં, શ્રુત ગત તીરં, સફલ શરીરં પાપહરં,
માયાભ્ર સમીરં, કવિ કોટીરં, શ્રી મુનિશેખરસૂરિ ગુરુમ્. ૩

પરિહત સંસારં નિરવધિસારં, ધૃતદમભારં, સુકૃત નિધિમ્,
સમસમયાગારં પરમતગારં, ધ્વસ્ત વિકારં, દલિત દરમ્,
સુરકારસ્કારં નવમવિકારં, ભુવિગણુધારં, પરમ્ પરમ્,
નમ વારંવારં, સકલાકારં, શ્રી મુનિશેખર સૂરિ ગુરુમ્. ૪

ક્ષીર ક્ષીર સમુદ્ર ચન્દશેખર ચન્દ્રોજ્વલ ચંચરચન્દ્ર વિસુદ્ર,
કીર્તિ કલિતાવનિ મંડલ ધર્મ ધનીશ્વર ચન્દ્રસ્યાર સૂરીશ્વર;
સુન્દર વર વિધિપક્ષ વતંસ, સાધુમતિ સાધુ પુરન્દર,
મુનિ લક્ષ મુખ્યત્વ ઘર ગણુધર બન્ધુર લબ્ધ જય (લય),
ભવ્ય સેવક સેવ્ય સેવક સફલ મુનિ શેખરસૂરીન્દ્ર જય. ૫

ઇતિ શ્રી ગુરુ છંદાસિ.

० ० ०

(૫૮) શ્રી ગુરૂણાં છંદાંસિ*

કેવલ કમલાભાજં પ્રણમ્ય ભક્ત્યા યુગાદિ જિનરાજં,
શ્રી જયશેખર સુગુરું કવયે, કવિચક્ર ચક્રધરં. ૧

* એલ ડી. ઇન્સ્ટિટ્યૂટની 'વિનતીસ ગ્રહ'ની હસ્તપ્રતિમાં આ કૃતિનો ક્રમાક ૫૮ છે.

ધર ધરણિ કુંડલનગર મંડન ગો રસાતલ નાયકાઃ,
હરિ હંસ ભાસુર હરિ હરાધા યસ્ય હાસ્ય વિધાયકા. ૨
તં કામસુભટં વિશ્વ વિકટં યોજિજાય નિરંતરં,
શ્રી સૂરિરાજં મહિમભાજં નૌમિ ગુરુ જયશેખરં. ૩

હરિ હાર હરિ હર હાસ ગંગા, હંસ સત્કલી વિબંધુર,
શક્ર સિન્ધુર દુગ્ધ સિન્ધુ રસોજ્વલા ભુવિભાતિ,
ચંદ્ર ધવલા યસ્ય ધવલા કીર્તિ કમલા નિર્ભરં,
શ્રી સૂરિ હંસં સદ્વતંસં નૌમિ ગુરુ જયશેખરં. ૪

બહુમાન–માનસ–સરસ–સમરસ–વિમલો વિલસન લાલસા,
વર ચરણ સંમદભૂત–સિતચ્છદ–રમણ–રંગ–ગતાલસા,
વદનારવિન્દે જયતિ વિશદે યસ્ય વાણી વારલા,
જાનાત્યસૌ જયશેખર : શ્રી સૂરિરાજઃ શ્રુતકલાઃ. ૫

વિશ્રુત–સુધારસ–પાન પરવશ–વિબુધ માલા–માલિનં,
ભ્રમર હિત સુમનઃ શ્રેણિ કલિતં લલિત સત્ફલ શાલિન;
સરછાયમભિજાયં વિપત્રં વિશ્વશિલિત દાયિનં,
સેવે સદા જયશેખરં શ્રી સૂરિ ગુરુ સુર શાખિનં. ૬

સંસાર કારાવાસ–વિલસિત–મોહ–મોહ – તમોહરં,
સ્ફુટ નિર્મિતાધ્યર્થ સુદૃષ્ટિ પાટવ સત્પદાર્થ ગણાંતરમ્;
યદ્વચન મનુપમિહ વિરાજિત દીપ્ર દીપક ભાસુરં,
તં નૌમ્યહં જયશેખરં શ્રી સૂરિરાજં ગણધરમ્. ૭

મતિ રતિ કનિષ્ઠા નહિ પટિષ્ઠા લોલ લોલા કોટયઃ,
કિં વરિમ મિષ્ટાગીર્ગરિષ્ઠા નાદ્ભુતશ્ચ ગુણોદયઃ,
કિં વા સ્વયંભૂરમણ જલનિધિ જલકણાવધિ મેતિકઃ,
સ્તં નૌમિ ગુરુ જયશેખરં શ્રી સૂરિમુપગત શાન્તિકઃ. ૮

શ્રી જિનશાસન શાલિ – સુઘન – કાનન – પંચાનન,
સકલ–કલા–કુલ–કલિત ચન્દ્રમંડલ સકલાનન,

નિરુપમ શમરસ લહરિ લલિત સરસી સમલોચન,
વિદલિત-વિઘ્ન-વિશાલ-ભવિક કુલ-કમલ-વિરોચન. ૯
વિદ્યા વિલાસં વિરચન વચન વિસ્માપિત વર વિબુધ વર્ય,
કવિ ચક્રવર્તિ-ચર્ચિત-ચરણ-જયશેખરસૂરીન્દ્ર જય. ૧૦

ઇતિ શ્રી ગુરુણુચ્છંદાસિ

ભાવાર્થ

કેવલજ્ઞાનરૂપી લક્ષ્મીને ભજનારા શ્રી આદિનાથ પ્રભુને ભક્તિથી પ્રણામ કરીને શ્રી કવિચક્ર ચક્રવર્તી જયશેખર સુગુરુને હું વર્ણવું છું.

પર્વતને આશ્રય કરનારી અને કુંડલનગરથી શોભિત છે એવી પૃથ્વી અને પાતાલલોકના નાયક, સૂર્ય, ચંદ્ર સમાન દેદીપ્યમાન એવા, વિશ્વવિકટ તે કામરૂપ સુભટને જેણે નિરંતર જીત્યો છે. મહિમાસપન્ન એવા સૂરિરાજ શ્રી જયશેખર ગુરુને નમું છું.

હરિ(વિષ્ણુ)નો હાર, શંકરજીનુ અટ્ટહાસ, ગંગા, હંસ, સુંદર પુષ્પકળી, ઐરાવત તથા ક્ષીરસાગરના જળ સમાન ઉજ્જવલ, ચંદ્ર સમાન ધવલ, જેમની કીર્તિ છે એવા સૂરિઓમાં શ્રેષ્ઠ શ્રી જયશેખર ગુરુને હું નમું છું.

પ્રતિષ્ઠિત લોકોના માનસમાં રસથી રહેનારી, સમતારસથી નિર્મલ, વિલાસ કરવાની ઇચ્છાવાળી, સુંદર આચારવાળી, આનંદથી પરિપૂર્ણ, સફેદ વસ્ત્રોને ધારણ કરનારી, ક્રીડાના ઉમંગમાં આળસ વિનાની, એવી સરસ્વતી જેમના મુખકમળમાં વાસ કરે છે તે સૂરિરાજ શ્રી જયશેખરસૂરીશ્વરજી શ્રુતકલાઓને જાણે છે.

પ્રસિદ્ધ, અમૃતરસપાનમાં પરવશ, દેવમાળાઓથી પરિવરિત વિદ્વાન અને દેવતાઓ ભ્રમરને માટે હિતકર ફૂલોની શ્રેણિથી શોભિત કલ્પવૃક્ષ, વિરતિથી શોભિત, પત્રરહિત હોવા છતાં પણ સારી છાયાવાળા, જગતના લોકોને ઇષ્ટ વસ્તુને આપનારા કલ્પવૃક્ષરૂપ એવા

શ્રી જયશેખરસૂરિને હું સદા સેવું છું.

સંસારરૂપ કારાવાસમાં રહેનારા જીવોના પ્રબલ મોહનીય-કર્મથી ઉત્પન્ન અજ્ઞાનરૂપ અંધકારને હરનારા, વિદ્વાનો વડે પ્રગટ-રૂપે જેની પૂજા કરવામાં આવી છે અને સુંદર ષડ્દર્શન કુશલતાથી જે મોક્ષોપયોગી જીવાજીવાદિ સર્વ પદાર્થનો સુંદર વિચાર કરનાર, દીપકતુલ્ય ભાસુર, જેનું વચન આ લોકમાં શોભે છે એવા ગણુને ધારણુ કરનાર સૂરિરાજ શ્રી જયશેખરસૂરીશ્વરજી ગુરુવરને હું સ્તવું છું.

મારી બુદ્ધિ અલ્પવિષયને ગ્રહણુ કરનારી છે. તીવ્ર ચંચલ વિચારશ્રેણિ પણુ મારામાં નથી. હું શું કહું? મધુર અને ગૌરવ-શાળી એવી મારી વાણી નથી અને અદ્ભુત ગુણોદય પણુ નથી. સ્વયંભૂરમણુ સમુદ્રના જલકણોની અવધિને કોણુ પ્રાપ્ત કરી શકે છે? તો પણુ શાંતભાવે હું તે સૂરીશ્વર શ્રી જયશેખરસૂરીશ્વરજી-ની સ્તુતિ કરું છું.

શ્રી જિનશાસનરૂપ ગાઢ વનમાં સિંહરૂપ, સર્વ કલાઓથી સહિત તેથી સુંદર એવા ચંદ્રમંડલ સમાન, સકલ કલાઓથી યુક્ત મુખ-વાળા, નિરૂપમ સમતારસની લહરીઓથી (તરંગોથી) સુંદર સરોવરમાં કમળ સમાન લોચનવાળા, વિઘ્નોને દૂર કરનારા, વિશાલ એવા ભવિક કુલરૂપ કમળોને પ્રકાશિત કરવામાં સૂર્ય સમાન એવા વિદ્યાવિલાસથી વિશિષ્ટ રચનાઓમાં જેના વચનથી મોટા મોટા વિદ્વાનો વિસ્મય પામે છે, કવિચક્રવર્તીઓથી પૂજિત છે જેમનાં ચરણુ એવા શ્રી જયશેખરસૂરીશ્વરજી જય પામો

o o o

(૫૯) નવીનાનિ કૃતાનિ શ્રી ગચ્છેશ ગુરુચ્છંદાંસિ*

મુનિ મધુકર સેવિત પદ-કમલં મેરુતુંગ ગુરુરાજં વિમલં,
કવિ કોટિ વર્ણિત-ગુણુ નિવહં, કવયે શ્રી ગચ્છેશં નમહમ્. ૧

* 'વિનતીસંગ્રહ'ના પ્રતિમા ક્રમાંક ૫૯ છે.

મહનીય મહેયં શમરસ ગેહં, સુચિર મહેયં ગુણ હૃદયે,
ધુપતિ ઘુતિ દેહં જિનશિવદેહં, નિઃસંદેહં, કરણ જયે,
પરમતિ ભિરજેયં ત્રિભુવન ગેહં મહિમામેયં ધીરવીરં,
ભાવેન મહેયં પ્રથિતવિનેયં મેરુતુંગ સૂરીન્દ્ર ગુરું. ૨

સુવિહિત શૃંગાર ગરિમાગારં, હત ભય ભારં જયનિલયં,
ભૂમીતલહારં સુકૃતવિચારં, વિમલાચારં હૃદિ સદયં,
ભજ કરુણોદારં સુગુણાધારં ખંડિતમારં શાન્તિકારં,
ઘુતિ સમતાસંભારં મંગલકારં મેરુતુંગ સૂરીન્દ્ર ગુરુમ્. ૩

ભવજલ ગત તીરં સુભગ શરીરં, કલિ ભુવિ સીરં વિગતમદં,
શ્રુત વલ્લી નીરં પ્રથિત ગભ્ભીરં, સેવે ધીરં વિતત સુદં,
વિધિગણ કોટિ રંજિતમત હીરં, જિત મદ વીરં દુઃખહરં,
મોહિતસિંત ચીરં રાગરતીરં, મેરુતુંગઃ સૂરીન્દ્ર ગુરુમ્. ૪

ઇન્દ્રિયદમ સૂરં નિપુણાસૂરં, જિત કર્પૂરં જનયન્તં ભવ્યાંબૂજ સૂરં,
ત્રિભુવન પૂરં સુયશઃ પૂરં જયવન્તં, છિછત મોહાંકૂરં શમિતક્રુરં,
સુમહ સ્થૂરં ગણધારં, ગંગાજલ ગોરં
મતિ સુર સૂરિં મેરુતુંગઃ સૂરીન્દ્ર ગુરું. ૫

વિદ્યા મોદ-વિનોદ ચારુ ધન સજ્જન-રંજન, યશસા નિર્જિત ગંગા
સલિલ શુભ પાદપનન્દન, જગતી તલ નરનાથ વર્ણ્યગુણ સુમહિમ
મંદર, નિખિલાગમ સંભાર સધર પર સંયમ મંદિર, અંચલગચ્છેશ
સુવિહિત સિરસિશેખર સુનિવર ધમ્મંલય શ્રી મહેન્દ્રગુરુ પટ્ટધર
મેરુતુંગ સૂરીન્દ્ર જય. ૬

ઇતિ નવિનાનિ કૃતાનિ શ્રી ગચ્છેશ ગુરુછંદાસિ.

o o o

(૬૦-A) શ્રી ગુરુ છંદાસિ*

તા મહીયલમ્મિ મંડિય પંડિય ગય તુંડ તંડ વારંભં,
પંચાણુણવ્વ દુસહો જયશેખર સુકવિ જન દિઠો. ૧
દિઠ સુદિઠ સુહડ રોસારુણુ દારુણુ કમ્મક્ખય કરણો,
વર ચરણુ કરણભર ધરણુ સુધીરીય ભોરીય,
દુદ્દમ કુમયગણોઃ અઇવિયડ વિસંકડ મોહુ ભડોપ્પરિ સમહરિ
ચલ્લઇ-સત્થધરોઃ મહિ મંડલિ-મંડણુ રુય અવબ્ભૂય,
ભૂયબલિ જયશેહર સુગુરો. ૧
ગુરુ સંજમ હયવર પુઠિ પરઠિય દુઠમયહં નિઠુવણો,
કમ્મઠુય-ગંઠિ ખંતિ ખગ્ગગ્ગિહિં છિંદઇ નિઠુર રુઠમણો,
દિનયરુ કરુ લીલ સીલ સન્નાહિં જરઇ જીણુ સજ્જીવ તણો,
અઇદુત્તવ તવ નવ કિરણિં દિપ્પઇ જિપ્પઇ જયશેહર રિઉણો. ૨
પિયરછંક હુ અગ્ગલુ એય અણુગ્ગલ રોસ ગુલ નીસંકમણો,
ઇણિ પાડિય પાયડિહિ અપડ અઇભડુ મોહમહાભય વિયડરણો,
કા ગણુણા અવરલોહ કોહાણુય સઠ સઠ સૂડૈ જયસિહરો,
ઇમ જંપઇ રઇપિય-ભય-ઉક્કંપિય મયણા ઇક્કિન જાઇ તુરો. ૩
ભડુ ભગ્ગઉ મોહ કોહ કહ સોસીય પેસીય લોહ કંપત સુહિ,
ઇહ માયા માણુ પમાણુ પણાસીઉ નિંવાસિઉ પંચહિ પહે,
નિધ્ધાડણુ પંચ પમાય પરમગુરુ જસવાસીય તિન્નયં ભુવણો,
સિરિ મહિંદસૂરિ-સીસ-જઇવંતય જયશેખર જયસિરિ ચરણો. ૪
સંજમ ઉપ્પરિ ભાવ ધરિઉ, બાલપ્પણુ વૈસહ સુગુરુરાય સપસત્થ,
હત્થકિઉ, દિક્ખ નિખસહ કણયકંતિ તણુતેઉ સુગુણુ ભવીયણુ
મણુરંજણુ સીલ સબલ કરવાલ-મયણુ-બલ-લીલીહિ ગંજણુ
વાયરણુ કત્થં છંદાગમહ
સયલગંથ પારીણુ લહુ અંચલગણેસ
ચિરજગિ જયઉ જયશેખર સૂરિંદં પહુ. ૫

* એલ. ડી. ઇન્સ્ટિટ્યૂટની 'વિનતીસંગ્રહ'ની હસ્તપ્રતિમા આ કૃતિનો ક્રમાંક ૬૦ છે.

(૬૦-B)

કયવિહુ કમ્મવસેણુ કવિ પામઇ જિણુ દિક્ખહ,
તવતીહ ધમ્મ વિરોહી હોઈ દુલ્લહ ગુરુ સિક્ખહ,
કોવિ સુણુઇ જઇ સત્થ અત્થ તુ સીલ વિમુક્કય,
તવ તીહં ગુણુ-ચરણુ કમ્મપંહિય જણુ-સિક્ખહ,
ચારિત નાણુ દંસણુ રયણુ રયણાયરુ ગોયમ સુપરિ, દૂસમહકાલિ
દીસઇ સુગુરુ જયશેખર સૂરિંદ ધરિ. ૧

જિણુ સાસણુ ગયણુમ્મિ તરલતર તેય દિવાયરુ,
મોહ તિમિર નિદ્દલવિહ ભવીયણુ કમલાયરુ,
દહ દિસિ પરિય જસ પસાય સમય કુમય નિકંદણુ,
પયડીય વર વવહાર સકલ સંઘહ આણુંદણુ,
અચ્છરિઉ એ દલ મંડલિહિં દિવસ રયણિ પામીઉ,
ઉદય બહુ પાવ તાવ ઉલ્હવણુ પુણુ જયશેહર સૂરિંદ જય. ૨

વદ્ધમાણુ જિણુરાય વિઉલ સાસણિ મેરુપ્પરિ,
નંદણુ સમ નીય ગચ્છિ ઉદય પામીય કંધુધ્ધરિ,
મૂલ ગુણિહિં વિત્થારુ સારુ સીલંગિહિં નિમ્મલુ,
સસિહર સુંદર કિતિ કુસુમભર-ભારિહિં નિચ્ચલુ,
સગ્ગાપવગ્ગ સુહર ભરિય, દેસણુ ફલ દિંતઉ સુગુણિ.
કપ્પ(દુ) મવ્વ ભવિયણુ જણુહ, જયશોહર સૂરીંદ મુણિ. ૩

માયા-મોહ મહાગજેન્દ્ર વિતતિ ધ્વંસૈક પન્ચાનનઃ,
વંધ ચારુ યશો નિશાકર સમઃ સત્સાધુ નિઃસેવિતઃ,
સિદ્ધાન્તાંબુધિ બુદ્ધિ સંગતમનાઃ સર્વાર્થં સિદ્ધિપ્રદઃ,
સ શ્રીમાન્ જયશેખરો વિજયતે પુણ્ય શ્રિયાં ભાજનં. ૧

શ્રીમત્ પાર્શ્વજિનં કલદેહં, નત્વા સુકૃત શ્રેણિ સમૂહં,
કવયે વિદ્યા ગણુધર હાર, શ્રી જયશેખર સૂરિ સુસારં. ૨

(૬૦-C)

બુધ વંદિત ચરણં ગુણ મણિ ભરણં, કમ્મ ક્ષપણં ગેયતરં,
સાહિત સંસારં બુદ્ધિ વિચારં વિદ્યાપારં નિપુણ તરં,
કૃત વિબુધોલ્લાસં સિદ્ધિ વિલાસં, પુણ્ય નિવાસં બુદ્ધિતરં,
સૂરીશ્વર મુખ્યં નિપુણ સુશિષ્યં શ્રી જયશેખરસૂરિ ગુરું. ૧

બહુ દલિતકલેશં પુણ્યનિશં સુગુણ નિદેશં ભવ્ય ચરિતં,
ગજગતિ ગમનં દુર્ગતિ શમનં, વાણી સદનં, શુદ્ધતરં,
યશસા જિતશેષં નિર્મલવેશં, શાસ્ત્ર ન ગવેષં વીરતરં,
સૂરીશ્વર મુખ્યં, નિપુણ સુશિષ્યં, શ્રી જયશેખરસૂરિ ગુરું. ૨

કલિ વલ્લિ કુઠારં સંયમ સારં, કીર્તિ વિહારં ભૂરિ ગુણં,
શમ સૌખ્ય વિધાનં સુમતિ નિધાનં, મગ્ન સુયાનં પાપહરં,
તત્ સુકૃતાગારં કુશલાધારં, નિર્જિત મારં ધીરમતં,
ક્ષત માયા શ્રુંગં, સદ્ગુણ ચંગં, વર્દ્ધિતરંગં, મહિમગુરું,
સૂરીશ્વર મુખ્યં, નિપુણ સુશિષ્યં શ્રી જયશેખરસૂરિ ગુરુ. ૩

શ્રી જિનશાસન શાખિકં ચ સિંચનવર જલધર;
અંચલગચ્છ વિશાલ મુનિ ધર્મ સુશેખર શશિકર,
કીર્તિ – સમૃદ્ધિ જાલ સમલંકૃત ભૂતલ,
શીલ સબલ સન્નાહ – બંધ – ભંજિત્ – મોહાર્ગલ,
શ્રીમત્ મહેન્દ્રગુરુ સાર શિષ્ય હંસ મુખ્ય પ્રવર,
જયશેખરસૂરીન્દ્ર જય સકલ સંઘ કલ્યાણકર.... ૪

કલ્યાણકંદ તતિ કંદલનાંબુ વાહ,
સંમોહ મેઘ પટલી ક્ષય ગંધવાહ,
સિદ્ધાંત સાગર વિચાર તરંગરંગ,
શ્રી મેરુતુંગ સુગુરુ વિજયાય વોડસ્તુ.... ૧

(૬૦-D)

શાસ્રાડંબર શાલિના પ્રવિલ (સલ) સદ્ધર્મ પ્રભામાલિ,
નાચેના સૌ સમરાંગણે સ્મરભચે જિગ્યે જગત કંટક,
તધુકં પટવાદ સાગર મહાવાદીન્દ્ર વંદ્યશ્વિરં,
સ શ્રીમાન જગતી તલે વિજયતાં શ્રી મેરુતુંગો ગુરુઃ. ૨

અચલગચ્છ સરોવર હંસં, સકલ મુનીશ્વર મૌલિવતંસં,
કવયે નવરસ વચનાધારં, મેરુતુંગ સુગુરુ ગુણધારં. ૧

ધરા સુન્દરી સાર શૃંગારહારં, પરમાનંદ સંલબ્ધ સંસારપારં,
પર બ્રહ્મ સલ્લીન ચેતઃ સરંગં, નમામિ પ્રભુ શ્રી ગુરુ મેરુતુંગં. ૧

લસત્ ચારુ ચારિત્ર ભારં, પ્રભાવ પ્રભાવ પ્રભાવૈરપારં,
ત્રિલોકી લલત્કીર્તિ ગંગાતરંગં, નમામિ પ્રભુ શ્રી ગુરુ મેરુતુંગં. ૨

સદા શુદ્ધિ સિધાની કાસાર કેલિં, તમસ્તો મહેલા વહેલા સુહેલિ,
રસાસાર સારસ્વતોલ્લાસ ચંગં, નમામિ પ્રભુ શ્રી ગુરુ મેરુતુંગં. ૩

મહા મોહ મલ્લૈક વીરાધિવીરં, ધરાધીશ્વરઃ સંસ્તુત મેરુ ધીરં,
કૃતોત તાલ વાદીન્દ્ર કાન્તાર ભડઃ, નમામિ પ્રભુ શ્રી ગુરુ મેરુતુંગં. ૪

તરણિ તરુણતર કિરણ નિકર જિત્વ રુરુચિ સુન્દર,
કુંદ કુસુદ વિશદાંસ વિશદ ગુણતુંગિમ મન્દર,
શમ દમ કમલા કમલ વિમલ વિદલિત ભવપંજર,
જિનપતિ શાસન મુકુટ વિકટ વાદિન્દ્ર મકુંજર,
શ્રીમાન્ મહેન્દ્રગુરુ પટ્ટધર સકલ સંઘ કલ્યાણકર,
શ્રી મેરુતુંગસૂરીન્દ્ર વર જય જય ભુવિ રંજિત ચત્વર. ૫

ઇતિ શ્રી ગુરુ છંદાંસિ ॥છા

(૬૦) ભાવાર્થ

પૃથ્વીતલ પર અલંકારરૂપ, વાદીરૂપ હાથીને માટે સિંહ જેવા, દુઃસહ, સર્વ સુકવિઓની જેમના તરફ દૃષ્ટિ છે એવા શ્રી જયશેખરસૂરિ છે.

સારી રીતે જોવાતા, રોષથી લાલ થયેલા, દારુણ એવા કર્મ-રૂપી સુભટનો ક્ષય કરનારા, ઉત્તમ ચરણ સિત્તરી અને કરણ સિત્તરીને ધારણ કરવામાં મહાન ઋષભ સમાન, દુર્દમ એવા અન્ય દર્શનીઓને પરાજિત કરનારા, અત્યંત વિકટ અને વિશાળ એવા મોહરૂપી સુભટ ઉપર, શાસ્ત્રરૂપી શસ્ત્રને ધારણ કરનારા, પૃથ્વીમંડલના અલંકારરૂપ, ભુજાબળ વડે પરાભવ કરનારા એવા સુગુરુ શ્રી જયશેખરસૂરિ છે.

ઉત્કૃષ્ટ સંયમરૂપી શ્રેષ્ઠ ઘોડાની પીઠ ઉપર પ્રતિષ્ઠિત, દુષ્ટ મદનો નાશ કરનારા, આઠ કર્મની ગ્રંથિને ક્ષાંતિરૂપી ખડ્ગ વડે નિષ્ઠુર અને રુષ્ટ મનવાળા થઈને છેદનારા, સૂર્યનાં કિરણો સમાન તેજસ્વી, શીલરૂપી બખતર ધરાવનાર અને નવાં નવાં કિરણોથી દેદીપ્યમાન એવા જયશેખરસુરિ શત્રુઓને જીતે છે.

પ્રચંડ એવા વિરોધીઓની આગળ શ્રી જયશેખરસૂરિ અનર્ગલ, રોષવાળાથી પાછા ન હઠનાર, મોહરૂપી મહાભય સાથે વિકટ યુદ્ધ કરનારા છે, તો પછી બીજા ક્રોધ અને લોભની તો ગણના શી ? જેમ સૂડી વડે સોપારી સહેલાઈથી કપાય છે તેમ મદનાદિ પણ ધ્રૂજતા ભાગે છે.

શ્રી જયશેખરસૂરીશ્વરજીના પ્રભાવથી શોષિત થઈને મોહ અને ક્રોધરૂપી સુભટો ભાગી ગયા. લોભ પણ કૃતાંતના મુખમાં પેસી ગયો. આ પ્રમાણે માયા અને માનને પાંચ ઇંદ્રિયોના માર્ગ-થી તેમણે દૂર કર્યાં છે. વળી પાંચ પ્રમાદને દૂર કરનાર એવા, પરમગુરુ જેમના યશથી ત્રણ ભુવન વાસિત થઈ ગયાં છે તથા શ્રી મહેન્દ્રપ્રભસૂરિના જયવંત શિષ્ય એવા શ્રી જયશેખરસૂરીના ચરણો જય પામો.

સંયમ ઉપર ભાવ ધારણ કરનાર એવા તેમને સુગુરુરાજે બાલ-પણમાં સંયમનો વેશ પોતાના પ્રશસ્ય હાથે આપેલો હતો. દીક્ષા સમયે સુવર્ણકાંતિવાળો તેમનો દેહ હતો. સુગુણી એવા ભવિક-જનોના મનને પ્રસન્ન કરનારા, શીલરૂપી બળવાન તલવાર વડે

કામદેવના બળનો અનાયાસે નાશ કરનારા, વ્યાકરણ, કાવ્ય, છંદ, આગમ સકલસંઘના પારગામી, અચલગચ્છના ઈશ એવા શ્રી જયશેખરસૂરીશ્વરજી દીર્ઘકાળ સુધી જય પામો !

o o o

(૬૧) ભાવાર્થ

ખરેખર ક્યારેક કર્મવશથી પણ કોઈક જિનેશ્વર ભગવાનના શાસનમાં દીક્ષાને પામે છે, પરંતુ સિદ્ધાંતયુક્ત ધર્મના જે વિરોધી હોય છે તેને ગુરુની શિક્ષા દુર્લભ બને છે.

કેટલાક શાસ્ત્રના અર્થને જાણે છે, પરંતુ તેઓ શીલથી વિમુક્ત હોય છે. આપ ચરણ કરણ ગુણના પંડિત લોકોને શિક્ષા આપો છો. દુષમ એવા પણ કાળમાં હે જયશેખરસૂરિ ! આપ જ્ઞાન, ચારિત્રરૂપી રત્નના રત્નાકરને ધારણ કરનારા દેખાવ છો.

હે શ્રી જયશેખરસૂરિ! આપ જિનશાસનરૂપી ગગનમાં અત્યંત તેજસ્વી સૂર્ય સમાન છો. મોહરૂપી તિમિરનું દલન કરવાથી ભવિજનો માટે કમલાકર છો. દશે દિશામાં વ્યાપ્ત યશવાળા, સિદ્ધાંતથી કુમતિનું નિકંદન કરનારા, પ્રકાશિત સુંદર વ્યવહારથી સકલ સંઘને આનંદ આપનારા છો.

આ જગતને દિનરાત વિશિષ્ટ આશ્ચર્ય પમાડનારા, ઘણા પાપરૂપી તાપને ઓલવનારા એવા શ્રી જયશેખરસૂરીંદ્ર વિજયને પ્રાપ્ત કરો.

હે જયશેખરસૂરીન્દ્ર ! આપ શ્રી વર્ધમાન જિનરાજના વિશાલ શાસનમાં મેરુપર્વત ઉપર નંદનવન સમાન છો. પોતાના ગચ્છમાં ઉદય પામીને ગચ્છના ભારને સ્કંધ ઉપર વહન કરનારા છો. આપ મૂળ ગુણો વડે વિસ્તાર પામેલા, સુંદર શીલાંગો વડે નિર્મળ છો, ચંદ્ર સમાન સુંદર છો, કીર્તિરૂપી પુષ્પનો ભાર છતાં નિશ્ચલ છો, સુંદર ગુણવાનોને દેશનાના ફલરૂપે સ્વર્ગ અને મોક્ષના સુખને આપો છો. ભવિજનોને માટે આપ કલ્પવૃક્ષ સમાન છો.

મોહરૂપ મદોન્મત્ત મહાગજેન્દ્રનો નાશ કરવામાં અદ્વિતીય સિંહ સમાન છો. ચમકતા મનોહર યશથી ચંદ્રમા તુલ્ય, સારા સાધુઓ વડે સેવાયેલા, સિદ્ધાંતસાગરમાંથી બુદ્ધિયુક્ત મન વડે જ્ઞાનાદિ રત્નોને પ્રકાશિત કરનારા છો, અને સર્વ અર્થની સિદ્ધિને આપનારા છો (શ્લેષથી – સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં સ્થાન અપાવનારા છો.) પુણ્યરૂપી લક્ષ્મીના ભાજન એવા શ્રીમાન જયશેખરસૂરીશ્વરજી વિજયને પામે છે.

o o o

(૬૨) ભાવાર્થ

સુવર્ણમય દેહધારી, પુણ્ય શ્રેણીથી શોભિત એવા શ્રી પાર્શ્વ-જિનને નમીને, વિચારોમાં સુદૃઢ અને વિદ્યાઓથી પંડિતોને હરાવનારા એવા સુગુરુ શ્રી જયશેખરસૂરિને હું વર્ણવું છું.

વિદ્વાનોથી વંદન કરાયેલા ચરણોવાળા, ગુણરૂપી રત્નથી યુક્ત, કર્મને ખપાવનારા, ગાવાલાયક ગુણોથી યુક્ત, સંસારનો વિનાશ કરનારા, સુંદર બુદ્ધિ અને વિદ્યાઓના પારગામી, અતિશય નિપુણ વિદ્વાનોના ચિત્તને ઉલ્લાસ આપનારા, પુણ્યવાન, સૂક્ષ્મ બુદ્ધિવાળા, સૂરીશ્વરોમાં મુખ્ય, કુશળ શિષ્યોના સમુદાયથી યુક્ત એવા શ્રી જયશેખરસૂરિ ગુરુને હું વર્ણવું છું.

ઘણા ક્લેશનો નાશ કરનારા, પુણ્યમાં નિવાસ કરનારા, ગુણોનો નિર્દેશ કરનારા, ભવ્ય ચારિત્રને ધારણ કરનારા, દુર્ગતિને શાંત કરવામાં હાથીની ગતિ જેવા, સરસ્વતીના નિવાસસ્થાન, અત્યંત વિશુદ્ધ યશ વડે શેષ નાગને જીતનારા, સુંદર સાધુવેશવાળા, શાસ્ત્રીય તત્ત્વોનું શોધન કરનારા, વીરોમાં મહાન, સારા નિપુણ શિષ્યોથી યુક્ત, સૂરીશ્વરોમાં મુખ્ય એવા શ્રી જયશેખરસૂરિ ગુરુને વર્ણવું છું.

કલિરૂપી વેલડીને છેદવામાં કુહાડા સમાન, સંયમ ધારણ કરવામાં ઉત્તમ, કીર્તિના વિહારરૂપ, ઘણા ગુણથી યુક્ત, સમતાથી

સુખને આપનારા, સદ્‌બુદ્ધિના નિધાન, સંસારમાં ડૂબેલા લોકોને માટે વહાણરૂપ, પાપને હરનારા, પુણ્યના વિસ્તૃત ઘરરૂપ, ક્ષેમ આપનારા, કામને જીતનારા, વિદ્વાનોને માન્ય, માયાના શિખરને ભાંગનારા, વિશાળ મહિમાવાળા સૂરીશ્વરોમાં મુખ્ય, નિપુણ સુશિષ્યો-થી યુક્ત શ્રી જયશેખરસૂરીશ્વરજીને હું વર્ણવું છું.

શ્રી જિનશાસનરૂપ વૃક્ષને સીંચવામાં શ્રેષ્ઠ જલધર રૂપ, વિશાલ એવા અચલગચ્છમાં મુનિધર્મના મુગટરૂપ, ચંદ્ર સમાન કીર્તિની સમૃદ્ધિ વડે ભૂતલને અલંકૃત કરનારા, શીલરૂપી મજબૂત બખતરનાં બંધનથી મોહરૂપી અર્ગલાને ભાંગનારા, શ્રીમદ્ મહેન્દ્ર-પ્રભસૂરિ સુગુરુના શિષ્યોમાં મુખ્ય અને શ્રેષ્ઠ એવા શ્રી જયશેખર-સૂરીન્દ્ર ! આપ જયને પામો અને સકલ સંઘનું કલ્યાણ કરો.

ગ્રંથસૂચિ

હસ્તપ્રતિઓ

૧ 'ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ' હસ્તપ્રતિ–A	એલ. ડી. ઇન્સ્ટિટ્યૂટ, અમદાવાદ પ્રતિ. નં ૧૧૧૪૨૭
૨ ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ હસ્તપ્રતિ–B	એલ. ડી. ઇન્સ્ટિટ્યૂટ, અમદાવાદ પ્રતિ નં. ૧૮૨૩૫
૩ ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ હસ્તપ્રતિ–C	એલ. ડી. ઇન્સ્ટિટ્યૂટ, અમદાવાદ પ્રતિ નં ૧૬૯૧૩
૪ ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ હસ્તપ્રતિ–D	દેવસાનો પાડાનો ભંડાર, અમદાવાદ ડા. નં. ૨૮, પ્રતિ નં. ૨૫૫૨૫
૫ ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ હસ્તપ્રતિ–E	એલ. ડી. ઇન્સ્ટિટ્યૂટ, અમદાવાદ ડા. નં. ૧૦૭૫, પ્રતિ નં. ૧૫૪૩૨
૬ ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ હસ્તપ્રતિ–F	શ્રી અનંતનાથજી જૈન જ્ઞાન ભંડાર, મુંબઈ પ્રતિ ન. ૧૯૮/૧૯૦૧
૭ ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ હસ્તપ્રતિ–G	શ્રી ચંદ્રસાગરસૂરિ જૈન જ્ઞાનમંદિર સંગ્રહ, ઉજ્જૈન, પ્રતિ નં. ૪૩૪
૮ ત્રિભુવન દીપક પ્રબંધ હસ્તપ્રતિ–H	મેઘસંસ્કૃતિ ભવન, ઘાટકોપર – મુંબઈ
૯ વિનતીસંગ્રહ	એલ. ડી. ઇન્સ્ટિટ્યૂટ, અમદાવાદ
૧૦ વિનતીસંગ્રહ	શ્રી નિત્ય વિનય વિજય જૈન પુસ્તકાલય, ચાણસ્મા
૧૧ સમ્યક્ત્વ કૌમુદી	સંવેગી ઉપાશ્રય, અમદાવાદ પ્રતિ નં. ૩૪૩૧
૧૨ સમ્યક્ત્વ કૌમુદી	એલ. ડી. ઇન્સ્ટિટ્યૂટ, અમદાવાદ
૧૩ સંબોધ સિત્તરી	એલ. ડી. ઇન્સ્ટિટ્યૂટ, અમદાવાદ
૧૪ સંબોધ સિત્તરી	શ્રી અનંતનાથજી જૈન જ્ઞાનભંડાર, મુંબઈ પ્રતિ નં. $\frac{\text{क}}{\text{૮૫૬}}$
૧૫ અતિચાર	શ્રી અનંતનાથજી જૈન જ્ઞાનભંડાર, મુંબઈ પ્રતિ નં. $\frac{\text{क}}{\text{૧૧૫}}$

સંસ્કૃત - પ્રાકૃત ગ્રંથો

ગ્રંથનું નામ	પ્રકાશક
(૧) अभिधान चिंतामणि	ચૌખમ્બા વિદ્યાભવન, વારાણસી ઈ. સ. ૧૯૬૪
(૨) आराधना स्तबक	શા. સોમચંદ ધારશી, વી સં. ૨૪૫૧ માગસર વદ ૦))
(૩) उपदेश चिंतामणि (प्रताकार) भाषांतर सहित – प्रथमाधिकार	શા. સોમચંદ ધારશી, વિ. સં. ૧૯૭૭ વી. સ. ૨૪૪૭, આવૃત્તિ ૧
(૪) उपदेश चिंतामणि (प्रताकार) भाषातर सहित – द्वितीयाधिकार	શા. સોમચંદ ધારશી, વિ. સં. ૧૯૭૯ વીર સં. ૨૪૪૮, આવૃત્તિ ૧
(૫) उपदेश चिंतामणि (प्रताकार) भाषातर सहित – तृतीयाधिगार	શા સોમચંદ ધારશી, વિ. સં ૧૯૮૦ વીર સં. ૨૪૫૦, આવૃત્તિ ૧
(૬) उपदेग चिंतामणि (प्रताकार) भाषातर सहित – चतुर्थोऽधिकार	શા. સોમચંદ ધારશી, વિ. સ. ૧૯૮૦ વી. સં. ૨૪૫૦, આવૃત્તિ ૧
(૭) श्री कुलक सग्रह	શા. બાલાભાઈ કકલભાઈ, માંડવી પોળ, અમદાવાદ, સન ૧૯૧૫, આવૃત્તિ ૧
(૮) श्री कुल्क सग्रह स. प. श्री जिनप्रभविजयजी म.सा.	શ્રી લુનાવા જૈન સંઘ, જિ. પાલી–રાજસ્થાન સં. ૨૦૩૫, ચૈ. શું. ૩, આવૃત્તિ ૧
(૯) किरातार्जुनीय महाकाव्य	ચૌખમ્બા વિદ્યાભવન, વારાણસી
(૧૦) कालिदासकृत कुमारसभवम् महाकाव्यम्	ચૌખમ્બા વિદ્યાભવન, વારાણસી
(૧૧) श्री जैन कुमारसभवाख्य महाकाव्यम् टीकासहित च	શ્રી આર્યરક્ષિત પુસ્તકોદ્ધાર સંસ્થા, સં. ૨૦૦૦ વસંત પંચમી, આવૃત્તિ ૧
(૧૨) श्री जैन कुमारसभवाख्य टीकासहित स. श्री विक्रमविजय मुनि	દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર સંસ્થા, વિ. સં. ૨૦૦૨
(૧૩) श्री जैनकुमारसभवाख्य महाकाव्यम् भाषांतरसहितेन.	શા. ભીમશી માણેક, સ. ૧૯૫૭, આવૃત્તિ ૧
(૧૪) श्री जयशेखरसूरि रचितम् श्री जबूस्वामि चरित्रम् (प्रताकार) स. श्री चतुरविजयजी म.	શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા, ભાવનગર – વિ. સં. ૧૯૬૮, વી. સ. ૨૪૩૮

(૧૫) श्री दशवैकालिक सूत्र (सार्थ)	શ્રી જૈન વિદ્યાશાળા, અમદાવાદ
(૧૬) धम्मिल कथा (प्रताकार) स . प दानविजयजी म.	શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા, ભાવનગર, વી. સં. ૨૪૪૧, વિ. સં. ૧૯૭૧
(૧૭) धर्म सर्वस्वाधिकार तथा कस्तुरी प्रकरण (भाषातर सहितेन)	શા ભીમશી માણેક, સં. ૧૯૫૬ સને ૧૯૦૦, આવૃત્તિ ૧
(૧૮) श्री धम्मिलकुमार चरित्र (भाषातर सहितेन)	શા વિઠ્ઠલજી હીરાલાલ, જામનગર, સં. ૧૯૮૬ જેઠ શુ. ૭ ઈ. સ. ૧૯૩૦
(૧૯) नैषधीय चरित्रम् महाकाव्यम्	ચૌખમ્બા વિદ્યાભવન, વારાણસી
(૨૦) श्री प्रबोधचिंतामणि (प्रताकार)	શ્રી આર્યરક્ષિત પુસ્તકોદ્ધાર સંસ્થા, જામનગર, વિ સ . ૧૯૯૬ (હાલારી) સન્ ૧૯૩૯
(૨૧) रघुवंश – कालिदासकृत	ચૌખમ્બા વિદ્યાભવન, વારાણસી
(૨૨) शिशुपालवधम – कविमाघकृत	ચૌખમ્બા વિદ્યાભવન, વારાણસી
(૨૩) त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरित्रम भाषातर सहित	
(૨૪) श्री श्रीधर चरित महाकाव्यम	શ્રી ચંદુલાલ લખુભાઈ પરીખ, અમદાવાદ વિ. સં. ૨૦૦૭, વી. ૨૪૭૮
(૨૫) श्रीमज्जयशेखरसूरिविरचिता तीर्थाधिराज श्री शत्रुंजयतीर्थ स्तुतिगर्भिता द्वात्रिंशिका (प्रताकार)	શ્રી આત્માનંદ જૈનસભા, ભાવનગર

ગુજરાતી ગ્રંથો

ગ્રંથનું નામ	પ્રકાશક
(૧) શ્રી આર્ય-કલ્યાણ-ગૌતમ સ્મૃતિ ગ્રંથ–સચિત્ર સં. મુનિશ્રી કલાપ્રભસાગરજી મ. સા.	શ્રી આર્યરક્ષિત જૈન તત્ત્વજ્ઞાન વિદ્યાપીઠ સંચાલિત દાદાશ્રી કલ્યાણસાગરસૂરિ ગ્રંથ પ્રકાશન કેન્દ્ર, મુંબઈ, વિ સં. ૨૦૩૯, વી. સં. ૨૫૦૯, આવૃત્તિ ૧
(૨) આત્માવબોધ કુલક અથવા આત્મજ્ઞાન	મેસર્સ મેઘજી હીરજીની કું. ઈ. સ. ૧૯૧૨, આવૃત્તિ ૧
(૩) અંચલગચ્છ દિગ્દર્શન	શ્રી આર્યરક્ષિત પ્રાચ્યવિદ્યા સંશોધન મંદિર, પાલિતાણા લે. પાર્શ્વ
(૪) અંચલગચ્છના પ્રતિષ્ઠા લેખો લે. પાર્શ્વ	શ્રી આર્યરક્ષિત પ્રાચ્યવિદ્યા સંશોધન મંદિર, પાલિતાણા
(૫) અંચલગચ્છના જ્યોતિર્ધરો લે. પાર્શ્વ	શ્રી આર્યરક્ષિત પ્રાચ્યવિદ્યા સંશોધન મંદિર, પાલિતાણા
(૬) અચલગચ્છની પ્રતિભા (અચલગચ્છની લઘુ પટ્ટાવલી) લે. સં. મુનિશ્રી કલાપ્રભ-સાગરજી મ. સા.	શ્રી આર્ય-જય-કલ્યાણ-કેન્દ્ર ટ્રસ્ટ, સં. ૨૦૩૯, વૈ. શુ. ૬, આવૃત્તિ ૧
(૭) અચલગચ્છના જ્યોતિર્ધર લે. સં. મુનિશ્રી કલાપ્રભ-સાગરજી મ. સા	શ્રી આર્ય-જય-કલ્યાણ-કેન્દ્ર ટ્રસ્ટ વિ. સં. ૨૦૩૭ ચૈત્ર. શુ. ૯ વી. સં. ૨૫૦૭, આવૃત્તિ ૧
(૮) અચલગચ્છની અસ્મિતા લે. સં. મુનિશ્રી કલાપ્રભ-સાગરજી મ. સા.	શ્રી આર્ય-જય-કલ્યાણ-કેન્દ્ર ટ્રસ્ટ સં. ૨૦૩૬, આવૃત્તિ ૧
(૯) આપણાં ફાગુકાવ્યો લે. રમણલાલ ચી. શાહ	પરિચય ટ્રસ્ટ – મુંબઈ, આવૃત્તિ ૧ ઈ. સ. ૧૯૭૯
(૧૦) અચલગચ્છાધિરાજ, મંત્ર-પ્રભાવક દાદાશ્રી મેરુતુંગસૂરિ લે. મુનિશ્રી કલાપ્રભ-સાગરજી મ. સા.	શ્રી આર્ય-જય-કલ્યાણ-કેન્દ્ર ટ્રસ્ટ સં. ૨૦૩૬, આવૃત્તિ ૧ ઈ. સ. ૧૯૮૦ વી. સં. ૨૫૦૬

(૧૧) આપણા કવિઓ — ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી, અમદાવાદ
લે. સં. કેશવરામ કા. શાસ્ત્રી
(૧૨) કુલકસંગ્રહ – વિવેચન સહિત
(૧૩) ગુજરાતી સાહિત્યનું રેખાદર્શન
કેશવરામ કા. શાસ્ત્રી
(૧૪) ગુજરાતી સાહિત્યનો ઇતિહાસ, ગ્રંથ ૧ — ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ, અમદાવાદ આવૃત્તિ ૧, સં. ૧૯૭૩
(૧૫) ગુજરાતી સાહિત્યનો ઇતિહાસ, ગ્રંથ ૨ — ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ, અમદાવાદ આવૃત્તિ ૧, સં. ૧૯૭૬
(૧૬) ગુજરાતી સાહિત્ય (મધ્યકાલીન) — અનંતરાય રાવળ
(૧૭) ગુણભારતી–વિશેષાંક (મુંબઈથી સમેતશિખરજી તીર્થ–છ'રી પાળતા મહાયાત્રા સંઘનો–સ્મારક ગ્રંથ) — શ્રી ગુણભારતી પ્રકાશન ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ (અંક ૧૧–૧૨) સં. ૨૦૪૦
(૧૮) જૈન ઇતિહાસ — શ્રી જૈન ધર્મ વિદ્યા પ્રસારક વર્ગ, પાલીતાણા – વિ. સં. ૧૯૬૪
(૧૯) જૈન પરંપરાનો ઇતિહાસ ભાગ ૧, ૨, ૩, ૪ — ત્રિપુટી મુનિ
(૨૦) જૈન સાહિત્યનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ — મોહનલાલ દલીચંદ દેશાઈ
(૨૧) જૈન સંસ્કૃત સાહિત્યનો ઇતિહાસ, ખંડ ૧, ૨
પ્રો. હીરાલાલ રસિકલાલ કાપડિયા
(૨૨) શ્રી જૈન કથા સંદોહ, ભાગ ૧ — શ્રી આર્ય–જય–કલ્યાણ–કેન્દ્ર, મુંબઈ, આવૃત્તિ ત્રીજી, વિ. સં ૨૦૪૧ વી. સં. ૨૫૧૧
(૨૩) જૈન ધર્મનાં યાત્રાસ્થળો — અમદાવાદ
(૨૪) જીવનનું અમૃત — શ્રી આર્ય–જય–કલ્યાણ–કેન્દ્ર ટ્રસ્ટ
લે. મુનિશ્રી કલાપ્રભસાગરજી મ. સા. — આવૃત્તિ બીજી, સં. ૨૦૩૯ આસો શુ. ૧૩

(૨૫) કવિ શ્રી જયશેખરસૂરિ લે પાર્શ્વ	શ્રી આર્યરક્ષિત પ્રાચ્યવિદ્યા સંશોધન મંદિર, પાલીતાણા, ઈ સ. ૧૯૧૪
(૨૬) શ્રી ૧૦૮ જૈનતીર્થ દર્શનાવલી	શ્રી ૧૦૮ જૈનતીર્થ દર્શનાવલી પ્રકાશન સમિતિ, મુંબઈ, આવૃત્તિ બીજી વિ. સં. ૨૦૩૭, મં. ૧૯૮૦
(૨૭) શ્રી જયશેખરસૂરિ-વિરચિત શ્રી જંબૂસ્વામિ ચરિત્ર સં. ગણિવર દાનવિજયજી મ.	શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા, ભાવનગર વી. સં. ૨૫૧૨ વિ સં. ૨૦૪૨
(૨૮) જૈન ગૂર્જર કવિઓ ભાગ ૧, ૨, ૩	સં. મોહનલાલ દલીચંદ દેશાઈ આવૃત્તિ બીજી
(૨૯) મહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી-કૃત જંબૂસ્વામી રાસ	સં. ડૉ. રમણલાલ ચી. શાહ આવૃત્તિ ૧
(૩૦) નળ-દમયંતીની કથાનો વિકાસ	ડૉ. રમણલાલ ચી. શાહ, આવૃત્તિ ૧
(૩૧) શ્રી નીતિ-વારિધિ-પદ્મ-રૂપ જગત્-નિરંજન-ગુણવાટિકા સ પ. પૂ પુણ્યોદયશ્રીજી મ.	ડૉ. ઉમરશી પુનશી દેઢિયા, અંજાર વી. સ ૨૪૯૭ ઈ. સ. ૧૯૭૧ વિ. સ. ૨૦૨૭
(૩૨) શ્રી ધમ્મિલકુમાર ચરિત્ર યાને જાગતો પુણ્ય પ્રભાવ લે. મણીલાલ ન્યાલચંદ, ભાવનગર	શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા, ભાવનગર આવૃત્તિ ૧, વી. સ. ૨૪૫૨, વિ. સં ૧૯૮૨
(૩૩) ધર્મિ ધમ્મિલકુમાર સં. પૂ. રત્નપ્રભવિજયજી મ.	શ્રી ધર્મનાથ પો. હે. જૈન નગર શ્વે. મૂ. જૈન સંઘ, પાલડી, વી સ ૨૫૦૯ વિ. સં. ૨૦૪૦ આસો વ. અમાસ
(૩૪) શ્રી ધમ્મિલકુમાર ચરિત્ર પ્રથમ ભાગ; ભાષાંતર શ્રીમન્ મુનિ માણેક	શ્રી જૈન મિત્રમંડલ તરફથી પ્રથમાવૃત્તિ સં. ૧૯૬૯ ઈ. સ. ૧૯૧૩
(૩૫) પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્યમા વૃત્તરચના ડૉ. ભોગીલાલ જ. સાંડેસરા	ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી અમદાવાદ ઈ. સ. ૧૯૪૧
(૩૬) પ્રાચીન ફાગુ સંગ્રહ સં. ડૉ. સાંડેસરા અને ડૉ. પારેખ	ડૉ. ભોગીલાલ જ. સાંડેસરા, મ. સ. વિશ્વવિદ્યાલય, વડોદરા, આવૃત્તિ બીજી, ઈ. સ. ૧૯૬૦

(૩૭) પં. સૂરિજન વિરચિત પરમહંસ કથા સં. સુભાષચંદ્ર	ગુલાબચંદ હીરાચંદ દોશી જૈન સંસ્કૃતિ સંરક્ષક સંઘ, સોલાપુર, ઈ. સ. ૧૯૬૦
(૩૮) પંચપ્રતિક્રમણ સૂત્ર સં પ. પૂ. ગચ્છાધિપતિશ્રી ગુણસાગરસૂરીશ્વરજી મ. સા.	ચંદુલાલ ગાંગજી ફેમવાલા નાનજી હીરજી શાહ, વિ. સં. ૨૦૪૦ વી. સં. ૨૫૧૦
(૩૯) પુરુષાર્થની પ્રેરણામૂર્તિ સ. પૂ. મહોદયસાગરજી મ. પૂ. દેવરત્નસાગરજી મ.	રાજસ્થાન–દંતાણી તીર્થ, આવૃત્તિ ૧ સં. ૨૦૪૪ મહા વ. ૧૨
(૪૦) પ્રભાવક આચાર્ય શ્રી મહેન્દ્રપ્રભસૂરિ લે. પાર્શ્વ	શ્રી આર્યરક્ષિત પ્રાચ્યવિદ્યા સંશોધન મંદિર, પાલીતાણા – ઈ. સ. ૧૯૭૪
(૪૧) ન્યાયવિશારદ શ્રી યશોવિજયજી- રચિત સ્તવન ચોવીસી અર્થ–ભાવાર્થ સહિત	ભક્તિ પ્રકાશન મંદિર વિ. સં. ૨૦૩૭ ઈ. સ. ૧૯૮૧
(૪૨) વિજય પ્રસ્થાન (ઇંદ્રિય પરાજયશતક. સંબોધસિત્તરી, વૈરાગ્યશતક શ્રી શ્રાદ્ધવિધિ ગ્રંથોનો અનુવાદ વગેરે)	શ્રી ખીમચંદ ઉજમશી શાહ, કલકત્તા–૧ આવૃત્તિ બીજી, વિ. સં. ૨૦૨૯
(૪૩) શ્રી વિધિપક્ષગચ્છીય અણગારસ્ય સાર્થાનિ વિધિ સહિતાનિ પંચ પ્રતિક્રમણ સૂત્રાણિ	શા સોમચંદ ધારશી, અંજાર વી. સં. ૨૪૫૨ માગસર વદ ૦)) વિ. સં. ૧૯૮૧ આવૃત્તિ ૧
(૪૪) ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ સં. લાલચંદ ગાંધી	અભયચંદ ભગવાનદાસ ગાંધી, વડોદરા વિ સં. ૧૯૭૭ વી. સં. ૨૪૪૭
(૪૫) સંબોધસિત્તરી–જયશેખરસૂરિકૃત	શ્રી જૈન વિદ્યાશાળા, અમદાવાદ
(૪૬) શ્રીમજ્જિનહર્ષગણિ–વિરચિત શ્રી સમ્યક્ત્વ કૌમુદી (ભાષાંતર)	જૈન આત્માનંદ સભા, ભાવનગર આવૃત્તિ ૧, વી. સં. ૨૪૪૩, વિ. સં. ૧૯૭૩, ઈ. સ. ૧૯૧૭
(૪૭) વિશ્વનાથકૃત સાહિત્યદર્પણ– સવિમર્શ 'શશિકલા' ડૉ સત્યવ્રત સિંહ	ચૌખમ્બા વિદ્યાભવન, વારાણસી ઈ. સ. ૧૯૬૩, વિ. સં. ૨૦૨૦ આવૃત્તિ બીજી

હિન્દી ગ્રંથો

(१) जैन आगम साहित्य : मनन और मीमांसा — देवेन्द्रमुनि शास्त्री

(२) हिन्दीकी आदि और मध्यकालीन फागु कृत्तिया सं. डॉ. गोविन्द शर्मा–रजनीश — मंगल प्रकाशन सन् इ. स. १९७४

(३) जैन साहित्यका बृहद् इतिहास खंड १ थी ७ — पार्श्वनाथ विद्याश्रम शोध संस्थान, वाराणसी–५, सन् १९७३
